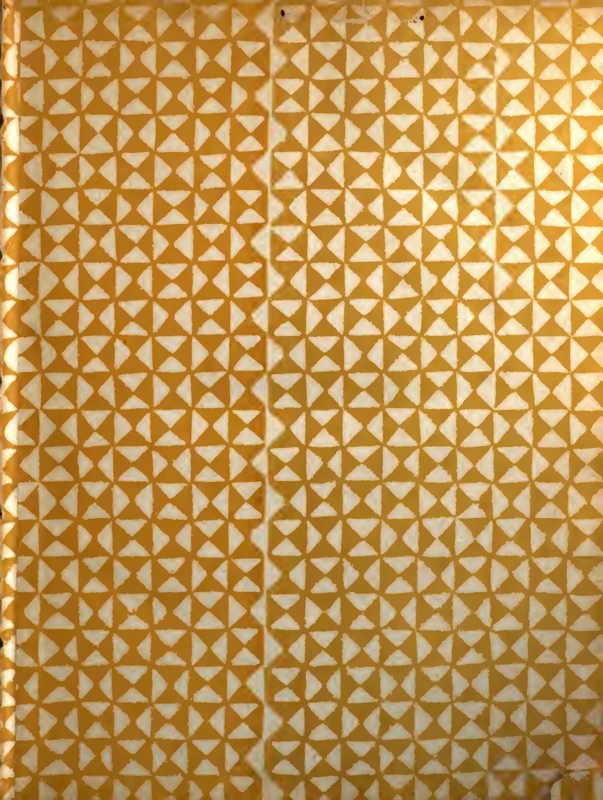

4

PUBLII OVIDII NASONIS IBIS.

CUM INTEGRIS
JACOBI CONSTANTII FANENSIS.
JACOBI MICYLLI, HERCULIS CIOFANI;
DIONYSII SALVAGNII BOESSII,
DAN. ET NIC. HEINSIORUM,
ET EXCERPTIS ALIORUM NOTIS:
QUIBUS SUAS ADJECIT
PETRUS BURMANNUS;
UT ET
APPENDICEM OVIDIANAM,
VITAS OVIDII,
ELOGIA
ET
DEDICATIONES ET PRAEFATIONES
DOCTORUM VIRORUM
ADDENDA ET TRES INDICES.

TOM. IV.

AMSTELODAMI,
APUD FRANCISCUM CHANGUION.
M.D.C.C.XXVII.

P. OVIDII NASONIS
IBIS.

Cum commentario perpetuo

DIONYSII SALVAGNII BOESSII,

Et aliorum notis.

DIONYSII SALVAGNII BOESSII,

EQUITIS DELPHINATIS

IN OVIDII IBIN.

PROLEGOMENA.

Caput I.

Multos huic Poëmatio manus admovisse, nonnulla tamen in eo superesse, quibus enodandis Oedipo vel Sibylla sit opus.

QUum primùm animum ad Ovidii libellum in Ibin enarrandum appuli, nihil mihi prius atque antiquius fuit, quam ut omnium, qui de hoc libello bene meriti essent, Commentarios undique perquisitos evolverem. Enimvero plurimi tum nostra, tum patrum & avorum memoria, in hoc Poëmatio, tanquam in Olympico stadio non citra pulveris tactum desudarunt. Quorum vetustior ἄδηλος caeteris facem praetulit, sed *ejus scrinia*, inquit Adrianus Turnebus Adversar. lib. IX. cap. 25. *Alii Interpretes compilarunt, & scripta, etsi mendosa, unde tamen multa odorari poteramus, suppresserunt.* Nos illum tamdiu desideratum in lucem edemus. Sed enim quia foedis glossematis ac supposititiis Authorum testimoniis inquinatus est, aurum ex ejus stercore colligendum. Anno vero supra millesimum quater centesimo nonagesimo quinto, Domitius Calderinus Veronensis, in id toto pectore incubuit: Vir quidem plurimae in litteris industriae, qui cum Romae profiteretur, & obscura duriorum Poëtarum sensa reconditae lectionis admirabili testimonio dilucidaret, litterarii splendoris assertor, ac omnis obscuritatis illustrator, acclamatus est, uti Paulus Jovius in ejus Elogio prodidit: nec minus vere Henricus Stephanus Epistolà ad Ludovicum Castelvetrum, quae praefixa est editioni suae Libri Jani Parrhasii de rebus per Epistolam quaesitis, *Age*, inquit, *tu quicunque Beroaldi, aut*

Domitii scripta non unius assis, prae iis quae hodie eduntur, aestimanaa putas; quid sine Beroaldo, ac Domitio aliisque hujusmodi Magistris scribi ab eorum posteris potuisse arbitraris? Neque enim solum Domitius hunc Ovidii libellum, sed etiam Ciceronis Epistolas, Martialem, Juvenalem, Papinii Silvas, Suetonium, & quosdam alios Scriptores enarravit. Denique tot tantaque edidit, ajebat Egnatius, quot quantaque in hoc genere ad hanc diem nemo. Eo factum est, ut acerbas cum aemulis simultates exercuerit, à quibus piperatis literulis perstrictus fuit, quod sibi comparatam authoritatem retinere quàvis ratione & arte contenderet; atque ita crudos ingenii sui foetus emittere coactus sit, quibus provectior aetas proculdubio maturitatem attulisset. Quippe *authoritatis tam magnae fuit*, inquit Angelus Politianus Miscellan. cap. 9. *Ut Romae inter Professores juvenis adhuc primam celebritatem sibi vindicaverit, cujus tuendae ac retinendae gratia factum compluries putamus, ut in suis operibus frontem perfricuerit, & per aequa, per iniqua famam captans, parum ex fide quaepiam retulerit; nonnulla etiam male solers & praestigiosus speciem quidem primorem veri habentia, magno credentium dispendio sententiis ignorabilibus implicuerit, & pulverem, quod ajunt, oculis offuderit; aut sicubi major difficultas, nec absistens, nec congrediens spem Lectoris eluserit. Ita, dum nescire se nihil probare contendit, etiam Parthis aliquoties & Cretensibus mendacior invenitur.* Ideo Raphaël Volaterranus *Anthropologiae*, lib. XXI. dignum eum, ut de Coelio Quintilianus ait, vitâ longiore, ingenio tamen meliore existimavit. Cum enim trigesimumquartum aetatis annum attigisset, Romae pestilentia, vel ut Jovius author est, febre correptus obiit. Ille ipse est, quem de sacrificio illo, quod Gregorius Nazianzenus ἀναίμακτον θυσίαν, Synesius τελετὴν ἀπόῤῥητον vocant, male sentientem politissimus ille Politianus hoc Epigrammate facetissime traduxit:

Audit Marsilius Missam, missam facis illam
Tu Domiti, magis est relligiosus uter?
Quis dubitet? tanto es tu relligiosior illo,
Quanto audire minus est bona, quam facere.

Nolim autem referre, quod de eo Ludovicus Vives *lib.* 2. *de Veritate Fidei*, in hanc rem prodidit, ne pias Christiani Lectoris aures laeserim. Caeterum non multo post eandem provinciam suscepit Christophorus Zarottus Justinopolitanus, cui transversum unguem à veteris Interpretis sententia discedere religio est: Qua etiam tempestate; nempe anno millesimo quingentesimo decimo sexto, Andreae Naugerii Annotationes, *De diversitate Lectionum*, in omnia Ovidii opera Venetiis prodierunt. Post paulo, Jodocus Badius Ascensius in Domitii verba juratus, hunc

li-

libellum tironibus enarravit. Fuit ille Typographus, & in illa, tum celeberrima Lutetiae τῆς οἰκουμένης ἐπιτομῆς Academia, Grammatices Professor, ubi familiares, ut ipse loquitur, expositiones in Authores, cum veteres, tum recentes, prope innumerabiles edidit. Quin etiam Baptista Egnatius Venetus, vir aetate sua magni nominis, brevibus suis Notationibus non parum caliginis inde sustulit. Post illum Guido Morillonus, quem Adrianus Junius virum multijuga doctrina, & omnifaria lectione, atque humanitatis & Philosophiae omnis ἀφροδίτην καὶ χάριτα vocare non dubitavit, cujusque eruditionem Petrus Nannius *initio lib.* v. *Miscellan.* magnis laudibus extollit, hoc Opusculum extremis digitis attigit. Deinde Jacobus Micyllus Argentinensis, accurato vir ingenio, aliquas Observationes addidit, quibus non mediocrem laudem meruit. Hic Micylli nomen retinuit, quod puer scite personam egisset Micylli, unius ex interlocutoribus in Dialogo Luciani, qui ὄνειρος ἢ ἀλεκτρυών inscribitur: Ovidianorum autem Operum recensione & variis Luciani Latine redditis, tum poësi, & duobus Arithmetices Logisticae libris, exemplis admodum utilibus illustratis, nominis sui decus ad posteros propagavit. Heidelbergae obiit anno 1558. relictis duobus filiis disparis sortis, Julius enim Cancellarius fuit Ludovici Electoris Palatini, alter vero sartor erat Heidelbergensis. Tum Franciscus Sanctius Brocensis huic chartae impalluit, & aliquid in eam non parvi momenti contulit. Accesserunt Gregorii Bersmanni, Constantini Fanensis, & Herculis Ciofani Sulmonensis Scholia; eosque secutus est Didacus Mexia Hispalensis, qui apud Mexicanos Indos hoc Poëmation in Hispanam linguam traduxit, & Annotationes vernaculas adjecit, editas Hispali anno 1608. quas humanitati debemus Jacobi Mantelli hominis exquisita doctrina. Vidimus & quae Joannes Grejonius, itemque Jacobus Andrevius Lutetiae, magno discipulorum plausu dictasse feruntur; hic anno 1584. ille 1571. Sed in illis merus Domitius, praeterea nihil. Postremo Valerius Andreas Dessellius plurima lectione exercitus non poenitendam operam in hac Sparta ornanda collocavit, editis anno 1618. locupletibus Notis. Nec sine piaculo praeteream Antonium Urceum Codrum, Janum Parrhasium, Angelum Politianum, Andream Alciatum, Baptistam Pium, Paulum Leopardum, Adrianum Turnebum, Josephum Scaligerum, Didacum Covarruviam, Abstemium, Hartungum, Lipsium, Schottum, (Jupiter quos viros,) qui vel in Adversariis & Miscellaneis dedita opera, vel in aliis Opusculis obiter quosdam Nasonis locos excusserunt, ut vere de hoc Poëmatio dici possit, *Cui non dictus Hylas?* Suppudeat autem, *me quoque Principibus permistum agnoscere Achivis*, cui si paterna res administranda foret, aetatis venia non daretur. Et vero post tot eruditionis spectatae viros in eandem

dem palaestram descendere, hoc revera est post Roscium in scena velle gestum agere; sed quia jacta est alea, efficiendum est, ne mihi jure novum opus nuncietur, aut interdicto quod vi, aut clam mecum agi possit. Neminem laude sua fraudabo, nobilis enim mihi semper visa est lex illa Laurentium, NE POMUM EX ALIENO. Itaque praecipuus hic nobis scopus ob oculos erit, ut quae obscuriora, nec dum cuiquam explicata sunt, quoad ejus fieri poterit, illustratum eamus. Excusorum etiam librorum maculas manu Scriptorum ope, aut certe ipsi de ingenio eluamus. Prima quidem editione Observationum nostrarum difficiliora quaedam loca saltuatim selegeramus. Planiora & quae ab aliis enucleata silentio transmiseramus. Nunc hortatu virorum acri judicio, uberiorem & perpetuum Commentarium damus, ne alio quaerenda sit fabularum minus obviarum enarratio. Quanquam ne sic quidem nos omnes hujusce libelli salebras explanaturos pollicemur, ut quivis deinceps inoffenso pede quacumque progrediatur; id enim pleniorem, quam aetas nostra ferat, eruditionem postulat. Deinde multa sunt in eo, quae *nisi Sibylla legerit*, ut ait apud Plautum Pseudolus, *interpretari alium posse reor neminem*, cujusmodi sunt ista:

Aut velut Euryali qui sceptrum cepit ab illo,
Sint artus avidis anguibus esca tui.

Et ista:

Aut pia te caeso dicatur adultera, sicut
Quâ cecidit Leucon vindice, dicta pia est.

Item illa:

Æthalon ut vitâ spoliavit Isidius hospes,
Quem memor à sacris nunc quoque pellit Io.
Utque Melantheum tenebris à caede latentem
Prodidit officio luminis ipsa parens.

Et similia, quorum interpretatio petenda esset ab illis Scriptoribus, qui temporis injuria amissi, triste nobis & acerbum sui desiderium reliquerunt. Hic enim fabulae quaedam sive historiae tanguntur, quarum apud unum duntaxat Authorem mentio est, quem si forte desiderari contigisset, de earum enarratione proculdubio actum esset. Nimirum Achaei supplicium cujus meminit Ovidius *versu* 301. unus Polybius commemorat. Pyrrhi Achillis filii reliquias per Ambraciae vias disjectas esse, Hygino soli cum Nasone convenit. De Eurydamante à Simone Larissaeo circa Thrasylli tumulum raptato, praeter Ovidium & Didy-

Didymum Homeri Scholiaſten ad Iliad. χ, nemo quicquam memoriae prodidit. Thaſum etiam à canibus laceratum Naſo duntaxat & Hyginus retulerunt. Item carmen 507. ab unico Diodoro illuſtratur, ut & verſus 531. ab Epigrammate ἀδήλῳ lib. 3. Anthologiae, ut credibile ſit, quaedam hic eſſe obvia, quae ſi quis alibi querere velit, operam, credo, omnem luſerit. Sic apud Lycophronem, hiſtoriae quaedam extant, quas nemo alius attigit, ut Prylis, Midae; & vocabula non pauca, quibus praeter eum nullus uſus eſt, qualia φύλαμος, λάεις, πέῤῥα, πτίλας. Ejus tamen Alexandram, ſive Caſſandram quamvis tenebricoſam Poëmatio noſtro obſcuriorem eſſe Domitius non concedit. Sic enim Peroratione Commentariorum ſuorum: *Lycophronis carmen legimus ſaepe, in quo argumento quidem Ovidio grandior, ſed verbis apertior nobis videtur; & caeci qui illum interpretantur, in tanta praeſertim librorum copia. Non tam enim per conjecturam fabulae, ut apud illum indagandae fuerunt, quam colligendae à diverſis Auctoribus ſcriptae.* Quamobrem nemini mirum videri debet, ſi tot Ovidianae mentis Interpretes, in pleriſque locis veluti in circo Andabatarum more decertamus. A verſu nimirum 255. unde Naſo fabulas & hiſtorias auſpicatur, ad verſum 645. qui libelli poſtremus eſt, triginta ſupra ducentas memorantur. Interdum uno diſticho tres continentur, interdum quatuor, ut illo:

Ut fuit Oetaeo quondam, generoque draconum,
Tiſamenique patri, Callirhoësque viro.

Ita ut Ovidianum hoc Poëmatium fabularum Officina vere dici poſſit. Cauſa vero à nobis ſuo loco afferetur, cur Ovidius obſcuritati ſtuduerit; ſed & ante illum Cinna Poëta, Virgilii praeconio celebratus, Smyrnam, poëma obſcuriſſimum, elaboravit, quod cum vulgo non intelligeretur, Craſſitius Grammaticus Commentario luculento in ipſum edito, adeo inclaruit, ut hoc Epigramma de eo ſcriptum ſit, teſte Suetonio libro de Illuſtribus Grammaticis:

Uni Craſſitio ſe credere Smyrna probavit,
Deſinite indocti conjugio hanc petere.
Soli Craſſitio ſe dixit nubere velle,
Intima cui ſoli nota ſua extiterint.

Smyrnam autem novennii opus fuiſſe Catullus & Quintilianus prodiderunt. Quo fortaſſe reſpexit Horatius in Epiſtola ad Piſones, cum praecipit, duratura poëmata in nonum annum premenda eſſe; Nec omiſerim anti-

antiquiſſimos Poëtas, de induſtria obſcuritatem affectaſſe, ut Æſchyli Scholiaſtes notavit ad Προμ. δεσμ. his verbis: Οἱ παλαιοὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν πρῶτον μὲν αἰνίγμασι γεγράφασιν, ὕστερον δὲ καθόλω φανερῶς ἐχρῶντο τῷ λόγῳ.

CAPUT II.

Germanus huic Opuſculo titulus aſſertus.

ANtverpienſis editio arida modo pumice Valerii expolita, hoc titulo circumfertur, *P. Ovidii Naſonis Dirae in Ibin*, quemadmodum egregium illud Poëmation, cujus Auctorem eſſe Valerium Catonem Grammaticum perſpicaciores exiſtimant. Verum ne Dii ſinant, ut ab Epigraphe recepta deflectamus, niſi libros omnes tum excuſos, tum exaratos valere jubeamus; niſi denique Naſoni ipſi affingamus, qui ſe hoc Opuſculum, Libellum in Ibin inſcripſiſſe liquido teſtatur *verſ.* 51. in hunc modum:

Et neque nomen in hoc nec dicam facta libello.

Iterum *verſu* 461.

Haec tibi tantiſper ſubito ſunt miſſa libello.

Qua dictione Poëmatia quaeque proprie deſignantur. Sic enim Auſonius Griphum ſuum de Ternario numero indigitat: *Latebat inter nugas meas libellus ignobilis:* paulo poſt, *igitur iſte nugator libellus tamdiu ſecreta quidem, ſed vulgi lectione laceratus pervenit tandem in manus tuas.* Idemque Protrepticon ſuum de puerili ſtudio libellum nominat Epiſtola ad Heſperium: *Libellum, quem ad nepotulum meum, ſororis tuae filium, inſtar Protreptici luſeram, venturus tibi praemiſi legendum.* Sic etiam Papinius Silvulas ſuas *Libellos* appellat, *Praefatione, lib.* 1. *ad Stellam.* Rurſus *Praefat. lib.* 2. *ad Meliorem Atedium.* Iterum *Praefat. lib.* 3. *ad Pollium*, & *lib.* 4. *Hendecaſyl. ad Plotium.* Quin etiam Juriſconſulti ea carmina, quibus alicujus fama proſcinditur, cujuſmodi ſunt iſta Ovidiana, *famoſos Libellos* vocant. Haec autem minora fortaſſe videbuntur, quam ut animadverſione digna eſſent. Parum enim Reipublicae literariae intereſt *Dirae* ne, an *Libellus* hoc Poëmation inſcribatur: verum legitimam ſcriptionem atque ipſam Naſonis manum immutare nulli per me licebit. Ut ut ſit, Naſonis votum omne in malis, monſtris, morbis, exiliis, ſuppliciis, plagis, mortibus, cujuſmo-

jusmodi carmen *Diras* appellabant; quod illae ſcilicet ultrices Deae putarentur, quarum numina precibus in hoſtium, aut inimicorum perniciem evocarentur. Priſcum illud quidem, atque in ſcenis primum agitatum, mox ad recentiorum animos accommodatum, ut obſervatum eſt à Julio Scaligero *lib.* 1. *Poëtices*, *cap.* 53. Exornatur autem, ut ipſe ait, ſententiis non vulgaribus, & variis hiſtoriarum ambagibus, qualia ſcripſit Ovidius in Ibin. In Horatii Epodo aliquid imaginis eſt. Expreſſior apud Catullum in Ariadnae conqueſtione & in quarto Æneidos. Item quae fundit Statianus Oedipus, ſumpta de Graecis Tragicis, ut & Senecae Theſeus ex Euripide.

Caput III.

Argumentum libelli. Quare Callimachus Apollonium Ibidis nomine devoverit, contra Minutiani, Alciati, Biſciolae, & aliorum ſententiam. Joannis Meurſii lapſus. Philippicae. Alia ſcitu digna.

Ovidius hoc libello neſcio quem ſub Ibidis nomine graphice exornatum Diris devovet. Cauſa triplex ab ipſomet affertur. Ibis Ovidii nomen ubique maledictis lacerabat, ipſumque in invidiam atque odium apud Auguſtum vocabat, quo diutius Tomis exulantem remoraretur; Tum ejus uxorem importune ſollicitabat. Praeterea Ovidii fortunis inhians, ipſum ad extremam inopiam redigere conabatur. Omne votum in ſuppliciis & mortibus, ut modo dicebam; idque Callimachi imitatione, qui in Apollonium Rhodium Argonauticorum Scriptorem, Ibidis nomine notatum, libellum ſcripſit, de quo Suidas in Καλλίμαχος. Ἐστι δὲ ποίημα ἐπιτετηδευμένον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν εἴς τινα Ἶβιν γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου. ἦν δὲ οὗτος Ἀπολλώνιος ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά. *Eſt autem Poëma de induſtria compoſitum obſcure, continens contumelioſam inſectationem in quemdam Ibin, qui fuerat inimicus Callimachi. Erat autem hic Apollonius, ille qui Argonautica ſcripſit.* Quare dejerare auſim Callimachi manes, eundem Apollonium eſſe, quem ille Hymno εἰς Ἀπόλλωνα, ipſam invidiam αὐξητικῶς appellat his verſibus:

Ὁ φθόνος Ἀπόλλωνος ἐπ' οὔατα λάθριος εἶπεν:
Οὐκ ἄγαμαι τὸν ἀοιδὸν, ὃ οὐδ' ὅσα πόντος ἀείδει;
Τὸν φθόνον ὠπόλλων ποδί τ' ἤλασεν, ὧδέ τ' ἔειπεν

> Ἀσσυρίου ποταμοῖο μέγας ῥόος, ἀλλὰ τὰ πολλὰ
> Λύματα γῆς καὶ πολλὸν ἐφ' ὕδατι συρφετὸν ἕλκει,
> Δηοῖ δ' οὐκ ἀπὸ παντὸς ὕδωρ φορέουσι Μέλισσαι,
> Ἀλλ' ἥτις καθαρή τε καὶ ἀχράαντος ἀνέρπει,
> Πίδακος ἐξ ἱερῆς ὀλίγη λιβὰς ἄκρον ἄωτον,
> Χαῖρε ἄναξ, ὁ δὲ Μῶμος ἵν' ὁ φθόνος ἔνθα νέοιτο.

Quos cum alii totidem Latinis expresserint, quid impedit, quominus & nos id tentemus? interdum enim Latias Musas nostras inter Graecas luxuriari sinimus:

> *Livor Apollineus occulte dixit in aures:*
> *Non miror Vatem, qui non canit aequoris instar,*
> *Livorem pepulit simul ille simulque locutus.*
> *Assyrius late fluit amnis, at ille palustris*
> *Illuviem terrae sordesque volutat in undis.*
> *Non quovis Cereri libant è fonte Melissae,*
> *Sed qui limpidus est, & limi prosilit expers,*
> *Sacro fonte latex parvus, flos summus aquarum.*
> *Salve Rex, abeat quo crux erit invidus ille.*

Causam autem profert Nicodemus Frischlinus in vita Callimachi Graece conscripta: Εἰς ὃν καὶ ποίημα ἐπιτετήδευκε, διὰ τὸ προσποιητικὸν ἐκεῖνον εἶναι τῶν Καλλιμάχου βιβλίων, καὶ ἀλλοτρίων πόνων· ὠνόμασε δ' αὐτὸν κρυπτικῶς Ἶβιν, ὡς καὶ Νάσων ὁ ποιητὴς οὕτω πως μαρτυρεῖ. *In hunc Callimachus, quod suos ille libros sibi arrogaret, & alienos labores pro suis venditaret, maledicum carmen edidit, ipsumque Apollonium suppresso nomine Ibin nominavit, quemadmodum Ovidius testatur.* Haec ille, quod apud alium notae melioris Authorem non memini me legere, nisi quod hunc versum, qui apud eundem Apollonium extat *libro* 1. *Argonaut. pagina* 64. Editionis Stephaneae:

> Καὶ τὰ μὲν ὡς ἤμελλε μετὰ χρόνον ἐκτελέεσθαι.

Callimachi versum esse ab Apollonio usurpatum, vetus ipsius Apollonii Scholiastes asserit: Nicodemum autem Frischlinum cum in testimonium adduxi, miseret me acerbissimi ejus fati: nam cum ob ea, quae ore nimis libero effutiisset in Viros nobilissimos, Moguntiae in carcerem conjectus esset, indeque deductus foret in Würtembergici soli arcem Hohenauracensem; quo captivitatem effugeret pannos discidit, ut his colligatis, se demitteret, sed hujusmodi funis perfidia in alias aliasque petras praeceps datus, confractis membris expiravit. Caeterum Callimachus Apollonium Ibidis nomine, quae est avis Ægyptia, notum esse vo-

voluit; non propter ejus ſpurcitiam, cui roſtri aduncitate per eam ſe partem proluere inſitum eſt, quà redduntur ciborum onera, ut Minutianus Grammaticus apud Coelium Rhodiginum *lib.* 13. *cap.* 1. *Antiq. Lectionum.* Alciatus *Emblemate* 86. Zarottus, & plerique Grammaticorum exiſtimant; nec etiam, quod libellus Callimachi diris & execrationibus eſſet refertus, quae ſerpentium inſtar, quibus Ibis veſcitur, Apollonium morderent ac lacerarent: quae ſententia eſt Laelii Biſciolae in Horis ſubceſivis, *lib.* 5. *cap.* 18. Sed ut Apollonius, qui Alexandrinus erat, aliquâ ex parte indicaretur. Quamvis enim Rhodius diceretur, Alexandrinum tamen fuiſſe prodidit Strabo *lib.* 14. *pag.* 45. editionis à Caſaubono recognitae his verbis: Διονύσιος δὲ ὁ Θρᾷξ, καὶ Ἀπολλώνιος ὁ τοὺς Ἀργοναύτας ποιήσας Ἀλεξανδρεῖς μὲν, ἐκαλοῦντο δὲ Ῥόδιοι. *Dionyſius vero Thrax & Apollonius Argonauticorum conditor Alexandrini quidem fuerunt, ſed nominati ſunt Rhodii.* Suidas Ἀπολλώνιος Ἀλεξανδρεὺς ἐπῶν ποιητὴς διατρίψας ἐν Ῥόδῳ υἱὸς Σιλλέως. Item Anonymus Author, qui ſcripſit γένος Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου. Quanquam Ælianus *lib.* 15. *de Animalibus*, *cap.* 23. eum Naucratitam facere videtur. Sed utcunque eſt, Ægyptus patria fuit, Naucratis enim urbs eſt Ægypti. Quamobrem longe fallitur Joannes Meurſius, qui *Syntagmate de Apolloniis*, pro diverſis habet Rhodium & Alexandrinum, Sillei filium, qui Eratoſtheni in Alexandrinae Bibliothecae praefectura ſucceſſit. Ovidius autem Callimachi exemplo inimicum ſuum Ibin appellaſſe videtur, quemadmodum Tullius Orationes ſuas in Antonium Demoſthenis imitatione Philippicas inſcripſit, uti etiam Trogus Pompejus Hiſtorias ſuas aemulatione Theopompi, qui Philippicas ſcripſerat. Sed magis eſt ut credam Naſonis Adverſarium Ibidis nomine deſignatum, quod is revera Ægyptius eſſet, qua de re ſequenti capite diſſeremus; nam & Ariſtophanes in avibus Lycurgum Ibin nominavit, propterea quod genere & moribus Ægyptius eſſet; ut vetus Ariſtophanis Scholiaſtes exponit.

CAPUT IV.

Ibidis nomen conjectura perquiſitum, forte compertum.

NAſcitur ſua ſponte obſcuritas ex iſtis privatarum rerum hiſtoriis, quibus etiam Naſo dedita opera tenebras offundit, ut arduum ſit, tam denſis nebulis veri ſcintillam exſculpere. Ego tamen incuſſo ad illum tenebricolae vetuſtatis pyriten chalybe, non mediocrem lucem expreſſurum me confido. Sed antequam ſententiam roger, operae pretium

tium est veterem Grammaticum audire, qui teste Coelio Rhodigino *Antiquar. Lection. lib.* 13. *cap.* 1. Corvinum esse prodidit, quem hic Naso sale & resina confricat. Ejus verba sunt: *Illud obiter annotarim, in Caecilii Minutiani Apuleji fragmentis observatum, annis septem in exilio consumptis functum esse fato Ovidium, quâ die Titus quoque Livius decesserit. Structum item illi à Barbaris per multas lacrymas tymbon ante januam. Author idem Minutianus est, Corvinum ab Ovidio appellatum fuisse Ibin, ex avis foeditate, cui ventrem rostro purgare insitum sit, & hoc ex Callimachi imitatione. Pulsum quoque in exilium quod Augusti incestum vidisset.* Haec ille, quorum fides esto penes Authorem, qui nondum lucem vidit, unique Coelio Rhodigino notus fuit, uti jam antea pronuntiavit Lilius Gyraldus *Dialogo* 4. *de Poëtarum historia.* An Corvinus, quisquis ille fuerit, in Libya natus est, ubi scilicet Ibin natales habuisse declarat Ovidius in his:

Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo est,
Cinyphiam foedo corpore pressit humum.

Item *versu* 513. ubi Leaenas, quibus scatet Africa, Ibidis populares vocat. Verum enim vero, si conjecturae locus detur, dicam quid ego sensero, & ut apud Plautum Trachalio, *promittam capillum incipiamque hariolari.* Neque enim Cymbalum illud mundi Appionem Grammaticum imitandum mihi proposui, qui teste Plinio *lib.* 30. *cap.* 2. prodidit, se evocasse umbras ad percontandum Homerum, qua patria, quibusve parentibus genitus esset, non tamen ausum profiteri, quid sibi respondisset. Non Georgium Joachimum Rheticum, Copernici discipulum, quem ferunt, dum in motu Martis haereret mirabundus, neque se explicaret, ad Genii familiaris Oraculum confugisse: Atque hinc exasperatum Daemona scifcitatoris importuni caput ad imminens laquear afflixisse, iterumque dimissi corpus ad pavimentum proturbasse, addito responso; hunc esse motum Martis, ut refert Joannes Keplerus Epistola dedicatoria ad Rudolphum Imperatorem. Tota res conjecturis peragetur. Itaque suspicor C. Julium Higynum esse, quem Ovidius ficto nomine Ibin appellat. Illum inquam, de quo Suetonius *libro de Illustribus Grammaticis*, retulit in haec verba: *Cajus Julius Higynus, Augusti libertus, natione Hispanus, etsi nonnulli Alexandrinum putant, & à Caesare puerum Romam advectum Alexandria capta, studiose & avide imitatus est Cornelium Alexandrum Grammaticum Graecum, quem propter antiquitatis notionem Polyhistorem multi, quidam Historiam vocabant. Praefuit Palatinae Bibliothecae, nec multo secius plurimos docuit, fuitque Ovidio Poëtae familiarissimus, & Cajo Licinio consulari Historico,*

qui

qui eum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua quoad vixit sustentatum. Hujus *libertus fuit Julius Modestus in studiis, atque doctrina vestigia Patroni secutus.* Haec ille; cujus verba diligenter & acri judicio perpensa non levem suspicioni meae ansam praebere videntur. Cum enim Higynum Ovidio familiarissimum fuisse dicit, ubi modo vel in omnibus utriusque monumentis tantae necessitudinis vestigium extat? Ovidius ad uxorem, ad Carum, ad Perillum, ad Brutum, ad Maximum, ad Rufinum, ad Graecinum, ad Messalinum, ad Severum, ad Flaccum, ad Germanicum, ad Solanum, ad Atticum, ad Cottam, ad Cotim, ad Suillium, ad Albinovanum, ad Gallionem, ad Tuticanum Epistolas mittit, ad Higynum vero nullam. An forte ille est ad quem suppresso nomine toties scribit? neutiquam: Higynum enim admodum pauperem decessisse Tranquillus ait; alterum divitem atque opibus abundantem fuisse, Naso diserte prodidit his versibus, quos ad amicum mittit, cujus nomen consulto praeterit *Eleg. 5. lib. 4. Tristium:*

O mihi dilectos inter pars prima Sodales,
Unica fortunis ara reperta meis.
Cujus ab alloquiis anima haec moribunda revixit,
Ut vigil infusâ Pallade flamma solet.
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussae confugiumque rati.
Cujus eram censu non me sensurus egentem,
Si Caesar patrias eripuisset opes.

Deinde in ea Epistola uxor, liberi & frater ejus, ad quem scripta est, commemorantur, quorum Suetonius, caeteroqui non omissurus, nullam mentionem habet. Unum autem & eundem esse animadverto, ad quem Ovidius tacito nomine literas iterum atque iterum dedit. Ipsemet enim testis est *lib. 3. de Ponto Eleg. 6.* ubi familiarem quemdam his verbis alloquitur:

Ipse ego quod primo scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.

Una tamen est quae ad Higynum scripta videtur, nempe tertia *lib. 4. de Ponto*; Amicum enim quemdam taxat, & eum notâ levitatis inurit, quod cum à teneris annis secum arctissimo necessitudinis vinculo junctus fuerit, tandem in adversa fortuna non modo eum deserat, sed nequidem cognovisse simulet. Ejus est initium. *Conquerar an taceam.* Qua quidem Epistolâ facile crediderim eundem ab Ovidio notari, in quem ipse nunc invehitur. Nam quod ait:

 — *Sed*

— — *Sed & insultare jacenti*
Te mihi, nec verbis parcere fama refert.

Repetere videtur in Ibin, hoc modo:

Vulneraque immitis requiem quaerentia vexat,
Jactat & in toto verba canina foro.

Et paulo post:

At tibi, calcasti qui me violente jacentem,
Qua licet heu misero debitus hostis ero.

Hanc autem Elegiam in Higynum conscriptam esse verisimile est, cum enim inquit:

Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetustâ
Pene puer puero junctus amicitiâ.

Dixit *pene*, quia, teste Suetonio, Higynus Alexandriâ puer advectus erat, & Ovidio familiarissimus fuit. Rursus ubi sic:

Ille ego judiciis unica Musa tuis.

Illum apprime literatum atque etiam Criticum esse innuit, qualem fuisse constat Higynum, cujus in Virgilium commentaria laudantur ab A. Gellio. Jam vero cum nullam apud Ovidium apertis verbis Higyni mentionem fieri liqueat, subortum equidem inter ipsos diffidium suspicari licet, quod Higynus Ovidii exulantis uxorem, ob pristinam cum illo consuetudinem proculdubio sibi notissimam, sollicitare ausus esset, ejusque facultates ab Augusto, cujus libertus erat, impetrare conaretur. Proinde Naso jure in ipsum invectus, Callimachum imitari voluit; scilicet ut ille Apollonium, quod Alexandrinus esset, Ibin appellavit, ipse pariter Higynum, qui à nonnullis Alexandrinus habitus est, Ibin vocitaret. Advertendum praeterea, quod Ibidi cum Nasone jus arctum necessitudinis intercesserat, ut ex his liquido patet:

Desinet esse prius contrarius ignibus humor,
Junctaque cum Lunâ lumina Solis erunt.

Deinde post ἀδύνατα multa,

Quam mihi sit tecum, positis quae sumpsimus armis,
Gratia, commissis improbe rupta tuis.

Hoc

Hoc est plane quod de Higyno Suetonius testatum reliquit. Postremo cum ille Higynum admodum pauperem decessisse tradit, conjectura mea mirum in modum confirmatur; Ibidis enim paupertatem Ovidius ipse innuit, hac imprecatione, quam Domitius non percepit:

Filius & Cereris frustra tibi semper ametur,
Destituatque tuas usque petitus opes.

Nasonum enim votum est, ut Plutus Cereris & Iasii filius, qui divitiarum Deus ab antiquis habitus est, molestas Ibidis preces nunquam exaudiat, eumque semper inopià laborare sinat. Is est autem, cujus Mythologici libri omnium manibus triti supersunt, ut merito fabulis suis, quasi propriis armis, jugulari videatur. Annon mirifice omnia conveniunt. Caeterum disticho superius adducto Cinyphius, id est, Africanus à Cinyphe, Libyam alluente nominatur, quomodo Juba, Mauritaniae Rex, ab eodem Nasone *lib. 5. Metamorphoseon:*

— — Numidasque rebelles.
Cinyphiumque Jubam,

Et Bocchus à Sidonio Panegyrico Majoriani:

— — Cum divite cera
Pinges Cinyphii captiva Mapalia Bocchi.

Hinc Hesychius κινύφιον, inquit, τὸν Ἀνταιὸν ἀπὸ Κινύφυ τῦ ποταμῦ. Tametsi constet, Regiam Antaei ad extremum Oceanum fuisse. Unde apparet, Cinyphium generaliter sumi pro Libyco, more scilicet Poëtarum, quibus usitatum peculiari unius loci nomine totam designare Provinciam. Neque vero refert quod Ibis licet Ægyptius ad Cinyphem editus fingatur. Poëtae siquidem non semel regionum nominibus propter viciniam abutuntur; sic enim Claudianus, & ipse Alexandrinus, qui uxorem in patria duxerat, Libyae appellatione usus est; idemque Pelusiacus, & Canopicus à Sidonio dictus est, cum tamen Alexandriae natus esset; sic Ausonius scribens in Monosyllabis:

Threicium, Libycum freta, Cimmeriumque ferat bos.

Per *Libycum* intelligit Ægyptum, ut Scaliger observavit. Sic Persa pro Medo & contra. Sic in Catalectis Gallus pro Britanno, propter utriusque gentis vicinitatem. Ita quoniam Hadriaticum mare Ionio conjungitur κατὰ μετάδοσιν τῦ ὀνόματος Ionium appellatur, & Ionium vicissim Hadriaticum, ut Apollonii Scholiastes ad *lib. 4. Argonaut.* & Eustachius ad

ad Dionyfii Periegefin notant. Ovidius autem quo στοματομολυνσίαν Ibidi fuo exprobraret, juxta Cinyphem natum fingere mihi videtur, ubi proceriffimi nafcuntur hirci, qui inde Cinyphii dicuntur Silio *lib.* 3. Martiali *lib.* 7. Epigrammate in Linum. Item Virgilio *lib.* 3. *Georg.* cum ait:

Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci — —

Sed haec hactenus quae pro compertis non tradimus, donec fuper iis habita fint doctiorum Comitia.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
I B I S.

A R G U M E N T U M.

Ibis Ovidii nomen ubique maledictis lacerabat, atque ipsum falsis criminationibus in invidiam atque odium vocabat. Tum ejus uxorem perpetuis flagitationibus sollicitabat. Denique tanquam vulturius fortunis ejus inhians, quas naufragii sui tabulas *appellat, ipsum ad extremam inopiam redigere conabatur. Et profitetur se Callimachum imitari, à quo Apollonius Rhodius, Ibidis nomine ornatus, diris & exsecrationibus devotus est. Salvagnius suspicatur Higynum esse, quem Ovidius* Ibin *appellat; illum inquam, de quo Suetonius meminit libro de claris Grammaticis: is autem est, cujus mythologici libri, omnium manibus triti, supersunt.*

TEmpus ad hoc, lustris jam bis mihi quinque peractis,
Omne fuit Musae carmen inerme meae:
Nulla-

IBIS.] Ita rectius inscribetur hoc poëma, quam IN IBIN, quod hactenus circumfertur. neque aliter suum poëma Callimachus inscripserat. Vide Suidam in *Καλλίμαχος*· Eutyches quoque Grammaticus lib. II. *Ovidium in Ibide* citat, non *in Ibin*. Codices hujus libelli, qui vetustatem & manum castigatam prae se ferant, vix inveniuntur. Exemplaria tamen, quibus Juretus & Politianus erant usi, in optimis habenda sunt. Cetera, quae ad manum mihi satis multa fuerunt, notae sunt recentioris. Interim in transcursu nunc poëmatium hoc illustremus, quod curis secundis diligentius sumus facturi. HEINS.

1. *Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.*] Annos L. menses VII. dies vero XXI. natus erat Ovidius, cum ex Urbe discessit. Hoc autem opus in itinere, aut potius simulatque in Ponticam regionem venit, scripsit. Bene igitur, *Lustris jam bis quinque peractis*. CIOFAN. *In hoc* Mediceus, Moreti & unus Heinsii. rectius, ut puto. sic Florus prooemio: *Populus Romanus a Rege Romulo in Caesarem Augustum &c. tantum operum gessit*. & lib. II. 17. *a primis Scipionibus in Caesarem Augustum*. & ita passim alii. *bis jam mihi* plurimi scripti. sed *jam bis mihi* molliori sono Jureti liber. BURM.

1. *Lustris.*] Inter eruditorum contentiones haec etiam non postremum locum habuit; quid esset *lustrum*; pugnantia enim inter eos studia & opiniones fuerunt, & adhuc sub judice lis est. Nam cum Varro *lib.* III. *de lingua Latina*, Festus, Servius & alii vetustatis assertores lustrum quinquennale tempus esse literis prodiderint, hoc ita Budaeus, omnium, qui hoc patrumque saeculo vixerunt, extra omnem aleam doctissimus, *Annot. in Pandectas*, exponit, *lustrum à Latinis dicitur, quod Olympias apud Graecos dicitur, id est, quinquennium; ita tamen ut quadriennio exacto, quinto quoque anno ineunte lustrum peractum esse intelligatur.* Cui Lilius Giraldus *lib. de Mensibus & Annis*, Henricus Glareanus *Chronolog. in Dionysium*; Lalamantius *lib. de Mensium ratione*. Cujacius *in lib.* II. *Cod. de Lustrali auro*; Josephus Scaliger *lib.* V. *de Emendatione temporum, & Ausonian. lectionum lib.* II. *cap.* 23. Iterumque *libro posthumo de Re numaria*, Anton. Nebricensis *in Quinquagena*, aliique niveos calculos tradunt. Complures tamen lustrum quinquennio completo terminari contendunt. In his Brodaeus in Epigrammata Graeca; Josephus Castalio *Variar. Lection. lib.* I. *cap.* 19. & *Observat. in Criticos, cap.* 10. Joannes Savaro *Notis ad Sidonium*, & alii, Poëtarum duntaxat auctoritate freti: qui *lustrum* & *Olympiada* pro quinquennio semper usurpant, quamvis Olympiadas ex Dio-

Nullaque, quae possit, scriptis tot millibus, exstat
Litera Nasonis, sanguinolenta legi.
Nec quemquam nostri, nisi me, laesere libelli:
Artificis periit cum caput Arte suâ.

Unus

Dionysio, Plinio, Plutarcho, Solino, Censorino, Eusebio, Tzetze, Suida, quinto quoque anno non exacto, sed ineunte celebrari solitas constet. Quamobrem aliunde petenda erit illis auctoritas; Attamen ego facile adducor, ut in eorum sententiam pedibus eam, propterea quod non solum Poëtae, sed etiam Historici, Rhetores, & Jurisconsulti lustro passim pro quinquennio utuntur. Tacitus enim *lib.* XVI. *Annal. lustrale certamen*, pro quinquennali dixit. Pacatus Panegyrico, quinquennium, quo Maximus Imperium in Galliis occupaverat, *lustrale justitium* vocat. Eumenius etiam *Oratione pro restaurandis Scholis*, Constantinum, qui civibus Aeduensibus quinquennii tributa relaxarat, sic alloquitur: *Quinque annorum nobis reliqua remisisti: O lustrum omnibus lustris felicius.* Notum est praeterea vel ex Cicerone *lib.* VI. *Epistola* 2. *ad Atticum*, & leg. II. *Epistolarum ad Familiares*, cum ad Coelium scribit tempus illud, ad quod vectigalia locabantur, lustrum appellari. Quod quidem spatium Callistratus *l. non intelligitur*, *ff. de jure fisci*, modo quinquennium, modo lustrum appellat. Neque vero tantum vectigalia, sed etiam praedia omnia & urbana & rustica, veteres in quinquennium locare solebant, ut ex Higeni libro de Limitibus patet. Illud autem spatium locationis lustrum itidem Jurisconsulti vocant, in queis Ulpianus leg. IV. §. *res pignori*, *ff. de reb. credit. si cert. pet.* & *lege* 30. *ff. de legat.* 3. Celsus leg. LXVII. §. *ult. ff de furtis.* Hinc etiam *lustrale aurum* dictum, de quo titulus II. *lib. Cod. quod quinto quoque anno pendebatur.* Porro, lustrum in veteri Glossario, quod Henricus Stephanus edidit, πενταετηρὶς exponitur. Sed & Asconius Paedianus in primam Ciceronis actionem contra Verrem, quae Divinatio dicta est, Censores *completo quinquennio urbem lustrare* solitos ait. Quid apertius? Lustrum enim ex eo dictum, quod quinto quoque anno Roma lustraretur, innuit Livius *lib.* I. & clare tradit Isidorus *Etymolog. lib.* XXV. *cap.* 37. Itemque Servius, cujus inter Grammaticos non postrema est auctoritas, *in lib.* I. *Æneid.* his verbis: *Lustrum dictum, quod post quinquennium unaquaeque civitas lustrabatur*; licet Varro *à luendo*, id est, solvendo, lustrum ducit, quod quinto quoque anno vectigalia & ultro tributa per Censores persolvebantur. Ut ut sit, intuere propius in illud Asconii *completo quinquennio*, & in id Servii *post quinquennium*; Iterisne modo inficias? SALVAGNIUS.

2. *Omne fuit Musae carmen inerme meae.*] Ad hunc usque diem ne litteram quidem unam scripsi, qua quemquam laeserim. Est autem ab aetate, & moribus suis narratio. CIOFAN.

3. *Nullaque quae possit.*] Id ipsum profitetur & aliis locis, ut verisimile sit, neminem privatim ab ipso laesum, in eo libro, quem, authore Fabio, in malos Poëtas ediderat. Succurrit hoc loco meminisse argentei calami non multo ante annum MDXL. sub antiquis ruinis in Pannonia reperti, cum hac inscriptione, *Ovidii Nasonis calamus*, quem Isabella Pannoniae Regina & plurimi facere, & Tauruni, quae est urbs inferioris Pannoniae, viris eruditis ostendere solebat, ut scriptum reliquit Hercules Ciofanus in Ovidii vita; cujus etiam calami meminit Coelius Calcagninus, in ea Elegia, qua Scytharum mores describit. SALVAGN.

3. *Scriptis tot millibus.*] Sic lib. II. Trist. 567.

Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
Quem sua Calliope laeserit, unus ero.

CIOFAN.

4. *Sanguinolenta legi.*] Quasi de telo loquitur: nullum umquam versibus meis sauciavi: nullius sanguine maduerunt versus mei. CIOFAN. Adludit ad id, quod sequitur de Archilocho ℣. 52.

Tincta Lycambeo sanguine tela rubent.

BERSMAN.

5. *Nisi me laesere.*] *Nisi nos* Jureti, & tres alii. HEINS. Ego vero *me* retinendum puto, ne tres voces à *n* incipientes se subsequantur. qui *nos* substituerunt, credebant id aptius congruere cum *nostri*. sed frequentissime Ovidius & alii *nos* & *me* in eodem versu conjungunt. sic lib. IV. Trist. X. 119.

Tu nos abducis ab Istro,
In medioque mihi das Helicone locum.

IV. Fast. 863.

Dicta Pales nobis: idem vinalia dicam

nihil frequentius apud Propertium. sic lib. I. Eleg. XII.

Quid mihi desidiae non cessas fingere crimen,
Quod faciat nobis conscia Roma moram?

vide de hac enallage numerorum Passerat. ad illa Propertii I. Eleg. X.

Non solam vestros didici reticere dolores,
Est quiddam in nobis majus, amice, fide.

& ad III. I. 47. & alibi. sic dicebant veteres *absente nobis*, pro *me* & similia. ratio est, quia non ad nume-

Unus (& hoc ipſum eſt injuria magna) perennem
Candoris titulum non ſinit eſſe mei.
Quisquis is eſt, (nam nomen adhuc utcumque tacebo)
Cogit inadſuetas ſumere tela manus.

Ille

numerum, ſed ad ſenſum reſpiciebant, & *nos* idem notat quod *me*. vid. & III. Triſt. IV. 64. I. ex Pont. III. 91. multa etiam congeſſit Robbig. in Codice Critico lib. III. cap. 9. & 10. Burm.

6. *Artificis periit cum caput arte ſua.*] Ducta eſt locutio illa ex Juriſconſultorum penu, quibus *capite deminuti* dicuntur tribus modis. Verum Naſo more Poëtico eâdem abuſus eſt, neque enim relegati, qualem ſe profitetur, capite minuuntur, ut paulo poſt dicemus. Ita lib. I. Triſtium Eleg. II.

Quod periit, ſalvum jam caput eſſe poteſt.

Arte ſua. Licet enim duplicem exilii ſui cauſam alibi proferat, quarum alteram ubique fatetur, alteram nunquam aperiat, qua de re multi multa, illam ipſe praetulit, qua & ceteras praetexuiſſe videtur Auguſtus, quod nimirum tribus libris de arte amandi Romanam juventutem corrupiſſet. Eaque fuit Aurelii Victoris ſententia in Auguſto. Hinc Eleg. I. lib. I. Triſtium, libros illos *Oedipodas & Telegonos* appellat, quod patri ſuo cauſa fuerint exitii. Salvagn. Id eſt caput artificis periit cum ſua arte, lib. I. Art. 655.

neque enim lex juſtior ulla,
Quam necis artifices arte perire ſua.

Sanctius. *Arte ſui* Bonon. codex.

7. *Unus.*] Quidam, quem Ibin vocare in animum induxi. Ciofan.

7. *Perennem Candoris titulum non ſinit eſſe mei.*] Eam, qua aſſidue potitus ſum, laudem nullius laedendi, perpetuam eſſe non ſinit. Ciofan. Candoris titulo paſſim gloriatur, tum lib. II. Triſtium:

Nec mihi credibile eſt quemquam inſultare jacenti,
Gratia candori ſi qua relata meo eſt.

Item lib. III. de Ponto, Eleg. 4.

Viribus infirmis veſtro candore valemus,
Quem mihi ſi demas, omnia rapta putem:

Et lib. IV. Eleg. XIV.

Tam felix utinam, quam pectore candidus eſſem;
Extat adhuc nemo ſaucius ore meo.

Salvagn.

9. *Nam nomen adhuc utrumque tacebo.*] Non *utrumque*, ſed *verumque*, *vitiumque*, vel *utcumque* legi convenit: tribus enim modis emendatam hanc lectionem in manuſcriptis codicibus reperimus. Sed poſtrema magis ſatisfacit. Constant. Fanens. Neminem Interpretum obſervaſſe video, cur Ovidius Ibidis nomen ſubticuerit. Mihi tamen haec indagatio dignior viſa eſt, quam ut praetermitti debeat. An, ne carminibus Ovidianis Ibis inclareſceret, in quam ſententiam eundem, ni fallor, ſic alloquitur lib. IV. de Ponto, Eleg. IV.

Conquerar an taceam; ponam ſine nomine crimen?
An notum qui ſit omnibus eſſe velim?
Nomine non utar, ne commendere querelâ,
Quaeraturque tibi carmine fama meo.

Quod ante Naſonem Catullus, elegantiarum Latinarum deliciae, objecit Ravido his verſibus:

Quaenam te mala mens, miſelle Ravide,
Egit praecipitem in meos jambos?
Quis Deus tibi non bene advocatus
Vecordem parat excitare rixam?
An ut pervenias in ora vulgi?
Quid vis? Qua lubet eſſe notus optas;
Eris: quandoquidem meos amores
Cum longâ voluiſti amare poena.

Vix tamen eſt, ut haec fuerit mens Ovidii, quoniam poſtremo diſticho hujus libelli, verum Ibidis nomen pollicetur, cum ait:

Poſt modo plura leges, & nomen habentia verum.

An Naſo reverentiâ legis 12. Tabularum ſibi temperavit, quâ nimirum famoſos libellos projicere capitale fuit. Ejus meminit Eloquentiae parens lib. IV. Tuſculan. in hunc modum: *Quamquam id quidem etiam duodecim Tabulae declarant, condi jam tum ſolitum carmen, quod ne liceret fieri ad alterius injuriam, lege ſanxerunt.* Idem lib. IV. de Repub. apud S. Auguſtinum, lib. II. de Civitate Dei, cap. 9. *Noſtrae contra duodecim Tabulae cum perpaucas res capite ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putaverunt, ſi quis occentaviſſet, ſive carmen condidiſſet, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnobius lib. IV. adverſus gentes: *Carmen malum conſcribere, quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemviralibus ſcitis evadere noluiſtis impune, ac ne veſtras aures convicio aliquis petulantiore pulſaret, de atrocibus formulas conſtituiſtis injuriis.* Poſtea fuſtuarii poena decreta, unde Flaccus Epiſtola ad Auguſtum:

——— *Quin etiam lex,*
Poenaque lata, malo quo nollet carmine quiſquam
Deſcribi; vertere modum formidine fuſtis.

Idem Sat. I. lib. 2.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus eſt,
Judiciumque:

Quae poſtrema Flacci verba Sidonius Epiſt. II. lib. I. in eam rem profert, eoque reſpexiſſe Perſium non dubito, cum exclamat Sat. I.

Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
Non finit exilio delituisse suo.
Vulneraque immitis requiem quaerentia vexat,
Jactat & in toto nomina nostra foro.

Per-

Nam Romae quis non? ah si fas dicere —
Deinde,
Meu' mutire nefas, nec clam nec cum scrobe?
Tandem non alia quam infamiae poena fuit; abrogatis enim 12. Tabularum legibus, qui libellum ad infamiam alicujus pertinentem scripserat, intestabilis esse jussus est, *l. lex Cornelia*, §. 9. *ff. de injuriis & fam. libell.* Donec item capitale fuit, *l. si quis famosum*, *C. de famos. libell.* Caeterum Codices in hoc versu variant. In aliquibus enim legitur, *vitiumque tacebo*, id est, quod alibi dicit, *Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello.* in aliis: *Nam nomen adhuc utrumque tacebo*, quod Ascensius retinet. Ego *utcumque*, quod hic valet, aliqua ex parte; nam subinde patriam Ibidis indicat. SALVAGN. *Utrumque latebit* editio Domitii, & quatuor scripti. *ubicumque latebit* unus. *utcumque latebit* duodecim. Heinsius olim conjecerat, *factumque tacebo.* ut mox ℣. 49.

Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello.
sic IV. Trist. IX. 1.

Si licet & pateris, nomen facinusque tacebo.

11. *Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus.*] *Relegatum* se, non exulem dicit. Nam cum tria sint exulum genera, quorum alii interdicti, alii relegati, alii deportati nominantur; exulum appellatio, quae generalis est, ad deportationis speciem nonnunquam revocatur, ut de ea intelligatur, in quam sententiam Ovidius lib. II. Trist.

Adde quod edictum, quamvis immite minaxque,
Attamen in poenae nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non exul dicor in illo,
Parcaque fortunae sunt tibi verba meae.

Item:

Nec mea concessa est aliis fortuna, non exul
Edicti verbis nominer ipse tui.
Arva relegatum jussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga scindere puppe fretum.

Et lib. V.

Ipse relegati, non exulis utitur in me
Nomine, tuta mea judice causa mea est.

Et interdicti proprie dicuntur, quibus interdictum est certi loci aditu & commercio, veluti si quis Româ abesse jubeatur. Relegati qui in locum aliquem remotum amandantur, aut qui certum in locum quodammodo circumscribuntur; ut cum quis domo sua, aut patria excedere vetatur, unde Naso de se lib. II. Trist.

Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
Tanquam vita parum muneris esset, opes.

Et alibi:

Nec mihi detractas possidet alter opes.

Item:

Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti.

Et hoc libello:

Dii melius; quorum longe mihi maximus ille est,
Qui nostras inopes noluit esse vias.

Interdum tamen Relegati dicuntur, qui proprie sunt interdicti. Deportati vero jus omne civitatis & agnationis, bonaque omnia amittunt: iique perpetuo exilio damnantur, & servis publicis, ut eos in Insulam transferant, traduntur. Operae pretium fuit haec omnia enarrare, tametsi Jurisconsultorum filiis notissima ex *tit. Pandect. de interdictis, relegatis & deportatis.* SALVAGN.

11. *Gelidos Aquilonis ad ortus.*] Quia, ut ipse ait lib. IV. de Ponto, Eleg. X.

Hinc oritur Boreas, oraeque domesticus huic est,
Et sumit vires à propiore loco.

Ut non dubitem, spuriam esse lectionem illam, quam Domitius agnovit: *Gelidas Aquilonis ad arctos.* SALVAGN. *Gelidas Aquilonis ad arctos* unus liber. *gelidas arces* alius.

12. *Exilio delituisse meo.*] Liber Maffeianus, *suo.* CIOFAN. *Suo* Jureti codex & alii quinque, neque aliter Eutyches lib. II. qui & praecedenti versu, *gelidas aquilonis ad oras* agnoscit. HEINS. *Suo*, quod plurimi agnoscunt, magis mihi placet. loquitur enim de se in tertia persona.

14. *Jactat & in toto verba canina foro.*] Sic Julianus ille, quem plerique ἀποστάτην, Eustatius παραβάτην semper nominat, in Misopogone: Οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐπιτρίβετε λοιδοροῦντες. *Sic inquam vos in foro conviciis assidue in nos debacchamini*; In foro siquidem vel circulis convicia jaciuntur. caeteroqui non proprie convicia dicuntur, ut eleganter definit Ulpianus *l. item apud Labeonem*, §. 12. *ff. de injuriis*, hoc modo: *sive unus sive plures dixerint, quod in coetu dictum est, convicium est; quod autem non in coetu nec vociferatione dicitur, convicium non proprie dicitur, sed infamandi causa dictum.* Tullius autem pro Coelio, *Maledictio*, inquit, *nihil habet propositi praeter contumeliam, quae si petulantius jactatur, convicium; si facetius, urbanitas nominatur.* SALVAGN. Idem liber, *verba canina*, quam lectionem agnoscunt interpretes: Et sic Tacitus. *caninam facundiam.* CIOFAN. *Verba canina* plurimi codices. in quibus & Jureti liber. Puto,

Latrat & in toto verba canina foro.

nid

Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
Non patitur miseri funera flere viri.
Cumque ego quassa meae complectar membra carinae,
Naufragii tabulas pugnat habere mei.

Et

nisi mavis,

Et lacerat toto nomina nostra foro.

ne idem versus bis occurrat. Mox enim habebis,

Ebibit inde sui rabiem nutricis alumnus,
Latras & in toto verba canina foro.

quamquam mihi distichon istud dubiae fidei est, & ex hoc versu videtur fabricatum. ubi *latrare* cum quarto casu ponitur. quomodo apud Manilium,

——— *latratque canicula flammas.*

causas in foro elatrare apud Tertullianum de Pallio. Rabulae forenses *latrare* dicebantur, propter rixas continuas. hinc *latratus fori* apud Val. Maximum lib. VIII. cap. 3. Sallustius apud Nonium, *Canina facundia exercebatur.* Prudentius Harmartig.

Inde canina foro latrat facundia toto.

Marcianus Capella sub finem libri IX.

Indocta rabidum quem videre saecula
Foris caninos blateratus pendere.

Sic scribo. perperam nunc legitur, *Jurgis caninos.* nisi mavis, *juris.* hinc *Cerberi Forenses* apud Petronium. Columella praefatione: *Sed ne caninum quidem, sicut dixere veteres, studium praestantius, locupletissimum quemque allatrandi.* plura qui desiderat, adeat magni Cujacii Observat. lib. IV. cap. ult. hinc & *caniculae* dicti cavillatores. Gellius libro IV. cap. 21. HEINS. Puto librarios hic, ut saepe factum vidimus, repetisse haec ex versu 232. ideoque antiquam lectionem reduxi, ut & fecit Valerius Andreas, qui alios legere, *crimina nostra,* notat. *jactare nomen* alicujus, est maledicis sermonibus & jocis publice aliquem traducere. sic lib. III. Amor. I. 21.

Fabula, (nec sentis) tota jactaris in urbe.

jactare dicimur, quaecumque cum ostentatione aliqua publice coram aliis effutimus. ita apud Lucan. I. 266.

Expulit ancipiti discordes urbe tribunos,
Victo jure minax jactatis curia Gracchis.

id est cum Gracchorum exempla senatus minaciter & insolenter jactasset. Virgil. Ceiri ℣ſ. 85. de Scylla:

Quam mala multiplici juvenum quod septa caterva
Dixerat, atque animo meretrix jactata ferarum
Infamem tali merito rumore fuisse
Docta Palaephatia testatur voce papyrus.

qui versus corruptissimi & varie eduntur. Heinsius edidit, *agitata ferarum.* forte scribendi hoc modo,

Quam, mala multiplici juvenum quod septa caterva
Dixerat, atque canum meretrix jactata ferarum
Infamem &c.

hoc sensu; quam Palaephatus, explicans fabulam, testatur fuisse infamem, quod septa semper magna amatorum caterva, omnes lacerabat maledictis, & ideo jactata fuit, id est ab omnibus publice dicta meretrix canum ferarum, id est juvenum maledicorum. *mala dicere*, ut *mala dicta* passim. vid. ad II. Art. 533. *mala loqui* V. Trist. X. 39. *mala ingerere* Terent. & simil. *Ferae* vero proprie canes, &, ut notissimum, etiam maledici homines. Ovid. XIII. Met. 732. de Scylla:

Illa feris atram canibus succingitur alvum.

BURM.

15. *Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti.*] Hanc tertiam fuisse Ovidio uxorem omnes sciunt. sed hoc adde (quod nos primi invenimus) eam alteri prius nupsisse, quam Nasoni. Atque ut id apte intelligas ad collectanea nostra te confer. CONST. FANENS. Perpetuo scilicet, nam cum tres uxores duxisset Ovidius, duas facto divortio repudiavit, tertiam unice dilectam ad mortem usque retinuit, cujus laudationem prosequitur, cum alibi, tum Eleg. V. lib. I. Trist. quâ fidem ejus & industriam praedicat, quod cum aliquis avidissime fortunis suis inhiaret, ipsa ingenio & amicorum auxilio integra omnia servaverit. Graviter fallitur Crinitus, qui Perillam esse putat. SALVAGN.

16. *Non patitur miseri funera flere viri.*] Lib. I. Eleg. X. de Ponto, ubi de Celso loquens ait:

Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quam si frater in igne foret.

Improprie tamen, quia relegationi tribuit, quod deportationis proprium est. Siquidem mors alia naturalis est, animae scilicet à corpore discessus; alia civilis, cum ratione juris aliquis pro mortuo tenetur. Homines enim media & maxima capitis diminutione civiliter intereunt, leg. LXIV. §. ultimo, ff. pro socio. Unde Thersander apud Achillem Tatium lib. VIII. de Clitophonte, morte jam damnato, sic loquitur, τέθνηκε τοῖς νόμοις. *Jam quod ad leges attinet mortuus est.* Claudianus lib. I. in Eutropium:

——— *Certe pudeat, quod jure sepultum*
Mancipium tot regna tenet, tot distrahit urbes.

Quapropter ii, qui ab exilio revocantur, renasci dicuntur. Papinius in Etrusci lacrymis III. Sylvar.

Quas tibi devoti juvenes pro patre renato
Summe ducum Vates, aut quae pia vota rependunt?

Et qui debuerat subitas exstinguere flammas,
Hic praedam medio raptor ab igne petit.
Nititur ut profugae desint alimenta senectae;
Heu, quanto est nostris dignior ipse malis!

Di

Plinius *Panegyrico Trajani*, *Sparsas, atque ita dicam laceras, gentilitates colligere & renasci jubere.* Claudianus de Bello Getico:

——— Tectisque suis redduntur & agris
Damnati fato populi, virtute renati.

Ideo Tullius lib. III. ad Atticum, diem, quo revocatus est ab exilio, *natalem* suum vocat. Ovidius igitur se mortuum saepius appellat, tum lib. IV. de Ponto, Epist. postrema, quâ monet invidum, ne carmina sua laceret, se enim mortuum esse dicit, proindeque nullius livori obnoxium, cum livor post mortem quiescere soleat. Ejus est initium:

Invide quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres major venit, & mihi nomen,
Tunc quoque cum vivis annumerarer, erat.

Quemadmodum autem *Natalis dies* appellatur is, quo exules civile caput, & jura viventium recuperant; ita *Natalis* dicitur à Christianis dies, quâ Martyres & Confessores obeuntes, ab hujus orbis exilio quodammodo revocantur; sic in Martyrologiis per Natalem, dies obitus intelligendus. Origenes lib. III. Comment. in Jobum, Albin. Flaccus de Divin. Offic. cap. de Feria sexta. Nicolaus Papa Epist. ad Consulta Bulgarorum, cap. v. SALVAGN. Argute Politiani liber & unus Vatican. *vivi viri*. Exules civiliter mortui. Seneca relegatus in Epigrammate ad Corsicam, in Catalect. Pith. pag. 43.

Parce relegatis, hoc est, jam parce sepultis.
Vivorum cineri sit tua terra levis.

Rutilius Itinerario lib. I. 518. de amico vitae monasticae addicto:

Perditus hic vivo funere civis erat.

Apulejus Met. IV. *Toto prosequente populo vivum producitur funus.* De Psyche damnata. Manilius:

Virginis & vivae rapitur sine funere funus.

Dracontius Hexaemero:

Mortua pars hominis, quoties pars una jacebat
Funera viva gerens, vivax in morte cadaver,
Ac sine morte tamen vitali morte perempta.

Ennodius Epigrammatis:

Rapta sepulturis animavit funera pictor,
Funera viva vident mors eat in tumulos.

Sedulius libro III. de aegroto:

Ecce aderant vivum portantes jamque cadaver
Bis bina cervice viri.

libro IV.

Cernitur ante oculos vivens adstare cadaver.

Exul ubi nusquam domi est, sine sepulcro est mortuus, apud P. Syrum. Seneca Thebaid.

——— funus extendis meum,
Longasque vivi ducis exequias patris. HEINS.

vulnera Ms. Scaligeri, sed praecesserat. & recte Heinsius acumen hujus ὀξυμώρου explicuit. ita Lucianus senem decrepitum vocat τάφον ἔμψυχον. Sophocl. Antig. 1180.

——— οὐ τίθεμ' ἐγὼ
Ζῆν τοῦτον, ἀλλ' ἔμψυχον ἡγοῦμαι νεκρόν.

qui saepe in eum modum in illa tragoedia loquitur. eo pertinere dictum commune, *vivus vidensque pereo* adnotat etiam Valerius. vid. ad Val. Fl. VII. 45. BURM.

18. *Naufragii tabulas pugnat habere mei.*] Eadem metaphora utitur lib. I. Tristium Eleg. v. ad Uxorem, ubi hoc idem innuere videtur:

Tu facis, ut spolium non sim, nec nuder ab illis,
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile Lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit, & quod
Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis male fidus rebus acerbis
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus summovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.

CIOFAN. Quosdam per Tabulas naufragii, Ovidii uxorem intelligere, dicit Domitius, sed non probat.

19. *Et qui debuerat subitas extinguere flammas.*] Ovidius, quo majorem Ibidi suo invidiam conflaret, metaphoram duxit ab hujusmodi raptoribus, qui lege Julia de vi publica tenentur, l. in eadem causa, §. sed & qui in incendio, ff. ad leg. Jul. de vi publica. Verum suspicor hunc locum metaphorice sumi non debere, sed illi aliquid involucri subesse, quod oculis conniventibus praetereundum non sit. Suspicor, inquam, munus ac officium Ibidis significari, quo scilicet aliquatenus indicaretur. Quid enim τὸ *debuerat*, nisi ipsi id oneris incubuisset, ut oborta incendia restingueret, quibus obnoxiam fuisse urbem Romam notum est. Fuerat is forte ex cohortibus vigilum, qui per urbis regiones dispositi & excubantes incendiorum curam gerebant, uti nos docent Paulus leg. III. ff. de officio Praefecti vigilum; Suetonius in Augusto cap. xxv. Et has quidem cohortes,

Dî melius, quorum longè mihi maximus ille est,
Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, utcumque licebit,
Pro tam mansueto pectore semper agam.

Au-

tes, quae septem erant, ex libertinis conscriptas, dato ex Equestri ordine Praefecto, scribit Dio lib. LV. Item Strabo lib. V. Plerique tamen libertinorum hujusmodi militiam, quae gravior erat, detrectabant; quorum alliciendorum causa, Latinis, qui sex annis in cohorte vigilum militassent, jus Quiritium pro praemio, Visellia lege, propositum est. Postea vero, cum longius sexennii tempus existimaretur, Senatusconsulto ad triennium reductum est, quemadmodum retulit Ulpianus Institut. tit. 3. Haec autem maxime conveniunt Hygino, qui mihi videtur ab Ovidio perstringi; siquidem ipsum Augusti fuisse libertum Suetonius prodidit. Sed ut ista sunt in conjecturâ posita, & à me investigandi tantum, non etiam affirmandi gratia proposita, ita velim à Lectoribus accipi & aequi bonique consuli. Plura de incendiorum cura & instrumentis ad ea restinguenda comparatis, Barnabas Brissonius lib. II. cap. 8. Selectarum ex jure Civili antiquitatum. SALVAGN.

20. *Ab igne petit.*] *Talis* Juteti codex: *ferre praedam* elegans. HEINS. Elegans certe, sed huic loco non conveniens: non enim veri compos Ibis adhuc erat, sed *pugnat* tantum & *nititur* ferre, nondum *fert praedam*, ut Jupiter II. Metam. ℣. 873. *petere* vero *praedam* non minus elegans. sic lib. I. Met. 534. *hic praedam pedibus petit, ille salutem.* Tibul. I. I. 34.

De magno praeda petenda grege est.

quae vero de Ibide, Vigilum cohortibus adscribendo, conjicit Salvagnius, minime sunt verosimilia, cum locutio sit solummodo metaphorica. *Jubitas exstinguere flammas*; est enim, malis inexspectatis occurrere & remedium ferre. ita apud Silium lib. I. 651. *nascentem exstinguite flammam.* ita dictum illud Catilinae, *incendium suum restincturum ruina.* Ita Justinus & alii passim. dicit ergo, illum, qui amici calamitatibus deberet opem ferre, ex illis sibi praedam petere; corrumpere enim absentis & miseri uxorem, & bona rapere nitebatur, ut in incendiis fures rapiendi occasionem captare solent. alia ratione dixit Terent. Eun. III. ℣. 2. *E flamma cibum petere* de quo satis multis egerunt viri docti. unus codex & prima editio habebant etiam, *ab igne rapit.* ut *praedam rapere* dixit Haleut. ℣. 33. sed quia *raptor* praecedit, *petit* retineo. BURM.

21. *Profugae senectae.*] Mihi à patria ejecto, qui in extremis meae vitae annis, unde vivam, non habeam. CIOFAN.

22. *Heu quanto est nostris dignior ille malis.*] *Hem quantum* Ms. forte legendum, *hem quanto*; ut sit indignantis. BERSMAN. *Quanto nostris dignior iste malis* scripti meliores. HEINS. *Ipse* editio Domitii. *quantum* etiam duo Regii codices.

23. *Quorum longe mihi maximus ille est, Qui nostras inopes noluit esse vias.*] Imperite exponit hunc locum Zarottus, qui Germanicum significari ait: recte autem Calderinus, qui Augustum intelligit; Is enim Augustus poëtae bona non ademit. Lib. II. Trist.

Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
Tamquam vita parum muneris esset, opes.

Et lib. & Eleg. IV.

Idque Deus sensit, pro quo nec lumen ademptum est,
Nec mihi detractas possidet alter opes.

Et Eleg. XII. lib. V.

Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit.

Et lib. I. de Ponto Eleg. VIII.

Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti.

CIOFAN. Augustus nimirum, cui vivo & praesenti, ut Horatius loquitur, divini honores tribuci, cujusque Genio, in compitis culto, Sacerdotes ex libertinis dati, Augustales appellabantur. Nam & patrum memoria Narbone reperta est ara Genio Augusti consecrata. Perperam Zarottus hunc Ovidii locum ad Germanicum retulit. SALVAGN. *Est* non habent primae editiones, nec scripti codices.

24. *Inopes noluit esse vias*] *Non sinit esse* Politiani & alius.

25. *Huic igitur meritas grates.*] Virgilium ni fallor adumbravit, apud quem Tityrus Ecloga I. se obstringit fore, ut nunquam Augusti beneficiorum obliviscatur, quem Deum appellat, cuique saepe sacra facturum se pollicetur. Sic enim Tityrus:

O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus, illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Et paulo post:

Quam nostro illius labatur pectore vultus.

Caeterum quae sit differentia inter *gratias agere*, & *gratias referre*, ostenditur ex his Planci ad Ciceronem Epist. XI. lib. 10. *Immortales age tibi gratias, agamque dum vivam, nam relaturum me affirmare non possum; tantis enim tuis officiis non videor mihi respondere posse: nisi forte, ut tu gravissime disertissimeque scripsisti, ita sensurus es, ut me referre gratiam putem, cum memoria teneho.* Item

ex

Audiet haec Pontus. faciat quoque forsitan idem,
  Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, jacentem,
  Quamlibet & misero debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor;
  Junctaque cum Lunâ sidera Solis erunt;
Parsque eadem coeli Zephyros emittet & Euros;
  Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;

ex his Ausonii, Plancum imitati; Actione gratiarum ad Gratianum pro consulatu: *Ago tibi gratias, Imperator Auguste, si possem, etiam referrem; sed nec tua fortuna desiderat remunerandi vicem, nec nostra suggerit restituendi facultatem: Privatorum ista copia est inter se esse munificos: Tua beneficia ut majestate praecellunt, ita mutuum non reposcunt. Quod solum igitur nostrae opis est, gratias agam.* Salvagn.

25. *Ubicumque.*] *Utcunque* editi & multi. *quaecunque* Domitii editio. quod non displicet Bersmanno. forte pro, *quacumque*.

27. *Pro tam mansueto pectore.*] Pectus enim mansuetudinis & amicitiae sedes est, unde Seneca lib. VI. cap. 34. de Benef. *In pectore amicus, non in atrio quaeritur; illo recipiendus est, illic retinendus est, & in sensus recondendus.* Hinc amici à probatissimis authoribus amicitiae *pectora* dicuntur. Manilius Astronom. lib. II. 601.

Quo circa nihil ex semet natura creavit
Pectore amicitiae majus.

Martialis Epig. XV. lib. 9. in fictos amicos,

Hunc, quem coena tibi, quem mensa paravit amicum
  Esse putas fidae pectus amicitiae.

Papinius ad Marcellum lib. IV. Sylv.

Jamque vale & penitus noti tibi Vatis amorem
Corde exire veta, nec enim Tirynthius almae
Pectus amicitiae.

Salvagn. *Pro tam felici* Regius. *pectus odiorum* dixit etiam Quinctil. decl. I. cap. 10.

27. *Audiet haec Pontus, faciet quoque forsitan idem, Terra, &c.*] Sensus est: Audiet *hoc* sive *haec* (nam utrumque legitur) id est, gratiarum actionem meam. & idem, scilicet Caesar, fortassis faciet, ut terra propior sit mihi testificanda, hoc est, testis citanda, meae erga illum gratitudinis: per quod innuit, se nondum omnem spem abjecisse, propioris ac tolerabilioris exilii. Quasi dicat: Ac spero Caesarem aliquanto placatiorem, mitius exilium aliquando mihi assignaturum. Scripsit enim haec Poëta, cum in Ponto exularet. Sed dubium, sub Augusto, an sub Tiberio. Quanquam magis inclinat animus, sub Tiberio, ut credam, extremis scilicet ipsius temporibus. Quod autem supra dixit, *Dii melius quorum, &c.* non de Germanico, ut Zarottus exponit, sed de Augusto accipiendum. Micyll. Quidam, *Audiat haec.* Heins. *Audiet has* etiam Heinsius volebat. *faciet* etiam editi plurimi & nonnulli scripti. sed *forsitan* elegantius subjunctivo jungi solere saepe vidimus.

28. *Potior.*] Et *potior*, & *propior* recte legitur. idem in II. Trist.

Mitius exilium si das propiusque roganti,
  Pars erit è poena magna levata mea.

& in IV.

Mitius exilium pauloque propinquius oro,
  Quique sit à saevo longior hoste locum.

Constant. Fan. Saepe hoc petit in libris Tristium & de Ponto. Ciofan. *Ut potior* multi scripti.

28. *Testificanda.*] Testis advocanda. Hoc est; Fortasse etiam efficiet Augustus, ut non Pontica tantum regio, sed alius locus, qui Romae vicinior sit, fidem faciat, me ei, quod paterna bona mihi non ademerit, gratias egisse, & posthac acturum. Ciofan. *Restituenda* Moreti. male. lib. IV. ex Pont. IX. 98.

Haec quoniam tellus testificanda mihi est.

30. *Quamlicet & misero.*] Scribe, *Quamlibet*; & adi notas ad Epist. VI. Heins. Scripti admodum variant. *quodlibet*, *qualibet*, *qua licet*, *quod licet. quo licet* & *heu*, vel *hei misero. ut misero deditus* etiam Patavii.

32. *Lumina Solis.*] Ita saepe Noster & alii. sed ut κακέμφατον vitetur, quod facit *Luna* & *lumina*, malim cum Sarraviano, *sidera.* quae permutatio frequentissima. vid. Epist. XVI. 206. & XIV. Met. 172. & alibi. *tempora* erat in duobus. ut in Remed. 585.

Tristior idcirco nox est, quam tempora Phoebi.

Burm.

33. *Emittet.*] *Immittet* Edit. Domitii & aliae.

35. *Et nova fraterno veniet concordia fumo, Quam vetus accensa separet ira pyra.*] Eteoclem & Polynicem fratres, Oedipi Thebarum regis filios intelligit, quorum rogi fumus in duas partes, cum simul urerentur, se divisit. Ovidius lib. V. Trist. Eleg. VI. ad Uxorem, ubi hujus rei auctorem Callimachum fuisse ait:

Et nova fraterno veniet concordia fumo;
  Quem vetus accensâ separat ira pyrâ;
Et Ver Autumno, Brumae miscebitur Æstas;
  Atque eadem regio Vesper & Ortus erunt:
Quam mihi sit tecum positis, quae sumsimus, armis
  Gratia, commissis, improbe, rupta tuis.
Quam dolor hic umquam spatio evanescere possit,
  Leniat, aut odium tempus & hora meum.
Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit,
  Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.

Pri-

Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis;
  Consilium fugiunt cetera paene meum.
Consilium: commune sacrum cum fiat in ara
  Fratribus, alterna qui periere manu.
Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
  Scinditur in partes atra favilla duas.
Hec (memini) quondam fieri non posse loquebar,
  Et me Battiades judice falsus erat.

Statius lib. ultimo Thebaid.

Ecce iterum fratris primos ut contigit artus
Ignis edax, tremuere rogi, & novus advena bustis
Pellitur, exundant diviso vertice flammae:
Alternesque apices abrupta luce coruscant.

Ausonius ex Graeco:

Nec Stygiis lucis ineunt sua foedera fratres
  Oedipodionidae, de misero, ah, miseri.
Namque etiam ex uno surgentes aggere flammae
  In diversa sui dissiliunt cineris.
Infandos juvenes, quos nec discordia cassos
  Luce, nec in semet linquit atrox animus.
Atque utinam & Thebas quissent partirier ipsas,
  Regnorum & metas, ut cinerum nebulas.

Hyginus cap. LXIIX. *Polynices Oedipodis filius anno peracto regnum ab Eteocle fratre repetit: ille cedere noluit. Itaque Polynices, Adrasto rege adjuvante, cum septem ductoribus Thebas oppugnatum venit. Ibi Capaneus, quod contra Jovis voluntatem Thebas se capturum diceret, cum murum ascenderet, fulmine est percussus: Amphiaraus terra est devoratus: Eteocles & Polynices inter se pugnantes alius alium interfecerunt. His cum Thebis parentaretur, etsi ventus vehemens esset; tamen fumus se numquam in unam partem convertit, sed alius alio seducitur.* Haec ille. Euripides vero, quem Apollodorus lib. III. sequitur, Polynicem de sententia Eteoclis insepultum fuisse ait in Phoenissis, sed idem Apollodorus addit, Antigonen, quae ex Oedipi filiarum sola superstes erat, quod occulte eum humandum curasset, à Creonte deprehensam, vivam in sepulchrum conjectam fuisse. Aliter hanc rem narrat Sophocles in Antigone, quamvis in una re cum illo conveniat, nimirum de Polynicis cadavere non sepeliendo. CIOFAN. Eteoclis & Polynicis, Oedipi & Jocastae filiorum; discordia morte finiri non potuit, postquam enim mutuis sese vulneribus confecissent, conjectis in eandem pyram cadaveribus, flamma cum fumo divisa fuisse traditur: ex Ovidio ipso lib. V. Trist. Eleg. VI. ubi Callimachum authorem laudat, Higyno fab. 68. Pausania in Boeoticis, Lucano lib. I. Papinio lib. 12. Thebaid. qua de re Bianoris Epigramma legitur lib. Antholog. item. Ausonii. Hinc acerbae fratrum inimicitiae, *Contentiones Eteocleae* dicuntur Apulejo lib. 10. Met. SALVAGN. Hoc distichon in Ms. postponitur sequenti. nec inepte. BERSM.

36. *Quam vetus.*] *Quem* ex quatuor scriptis. HEINS. *Quae* unus. *quod* Moreti. *accenso rogo* duo libri. *separes* totidem. *accense separat igne pyra* Ms. Bersmanni.

37. *Brumae.*] *Et brumae* Mss. Bersm.

38. *Vesper & ortus erit.*] *Erunt* cum Jureti libro, & quinque aut sex aliis. HEINS.

40. *Commissis.*] *Premeritis* alter Puteanens. post hunc versum plurimae editiones & scripti inserebant distichon, quod occurrit infr. ℣. 133. & Micyllus notat hic disticha duo omitti in aliis codicibus.

41. *Quam dolor hic umquam spatio evanescere possit, Leniat aut odium tempus & hora meum.*] Hoc distichon non est in lib. Mass. & plane hic otiosum mihi esse videtur. In omnibus libris paullo inferius legitur. apposite. CIOFAN.

43. *Pax erit haec nobis.*] Ruptam inter se & Ibin amicitiam nunquam posse iterum coire asserit, inductâ multarum rerum comparatione, quae convenire inter se nullo modo possunt: sive rerum ordine pugnent. Ut Luna cum Sole, Zephyrus cum Euro, Aquilo cum Noto, Ver cum Autumno; sive naturâ, ut ignis cum aqua, Lupi cum agnis, Plato λυκοφιλίαν vocat Epist. II. ad Dionem. Sed enim admiratione dignum mihi videtur quod de *Borametz*, id est, *agno* planta Scythica proditum est. Illam nimirum apud Tartares in Zavolhensi regione inter Volgam & Iaik fluvios, agni figura crescere, & à lupis tantum ap-

peti,

Prima quidem coepto committam proelia versu:
Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primo plenum flaventis arenae
Nondum calfacti velitis hasta solum;
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:
Protinus invisum nec petet hasta caput.

Et

peti, non item ab aliis animantibus, quae carne vescuntur, ut refert Julius Scaliger adversus Cardanum Exercit. 181. distinct. 29. Gulielmus Postellus libro de Causis utriusque naturae, Joannes Khuvenius Breidbachius lib. I. Zodiaci, Joannes Baptista à Porta naturae intelligentissimus lib. IV. Phytognomonicôn, quem inique prorsus Joan. Bodinus in Daemonologia sua, ut magnum veneficum incessit, librosque ejusdem de magia naturali flammis dignos arbitratur. Verum aliquando futuram inter lupos & oves concordiam cecinit Esaias cap. XI. ℣. 6. Et post eum Sibylla Erythraea; quod cum metaphorice sumi debeat, ut S. Hieronymus, Cyrillus, Procopius, aliique Isaiae Interpretes, itemque Eusebius lib. III. demonstrat. cap. II. & S. Gregorius homil. 16. in Ezechielem, exponunt: Judaei tamen hoc revera futurum arbitrautur, ideoque nondum Messiam suum adventasse contendunt, sicut Origenes scriptum reliquit lib. IV. Periarch. cap. 2. & Philocal. cap. I. Eosque merito refellit ex veteribus Rabbinis Galatinus lib. V. cap. 8. Quo etiam in errore versatus est Lactantius lib. VII. Divinarum Instit. cap. 24 atque adeo Chiliastae sive millenarii omnes, quorum author fuit Papias S. Joannis discipulus. SALVAGN.

43. *Donec mihi vita manebit.*] *Donec modo vita* unus Heinsii. *& dum mihi* tres. *semper dum vita* citat Vincent. Bellovacensis.

45. *Prima quidem.*] *Tamen* Moreti.

45. *Coepto versu.*] *Coeptum* appellat versum Elegiacum, quasi imperfectum: nam extremo pede fraudatur. Papinius:

——— *Qui nobile gressu*
Extremum fraudatis opus.

DOMIT. Coeptum versum simpliciter intellige, quo coepit haec scribere, hoc est Elegiaco. MICYLL.

47. *Utque petit primo plenum flaventis arenae, Nondum calfacti velitis hasta solum.*] Tria erant in exercitu Romano militum genera; *Equites*, *Pedites*, *Legionarii* cum suis signis. Pedites levis armaturae sine signis. Hi *Velites* vocabantur, & ubi confligendum erat inter utramque aciem excurrentes, levibus armis instructi praelium committebant, mox recedentes locum certandi Legionariis dabant. Hastâ vero jaculatoriâ utebantur, quam Polybius γρόσφον appellare videtur. Livius: *Gladiis à velitibus trucidabantur. Hic miles tripedalem parmam habet & in dextera hastas, quibus eminus utitur, gladio Hispaniensi est cinctus.* Meminit & aliis locis hastae velitaris. Hinc, *velitatio & advelitatio* dicta, quod est, authore Festo, *jactatio quaedam verborum figurata ab hastis velitaribus.* Quamobrem nescio quid in mentem venerit Lipsio, cum ait lib. III. de Militiâ Romanâ: Jaculatorem pro Velite ab Ovidio innui, propterea quod Ovidii aetate Velites non essent. Quid habebat in animo cum haec scriberet? Hasta autem Velitaris amentata erat, ut ex hoc Ciceronis loco discimus in Bruto: *Hastae Velitibus amentatae traduntur*, qui locus Adrianum Turnebum fugit, cum lib. XIV. Advers. cap. II. scribit, hastam amentatam à velitari differre. Ex hoc item disticho patet, Velites ante pugnam praeludere & hastas vibrare solitos esse, quo forte respexit & Cicero lib. II. de Divinatione, his verbis: *Haec fuerit nobis tanquam levis armaturae prima orationis excursio.* Quin & Samnitibus idem moris fuisse tradit idem Cicero in hunc modum lib. de Oratore: *Atque ejusmodi illa praelusio esse debet, non ut Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur.* Extatque locus insignis apud Strabonem lib. X. de gladiatorum praelusionibus: καὶ οἱ μονομαχοῦντες τοῖς παλτοῖς χρώμενοι, δόρασιν εἰσάγονται πρότερον, εἶτα ἐπὶ τὰ ξίφη βαδίζοντες. *Et qui singulari certamine congrediuntur, primum hastis missilibus rem gerere scribuntur, deinde ad gladios venire.* Quem morem à Graecis manasse docet Æschylus, qui in Agamemnone κάμακα διακναιομένην vocat προτέλεια, sive gravioris pugnae praeludia. SALVAGN. *Planum ferventis* sex libri cum prima editione. *ferventis* etiam Regius & unus Heinsii. de velitari hasta quae habet Salvagnius jam aliis occupata sunt. *militie hasta* Sarravii codex, & multi alii.

48. *Nondum calfacti.*] Elegans tralatio verbi *calfacere*, bonis utique Scriptoribus usitata; Cicero de Oratore: *Et ait cum brachium calfecerit, tum se solere pugnare, neque attendit eos ipsos* (gladiatores intelligit) *unde hoc simile ducit, illas primas hastas ita jactare leviter, ut & venustati vel maxime serviant, & in reliquum, viribus.* Sic apud Plutarchum θερμὸς ἀπὸ μάχης, & θερμὸν ὄντα τῷ ἀγῶνι, pro eo, quod Latini dicerent, *cum incaluisset fervere certaminis.* SALVAGN.

49. *Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto.*] Obtusa erant arma, quibus praeludebant; quapropter

ea,

Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello:
  Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber Iämbus
  Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin,
  Hoc ego devoveo teque tuosque modo.

Ut-

ea, quibus serio decernebant Ovidius ferrum acutum vocat, quomodo lib. III. de Arte:

Ponite jam gladios hebetes, pugnetur acutis.

Iterum:

Sic ubi praelusit, rudibus puer ille relictis,
Spicula de pharetrâ sumit acuta manu.

Similiter Dio cum de lenitate Marci disserit; Σιδήριον γὰρ οὐδέποτε οὐδενὶ αὐτῶν ὀξὺ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἀμβλέσιν ὥσπερ ἐσφαιρωμένοις πάντες ἐμάχοντο: *Ferrum enim acutum nemini eorum commisit, sed obtusis & velut orbiculatis gladiis omnes pugnabant.* Eumenius Rhetor Oratione pro restaurandis scholis, *tela splendentia vocat*, his verbis: *Neque enim tanta me, aut negligentia, aut confidentia tenet, ut nesciam, quanta sit inter hanc aciem fori, & nostra illa secreta studiorum exercitia diversitas: Ibi armantur ingenia, hîc praeliantur: ibi praelusio, hic plerumque velut sudibus & saxis; illic semper telis splendentibus dimicatur.* Quo quidem loco Lipsius Saturnal. lib. II. cap. 19. rescribendum contendit, *rudibus & hastis.* ego *sudibus* retinendum assero, siquidem tirones ad palum sudibus exerceri solitos tradit Vegetius lib. II. cap. 23. *Ad palum quoque sudibus juniores exerceri percommodum est*, & Juvenalis Satyra VI.

——— *Vel quis non vidit vulnera pali,*
Quem cavat assiduis sudibus scutoque lacessit.

Salvagn. Locutio insolentior *jaculari aliquem ferro*, cum usitatior sit, *jaculari tela*, &c. in aliquem. sed ita forte apud Livium lib. XLII. 54. quod sollicitum habuit summum Gronovium, legendum, *sed probris quoque ipsum Macedonasque procacibus jaculati sunt.* vulgo, *in ipsum*, quod insolentius adhuc. & ita apud Nostrum in loco obscuro III. Amor. XII. 27. posset sublata distinctione legi, *Enceladum jaculantem viros mille lacertis*, quamquam id nondum definiam. infr. ℣. 585.

Aëra si misso vacuum jaculabere disco.

Plinius lib. VIII. 8. *Nunc dentium caussa pedes eorum jaculantur, alioquin mollissimos*; & ita alii. *jaculari*, pro amore aliquem petere Lucretium dicere notat Gifanius. Burm.

50. *Nec petet.*] *Non petat* Moreti. *hasta solum* Margo Vincentii.

51. *Et neque.*] *Sed neque* Jureti codex.

52. *Qui sis.*] *Quis sis* omnes fere codices; sollemni permutatione. vid. ad Phaedr. I. Fab. 13. eadem varietas mox ℣. 61. hîc ob sonum ingratum & sibilum, *qui* sine dubio legendum.

53. *Si perges.*] Editio Salv. *si pergat.*

53. *In te mihi liber Iambus.*] Sic sub finem lib. I. de Remed.

Liber in adversos hostes stringetur Iambus.

Ciofan. Iambum liberum vocat, ut lib. I. de Remedio amoris. sive quod sit orationi liberae simillimus, ut ait Cicero in Oratore, & Theo in Progymnasmatis: Τὸ Ἰαμβικὸν ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ πεζόν. *Jambicum cum pedestri oratione habet similitudinem.* Imo & Aristoteles lib. IV. de Poëtica, cap. IV. *Μάλιστα λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. E metris sermoni maxime idoneum est Jambicum*; sive quod praecipuus est in conviciando carminis Iambici usus, quemadmodum vocem illam exponit Proclus in Chrestomathia & Scholiastes Ephaestionis. Salvagn.

54. *Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.*] Non dissimile illud Martialis Epig. II. lib. 7.

Quid prodest, cupiant cum quidam nostra videri,
Si qua Lycambeo sanguine tela madent.

Cum Lycambes filiam Neobulen Archilocho Poëtae despondisset, eamque postea pacti poenitens, alteri collocasset, virulentis Iambis ab ipso Archilocho usque adeo perstrictus fuit, ut doloris impatientia mortem sibi laqueo consciverit, ut scribit Aristoteles lib. III. Rhetor. Pausanias in Achaicis. Hinc Horatius Epod. VI.

Cave cave, namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambes spretus in fide gener.

Item:

Archilochus isto saevit iratus metro
Contra Lycambem & filias.

Et Epistola XIX. ad Mecaenatem:

Nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.

De Archilochi virulentia plura dicentur ad versum 523. Salvagn.

53. *Nunc quoque Battiades inimicum devovet Ibin.*] Suidas: Καλλίμαχος, inquit, Βάττου καὶ Μεσάτμας, Κυρηναῖος γραμματικὸς, μαθητὴς τοῦ Ἰάσεως γραμματικοῦ, γαμετὴν ἐσχηκὼς τὴν Εὐφράτου τοῦ Συρακουσίου θυγατέρα. Ἀδελφῆς δὲ αὐτοῦ παῖς ἦν ὁ νέος Καλλίμαχος, ὁ γράψας περὶ νήσων

Utque ille, historiis involvam carmina caecis,
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius ambages imitatus in Ibide, dicar
Oblitus moris, judiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quaerentibus edo,
Ibidis interea tu quoque nomen habe.

Ut-

δὶ ἐπῶν, &c. Et postea recensens ea, quae ab illo scripta fuere, de Ibide haec addit: *Ἔςι δὲ ποίημα ἐπιτετηδευμένον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν εἴς τινα Ἶβιν, γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου. ἦν δὲ οὗτος Ἀπολλώνιος, ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά.* Caeterum disputant commentatores, utrum patriae causa, an impuritatis, *Ibidem* vocarit Apollonium Callimachus. Ego vero utrumque recipio. Fuit enim, ut idem Suidas ait, Apollonius *Ἀλεξανδρεὺς ἐπῶν ποιητὴς, διατρίψας ἐν Ῥόδῳ, υἱὸς Σιλλέως, μαθητὴς Καλλιμάχου*, &c. Ut ob hoc, non solum propter impuritatem & spurcitiem ipsius significandam, Ibin dici putem: sed & quia Ægyptius esset patria, cujus terrae haec avis quasi peculiaris: utroque autem modo per contemptum, & contumeliose. MICYLL. Joannes Tortellius Aretinus, homo bene literatus, qui avorum nostrorum memoriâ juventutem Italam diuturnis ignorantiae tenebris involutam, quasi ex altissimo veterno excitare, & cum Laurentio Valla coaetaneo & familiari suo, rem literariam multis scriptionibus juvare conatus est, in suis de Orthographia Commentariis anno 1488. Venetiis excusis, Archilochum esse falso putavit, quem Ovidius ad imitandum sibi proposuit, forte quod Archilochus maledicentia nobilis fuit. Callimachus intelligendus, qui ficto Ibidis nomine Apollonium Rhodium discipulum diris imprecationibus devovit; ut supra dictum in Prolegomenis, quod hîc non repero. Is enim *Battiades* ab Ovidio, Catullo, Papinio dictus, quod Batti filius esset, ut ipse testatur hoc Epigrammate in Battum:

Ὅςις ἐμὸν παρὰ σῆμα φέρεις πόδα, Καλλιμάχου με
Ἴςι Κυρηναίου παῖδά τε καὶ γενέτην
Εἰδείης δ' ἄμφω ———

Quisquis adis tumulum me noveris esse, viator
Callimachi natum Callimachique patrem,
Sic ambos noris ———

Quin etiam originem suam ad Battum, Cyrenarum conditorem, referebat, à quo posteri omnes Battadae appellati. SALVAGN. *Bacchilides* erat in Sarraviano.

57. *Utque ille, historiis involvam carmina caecis.*] Suidas etiam Callimachi libellum in Ibin perobscurum fuisse testatur, de quo Papinium loqui non dubito lib. IV. Sylv. cum patrem laudat in ejus Epicedio, quod Callimachi, Lycophronis, Sophronis, & Corinnae, versus obscurissimos intelligeret, sic enim canit:

——— *Tu pandere doctus*
Carmina Battiadae, tenebrasque Lycophronis atri,
Sophronaque implicitum, tenuisque arcana Corinnae.

Sed & Clemens Alexandrinus lib. V. Strom. *Εὐφορίων γὰρ ὁ ποιητὴς*, inquit, *καὶ ἡ Καλλιμάχου Ἶβις, καὶ τὰ αἴτια, καὶ ἡ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια γυμνάσιον εἰς ἐξήγησιν γραμματικοῖς ἔκκειται ἅπασιν. Euphorion enim Poëta & Callimachi Ibis & causae & Lycophronis Alexandra, & quae sunt his similia sunt instar gymnasii proposita ad explicandum omnibus grammaticis.* Sic enim manuscriptus meus pervetustus Codex, cum in omnibus Editionibus desint haec verba, *καὶ ἡ Καλλιμάχου Ἶβις*, in eandem quoque sententiam forte Spartianus intelligendus, ubi de Adriano ait: *Catacrianos libros obscurissimos Antimachum imitando scripsit.* In cujus loci explanatione, cum se multorum ingenia mirifice torserint, Janus Parrhasius Epistola ad Adrianum Cardinalem, existimat Adrianum Imperatorem in Coelium Aetianum tutorem olim Praefectumque suum, cui successorem dedit, quemque mox hostis habuit loco, diras effudisse aemulatione Callimachi, ideoque rescribendum *κατ' Ἀετιανοῦ libros obscurissimos Callimachum imitando scripsit.* Atque utinam libellus ille Callimachi salvus ad nos enatasset; equidem quid ab eo Noster in suum peculium transtulisset, animadverteremus. Eum enim mea sententia Naso magna ex parte Latinis versibus expressit, quemadmodum Catullus poëmation de Coma Berenices. Verum demersus est naufragio Ætiorum, Hecales, & aliorum Opusculorum, quae scripsisse quam plurima Athenaeus & Suidas prodiderunt. Ætiorum autem poëmation, quo sacrorum ritus & causas complexus est Callimachus, *σκοτεινὸν* fuisse Clemens Alexandrinus modo laudatus aliique testantur. In eo vero Callimachus historias ab omni cognitione remotissimas scripturus, finxit somniasse aliquando se Musarum coetui intervenisse, quas cum de rebus antiquissimis & obscurissimis interrogaret, accepisse ab iis ea, quae postea memoriae tradidit, ut ostendit quoddam in eum Epigramma, cujus initium *ὦ μέγα Βαττιάδα τὸ φῶς περίπυςον ὄνειρα*: unde Propertius librum illum *Callimachi Somnia* vocat Eleg. ult. lib. II. cum ait:

Tu

Utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
Sic vitae series tota sit atra tuae.
Haec tibi natali facito Janique Calendis
Non mentituro quilibet ore legat.
Dì Maris & terrae, quique his meliora tenetis
Inter diversos cum Jove regna polos.

Huc

In satius musis meliorem imitere Philetam;
Et non inflati somnia Callimachi.

Ejusque meminit Martialis his versibus ad Mamurram, cum suadet non alium librum quaerere quam Ætia Callimachi, siquidem obscuris delectatur:

Sed non vis Mamurra tuos cognoscere mores,
Nec te scire, legas Ætia Callimachi.

Ipseque Ovidius ad hoc allusisse videtur, ubi sic:

Tempora cum causis Latium digesta per annum,
Lapsaque sub terras, ortaque signa canam.

Αἴτια quippe, id est, *causae*, eodem pene argumento, quo Fasti Ovidiani, constabant. Callimachus autem & ipsum imitatus Ovidius, ideo mibi videntur obscuritatem affectasse, quod ipsorum vota & imprecationes instar essent oraculorum, quae aenigmatice efferebantur, unde Clemens Alexandrinus libro laudato: *Ὁ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτὸν εἶναι συνεδόκει καὶ Πλάτωνι: ἐντεῦθεν αἱ προφητεῖαι, εἴτε χρησμοὶ λέγονται δ᾽ αἰνιγμάτων.* Nec aliam ob causam Lycophron obscurus fuit in Cassandrâ. SALVAGN.

58. *Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.*] Alia Ovidiani ingenii monumenta cuivis adeo plana & perspicua sunt, ut Alanus ille Doctor universalis ob multiplicem doctrinam à Germanis appellatus, Anticlaudiani, lib. 1. dicere non dubitarit:

Instruit ut Seneca, blanditur ut Appius, urget
Ut Cato, succendit ut Curio, velat ut alter
Persius, ut Crassus simulans, ut Julius alter
Dissimulans, ut Soldius implicat, explicat idem
Ut Naso, vernat ut Statius ——

Quo tamen loco dele *Soldius*, pro quo repone *Sollius*, per quem Sollius Sidonius Apollinaris intelligendus. SALVAGN.

59. *In Ibide.*] Alii, *in Ibida dicam*, id est invehar & incurram in Ibin. Elige. VALER. ANDR. *In Ibida* editiones plurimae & sex scripti.

62. *Ibidis interea.*] De Ibide recondita quaedam scribit Ælianus de historia Animalium lib. x. cap. 30. & lib. 11. capite 38. Ibin Lunae consecratam esse. CIOFAN.

63. *Utque mei.*] *Meae* Gallicus codex. *aliquantum nomen* unus Heinsii.

65. *Haec tibi natali facito, Janique Kalendis.*] Priusquam Naso Deos invocandos sibi conciliet, Ibin monet, ut natali suo Kalendisque Januariis has diras à quovis legendas, sibique pro faustis precationibus recitandas curet, quo scilicet iis diebus pronunciatae certiorem perniciem portendant. Veteres enim quidquid ominis mali diebus illis auditum fuisset, dirum nescio quod exitium minari credebant; contra dies illos, si nihil infausti contigisset, faustos censebant. Natalem enim quisque suum praecipua quadam religione ac laetitia privatim prosequebatur. Cujus antiquissimae consuetudinis, etiam mentio Geneseos cap. iv. com. 49. Ideoque moris itidem fuit, ut amicis eo die munera missitarentur, unde jocus Martialis in Clytum. Epig. 64. lib. 8.

Ut poscas Clyte munus, exigasque,
Uno nasceris octies in anno.

Qui ductus videtur ex his Ovidii meretricum mores notantis:

Quid, quasi natali cum poscit munera libo;
Et quoties opus est nascitur illa sibi?

Kalendas autem Januarias laetis precationibus invicem faustas ominabantur, teste Plinio, lib. xxviii. cap. 2. & Ovidio ipso lib. 1. Fast. cum ait:

At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis;
Et damus alternas accipimusque preces?

Quod iterum significat lib. iv. de Ponto, Eleg. iv. Ejusque moris meminit Lucianus in eo libro qui Ψευδολογιστὴς inscribitur, & Herodianus lib. 1. Hinc ortae superstitiones multae. Quamobrem extat in sermonibus Ambrosianis, & apud S. Augustinum, Joannem Chrysostomum, Maximum Taurinensem, Petrum Chrysologum, & alios acerba eorum increpatio, qui cum Gentilibus Kalendas celebrabant. Ac plane Synodi Taurinensis secundae cap. 23. Kalendarum Januarii cultus nominatim prohibitus est, ut & Synodo Antisiodorensi, cap. 1. quo praesertim vetitae sunt Strenae, quarum usus jam inde à Tatio Rege, qui primum Romuli hostis, deinde collega in Regno Romano fuit, originem ducens, cum verbenas felicis arboris ex Luco Streniae, anni novi auspices, primus accepit. SALVAGN.

65. *Facito.*] Unus ex meis, *factio*. Bononiensis. *facto.* Scribe, *faxo.* quod est minantis. nihil frequentius apud optimos auctores. vide Notas Met. xiii. vs. 875. HEINS.

Jani-

Huc precor, huc veſtras omnes advertite mentes,
Et ſinite optatis pondus ineſſe meis.
Ipſaque tu tellus, ipſum cum fluctibus aequor,
Ipſe meas Æther accipe ſumme preces.
Sideraque & radiis circumdata Solis imago,
Lunaque, quae numquam, quo prius, ore micas.
Noxque tenebrarum ſpecie reverenda tuarum,
Quaeque ratum triplici pollice netis opus.

Qui-

65. *Janique Kalendis.*] In more poſitum fuit apud Romanos, ut Kalend. Januarii laeta & jucunda verba efferrentur. Auctor Plinius, & Ovidius ipſe lib. I. Faſt. CIOFAN.

66. *Non mentituro.*] *Nunc matutino* Petavianus; ut ſalutationem matutinam innuat.

69. *Advertite mentes.*] Edit. Domitii & tres ſcripti, *divertite.*

72. *Ipſe meas Æther accipe ſumme preces.*] Ex formula veteri, qua preces ſuas *accipi* rogabant, ut apud Virgilium lib. IV. Æneidos:

Accipite haec, meritumque malis advertite numen.

Valerium Catonem diris:

Littora, quae dulces auras diffunditis agris,
Accipite has voces ———

Apud Ovidium ipſum paſſim. Neque vero temere dixit, *Æther ſumme*; Tullius enim lib. II. *de Natura Deorum*, ex Euripidis ſententia Æthera ſummum Deum appellandum eſſe prodidit in his:

Vides ſublime fuſum immoderatum Æthera,
Qui tenero terram circumvectu amplectitur;
Hunc ſummum habeto Divum, hunc perhibeto Æthera.

Hinc Virgilius lib. II. Georg. non ſolum *patrem*, ſed etiam *omnipotentem* vocat, quo nomine nullum neque elementum, neque mundi partem, neque Deum praeter unum Jovem appellitarunt:

Tum Pater omnipotens fæcundis imbribus Æther.

Et vero Jupiter & Æther iidem crediti. SALV.

73. *Sideraque & radiis circumdata Solis imago.*] Sic Atridis imprecatus Ajax apud Sophoclem convertit ſermonem ad Solem: Σὺ δ' ὦ τὸν αἰπὺν οὐρανὸν διφρηλατῶν ἥλιε. & Prometheus apud Æſchylum: Καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ. Sic Dido imprecata Æneae:

Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuque harum, &c.

Caeterum *imaginem Solis* dixit, ut Virgil. lib. VIII. Æneidos *imaginem Lunae*:

Sicut aquae tremulum labris ubi lumen ahenis
Sole repercuſſum, aut radiantis imagine Lunae.

De qua locutione peracute ſuo more Julius Scaliger vir ſummus his verbis: *An Poëta ſciebat hoc à Philoſophis diſputari, lumenne res ſit quaedam ſuapte natura exiſtens: id quod eſt veluti color in herba viridis, an imago quaedam corporis lucentis? qualitas eſt viriditas in ſpeculo, ex vere herbae colore manans, idcirco Lunae imaginem lumen ipſum intellexit, ut ſit, lumen in laquearibus eſſe Lunae imaginem exceptam atque repercuſſam. Libet, inquam, Poëtam ſupra trivialia ingenia interpretari, nuſquam enim Muſa illius mortale quicquam ſonat.* Ex his vero Scaligerianis patet, quam vere ſcripſerit Politianus in Miſcellaneis, cap. IV. ei qui Poëtarum interpretationem ſuſcipit, non proſpiciendas Philoſophorum modo familias, ſed Juriſconſultorum, item & Dialecticorum, & quicunque doctrinae illum orbem faciunt, quae vocamus Encyclia. SALVAGN.

73. *Circumdata.*] *Circumflua* Moreti codex.

74. *Lunaque quae numquam, quo prius ore, micas.*] Maffeianus lib. *orbe*, non *ore*. Libentius ſequor. libro XV. Met.

Nec par, aut eadem nocturnae forma Dianae
Eſſe poteſt umquam, ſemperque hodierna ſequente,
Si creſcis, minor eſt: major, ſi contrahis orbem.

Et in Epiſt. II. 5.

Luna quater latuit, toto quater orbe recrevit.

CIOFAN. Quia modo curvata in cornua, modo aequa portione diviſa, modo ſinuata in orbem, maculoſa, eademque ſubito praenitens, immenſa orbe pleno, ac repente nulla, aliàs pernox, aliàs ſera, & parte diei Solis lucem adjuvans, ut eleganter loquitur Plinius lib. II. Hiſtor. naturalis, cap. 9. SALVAGN. *Quo prius orbe* Regius & multi editi: eadem varietas apud Val. Flacc. II. 57. *Nullus in orbe rubor.* ubi plura dicemus. nos *ore* praetulimus. pro *micas* etiam Regius unus, *meas.*

75. *Reverenda.*] *Veneranda* Petavianus.

76. *Quaeque ratum triplici pollice netis opus.*] Parcas ſignificat: Cloto, Lacheſin, & Atropon, Caeli filias ex Themide. Apollod. libro primo Biblioth. CIOFAN. Perperam ſcripti codices, *nectis.* Medicam. Faciei:

Aſſiduum duro pollice nebat opus.

ſic

Quique per infernas horrendo murmure valles
  Imperjuratae laberis amnis aquae,
Quasque ferunt toto vittatis angue capillis
  Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque plebs Superûm, Fauni, Satyrique, Laresque,
  Fluminaque, & Nymphae, Semideûmque genus.
Denique ab antiquo Divi veteresque novique,
  In nostrum cuncti tempus adeste, Chao.

Car-

sic apud Cotippum Africanum de veste mortuali Justinianorum, cum in veteri codice, ex quo scriptor ille prodiit, legeretur:

Justinianorum series ubi tota laborum
Necto auro insignita fuit.

reposuit Demsterus, *Nexo*. perperam. cum *neto auro* debuisset. *nere aurum*, ut apud Martialem:

Et totam Phryxi Julia nebit ovem.

Claudianus lib. III. de laudibus Stiliconis:

—— tincta simul repetito murice fila
Consulimus pensis, & eodem nevimus auro.

Sidonius Apollinaris carmine XXII.

—— vel stamine fulvo
Praegnantis fusi mollitum nesse metallum. HEINS.

77. *Quique per infernas horrendo murmure valles, imperjuratae laberis amnis aquae.*] Horrendum Stygi murmur tribuit, quam lib. IV. Metam. sibi contrarius, *inertem* vocat in his:

Est via declivis funestâ nubila taxo,
Ducit ad infernas per muta silentia sedes:
Styx nebulas exhalat iners ——

Alii *tacitam* & *stupentem* dicunt; siquidem altum apud inferos silentium. Certe huic loco Nasonis consentanea scripsit Hermesianax Colophonius in Elegiacis apud Athenaeum lib. XIII. cap. 7. his versibus:

Αἰδόθεν ἐπλευσε δὲ, κακὸν καὶ ἀκηδέα χῶρον
Ἔνθα Χάρων, ἀκοιλὴν, ἕλκεται εἰς ἄκατον.
Ψυχὰς οἰχομένων, λίμνη δ' ἐπὶ μακρὸν ἀυτεῖ
Ῥεῦμα δ' ἐκ μεγάλων ῥοιβδεῖ δονάκων.

Ex inferis cum ad dirum & inexerabilem coetum navigavit
Ubi Charon, ut fama est, in cymbam trahit
Animas defunctorum, & procul sonat paludis
Unda per densas illisa arundines.

Verbum autem *imperjuratae* pro eo, quod est perjurio non violatae, nescio an alibi reperias. Notum ex Hesiodo quâ poena afficerentur Dii ipsi, qui datam per Styga fidem fregissent: cujus quidem Sacramenti rationem fabulosam reddit Apollodorus lib. I. Theologicam Aristoteles ex quorumdam opinione, Metamorph. lib. I. cap. 3. ubi Thaletis de aqua sententiam excutit: *Ὠκεανόν τε γὰρ, καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ, τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα ποιητῶν· τιμιώτατον ἐστιν:* *Oceanum & Tethyn generationis parentes fecerunt. Jusjurandum quoque Deorum aquam esse Stygem ab ipsis Poëtis appellatam. Honorabilissimum enim quod antiquissimum est, jusjurandum autem honorabilissimum est.* SALV. Monuit etiam me, amicitia longa conjunctissimus, Hoogstratanus, alios Poëtas Stygi tacitas & stupentes etiam aquas dare, ut Senec. Herc. Fur. 712. *Tacentem Styga*, & Hipp. 625. *Tacitam* vocat. sed hoc jure suo Poëtas, etiam in aliis, & multo notioribus Fluminibus, facere, docuimus satis plene ad Val. Fl. v. 180. BURM.

78. *Imperjuratae.*] Maluerat Heinsius, *imperjurandae*, ut *dis juranda palus.* in uno regio erat, *impervitatae*, in altero, *impejeratae.*

79. *Vittatis.*] *Visiatis* editio Veneta & tres scripti. unus Vatican. *mitratis.* de qua variatione vid. ad XIII. Metam. 643. *uncatis* erat in uno Heinsii. nihil mutandum. Flor. I. 12. *discoloribus, serpentum in modum, vittis, furiali more processerant.* BURM.

80. *Obscuras.*] *Obstrusas* Trevisanus. unde Heins. *obstructas*, vel, *abstrusas* faciebat. ego nihil muto. *obscurae fores* sunt *nigrae*, ut omnia ejus coloris apud Inferos. vid. ad III. Am. IX. 20. Juven. XI. 125. *& Mauro obscurior Indus.* id est nigrior. sic *Janua nigra* inferorum, Propert. IV. IX. 2. & *Atri janua ditis* Virgil. VI. Æn. & *regia caeca, Nigri Dei* Nostro II. Ep. 72. & cui non? BURM.

81. *Vos quoque plebs superûm.*] Hi sunt minorum gentium Dii, quos Plautus Cistellaria *Minutos & Patellarios* appellat, & facete Poëta Ityphallicus, sive est Virgilius, sive Ovidius, *Vappae & pusilla numina* in his:

Istuc coelitibus datur severis.
Nos Vappae sumus, & pusilla culti
Ruris numina ——

Quod genus Dii *Semones* vocabantur, cum nec coelo digni putarentur, ob meriti videlicet paupertatem, sicuti Priapus, Hippona, Vertumnus; nec terreni quoque deputarentur propter gratiae venerationem, ut loquitur Fulgentius ad Chalcidium, ita vero dicti quasi *Semihomones*, id est,

Semi-

Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
  Et peragunt partes ira dolorque ſuas:
Adnuite optatis omnes ex ordine noſtris;
  Et pars ſit voti nulla caduca mei.
Quaeque precor, fiant: ut non mea dicta, ſed illa
  Paſiphaës generi verba fuiſſe putet.

Quas-

Semihomines, veteres enim *hemones* dicebant. Eosdem etiam *Daemones* Graeci, *Medioximes* Latini vocabant, libentius autem *Genios*; qui quidem omnes minus lucidæ ſplendidaeque naturae, quam illi coeleſtes ſunt, inquit Martianus Capella lib. II. Nec tamen ita ſunt corpulenti, ut hominum capiantur obtutu. Horum autem ſingulos unicuique eorum ſuperiorum deſervire creditum eſt, ut ibi quoque Martianus obſervat. Unde Apulejus lib. *de Dogmate Platonis*: *Daemones, quos Genios & Lares poſſumus nuncupare, miniſtros Deorum arbitrantur, cuſtodesque hominum & interpretes, ſi quid à Deis velint.* Summates vero ac majorum gentium Dii proprie *Selecti* dicebantur, de quibus fuſe & eleganter S. Auguſtinus lib. VII. de Civitate Dei, cap. 1, 2, 3, & 4. ubi jocus ille Tertulliani refertur: *Si Dei ſeliguntur ut bulbi, utique caeteri improbi judicantur.* SALVAGN.

82. *Semideumque.*] *Semideique* Regius alter.

83. *Denique ab antiquo Divi veteresque novique, In noſtrum cuncti tempus adeſte Chao.*] Ex ritu Pontificio, poſt inſigniorum Deorum nomina, reliqui Dii generatim invocabantur, ut notat Servius *initio Georg.* his verbis: *Poſt ſpecialem invocationem tranſit ad generalitatem, ne quod numen praetereat more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus ſacris poſt ſpeciales Deos, quos ad ipſum ſacrum, quod fiebat, neceſſe erat invocari, generaliter omnia numina invocabantur.* SALVAGN.

83. *Divi.*] In Francofurtenſi erat, *divûm.* eleganter, ut apud Horat. I. Od. X. 19. *ſuperis Deorum gratus & imis.* vid. ad Vellej. Paterc. II. 80. & ad Quinctil. I. de Inſtit. Orat. 4. de *novis diis* vid. ad Epiſt. XVI. 332. BURM.

83. *Divi veteresque novique.*] Veteres eos intelligit, qui Divi ſemper habiti ſunt, cujusmodi qui *Conſentes* & *Selecti* vocantur: duodecim nimirum, ſex mares, totidem feminae. Novos, qui per ἀποθέωσιν facti ſunt ex hominum genere conſecrati; quos Indigetes appellabant. Utrosque ſic definit Cicero lib. II. de Legibus: *Divos, & ollos, qui coeleſtes ſemper habiti, colunto, & ollos, quos endo coelo merita vocaverint, Herculem, Liberum, Æſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum.* Nam ut idem ſcribit lib. II. de Natura Deorum: *Suſcipit vita hominum & conſuetudo communis, ut beneficiis excellentes viros, in coelum famâ tollerent. Hinc Hercules, Caſtor, & Pollux, hinc Æſculapius, hinc & Liber*; nec abſimiliter Horatius lib. III. Carm. Od. 3.

Hac arte Pollux, hac vagus Hercules
  Innixus, arces attigit igneas.

Et hi quidem ſaepe nomen mutabant, ut ait Lactantius. Enim vero jam inde usque ab Homero opinio fuit, aliis res vocabulis apud Deos eſſe, aliis apud homines. Sic Romulus poſteaquam in Deorum numerum relatus eſt, Quirinus vocatus eſt; Ino, mater Matuta; Palaemon, Vertumnus; Herſilia, Ora. Alio ſenſu Dii novi dicuntur apud eundem Ciceronem, lib. modo laudato, ii nempe, quos in Larariis ſuis aliqui privatim conſecrabant, quique publice non colebantur, nec à Sacerdotibus, & Senatu recepti erant. SALV.

84. *Chori.*] In bonis exemplaribus non *Chori*, ſed *Chao* legitur. ut ſit *ab antiquo Chao*, id eſt à mundi primordio. Ex Chao autem Deos erupiſſe ſcribit Heſiodus. ad quod poſſet Poëta reſpicere. Ad haec *Chaos* neutro genere non flectitur, ſed maſculino. Balbus in IV. Argonaut. 123.

Et nunc Chaon implet Orion.

lege Priſcianum. CONSTANT. FAN. Sic prorſus legendum apud Virgilium, lib. IV. Georg. hoc loco:

Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisque dolos & dulcia furta;
Abſque Chao denſos Divûm numerabat amores.

Enimvero mendoſe legitur in plerisque tum antiquis tum recentioribus editionibus, *atque Chao*, quod proinde Lacerda illas ſecutus perperam enarravit, tametſi nullus ex ea lectione ſenſus elici poſſit; eſt enim ſententia Virgilii Clymenen crebros numeraſſe Divorum amores ab ipſo Chao, id eſt, ab ipſa mundi origine. SALV. *Chori* editiones quaedam veteres & plurimi ſcripti. *Choris* duo.

85. *Dum capiti maleſido dira.*] *Dum vati* unus Regius. *diro maleſida* pr. Ed. & quaedam aliae. *maleſido digna* Vaticanus. quod Heinſio non diſplicebat. *canentur* etiam & *peragent* tres libri, *canantur* & *peragant* quinque. BURM.

87. *Annuite optatis omnes ex ordine noſtris.*] Dii ſcilicet in votis ordine vocandi erant. Hinc & Statius lib. I. Theb.

Hanc undante mero fundens vocat ordine cunctos
Coelicolas, Phoebum ante alios —

Hac

Quasque ego transiero pœnas, patiatur & illas;
Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve minus valeant fictum exsecrantia nomen
Vota, minus magnos commoveantve Deos.
Illum ego devoveo, quem mens intelligit Ibin,
Qui se scit factis has meruisse preces.

Nul-

Hæc autem locutio *ex ordine* Virgilio persamiliaris est. Salvagn.

87. *Optatis.*] In nonnullis esse, *hortatis*, notat Valerius.

88. *Et sit pars voti nulla caduca mei.*] Liber vetus, *& pars sit voti.* paullo suavius. Ciofan. Idem lib. I. Fast. *caducas preces* dixit in his:

——— *Nec lingua caducas*
Concipit ulla preces ———

Quemadmodum Tibullus *vota cadere*, lib. II. Eleg. II.

Vota cadunt, utinam strepitantibus advolet alis.

Et Propertius lib. I. Eleg. XVII.

— — *Ingrato littore vota cadunt.*

Salvagn. *Ut pars sit* unus Regius. *Expers ut voti* unus Heinsii.

89. *Quaeque precer.*] *Precer* Vatican.
89. *Sed ille.*] *Illa* ex melioribus. Heins.

90. *Pasiphaës generi verba fuisse putet.*] Hoc est, tam certa & efficacia, quam fuerunt Thesei (is enim gener Pasiphaës fuit, ex Phœdra) verba illa, quibus imprecatus est Hippolyto filio, postulando à Neptuno patre, ut sese adversus illum ulcisceretur. quod & factum, immisso phoca, sive vitulo marino, à quo equi illius, in pavorem & consternationem impulsi, currum atque ipsum vectorem Hippolytum, io diversum abeuntes cursu, laceraverunt. Nota est fabula ex Hippolyto Euripidis, ubi ipse Theseus sic loquitur:

Ὦ θεοὶ, Πόσειδον, ὡς ἄρ᾽ ἦσθ᾽ ἐμὸς πατὴρ,
Ὀρθῶς ἀκούσας τῶν ἐμῶν κατευγμάτων.

Et mox Hippolytus in eadem fabula:

Ὦ δῶρα πατρὸς σοῦ Ποσειδῶνος πικρά.

Micyll. Theseus, qui tria à Neptuno optavit. Cicero lib. I. & III. Offic. & eo prior Euripides io Hippolyto, in quibus ipsius Hippolyti fuit interitus, cujus verba adduxi in Observationibus in lib. I. quem modo dixi, Officiorum. Ciof. Thesei diras intelligit, quibus Hippolytum filium, de Noverca sibi suspectum, devovit. Author idem Naso, lib. V. Metam.

Arguit, immeritumque pater dejecit ab urbe,
Hostilique caput prece detestatur euntis.

Plutarchus Theseum Romulo conferens: Ἡ δὲ Θησέως ὀργὴ μέχρι λόγου καὶ βλασφημίας καὶ κατάρας πρεσβυτικῆς προῆλθε. *Thesei indignatio ad verba usque & convicia & devotiones aniles est progressa.* Quod etiam Parall. cap. 34. commemorat, & eo antiquior Cicero lib. 3. de Offic. *Quid quod Theseus exegit promissum à Neptuno, cui cum tres optiones Neptunus dedisset, optavit interitum Hippolyti, filii sui, cum is patri suspectus esset de Noverca?* Earum etiam meminerunt Euripides *in Hippolyto.* Pausanias *in Atticis* & *Corinthiacis.* Item Plato *Dialogo* II. *de Legibus*, quo loco pareotes colendos esse monet, eorum enim detestatiooes à Diis exaudiri, neque qoicquam filiis accidere perniciosins, exemplo dirarum Oedipi, Amyntoris, & Thesei in filios. Quamobrem Naso devotiones suas io Ibin non minus ratas ac certas esse deprecatur, quàm Thesei, Pasiphaës generi, in Hippolytum. Quid si loco Thesei Glaucus Vates iotelligatur, quasi Nasonis votum sit, ut Ibis has imprecationes, non tanquam Nasonis ipsius, sed Vatis alicujus ore prolatas, ideoque certissimas esse putet. Glaucus enim Pasiphaës geoer dictus videretur, quod ipse cum Ariadna, Pasiphaës filia, rem habuerit, ut ex Euanthe prodidit Athenaeus lib. VII. cap. 12. editionis à Casaubooo recognitae. Glaucum autem eximium Vatem fuisse testis est Aristoteles apud eundem Athenaeum *loco citato.* Euripides in Oreste, ubi dicitur Νηρέως προφήτης Γλαῦκος ἀψευδὴς θεὸς, *Glaucus Propheta Nerei verax Deus.* Et Pausanias *in Boeoticis*, pag. 289. editionis Basileensis. Salvagn. *Dicta fuisse* Petav. & duo alii.

91. *Transiero.*] Idem liber, *transierim.* Ciof.

91. *Patiatur & illas.*] Non *illas*, sed *istas* lego. ot sit seosus, *Patiatur* Ibis poenas, quas transiero, id est, in hoc libello non recensuero, & *istas*, hoc est, quas in ipso coomeravero. *iste* autem pro *hic* non semel pooitur à Poetis; ooo nitar exemplis, quia plena sunt omoia. Const. Fan. *Patiatur & ulsea* unus Heinsii & Bersmanni. nec displicebat Valerio.

92. *Plenius ingenio sit miser ille meo.*] Eodem sensu capio hunc versum Valerii Catonis *in Diris.* Salvagn. Non adscripsit Salvagnius, quem ex Diris versum intelligeret, sed puto illum, qui bis repetitur, 25. & 47. *nostris superent haec carmina votis.* Burm.

93. *Neve minus neceant.*] Ovidius à Diis petit, ut diras suas non minus ratas ac firmas esse velint,

Nulla mora est in me, peragam rata vota Sacerdos,
Quisquis ades sacris, ore favete, meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
Et fletu madidis Ibin adite genis.

No-

velint, quam si verum Ibidis nomen exprimerent. Etenim devovendus vero nomine compellaretur, necesse erat; secus irritae futilesque devotiones habebantur. Quo Romani respiciebant, cum urbem devoveri, & numen, in cujus tutela esset, evocari non posse crederent, quorum arcana & vera nomina ab hostibus imprecantibus ignorarentur; idcirco ne Deum suum tutelarem adeoque ipsius urbis antiquum nomen Latinum cuiquam fas esset nuncupare, sanxerunt, ut author est Plinius lib. III. cap. 5. & lib. XXVIII. cap. 2. Plutarchus Probl. cap. 61. Solinus cap. 11. Macrobius lib. III. cap. 9. Servius ad lib. I. Æneid. & obiter Festus *in Indigetes.* imo gravissimas ab iis poenas repetebant, qui illud patefecissent. Cuipropterea interdicto cum Valerius Soranus non paruisset, & arcana caerimoniarum enuntiasset, misero supplicio interfectus est: Quamobrem inter antiquissimas religiones sacellum colebatur Angeronae, quae Diva, praesul silentii istius, praenexo, obsignatoque ore simulacrum habet. authore Solino cap. 1. & Sempronio, si tamen is est, *lib. de Divisione Italiae.* SALVAGN. Heinsius edidit, *neve minus valeant*, secutus codicem Bononiensem. ita Met. VII. 137.

Neve parum valeant a se data gramina, carmen Auxiliare canit.

I. Am. IV. 67. *si mea vota valent.* Val. Fl. I. 341. *sed patriae valuere preces.* ubi vide. BURM.

95. *Illum ego devoveo.*] *Illum* scilicet, quasi injecto digito & demonstrante ex cautione ritual: in sacris enim magicis omnia certa demonstratione aguntur, ne in rebus, aut personis error committatur, quod exitiosum esse solet. Existimant alioqui demonstrationibus tantam vim inesse, ut fata transeant in rem demonstrandam, etiamsi alteri destinata essent. Sic apud Vergilium in Pharmaceutria: *Limus ut hic durescit, & haec ut cera liquescit.* Et paulo post: *Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit.* Deinde: *Has herbas atque haec Ponto mihi lecta venena*, omnia δεικτικῶς. SALVAG. *Ego* deest nonnullis codicibus. mox, *qui se sciit* omnes fere. *has meruisse preces* edidit ex pluribus Heinsius. vulgati olim, *haec meruisse suis.* BURM.

97. *Peragam rata vota sacerdos.*] Musarum, & Phoebi sacerdotes dicuntur poëtae. Vide quae collegi in Observationibus in lib. Trist. CIOFAN.

97. *Peragam.*] Exequar, perficiam. CIOFAN.

98. *Sacris ore favete meis*] Vide quae notavi libro XV. Metamorph. ad illud: *animis linguisque favete.* CIOFAN. Utitur hac formula contra Senecae mentem, qui receptam à plerisque interpretationem explodit his verbis: de Vita Beata XXVI. *Et ipsam, & Deos professores ejus & Antistites colite; & quando mentio sacrarum literarum intervenerit, favete linguis. Hoc verbum non ut plerique existimant à favore trahitur, sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nullâ mala voce obstrepente, quod multo magis necessarium est imperari vobis, ut si quid ex illo proferetur Oraculo intenti & compressa voce audiatis.* Neque enim silentium imperatur ab Ovidio, qui mox subjicit, *lugubria dicite verba.* Sic etiam lib. XV. Metamorph. jussi favere linguis, verba Sacerdotis geminata referunt, tantum abest ut silentium praestare debeant. Multo minus usurpat hujusmodi formulam ex sensu Pauli, qui in Epitome Festi Pompeji *faventem* bonam ominationem interpretatur, & ita praecones clamantes populum sacrificiis favere jussisse tradit, quod favere sit, bona verba fari. Ovidius enim tum lugubria verba imperat, tum dirarum obnunciatione sacrum suum peragit. Quamobrem hae formula nihil aliud significari voluit, quam ut ii, qui aderant, favorem praestarent execrationibus suis, easque votis faventibus comprobarent, & praeeuntem Sacerdotem verbis subsequerentur. SALVAGN. In altero Petaviano erat, *ades factis* cum Glossa, *id est sacris.* Virgil. *cum faciam vitula, votis ore favete* Regius. *quisquis adest* etiam hic, & sequenti versu, multi codices, & quidam olim editi: *favete rogo* Moreti. *favete* unus Heinsii. sed nil mutandum. XV. Met. 677. *linguis animisque favete, Quisquis adest.* BURM.

99. *Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba.*] Quaedam apud veteres sacra erant, quae non εὐφημίᾳ, sed maledictis & imprecationibus peragebantur, quaeque pro violatis habebantur, si quando inter solemnes ritus, vel imprudentia alicui excidisset bonum verbum, ut ex Lactantio discimus lib. I. Divin. Instit. cap. 21. cujusmodi erant illa Herculis sacra, quorum meminere Apollodorus, lib. II. Biblioth. & Philostratus *in Icone Thiodamantis.* SALVAGN.

99. *Dicite verba.*] Conjecerat Heinsius, *discite*, sed non opus. vid. I. Fast. 72.

101. *Nominibusque malis, pedibusque occurrite laevis.*] Ovidius huc multa congessit, quae veteribus ominosa fuisse constat: nimirum tristia verba, lacrymas, pedes laevos, atras vestes, ferales vittas: quorum nonnullis enumeratis non video cur adjecerit, *ominibusque malis*, statimque subjecerit, *pedibusque occurrite laevis*, cum hoc ipsum mali itidem ominis esset. Ideo quovis pignore certaverim legendum, *nominibusque malis*, quomodo edendum curavi, quae certe lecto non conjectura, sed res ipsa est. Enimvero magna semper antiquis religio fuit, ut bonis nominibus essent, qui victimas ducerent,

Nominibusque malis, pedibusque occurrite laevis,
Et nigrae vestes corpora vestra tegant.
Tu quoque quid dubitas ferales sumere vittas?
Jam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.

Pom-

cerent, unde Naso contra, malis nominibus homines Ibidis sui sacrificio interesse cupit. De hac superstitione Cicero lib. I. de Divin. *Itemque in lustranda Colonia ab eo, qui eam deduceret, & cum Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur; quod idem in delectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.* Plinius lib. XXVIII. cap. 2. *Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prosperas eligimus.* Quae vero Cicero *bona nomina*, Plinius *prospera* vocat, Suetonius in Caligula *fausta* dixit, ut & Tacitus lib. IV. Histor. his verbis: *Undecimo Kalend. Julias serenâ luce spatium omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis, coronisque ingressi milites, quibus fausta nomina, felicibus ramis.* Sic enim recte Lipsius emendavit. Bona autem nomina erant, ex quibus aliquid boni ominis erui poterat, ut *Valerius*, *Salvius*, &c. mala è quibus mali, ut *Hostilius*, *Furius*. Festus: *Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur emendus ominis boni gratia, ut delectu censuve primi nominantur Valerius, Salvius, Statorius.* Scilicet omina captabant ex nominibus, quod Plauti locus docet Persâ IV. vs. 71. ubi cum leno Dordalus nomen Virginis quaesisset, illa respondet quo vendibilior esset:

— — *Lucridi nomen in patria fuit:*

Subinde Toxilus:

Nomen atque omen quantivis est pretii, quin tu hanc emis.

Statimque leno:

— — — — *Si te emam,*
Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Pythagorei tria ponebant, Fatum, Genium, Nomen, haec omnia si conveniant optime, aut pessime nobiscum agi, sin minus eventa misceri, animum, actiones pro cujusque vi. Igitur haec postrema duo mutanda censent, atque ita fortunam mutatum iri. Certe magno studio veteres conati sunt, ut insignia nomina liberis imponerentur. Hebraei enim, Graeci ac veteres Arabes nunquam sine aliquo significatu, Romani vero non sine Deorum consensu nomina indebant, quippe semper factis sacris. Quin etiam priscis Francorum nominibus, aliquid inerat significatus. Idem est *Conrad*, quod consulta audacia. *Fridericus*, quod pacis dives, *Guiscardus*, quod versatile ingenium. *Carl* quoque vox est, quâ fortes viri designabantur; id enim est *Carlman* quod *Andreas*, Latini *Carolum* fecere. Tantam autem vim esse in nominibus quidam crediderunt, ut quae numeris eminerent, caeteris inferioribus longe praestantiora felicioraque esse putarent. Quamobrem ducibus, singulari certamine congressis, ex literis numerabilibus, quae in cujusque nomine reperiebantur, omen captabant victoriae. Hac ratione Hectorem Patroclo, Achillem Hectore superiorem extitisse memorant. Hectoris enim nomen numerum habet 1225. Patrocli 871. Achillis 1276. ut ex numerorum Graecorum ratione & singularum literarum supputatione patet, quemadmodum testatur Terentianus Maurus. Et hac in re nugatoriae sunt Rabbinorum sententiae, quas multis saeculis intermortuas, majorum nostrorum memoria revocavit Rucelinus quidam natione Brito, Petri Abailardi praeceptor. Primus enim Sectam Nominalium contra Reales instituit, & nominum cognitione rerum quoque cognitionem contineri magna contentione defendit, sub annum 1140. ex quo gravia & cruenta inter studiosos Parisienses praelia sunt excitata. Qua de re Aventinus, lib. VI. SALVAGN. *Ominibusque malis* editi & scripti fere omnes. *omnibus usque* Petav. *omnibus atque* unus Gallicus. *Carminibusque* alter Regius, quod etiam defendi posset, ut & *ominibus*. sed pareamus Salvagnio. nam *Fausta nomina* passim apud Suetonium, Tacitum & alios. ubi similis in scriptis varietas. *accurrite* etiam Heinsius malebat, & Salvagnius in prima editione. sed *occurrere* idem saepe notat. vid. III. Fast. 757. BURM.

101. *Laevis.*] *Scaevis* Ms. Betsmanni. quod videtur Valerio placuisse.

102. *Et nigrae vestes corpora vestra tegant.*] Hinc colligere est, piaculares homines, qui Graecis καθάρματα, Latinis *sacri* dicuntur, inverso ritu mactari solitos. Hîc enim pro bonis verbis, mala; pro laetitia, fletus; pro faustis nominibus, infausta; pro dextro occursu, laevus; pro albis vestibus, atrae poscuntur, qui color Diis inferis acceptissimus. Contra, superis albus gratissimus ex doctrina Platonis lib. XII. *de Legibus*, in his, χρώματα δὲ λευκὰ πρέποντ' ἂν θεοῖς εἴη, *Color albus praecipue decorus Deo est.* Quae quidem opinio non à Platone primum, aut ullo alio mortalium temere fuit excogitata, sed ab ipso Deo, primo mortalium Adamo, cum reliquis sacrorum ritibus tradita videtur, posteaque per Mosen populo suo declarata, ut patet ex sacratissimis Mosis monimentis, apud quem pluribus locis Levitici, Sacerdos vestimentis lineis indutus memoratur. Et vero praeter Europaeos, Asiaticos, & Afros, Americanorum etiam Sacerdotes, sacra peracturi, candido vestitu amicti leguntur, ut videatur hoc institutum ab Adamo, quasi per manuum traditiones in omnes

Pompa parata tibi est, votis mora tristibus absit;
Da jugulum cultris, hostia dira, meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas,
Deneget adflatus ventus & aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phoebe,
Destituant oculos sidera clara tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi praebeat aër,
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exsul, inops erres, alienaque limina lustres:
Exiguumque petas ore tremente cibum.

Nec

orbis terrarum partes dispersum & propagatum. SALVAGN. *Pectora vestra* unus Patav. Heinsius malebat, *corpera moesta.*

102. *Nigrae.*] *Pullae.* CIOF.

103. *Sumere vittas.*] *Poenas* Ms. Bersmanni. *taedas* unus Vaticanus & Regius: & ita Zarottus legisse videtur. *vestes* octo. *taedas* non male *aras funeris*, id est rogo, convenirent. inepte Domitius *aram* carmen interpretatur, & Zarottus ab ἀρῶμαι detivat, ut sit imprecatio. sed hîc *ara* est, ad quam jugularetur, cui vittas recte convenire notat Bersm. ex Virg. II. Æn. 155.

vos arae ensesque Deorum,
Quos fugi, vittaeque Deûm, quas hostia gessi.

aras etiam sepulchrales, & rogales, quae in funeribus erigebantur, à Poëtis celebrari notum. vide ad Val. Flac. v. 10. BURM.

105. *Parata.*] *Peracta* Petav. & alius: sollemni permutatione. vid. v. Epist. 41.

106. *Da jugulum cultris.*] Is culter, cujus in sacrificiis usus, proprie *Secespita* dicebatur, authore Festo. Caeterum acuta omnia ferramenta generali vocabulo *cultri* vocabantur, & horum quidem duo genera, nam qui secant *secures*, qui planant *dolabra* sunt, ut ex his ejusdem Festi colligitur: *Scenam genus cultri fuisse manifestum est, sed utrum securis an dolabra sit ambigitur.* SALVAGN. Pro *dira*, *dura* Moreti habebat.

107. *Terra tibi fruges.*] Hinc orditur diras suas, quae totae in exiliis, suppliciis, mortibus, ut diximus in Prolegomenis. Ac primum quidem, Ibidi rebus omnibus interdicit, ut Romanorum morem superare videatur, quibus frequens poena fuit, ut illis igni & aqua tantum interdicerent, quibus commercium societatemque hominum vitare volebant, ne quis eos urbe, mensa, tecto reciperet. SALVAGN.

107. *Undas.*] *Undam* alter Regius: mox, *ut neget adflatus ventus & aura tuos.* idem, *aura tibi* unus Heins. in Francof. erat, *potus tibi deneget unda*, quo accedit unus Heinsii, qui habebat, *pontus tibi deneget undas.* sed *pontus* sequitur ℣. 112.

110. *Sidera clara.*] *Cuncta* praestat reponi cum tribus scriptis. nam *clarus sol* praecesserat paulo ante. HEINS. Vincent. Bellovacensis in Speculo Historiali & item in Doctrinali citat, *nec tibi sol calidus. lumina clara* unus Heinsii.

111. *Aër.*] *Æther* Regius & tres alii.

113. *Exul, inops erres.*] Non statim mortem Ibidi, sed vitam miseram imprecatur. Sic Dido Æneae lib. IV. Æneid.

Finibus extorris complexu avulsus Iuli
Auxilium imploret, &c.

Sic Medea Jasoni:

Vivat, per urbes erret, ignotus, egens,
Exul, pavens, invisus, incerti laris,
Me conjugem optet, limen alienum expetat.

Sic Eumenes militibus suis apud Justinum, lib. XIV. *Has vobis diras, atque inferias dico, ut inopes extorresque omne aevum in hoc castrensi exilio agatis.* SALVAGN. Vid. ad Epist. VI. 162. & I. Am. VIII. 113. & hae τραγικαὶ ἀραὶ dicuntur apud Diogen. Laërt. VI. 38. Ἄπολις, ἄοικος, πατρίδος ἐστερημένος, πτωχὸς πλανήτης, βίον ἔχων τοὐφημέραν. BURM.

113. *Lustres.*] Frequenter adeas. CIOFAN.

114. *Exiguumque petas ore tremente cibum.*] Praeclariore epitheto mendicitatem exprimere non poterat. CIOFAN. Ore nimirum *tremente*, cum fame, tum frigore, quod innominatus auctor in Catalectis dixit, *fameque genuini crepant.* Plautus, *dentire* Milite. Graeci μυλιᾷν dicunt, ut Hesiodus, λυχρὸν μυλιόωντες. Item βαμβαλεῖν, & βαμβαλίζειν, quod Hesychius sic exponit, τρέμει, τοὺς ὀδόντας συγκρούει, ῥιγῷ σφόδρα. Et fusius Eustatius in Homerum pag. 812. Caeterum eadem est imprecatio Martialis in maledicum, lib. X. Epig. 5.

Por-

Nec corpus querulo, nec mens vacet aegra dolore;
  Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper; nec sis miserabilis ulli.
  Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque putêre,
  Qui mala, cum tuleris plurima, plura feras.
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
  Ærumnae facies invidiosa tuae.
Caussaque non desit, desit tibi copia mortis.
  Optatam fugiat vita coacta necem.

Lucta-

Pontes per urbis erret exul & clivos;
Interque raucos ultimus rogatores,
Oret caninas panis improbi buccas.

Salvagn. III. Trist. XI. 54.

Exhibuit querulos ore tremente sonos.

116. *Sit tibi.*] Duo Vaticani, *stet tibi*: eleganter, ut non procedere, sed tarde ire & longior esse nox videatur. Horat. III. Od. 28.

— — inclinare meridiem
Sentis, ac veluti stet volucris dies &c.

vid. ad Quinctil. III. Declam. 13. Burm.

117. *Sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli.*] Elegans locutio, quam Valerius exemplis aliquot, ex S. Hieronymo & Sidonio Apollinari petitis, illustravit; Addo ego Alcimum Avitum, Evang. prodig. lib. III.

Jamque miser factus, nondum miserabilis ille est.

Et Joannem Sarisberiensem Polycrat. lib. I. cap. 5. *Qui in miseram, etsi non miserabilem incidunt egestatem, miseri & miserabiles.* Item veterem Poëtam, qui, nescio quo fato, in manus meas incidit, laniatus corpore toto:

Sed miser, & nulli miserabilis omnibus erras,
Quae te summoveant ocius inde plagis.

Quis ille sit nondum mihi compertum est: Verum nativus in eo quidam Latini sermonis lepos non ascitus, & jam medio aevo desitus, quo non parum eloquentia Latiaris inclinata erat, ostendit paulo vetustiorem esse. Salvagn.

119. *Accedat lacrimis odium.*] *Accedat odium lacrimis* Moreti, *& sapias lacrimis odium* alius. nobis legendum videri, *assipias lacrimis odium*, monuimus ad Quinctil. XV. Declam. 6. Burm.

119. *Dignusque puteris.*] *Putere* meliores. Heins.

121. *Sitque, quod est rarum, solito deserta favore.*] *Fortunae defecta* lego, sic & in Aldinis habetur. Est autem *defectus* participium, à *Deficio*, vocis quidem passivae, sed active sive absolute significans, idem quod carens, sive deficiens. Sic Martialis:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua,
Cantator cygnus funeris ipse sui.

pro, *deficiente lingua.* Micyll. In aliis, *defecta.* in Mass. & Vatic. *deserta favore Ærumnae.* Ciof. Sensus est, fortunae tuae facies, etsi miserrimae, invidiosa sit, atque omni favore destituta, quod est rarum, & praeter hominum morem. Nam, ut ait Quintilianus, *nescio quomodo omnis pro laborante favor est.* *Fortunae facies*, ut *fortunae vultus* Epistola Dejanirae:

Non venit incultis captarum more capillis,
Fortunae vultum fassa tegendo suum.

Et Eleg. I. lib. Trist.

His mando dicas inter mutata referri
Fortunae vultum corpora posse meae.

Latinus Pacatus, *Procedamus in publicum, non nostrae fortunae vultu.* Salvagn. *Ærumnae* plurimi scripti cum Jureti libro. Heins. *Deserta* quinque. & ita, ut & *aerumprae*, Francof. *aerumnae species* erat in Jureti. *Fortunae formam* dixit III. Trist. VIII. 36. *defecta* minime mutandum. vid. ad Epist. v. 120. & ad Quinctil. XIII. Decl. 2. dictum simile est Flori lib. IV. de Octavio, qui *aetate & injuria favorabilis* erat. Burm.

123. *Causaque non desit, desit tibi copia mortis.*] Juxta Sophocleum illud in Electrâ. ℣. 1010.

Οὐ γὰρ θανεῖν ἔχθιστον, ἀλλ' ὅταν θανεῖν
Χρῄζων τις, εἶτα μηδὲ τοῦτ' ἔχῃ λαβεῖν.

Nam neque mors ipsa maxime fugienda est,
Sed hoc, si cupienti mori copia mortis non sit.

Est autem simillima Æsonis imprecatio apud Valerium Flaccum lib. I. Argonaut. 803.

— — Mors fera viam tentataque claudat
Effugia, & nostras nequeat praevertere diras.

Hinc Suetonius de Tiberio, cap. VI *Mori volentibus vis adhibita vivendi, nam mortem leve supplicium putabat, & precanti cuidam poenae maturi-*

Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
Deserat; & longâ torqueat ante morâ.
Evenient. dedit ipse mihi modo signa futuri
Phoebus: & à laevâ moesta volavit avis.
Certe ego quae voveo superos motura putabo,
Speque tuae mortis, perfide, semper alar.
Finiet illa dies, quae te mihi subtrahet olim,
Finiet illa dies, quae mihi tarda venit.

Et

tatem respondit, nondum tecum in gratiam redii. Salvagn. *Curaque non desit* Petavianus. &, *sed desit copia* unus Gallicus.

125. *Luctatusque diu cruciatos spiritus artus Deserat, & longâ torqueat ante morâ.*] Huc facit, quod scribit Suetonius in Tiberio de iis, qui supplicio essent afficiendi. *Mori*, inquit, *volentibus vis adhibita vivendi. Nam mortem adeo leve supplicium putabat, ut cum audisset, unum ex reis Carnulium nomine anticipasse eam, exclamaverit, Carnulius me evasit. Et in recognoscendis custodiis, precanti cuidam poenae maturitatem, respondit: Nondum tecum in gratiam redii.* Alia hujus generis exempla pete ex Observationibus in Epist. ad Theseum. Ciofan. Mallem, *deserat. at longa* &c.

127. *Et venient, dedit ipse mihi.*] Melius, *Evenient.* Tibull. I. VI. 21.

Eveniet. dat signa Deus.

Const. Fanens. Idem versu 415:

Haec tibi, quae precibus justis mea devovet ira;
Evenient.

Et lib. II. de Ponto, Eleg. I.

Quod precor eveniet, sunt quaedam oracula vatum,
Nam Deus optanti prospera signa dedit.

In haec enim verba devotio solvebatur, ut testis est vetus Interpres Horatii ad illa carminis saecularis verba, *Haec Jovem sentire*, cum ait. Ordo est; *Ego chorus, nos pueri puellaeque, doctus dicere laudes Phoebi & Dianae reporto, domum spem bonam certamque, Jovem & Deos cunctos haec scire, haec velle, haec sentire. Hic enim finis sacri carminis & in haec verba devotio solvebatur, quando diceret chorus, Jovem preces & vota exaudivisse, & caeteros Deos, atque spe certa domum reverti.* Quae formula frequens est apud Poëtas. Salvagn. Vid. ad III. Met. 524. *Eveniet* est in uno Heinsii. *Eveniant* in prima editione.

128. *Moesta volavit avis.*] *Sonavit* Jureti liber & sex alii. sic *classicum personavit* apud Apulej. lib. V. Metam. *magna sonaturum* Horat. I. Sat. IV. 44. sic & Tertullianus non semel. Heins. Vid. ad V. Fast. 549. non tamen facile vulgatam lectionem rejecerim: nam aeque ex volatu, atque ex sono auspicia capiebantur. Enn. Ann. I.

Et simul ex alto longe pulcherrima praepes
Laeta volavit avis.

Burm.

130. *Pessime.*] *Perfide* Francof. & alii. & editiones quaedam. plurimi tamen, *pessime.*

131. *Finiet ista dies.*] Supervacuum est hoc distichon, & à manu indocta hic inculcatum. Heins. Variant admodum codices. Petavian. & alius tam hic quam sequenti versu, *Ante erit illa dies*, unde Heinsius olim formabat:

Ante erit (vel, *fit*,) *illa dies, quae te mihi subtrahet olim,*
Ante erit illa dies, quae mihi sera venit,
Et prius hanc animam nimium tibi, saeve, petitam
Qualibet amittam vindice morte mei.

134. *Auferet ista dies, quae mihi sera venit.*] Jureti codex,

Quodlibet amittam vindice morte mei.

superiori versu pro *saepe* malim etiam, *saeve*. & mox *vanescere*, pro *evanescere*. Heins. *Saeve* & *saepe* commutari vidimus ad XIV. Met. 559. *Vanescere* erat in codice Gallico supra post. ℣. 40. ubi hoc distichon etiam legebatur. ubi ejici oportuerat. sed nescio qui irrepsit. *tarda venit* quaedam editiones.

137. *Pugnabunt jaculis dum Thraces, Iazyges arcu.*] In cujus versus interpretatione, lapsum Domitium miror, qui *Iapides*, & legat, & interpretetur, ac si nesciat, inter Scythas id genus hominum Ponti accolas ab omnibus, & geographis, & poëtis adnumerari, quorum testimonia brevitati institutae studens omitto. *Iapides* certe nusquam lectum arcu & sagittandi peritia celebres. Egnatius. *Iazyges* emendandum boni codices monstrant, qui populi sunt Scythiae. Idem II. Trist.

Jazyges & Colchi, Matareaque turba, Getaeque
Danubii mediis vix prohibentur aquis.

& I. de Ponto ad Maximum:

Aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres.

& in IV. ejusdem operis ad Vestalem:

Ipse vides onerata ferox ut ducat Iapyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Fo-

Et prius hanc animam, nimium tibi saepe petitam,
Auferat illa dies, quae mihi sera venit.
Quam dolor hîc unquam spatio evanescere possit,
Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, Iazyges arcu,
Dum tepidus Ganges, frigidus Ister erit.
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
Dum Tiberis flavas Tuscus habebit aquas.

Bella

Horum meminit Cor. Tacitus in XII. item Arrianus in primo, & Plinius, Stephanus, Strabo, caeteri. Qui arcu & hasta utebantur, ut scribit Balbus in Sexto. Unde & *arcu*, & *hasta* legi rectissime potest. CONST. FAN. Lege, *Iazyges arcu.* Non enim *Iapyges*, qui Apuliae populus est, neque *Iapides*, qui Venetiae: sed *Iazyges*, arcû & sagittis peculiariter pugnabant, utpote Scythae, & Getis finitimi: de quibus abunde in libris Tristium, & de Ponto dictum. MICYLL. Locus hic, ab interpretibus non intellectus, declaratus est ab eruditissimo Egnatio. Illud hic notatu indignum, opinor, non erit, à poëtis hoc nomen *Iazyges*, interdum trium; interdum vero quatuor syllabarum enuntiari. Superius exemplum hoc loco est, & lib. II. Trist. 191. Et lib. I. de Ponto Eleg. II. 79. Inferius exemplum lib. IV. Eleg. VII. 9. Valerius Flaccus: VI. 281.

—— *& stricto sic urget Iazyges ense.*

Et VI. 122.

Neurus & expertes canentis Iazyges aevi.

Hujus autem gentis meminit Ammianus Marcellinus lib. XXII. de Ponto loquens: *Circa haec stagna ultima extimaque plures gentes, sermonum, institutorum varietate dispariles, Iaxamatae, & Maeetae, & Iazyges, Roxolani, & Alani, &c.* CIOFAN. In quibusdam libris *Iapides* legitur, iisque Domitius usus est. In aliis *Iapyges*, quos quidem jacularores esse testatur Thucydides lib. VII. de Bello Peloponn. pag. 507. edit. Stephaneae, sed eos sagittandi arte nobiles fuisse non lego: Quamobrem proba est Egnatii correctio, *Iazyges*, eaque membranis San-victorianis confirmatur. Hi Scythiae populi sunt hodie *Iaz*, ut Vuernherus existimat, quorum non semel Ovidius meminit tum lib. I. de Ponto, Eleg. III. item lib. 4 M. Anton. Muretus oratione 18. pro Sigismundo, Rege Poloniae, ad Pium V. putat esse partim Valachos, partim Hungaros. Polonicis autem Scriptoribus *Iazyges* populi sunt Lituanis contermini, inter Poloniam & Russiam siti, quod si ita est, longe distant à Valachis & Hungaris. Scythae omnes prae caeteris sagittandi peritiâ claruerunt, ut videre est apud Xenophontem lib. III. Expedit. Cyri, Plinium lib. XVI. cap. 16. Curtium lib. VII. & alios, Imo Scythicos arcus peculiares fuisse prodidit Ammianus Marcellinus his verbis ex lib. XX. *Quum arcus omnium gentium flexis curventur hastilibus, Scythici soli, vel Parthici circumductis utrimque introrsus, pandis & patulis cornibus effigiem Lunae decrescentis ostendunt, medietatem recta & rotunda medietate dividente.* SALVAGN. *Arcu dum Thraces, Iazyges hasta* plerique veteres. HEINS. Ego nihil muto: nam Thraces jaculis magis valuisse, quam arcu, patet ex Xenoph. Memorab. lib. III. p. 778. ubi dicit, Scythas & Thracas, clypeo & hasta non ausuros, pugnare contra Lacedaemonios, nec vicissim hos contra Thraces peltis & jaculis, vel adversus Scythas arcu. Iazyges vero Scythae sunt. vid. Val. Flacc. VI. 122. ubi etiam arcu instructos Iazygas docet. *Pugnabunt arcu dum Thraces Hiapides hasta* Mss. Bersman. BURM.

138. *Dum tepidus.*] *Rapidus* duo libri. sed ita perit oppositio.

138. *Ganges.*] De hoc fluvio vide quae collegi libro quarto Metam. CIOFAN.

139. *Campi.*] Heinsius malebat, *campus.* ut V. Trist. I. I.

Quot frutices silvae, quot flavas Thybris arenas;
Mollia quot Martis gramina campus habet.

BURM.

140. *Dum Tiberis liquidas Thuscus habebit aquas.*] Liber Maff. *flavas*, non *liquidas.* vere. Horat, lib. I. Carm. Ode II.

Vidimus flavum Tiberim retortis
Litore Hetrusco violenter undis;
Ire, &c. ——

Et hic Noster lib. V. Eleg. I. Trist.

Quot frutices silvae, quot flavas Tibris arenas.

Est autem allusio ad vetus Tiberis nomen, qui, ut est apud Ovidium in lib. Fast. & apud Livium lib. I. Albula vocabatur. *flavas* legit etiam Domitius. De colore autem flavo sic Agellius lib. II. cap. 26. *Flavus videtur ex viridi, & rufo & albo concretus.* Itaque dubitari non oportet, quin ita, ut est in illo veteri exemplari, legendum sit. CIOF. *Tuscus* propterea, quod in vetustissima Tuscorum sede ortum habuit. Hinc & Virgilius lib. I. Georg.

— Tu

Bella geram tecum, nec mors mihi finiet iras,
  Saeva sed in manes manibus arma dabo.
Tunc quoque cum fuero vacuas dilapsus in auras,
  Exanimis manes oderit umbra tuos.
Tunc quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
  Insequar & vultus ossea forma tuos.

Sive

——— *Tu Romule Vestaque mater,*
Quae Tuscum Tiberim & Romana palatia servas.

Flavas autem, ut & lib. v. Trist. Eleg. s. *Quot flavas Tibris arenas.* Quomodo etiam dicitur ab Horatio lib. s. Ode 3. item à Virgilio lib. IX. Æneid. Verum cum Tiberim constet albicantes habere aquas, ex eoque *Albulam* olim vocatum, non indignum esse quaesitu putavit Adr. Turnebus Adversar. lib. XXII. cap. 7. cur *flavus* appelletur, in quo non tam attendendam vocabuli vim quosdam ait censere, quam transsumptionem existimandam: eum enim homines flavi pulcri videantur, ex eo dicunt factum esse ut *flavus* pulcrum significet. Qua notione Catullus: *Flavus quam molli praecurris flumine Mella.* Sed & Hesychius ξανθὸν, *flavum* & *pulcrum* interpretatur: verius tamen existimat ob arenam ita vocari, ut apud Maronem, *& multâ flavus arenâ.* Tiberis certe naturali suo colore albus; vulgari omnium Epitheto *caeruleus*, propter terram, quam radit flavus & leni pluvia turbidus est, ut scite dixit Georgius Fabricius Romae suae cap. VI. SALVAGN. *Flavas aquas* unus Vaticanus. recte. id enim perpetuum Tyberi est epitheton. neque aliter Maffei liber, quo usus est Ciofanus. Dixi Met. lib. XIV, vs. 447. HEINS.

142. *In manes.*] Sic est in eodem libro. emendate. CIOFAN. *Immanis* editi priores & scripti aliquot.

142 *Arma dabo.*] Scribe, *dabit.* mors nimirum. Bononiensis, *dabunt.* HEINS.

143. *Tunc quoque cum fuero vacuas dilapsus in auras.*] Ex eorum sententia, quam Plato in Phaedone sub persona Cebetis ad Socratem perstrinxit, quo loco multos in errore versari dicit, ut credant animam ita ab hominibus efflari, ut tanquam fumus dilabatur, Εὐθὺς ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος, inquit, ὥσπερ πνεῦμα ἢ καπνὸς διασκεδασθεῖσα οἴχεται διαπτομένη. *Statim è corpore soluta, spiritus, aut fumi instar dissipata abit evolans.* SALV. *Cum vacuus fuero* duo libri. *delapsus* tres.

144. *Mores.*] *Manes* editi olim, & multi scripti.

145. *Tunc quoque factorum veniam memor umbra tuorum.*] Credebant nimirum ultionem vitae superesse; quamobrem Dido apud Virgilium lib. IV. Æneidos.

Et cum frigida mors animâ seduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero, dabis improbe poenas.

Horatius Epod. v.

Quin ubi perire jussus exspiravero,
  Nocturnus occurram furor;
Petamque vultus umbra curvis unguibus;
  Quae vis Deorum est Manium.

Neque vero tantum apud Poëtas, sed etiam apud alios Scriptores hujusmodi minae sunt frequentes: Seneca enim 3. Controv. *Dii manes Popilii senis occisi, & inultae patris umbrae te persequuntur.* Et Quintilianus Declam. 314. *Sunt illae vere, quae extreme miseri spiritu dicebantur. Dabis mihi, scelerate, poenas, persequar quandoque & occurram.* Sic Cleonices imaginem Pausaniam occisorem terroribus assiduis perturbasse tradit Plutarchus lib. de sera numinis vindicta. Sic Virginiae manes per domos ad petendas poenas vagatos scribit Livius lib. III. Dec. s. Sic Nero visus est exagitari maternâ specie, ut Suetonius prodidit. Parco aliorum exemplis, quin etiam Plato Dial. 9. de Legib. ait, interfectum vi hominem statim post mortem irasci, ac propter violentam mortem turbatione plenum, maxime si occisor praesens fuerit ipsum terrere atque turbare. Certe sanguinem, qui in homine occiso refrixit, planeque fluere desiit, si intra aliquot horas interfector accedat, è vulneribus dimanare frequenti experientia comprobatum est. SALVAGN. *Fatorum* Francof.

146. *Insequar & vultus ossea forma tuos.*] *Ossea forma*, quemadmodum apud Virgil. lib. III. Æneid. *Cava sub imagine formae*, quod Homero εἴδωλον, Euripidi Φάντασμα dicitur, Cajo Mattio apud Gellium, *speciei simulacrum.* In aliquibus exemplaribus scriptum reperi, *Ossea larva*, quomodo legisse videtur Hieronymus Angerianus, ut patet ex his Erotopaegnii sui:

Si non legitimae compleris tempora vitae,
  Errabo ante oculos ossea larva tuos.

Totum enim Ovidii locum paucis immutatis expressit his versibus:

Quidquid ero moriens, tecum crudelia, tecum
  Bella geram, & flagris flebis iniusta meis.
Si nihil evadam, nihil hoc torquebere, crede;
  Crede mihi, vultus persequar usque tuos.
Conabor Stygiis exire paludibus, etsi
  Parca negat, rumpet Tartara laesus amor.

Lar-

Sive ego, quod nolim, longis consumptus ab annis,
Sive manu facta morte solutus ero.
Sive per immensas jactabor naufragus undas,
Nostraque longinquus viscera piscis edet.
Sive peregrinae carpent mea membra volucres,
Sive meo tinguent sanguine rostra lupi.

Sive

Larvae enim sunt noctium occursacula, sive bustorum formidamina, & sepulchrorum terriculamenta, ut Apulejus loquitur, unde Larvati authore Festo dicuntur furiosi & mente moti, quasi Larvis exterriti. Glossae Stephani *Larvam*, σκέλετον interpretantur. Salvag. *Ossea larva* codex Dionysii Salvagnii Boessii. quomodo Seneca Epist. xxiv. *Larvarum habitum nudis ossibus cohaerentium* dixit. & Apulejus in Apologia, *tertium mendacium vestrum fuit macilentam, vel omnino evisceratam formam diri cadaveris fabricatam prorsus horribilem & larvalem.* quam *larvalem formam*, & *larvam* paulo post Apulejus, *sceleton* bis terve ibidem nuncupat. ita enim erudite & ingeniose, ut omnia, magnus Casaubonus illic restituit. quem vide pag. 162. eodem libro I. Met. *larvale simulacrum.* & Sidonio Apollinari in Epistolis libro III. 13. *larvales umbrae.* Petronius cap. xxxiv. *larvam argenteam attulit servus sic aptam, ut articuli ejus vertebraeque locatae in omnem partem flecterentur.* quae quin de sceleto argenteo intelligenda sint non est dubium. cum sequatur,

Sic erimus cuncti, postquam nos auferet orcus.

potest tamen vulgata lectio apud Nasonem ferri, ut *ossea forma* illi sit, quae Apulejo *forma larvalis & eviscerata.* puto in Priapeis Epig. xi. eam vocem etiamnum mendosam esse:

Tolle, inquam, precor, ac jube latere
Scissa sub tunica, stelaque rusa,
Ut semper solet, & timere lucem,
Qui tanto patet indecens hiatu,
Larvali macie, eminente naso,
Ut credas Epicuron oscitari.

ita scribo, cum *barbato macer* vulgo legatur, versu primo *precor* pro *procul* reposuimus. sed necdum integer est locus. Heins. Vide comment. ad Auson. Cent. Nupt. pag 503. & ad Petron. cap. xxxiv.

147 *Sive ego, quod nollem.*] Mortis duo sunt genera naturalis scilicet & violentae: Aristoteles, περὶ Ἀναπνοῆς. Θάνατος δ' ἐστὶν, ὁ μὲν βίαιος, ὁ μὲν κατα φύσιν· βίαιος μὲν ὅθεν ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν ᾖ, κατα φύσιν δὲ ὅταν ἐν αὐτῷ. Et illam quidem Demosthenes Orat. περὶ Στεφάνου. τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ αὐτόματον θάνατον. Violentam Sophocles Electrâ, τὸν ἐξ ἀναγκαίας τύχης. Utrumque genus tangit Ovidius hoc disticho; naturalis, cum ait, *Sive ego, quod nollem, longis consumptus ab annis*; violentae cum subjicit, *sive manu parta morte*: nimirum fuit cum sibi violentas manus afferre voluerit, ut ipse testatur lib. I. de Ponto, Eleg. vii. ad Graccinum:

Me quoque conantem gladio finire labores
Arcuit, (spes) injecta continuitque manu.
Quidque facis, lacrymis opus est, non sanguine, dixit:
Saepe per has flecti Principis ira solet.

Idque ex civili prudentia, quâ taedio vitae sibi mortem consciscere fas erat, ut ex his Ulpiani verbis colligere est in leg. si quis filio, §. ejus qui, ff. de injusto rup *Quod si quis taedio vitae, vel valetudinis adversae impatientia, vel jactatione, ut quidam Philosophi, mortem sibi consciverunt, in ea causa sunt, ut testamenta eorum valeant.* Salvagn.

147 *Quod nollem.*] Sic legendum est, non autem *vellem* Const. Fanens. *Quod nolim* scripti quatuor. Heins. Parum refert. vid. ad Epist. xx. 100.

148. *Sive manu parta morte solutus ero.*] Hic versus in omnibus editionibus ita legebatur, *sive manu facta morte.* Sed quamvis hujusmodi locutionem *facere mortem* apud Columellam lib. II. cap. 2. & apud Senecam *alicubi*, ut & *facere caedem* apud Cornelium Nepotem in Thrasybulo memini me observare, elegantior tamen mihi visa est ea lectio, quam ex veteri membranâ excudendam curavi, *parta morte*, quomodo Virgilius lib. vi. Æneid. locutus est:

Proxima deinde tenent moesti loca, qui sibi lethum
Insontes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas.

Et Ceiri:

Aut mihi praesenti peperissem vulnere lethum.

Salvagn. Nihil mutandum: *manu facta* enim omnia dicuntur, quasi ex formula quotidiana, quae non sponte & natura, sed opera, & labore, & industria fiunt. vide quae notavimus ad Quinctil. v de Inst. Orat. 14. & v. Decl. 9. & praeivit Lipsius ad Senec. Consol ad Helv. 154. cap. xix. & alii. Burm.

150 *Piscis edet.*] *Edat* unus Regius & Bersm. *edet* alius Mediceus. *corpora* etiam multi, pro *viscera.*

151. *Sive peregrinae carpent mea membra volucres.*

Sive aliquis dignatus erit supponere terrae,
Aut dare plebejo corpus inane rogo.
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

De-

ὄτει. Intellige vultures, quos ex adverso orbe advolare plerique crediderunt. Plinius lib. x. cap. 6. *Vulturum praevalent nigri; nidos nemo attigit, ideo etiam fuere, qui putarent illos ex adverso orbe advolare, falso: nidificant enim in excelsissimis rupibus*, Plutarchus Quaest. Roman. cap. 93. quaerens cur Romani ad auspicia maxime vulturibus usi, Ἢ ὅτι τῶν ὀρνίθων ἥκιστα συνεχὴς καὶ συνήθης ὁρᾶσθαι, οὐδὲ γὰρ νεοττίᾳ γυπὸς ἐντυχεῖν ῥᾳδίως ἐστὶν, ἀλλὰ πόῤῥωθεν πόθεν ἐξαπίνης καταίρουσι, διὸ καὶ σημειώδης ἡ ὄψις αὐτῶν ἐστίν. *An quia avium omnium minime ista frequenter conspici solet, non enim facile in pullos vulturis incideris, sed ex remotis locis aliunde subito advolant, unde sequitur eorum conspectu aliquid portendi.* Antigonus in congerie παραδόξων ἱστοριῶν, neque vulturis pullum, neque nidum cuiquam visum esse tradit. Quapropter Herodotus Brysonis Sophistae pater, existimat eos ab editiori aëris regione delabi, & in eminentissimis rupibus atque inaccessis incubare. Ideo Phyllius Cycnum Apollinis & Hyries filium deperiens, primum leonem sine ferro conficere, tum duos vultures vivos capere, deinde taurum manibus ad Jovis aram pertrahere, praemii longe amplissimi loco jussus est, ut ex Nicandro Anton. Liberalis in Metam. scriptum reliquit, unde *Naso* VII. Met. 371. illustratur, cum ait:

Inde lacus Hyries videt, & Cycneïa Tempe,
Quae subitus celebravit Olor, nam Phyllius illic
Imperio pueri volucresque ferumque leonem
Tradiderat domitor; taurum quoque vincere jussus
Vicerat.

Hic enim *Volucres* intelligi debent vultures, ut hoc loco nostro. Quod imitatione sermonis Graeci dictum est. Cum enim *οἰωνὸς* de omnibus avibus dicatur, proprie de vulturibus interdum usurpatur, ut annotavit Tzetzes in Hesiodum: *Οἰωνοὶ κυρίως οἱ γῦπες, ὡς οἰωνοὶ ἤτοι μόνοι δίχα συνουσίας ὠὰ ὑπήνεμα γεννῶντες.* Sed & apud Ægyptios, vultur hominis peregrini symbolon fuit. Hoc autem genus aves Varro lib. III. de Re Rustica, cap. 5. advenas appellat, quibus *vernaculas* opponit. SALVAGN. *Mea terga* alter Petav.

152. *Sive mea tingent.*] *Tinguent* idem Maffeianus. CIOFAN. *Inque meo* Petavianus alter. & Edit. Salvagn. & Bersm.

153. *Sive aliquis dignatus erit supponere terrae, Aut dare plebejo corpus inane rogo.*] In omnibus editionibus legebatur. *Et dare plebejo.* Quae quidem lectio faciebat, ut videretur ὕστερον πρότερον, quemadmodum lib. VII. Metam. 613.

Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.

Nam prius corpora cremabantur, inde cineres terra condebantur. Verum, quia Naso dixit *corpus inane*, certum est hunc locum de cinerum humatione accipi non debere. Quamobrem veteris Codicis fidem secutus edendum curavi, *Aut dare plebejo*. Postea quam enim tria mortis genera tribus versibus enumeravit, eam nimirum, quae fato, alteram quae ferro, tertiam quae naufragio accidere potest, sequentibus quinque versibus varios funerationis ritus subjicit, sive inquiens, *viscera mea longinquus piscis edet*, cum respectu, ni fallor, ad Ichthyophagorum morem, qui teste Diodoro lib. III. refluxûs tempore cadavera projiciebant, ut redeunte maris aestu fluctibus auferrentur; seu vulturum & luporum praeda fiam, cum allusione, ut reor, ad Caspios, Taxilas & Persarum Magos, qui defunctos vulturibus & feris objiciebant, ut idem Diodorus praeter alios author est: sive dignetur aliquis corpus meum terra condere, aut plebejo rogo cremandum dare, qui duo ritus, humatio, scilicet & crematio, prae caeteris usurpati fuerunt. Crematio in primis, quam universo terrarum orbe communem fuisse veteres Historiae fidem faciunt, hodieque in extero orbe, tum in Oriente, tum in Meridionalibus oris perusitatam esse legimus: ut videatur ab urbis Babilonicae aedificatione & linguae primaevae confusione in universas terras pervectam: unde enim tanta similitudo apud tam diversas, tamque longe inter se remotas gentes extitisset, nisi ex una eademque origine promanasset? Certe apud veteres Germanos corpora fuisse cremata testis est Tacitus libro de Moribus ipsorum, & Diodorus lib. V. qui de Gallis idem prodidit. Originem vero moris illius apud Romanos enarrat Plinius lib. VIII. cap. 54. his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere; tunc institutum. Et tamen multae familiae priscos servavere ritus, sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. Idque voluisse veritum talionem eruto C. Marii cadavere.* Primus apud Graecos Argius Licymnii filius ab Hercule crematus

Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo;
Et querar, & nullâ ſede quietus eris.
Verbera torta dabunt ſonitum; nexæque colubris
Conſcia fumabunt ſemper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere: mortuus iſdem.
Et brevior poenâ vita futura tua eſt.

Nec

tus proditur, propter eam cauſam, quam Didymus & Euſtathius proſequuntur ad 1. Iliad. Ad humationem quod attinet, videtur aliquo modo praeceptum adumbrari verbis illis Dei ad Adamum Geneſ. III. 19. *Quoad revertaris ad terram, nam ex ea ſumptus es, quia pulvis es tu, etiam ad pulverem reverteris.* Quæ obſervatio eſt Bonaventuræ Cornelii Bertrami libro de Republicâ Hebræorum, cap. 2. Salvag.

154. *Plebeio rogo.*] Id eſt, humili & congeſtitio, qualis hominibus plebeis tumultuario conſtruebatur, qualemve Pompeianum fuiſſe, nimirum ex obviis conciſae ſcaphae lignis, author eſt Plutarchus in ejus vita, & Valerius Maximus lib. 1. cap. de Miraculis, quo loco tanti viri rogum *ipſi fortuna erubeſcendum*, ait. Divitum enim & clarorum hominum rogi elati & magnifici erant. Interdum etiam plebi communis rogus exſtruebatur, quo forte reſpexit Ovidius, in quem multa cadavera ſimul imponebantur, eumque propterea Martialis infelicem vocat his verſibus ex Epigramm. 65. lib. VIII.

Quattuor inſcripti portabant vile cadaver,
Accipit infelix qualia mille rogus.

Salvagn.

154. *Corpus inane.*] Id eſt, ψυχῆς ἐςερημένον. Sic in Epicedio Tibulli. III. Amor. IX.

Ille tui Vates operis, tua fama, Tibullus
Ardet in extructo, corpus inane, rogo.

Popertius lib. III. Eleg. 16.

At tibi nauta pias hominum qui trajiϲis umbras,
Huc animae portent corpus inane tuae.

Martialis Epigrammate modo laudato.

Ut quocunque velint corpus inane ferant.

Et Cicero lib. II. de Legibus, *Tuum ebur ex inani corpore extractum, haud ſatis caſtum donum Deo.* Quo loco Lipſium, qui lib. II. Antiq. lection. cap. 2. Itemque notis ad lib. 4. Hiſtor. Taciti pro *inani* ſubſtituit *immani*, graviter falli docent hæc Platonis verba lib. XII. de Legib. unde Ciceroniana deſumpta ſunt: Ἐλέφας καὶ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐαγὲς ἀνάθημα. Quibus Plato ſtatuas ex ebore fieri vetat, cum ab anima deſtitutum ſit. Salvagn.

155. *Quidquid ero.*] Hac locutione quaſi formula quadam uſus eſt, incertus quid de ſe Dii ſtatuiſſent. Ita Propertius lib. 1. Eleg. 11.

Quidquid ero, dicam Cynthia cauſa fuit.

Idem Eleg. 14. ejuſdem libri:

Illic, quidqud ero, ſemper tua dicar imago.

Sic & Virgil. lib. 1. Georg.

Quidquid eris, nam te, &c.

Certe fato ſuo diem obiit apud Getas, & juxta oppidum Tomos ſepultus eſt, ut Euſebius, itemque Cæcilius Minutianus Grammaticus prodiderunt, & ut Georgius Trapezuntius aiebat, collatâ è publico pecuniâ, quemadmodum ex eo refert Iovianus Pontanus, lib. de Magnificentia, his verbis: *Georgius Trapezuntius, rerum vetuſtarum vir abunde ſtudioſus, audientibus nobis, adoleſcentes cum eſſemus, non ſemel retulit legiſſe apud bonum authorem Tomitanos cives Ovidio Poëtae, qui apud eos diem obiiſſet, collatâ è publico pecuniâ, propter ingenii nobilitatem, Tymbon, Graeco enim verbo utebatur, magnifice ſtruxiſſe ante oppidi portam in loco maxime celebri, quamvis Ovidius & peregrinus eſſet & ab Imperatore proſcriptus.* Neque vero mihi dubium eſt quin ſuppoſititium ſit quod ex Gaſpare Bruſchio retulit Abrahamus Ortelius in Synon. Geograph. cum ait: *Sabaria Lazio Auſtria oppidum eſt ad Angrum fluvium nomine Stain. Gaſpar Bruſchius dicit hic anno M. D. VIII. Sepulcrum Ovidii Naſonis inventum, teſtudine magnificum, & hoc Epitaphio ornatum.*

Fatum neceſſitatis lex.

Hic ſitus eſt Vates, quem Divi Caſaris ira
Auguſti patria cedere juſſit humo.
Sape miſer voluit patriis occumbere terris,
Sed fruſtra; hunc illi facta dedêre locum.

Tomos hodie Tomiſvar. Salvagn. *quidquid erit* Mſ. Bersman. *ego* unus Heinſii.

155. *Ab oris.*] *Ab undis* Sarravian. & ſex alii cum editis nonnullis. *ab umbris* Octav. & alius. & ita fere ſemper librarii deſcrepant in hac locutione.

156. *Et tendam gelidas ultor in ora manus.*] Idem lib. *victor in ora.* Melius & ſignificantius, ut puto. Ciofan. *extendam* Regius.

157. *Noctis in umbris.*] *Conditus umbris* Sarrav. & novem alii & editio Domitii. Heinſius conjecerat. *cognitus. Concitus* Mſ. Berſm. qui idem eſſe quod *excitus* vult.

159. *Agis.*] *Agas* Moreti.

160. *Et querar.*] *Et ſequar* Francof. Petav. &

More-

Nec tibi contingent funus lacrimaeque tuorum,
Indeploratum projiciere caput.
Carnificisque manu, populo plaudente, trahêris;
Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae:

Re-

Moreti. non male. Francius maluerat *insequar. nulla parte* etiam unus, Heins. & alter Bersm. & edit. Domitii.

161. *Verbera saeva.*] Haec est vera lectio. CIOFAN. *verbera torta* primae editiones, & tres scripti. recte. Tibul. I. Eleg. VII. 52.

— — — — Nec acrem
Flammam, nec demens verbera torta timet.

El. IX. vs. 22.

— intorto verbere terga seca.

Senec. Thyeste vs. 96.

Quid ora terres verbere, & tortos ferox
Minaris angues?

Et Medea vs. 961.

— Anguis excusso sonat
Tortus flagello.

Val. Flac. lib. VIII. 20.

Inde, velut torto Furiarum erecta flagello
Prosilit. HEINS. probat *torta* etiam vir doctus in Suppl. Act. Lips. tom. V. pag. 303. quem vide. *Verbere saevo* tamen dixit Lucan. VII. 570. in uno Heinsii erat, *verbera secta*, in altero *sera.* in Bersmanni, *Scaeva*, & *tota* in Gallico, *vexata colubris.*

161. *Nexaeque colubris Conscia fumabunt semper ad ora faces.*] Conscientia nimirum, *Nolite enim putare*, inquit Cicero pro Roscio Amerino, *quemadmodum in fabulis saepenumero videtis, eos, qui aliquid impiè sceleratèque commiserint, agitari & perterreri furiarum taedis ardentibus, sua quemque fraus & suus terror maxime vexat, suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit. Suae malae cogitationes conscientiaeque animi terrent. Hae sunt impiis assiduae domesticaeque furiae, quae dies noctesque poenas à sceleratissimis filiis repetant.* Id ipsum repetit Orat. in Pisonem, quod ab Æschine contra Timarchum, iisdem pene verbis mutuavit. Repetit etiam lib. I. de Legibus, & ipsi concinit Lucretius lib. III. & Juvenalis Satyra I. Illud autem, *nexaeque colubris* elegantem quendam Latini Pacati locum ex Panegyrico Theodosii in mentem revocat: *Nisi vero tu tum, venerabilis Gratiane, carnificem diris comitatus ultricibus obsidebas, & irata minax umbra obos ejus oculosque fumantes infernis ignibus taedas, & crepitantia torto angue flagra quatiebas. Deinde habet vires, habet nescio quos inter nos mens scelerata carnifices, aut ipsa sibi carnifex conscientia est.* SALVAGN.

164. *Tua est.*] *Tibi est* Petav. alter.

165. *Nec sibi continget funus lacrymaeque tuorum.*] Veteres in exequiis lacrymas expetebant; cæteroquin satisfactum sibi non putabant; ut Ovidius Ibin suum quovis officio cariturum præcinens, utrumque, scilicet, *funus* & *lacrymas* videatur merito conjunxisse, velut ante illum Ennius ipse pater versibus vulgatissimis:

Nemo me lacrymis decoret, neque funera fletu
Faxit, cur? volito vivus per ora virûm.

Quo loco *facere funus* est κτερείζειν. Virgilius etiam lib. XI. Æneid. duo illa junxit, quæ ludibrii plena:

Nos animae viles, inhumata infletaque turba,
Sternamur campis —

Quod Graecis dicitur ἄθαπτος καὶ ἄκλαυςος ὅμιλος, Ovidianae vero imprecationi similis est apud Sophoclem Electrâ:

Κέκευθεν οὔτε τοῦ
Τάφου ἀντιάσας
Οὔτε γόων πρὸ ἡμῶν.

Conditus jaceat, neque sepulcri, neque lamentorum à me honorem sortitus.

SALVAG. *Contingent* nonnulli. HEINS. & ita editi quidam, probante Bersman.

166. *Indeploratum projiciare caput.*] Grave admodum putabant veteres cadaver à suis agnatis sive cognatis non deplorari. Idque ostendit Ovidius ipse lib. & eleg. III. Tristium, qui cum in Pontica regione, ubi è suis neminem habebat, ægrotasset, mortem metuens ait:

Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri
Indeploratum barbara terra teget?

CIOFAN.

166. *Projiciere caput.*] Corpora, quæ sepultura carent, peculiari significatione *projici* dicuntur. Cicero lib. I. Tusculan. Quaest. *Durior Diogenes & id quidem sentiens, ut Cynicus, asperius, projici se jubet inhumatum.* Seneca Epist. 93. *Quem saevitia projecerit dies condet.* Iterum: *Utrum projectum canes differant, an consumatur canibus data praeda marinis, quid ad illum.* Rursus, *non conteret*, inquit, *me nec uncus, nec projecti ad contumeliam cadaveris laceratio foeda visuris.* Ita Græcis ἐξερριμμένος dicitur. Glossæ veteres *Projectus*, ἐκβεβλημένος, ἐξερριμμένος. Iamblichus cap. 35. Αὐτοί τε ἀπὸ τῶν Ἰταλιωτῶν κατελεύσθησαν ἐπὶ πέτρᾳ, καὶ ἐξερρίφθησαν ἄταφοι. SALVAGN. *dejiciere* Petav. alter.

167 Tra-

Respuet invisum justa cadaver humus.
Unguibus & rostro tardus trahet ilia vultur;
Et scindent avidae perfida corda canes.
Deque tuo fiet (licet hac sis laude superbus)
Insatiabilibus corpore rixa lupis.

In

167 *Trabêris.*] *Fertris* Vaticanus mox; 171. sequitur *trahet. trahere* Moreti.

268. *Insixusque tuis ossibus uncus erit.*] Unco scilicet gutturi impacto trahebautur iu carcerem, vel ad Gemonias Scalas, vel in Tiberim, unde illud Suetouii in Tiberio, cap. 75. *Morte ejus ita laetatus est populus, ut ad primum nuntium discurrentes, pars Tiberium in Tiberim clamitarent; pars terram matrem Deosque manes orarent, ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent; alii uncos & Gemonias cadaveri minarentur.* Et illud Lampridii in Commodo: *Corpus ejus ut unco traheretur, atque in Tiberim mitteretur, Senatus & populus postulavit.* Juvenalis Sat I. *Seianus ducitur unco spectandus.* Qui verò trahebant *Hamotrahones* dicebantur. Festus *Hametrahones, alii piscatores, alii qui unco cadavera trahunt.* SALVAGN. puto, *faucibus.* Gutturi enim infigebantur unci. qua de re dictum nounihil Amot. lib. I. Eleg. VI. ℣. 26. HEINS.

169. *Quae carpunt.*] *Quae carpent* Mentelii, & recte: de rogo enim agit.

170. *Respuet invisum justa cadaver humus.*] Hoc loco praeterire non possum, quod Agathias lib. II. memoriae prodidit, Graece ille quidem, sed in hanc sententiam: *Philosophi non pauci ab Imperatoribus Christianis solum vertere coacti ad Parthos profugeraut, & in cadaver ejectum & insepultum cum incidissent, glebam iniecerant. Terra corpus à se rejecit. Illis iterum sepelire volentibus, datum in somnis Oraculum:*

Μὴ θάψῃ τ' ἄθαπτον, ἔα κυσὶ κῦρ μαγνῖδα,
Γῆ μήτηρ πάντων μητροφθόρον οὐ δέχετ' ἄνδρα.

Privatum cumulo, haud tumula, canibusque relinque,
Nil tibi terra parens cum corruptore parentis.

SALVAG. *respuet indignum* Petavian.

171. *Unguibus & rostro tardus trahet ilia vultur.*] Tardus, iuquit Domitius, idem est ac producens morsum: ego sic puto dictum, quod natura praepetem volatum non habeat, unde vulturis nomen à volatu tardo. Isidorus Etymolog. lib. XII. cap. 7. *Vultur à volatu tardo nominatus putatur, magnitudine quippe praepetes volatus non habet.* Quod etiam Plinius innuit lib. X. cap. 38. in his: *Vultures ferè graviores, nisi ex procursu, aut altiore tumulo non evolant.* Unde quum vix tertio, aut frequentiori nisu sese in altum attollat, saepe fit, ut antequam in sublime feratur, ab aucupe latente capiatur. Aliquando enim vivum hoc modo à se captum esse testatur Albertus lib. III. de Animalibus. SALVAG.

172. *Avidi canes.*] *Avidae* Moreti & Servii codices. Sic saepe Noster. vid. Pont. II. Eleg. II. ℣. 40. HEINS. *Scindant* unus Regius, qui & versu praecedente, *trahat.*

173. *Deque tuo fiet, licet hac sis laude superbus, Insatiabilibus corpore rixa lupis.*] Id est, ipsi lupi super laniatu cadaveris tui contendent, quamvis nonnihil glorieris, quasi tanti sis, ut vel tua causa rixentur auimantes. Ita Martialis lib. X. Epigr. 5.

Et cum supremae fila venerint horae,
Dieique tardus sentiat canum litem,
Abigatque moto noxias aves panno.

SALVAGN.

175. *In loca ab Elysiis diversa fugabere campis.*] Enimvero piorum sedes apud iuferos alia semper habita quam impiorum. Hinc Horatius lib. II. Ode 13.

——— *Vidimus Æacum,*
Sedesque discretas piorum.

Idque Cato ille Uticensis persuasum habebat, cum apud Salustium in coujuratione Catilinæ loquitur in hunc modum: *Bene & composite C. Caesar paulo ante in hoc ordine de vita & morte disseruit, credo falsa existimans ea, quae de inferis memorantur, diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculta, foeda, atque formidelosa habere.* Ad quem Salustii locum respexisse videtur Virgilius lib. VIII. Æneid. his versibus:

——— *Hinc procul addit*
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis,
Et scelerum poenas, & te Catilina minaci
Pendentem scopulo Furiarumque ora timentem,
Secretosque pios, his dantem jura Catonem.

Ideo enim præficitur Cato Uticensis juri inferorum, quia eas poenas veras putabat, quas multi ridebant, cum apud Salustium suggillat I. Caesarem vana illa putantem, quæ de inferis praedicantur, ut Galeotus Martius lib. de Doctrina, cap. 27. rectè Virgilium enarrasse mihi videtur. Sententiae vero Caesaris suffragatur Timaeus Locrus lib. περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσιος, *de anima mundi & naturae.* Scribens malorum poenam comitem esse, tum quæ legibus sancitur, tum quae rationibus dicernitur vehementem incutiens terrorem, cum cælestium, tum infernarum rerum, quod supplicia

In loca ab Elysiis diversa fugabere campis;
Quasque tenent sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
Quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae.
Quaeque gerunt humeris perituras Belides undas,
Exsulis Ægypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis praesentia quaerit, & idem
Semper eget liquidis, semper abundat aquis.

Ju-

cia inexorabilia miseros maneant mortuos, & alia jam inde ab antiquo execrandos & detestandos exercentia, quas ipse poenas absurdas vocat. Nobis Christianis dubitandi locus non est. SALVAG.

175. *Fugabere.*] *Vocabere* Moreti.

176. *Quasque tenet sedes noxia turba, coles.*] Sic populum Romanum Tiberio mortuo imprecatum prodit Suetonius loco supra citato: *Pars terram matrem Deosque manes orarent, ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent.* Idemque de Gallieno refert Aurelius Victor, his verbis: *Cum inruens vulgus pari clamore terram matrem Deosque inferos precaretur sedes impias uti Gallieno darent.* Quam ideo sedem Ovidius lib. II. Metamorph. Tibullus lib. I. Eleg. III. *Sceleratam* vocant, Virgilius *sceleratum limen.* SALVAGN.

176. *Tenet noxia turba.*] *Tenent* idem Servii Codex & Octavian. & prima editio. HEINS. *Impia turba* Mediceus & duo alii. *quoque tenet* Edit. Gryphii major & Vincentii.

177. *Sisyphus est illic.*] Iste quia Dianam de stupro interpellavit, hanc in inferno poenam patitur, ut molarem assidue jactet lapidem. INTERP.

177. *Saxum volvensque petensque.*] Ingeniosissimè dictum. Vide quæ notavi in observat. in Metamorph. lib. IV. CIOFAN. Sisyphi, Ixionis, Danaidum, Tantali, Tityi qui apud inferos supplicia expendunt; fabulæ notiores sunt, quam ut iis inhærere debeam. Annotavero tantum illud Homeri de Tityo lib. IX. Odyss. ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖται πέλεθρα, hyperbolice à Latinis expressum. Græcam enim vocem fugientes verterunt *novem jugera*, quæ bis mille centum sexaginta pedes continent, cum novem plethra sint duntaxat nongentorum. SALVAGN.

178. *Quique agitur.*] Ixion Iunonis appetens concubitum, ei nubem Juno opposuit. Ille autem cum Junone putans concumbere, cum nube concubuit, ex eaque Centauros genuit, unde nubigenæ vocantur. Quique hanc in inferno poenam patitur, ut in rota ligatus assidue volvatur. INTERPRES.

178. *Vectus ab orbe rotae.*] & *Vectus*, & *Vinctus* legi aptissime potest. Ixion, cum Diam Eionei filiam accepisset uxorem, multa Eioneo promisit se dona daturum. Sed eundem postea, ut illa acciperet, in ignitum barathum ad id constructum (quod tenuissimis lignis & subtilissimo cinere operuerat) delapsum interficit. Quamobrem in furorem actus neminem invenit hominum deorumve, qui eum vellet expurgare, quum primus fuerit, qui virum affinitate junctum interfecerit. Solus Jupiter eum miseratus expiavit, atque is accepti muneris statim immemor in Junonis amorem incidit: Unde Jupiter nubem in ejus Deae similitudinem illi in cubiculo collocavit. Deinde rotae quatuor habenti radios alligatum cruciavit, Auctor Pherecydes, teste Apollonii commentario in tertium Argon. Qui Ixionem non Plegyae filium (ut Euripides) sed Æetionis facit. hoc quoque addendum censeo, aerea fuisse vincula (si Apollonio credimus) quibus hunc rotae devinctum fabulae cecinerunt. CONSTANT. FAN. *Vectus* mihi arrideret maxime. Sed cum in uno Heinsii sit, *Captus*, posset & *raptus* legi, nisi *rapidae* vetaret. *ab ore rotae* etiam Moreti. *rapidus vinctus* Ms. BERSMAN.

179. *Quaque gerunt.*] Danaus & Ægyptus fratres fuere. Ægyptus quinquaginta filios habuit, Danaus totidem filias. In fatis autem erat Danaum nepotem habiturum, eumque sibi regna sua ablaturum. Danaus incertus, cum quinquaginta fuissent, quis ille nepotum esset, omnes filias suas cum omnibus filiis ex fratre matrimonio junxit, jussitque filias suas, ut cum mariti earum obdormirent, unaquæque virum suum interficeret, factumque est ita. Sola Hypermnestra marito suo Lino pepercit, qui postea regnum Danao abstulit. Filiæ autem Danai hujusmodi poenam in inferno patiuntur, ut urnam in imis perforatam replere assidue studeant, & replere nequeant. Belides appellantur à Belo patre Danai & Ægypti. INTERPRES. *quaque* Moreti. Heinsius volebat, *quaeque gerunt urnis* &c. non enim humeris, sed capiti imponebant urnas aqua plenas, vid. inf. 356. III. Fast. 14. *Ponitur e summa fictilis urna comâ. perituras urnas* unus. vid. III. Met. 29. BURM.

180. *Aegypti.*] *Aegysti* editi & scripti quidam vitiose.

181. *Poma pater Pelopis praesentia quaerit, & idem Semper eget liquidis, semper abundat aquis.*] Tantalus filius Jovis, Deos comprobare cupiens, eus hospitio excepit, ipsisque ad coenam sedentibus filium dilaceravit Pelopem, quem igni & aqua coctum,

quasi

Jugeribusque novem qui summus distat ab imo,
Visceraque adsiduae debita praebet avi.
Hîc tibi de Furiis scindet latus una flagello,
Ut sceleris numeros confiteare tui.
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus,
Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
Æacus in poenas ingeniosus erit.

In

quasi fercula, apposuit. Dii vero comperto hoc scelere noluerunt comedere, praeter Cererem, quæ inscia & fame coacta humerum absumpsit; quare Dii Pelopem resuscitaverunt, eique humerum eburneum imposuerunt. Tantalus ob id poenam hanc in inferno patitur, quod in aqua usque ad mentum extat, pomaque super os ejus pendent, quæ famelicus nequit comedere, nec sitibundus potare. INTERPRES. Hunc altera quoque affici poena Poëtae finxerunt (ut Plato in Cratylo & Lucretius scribunt) qui pendentis supra caput lapidis casum continue extimescat. Lucretii versus sunt libro III.

Nec miser impendens magno timet aëre saxum
Tantalus (ut fama est) cassa formidine torpens.
Sed magis in vita divum metus urget inanis
Mortales, casumque timent, quemcunque ferat sors.

CONST. FANENS. Tantalus. Ibidem, & lib. III. Amor. Eleg. XII. Et Fulgentius ita in Mythologicis: *Tantalum dicunt in lacum inferni depositum, cui fallax aqua gulosis labia titillamentis attingit: poma quoque fugitivis cinerescentia tactibus desuper faciem tenus apparent pendula. Ergo hic locuples visus & pauper effectus, ita se illa unda fallax prabet, ut sitiat: ita se poma ingerunt, ut esuriat. Hanc fabulam Petronius breviter exponit dicens:*

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Divitis haec magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

CIOFAN.

181. *Quaeris.*] *Captas* Petavii codex, quod verbum in hac re usitatum scriptoribus: vid. Epist. XVI. III. II. Am. 2. & alibi. Sed quia hic *praesentia poma* dicit Poëta, *quaeris* non movendum puto. *quaerimus* enim, quae absunt, ut ita sit oppositio acuta. Ita II. Met. 239. *quaeris Boeotia Dircen.* ubi vide: *quaeris in undis* prima editio. BURM.

183. *Jugeribusque novem.*] Tityus qui, Latonam matrem Phoebi & Dianae de stupro interpellavit, ideo hanc in inferno poenam patitur, quòd vultures jecur ejus assidue comedunt. INTERPRES. Hunc, quia monstrosi corporis fuit, terrae filium Poëtae finxerunt, ut Callimachus, qui horribiles feras terra genitas protulit. Auctor Apollonii commentator in primum. Differunt autem *Tityus* & *Titias*; nam *Titias* unus ex Idaeis Dactylis fuit, ut in primo & secundo Apollonii commentario invenies, & nos alibi enarravimus. CONST. FAN. De Tityo lib. IV. Metam. CIOFAN.

184. *Assidue.*] *Assiduae avi* scribe cum libris antiquis. HEINS. Heinsius ad Remed. 315. legit, *dedita*: *praestat avi* duo.

185. *Sic tibi de Furiis scindat &c.*] Nomina Furiarum, Tisiphone, Megaera, Alecto. INTERPR. Alecto, Tisiphonem, & Megaeram significat, quæ & Erinnyes, & Poenae dicuntur, de quibus Apollodorus lib. I. Bibliothecæ, & Hesiodus in Theogonia, cujus hæc sunt: Vs. 183.

Ὅσσαι γὰρ ῥαθάμιγγες ἀπέσσυθεν αἱματόεσσαι,
Πάσας δέξατο Γαῖα, περιπλομένων δ' ἐνιαυτῶν,
Γείνατ' Ἐρινῦς τε κρατερὰς, μεγάλους τε Γίγαντας.

Id est, *Quotquot enim guttae* (ex caelo) *prorupenunt cruentae, omnes suscepit terra, circumvolutis autem annis, produxit & Erinnyes validas & magnos Gigantes.* CIOFAN. *Hic* legendum ex scriptis & editionibus emendatoribus, *haec* editio prima. *scindet* etiam Gryph. & aliae editiones, & Mss. Bersman.

186. *Ut sceleris numeros confiteare tui.*] Sic Martialis epigrammate quinto, lib. X. cujus argumentum ex his Ovidii diris plane mutuatus videtur.

Et cum fateri Furia jusserit verum,
Prodente clamet conscientia, scripsi.

SALVAG.

187. *Tartareis unguibus.*] *Anguibus* Jureti Codex & multi veteres. HEINS.

188. *Incoquet igne.*] *percoquet* Patavinus unus. *Ore genas* unus Heinsii & editio Domitii.

189. *Lacerabitur umbra.*] *Lacerabis membra* Ms. Bersman.

190. *Aeacus.*] Aeacus, Minos, Rhadamanthus, Judices in inferis. INTERPR. lib. XIII. Metamorph. Quatuor autem esse dicuntur judices apud inferos: Hic Aeacus, Minos, Rhadamantus, & Triptolemus. Auctor Cicer. lib. I. Tusculanarum Quaestionum. CIOFAN. Aeacum forte prae cæteris inferorum Judicibus nominavit, ex sententia Platonis in Gorgia, qui Jovem inducit dicentem se constituisse tres Judices apud inferos, Aeacum scilicet Europaeorum quaesitorem, Rhadamantum Asiaticorum

In te transcribet veterum tormenta virorum;
  Manibus antiquis caussa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis;
  Versabunt celeres nunc nova membra rotae.
Hic erit, & ramos frustra qui captet & undas;
  Hic inconsumpto viscere pascet avem.
Nec mortis poenas mors altera finiet hujus;
  Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam, frondes ut si quis ab Ida,

Aut

corum, Minoëm vero judicantem, si quid aliis occultum esset, ut sic aequissime judicium procederet. Quò respexisse Juvenalem Beroaldus existimat hoc loco Satyrae I. 9. *Quas torqueat umbras Aeacus*, quasi dicere vellet, sibi notum esse ex frequenti Poëtarum recitatione, quas umbras, id est, Europaeas Æacus torqueat. De qua expositione Beroaldus sibi mirifice gratulatur Commentariis in lib. II. Propertii, Eleg. x. quem Joannes Britannicus in Juvenalem suppresso nomine secutus est. Mihi videtur Juvenalis alio sensu capiendus. SALVAGN.

191. *In te transcribet veterum tormenta virorum.*] *Transcribet* eadem significatione, qua Virgilius lib. v. Æneid. 750.

Transcribunt urbi matres populumque volentem
Deponunt ———
Turne tot incassum fusos patiere labores,
Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis.

Quo loco Servius, *Transcribi, sermo hic tractus est de pecunia: nam transcribi est dari.* Arnobius lib. I. *Transcribere posse in homines jus suum.* Eodem sensu Græcè dicitur *μεταγράφεσθαι, ἀπογράφεσθαι* & *μετατάττεσθαι.* SALVAGN. vid. ad Quinct. XII. Decl. cap. 18.

191. *Veterum tormenta virorum.*] *Reorum* esse scribendum monui Fast. v. ℣. 621. Seneca Hercule Furente de Minoë ac Rhadamanto, ℣. 579.

Et qui fronte nimis crimina tetricâ
Quaerunt, ac veteres excutiunt reos.

Idem Agamemnone, ℣. 23.

Reputemus omnes, quos ob infandas manus
Quaesitor urna Gnosius versat reos.

Claudianus lib. II. in Rufinum de Rhadamanto:

Tum quoque, dum lites Stygiique negotia versat
Dura fori, veteresque reos ex ordine quaerit,
Rufinum procul ecce notat.

Senec. Herc. Fur. 731.

Non unus alta sede quaesitor sedens
Judicia trepidis sera sortitur reis.

Vid. I Pont. VII. 61. HEINS.

192. *Manibus.*] *Omnibus* Jureti codex & multi alii, forte, *sensibus antiquis.* HEINS.

193. *Cui tradas.*] *Credas* alter Regius. *reddas* unus Heinsii. *revocabile* duo Heinsii. mox, *quassabunt celeres* Medic. unus. *Vexabunt* Mſ. Berſ. *Nunc tua membra* unus Heinsii.

195. *Hic erit, &c.*] *Hic & erit, ramos* Moreti & Francof. *qui carpet* unus Heinsii. Ut apud Petron. cap. LXXXII. *carpat* Francof. *& undam* Regius & alius.

196. *Pascet aves.*] *Avem* duo veteres. & recte. HEINS. *Hic inconsuete* duo.

197. *Nec mortis poenas mors altera finiet hujus.*] Martialis lib. x. Epigr. v. manifeste Nasonem expressit hoc versu:

Nec finiantur morte supplicii poenae.

Hic Ethnici Christianos traducebant, sic enim Caecilius apud Minutium Felicem: *Pro mirâ stultitiâ & incredibili audacia spernunt tormenta praesentia, dum incerta metuunt & futura, & dum mori post mortem timent, interim mori non timent.* Quam loquendi formam usurpat Lucianus in Peregrino: *Πεπείκασιν αὐτοὺς οἱ κακοδαίμονες τὸ μὲν ὅλον ἀθάνατοι ἔσεσθαι, ἀλλὰ καὶ καταφρονοῦσι τοῦ θανάτου καὶ ἑκόντες αὐτοὺς ἐπιδιδόασιν οἱ πολλοί.* SALVAGN.

198. *Ultima multa.*] *Ultima damna* Mſ. Bersm. *nulla magis* Moreti.

199. *Inde ego pauca canam, frondes ut si quis ab Ida.*] Comparationem ab Ida praecipue duxit, quia teste Eustathio in II. Iliad. omnis mons editus Ida dicitur, ut omnis aqua Achelous. Idam autem celsissimum totius Cretæ montem hodie *Psiloriti* nominant, cujus partem, quae ad urbem Candiam, olim Matium, obversa est, nemora muniunt, in quibus acer admodum crispâ materie, ilices plurimæ, & acillacæ nascuntur, ut non immerito dixerit Ovidius, *frondes ut si quis ab Ida.* Ad ejus autem radices quâ spectat ad Orientem, solum undequaque pingue & irriguum: ibique frequentissimi sunt pagi & omnia excultissima, sive arbores fructiferæ, sive oleæ & vites. Totaque illa moles quacunque tandem patet à Calergis possidetur, qui ante mille annos primum dignitatis gradum in tota Insulâ obtinuerunt. SALVAGN. *ab Ida* duo veteres HEINS. Ita & Francof & jam olim editi nonnulli. pro *inde, in te* habebat Sarravianus. *Flores*

Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Siculâ nascantur in Hyblâ,
Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos.
Nec quum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multâ fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce meâ possint tua cuncta referri,
Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi, vae misero, venient talesque ruinae,
Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.

Illac

res in Ida Vatican. & mox, *frondes in Hybla* alius & Francof. sed omnia frustra. Ida enim Phygia intelligenda, quae frondosa. vid. XIII. Metam. 324. & IV. Fast. 249. BURM.

200. *Et summam Libyco de mare carpat aquam.*] Usurpstum olim *mare* sexto casu Grammatici veteres tradunt. Unius ergo Plsuti locum proferunt, in quo jocum elegantissimum & Plautino ingenio dignissimum subesse primus, ut arbirror, Muretus animadvertit lib. III. Varisr. Lection. cap. 17. Is ita habet, Milite Gloricso:

Quid istuc quaeso? quid oculo factum est tuo?
PL. Habee quidem herile oculum PYR. at lavum dico.
PL. Eloquar.
Maris causa hercle hoc utor oculo minus,
Nam si abstinuissem a mare tanquam hoc uterer.

Cum enim Atheniensis ille adolescens, qui ornatu nauclerico amicam à milite per fallaciam abducturus venerat, oculum sibi laevum ne agnosceretur obligasset, interrogatus à milite cur id faceret, respondit se id maris facere causâ, nam, inquit, *si amare abstinuissem, eo aeque atque altero uterer.* Ludit autem militem ambiguitate vocabuli. Cum enim dicere videatur duabus vocibus *si a mare abstinuissem*, non id dicit, sed *si amare abstinuissem.* Revera enim amor ipsi in causa fuerat, ut eo oculo minus uteretur, aut saltem ita fingeret. Porto *Libycum mare* pro quocunque mari Naso dixit, speciem nimirum pro genere, sicut Horario Ode I. lib. 1. *Myrteum*, & Ode 35. *Carpathium* pelagus. Qua quidem figura Poetarum libri scatent; sed enim forte *Libycum* prae caeteris nominavit, quod Ibis juxta Cinyphem, qui in Libycum mare se exonerat, editus esset. SALVAG. *Aut summam* Vatican. *vel* Petav. *liquide de mare* prima Editio. *Captat* Moreti. *carpet* duo. de *mare* in ablativo vide Charis. Inst. Gram. p. 44. Gifan. Indic. Lucret. & Comment. ad Curtii V. IV. 7.

201. *Nam neque quot flores.*] Frequens est Ovidius in eadem comparatione, quam imitatur Seneca Oedipo, 600.

Non tot caducas educat frondes Eryx,

Nec vere flores Hybla tot medio creat.

Hybla Siciliae urbs juxta Syrscusas posita; quae postea immigrantibus Graecis Megsrensibus Megara dicta est, diu snte Strabonis aevum penitus eversa & deserta. Perduravit tamen priscum nomen in Hybleo melle, qnod secundum Hymettium praecipuae nobiliratis fuit. Æstimatur etiam nunc totius Siciliae praestantissimum, quod in Hyblseis collibus provenit. Hyblaei vero colles sunt ii, qui juxta Marcellinum fluvium Alabi fluminis fonti imminent, vario florum genere, maxime autem thymo laeri; haud ita quidem excelsi, ut mirum mihi videatur, cur Ovidius lib. II. *de Ponto*, Eleg. VII. *altam Hyblam* dixerit. Fuerunt & aliae duae urbes in Sicilia eodem nomine. Tres enim fuisse, nimirum majorem, cujus oppidani Hyblaei dicti, parvam, quse Megara appellats, minorem, quse Hersea, Stephani Epitomator diserte prodidit. SALVAGN. *Nam nec quot Frondes* Frsnc. *Nascuntur* editi olim & omnes fere scripti. *pascuntur* Jureti & alius. *quotque ferant* Petav. *quotve ferax* unus. *quaeve ferant* Moreti. *Terra Falisca* tres.

202. *Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos.*] Laudatissimum crocum gignit Cilicis ad Antrum Corycium. Ovid. lib. 1. Fast.

Et sonet accensis spica Cilissa focis.

CIOFAN. Solinus cap. 41. *Circa Corycum Ciliciae crocum plurimum optimumque. Det licet Sicilia, det Cyrena, det & Lycia, hoc primum est. Spirat fragrantius, colore plus aureo est, succi ope citius proficit ad medelam.* Idem scribunt Strabo, Dioscorides lib. 1. cap. 25. Plinius lib. XXI. cap. 6. Curtius, Philo Carpathius in Cantica Canticorum, Vibius Sequester & alii; unde Lucretius lib. II, 416.

Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.

Virgilius Culice.

Atque hyacinthus & hic Cilici crocus editus arvo;

Hinc *Spica Cilissa* Nasoni lib. II. Fastor. & Propertio lib. IV. cujus locum licet Philippus Beroaldus & Paulus Marsus de Nardo exposuerint, Hemo-

Illae me lacrimae facient ſine fine beatum,
Dulcior hic riſu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix, ita Dî voluere, nec ulla
Commoda naſcenti ſtella levisque fuit,
Non Venus adfulſit, non illâ Jupiter horâ,
Lunaque non apto Solve fuere loco.

Nec

molaus Barbarus Commentariis in Dioſcoridem, Turnebus Adverſar. lib. VIII. cap. 2. Hieronymus Mercurialis Variar. lect. lib. VI. cap. 7. Joſephus Scaliger, & Janus Paſſeratius Propertii interpretes de croco, vel unguento crocino conſtanter accipiunt. Hinc etiam *Cilicum nimbi* Martiali Epigram. III. Amphit. *Cilicum Meſſes* Papinio, *in Sylvis. Corycius crocus* Horatio Satyr. IV. lib. II. & Lucano lib. IX. & Adagium, *εἰς Κιλικίαν κρόκον*, in eos, qui merces eò deportant, ubi magna earum eſt copia. SALVAGN.

204. *Quam multa fiat grandine canus Athos.*] In altis montibus nivem reperias, grandinem non item, quoniam haec conglaciato imbre gignitur, illa ex eodem humore mollius coacto, quæ priusquam frigore conſtricta ſit, in obvios montes decidua eſt; eo fit ut quo propius à terra grando ceciderit, hoc magis erit triangularis, aut pyramidata: quæ vero longius à terra concreverit, hoc erit rotundior, angulis longa via obtritis. Hinc Gerardo Voſſio improbatum lib. III. De Origine & progreſſu Idololatriae, cap. XII. quod Ovidius ait, montem Atho grandine caneſcere. Solent Poëtae *τὰ μετέωρα* confundere. Altiſſimum certè montis Atho jugum, magisque celebre quod eſt in extrema Cherſoneſo, propter ſummam altitudinem perpetua fere nive tegitur, quae in aeſtatem uſque permanet: In cujus ſummo vertice Sacellum eſt, quo Calojeri, ſive Monachi ejus Monaſterii, quod *Agias Laura* dicitur, ad radices montis ſitum, certa anni die conſcendunt, ibique liturgiam canunt; nemini enim toto eo monte praeter Monachos habitare licet; in eaque eſt apud Græcos ſanctimoniae aeſtimatione, qua Roma apud Latinos; ideoque vernaculo ſermone *ἅγιον ὄρος* appellatur; Italice *Monte ſanto*. SALVAGN.

205. *Nec mala voce mea.*] Illuſtravi hunc locum lib. IIX. in Obſervat. in Metamorphoſin. CIOFAN. Ex more Poëtarum, de quo Perſius Sat. V.

Vatibus hic mos eſt, centum ſibi poſcere voces,
Centum ora, & linguas optare in carmina centum.

More inquam ducto ex Homero Iliad. III. quem imitati Virgilius, Ovidius ſaepe, Silius, Hoſtius apud Macrobium, Claudianus, Sedulius, alii paſſim. SALVAGN. *Nec tua voce mea poterunt mala cuncta.* Francof. *poſſunt tunc vota* unus Heinſii. *poſſent* Petav. alter. *poterant* multi etiam editi.

207. *Tot tibi vae miſero veniant.*] *Venient* ſcripti. HEINS. Ita jam editi plurimi. *Tantaeque ruinae* etiam Francof. quod rectum puto. II. Met. 96. *Eque tot ac tantis coeli terraeque mariſque Poſce bonis aliquid.* V. Triſt. 47. *Plena tot ac tantis referetur gratia factis*, & ita paſſim alii. BURM.

208. *Putem.*] *Putes* Sarravianus & octo alii. *in lacrymis* duo. mox, *is riſu tum* Francof.

212. *Commoda naſcenti ſtella levisque fuit.*] Stella *commoda* & *incommoda* proprie dicitur. Sic enim & Propertius, lib. II. Eleg. 20.

Quaeritis & coelo Phoenicum inventa ſereno,
Quae ſit ſtella homini commoda, quaeque mala.

Et Petronius Arbiter Satyrico, cap. XXX. *Altera Lunae curſum ſtellarumque ſeptem imagines pictas, & qui dies boni quique incommodi eſſent diſtinguente bulla notabantur.* Sed & *levis* pro benigna & propitia, quomodo apud Horatum lib. I. Carm. 8.

Monet Sithoniis non levis Euyus.

Apud Valerium Flaccum lib. II. Argonaut. 323.

—— Levior Lemno Deus aequore flexit
Huc Minyas ———

Cur autem Stellarum aliae maleficae, aliae ſalutares dicantur, cum Divinorum una ſit natura, Ptolemaeus in libris de Harmoniâ, & Macrobius in ſomnium Scipionis fuſe diſſerunt. Scripſerat Ovidius *τὰ Φαινόμενα*, ex quibus carmina citantur à Probo & Lactantio. SALVAG. *Levesque* multi. *levisve venit* Heinſianus unus. de voce *levis* vid. ad d. l. Valerii Flacci.

213. *Non Venus adſulſit, non illa Jupiter hora.*] Ex his ſeptem aſtris, ſive ſtellis, duae priores bonum portendunt. Tres, quae ſtatim ſequuntur, ſuaptè vi neque mali neque boni quidquam ſignificant, ſed ei aſtro, quod reſpiciunt, adhærent. reliquae vero duae perpetuo mala oſtendere dicuntur. CIOFAN.

213. *Affulſit.*] *Effulſit* prima editio & unus Regius. *Nec V. affulſit, nec in illa J. h.* Moret. & Francof. *non ulla* editiones antiquae. *ora* Ald. Heinſ. conjiciebat, *non illi J. horae*, vel *illam horam*. mox *Lunave* Regius. *Solque* plurimi. *non alto* Petav. & Francof.

214. *Lunaque non apto, Solve fuere loco.*] Hoc

eſt,

Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes,
Quem peperit magno lucida Maja Jovi.
Te fera, nec quidquam placidum spondentia, Martis
Sidera presserunt, falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
Turpis, & inductis nubibus atra fuit.

est, nullo aspectu bono, horoscopum, sive signum ascendens respexerunt. Significat autem Sol vitae atque anni constitutionem fere, Luna autem corporis: qui si nulla bona radiatione cum ascendente signo comparantur, ipsum quoque natum infeliciorem, minusque durabilem futurum, Astrologorum dogmata tradunt. MICYLL.

215. *Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes.*] Mercurium intelligit ex adjunctis. CIOFAN. *Solitos tibi* unus.

216. *Quem peperit.*] Jupiter cum Maja Atlantis filia concubuit, & genuit Mercurium, qui praecallidus effectus est. INTERP.

216. *Lucida Maja.*] Sic libro primo Metamorphos.

—— Natumque vocat, quem lucida partu
Pleïas enixa est. ——

Hesiod. quoque, quem Ovid. sequitur, in Theogonia, idem scribit:

Ζηνὶ δ᾽ ἄρ᾽ Ἀτλαντὶς Μαίη τέκε κύδιμον Ἑρμῆν
Κήρυκ᾽ ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβᾶσα.

Id est:

Jovi enim Atlantis filia Maja peperit gloriosum Mercurium
Praeconem Deorum, sacrum lectum conscendens.

Apollodorus lib. II. ait Maiam à Jove in Cyllenes antro vitiatam, Mercurium, unde Cyllenius dicitur, peperisse, ejus verba sunt. *Μαῖα μὲν οὖν ἡ πρεσβυτάτη Διὶ συνελθοῦσα ἐν ἄντρῳ τῆς Κυλλήνης Ἑρμῆν τίκτει.* Id est, *Siquidem Maja natarum maxima ab Jove in Cyllenes antro vitiata Mercurium parit.* Hinc locus ille lib. v. Fast. intelligitur, ubi ita est de Maja:

—— Et summo concubuisse Jovi:
Haec enixa jugo cupressiferae Cyllenes
Ætherium volucri qui pede carpit iter.

Fuit autem Maja Atlantis ac Pleiones filia, quas septem in Cyllene Arcadiae monte susceperat; unam, quam dixi Majam omnium natu maximam, alteram Alcyonen, tertiam Meropen, quartam Celaeno, quinctam Electram, sextam Steropen, septimam vero Taygeten. De his hic Noster lib. IV. Fast. & Apollodorus libro superius citato. CIOFAN.

216. *Jove.*] *Jovi* editi olim & plurimi scripti, recte. vid. I. Met. 748.

217. *Placidum.*] *Placidi* unus. Placet: vid. I. Fast. 484. *ne quicquam* editi alii.

218. *Falciferique senis.*] Saturnus Coelum patrem spadavit falce, quae adhuc videtur in coelo. INTERP. Propertius lib. IV. Eleg. I.

Et grave Saturni sidus in omne caput.

Falcem Agricolae insigne esse, ac propterea Saturno tributam scribit Festus in *Opima spolia*. SALVAG. Interpretem hunc aevi inferioris, & fere barbari fuisse ex verbo *spadare* apparet. de quo vide Cangii Glossarium.

219. *Lux quoque natalis.*] In eam sententiam Jobus elegantissime natalem suum versibus hexametris execratur cap. 3. in his: *Pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est, conceptus est homo. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine. Obscurent eum tenebrae, & umbra mortis: Occupet eum caligo, & involvatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat; non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus; sit nox illa solitaria, nec laude digna. Maledicant qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan. Obtenebrentur Stellae caligine ejus, expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis aurorae.* Potuitne Jobus, sive Moses, sive quivis alius Historiae Jobi scriptor, ut variae sunt eruditorum sententiae, venustiori sermonis copiâ, & figurarum Poëticarum varietate, diras suas exornare; Sic apud Ezechielem cap. 30. & Joël. cap. 2. dies Domini vocatur *dies nubis*, Hebraica scilicet phrasi, qua tenebrarum nomine calamitas, lucis appellatione felicitas intelligitur. Sic etiam de Solis obscuratione quod dicunt Prophetae, non de eclipsi, sed de tempore calamitoso intelligendum. Huic autem Jobi locutioni *pereat dies, in quâ natus sum*, simillima est illa Senecae in Hercule Oetaeo:

Converte Titan clare anhelantes equos,
Emitte noctem, pereat hic mundo dies,
Quo moriar, atra nube inhorrescat polus.

Contra expetebant ut natalis candidus veniret. Sic enim Tibullus lib. I. Eleg. 8.

At tu natalis multos venerande per annos,
Candidior semper, candidiorque veni.

Et Ovidius lib v. Trist. Eleg. v.

Optime natalis, quamvis procul absumus, opto

Haec est in fastis, cui dat gravis Allia nomen,
Quaeque dies Ibin, publica damna, tulit.
Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo,
Cinyphiam foedo corpore pressit humum.

225 Se-

Candidus huc venias ———

Imo vero Propertius lib. II. Eleg. 12. *candidam noctem* eodem sensu dixit, quo idem Ovidius Epistola Paridis ad Helenam *candidiorem noctem*, contra Musaeus ὁμίχλην nuptiis infelicissimis Herus & Leandri praefecit ἐνυμφοκόμητο δε ὁμίχλη. Sed & apud Historicos coelum turbidum, & obscuram lucem, inter scaeva omina olim accepta, notare licet apud Thucydidem Prooem. Julium Obsequentem cap. 42. ad quam superstitionem alludens Claudianus in Quartum consulatum Honorii, sic canit:

Nec Boreas nimbos, nec Sol ardentior egit,
Imperii lux illa fuit; praesagus obibat
Cuncta nitor, risitque tuo natura sereno.

Salvag.

220. *Inductis.*] *Indutis* Francof. *orta fuit* Moreti.

221. *Haec est in fastis cui dat gravis Allia nomen.*] Allia fluvius, ad quem Senones Galli cum Romanis pugnaverunt, & Romanis devictis Romam ceperunt, & Capitolinm obsederunt; sed superveniente Camillo Duce Romano, qui tunc temporis in exilio erat, Galli victi sunt. Interpres. Videtur esse dictum. *Haec est*, pro, Eadem dies est in Fastis, *Alliensis*, & Ibin in lucem protulit. ut significet, postriduana atque atra die natum. Paulo post, *Ibin*, *publica damna*, appositive dictum. Micyll. *Allia* sive *Alia* fluvius est, hodie, *Caminate*, qui à Crustumiis montibus praealto decurrens alveo Tiberino amni miscetur, ad quem Romani à Gallis duce Brenno magna strage affecti sunt, ex quo infamiam contraxit notatam passim à Scriptoribus. Hinc *Alliensis dies*, pro infausto: Cicero lib. IX. Epist. IV. ad Atticum, *Majores nostri*, inquit, *funestiorem diem esse voluerunt Alliensis pugnae, quam urbis captae, quod hoc malum ex illo. Itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus.* Certè res omnis infeliciter Vitellio gesta est, qui teste Suetonio in ejus vitâ cap. 7. omni divino humanoque jure neglecto Alliensi die Pontificatum maximum cepit. Caeterum dies illos quibus cladem aliquam accepissent, religiosos & atros appellabant, Graeci ἀποφράδας, ut exponit Lucianus in Pseudologiste, qui libellus & περὶ ἀποφράδος inscribitur. Sic Plutarchus *in Camillo*, ubi multa de hujusmodi diebus, Alliensem ἀποφράδα ἡμέραν vocat. Ut non invenuste Naso dicat, tum Alliensem, tum natalem Ibidis in fastis pro diebus atris & religiosis haberi. Salvag.

222. *Dies.*] *Diis* editio Dan. Heins. forte vitio operarum.

223. *Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo est.*] Ex Illegitimo concubitu natum Ibin Poëta judicio nostro innuit: & eam ob rem, humum, in qua natus fuerit, *Cinyphiam* appellat, id est, hircum olentem: nam hircum appellamus illum, cui uxor adulterando aptat capiti cornua. Eam quoque ob rem matrem Ibidis *impuram* appellat, id est, inhonesto coitu pollutam & adulterantem, & corpus Ibidis *foedum*, id est, ex illicito & sordido complexu genitum; *foedo* autem *corpore*, non *fotido* fac legas: ne syllaba claudicans conqueratur. Const. Fan. Verbo illo *prolabi* frequenter utuntur veteres, cum de partu loquuntur; sic enim Phaedrus fab. 54.

Non illam quaero, quae cum lubitum est concipit;
Dein portat onus ignotum certis mensibus,
Novissime prolapsam effundit sarcinam.

Eodem sensu verbum *cadere* usurpant, ut & Graeci ὀλισθεῖν, vel πίπτειν παρὰ μητρὸς, quod est, prolapsus à matre. Sic Oppianus lib. I. Halieut. ỳ. 738. ἔνθεν ὀλισθαίνειν γεινόμενοι, *unde ceciderant nascentes.* Postremo versu allusum putat Brodaeus Miscellan. lib. IV. cap. 3. ad priscum illum morem, quo simul infans natus erat, & sublatus ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse, quemadmodum scribit Varro lib. de Vita populi Romani. Quo pertinere videtur illud Suetonii in Nerone, cap. 6. *Nero natus est Antii, ante 19. menses quam Tiberius decessit, 8. Kalend. Januar. tantum quod exeriente Sole, pene ut radiis prinsquam terra contingeretur.* Item illud Papinii in Genethliaco Lucani:

Natum protinus atque humum per ipsam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.

Cujus etiam moris apertè meminit Tertullianus lib. de Anima, in his: *Prima etiam constitutio infantis super terram Statinae Deae sacrum est*, Statinam enim vocat, quam Varro lib. de Liber. Educ. Statinum Deum nominat pueritiae praesidem, ut rectè locum Tertulliani restituit Cujacius, Observat. lib. II. cap. 30. qui praeterea suspicatur eo referenda esse hæc verba, lib. III. C. de posth. haered. instituend. *Eorum etiam nos laudamus sententiam & sancimus, si vivus perfecte natus est, licet illico postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis decessit, nihilominus testamentum rumpi.* Verum

Fran-

Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos;
Protinus Eumenides lavere palustribus ulvis,
Quâ cava de Stygiis fluxerat unda vadis.

Pecto-

Francisco Raguello, Commentariis ad Constitutiones & Decisiones Justiniani, lib. 6. pag. 461. aliud visum, verba illa sic interpretanti: *Idem est si posthumus illico decesserit, postquam in terram cecidit, nempe non exceptus ab obstetrice.* Mihi videtur Raguellus à verò legis intellectu aberrare, siquidem manifestè duo casus à Justiniano proponuntur, nempe cum posthumus illico decesserit, seu cum in terram caderet, ceu cum ab obstetrice susciperetur, existimo tamen nihil minus Justinianum in animo habuisse, quam morem supradictum cum formula illa usus est, *postquam in terram cecidit*, qua nihil aliud significari video, quam quod aliter dixisset, postquam ex utero matris prosiluit. Sic enim Papinius lib. 1. Silvar.

——— *tellure cadentem*
Excepi fovique sinu.

Et lib. 5.

——— *Meus ille meus, tellure cadentem*
Excepi ———

Sic & libro Sapientiæ cap. 7. Καὶ ἐγὼ δὲ γενόμενος ἔσπασα τὸν κοινὸν ἀέρα καὶ ἐπὶ τὴν ὁμοιοπαθῆ κατέπεσον γῆν. *Quin etiam natus communem hausi aërem, & in ejusdem ingenii terram excidi*, locutio ducta nimirum ex eo, quod infans, nisi sublevetur ab obstetrice suapte natura in terram cadit. Hinc elegans locus apud Diodorum lib. IV. Biblioth. de adoptione Herculis: Προσθετέον δ' ὑμῖν τοῖς εἰρημένοις, ὅτι μετὰ τὴν ἀποθέωσιν αὐτοῦ, Ζεὺς Ἥραν μὲν ἔπεισεν υἱοποιήσασθαι τὸν Ἡρακλέα, καὶ τὸ λοιπὸν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον μητρὸς εὔνοιαν παρέχεσθαι, τὴν δὲ τέκνωσιν αὐτοῦ γενέσθαι φασὶ τοιαύτην· τὴν Ἥραν, ἀναβᾶσαν ἐπὶ τὴν κλίνην καὶ τὸν Ἡρακλέα προσλαβομένην, πρὸς τὸ σῶμα διὰ τῶν ἐνδυμάτων, ἀφεῖναι πρὸς τὴν γῆν μιμουμένην τὴν ἀληθινὴν γένεσιν· ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν ποιεῖν τοὺς βαρβάρους, ὅταν θετὸν υἱὸν ποιεῖσθαι βούλωνται. *Adjiciendum & hoc, quod post evectionem ad Deos, Juno Jovis suasu filium sibi Herculem adoptavit, & omne deinceps tempus materná ipsum benevolentia complexa fuerit. Illam adoptionem hoc modo factam perhibent. Juno lectum ingressa Herculem corpori suo admotum subter vestes ad terram demisit, ut verum imitaretur partum, quem in hoc usque tempus adoptionis ritum Barbari observant.* SALVAG.

223. *Impurae.*] *Impura* iidem libri. HEINS. *ab alvo est* quidam scripti.

224. *Cinyphiam foede corpore pressit humum.* Innuit Ibin in Africa natum, Cinyps enim Africae fluvius; Quamobrem versu 503. Leaenas *Ibidis populares* vocat. Adi Prolegomena. SALVAG. *Festido* tres libri & Domitii Edit.

225. *Sedit in adverso nocturnus culmine bubo.*] Plinius lib. x. cap. 12. bubonem eleganter noctis monstrum appellat; quippe funebris est avis, nec cantu aliquo vocalis, sed gemitu, deserta & inaccessa loca incolens; quamobrem vox ejus domibus insidentis inauspicata credebatur. SALVAG.

226. *Funereoque.*] *Funereosque* Moreti.

227. *Protinus Eumenides lavere paludibus udis.*] Sic omnino legendum, pro eo quod habent libri omnes editi, *palustribus undis.* Illa enim verborum constructio. *Eumenides lavere palustribus undis, qua cava unda de Stygiis vadis fluxerat*, plane est inelegans. *Udas paludes* dixit & lib. 1. Metamorph. 418.

——— *Coenumque udaeque paludes*
Intumuere aestu ———

Ita Lucianus Deam suam Podagram à Clotho lavatam fuisse dicit, his versiculis:

Ὅτι γὰρ λαγόνων σε τεκοῦσα
Μοῖρα Κλωθὼ τότ' ἔλουσε.

Moris est enim partum è matris utero prodeuntem aqua statim abluere, cujus quidem moris multi meminerunt, tum Lycophron:

Πρὶν λαφύξασθαι γάνος
Πρὶν ἐκ λοχείας γυῖα χυτλῶσαι δρόσῳ.

Antequam mulgeret laticem,
Et à partu membra rore lavaret.

Apollonius Rhodius lib. II. ỳ. 1016. ubi λουτρὰ λεχώϊα. Meleager de Baccho, venuste.:

Αἱ Νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον,
Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις Βρόμιος φίλος· ἢν δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

E cinere ut Bacchum Nymphae cepere sorores,
Membraque laverunt fonte perennis aquae.
Junctus amicitia est Nymphis, si fortè repellas;
Natum de flammis experiere Deum.

Contra Nonnus lib. IX. Dionys. eleganter ἀχύτλωτον λοχείην de Bacchi nativitate dixit. Callimachus Hymno in Jovem:

Ἔνθα σ' ἐπεὶ μήτηρ μεγάλων ἀπεθήκατο κόλπων,
Αὐτίκα δίζητο ῥόον ὕδατος, ᾧ κε τόκοιο
Λύματα χυτλώσαιτο, τεὸν δ' ἐνὶ χρῶτα λοέσσαι.

Hic te postquam mater magno deposuit ex utero,
Statim quaerebat rivum aquae, quo partus

Sor-

Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae.
Terque cruentatas increpuere manus.
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino;
Hic primus pueri venit in ora cibus.

Per-

Sordes ablueret, tuumque corpus lavaret.

Ideo Messenii fontem Clepsydram in Ithomes jugo fuisse asserebant, in quo Jupiter lotus fuerit, ut Pausanias in Messeniacis author est, qui & in Arcadicis duorum fluminum mentionem facit, in quibus Iovem recens natum à colluvie purgatum esse tradit. Hujus etiam consuetudinis mentio apud Aristotelem lib. *περὶ Θαυμασ. Ἀκουσμ.* his verbis: *Αἱ γυναῖκες ἅμα ἐργαζόμεναι τίκτουσι, καὶ τὰ παιδία ἐν ὕδατι ἀποκλύσασαι παραχρῆμα σκάπτουσι, καὶ τ' ἄλλα οἰκονομοῦσιν, ἃ μὴ τεκούσαις ἦν πρακτέα.*

Item & apud Plautum Amphitruone:

Postquam peperit pueros, lavare jussit nos, occoepimus;
Sed puer ille, quem ego lavi, ut magnus est, & multum valet.

S. Hieronymus lib. IV. in Ezechielem: *Ideo certi infantes ad eluendum sanguinem lavantur aquâ.* Hunc autem Livii locum ex Andromacha: *Nam ubei introducta est puerumque ut lavent, collecant in clupeo*, quem Johannes Meursius notis ad Lycophronem in hujus moris confirmationem profert, aliò pertinere, nempe ad mortuorum lavationem, mihi dubium non est. Eleganter itaque Naso turpitudinem Ibidi exprobraturus, eum palustribus undis ablutum fuisse dicit; omnis enim purgatio aquâ vivâ, aut marinâ fiebat; palustris enim maculat potius, quam purgat. Ideo torpentes & stagnantes aquas religio vetus à sacris summovebat, vivamque aquam lustrationibus & purgationibus adhibebat, ut *καθαρτικωτέραν χύσιν*. SALVAG. Τὸ *unda* proximo versu sequitur, ut hic ferri nequeat. Scribe, *Eumenides lavere palustribus ulvis*; & adi notas Met. XIV. ℣. 103. HEINS.

228. *Quae cava de Stygiis fluxerat unda vadis.*] Hic versus mendosus mihi videtur. Edendum curavi, *Qua cava*, quasi dicat Ovidius, Ibin paludis cujusdam aqua lotum fuisse, cui se rivuli Stygii per subterraneos meatus immiscerent. Sic Lucanus lib. 6. de Titareso amne, sed alio sensu:

Hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, superumque sibi servare timorem.

Quod ab Homero sumptum. Iliad. Β. SALVAGN. Conjeceat Heinsius, *vaga*. ut *vaga flumina* passim occurrunt vid. ad Petron. 122. & ita *vaga* & *cava* permutari docuerat ad Val. Fl. VI. 132. sed nihil opus: cum Stygiae aquae sint lentiores: nisi *cavam* aquam pro inani, ut apud inferos omnia finguntur, capias, ut ita *cava nubes*, *umbra* & similia dicuntur: & eo sensu apud Paullinum Natal. XI. ℣. 44. *Cavas pompas* interpretatur doctissimus Muratorius, cui reliqua illa Paullini Poëmata debet orbis eruditus. recte quidem *qua* reposuit Salvagnius; sed quod de subterraneis meatibus exponit, frustra est; nam *cava* flumina, maria, lacus passim Poëtis dicuntur. Sic. III. Art. 94.

Quique cavo vastas in mare fervat aquas

VI. Met. 371.

Et modo tota cava summergere membra palude.

Salvagnius in priori editione, *cavam aquam* non ferebat, & volebat restituere, *Quas cava de Stygio sumserat amne manus.* & de aqua, quam Eumenides cava manu (ut Prop. IV. 9. *cava palma*) sumserant, intelligebat. & *sumserat*, explicabat ut *sumere aquam* obscaeno sensu occurrere alibi vidimus. Sed delevit omnia in seq. editione & recte: nam *cava unda* quia fluunt amnes in alveis, ut vallibus, Virgil. I Georg 326. *cava flumina crescunt*. Servius, *profunda & alta*. Lucanus II. 422. *Rutubumque cavum*. & Cerda ex Catullo profert:

Smyrna cavas Atracis penitus mergatur in undas. BURM.

229. *Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae.*] Perperam editiones quaedam, *Pectora vinxerunt*, quas secutus est Bartholom. Ambrosius lib. I. de Serpentibus & Draconibus, pag. 48. vulgato sub Ulyssis Aldrovandi nomine. Idemque male per *Erebeas colubras*, furias intelligit, cum τὸ *colubrae* sit hoc loco gignendi casus singularis. Ovidio sentiente, Eumenides Ibidis nati pectus Erebeae colubrae felle inunxisse. *Colubram* autem feminino genere extulit, quia in omni serpentium genere, tum maximè inter viperas, feminae maribus multo saeviores sunt. Nicander Theriacis de vipera, in cujus genere mas proprio nomine ἔχις, femina ἔχιδνα dicitur:

Τῶν ἤτοι θήλεια παλίγκοτος ἀντομένοισι
Δάγματι πλαδόεντι καὶ ὁλκαίῳ ἐπὶ σαρκῶ,
Τούνεκα καὶ θανάτοιο θ' ὕστερος ἵξεται αἶσα.

Femina praecipiti ante omnes agitata furore
Occurrit, rictu patulo caudaque tumente,
Inde ferit, fati malto graviore periclo.

Idemque tradunt Aëtius & Paulus Aëgineta, licet

Avi-

Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus,
Latrat & in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
A malè deserto quos rapuere rogo.

Et

Avicenna lib. IV. fen. 6. tract. I. cap. 32. viperas & dracones mares feminis deteriores esse scripserit; qua de re videndus Mercurialis lib. 2. de Morbis Venenatis. Nec vero viperas feminas internoscere difficile est, quas & ore patentiore & extremo corpore crassiores esse constat. Quo fit ut earum morsus plus multo periculi habere Nicander existimet. Caeterum *felle* pro veneno dixit Ovidius, quoniam, ut ait Plinius lib. II. cap. 37. fel venenum est serpentium, quod in omnibus animantibus nihil est aliud, quam purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in materia ejus est. Serpentibus autem portione maximè copiosum est, ut & piscibus, eodem Plinio teste. Et serpentium venenum aiunt, quoties irati mordent, è cistâ fellis per augustos meatus ferri ad dentium radices in sacculos, in eum usum à natura positos; hinc venenum serpentium Hebraeis & Syris רשיד & רשא quia venenum serpentum est in felle: nam & ראש Hebraeis est fel, ut observavit Samuel Bochartus, vir Hebraicæ linguæ peritissimus, lib. II. de Phoenicum Coloniis, cap. 15. SALVAGN. de *Colubra* vide ad IV. Met. 474.

230. *Terque cruentatas increpuere manus.*] Id est, ter plauserunt, nam in plausu dando, veteres ter voce & manibus significationes laetas dare solebant; idque pro multis habebatur. Unde Flaccus lib. II. Carminum. 17.

Laetum theatris ter crepuit sonum.

Et Propertius. III. VIII. 4.

Et manibus faustos ter crepuere sonos.

Hic verò *ter* signate dictum, quia ternarius numerus infernis sacer erat. Imo & in rebus omnibus divinis ternario numero priscos uti solitos etiam ex Aristotele discimus lib. I. de Coelo. Si tamen is author est. Tritum est illud Virgilii ex Pharmacentria, *Numero Deus impare gaudet.* Alio sensu dictum est à Propertio lib. IV. VII. 12.

—— —— —— —— *At illi*
Pollicibus fragiles increpuere manus.

Quem locum Iosephus Scaliger eleganter, ut mihi quidem videtur, exposuit. SALVAG. De plausu quidem *crepare* dici fateor. sed & posset hic de sonitu flagellorum, quae Furiae manibus tenent, intelligi locus. nam de his *crepare* & *increpare* proprie dici docet Broukhusius ad Prop. IV. VII. 21. ita *sonantem pinum* dixit Valer. Flac. II. 105. ubi vide. BURM.

231. *Imbuerunt.*] *Imbuerant* multi.

133. *Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus.*] In moribus inolescendis magnam fere partem nutricis ingenium & natura lactis tenet, quae infusa tenero & mixta parentum semini adhuc recenti ex hac gemina concretione unam indolem configurat, uti fuse juxta & eleganter disserit Macrobius, enarrans illud Virgilianum, *Hircanaeque admorunt ubera tigres*, lib. V. Saturnalium, cap. II. Item Aulus Gellius lib. XII. Noct. Attic. cap. I. In quam sententiam P. Bellonius scribit observat. lib. II. cap. 20. se vidisse Alexandriae hyaenam, quam mutuato ab Arabibus nomine civetam vocant, adeo cicurem, ut cum hominibus colluderet, quia, videlicet, ab ineunte aetate humano lacte educata fuerat. Ratum profecto, inquit ille, ita cicurari posse animal adeo ferum & indomitum. Quibus consentanea refert de tigride Julius Caesar Scaliger, exercitatione CCXII. cui lemma, *Quomodo animalia fera cicurentur.* SALVAGN. *Perbibit* Plerique veteres. mihi tamen distichon hoc suspectum, ut supra ℣. 14. jam sum testatus. HEINS. *ebibit* alii. *praebuit* tres libri.

235. *Membraque junxerunt.*] Melius, *vinxerunt.* licet & hoc posset defendi CONST. FAN. S. Hieronymus in cap. VIII. Ezechielis. *Tenera infantium corpora pannis involvuntur duplicem ob causam, ut & sale siccetur corpus, quod pannis ne defluat servatur & stringitur; & membra tenerrima ne facilè depraventur. Unde, & corpora Barbarorum Romanis corporibus rectiora sunt, usque ad secundum enim & tertium annum pannis involuntur.* SALVAG. Multi codices, *junxerunt.* unus Heinsii, *tinxerunt.* unus Regius *innexerunt*; vitiose. Cicer. Brut. 60. *devinctum fasciis Octavium* dicit. sed magis ad rem facit Vopiscus Aurel. cap. IV. *Addit etiam illud, quod vinctum fasciola Aurelianum aquila innexie de cunis levaverit.* Ubi multa Salmasius de *pannis*, quibus infantes involvuntur. BURM.

235. *Tinctis ferrugine pannis.*] Ferruginem, sive ferrugineum colorem Grammatici varie interpretantur. Servius enim in illud Virgilii lib. VIII. *Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus Ibera. Ferrugo*, inquit, *coloris genus est, qui vicinus est purpurae subnigrae.* Donatus aërium ferrugini tribuit, quod Nonio Marcello visum est, his verbis: *Ferrugineum colorem ferri similem esse volunt. Vero autem ferrugineus color caeruleus est*, Virgil. Georg. lib. IV. *Et ferrugineos hyacinthos.* Plautus Milite: *Palliolum habens ferrugineum, Nam is color thalassinus est.* in eamque sententiam videtur capiendus hic locus Tibulli, de Iridis coloribus, lib. I. Eleg. 4.

Quam-

Et ne non fultum nudâ tellure jaceret,
  Molle ſuper ſilices impoſuere caput.
Jamque receſſurae viridi de ſtipite factas
  Admôrunt oculis uſque ſub ora faces.
Flebat, ut eſt infans fumis contactus amaris:
  De tribus eſt cum ſic una locuta Soror.
Tempus in immenſum lacrimas tibi vovimus **iſtas**;
  Quae ſemper cauſſa ſufficiente cadent.
Dixerat. at Clotho juſſit promiſſa valere,
  Nevit & infectâ ſtamina pulla manu.
Et ne longa ſuae praeſagia diceret horae,

Fata

Quamvis praetexens picta ferrugine coelum
Venturam admittat imbrifer arcus aquam.

Alii violaceum colorem eſſe putant, unde Claudianus dixerit lib. II. de Raptu Proſerpinae:

Sanguineo ſplendore roſas, vaccinia nigro
Induit, & dulci violas ferrugine pingit,

Alii caſtaneum colorem ſimilitudine ferri, dum eſt rubiginoſum, idque videtur adſtruere Plinius lib. XXIX. cap. 6. ubi de lacertis ſcribit, *& ferrugineas maculas habentes.* Ut ut ſit, ferruginem pro atro colore paſſim accipi conſtat: ſic enim Virgilius lib. I. Georg. de Solis defectu, qui caedem Caeſaris ſubſecutus eſt:

Ille etiam extincto miſeratus Caeſare Romam,
Cum caput obſcurâ nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt ſecula noctem.

Ovidius lib. XV. Metamorph. 789. de prodigiis, quae caedem illam praeceſſerunt:

Caerulus, & vultum ferrugine Lucifer atra
Sparſus erat ———

Quamobrem ferrugineus color inferni proprius eſt, unde Virgilius lib. V. de Charonte:

Et ferruginea ſubvectat corpora cymba.

Et Claudianus libro memorato de Plutone:

Et ferrugineo lacrymas deterſit amictu.

Hinc etiam Tyleſius libro de coloribus, *ferrugineos hyacinthos* apud Virgilium exponit lugubres, *nam alioqui*, ait, *hyacinthus purpureus eſt, ſed Poëta in epitheto alluſit ad fabulam pueri, quem Apollo interfecit, luxit, vertit in florem*, &c. Verum ſatius eſt *ferrugineos hyacinthos* intelligere nigricantes, quoniam, ut ait Philo lib. de Congreſſu: *ὑάκινθος μέλας γὰρ φύσει, hyacinthus niger eſt natura.* Ut non dubitem, *tinctos ferrugine pannos* de atro & funebri colore interpretari, quod evincitur ſequenti verſu, *A male deſerto quos rapuere roge.* SALVAG. *junctis ferrugine pannis.* Francof.

239. *De ſtipite.*] *De ceſpite* unus Heinſii & Francof.

240. *Uſque ſub ora.*] Aliqui codices habent, *atque ſub era*: Sed utroque modo recte. CONSTANT. FAN. forte, *uſta*, vel *atra*, nam codices Conſtantii Fanenſis, *atque.* HEINS. *ſub ere* alter Regius.

241. *Ut eſt fumis.*] *furiis* Sarravian. & tres alii: *contortus etiam* Heinſii unus.

243. *Lacrimas tibi movimus.*] Melius, *vovimus*, ut in manu ſcriptis codicibus lego. & *cadunt*, non *cadent.* CONST. Fan. *Vovimus* unus Vatic. & Medic. bene. quomodo & Conſtantius in ſuis invenerat, ut & *cadant* verſu proximo. quod ex noſtris nonnulli confirmant. HEINS. *Lacrimas injungimus iſtas* Petavian. & Francof. neſcio an non recte. pro imperio enim haec Furiarum una dicit, quod firmari ſequenti verſu poſſet, ubi in Petavian. pro *promiſſa*, erat, *praecepta.* in alio Heinſii, *praedicta.* ſic *injungere ſervitutem* Caeſar. VII. de B. G. 77. *Injungitur levis labor* Columel. VI. 4. & ita paſſim. vid. ad Quinctil. Praefat. de Inſt. Orat. *nos movimus ipſas* Pr. Edit. *ibi fovimus* Nauger. BURM.

245. *Dixerat, & Clotho.*] *At Clotho* ex duobus ſcriptis. HEINS.

246. *Nevit & infecta.*] In aliquibus exemplaribus lego, *infauſta.* quod non placet minus. CONST. FAN. *infauſta* recte Sarravianus, & Conſtantii codices. HEINS. & *infecta* & *infauſta*, quae paſſim commutari ſolent, defendi poſſunt, vid. Heinſ. ad Claud. I. de Rapt. Proſ. ℣. 40. ſed mihi probatur maxime ſcriptura codicis Francofurtenſis, *infecta*, quod pullis ſtaminibus convenientiſſimum. poſſis autem infectam manum, atram, ſanguinolentam, venenatam, &c. exponere, de quo verbo plura ad Val. Flac. II. 155. diximus. BURM.

247. *Suae praeſagia diceret horae.*] *Suo ore* ſcripti, ſed perperam. mox, *canat*, pro *canit*, ſcribe. HEINS. mallem ego, *duceret*, quod τῷ *longa* conveniret melius.

248.

Fata canet Vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum Vates, ex me tua vulnera disces,
Dent modo Dî vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
Quae rata per luctus experiere tuos.
Neve sine exemplis aevi moriare prioris,
Sint tua Trojanis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Paeantius Herculis heres,
Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
Armatique tulit vulnus, inermis opem.

Qui-

248. *Facta canet.*] Emenda, *fata*, CONST. FAN. *qui tibi* Ms. Bersm.

249. *Ex me tua vulnera disces.*] Liber Maffeianus. *per me.* Fortasse non male. Martialis. XIV. 73.

Hoc didici per me dicere, Caesar ave.

CIOFAN. Sed & Virgil. XII. 435. *Disce puer virtutum ex me.* at in Martialis loco *per me* est, ipse sine magistro didici, ut *per se bella gerere*, & similia. BURM.

249. *Vulnera.*] *Funera* duo Veteres: &, *Vota* mox pro *verba* unus Patav. HEINS.

251. *Accedant pondera rerum.*] Sic elegantissime Papinius de Jove:

——— *Grave & immutabile sanctis*
Pondus adest verbis, & vocem fata sequuntur.

SALVAG.

252. *Experiere.*] *Experiare* meliores. malim etiam, *que experiere*, pro *quae*. HEINS.

254. *Sint tua Trojanis.*] Vota sua orditur à Trojanorum calamitatibus, quae recensentur in Iliade Homerica, omnis malorum generis plena; unde factum Proverbium *malorum Ilias*, quo Tullius usus est Epist. XVII. lib. VIII. ad Atticum. Indeque Tragoediarum argumenta sumpta, ut scribit Aristoteles in Poëtica. SALVAGN.

255. *Quantaque clavigeri Paeantius Herculis heres.*] Philoctetes, filius Paeantis, armiger Herculis; cui Hercules moriens in Oeta monte mandavit, ut sagittas suas in Lemno absconderet. Contigit autem Philoctetes ad Trojam venisse; ubi cum de sagittis Herculis quaereretur, (fatum enim fuerat, nisi interessent sagittae, Trojam inexpugnabilem fore) Philoctetes, quia ejus cognoverant Armigerum, sagittas quaerere coegerunt. Ille autem dum sagittas quaereret, una earum toxico imbutâ, crure percussus gravissimos cruciatus pertulit in Lemno insula, ubi curandi vulneris causa novem annos commoratus est, donec anno decimo Ulyssis admonitu Trojam reversus rediit, quo reverso cum sagittis Herculis Troja expugnata est. INTERPRES. Philocteta, cui Hercules, quod pyram accendisset, suas sagittas reliquit: vide quae collegi in observat. lib. IX. & XIII. Metamorphoseos. CIOFAN. Sequentibus sex versibus Ibidi summos cruris dolores imprecatur, quibus affecti sunt tres magni nominis apud Poëtas Viri, Philoctetes, Telephus, Bellerophon. Is enim, quem primum nominavi, Paeantis filius, dum aram Minervae terra obrutam in Lemno Insula vestigat, serpentis morsu tetris cruciatibus afflictus est, authore Homero Iliad. B. ŷ. 722. quo sine dubio allusit Ovidius. Quod quidem ulcus Sophocles in Philoctete describit, quemadmodum Medici gangraenas & *Φαγεδαινικὰ ἕλκη*. Theocritus in obscura Ara Philoctetem ab angue morsum ait, cum sepulchrum Troili contemplaretur, quod in Templo Apollinis Thymbraei erat. Rem alii aliter narrant; nam & Theodectes, Poëta Tragicus, quinquaginta fabulis nobilitatus, Philoctetem non in crure, aut pede, sed in manu à serpente morsum prodidit; illum enim misere dolentem & post multam tolerantiam incrudescentibus tandem doloribus exclamantem introduxit: *Κόπτετε τὴν ἐμὴν χεῖρα, abscindite mihi manum*, ut Aspasius in Aristotelis Ethica, lib. VII. cap. 7. scriptum reliquit. Sunt qui Philoctetem, in Insula Chrysa, quae Lemno vicina erat, ab ictu serpentis laborasse tradunt. Cujus sententiae fuit Strabo in Arcadicis. Item Scholiastes Sophoclis urbem Chrysam penes Lemnum memorans, ad quam Philoctetes à serpente morsus est, Aram quaerens, in qua Hercules sacrificaverat, cum in Trojanos arma duceret. Meminit & Chrysae Lemno propinquae Eustathius in Iliad. A. Eandemque insulam aestu maris abolitam ait Strabo. Quod cum Salmasius non observasset, notis ad primam & secundam Aram, confidenter asserit, nullam urbem fuisse Chrysen Lemno vicinam, sed promontorium tantum hoc nomine propè Hephaestiam urbem Lemni. Haec autem diversa fuit à Chrysa

Troi-

Quique ab equo praeceps in Aleïa decidit arva;
Exitio facies cui ſua pene fuit.
Id quod Amyntorides videas, trepiduſque miniſtro
Praetentes baculo, luminis orbus, iter.

Nec

Troica; ubi Apollinis Smynthii templum erat, quas Stephanus & Author Βουμίσκου perperam confuderunt. Hoc porrò animadverſione dignum exiſtimo, Scriptores omnes variare in ſerpentis appellatione. Homerus enim Philoctetem ait ictum eſſe ab Hydro, & eum ſecuti Philoſtratus junior in Iconibus & Philoſtratus major in Heroicis, ſcribens ſolius hydri ex omnibus ſerpentibus morſum ſanabilem eſſe. Theodectes apud Ariſtotelem, loco citato, & Sophocles à vipera, Lycophron à Cenchryne, quo loco Tzetzes ait, Lycophrona ſpeciem ſerpentis pro ſpecie dixiſſe, quoniam Philoctetes ab hydro ſauciatus eſſet. Verum ego Lycophronis opinioni ſubſcribendum puto, qui veram ſerpentis Lemniaci ſpeciem extulit, à quo veriſimiliter Philoctetes percuſſus eſt, κεγχρίνης enim, qui & κενχρίτης & κέγχρις, & κέγχρος, invenitur potiſſimum in Samothracia & Lemno, quarum utraque Inſula eſt in mari Mediterraneo ad oram Thraciam ſita, teſte Nicandro in Therlacis. Serpens eſt peſſimus ita dictus à milio, quod κέγχρον Graeci dicunt, ſive quod viridi colore ſit & milium referente, ſive quod ferocior ſit cum milium floret. Ab ejus morſu graviſſima mala ſequuntur, putrefactiones & ulcera toto corpore ſerpentia, qualia Sophocles deſcribit. Is hodieque à Lemniis *Cenchritis* appellatur, teſte Bellonio, lib. I. Obſervat. cap. 31. quo loco ejus ſpeciem exhibet. Notum verò, cur Philoctetes Herculis haeres appellatur, quomodo apud Auſonium Epigrammat. 70. *Herculis haeredi quam Lemnia ſuaſit egeſtas.* Illum enim Hercules rogum ſubiturus, arcu & ſagittis donavit, quemadmodum Philoctetes ipſe in Hercule Oeteo apud Senecam narrat. Propterea Lycophron Herculis arcum δράκοντα nominat, quod ipſum mercedis vice pro opera Herculi in rogo navata Philoctetes acceperit. Hic enim δράκοντα cum Meurſio pro quavis mercede interpretor. SALVAG.

255. *Heres.*] *Heres* nonnulli.

257. *Nec levius doleas.*] Dareus, primus Thalectis Mileſii filius, tormentorum inquirens genera, quibus cives ſuos poſſet affligere, lac cervinum, quod nimiae eſt amaritudinis, cogebat eos potare, id denique à civibus ſuis deprehenſus pati coactus eſt, Eupolide atteſtante. Verſus hi dicuntur:

Lac cervae potando ſuos Dareus perimebat,
Exemploque ſuo potu conſumptus eodem eſt.

INTERP.

Hiſtoria fictitia. Falſum Eupolidis teſtimonium. Verſus ſuppoſititii. Telephus enim intelligendus. Adi Commentarium noſtrum. SALVAG. De Telepho, qui ab Achille armato vulnus in ſemore, ab inermi opem & medelam tulit, hiſtoria nota ex Dicty Cretenſi lib. II. Hygino fab. 101. Smyrnaeo lib. IV. Libanio orat. de laudibus Achillis. Euſtathio in lib. I. Iliad. Tzetze in Lycophronem. Scholiaſte Ariſtophanis in Acharnenſes. Darete Phrygio, qui ab aliis in re geſta diſſentit: praeter quos ita Plinius lib. XXV. cap. 5. *Invenit & Achilles diſcipulus Chironis quâ vulneribus mederetur, quae ob id Achilleos vocatur. Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alii primam aeruginem inveniſſe utiliſſimam emplaſtris, ideoque pingitur decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque uſum medicamento volunt.* Item lib. XXXIV. cap. 15. *Eſt & rubigo ipſa in remediis, & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſive id aerea, ſive ferrea cuſpide fecit. Ita certe pingitur eam decutiens gladio.* Hinc proverbio ceſſit *Achillis haſta*, vel *Achilleum vulnus*, cum auxilium ab eo petimus, qui mali alicujus cauſa extitit. Porro Cervam Telepho ubera praebuiſſe tradunt Ælianus lib. XII. cap. 42. Pauſanias in Arcadicis & Boeoticis, Apollodorus lib. II. Inde Telepho nomen. SALVAGN.

258. *Vulnus inerme potens.*] Aliqui legunt, *vulnus inerme potens.* & exponunt *inerme*, id eſt, non hoſtile, ut illud prius illatum. ego *in arma potens* legerim, id eſt, vulnus conſerens vulneri. CONST. FAN.

258. *Armatuſque tulit vulnus inerme potens.*] Quidem plerique verſum hunc legunt, ut ſit dictum κατ' ἀσύνδετον, pro *Armatus & potens tulit inerme vulnus.* hoc eſt, ut Commentatoribus placet, ab inermi Achille: quaſi Achiles ſola haſta armatus fuerit in pugna contra Telephum, caetera nudus. Vel rurſum, ut nomen *potens* ad vulnus referamus, ſitque ſenſus: Armatus tulit vulnus inerme, ſed potens, ſ. quia incurabile erat, praeterquàm ſola haſta Achillis. Et hoc quidem modo Zarottus & Domitius verſum hunc fermè accipiunt. Ego vero hactenus dubitabam, an ita potius legendum foret, *Armatuſque tulit vulnus in arma patens*: ut id vulnus in arma patere accipiamus, quod armis Achillis ſcilicet factum, armis iiſdem denuo feriendum, atque ita curandum erat. Verum cum haec annotarem, commodum incidi in editionem quandam Venetam, in qua idem hic verſus correctus, & ad marginem adjectus erat hoc modo: *Qui tulit armati vulnus, iner-*

Nec plus adſpicias, quam quem ſua filia rexit,
Expertus ſcelus eſt cujus uterque parens.
Qualis erat, poſtquam eſt judex de lite jocoſa
Sumptus, Apollinea clarus in arte ſenex.

Qua-

inermis opem. Hanc igitur correctionem & ipſe ſecutus, propterea quod hic verſus Ovidianae elegantiae magis reſpondet, ſenſumque expeditiorem ac planiorem efficit, paucis immutatis, lego, *Armatique tulit vulnus, inermis opem.* ut ſit ſenſus: Qui vulnus ab armato, id eſt hoſte Achille, accepit, quod poſtea ejuſdem illius reconciliati auxilio & ope curatum fuit. Micyll. *Vulgus* nonnulli. Verſus mendoſus. *in arma potens* Conſtantius. Scribe:

Armatusque tulit vulnus, inermis opem.

vel, *Armatique.* quod jam alii voluerunt. Heins.

259. *Quique ab equo praeceps.*] Bellerophon fuit filius Proeti, fratris Acriſii Regis, patris Danaes, quem noverca ſua propter ſpeciem adamavit, & de ſtupro interpellavit; qui pietate patris motus noluit conſentire precibus novercae; unde illa irata accuſavit eum apud patrem, qui nimium credulus miſit filium ad Oriobateu Regem ſocerum ſuum, ut ipſe ſocer vindicaret ſe, & filiam de Bellorophonte, quia ipſe pater non poterat filium digna poena punire. Socer autem noluit ipſum interficere, ſed miſit eum ad Chimaeram, ut ab ea diſcerperetur. Chimaera vero monſtrum erat prima parte leo, media ſerpens, ima caper. Pallas autem miſerata, & quia Dea virginitatis, & quia ipſum non meruiſſe cognoverat, dedit ei Pegaſum equum, quo inſcenſo Chimaeram ſuperavit; cadens tamen in campis Lyciae crura ſua dicitur laeſiſſe, ut ait Propertius:

Bellerophon monſtrum potuit ſuperare Chimaeram,
Crus laeſiſſe tamen dicitur ille ſuum.
Omnia, ni fallor, pereunt bona, ſed mala creſcunt,
Huic ſua non facies, ſed nocuit pietas.
Hic potuit monſtrum, nequeo ſuperare puellam;
Vincam ſi potero tutius ipſe quidem.

Interpr. Verſus afficti Propertio, ipſoque indigni Salvag. De Bellerophonte intelligi nulli dubium: quod vero *Aleis arvis*, non *alienis* erat legendum, admoneri vel Homerica lectione potuere, qui in Z. ita cecinit:

Ητοι ὁ καππεδίον τὸ Α'λήιον οἶος ἀλᾶτο
Ον θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Haec carmina Cic. in III. Tuſ. cap. 26. ita interpretatus eſt:

Qui miſer in campis moerens errabat Aleis
Ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.

Qui verſus, quod ad *Aleos* campos attinebat, corrupte ante habuit *alienis*. Dicti autem *Alei* campi, ἀπὸ τῆς ἄλης, id eſt, errore: traditum enim eſt ipſum Bellerophontem elatum rerum magnitudine, quas geſſerat, ad caelum volandi cupidum, Pegaſi equi aligeri opera uſum, id quod moleſte Iupiter ferens, oeſtrum immiſit Pegaſo, quare inde excuſſus in aquae campum decidit, qui de continuo errore primus Alei nomen dedit. quem equum mox Aurora à Jove munus accepit, continui ejus curſus ſolatium. ſunt qui aſpirent dictionem ἀπὸ τῶν ἁλῶν πηγνυμένων. Dictus autem Bellerophontes, ſeu Bellerophon, qui ante Hipponoës, ab interfecto Bellero Corinthio. Egnatius. non *cecidis* ſed *decidis* eſt legendum, ne ſyllaba claudicet. Sunt autem, qui non *alienis*, ſed in *Aleis*, legunt, ut Poëta ad campos referat Aleos, in quibus Homerus in ſexto Iliados ſcribit Bellerophontem per Antiae inſimulationem vitam aegerrime compleviſſe, cujus verſus M. Tullius III Tuſc transfert. ſunt &, qui *alienis auris* emendant, ab aëre exponentes alieno, id eſt avium regione, non hominum. Tibi integrum ſit ſequi, quod malis Const. Fan. In *Aleis* legendum eſt, non ut quidam codices habent, *Alienis.* Alludit autem Poëta ad verſus Homeri, qui de Bellerophonte leguntur Iliad. VI. hoc modo:

Α'λλ' ὅτε δὴ καὶ κεῖνος ἀπήχθετο πᾶσι θεοῖσιν,
Ἤτοι ὁ &c.

Nam quod Graecus poëta, per diſſolutionem, dixit ἀλήιον, id Latinus contractum *Aleum* fecit. Fuit autem Aleus, ſive Α'λήιος campus Ciliciae, ἀπὸ τῆς τοῦ Βελλεροφόντου ἄλης, τουτέςι πλάνης, ut Graeci tradunt, appellatus. Porro eadem voce & Cic. utitur in III. Tuſcul. verſus Homeri exponens; hoc modo:

Qui miſer in campis &c.

Sed haec eadem etiam alii annotarunt. Micyll. Bellerophon, cui formoſa facies pene exitio fuit, calumniis appetitus ab Antaea, quae & Stenoboea, Proeti uxore, quod ipſam de adulterio ſollicitatus rejeciſſet, ex Homero Iliad. Γ. Hinc & Horatius lib. III. Ode 7.

Et Proetum mulier perfida credulum
Falſis impulerit criminibus, nimis
Caſto Bellerophonti
Maturare necem refert.

Is Antaeae calumniis liberatus, graviſſimisque periculis perfunctus, denique gener Proeti regnique ſo-

Qualis & ipse fuit, quo praecipiente columba
Est data Palladiae praevia duxque rati.

Qui-

socius ac particeps factus, his rebus omnibus elatus & Pegaso fretus, dicitur quid in coelo esset, quidve ibi fieret explorare voluisse. Qua audacia offensus Jupiter, oestrum in Pegasum immisit, ita excussus equo Bellerophon in Lyciae campos decidit, qui Alei ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, quod est errare, dicti sunt, quoniam in iis campis fracto ac debilitato corpore erraret. Haec Homeri Scholiastae loco citato, Eustathius in Dionysium, Isacius Tzetzes in Lycophronem, aliique multi. Quo exemplo Pindarus utitur Isthm. ᾠδ. ξ. monens ne quis sibi immortalitatis spem proponat, cum simus mortales, vitaeque multo brevioris, quam ut Deorum sedem attingere possimus. Nec absimiliter Pindarus Latinus lib IV. Ode II.

—— *Exemplum grave praebet ales*
Pegasus, terrenum Equitem gravatus
Bellerophontem
Semper ut te digna sequare, &c.

Hinc & Tarson urbem Ciliciae nominatam existimat Dionysius Thrax, in iis, quae de Rhodo scripsit, quoniam ταρσὸς est pedis pars, & antiqui condita civitate Bellerophonteae claudicationis extare monumentum voluerunt. Quoniam autem Bellerophon solus in campis Aleis errabat, & , ut Homerus ait ex versione Ciceronis lib. III. Tuscul. *Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans*, ideo gentiles Bellerophontaeum morbum Monachis exprobrabant, ut ex his Rutilii Numatiani versibus patet:

Processu pelagi jam se Capraria tollit;
Squalet lucifugis insula plena viris.
Ipsi se Monachos Graje cognomine dicunt.
Quod soli nullo vivere jure volunt.
Munera fortunae metnunt quia damna verentur;
Quisquam sponte miser, ne miser esse queat!
Quaenam perversi rabies tam stulta cerebri,
Dum mala formides, nec bona posse pati?
Sive suas repetunt ex fato ergastula poenas,
Tristia seu nigro viscera felle tument.
Sic nimiae bilis morbum assignavit Homerus
Bellerophonteis sollicitudinibus.
Nam juveni offenso saevi post tela doloris
Dicitur humanum displicuisse genus.

Quamobrem Ausonius Pontii Paulini amici sui secessum in Hispaniam adscribit animi vitio, quo Bellerophon laborasse dicitur. Quod ipse Paulinus vir sanctissimus purgat in sua ad eundem Ausonium Epistola, cum ait:

—— *nec me vel conjuge carpas,*
Vel mentis vitio, non anxia Bellerophontis
Mens est.

SALVAGN.

Quique ab equo praeceps in Aleis decidit arvis, viri eruditi restituerunt, cum in scriptis majori ex parte libris legeretur, *aliena in decidit arva*, vel *aliena incidit arva*. Repone, *in Aleia decidit arva.* nam Graecis ἀλήϊα πεδία sunt, & πεδίον ἀλήϊον. Plinio lib v. cap. XXII. *campi Aleii*. Homerus Iliad. Z. de Bellerophonte:

Ἤτοι ὃ καππεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Quae Cicero sic vertit:

Qui miser in campis moerens errabat Aleis,
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Ubi *alienis* etiam ante Beroaldum legebatur. quomodo & apud Hyginum etiamnum circumfertur, cum scribendum sit, *Chimaeram super Pegasum sedens interfecit, & decidisse dicitur in campos Aleios. unde etiam coxas fregisse dicitur.* vel *elisisse*, vel *excussisse*. non *coxas ejecisse*. Tzetzes Chiliad. IV.

Βελλεροφόντης ἤρθη δὲ πρὸς οὐρανὸν Πηγάσῳ,
Τ᾽ςερὸν τὸ ἀλήϊον τυφλὸν οἶχε τὸν ἄνδρα.

Ubi ridicule τὸ ἀλήϊον *inopiam* vertunt. Idem Chiliâd. VII. de eodem Bellerophonte:

Τυφλὸς δὲ εἰς τὸ Ἀλήϊον ἀλᾶται Κιλικίας.

& mox:

Περὶ γὰ τὸ Ἀλήϊον τόποις τῆς Κιλικίας
Διέτριβε μον μένος ἔν γε ταῖς ἐρημίαις. οὐ.

Periegetes:

Κεῖθι δὲ καὶ πεδίον τὸ Ἀλήϊον.

Ubi & Bellerophontis meminit. Rufus Festus in Descriptione orbis:

—— *Clari post ultima Bellerophontis*
Hic cespes late producit Aleius arva.
Horrescitque comis nemorum, per inhospita cujus
Aequora secreto vitam protraxerat arvo.

Ubi vetustum exemplum Ambrosianum, *promiserat.* puto, *permiserat.* HEINS. Ἀλήϊον πεδίον meminit & Arrian. de Expedit. Alex. II. ς.

260. *Exitio facies.*] *Exitii caussa cui sua penna fuit* Moreti. *exitii f. c. f. penna fuit* unus Heins. *poena fuit* duo.

261. *Id quod Amyntorides.*] Phoenix Amyntoris filius, liberos suos Othryllum & Dorilan falso crimine adulterii à Licostrata noverca apud ipsum accusatos excaecavit; ut autem falsum crimen esse cognovit, prae nimio dolore sibi ipsi oculos eruit. Unde Battus:

Femina nata malum, peccati femina origo,
Femina tota malum, res atque miserrima vitae;

Ne-

Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
Inferias nato quos dedit orba parens.

Pastor

Noluerant fratres male consentire novercae,
Noluerantque thorum nati incestare parentis.
Illa repulsa dolens converso crimine in illos,
Accusavit eos patri; pater accitus ira,
Nec rectum inspiciens (neque enim rectum inspicit ira)

Ipse pater, sed jam re non pater, eruit illis
Quod dederat lumen, poenamque secutus eandem est.

Interpr.

Phoenix quidem intelligendus ab Amyntore patre excaecatus, sed enim vetus interpres rem aliter narrat, quam se habeat, & Batti nescio cujus insulsa carmina in testimonium adducit. His quatuordecim versibus caeci decem enumerantur, quorum infortunium Ovidius Ibidi suo vovet. Primus est Phoenix, quem cum Clytia pellice deprehensum Amyntor pater visu privavit, postea sanatum à Chirone, ac deinde Achilli monitorem datum, Lycophron in Cassandra, & in eum Isacius Tzetzes, Apollodorus lib. III. qui Phoenicem à Clytia falso insimulatum ait, Ovidius ipse lib. I. de Arte. 337.

Flevit Amyntorides per inania lumina Phoenix.

Item Propertius lib. II. I. 61.

Tarda Philoctetae curavit crura Machaon,
Phoenicis Chiron lumina Phyllirides.

Homerus quidem Iliad. I. Amyntorem filio diras imprecatum canit. Verum exoculationis non meminit, quam Tzetzes modo laudatus ἀλληγορικῶς exponit. Salvagn.

262. *Praetentes baculo.*] Elegans verbum, pro eo quod nos dicimus *aller à tasten*, quo Tibullus etiam usus est lib. II. Eleg. I.

Et pedibus praetentat iter.

Seneca Oedipo:

—— —— reptet incertus viae,
Baculo senili triste praetentans iter.

Plinius lib II. cap 28. de Cochleis: *Cohleis oculorum vicem cornicula bina praetentatu adimplent.* Graeci quoque προκέμειν eadem significatione dicunt. Artemidorus Oneirocr. lib. I. cap. 28. Διὰ τὸ ἐπιτίδεσ προτέμπτοιν τὰς χεῖρας τοὺς πεπηρωμένους. *Propterea quod oculis orbati manus studiose praeferre easque subsequi solent.* Prudentius in Pugna largitatis & avaritiae usus est verbo simplici *tentare* eadem notione, cum ait:

—— —— —— huic lumine adempto
Effossisque oculis, velut in caligine noctis
Caecum errare sinit, perque offensacula multa
Ire, nec oppositum baculo tentare periclum.

Et ante illum Phraedrus lib. III. fab. 10.

—— —— —— —— Tentat in tenebris caput.

Salvag. *magistro* duo codices. *minister* unus. *ministros* pr. Edit. pro *praetentes* etiam *sustentes* Juret. male vid. XIV. Met. 184.

262. *Luminis orbis.*] Emenda, *orbus*, ut plerique, etiam impressi codices, fidem faciunt. Const. Fan.

263. *Nec plus adspiciat, quam quae sua filia rexit, Expertus scelus est cujus uterque parens.*] Oedipus filius Laji & Jocastae, inscius patrem interfecit, & cum matre concubuit; quare se excaecavit, quem orbum filia sua Antigone duxit, quod ait Statius. Interpres. Oedipus significatur. De Oedipo Hyginus cap. 57. *Sua filia*, Antigone. Euripides in Phoenissis, & Sophocles in Antigone, & in Oedipo Colonaeo *Rexit*, Athenas duxit. Idem Sophocles ibidem. Ciofan. Oedipus parricida & incestus, utpote qui Laium patrem occidit, locastam matrem in uxorem accipit, unde cognitis criminibus, sibi oculos eruit, seque regendum tradidit Antigonae filiae suae, reliquum vitae inter suspiria & lacrymas acturus. Historia utriusque linguae theatris decantatissima, de qua nimirum Sophoclis & Senecae Tragoediae extant. Salvagn. *Neu prius* Moreti. *nec plus inspiciat* Regius & alius.

264. *Expertus scelus est.*] *Expertus facinus cujus* Francof.

265. *Qualis erat; postquam.*] Fabula de Tiresia nota est. *in Appollinea arte* dicit quia vaticinandi petitus erat. Interp. De judicio Tiresiae, & causa excaecationis, idem poëta tertio Metam. meminit. Caeterum traditur & alia causa, cur visu privatus fuerit Tiresias: videlicet quod Palladem lavantem nudam aspexisset. De qua re extat elegia Callimachi, quae inscribitur, εἰς λουτρὰ Παλλάδος. Mictll. Tiresias Thebanus Eueris & Chariclûs filius, qui cum utrumque sexum expertus esset, proindeque sumptus arbiter in lite jocosa inter Jovem & Junonem, pro Jove sententiam tulisset, ab offensa Junone caecitate mulctatus est. Iupiter *pro lumine adempto, Scire futura dedit poenamque levavit honore*, ut canit Ovidius lib. III. Metam. 337. litem enarrans, quae cum turpis & obscoena sit, merito praetereunda est. Fabulam prodiderunt & alii multi, tum Phlegon Trallianus lib περὶ Θαυμασίων cap. 4. Sed enim caetitatis causam longe diversam ab Ovidiana proferunt Callimachus εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, Nonnus lib. 5. Dionysiac. Nempe quod Minervam nudam conspicatus in Saturni legem peccasset, qua cautum sit, ut quicunque invitum Deum aut Deam aspi-

Pastor ut Ætnaeus, cui casus ante futuros
Telemus Eurymides vaticinatus erat.
Ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit
Qui

aspiciat, is visu orbetur, quod & Propertio placuit lib. IV. Eleg. 10. SALVAGN.

265. *De lite jocosa.*] Geminus locus est lib. III. Metamorph. 332. de eadem re:

Arbiter hic igitur sumptus de lite jocosa.

Hyginus fab. 75. *jocosam altercationem* dixit. Martialis similiter Epigram. 20. Spectac. populi controversiam de Myrino gladiatore & triumpho, *jocosam litem* vocitavit. Ita quoque Philippus Gualterus lib. I. Alexandridos nobilem illam Dearum contentionem de pulchritudine *jocosam litem* appellavit his versibus, qui vulgo mendosissimi leguntur in hunc modum:

Dumque vetustatis saltem vestigia quaerit,
Sedula praevenit fluviali consita libro
Plebs, populus Senones ubi Mochitale notata.
Scripta latent Paridis tenerique leguntur amores:
Densa subest vallis, ubi litis causa jocosae
Tractata est, cum judicium temeravit adulter.

Tu sic eos emenda M. S. authoribus:

Dumque vetustatis saltim vestigia quaerit,
Sedulus objicitur fluviali consita ripae
Populus Oenones, ubi Moechi falce notata
Scripta latent Paridis.

Gualterus enim de Alexandro loquitur, cui in Asiam profecto, & antiquitatis vestigia indaganti populus Oenones obvia facta est, in cujus cortice Paridis amores descriptos esse fingit Ovidius in Epistola ipsius Oenones ad Paridem, ad quam Gualterus allusit. SALVAG.

266. *Clarus in arte senex.*] Senem vocat Tiresiam, quia septem aetates vixit, teste Melampode apud Isaacium Tzetzen. Hygino, Lycophroni πεμπτελος, Apollodoro lib. III. πολυχρόνιος dicitur. SALVAG. Heinsius malebat, *ab arte.* ut IV. Trist. X. 16. *Imus ad insignes urbis ab arte viros.*

267. *Qualis & ipse fuit.*] Phineus filios suos Polydectorem & Polydorum, adulterii crimine à Cleopatra noverca accusatos, excaecavit; quare à Iove ipse excaecatus est, ejusque mensas Harpyiae defoedabant. Iasoni autem pro aureo vellere ad Colchos ituro, columba praevia fuit admonitu Phinei. *Palladiae rati* dicit, quia consilio Palladis, quae Dea sapientiae, facta. INTERPRES. Phineum caecum effectum omnes consentiunt; sed cujus filius, & a quibus caecatus fuerit, diversa opinio. Apollonius II Argon. & Hellanicus Agenore; Hesiodus, Asclepiades & Pherecydes Phoenice Agenoris filio natum dicunt. Matrem autem ejus nominant Cassiopeam. Praeterea Orpheus a Zeto & Calai, Diodorus a Borea, Apollonius & Balbus a Jove luce privatum dicunt, quod secreta mortalibus coelestia aperiret. Nonnulli a Sole, quod longam potius aetatem vivere se velle dixisset, quam usu luminum frui. Iste a sole, Aeetae imprecationibus moto; qui in Phineum multa dicitur imprecatus, quod vaticiniis suis filiis Phryxi sospitatis causa fuisset. sunt & qui duos Phineos fuisse dicunt, hunc de quo diximus; & alterum ab eo sextum, quem coecum etiam effectum scribunt, quod insidias tetenderit Perseo, ut nos alibi quoque diffusius explicamus. CONSTANT. FANENS. Phineus Salmydessi in Thracia Rex, qui cum Orytthum & Crambin filios ex Cleopatra uxore fusa Diae, sive Ideae novercae excaecasset, ipsi à Diis iratis eruti sunt oculi, & Harpyiae immissae, quae cibos abriperent, mensam foeda colluvie infestarent, uti referunt Orpheus in Argonauticis, Apollonius Rhodius lib. II. Argonaut. Valerius Flaccus Argonaut. lib. IV. Apollodorus lib. I. Eustathius in Odyss. XII. inter se diversi. Verum Diodorus lib. IV. rem ἱστορικῶς narrat, Phineique & filiorum ejus excaecationem Mythologicis adscribit. Phineus autem Argonautarum beneficio ab Harpyis liberatus ipsos monuit, ut columbam ducem sequerentur, ut apud eundem Apollonium videre est. Hinc Propertius lib. III. Eleg. 2.

Quâ rudis Argoa natat inter saxa columba,
In faciem prorae pinus adacta novae.

Caeterum Argo navis *Palladia* dicta, quod ea Palladis consilio extructa esset. SALVAGN. *Qualis & ille fuit* Francof. & multi alii.

269. *Quique oculis caruit.*] Polymnestor Thracum Rex, quem Hecuba socrus ob trucidatum ab ipso Polydorum filium auri ejus potiundi causa oculis exuit, eosque sic orba parens nato suo inferias dedit. Euripides in Hecuba. Ovidius ipse lib. XIII. Metamorph. neque enim Virgilius Æneid. lib. I. Polymnestoris excaecati meminit. SALVAGN.

271. *Pastor ut Ætnaeus.*] Pastor is est Polyphemus. Telomus Eurymi filius Polyphemo giganti hoc praedixerat:

Tempus erit, Polypheme, tuum quo lumen Ulysses,
Quod modo fronte geris terva, tibi surripi telam.

INTERPRES.

Polyphemus, cui Telemus Eurymi filius oculum ab Ulysse erutum iri vaticinatur apud Homerum Odyss. IX. Quod ab Ovidio quoque narratur lib. XIII.

Qui dedit, ut Thamyrae: Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra secet; Saturnus ut illas
Subsecuit partes, unde creatus erat.

Nec

xiii. Metamorph. his versibus:

Telemus interea Siculum delatus in aequor,
Telemus Eurymedes, quem nulla fefellerat ales,
Terribilem Polyphemon adit, lumenque, quod unum,
Fronte geris media, rapiet tibi dixit Vlysses;
Risit, & , ô Vatum stolidissime, falleris, inquit.

Appellatur autem Pastor Ætnaeus, ex illa constanti veterum opinione, qui Polyphemum aliosque Cyclopas Ætnam tenuisse crediderunt; Verum Philippus Cluverius, Geographorum memoriae nostrae facile Princeps lib. 1. cap. 2. Item lib. 11. cap. 15. Siciliae antiquae, Polyphemi sedem ad Erycem montem, qui mons Drepani vulgo nominatur, fuisse contendit; ex cujus sententia nescio, an Polyphemi cadaver fuerit, quod effossum est ad radices Erycis anno M. CCC. XLII. ut infra dicemus ad versum 389. ex Ioanne Boccacio & Thoma Fazello. Theocritus autem Idyll. 7. Polyphemum ad Anapum fluvium posuit. Salvagn. In versu ultimo interpretis lego, *surripiet clam.*

272. *Telemus Eurymedes.*] *Eurymides.* dictum Metam. xiii. ℣. 771. Heins. *Eumenides* duo. *Euritides* unus.

273. *Ut duo Phineidae.*] Polydector & Polydorus à patre excaecati, ut supra dictum est. Interpres. Horum alterum Polydorum, alterum Polydectora nominatum in antiquis quibusdam scholiis reperio. Sed auctorem desidero. Sophocles certe unum ex iis Orytum vocat, alterum Crambin. Apollonii Interpres in secundum Argon. Parthenium nuncupat, qui Orytus a Sophocle appellatur. Constant. Fanens. Orythus & Crambis Phinei & Cleopatrae filii, quos Pater falsis Novercae criminationibus adductus oculorum luce privavit. Ut ex Orpheo, Apollonio, aliisque modo retulimus, quibus addendus ipse lib. 1. de Arte 339.

Quid fedis immeritis, Phineu, sua lumina natis?
Poena reversura est in caput ista tuum.

Salvagn.

274 *Et Thamyrae.*] Thamyras à Musis excaecatus; Demodocus item caecus memoratur ab Homero. Interpres. *Thamyrus* & *Thamyras* dicitur, qui secundum primam declinationem hoc nomen inclinari posse inficiantur, Suidae & Stephani testimonio in dictione *Dorion* convincuntur. Hic a Musis luminibus & citharae pulsandae peritia privatus fuit, ut Zenobius in proverbiis docuit. Const. Fan. Thamyras, sive Thamyris, à Musis excaecatus, quod ab iis in certamen vocatis superatus esset, ut Homerus scribit lib. 11. Iliad. & Homerum secuti, Diodorus lib. iii. Apollodorus lib. 1. Statius lib. iv. Thebaid. Hinc adagium *Thamyris insanit*, in eos, qui praeter rationem aliquid facere videntur, de quo Suidas, Hesychius, Zenodotus. Verum longe diversa de Thamyrae caecitate narrant Pausanias in Messenicis, Eustathius in Homerum. Ejus Theologiam extitisse ait Suidas, tribus millibus versuum conscriptàm, Hymnosque illius Plato cum Orphicis celebrat. Salvag. De Thamyri vid. ad III Amor. vii. 62. & Cl. Fabric. lib. 1. Biblioth. Graecae cap. xxxv. §. 4.

274. *Demodocique caput.*] Fuit is citharoedus insignis, luminibus orbatus, quem Homerus Odyss. viii. in Alcinoi Phaeacum Regis convivio cytharam pulsantem inducit, seipsum intelligens, ut quibusdam placet. Succurrit hoc loco meminisse fidicinis cujusdam, oculorum luce privati, nomine Tony, qui memoria nostra, Demodoci instar, ad mensam magni Lesdiguerii Franciae Connestabilis tantum Heroa conterraneum tum voce tum sambuca mirum in modum delectare solebat. Salvagn. In hoc nomine varient scripti. *Demelophique* Francof. & Petav. Alii *Demedephique*, *Demesedique*, *Demophoique*. Demodoci poëtae, qui Ἰλίου ἅλωσιν scripsit, quod carmen Ulixes tibia cecinit, meminit Ptolem. Hephaest. lib. vii. qui an itidem tibicen fuerit nescio. Burman.

275. *Sic aliquis.*] Saturnus Coelo patri abscidit virilia, unde Callisthenes:

Saturnus credens unum laesisse parentem,
Tres simul iratus laeserat ille patres.
Nen impune tamen; nam parte est laesus eadem,
Poenamque à nato, quam dedit, ipse tulit.
Peccat uterque; male hic, male peccat uterque,
Hic peccat pejus, qui prius ista facit.
Credere vix ausim esse Deos, me judice nempe
Tam male qui peccat, nec Deus est nec homo.

Interpres. Putidi versus Callistheni cuidam adscripti. Nicolaus Heinsius, Danielis filius, tanto patre dignissimus, literis ad me scriptis putabat legendum, *Saturnius illas ut secuit partes*, & de Jove intelligendum; ingeniose suo more. Sed quia lectionem vulgatam, cum omnes editiones, tum scripti Codices agnoscunt, ab ea discedere mihi religio est: nam & Saturnum genitalia patri Coelo demessuisse fabulantur, vel uno Cicerone teste, lib. ii. de Natura Deorum. Salvag.

277;

Nec tibi ſit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam cui ſunt ſubitae frater & uxor aves.
Sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem
Membra ratis Semeles eſt miſerata ſoror.
Vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,

Viſce-

277. *Nec tibi ſit tumidis.*] Ceyx naufragio periit, cujus frater Daedalion in accipitrem mutatus eſt, Alcyone uxor in avem ſui nominis. INTERP. Ceyx Thrachinis in Theſſalia Rex, quem naufragio periiſſe, ejuſque fratrem Daedalonem in accipitrem, Alcyonen uxorem in avem ſui nominis converſos fuſè canit Ovidius lib. XI. Metamorph. Aliter fabulam narrat Apollodorus lib. I. SALVAG.

278. *Sunt ſubitae.*] *Sunt viſae* Sarrav. & alius. malè. Eleg. in Druſum 110.

Oeniden ſubitae concinuiſtis aves.

Subito etiam hic tres.

279. *Solertiqe viro.*] Vlyſſes, quem Leucothea Dea, ſoror Semeles, à naufragio liberavit, ex Homero authore. INTERPR. Vlyſſes variis tempeſtatibus agitatus, accepto quodam à Leucothea Semeles ſorore velo, liberatus eſt à praeſentiſſimo naufragii periculo, & ſalvus ad Phaeacum littus enatavit, uti deſcribitur Odyſſ. E. illud non utique notum, quid eſſet velum illud, quod Homerus, & eum ſecuti Maximus Tyrius Sermone II. Iſacius Tzetzes in Lycophronem *κρήδεμνον* vocant. Lycophron *ἄμπυκα*, Hyginus fab. 25. *baltheum*, Auſonius in Periocha Homerica *calanticam*, alii aliter. Certè *τοῦ κρηδέμνου* ſignificationes Euſtathius in Odyſſ. Ξ. docet eſſe non ſolum *δεσμὸν κεφαλῆς*, ſed etiam *καταπέτασμά τι πλατύ*. Scholiaſtes autem Euripidis exponens hunc locum in Hecuba. *Ἀρτέμιδός τε θεᾶς χρυσέαν ἄμπυκα*, notat *ἄμπυκα* proprie dici *κόσμον τινὰ χρυσῷ καὶ λίθοις πεποικιλμένον, ὃν περὶ τὰς κεφαλὰς αἱ γυναῖκες φοροῦσιν.* Quam vocem Andreas Divus lib. II. Iliad. interpretatur *reticulum*, ſicut etiam vertit Rodolphus Gualterus apud Pollucem lib. V. cap. 16. Caetererum Euſtathius *κρήδεμνον* enarrat *φυλακτήριον*, id eſt, amuletum, praeſidium, & quaſi antidotum adverſus mala, & figurate *φρόνησιν* denotare putat, qua Vlyſſes cinctus ſub pectore adverſis caſibus reſtitit, quo minus ſuccumberet. At Scholiaſtes Apollonii ad lib. I. Argonaut. pagina 44. editionis Stephaneae, hoc figmento ad *τελέτας*, id eſt, Cabirorum ſacra in Samothracia alluſum eſſe dicit, quibus quicumque initiatus erat, ille contra omnia pericula tutus eſſe credebatur; ejus verba ſunt: *Καὶ Ὀδυσσέα δέ φασιν μεμυημένον ἐν Σαμοθρᾴκῃ χρήσασθαι τῷ κρηδέμνῳ ἀντὶ ταινίας, περὶ γὰρ τὴν κοιλίαν οἱ μεμυημένοι ταινίας ἅπτουσι πορφυρᾶς, καὶ Ἀγαμέμνονα δέ φασι μεμυημένον ἐν ταραχῇ ὄντα πολλῇ κατὰ Τροίαν διὰ ἀκαταστασίαν τῶν Ἑλλήνων, παῦσαι τὴν ταραχὴν πορφυρίδα ἔχοντα.* Sed hoc poſtremum de Agamemnone apud Homerum nuſquam reperitur. Quod autem incidit, ut de Vlyſſe meminerimus, corrigendus in tranſcurſu Corippus Africanus lib. III. de Laudibus Juſtini minoris Auguſti: ubi de vinis Ithacenſibus:

Quaeque ferunt veteres maturo robore vites,
Quas manibus propriis Ithacus plantavit Vlyſſes,
Arce ſub Ibalia Laërtia lumina ſervans,
Nondum Trojani vitans diſcrimina belli.

Ad quem locum Michaël Ruizius Aſſagrius, *Carmen hoc ita corruptiſſime legitur in Codice manuſcripto.* Patres ubi balia Lacertia lumina ſervans. *Quod nos nec emendare omnino potuimus, neque emendatum ab aliquo, & ad marginem adſcriptum placuit. Ita ſcilicet*, Arce ſub Acilia Lerneia flumina ſervans. Thomas autem Dempſterus *Corrige*, inquit, *Oebalia, claro ſenſu.* Imo vero nullo ſenſu, quaſi Oebalia, quae eſt Laconiae regio, Vlyſſis patria fuerit. Ego legendum arbitror ex veſtigiis Aſſagrian. Codicis:

Quaeque ferunt veteras maturo robore vites,
Quas manibus propriis Itachus plantavit Vlyſſes;
Pace ſub Idalia Laërtia limina ſervans,
Nondum Trojani, &c. SALVAG.

279. *Tenentem.*] *Legentem* unus Heinſii.

281. *Vel tua ne poenae genus hoc &c.*] Hippolytus, filius Theſei & Pentheſileae Reginae Amazonum, à Phaedra noverca ſua Minois & Paſiphaes filia, quia ejus amori conſentire noluerat, apud patrem accuſatus eſt. Timuit namque Phaedra, ne Hippolytus patri ſuo detegeret, quod multoties ab ipſa rogatus eſſet, ut patrium lectum commacularet. Quo audito Theſeus patrem ſuum Neptunum rogavit, ut à filio Hippolyto poenas ſumeret. Neptunus votum exaudiens phocas de mari emiſit, quae ſic terruerunt equos Hippolyti currum trahentes, ut ipſum fruſtatim diſcerpſerint, quem tamen Diana & Æſculapius vitae reddiderunt. INTERPR. Imo Metius Fuſetius Albanorum Rex intelligendus: Hippolyti enim mentio alio loco. SALVAG. De Metio Suffetio Albanorum dictatore, ab equis Tulli regis juſſu diſtracto intelligendum. Virgil.

Nec procul inde citae Metium in diverſa quadrigae
Diſtulerant, at tu dictis, Albane, maneres.

EG-

Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quae, qui redimi Romano turpe putavit,
A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit praesens numen: ut illi,
Cui nihil Hercei profuit ara Jovis.

Utque

EGNATIUS, Metium Fufetium innuit, qui quoniam pactum atque condictum cum rege Populi Romani perfide ruperat, binis quadrigis evinctus in diversa nitentibus laceratus est, ur Gellius in ultimo scribit. Longiorem historiam habes apud Servium ad VIII. Aen. 642. & apud Plutarchum in Paralellis his verbis: *Tullius Hostilius Rex Ro. cum Metio Fufetio Albanorum rege bellum habebat, in quo praelium saepe numero distulit, eoque aliquando superato Albani ad epulas sese convertunt. Epulantes adoritur, captumque regem duobus alligans pullis discerpsit, ut Mexarchus tertio rerum Italicarum auctor est.* CONST. FAN. Metius Fufetius Albanorum Rex, qui jussu Tulli Regis duabus quadrigis admotus ac discerptus est, quod ex, praescripto foederis ad belli societatem contra Fidenates vocatus, euntibus in hostem Romanis praelio suos eduxisset. Authores Livius lib. *I.* Plutarchus Parall. cap. 14. Dionys. Halicarnass. lib. 3. Gellius lib. 10. cap. 1. Author de Viris Illustribus lib. IV. Paulus Orosius lib. II. cap. 5. Freculphus Chron. lib. III. cap. 14. Et iis antiquior Varro lib. I. de vita populi Romani apud Nonium in *distrahere.* Ex Poëtis Ennius his versibus:

Volturis in Silvis miserum mandebat homenem:
Heu quam crudeli condebat membra sepulcro.

Virgilius lib. VIII. Æneid. Ovidius ipse lib I. Trist. Eleg. III. Claudianus lib. de Bello Gildonico. Sunt autem qui Nasonem subinde notant, quod ille Fufetium duntaxat hoc supplicii genere interiisse dixerit. *Plutarchus enim* inquiunt, *dicit in Parall etiam Pytaeclimen Euboeae Regem Hercule jubente à quadrigis fuisse dilaceratum.* Iidem Livium reprehendant, qui lib. I. de Fufetio scribens, *Avertere omnes*, inquit, *à tanta foeditate spectaculi oculos, primum ultimumque supplicium exempli parum memoris legum humanarum fuit; in aliis gloriari licet nulli gentium mitiores placuisse poenas.* Quem Livii locum Nasonem haec scribentem ob oculos habuisse non dubito. Constat enim Fufetium unum apud Romanos hoc poenae genere cruciatum esse. Porro *Fufetius* an *Suffetius* scribendum sit, à Francisco Robortello Annot. lib. II cap. 42. & Carolo Sigonio Emendationum lib. I. cap. 47. tanquam pro aris & focis ultro citroque disputatum est. Cum enim Sigonius in Fastis Romanorum *Fufetius* dicendum annotasset in Robortelli aculeos incidit, qui quodlibet potius vadimonium deseruisset, quam ullam reprehendendi illius occasionem. Mihi verior Sigonii scriptio videtur, quam Philandrus, &, ante omnes, Pierius Valerianus Annot. in 8. Æneid. commendavit. SALVAG.

282. *Scissa.*] *Secta* duo libri. *aquis* etiam Francof. & tres alii.

283. *Vel quae qui redimi Romano turpe putavit, A duce Puniceo pertulit ipse feras.*] M. Attilius Regulus Romanus captus ab Afris noluit redimi; putavit enim turpe esse, si Romanus ab hoste redimeretur. Palpebris abscissis mortuus est, quod tangit Horatius. INTERP. M. Attilius Regulus, de quo M. Tullius libro I. & II. Offic. lib. II. De Finib. & alibi. Agellius libro VI. cap. 4. Florus lib. II. cap. 2. Val. Maximus lib. IX. cap. 2. Nepos (qui à plerisque male vocatur Plinius) de Viris Illustribus. Silius lib. VI. D. August. lib. I. cap. 15. De Civitate Dei. CIOFAN. M. Attilius Regulus, de quo Tullius lib. III. de Officiis: *Regulus primo bello Punico captus, à Poenis cum de captivis commutandis Romam missus esset, jurassetque se rediturum, primum ut venit captivos reddendos in Senatu non censuit; deinde cum retineretur à propinquis & amicis ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.* Et Horatius Ode 5. lib. III.

Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Foedis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes.

Et paulo post:

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit,

& sequentia, quibus nihil elegantius scribi potest. Ad supplicium quod attinet, sic etiam Tullius oratione in Pisonem: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris illigatum in machina vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus*, &c. Variant aliquantulum Seneca Epist. 68. & 99. Valerius Maximus lib. IX. cap. 2. Tuditanus apud Gellium lib. VI cap. 4. Author de Viris Illustribus. Divus Augustinus lib. I. cap. 17. de Civitate Dei. Florus lib II. cap. 2. SALVAGN. *Romanos* editi multi & scripti. *Romanum* Petav.

284. *A Duce Puniceo.*) Nusquam memini me legere *Puniceo* pro *Poeno*, aut *Punico*. Ideo scribendum puto, *Poenicio*, quomodo in vetustissima lege comperi, quae proxime tempora Punica scripta est in hunc modum: *Populeis libereis, quei in Africa sunt, quei eorum in amicitiam Populei*

Utque dedit saltus de summo Thessalus Ossa,
Tu quoque saxoso praecipitere jugo.
Aut velut Euryali, qui sceptrum cepit ab illo,

Sint

Romanei bello Poenicio proxime manserunt. Certe Festus notat *Punicos* dici, non *Poenicos*, quamvis à Phoenicibus orianiur. SALVAG. *Cinyphio* Constanrii codex. quomodo Noster Metam. xv. 735. Cinyphium Jubam dixit. HEINS. Nescio unde haec resciverit Heinsius, nam iu Constantii notis nihil ad hunc locum reperio.

285. *Nec tibi subsidio praesens sit numen, ut illi, Cui nihil Hercaei profuit ara Jovis.*] Priamum tangit, qui à Pyrrho Achillis filio, dum caperetur Troja, quamvis amplecteretur aram Iovis Hercaei, quae erat in impluvio aedium suarum, interfectus est, teste Virgilio. INTERP. Priamum intelligit, qui ad Iovis Hercaei aram à Pyrrho Achillis filio interfectus est. Consule quae collegi lib. XIII. Metamphor. Dictus est autem Iupiter *Hertaeus* ἀπὸ τοῦ ἕρκεος, seu quod ad vallum coleretur, seu quod praesidio suo vallaret ac muniret Urbem. CIOFAN. Priamo scilicet ad aram Iovis Hercei obtruncato, ur scribunt Euripides in Troadibus, Tryphiodorus ἐν Ἰλίου ἁλώσει, Dio Chrysostomus Orat. II. Pausanias in Messenicis, & Corinthiacis. Ex Latinis Virgilius lib. II. Æneid. Seneca Agamemnone. Sed enim Leschaeus apud eundem Pausaniam in Phocicis prodidit, Priamum non fuisse trucidatum ad aram Iovis Hercei, sed inde abstractum, cum pro Regiae foribus obviam Neoptolemo factus esset, ab ipso jugulatum. Servius item diversa narrat; Lycophrou vero Cassandram inducit vaticinantem fore, ut Priamus ad aram Iovis Agamemnonii occideretur: Quamobrem Lamb. Hortensius Lycophrona reprehendit: quasi verò Poëtis epitheta confundere moris non esset. SALVAGNIUS.

285. *Sit praesens numen.*] *Praesens* numen varias acceptiones haber. Iuterdum enim sumitur pro favente & propitio, ut apud Virgilium Ecloga I.

Nec tam praesentes alibi cognoscere Divos.

Aliquando *praesens* dicebatur is, cui viventi sacra fiebant. Sic Horat. lib. III. carminum 5.

Coelo tonantem credidimus Jovem
Regnare, praesens Divus habebitur
Augustus.

Et II. Epist. I. 15.

Praesenti tibi divinos largimur honores.

Tacitus lib. xv. *Ara & fanum exuruntur, quae praesenti Herculi Euander sacraverat.* Denique *praesens* Deus ille dicitur, qui adest. Ita Virgilius initio Georg.

Et vos agrestum praesentia numina Fauni.

Quia Fauni versari credebantur inter sylvas, & plerumque inter agrestes. Ovidius hoc loco *praesens numen* dixir, propter ejus statuam, quemadmodum Curtius lib. VI. *Et ille ratus nihil, quod etiam cum perjurio detegendum fores, induaturum, per praesentes Deos jurat.* Est enim per praesentes Deos jurare, cum quis tactis altaribus & simulacris jurat. SALVAGN. *Praesidio* prim. Edit. forte inde, quia dei *praesides*, & *praestites. Sic praesens* etiam unus Heinsii. per praesentem deum, Augustum ne quis intelligat; mali enim ominis esset, eum comparate Herceo Jovi, qui Priamo nihil profuit.

286. *Cui nihil Hercei.*] Ἑρκεῖον Δία Graeci appellavere Jovem, qui penatibus praeesset, atque intta proprios lares coleretur, quando τὰ ἕρκη domus ipsius circuitum appellant, unde & hic *Herceus Jupiter*, & apud Virgil. *arae Herceae.* EGNAT. *Herceus* Iupiter coguominatus, quòd ejus arae in septo aedium erectae essent. Septum enim Graeci ἑρκὸν dicunt, ut Harpocration scribit. Ara autem illa Iovis Hercei, ad quam Priamus occisus est, in mediis aedibus iu impluvio erat sub dio Graecorum more, Athenaeo teste. Eamque sic Maro describit:

Aedibus in mediis, nudoque sub aetheris axe,
Ingens ara fuit, juxtaque veterrima laurus.

In qua sacratum fuisse iguem pervigilem & perpetuum Adrianus Turnebus in Adversariis recte suspicatur, ex hoc ejusdem Maronis versu:

Sanguine foedantem, quos ipse satraverat, ignes.

Dionysius Halicarnasseus in primo Historiarum, existimari ait ab aliquibus, Herceos Deos esse, qui & Patrii & Genethlii vocantur; Latini Penetrales & Penates vocant. SALVAGN.

287. *Utque dedit saltus.*] Ionus Rex Thessaliae, filius Perpeti ulrra modum potus de Ossa monte praeceps datus est, ut ait Gallus:

Vina probo, si pota modo, debentque probari,
Si non pota modo, vina venena puto.
Nempe nimis potus se praecipitavit Jonus,
Vinaque pota nimis causa fuere necis.

INTERPRES. Historia commentitia, versusque rhithmici Gallo afficti. Inrerpretes omnes hoc loco faciunr, nae intelligendo, ut nihil intelligant; Domitius enim *Haemon* inquit, *filium habuit Thessalum, qui cum Thessaliam imperio teneret, ab Euryalo advena, nam erat Corcyraeus, ex Ossa monte praecipitatus est,* neca-

Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoïa fata,
Per caput infusae fervidus humor aquae.

Utque

necate etiam Nesone filio, à quo Nesonius lacus dictus est, ut scribit Strabo. Nos id demum credituri sumus, cum proferetur aliquis, quo satis idoneo stetur authore. Zarottus autem *Thessalus*, ait, *Thessaliae Rex Eonis ex Eurypyles filia Chalciope filius, ut tradit Porphyrius, è monte Ossa à suis est praecipitatus.* Hoc etiam Zarotti commentum est. Quapropter Andreas Alciatus, quem merito Andreas Tiraquellus eruditionis admirandae virum appellat, notis in lib. x. Cod. de Excusat. Artific. de hoc loco disserit: *Plutarchus & Apollonii Interpres Tharraeus divinatricem quandam Aglaonicen Hegemonis Thessali filiam, cum in Ossa monte cortus Lunae observaret, in judicio convictam à mulieribus, existimantibus ab ea Lunam coelo deduci, gravissimo affectam supplicio tradunt, & ex Ossa praecipitem datam. Quam fabulam, seu historiam mavis, tetigit Ovidius in Ibin,* Utque dedit saltus è summo Thessalis Ossa, *sic enim legendum, non* Thessalus, *ut interpretes crediderunt, qui dum Poëtam hunc non intelligunt, vana quaedam sunt commenti.* Hactenus Alciatus, cujus conscientiam imploro; nam me Dii Deaeque magno mactassint malo, si Plutarchus & Apollonii Scholiastes de hujusmodi Aglaonices nece mentionem ullam fecerint. Ut ita se res habeat, ecce tibi Plutarchi verba ex libro, cui titulus Γαμικὰ παραγγέλματα, pag. 252. Edit. Stephanae, Ἀστρολογίας μὴ ἀνηκόως ἔχουσαν, καὶ περὶ Ἀγανίκης [legendum indubiè Ἀγλαονίκης) τῆς Ἡγήτορος τοῦ Θεσσαλοῦ θυγατρὸς, ὅτι τῶν ἐκλειπτικῶν ἔμπειρος οὖσα πανσελήνων, καὶ προειδυῖα τὸν χρόνον ἐν ᾧ συμβαίνει τὴν σελήνην ὑπὸ τῆς σκιᾶς ἁλίσκεσθαι παρακρούουσα τὴν σελήνην. *Quippe non rudis Astrologiae, & quae auditu perceperit, quo pacto Aganice filia Hegeteris Thessali perita pleniluniorum, in quibus deficis lumine Luna in umbram illapsura fores, imposuerit mulieribus, persuaseritque se Lunam detrahere.* Idem lib. περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, pag. 741. Ἀλλ' ἐκείνων μὲν ἐν γυναιξὶ τὸ πανοῦργον ἔσχε πίστιν, Ἀγλαονίκης τῆς Ἡγήτορος (Apollonii Scholiastes *Hegemona* vocat. ὥς φασιν, ἀστρολογικῆς γυναικὸς, ἐν ἐκλείψει σελήνης ἀεὶ προσποιουμένης γοητεύειν καὶ καθαιρεῖν αὐτήν. *Sed illarum calliditas in vulgus mulierum fidem ex eo invenit, quod Aglaonice Hegetoris filia siderum perita, ut aiunt, in Lunae laboribus semper eam fingeret suis veneficiis & cantationibus deduci.* Eadem ferè leguntur apud Apollonii Scholiasten in lib. IV. Argonaut. pag. 177. nulla mentione facta de Aglaonices interitu. Quare non satis mirari possum, & est sanè cur mirer, hoc Alciatum tantum virum affingere, & ita lectoris credulitatem ludificari. Quod, ita vivam, non indicassem, nisi periculum esse vidissem, ne quis praejudicata de hominis doctrina opinione fretus, ne quaerendum quidem amplius existimaret, verum esset an minus. Longè alia est Francisci Sanctii enarratio, quae mihi nive Gallica, ut dicitur, frigidior videtur, *Ego*, inquit, *donec aliam interpretationem inveniam meliorem, hanc obtrudo. Quemadmodum*, inquit, *altissimus Ossa mons fuit ab Olympo diruptus & praecipitatus, sic tu quoque praecipiteris ab alto excelso montis jugo.* Ideo vero Sanctius Ovidium sic interpretatus est, quia teste Strabone lib. IX. terrae motibus abrupta sunt antiquitus, quae nunc Tempe vocantur, & ab Olympo abscissus Ossa. Postremus omnium Claudius Bartholomaeus Morisotus Divionensis Epist. 66. Centuriae primae, quae ad me ipsum scripta est, hunc locum Ovidii cum sequenti disticho enucleare sibi visus est in hunc modum: *Magico velut carmine veteres Thessaliae Reges ad vitam revocabo, ut duobus distichis lumen faciam. Deucalionis & Pyrrhae filius Aemon illi parti terrarum, quae Parnasso, Pindo, Othry, & Ossa montibus concluditur, nomen dedit. Eandem Thessalus de patris avitaeque nomine Aemoniam & Pyrrhaeam vocavit. Scribit Strabo sub finem lib. IX. Geographiae Nesonem Thessali filium fuisse, quem Euryalus Thessalis debellatis occidit, invasoque regno paludi limosae Nesonem immersit, quae inde Nesonia appellata. Quo facto Nesonis patrem Thessalum captum Euryalus è montis Ossae jugo praecipitem dedit, unde proverbium, Thessali saltus. Quod miror doctissimum Virum Turnebum* Adversar. *lib.* XXVII. *cap.* 29. *de saltu Achillis de navi in terram Trojanam intellexisse. Post has caedes, Euryalus Thessaliae regno potitus, Furiis agitantibus reum, in Stygiam paludem se misit, ubi à serpentibus devoratus est. Hinc lux fit sequentibus distichis, Utque dedit saltus,* &c. Enimvero praeclare omnia, si authorem Strabonem haberent, apud quem nihil de Thessalo ex Ossa deturbato, nihil de Euryalo. Quamobrem amplius quaerendum. Extaret Callimachi Poëmation in Ibin, facilia, ut puto, omnia & expedita essent haec Ovidiana, sed hoc optare est. SALVAGN. Si liceret legere pro *Ossa*, *Oeta*, intelligi posset Lichas, quem Hercules praecipitavit in mare. Sed an ille Thessalus fuerit ignoro, & de Licha aget postea. quare alius quaerendus nec constat, *Thessalus* hîc gentile nomen sit, an proprium. multi enim *Thessali* nomine fuere. Vide Salmas. de Ling. Hellenist. p. 295. & 304. & nostram de *Jove Fulguratore* dissertationem p. 107. & plures memoratis ibi facile possent addi, si quid lucis huic loco darent. BURM.

Utque parum miti, sed non impune Prometheus,
Aërias volucres sanguine fixus alas.
Aut velut Etracides, magno ter ab Hercule quintus,

Cae-

287. *E summa Thessalus Ossa.*] *De summo* quatuor scripti & primae editiones. sic Met. x. *Ossam* bis masculino genere dixit, ut in optimis est codicibus. & tum *τὸ mons* subintelligitur. sic *Othrys* apud Graecos foeminini generis est, masculini apud Romanos. HEINS. *De summa* duo. vid. x. Met. 165.

289. *Aut velut Euryali.*] Euryalus Ioni filius, quia filiam suam stuprare voluit, à serpentibus absumptus est, quod idem Gallus canit:

Ionides uti cupiens pro conjuge nata,
Vinum causa fuit, anguibus esca datur.

INTERPRES. Gallo itidem indignum distichon. Interpres apud Zarottum, neque enim codex meus hoc habet, Euryalum Thessali successorem significari scribit, qui cum inferorum sacrificia neglexisset, ab anguibus Eumenidum devoratus sit. Utrumque sine authore. Nihil mihi praetereà lectum apud veteres, quod huic loco fax esse possit. SALVAGN. Lucem huic loco adfundere Palmerius conatus est Exercitat. ad Scriptores Graecos. p. 373. ubi ex Pausaniae lib. II. 30. probat, Euryalum fuisse tutorem Cyanippi regis Argivorum, qui Cyanippus hîc intelligitur, & qui sine libris obiit, teste Pausan. ibid. cap. 18. mortem autem extraordinariam hîc innui a Nasone putat: sed turbant verba, nam si ab Euryalo tutore regnum accepit Cyanippus, intricatus ille ordo verborum, *qui sceptrum Euryali cepit ab illo*, cum debeat *ille* intelligi alius atque Euryalus. codices vero hoc in nomine vehementer variant, *Euriboi*, *Eurioli*, *Eriloci*, *Eridoci*, *Aureoli*, *Krioli*, *Eurilici*, *Eruloci* &c. habentes. Vide Catalogum Argonautarum ante Valerii Flacci Argonautica in *Euryalo*. haec vero explicanda felicioribus relinquamus. BURM.

291. *Vel tua maturet.*] Minos Daedalum in Siciliam classe persecutus à Cocali filiabus aqua fervente subito refrigerata perfusus interiit, ut scribit Ioannes Tzetzes Chiliade I. hist. 19. rem ἀλληγορικῶς exponens. Zenobius calidae loco picem infusam tradit. Paulo aliter Diodorus lib. IV. Biblioth. Verum Athenaeus lib. I. Deipnosoph. cap. 8. prisci moris fuisse tradit, ut honestae Virgines advenientium hospitum pedes lavarent, quamobrem Cocali filias occasione publici moris usas esse, ut Minoa interficerent. Obiter etiam Minois a Cocali filiabus occisi meminere Conon apud Photium, Narrat. XV. Pausanias *in Achaicis*, Silius Italicus lib. XIV. Eusebius *in Chronicis*. Nulla autem mentio Cocali filiarum apud Herodotum *in Polyhymnia*, & Plutarchum *in Theseo*, tametsi Minoae caedis haud immemor. Porro *maturare fata* dictum, quomodo *maturare mortem* apud Ciceronem *pro Cluentio*, Æmilium Probum *in Chabria*. Item *maturare necem* apud Horatium Ode 7. lib. III. SALVAGN.

293. *Utque parum mitis.*] Prometheus Caucaso affixus, ubi jecur ejus perpetuo renascens Aquila depascitur, quod ignem à Iove occultatum subduxisset, & hominibus distribuisset. Fabula nota ex Hesiodo, Aeschylo, & aliis passim. Parum mitis ab Ovidio dicitur, quia, ut ait Horatius Ode 3. lib. I.

Post ignem aetheria domo
Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors,
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Sanctius legendum putat, *parum μῆτις*, non *mitis*, id est, parum prudens, aut parum Prometheus. Μήτιμα enim apud Graecos est consilium, prudentia, consultatio, & Jupiter saepe apud Homerum vocatur Μητιέτα Ζεύς. Sed hoc Sanctii putidum est, & Φορτικόν. Verum hi duo Nasonis versus expungendi mihi videntur, tum quòd absunt à membranis San-Victorianis optimae notae, tum quod eadem imprecatio repetitur elegantius ad versum 545. SALVAG. Scribe *miti*, & refer ad *τὸ sanguine*. HEINS. qui etiam orae adscripserat legi posse, *Utque parum metuens, sed non impune, deorum*, ut *Prometheus* sit ex glossa. *metuens* erat in uno Heinsii. *parum fidus* Francof. *mitis* Moreti. mox, *arbore fixus* Sarrav. *sanguine pasce tuo* quatuor. *corpore pasce tuo* duo.

295. *Aut velut Etracides.*] Etracides, quintus decimus ab Hercule, à Spadone, cui virilia absciderat, in mare projectus, quod tangit Democritus:

Herculides cuidam genitalia membra recidit,
Scissaque membra necis causa fuere sibi.

INTERPRES. quid falsius authoritate Democriti, quid insulsius illo disticho? Johannes Hartungus praeclare de hoc loco sibi meritus videtur, cum Decuria II. cap. 7. §. 2. ipsum exponit hoc modo, *Quod Poëma omnium obscurissimum est, Scholiographi mire tergiversantur, neque explicant se tamen, quid sit, quod ait*, Aut velut Atracides. *Hic dum asserunt portentosa quaedam interpretes alii, reliqui dissimulantes transeunt, nihil lucis accedit. Est autem ille Atracides Caeneus, qui decimus quintus post Herculem recitatur inter αὐτόχειρας. Hyginus enim sedecim enumerat, qui violentas manus sibi intulerunt, de quibus Hyginus* cap. 242. *consulatur.*

Caesus in immensum projiciare fretum.
Aut ut Amyntiaden turpi dilectus amore
Oderit, & saevo vulneret ense puer.

Nec

tur. Et sunt haec eorum nomina Aegeus, Euenus, Ajax, Lycurgus; Macareus, Agrius, Menoeceus, Nisus, Clymenus, Hercules, Cyniras, Adrastus, Hipponeus, Pyramus, Oedipus, & Caeneus. Hunc Atracidem vocat Poeta ab urbe Thessaliae, quae Atrax dicta est, de qua Stephanus & Eustathius. Legitur autem corrupte in omnibus exemplaribus Etracides, *quod annotatum & emendatum à me alibi est. Quae menda fortasse nebulas offudit Commentatoribus, quo minime se expedirent.* Hactenus Hartungus, cujus conjecturam mordicus arripuit Valerius. Ego illam contra leviorem existimo, quam ut refelli debeat. Enimverò non video quomodo Caeneus inter *αὐτόχειρας* decimus quintus post Herculem numeretur, cum septimus duntaxat ab illo sit. Imo longe ante Herculem sibi manus attulisse traditur. Nam hoc ordine referuntur ab Hygino. *Ægeus, Euenus, Ajax, Lycurgus, Macareus, Agrius, Caeneus, Menoeceus, Nisus, Clymenus, Cyniras, Hercules, &c.* Quos aliter recensere putavit Hartungus è re sua esse. Deinde verba illa, *Caesus in immensum*, evincunt Atracidem illum, quisquis est, ab alio quam à semet interfectum, & in mare projectum. Ut non dubitem per decimum quintum ab Hercule aliquem de stirpe illius intelligendum. Æque futilis mihi videtur Sanctii expositio, quam ut stabiliat legit, *Aethracides*, utique perperam: *Aethrides* enim dicendum esset, si patronomycon ab Aethra duceretur, ut ipse vult. Quin etiam *τὸ Caesus* in *Caecus* mutat. Quod autem sequitur, *magne ter ab Hercule quintus*, enarrat hoc modo Sanctius, id est, *qui quintus Hercules vocatus est, post ter magnum illum Herculem.* Nugae. Claudius Bartholomaeus Morisotus Epistola ad me scripta, quae est 67. earum, quae Divione prodierunt, pro *quintus* legit, *raptus*, & de Lycha ab Hercule in Euboicum fretum praecipitato hunc locum interpretatur. Perperam itidem, quia mors Lychae tangitur infra versu 493. Dices, tu quidem aliorum interpretationes confutas, nihil ipse profers in medium, quod magis ad Ovidium intelligendum conducat: ita est profecto, sed eas conniventibus oculis praeterire, id vero esset studiosos remorari, quo minus & ipsi pro sua parte Nasonem explanare conarentur. SALVAGN. *Ac velut* scripti & editi quidam. ceterum magna hic scripturae varietas est: *Aut ut Fratides* Fanc. & Sarrav. *Aut ut Ethicatides; aut ut Heraclides, Ethatrides, Eradines, Ecatracides, Echetrides, Chetradites alii.* sed in uno *Etratides* cum hac Glossa. *Etrratides erat in libro Basili Aquilini: Etradides, unde Democritus Herculides cuidam genitalia membra recidit. caesaque membra sibi caussa fuere necis. Statillus Amanti filius occisus a Celmo puero, quem amabat.* Quibus similia habet Zarottus, ex glossa, ut verosimile. forte scripserit *Euryerates*, qui inter Heraclidas, Reges Lacedaemonios, quintus decimus ab Hercule nominatur. vid Meursii Reg. Lacon. cap. XII. Sed de ejus morte nihil mihi constat. BURM.

295. *Magne ter ab Hercule.*] Herculem *magnum* appellat proprio epitheto. Virgilius lib. VI.

——— Quid Thesea, magnum
Quid memorem Alcidem.

Et lib. VIII.

Forte die solemnem illo Rex Arcas honorem
Amphitrioniadae magno, Divisque ferebat.

Arnobius lib. I. contra Gentes. *Nonne ipsum Herculem magnum sacrificiis, hostiis, & thure invitatis incensi?* SALVAG.

296. *Projiciare.*] *Praecipitere* duo libri.

297. *Aut ut Amyntiaden.* Celimus Afranii Babylonii filius Statillum Amyntae filium ense vulneravit: ejus enim amori assensum praebere noluit, ut Ennius:

Oebaliden puerum quantum dilexit Apollo,
Tantum, sed frustra, Celimum Statillus amavit,
Non sic agna lupos, lupus ursas, ursa leones,
Ut puer ignarus studii fugiebat amantem.

INTERPRES. Historia suppositItia; Philippus enim Macedonum Rex, Amyntae filius, plane tangitur. Caeterum quis teneat risum, dum quatuor illi versus Ennio adscribuntur. SALVAG. Pausaniam Philippi, Macedonum regis, Amyntae filii, interfectorem notat. unde *Amintiadem* illum Poëta nuncupat. EGNAT. Lege, *Amintiaden*, & Philippum Amyntae filium intellige, quem Pausanias stuprum passus ab Attalo, cum injuriae suae ultorem frustra advocasset, obtruncavit, ut scribit Justinus in nono. Codrus in primo sermone, & Pius noster Bononiensis hujus emendationis auctores. CONST. FAN. De Pausania & caede Philippi, Amyntae filii, Alexandri patris, Justinus tradit libro nono. Caeterum quia Diodorus duos Pausanias recenset: alterum, qui Philippo amatus fuerit: & alterum, à quo idem Philippus interfectus: dubitari potest, num potius de Archelao, qui & ipse Amyntae filius fuit, Philippi frater, sed ex diversa matre, hic locus accipiendus sit. Nam & hic ab amasio suo quodam interfectus legitur: de qua re Plato in

Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
Quam qui cornigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achaei,
Qui miser auriferâ teste pependit aquâ.
Aut ut Achillidae cognato nomine clarum

Op-

in Alcibiade posteriore ita meminit: *Οἶμαι δέ σε οὐκ ἀνήκοον εἶναι, ἐνιά γε χθιζά τε καὶ πρωιζά γεγενημένα, ὅτε Ἀρχέλαον τὸν Μακεδόνων τύραννον τὰ παιδικὰ ἐρασθέντα καὶ τυραννίδος οὐκ ἧττον, ἤπερ ἐκεῖνος τῶν παιδικῶν ἀπέκτεινε τὸν ἐραστήν, τύραννός τε καὶ εὐδαίμων οἰόμενος.* Micyll. Philippum Amyntae filium Macedonum Regem, eundemque Alexandri magni patrem, nuptias Cleopatrae filiae & Alexandri Epirotarum Regis celebrantem, Pausanias nobilis ex Macedonibus adolescens obtruncavit, diemque laetitiae destinatum, foedum luctu funeris fecit. *Hic Pausanias*, inquit Justinus lib. ix. *primis pubertatis annis stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat, cujus indignitati haec etiam foeditas accesserat: nam per lusum in convivio solutumque mero Attalus, non suae tantum, verum & convivarum libidini, velut scortum, vile subjecerat, ludibriumque omnium inter coaequales reddiderat. Hanc rem aegre ferens Pausanias querelam Philippo saepe detulerat, cum variis frustrationibus non sine risu differretur, & honoratum insuper ducatu adversarium cerneret, iram in ipsum Philippum vertit, ultionemque, quam ab adversario non poterat, ab iniquo judice exegit.* Videndi praeterea Diodorus lib. xvi. Aristoteles lib. v. Politic. Plutarchus in Alexandro. Hujus autem loci principem expositionem sibi vindicat Baptista Pius ille Bononiensis, qui temporibus suis inanis juventutis Cymbalum fuit, ut de ipso loquitur Scaliger, in Ausonianis Lectionibus, tametsi Urceus Codrus sermone I. illam ante Baptistam Pium publicaverit. Salvagn. *Amantiaden* multi codices & editiones primae. pro *saevo ense*, *scaeve* alter Petavianus.

299. *Nec tibi fida magis.*] Themisto, uxor Athamantis, Echionis filia, Brotean Jovis filium, maritum suum insequentem veneno interfecit, unde ait Propertius:

Infelix Brothea, quam vili morti peremptus,
Femina te potuit, te superare virum.

Interpres Frustra quaeras hoc distichon apud Propertium. Et vero non alius, quam Alexander Magnus hoc loco intelligendus. De cujus interitu magna inter veteres controversia est. Ovidius iis assentitur, qui veneno sublatum prodidere. Consulendi Plutarchus, Arrianus, Curtius, item Justinus lib. xii. Diodorus Siculus lib xvii. & obiter locuti Pausanias in Arcadicis, Cornelius Nepos, ubi de Regibus, Plinius lib. xxx. cap. ultimo. Salvag.

300. *Quam qui cornigero.*] Alexander humano fastigio non contentus, ut Curtii verbis utar, Hammonem Jovem sui generis authorem, aut credebat esse, aut credi volebat, eumque sub specie serpentis Olympiadem matrem compressisse palam dicebat. Ideo Volucem Saracenorum ducem, qui se prognatum Alexandro praedicabat: draconem puerum egerentem pro insigni tulisse proditum est. Eoque nonnullos, Mediolanensium insignium originem referre scribit Paulus Jovius in Praefatione ad duodecim Vicecomitum Mediolani Principum vitas, his verbis: *Caeterum Otho jam duobus asperrimis ad Nicaeam atque Orontem praeliis spectatae virtutis famam consecutus, oppugnante demum Hierosolymas Gothofredo gloriosa totius exercitus acclamatione coronam promeruit, cum Volucem Saracenorum ducem, medio in campo ad singulare certamen fortissimum quemque ex Christiana acie provocantem, ipse unus ante alios nihil immanis barbari ferocia, vel terribili insignium armorum specie permotus, fortiter atque feliciter devicit, retulitque de confossi hostis galea opimum plenumque immortalitatis gloria spolium, auratam scilicet viperam, inexplicatis spiris minaciter à cono cuspidis erectam, & puerum passis manibus devorantem. Quod unum auspicatae virtutis argumentum, non modo gentilitiae laudis gestamen fuit, sed & posteris id insigne audacter usurpantibus, & imperia & opes & late gloriam portendit. Fuere qui existimant Volucem, ex stirpe Alexandri Magni progenitum, tulisse pro insigni viperam ex Olympiadis fabula puerum parturientem, quod ea à Jove se compressam fuisse draconis imagine praedicaret.* Josephus Iachiades Hebraicus Scriptor in c. 8. Danielis, §. 5. pro Iove Alexandri Magni patre substituit Aegypti Regem, cui nomen facit Nectanebor *Corniger* autem dictus Hammon sive Ammon, Graecis Κερατοφόρος, quod arietino capite fingeretur. *Jupiter enim*, ait Minutius Felix in Octavio, *cum Hammon dicitur, habet cornua, & cum Capitolinus, gerit fulmina.* Videndus Gyraldus Syntagma 2. Historiae Deorum. Salvagn.

301. *Morte vel intereas.*] Achaeus captus ab Antiocho Rege, & juxta Pactolum fluvium, cujus arenae aureae sunt, suspensus est, unde Battus:

Antiochus captum victum suspendit Achaeum,
Undaque Pactoli est aurea testis adhuc.

Interpr. Primus quidem vidit Interpres vetus hunc locum de Achæo ad Antiochum Regem adducto ca-

Opprimat hostili tegula jacta manu.
Nec tua, quam Pyrrhi, felicius ossa quiescant;
Sparsa per Ambracias quae jacuere vias.
Nataque ut Æacidae, jaculis moriaris adactis:
Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.

Ut-

capiendum, sed enim Batti versus à glossemate sunt. Principes hujusce Poëmatii enarratores Franciscum Patritium Pontificem Cajetanum in id erroris induxerunt, ut ipse quoque lib. IV. de Regis Institutione, tit. 9. ita de Achaeo scripserit: *Achaeus Lydiae Moeoniaeque Rex, gentilitio avaritiae crimine ardebat. Is siquidem crebra ac gravia populis tributa semper imperabat, in quibus exigendis saevus, improbus atque inexorabilis erat. Verum cum tantam injuriam diutius populi ferre nequirent, nocturna tessera inter se data subito hominum concursu illum cum omni familia trucidaverunt, & Regia incensa ejus cadaver unco tractum in Pactolum flumen demerserunt, ut auriferas aquas semper potaret.* At Patritius alium, quam Ovidianos Interpretes, aut ejusdem notae Scriptores, authorem proferat, & incomparabilis Historici palmam feret. Tu Achaeum intellige Andromachi filium, qui cum universam cis Taurum Asiam imperio suo regeret, à Bolyde & Cambylo proditus, & ad Regem Antiochum adductus: crudelissimo supplicio affectus est, ut à Polybio lib. VIII. pag. 528. edition. Casauboni, describitur his verbis: *Καθίσαντος δὲ τοῦ συνεδρίου, πολλοὶ μὲν ἐγίγνοντο λόγοι περὶ τοῦ τίνι δεῖ κατ' αὐτοῦ χρήσασθαι τιμωρίαις, ἔδοξε δ' οὖν πρῶτον μὲν ἀκρωτηριάσαι τὸν ταλαίπωρον, μετὰ δὲ ταῦτα τὴν κεφαλὴν ἀποταμόντας αὐτοῦ, καὶ καταῤῥάψαντας εἰς ὄνειον ἀσκὸν ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα. Postquam in consilio Proceres sederant, variae de supplicio illius fuerunt dictae sententiae. Demum placuit primum ut extremis membris miser mutilaretur, deinde ut post caput amputatum atque utriculo insutum truncus in crucem tolleretur.* Sic Achaeus supremum diem obiit. Exemplum posteris duobus modis utile, inquit Polybius, Primum ut nemini temerè esse credendum discamus: Deinde rebus laetis ut spiritus ne attollamus, sed ut homines humani à nobis nihil alienum putemus. Vult autem Naso Achaeum non in ipso Pactolo suspensum, sed juxta eum atque illo quasi arbitro & inspectante. Is enim fluvius est juxta Sardes, ubi haec gesta. Plutarchus lib. de Fluminibus. Πακτωλὸς ποταμός ἐστι τῆς Λυδίας, κατὰ πόλιν Σάρδεις. Atque hanc esse Poëtae mentem primus vidit Interpres vetus, & post eum Zarottus, sed quasi per nebulam. Et omnino Paulus Leopardus Emendationum lib. I. cap. 20. Ideo non erat, quo Justus Lipsius lib. I. de Cruc. cap. 20. principem sibi hujus loci explanationem tribueret. Valeat autem Alciatus cum sua illa explicatione, quam lib. VII. cap. 24. Parergon Juris in medium protulit. SALVAGN. *Morte* multi scripti.

302. *Triste pependit aqua.*] Aliqui codices habent, *teste*, ut sit ordo, *teste aqua aurifera.* aliqui *reste*, ut sit pependit reste, id est fune collo circumtorto. a reste *restionem* vocamus funium opificem. CONST. FAN. *Teste pependit* ex scriptis potioribus HEINS. *Qui miser actharigem teste p. a.* unus Heinsii. *Eurifera aqua* alius. *triste pependit* Cod. Bersm.

303. *Aut ut Achilleïden.*] Pyrrhus, nepos Achillis, Rex Epirotarum, dum Argos oppugnaret, tegula percussus interiit, ut tangit Menephron:

Argos hostilem circundans undique Pyrrhus,
Oppressit miserum tegula missa manu.

INTERPRES. Egregie quidem, praeter hypobolimaei Menephronis distichon. Sequentibus octo versibus quatuor historiae tanguntur ex Æacidarum gente petitae. Hoc disticho Pyrrhus Epirotarum Rex intelligitur, quem Argos oppugnantem atque inter confertissimos violentissime dimicantem, anus quaedam testa de tecto in caput ejus dejecta interemit, uti scriptum est à Plutarcho in ejus vita, Poliaeno lib. VIII. Stratagem. Strabone lib. VIII. Pausania in Atticis. Verum Cornelius Nepos cap. de Regibus, loco testae lapidem, Justinus lib. XXV. Orosius lib. IV. cap. 2. saxum dicunt. Rescripsi vero, *Achilleidae*, pro eo quod in omnibus libris habetur, *Achilleiden*. Nasonis enim votum est, ut Ibis ictu tegulae intereat, quemadmodum is, qui nomine eodem claruit, quo Achilleides, nimirum Pyrrhus Achillis filius. Dictum est autem *cognato nomine*, quoniam Pyrrhus Epirotes paternum genus ad Achillem referebat. SALVAGN. Alii, *Achillidem*. scribe *Achillidae*, hoc est Pyrrhi Neoptolemi. HEINS.

303. *Cognato nomine clarum.*] *Cognato nomine clarum* dicit, quoniam Aeacides & ipse & pater ejus, ab autoribus dicuntur. Hinc & oraculum illud, *Aio te Aeacida Romanos vincere posse.* Libet autem hoc loco adjicere, quae de ejusdem morte à Pausania traduntur. Sic enim in Atticis lib. I. cap. 13. *Μαχομένων δὲ πρὸς ἱεροῖς ἤδη καὶ οἰκίαις, καὶ κατὰ τοὺς στενωποὺς, καὶ κατ' ἄλλο ἄλλων τῆς πόλεως, ἐνταῦθα ὁ Πύῤῥος ἐμονώθη. καὶ τιτρώσκεται τὴν κεφαλήν. κεράμῳ δὲ βληθέντα ὑπὸ γυναικὸς τεθνάναι φασὶ τὸν Πύῤῥον.*

Ἀρ-

Utque nepos dicti nostro modo carmine regis
Cantharidum succos dante parente bibas.

Aut

Ἀργεῖοι δὲ οὐ γυναῖκα τὴν ἀποκτείνασαν, Δήμητρα δὲ φασὶν εἶναι, γυναικὶ εἰκασμένην. Et paulo post idem addit, θαῦμα δὲ ποιοῦμαι τῶν καλουμένων Αἰακιδῶν αὐτοῖς κατὰ τὰ αὐτὰ ἐκ τοῦ θεοῦ συμβῆναι τὴν τελευτήν, εἴγε Ἀχιλλέα μὲν Ὅμηρος ὑπὸ Ἀλεξάνδρου φησὶ τοῦ Πριάμου καὶ Ἀπόλλωνος ἀπολέσθαι. Πύῤῥον καὶ τὸν Ἀχιλλέως ἡ Πυθία προσέταξεν ἀποκτεῖναι Δελφοῖς, τῷ δὲ Αἰακίδου, συνέβη τὰ ἐς τὴν τελευτήν, οἷα Ἀργεῖοι λέγουσι, καὶ Λυσανίας ἐποίησε. MICYLL.

304. *Opprimat.*] Pausanias in Attica Cererem sumpta muliebri forma Pyrrhi necis autorem fuisse scribit, testem adducens Leuceam. CONST. FAN. *deprimat* Heinsianus.

306. *Nec tua quam Pyrrhi.*] Pyrrhus Achillis filius Oresti uxorem suam Hermionen abstulit, cui Orestes insidiatus quadam die ipsum interfecit, & frustatim corpus ejus sparsit per Ambraciae vias. INTERP. Pyrrhum Achillis filium intellige, cujus ossa sparsa fuerunt à Lysimacho: aut Pyrrhum Pyrrho natum, quem Pialen vel Pialum nonnulli appellant, aut aliquem alium, qui ab his duobus Pyrrhis ad Pyrrhum Aeacidae filium medius fuerit. aut si Pyrrhum Aeacida genitum placet accipere, historiam dic esse confusam. quoniam Plutarchus, Justinus, alii Lysimachum ante hujus obitum obiisse literis mandavere. lege collectanea nostra lib. 1. cap. 4. CONST. FAN. De Pyrrho Neoptolemo intelligendum, de quo in fragmentis Hygini ita legitur: *Neoptolemus Achillis & Deidamiae filius, ex Andromacha Eetionis filia captiva procreavit Amphialum. Sed postquam audivit Hermionem sponsam suam Oresti esse datam in conjugium, Lacedaemonem venit, & à Menelao sponsam suam petit. Cui ille fidem suam infirmare noluit, Hermionemque ab Oreste abduxit, & Neoptolemo dedit. Orestes, injuria accepta, Neoptolemum Delphis sacrificantem occidit, & Hermionem recuperavit. cujus ossa per fines Ambraciae sparsa sunt, quae est in Epiri regionibus.* MICYLL. Hic locus ex his, quae subjiciam, Hygini verbis intelligetur. Is ita scribit cap. CXXIII. *Neoptolemus Achillis & Deidamiae filius, &c.* CIOFAN. Neminem eruditioni suae nimium confidere oportet, cum praeclaros et principes viros in locis Authorum declarandis interdum à vero aberrare videamus, ut hoc loco multi certè gravissimae authoritatis homines aberrarunt. In his, Isaacus Casaubonus & Sebastianus Corradus, quorum hic Commentariis in Virgilium, ille Animadversionibus in Suetonium, hoc distichon de magno illo Pyrrho Epirotarum Rege perperam interpretantur. Siquidem illius ossa aureâ urnâ inclusa Epirum in patriam ab Antigono missa esse tradit Valerius Maximus lib. v. cap. 1. Plutarchus autem, & Author de Viris Illustribus Magnifice ab eo sepulta fuisse referunt, tantum abest ut ea per Ambraciae vias insepulta jacuerint, quomodo ipsi nobis imponunt. Æque fallitur Reinerus Reineccius, qui in descriptione Regni Molossici pag. 559. Syntagmate de familiis, hunc locum de Pyrrho tertio, Tigridis amatore, capiendum existimat. Ovidius enim non alium, quam Pyrrhum Neoptolemum Achillis filium intelligit, cujus ossa per fines Ambraciae sparsa esse narrat Higynus fab 123. quod ante nos Micyllus observavit. Certe Pausanias ait violatam à Lysimacho Regum Epirotarum sepulturam, sed ut interim refutet Hieronymum Cardanum, qui etiam ossa Regum disjecta fuisse scripserat. SALVAG. Palmer. exercit. ad Graecos Scriptor. p. 92. ex Polybiis excerptis colligit, in Ambraciae urbis direptione violatum esse etiam Pyrrhi sepulchrum, & ita ossa sparsa. ita ut & de Pyrrho Epirota capiat haec; & utrumque distichon de eodem agat; quod si verum est, falli debuit Hyginus similitudine nominum, & si de duobus Pyrrhis sint capienda, hoc distichon priori esset proponendum, ut ordo temporis & hominum, ex eadem stirpe descendentium, observetur. ego dubius haereo, annon de uno Pyrrho, rege celebri, sint capienda, ut & mortem, & post mortem similia Pyrrho fata imprecetur. BURM.

307. *Nataque ut Aeacidae.*] Propilica Pyrrhi filia, in templo Cereris Ambraciae jaculis inimicorum oppressa periit, teste Menephron:

Ah miserae pecudes! quis honor, quae gloria, si vos
Turbaque nec minima, exsuperastis virginem, & unam.

INTERPRES.

De Laodamia, sive Deiadamia interpretati sumus in Commentariis nostris. Menephronis autem versus apud me nihili sunt. SALVAGN. Laodamiam forte Alexandri, Pyrrhi filii, virginem intelligit, quae a Milone Aetolo, ut Justinus lib. XXVII. est autor, interfecta per summum scelus est. EGNATIUS. Laodamiam dicit, Alexandro, Filio Pyrrhi Epyrotarum regis, natam, quae ad sacrarium Dianae, ut Justin. in XXVII. vel Cereris, ut Ovidius putat, a Milone Aetolo fuit interfecta. Hanc autem interpretationem Laurentio Abstemio Materatensi, viro extra omnem ingenii vel doctrinae aleam, acceptam refero. Cujus manes, qui pietatis & misericordiae fons est uberrimus in sinu excipiat. nuper enim excessit e vita, in eo multum amisimus, multamque fecerunt jacturam humaniorum literarum sectatores, cum multa sub incude

Aut pia te caeso dicatur adultera, sicut
Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.

cude literaria haberet, latinam linguam expolitura, splendidioremque factura. praecipue librum totius orbis civitatium, quem ad finem perductum (licet non laevigatum atque ultima districtum lima) quicumque viderit, non desinet hominis ingenium, laborem, doctrinam, diligentiamque admirari. Is multos ab hinc annos libellum prope aureum edidit, in quorum praeter cetera hunc quoque & alia quaedam Nasonis loca in hoc opere male interpretata exposuit, quorum suo loco mentionem habebimus. CONST. FAN. De Laodamia Pyrrhi Aeacidae filia, sorore Nereidos, intelligendum videtur, de qua Justinus lib. 28. ita scribit: *Cum ex gente regia sola Nereis virgo cum Laodamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni Siciliae regis filio. Laodamia autem cum in aram Dianae* (sive *Cereris* potius legendum) *confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem, famemque passi, & intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis pene consumpti sunt. Miloque Laodamiae percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus, duodecimo die interiit.* Quod autem Laodamia & Nereis sorores, Pyrrhi filiae fuerint, ex Livio patet, qui lib. IV. Decad. 3. Hieronymi, Gelonis filii, maternum avum Pyrrhum vocat: & ex Pausania item, qui in posterioribus Eliacis, *μετὰ δὲ τὴν Ἀγαθοκλέους τοῦ πρότερον τυραννήσαντος τελευτὴν*, inquit, *Συρακουσίων αὖθις ἀναπεφύκει τύραννος ὁ Ἱέρων*, &c. Et mox, *οὗτος ὁ Ἱέρων ξενίαν πρὸς Πύῤῥον τὸν Αἰακίδου, καὶ ὁμοῦ τῇ ξενίᾳ καὶ ἐπιγαμίαν ἐποιήσατο, Γέλωνι τῷ παιδὶ Νηρηΐδα ἀγαγόμενος τὴν Πύῤῥου*, &c. Quod autem Ovidius addit, *Non licet hoc Cereri dissimulare nefas:* vel eò referendum erit, quod circa templum aut aram Cereris, Laodamia interfecta fuit: vel ad sterilitatem & famem, qua Epirotas afflictos, post hanc caedem puellae, Justinus tradit. MICYLL. Haec est Laodamia Æacidae, vel ut aliqui malunt Pyrrhi Epirotarum Regis filia, quam Pausanias *in Messenicis*, & Polyaenus lib. VIII. Stratagem *Deidamiam* vocant, quae cum in aram Dianae confugisset, concursu populi interfecta est, *quod facinus*, inquit Justinus lib. XXVIII. *Dii immortales assiduis cladibus gentis & prope interitu totius populi vindicaverunt &c.* Polyaenus etiam ad aedem Dianae, quam *Ἡγεμόνα* vocat, à Milone jugulatam prodit. Ideoque Parrhasius Epist. 48. existimat Nasonem obsecutum carmini, Deae nomen mutasse, & pro Diana, Cererem dixisse. Abstemius autem Annotationum Variarum, cap. 3. sic interpretatur, ut Diana sit eadem, quae Luna, rursus Luna, eadem quae Ceres, ex Stoicorum sententia, quam secutus Virgilius primo Georg. cecinerit:

——— Vos, ô clarissima mundi
Lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
Liber & alma Ceres.

Proinde nihil mirum, si Naso Cererem pro Diana dixerit, cum eadem Dea modo Diana modo Ceres appelletur. Ego tum Parrhasium tum Abstemium ab hujus loci vero sensu aberrare puto, mihique videtur Ovidius caedis Laodamiae, sive Deidamiae, Cererem insimulare, eo quod Ceres Æacidis semper infesta fuerit, à qua etiam sumpta muliebri figura, magnum Pyrrhum tegulâ occisum Pausanias in Atticis memoriae prodidit. SALVAG.

307. *Moriaris ad telis.*] *Moriaris ad aras* unus Heinsianus. *telis* pr. Edit. & Ms. Bersm. *jac. m. acutis* Petavii.

308. *Non licet hoc Cereri dissimulare scelus.*] Si Laurentii nostri sententiae adhaeseris, sic expones. Non licet Cereri dissimulare hoc scelus, id est, non potuit Ceres pati scelus hoc, ad aram suam commissum, quoniam cum dea frugum furorisque sit, Aetolorum gentem fame sterilitateque consumpsit. Milonem vero Laodamiae interfectorem ita in furorem egit, ut artubus ferro, saxo, dentibus denique laceratis undecima die interierit. Nam *Ceritos* in furorem actos scimus nuncupari, quasi Cereris furore vexatos: quae vox frequentissima Plauto. Si autem nostram sequereris opinionem, (quam in Collectaneis abundantius aperuimus) hoc pacto expones. Non licet Cereri dissimulare scelus, id est non potest abscondere & negare in templo suo Laodamiam intersectam, & se ob hoc hujus sceleris fecisse participem, quemadmodum potest inficiari Pyrrhum Laodamiae avum a se fuisse interfectum. quia illud scelus in Pyrrhum sub anus specie fuit patratum: hoc autem, quod in templo suo fieri passa est, ita apertum fiat, ut nullo excusationis involucro tegi posset. CONST. FAN. *Nefas* est in libr. Maffei: recte. CIOFAN. *nefas* etiam optimi. sed non pauci etiam, *sacrum*. & unus Bersm. *scelus*.

309. *Usque nepos dicti.*] Magnetes Pyrrhi nepos, dato sibi à matre Nereide, cui consentire noluit, cantharidum veneno interiit, ut ait Tibullus:

Fas, leges, contra, pudor superantur amore,
Et solus cunctis imperat unus amor.
Magnetae mater, sed non ut mater amavit,
Ut caste natum debet amare parens.
Noluit esse tamen Magnetes matris adulter,
Et vita, quoniam noluerat, caruit.

Inque pyram tecum cariſſima pignora mittas,
Quam finem vitae Sardanapalus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare parantis,
Acta Noto vultus condat arena tuos.

Ut-

Hinc natum mater, & amans & mater amavit,
Atque eadem vitae cauſa necisque fuit.

INTERPRES.

Fabula ſive hiſtoria commentitia, tametſi Chriſtophorus Zarottus, & Andreas Tiraquellus veteri interpreti fidem adjecerint. Carmina autem Tibullo prorſus indigna. Videndus in hujus loci explanatione Commentarius noſter. SALVAG. Magnetem Gelone Hieronis Syracuſarum Regis filio, & Nereide Alexandri Epirotarum Regis filia natum, a matre interfectum, quod ſecum coire noluerit, quidam dicunt. ſed auctoritatibus (quantum hactenus videam) nituntur nullis. CONST. FAN. Sunt mera ſomnia, quae vetus Interpres, item Zarottus, & poſt eos Andreas Tiraquellus in nonam legem connubialem, num. 101. de Nereide Gelonis uxore narrant, quae Magnetem filium turpiter adamans, eum refugientem cantharidum veneno ſuſtulerit. Juſtinus enim, qui lib. XXVIII. Gelonis & Nereidis meminit, hac de re ne verbum quidem, eam ſine dubio non omiſſurus, ſi res ita ſe haberet, quomodo ſe habere commenti ſunt. Mihi Pyrrhus ille deſignari videtur, qui tertius eſt ab eo, cujus res in Italia geſtae memorantur. Hic enim magni Pyrrhi nepos fuit. Praeterea Olympias mater ejus, vel avia, ut nonnulli volunt, Tigridem puellam Leucadiam ejus concubinam *Φαρμάκοις ἀπέκτεινεν, veneno ſuſtulit*, inquit Athenaeus lib. XIII. pag. 575. Editionis Caſauboni, ut ſuſpicer Pyrrhum una cum Tigride amica ſublatum eſſe. Quam certe conjecturam magno illi Carthuſianorum Anachoretarum Antiſtiti, Carolo Affringuaeo, ſeni ſanctiſſimo, ut in eo Ordine, pariterque doctiſſimo, atque harum rerum idoneo aeſtimatori memini perplacere, cum iſtas meas Obſervationes cum eo communicarem. SALVAGN.

309. *Dicti modo.*] *Dicti quoque* alter Regius.

310. *Cantharidum.*] Vermiculus hic ficis & fraxino & albae roſae innaſcens, ac peucae, praeſentaneum venenum habitum, ut tamen remedia ſecum habeant alae, quae in quacunque parte venenum ſit, auxiliantur; memoriae proditum, Coſſinio Equiti Romano & Neronis principis amicitia claro, dum Lichene correptus eſſet, à medico datis interiiſſe. hae Uticenſi Catoni objectae in Cypri regis auctione, quas ſeſtertiis 60. addixiſſet, non tanti gemmas venditurus, quanti nunc venenum. EGNATIUS. *Cantharides* parva ſunt animalia, varia, luteis lineis, quas in pennis transverſas habent, quorum à potu accidunt aſperrima omnium & difficillima ſymptomata, ſed maxime infeſta ſunt renibus & veſicae, eumque his ex profeſſo inimicitias exercere videntur. Cantharidum autem venenum in qua parte ſit non convenit. Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe. Alii negant. Inter omnes conſtat pennas earum auxiliari in quacumque parte ſit venenum. Ipſae naſcuntur ex vermiculo in ſpongia maximè cynorrhodi, quae ſit in caule, ſed foecundiſſimae in fraxino. Calefaciunt & ſiccant exceſſu quarto, urunt, erodunt, mordicant, putrefaciunt. Cicero lib. IX. Epiſt. 21. ad Papirium Paetum, ſcribit Cajum quemdam, accuſante L. Craſſo, cantharidas ſumpiſſe. SALVAG. *Cantharides ſuccos* Bonon. *Theſſalidum* Regius & duo alii. *Theſſalidos* Francof.

311. *Aut pia te caeſo.*] Leucon, unus ex Ponticis Regibus, Spartacum fratrem ſuum interfecit, provocatus ab uxore ſua, quam cum vellet adulterari Leucon, ab ea interfectus eſt, unde Arion:

Leucon occidit fratrem pro conjuge, eumque
Conjux; ſic cauſa caedis utriſque fuit.

INTERPRES. Strabo lib. VII. Leuconis cujusdam meminit, qui Panticapaei, & aliarum quarundum urbium Ponti, rex fuit. de quo an intelligendum hoc loco ſit, ambigo. quia certam adhuc hiſtoriam non invenio. CONST. FAN. Strabo lib. VII. Leuconis meminit, ut regis Pontici, ſed amplius nihil addit. MICYLL. Vetus Interpres in hunc locum, *Leucon unus ex Ponticis Regibus &c.* Fides eſto penes Authorem. & Arion auctor fictitius. Certe Diodorus lib. XIV. item Strabo lib. VII. Leuconem Cimmerii Boſphori Regem, eundemque Spartaci patrem fuiſſe prodiderunt. Quod autem Valerius Andreas aſſerit Ponti Reges *Leucones* appellatos, vereor ut Strabonem Authorem ſuum intellexerit. SALVAGN. *Leuco* edit. quaedam. de *Leucone* & regibus Boſporanis Perizon. ad Aelian. Var. Hiſt. VI. 13. Leucon etiam Athamantis filius memoratur a Mythologis, ſed ille morbo obiit, teſte Pauſania lib. IX. cap. 34. BURM.

312. *Vindice.*] *Judice* Francof.

313. *Inque pyram tecum.*] Sardanapalus, de cujus interitu Lucretius ait:

Ut cum defuncto major moriatur amicus,
Aeternum morem Sardanapalus habet.

INTERPR.

Quis non puditiſſimos verſus à Lucretio abdicat?

No-

Utque necatorum Darei fraude fecundi,
Sic tua fubfidens devoret offa cinis.
Aut ut oliviferâ quondam Sicyone fugato,
Sit frigus mortis caufla famesque tuae.

Aut

Nota mors Sardanapali, poftremi Affyriorum Regis, viri muliere corruptioris, qui victus ab Arbace, five Arbacto Medorum Praefecto, in Regiam fe recepit, extructaque pyra, & fe, & divitias fuas, & pellices, & eunuchos, quae omnia Ovidius *cariffima pignora* vocat, in incendium mifit, hoc folo imitatus virum, Diodorus lib. II. Athenaeus ex Ctefia lib. XII. Deipnof. Juftinus lib. I. Joannes Tzetzes Variar. Hiftor. chil. III. Hift. 95. & chil. VI. Hift. 146. Autbor *συλλογῆς τῶν παροιμιῶν* Cent. V. 88. Is alio nomine *Conos Concoloros* appellabatur, ut fcribit Eufebius *in Chronic.* Notum item Sardanapali fepulcrum. SALVAG.

313. *Cariffima corpora mittas.*] Uxores, fervos & divitias interpretare, quae fimul fecum Sardanapalus conjecit in rogum. Is autem Cyndaraxis filius fuit, tefte Stephano, quem Arrianus & Strabo Anacyndaraxem vocant. CONST. FAN. *Pignora* Sarrav. placet. & *Quam finem* pro *Quem* idem. ut Met. XIII. 755. ex veterrimo codice Florentino:

Hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat.

Adeantur quae notamus ad Amores libro II. El. XII. HEINS. *Sardanapallus* Sarrav.

315. *Usque Jovis Libyci.*] Cambyfis exercitus ad fpoliandum Ammonis templum miffus arenâ auftro mota obrutus eft. INTERPR. Praeclare omnino. Exercitum intelligit à Cambyfe Perfarum Rege miffum ad nobiliffimum Ammonis templum expugnandum, *quem arena auftro mota*, inquit Seneca lib. II. Natural. Quaeft. cap 30. *& more nivis incidens texit, deinde obruit.* Quod etiam refertur ab Herodoto *in Thalia.* Juftino lib. I. Plutarcho in Alexandro fcribente quinquaginta millia capitum obruta. SALVAG.

315. *Parantes.*] *Parantis* alter Petavian. & ed. Salvag. Heinfius mallet, *paranti.*

316. *Acta noto.*] Signate appofitéque *noto* dixit, quia flante tantummodo auftro fit illa arenarum tempeftas, ut auctor eft Herodotus & Arrianus in tertio. CONST. FAN. *Alta* Iuret. & Bonon.

317. *Utque necatorum.*] Dareus fecundus, primi Darei filius, incubuit primo in regnum, fed fuccedere non potuit, donec juraverit, quod cives fuos veneno, ficut primus, non interficeret; poftquam verò fuit in regno, non veneno, fed ponens eos in area plena calido cinere interficiebat, ut Callimachus dicit contra fuum Ibin.

Et tu difpereas, ficut periere, fecundus
Dareus multe quos cinere obrueras.

INTERPR.

Verifimile quidem eft Callimachum eandem imprecationem ufurpaffe; verum carmina ejus infulfe reddita funt. Adfcribam interpretationis loco Hiftoriam è Valerio Maximo lib. IX. cap. 2. *Ochus*, inquit, *qui poftea Darius appellatus eft, fanctiffimo Perfis juramento obftrictus, ne quem ex conjuratione, quae feptem Magos cum eo oppresserunt, aut veneno, aut ferro, aut ulla vi, aut inopia alimentorum necaret, crudeliorem mortis rationem excogitavit, qua onerofos fibi non perrupto religionis vinculo tolleret. Septum enim altis parietibus locum cinere complevit, fuperpofitoque tigno prominente benigne cibo & potione exceptos in eo collocabat, è quo fomno fopiti in illam infidiofam congeriem decidebant.* Meminit & Ctefias in Perficis, apud quem *Δαρειαῖος* appellatur; fed quia ratio carminis non patitur ita nominari ab Ovidio, non dubito quin *Dareus* ab eo nuncupetur, quomodo à Iuftino femper vocitari docet ex veteribus membranis quifquis in eum notas edidit, *ει*, videlicet, in *e*, ficut *Alexandrea* apud Horatium tefte Prifciano lib. II. & *Caffandrea*, quae Graecis *Ἀλεξάνδρεια*, & *Κασσάνδρεια*, quibus etiam *balneum* eft *βαλανεῖον*, ut rectè *Δαρεῖος* fit Latinis *Dareus*, quanquam & *Darius* à plerisque dicitur. Supplicii autem ab eo ufurpati meminit praeter Ctefiam Valerius Maximus lib. IX. cap. 2. Pene fugerat me notaffe in M.S. San-Victoriano perfpicue fcriptum effe *fubfidens*, pro *fuccendens*, quae lectio verior & fincerior mihi videtur. Eft enim *fubfidere* vocabulum caftrenfe, quod non fimpliciter fubfiftere fignificat, fed in infidiis fubfiftere. Hinc *fubfeffae* Vegetio lib. III. cap. 22. Praeterea Servius ex emendatione Francifci Modii in illud Virgilii, lib. IX. Æneid. 268. *Subfedit adulter: fubfeffores*, inquit, *dicuntur qui infidiis tauros interimunt, & beftium dolos fubfeffas vocamus.* Idem Modius epift. 39. *fubfidendum* eodem fenfu pro *fubfiftendum* reponit apud Ciceronem Orat. pro Milone, hoc loco. *Atque ut illi nocturnus ad urbem adventus vitandus potius, quam expetendus fuit, fic Miloni cum infidiator effet, fi illum ad urbem noctu acceffurum fciebat, fubfidendum atque expectandum fuit.* Itaque *fubfidens* apud Ovidium erit *infidiofus*, quomodo Valerius Maximus dixit *infidiofam congeriem.* SALVAGN. Vid. Freinf. ad Curt. VI. VIII. 16. & qui plenius hoc argumentum

eft

Aut ut Atarnites insutus pelle juvenci,
Turpiter ad dominum praeda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere Pheraei,

Qui

est exsecutus vir doctissimus, Mich. Rossalus in dissertat. ad Valer. Maximi locum.

318. *Sic tua succendens devoret ora cinis.*] *Subsidens* plerique veteres. nonnulli etiam, *ossa.* sic *subsidit in ignes Ilium* Virgilio. & Noster Met. XIII. 408.

Ilion ardebat, nec adhuc consederat ignis.

Chronicon Eusebianum, *Herodes Samariam, olim jam in cineribus sidentem, a fundamentis suscitas.* Heins. Nihili est observatio Salvagnii de verbo *subsidere*, pro in insidiis esse: hic enim est, locum dans cadentibus in illum hominibus & ita ponderi isti quasi cedens; sed quia ipse levissimus & non solidus est cinis, mox eos obruat; ut ita Iuven. VI. 411. dixit terrae motu *subsidere urbes, subsidere valles* Noster lib. I. Met. 43. & passim alii. Burm.

319. *Aut ut Olivifera Quodam Sicyone profecto.*] Neocles Tyrannus Sicyone expulsus frigore & fame periit, unde Varro:

A patria fugiens Neocles, quae prima malorum
Sunt duo, morte perit frigoris atque famis.

Interp.

Sic est in omnibus libris excusis. Melius omnino in Maffeian. *Sicyone fugato.* Dicitur enim Neocles à Sicyone, quae urbs est Achaiae, ob crudelitatem pulsus, frigore & fame periisse. De verbo autem *Fugiendi*, aut *fugandi*, id est exsulandi, vide quae dixi in Observat. in lib. Trist. Ciofan. Recte vetus Interpres hunc locum enarrat, nisi quod legendum apud ipsum *Nicocles* pro *Neocles.* Ad Varronis carmina quod attinet, spuria esse nemo inficias ierit. Quis ille sit, quem Sicyone pulsum frigus & fames enecuerint, non proclive est inventu. Quotquot enim Sicyonis Tyrannos accuratè recensuerunt frustra consului, nisi forte Nicocles intelligi debeat, quem Aratus comparata exulum & Argivorum conductitiorum manu adjunctoque populo fuga sibi consulere coëgit, uti Pausanias in Corinthiacis, & Plutarchus in Arato memoriae prodiderunt, apud quos hoc duntaxat de Nicoclis calamitate legitur, quod Sicyone sit ejectus. Fortasse Ovidius apud alios rerum Sicyoniarum Scriptores, qui temporum injuria perierunt, Nioclem postea cum fame, tum frigore interiisse legerat. Quae quidem mortis genera *miserrima* esse dicit Livius lib. x. Illudque vetus Interpres viderat, cum ait Neoclem ab Ovidio notari, qui Sicyone expulsus frigore & fame perierit. Nioclem enim ἀντὶ τοῦ Νεοκλέα illum scripsisse non ambigo, Sicyonem vero antiquissimam Peloponnesi urbem oleis abundare tradit Ovidius lib. IV. de Ponto, Eleg. 15. in his:

Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.

Et Virgilius hoc hemistichio lib. II. Georg.

——— *Teritur Sicyonia bacca trapetis.*

Mediolana tamen editio, quae prodiit anno 1534. cujusque mihi copiam fecit Stephanus Claverius, vir eximiè literatus, & de Persio Claudianoque bene meritus, à recepta lectione deflectit in hunc modum, *Aut ut olivifluа*: quod si Ovidius scripsit, non dubito quin ille ad Epopei Sicyoniorum Regis historiam respexerit, quam Pausanias libro laudato, pag. 49. Editionis Wechelianae refert his verbis: Επωπεὺς δὲ τὸ μὲν παραυτίκα ἐπινίκια ἔθυε, καὶ Ἀθηνᾶς ᾠκοδόμει ναὸν, ἐπ' ἐξειργασμένῳ δὲ εὔξατο ἐνδείξασθαι τὴν θεὸν, εἴ οἱ τετελεσμένος ἐστὶν ὁ ναὸς κατὰ γνώμην, μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ἔλαιον λέγουσι ῥυῆναι πρὸ τοῦ ναοῦ. *Epopeus ob partam victoriam (contra Thebanos) statim immolavit, & Minervae Templum erexit, quo absoluto, Deam precatus est, ut sibi signum aliquod daret, num ei accepta fuisset Fani dedicatio. Factis precibus oleum in templi vestibulo manasse perhibent.* Salvagn. *Olivifluа* etiam unus. *Sicyone profecto* editi & scripti quidam In Glossa codicis Petaviani *Herodes* tyrannus dicitur. *Oliviferam* etiam dixit Stat. IV. Theb. 50.

Qui Drepani scopulos, & oliviferae Sicyonis
Culta ferunt:

321. *Aut ut Atarnites.*] Atarnites, id est, Hermias ab Atarna oppido, à Mentore obsessus & captus, pelle juvenci insutus ad Regem Persarum adductus est. Interpres. Hermias Assensis Eunuchus, trapezitae cujusdam famulus, Platonis Aristotelisque auditor, cum domino suo Aternenses & Assenses aggresso imperavit: postea illi successit, quem Memnon Rhodius Persarum ministrator & ductor exercitus, simulata secum amicitia hospitalitatis nomine, & tractandarum rerum gratia, ad se vocatum comprehendit, & ad regem misit, a quo fuit suspensus. Autor Strabo lib. XIII. de hoc ego Hermia intellexerim, si in juvenci corio eum insutum reperirem. Nec *Acarnides* legerem, sed *Atarnites*, id est, Rex Atarniae Civitatis, quae Lyciae Mysiaeque contermina est, auctore Stephano. ac prope Assum urbem, Hermiae patriam. est & *Aternites* viri proprium nomen, cujus meminit Laertius in Pittaco. Const. Fan. Huc fortassis & illud pertinet,

quod

Qui datus est leto conjugis ense suae.
Quosque putas fidos, ut Larissaeus Aleuas,
Vulnere non fidos experiare tuo.

Ut-

quod Valerius scribit libro nono, capite secundo, de crudelitate Barbarorum: *Sicut illi Barbari*, inquit, *quos ferunt mactatarum pecudum intestinis & visceribus egestis homines inserere, ita ut capitibus tantummodo emineant: quoque diutius poenae sufficiant, cibo & potione infoelicem spiritum prorogant, donec intus putrefacti, laniati sunt ab animalibus, quae tabidis in corporibus nasci solent.* MICYLL. Vetus interpres & post eum Adrianus Turnebus Adversariorum, lib. IX. cap. 25. Hermiam Atarnensium Tyrannum, Artaxerxi rebellem, intelligunt, quem fraude circumventum Mentor, orae Asiaticae Praefectus, in vincula conjecit, authore Diodoro Siculo Biblioth. lib. XVI. extatque Aristotelis Epigramma, quo Hermiam perfidia deceptum, & à Rege Persarum interfectum, conqueritur. Verum Ianus Parrhasius, vir avorum nostrorum memoria pereruditus, lib. de Rebus per Epistolam quaesitis, Epistola ad modestum Sacerdotem Veicetinum, Pactyam hominem Lydum significari putat, qui cum supplex ad Chios confugisset, Regi Persarum deditus sit, atque ob id vicus Atarneus contra Lesbum Chiis pro mercede datus sit, ut à Pausania in Messenicis proditum est: Pactyam vero *Atarnitem* dictum ab illo loco, quem Chii in praemium proditionis acceperint. At enim cum nullus Scriptor Hermiam, aut Pactyam, insutos fuisse juvenci pelle tradiderit, Andreas Schottus Observationum lib. II. cap. 32. *Sine haesitatione*, inquit, *crediderim emendandum* Achimenides, *pro* Acharnides, *de quo proditur, quod Ovidius Acharnidi tribuit. Historia autem apud Herodotum Polymnia, & in Ctesiae excerptis Photii nostri Bibliothecae extat.* Achemenem certe Xerxis fratrem (Artaxerxis Ctesiae) Ægypti Praefectum ab Inaro Libe, qui Ctesiae Lydius est, Ægyptiorum Duce interemptum scribit Herodotus, additque Ctesias ejus cadaver ad Artaxerxem missum, insutum vero juvenci pelle neuter ait. Ideoque malim cum Interprete veteri Hermiam Atarnae Tyrannum intelligere, quem Ovidius non solum à Mentore in vincula conjectum, sed etiam juvenci pelle contectum apud alios rerum Persicarum Scriptores legere potuerit. SALVAG. *Atarnites* in melioribus. quod Turnebo in Adversariis probatum est. HEINS. Et de Hermia intellige, Atarnae rege sive tyranno, ut recte Turneb. lib. IX. Avers. cap. 26. Addit è Diodoro lib. XVI. Turnebus, Hermiam, quia à Persarum rege defecerat, circumventum ab Hectore duce regis Persarum, & in potestatem redactum. At quod Ovid. ait, *insutum pelle juvenci*, id de Hermia qui scriberet, adhuc non vidi. VAL. ANDR. variant admodum codices, *Atarnides, Acamites, Atharmites, Archamites, Atamites*, &c. *Acharnides hirsutus* Herculan.

322. *Turpiter ad Dominum.*] Dixit potius *ad Dominum*, quam *ad Regem*, quoniam Reges Persarum, ab iis, qui eorum ditioni parebant, *domini* vocabantur. Sic enim apud Herodotum lib. VII. VIII & IX. Xerxem Regem Masistes ejus frater, Mardonius consobrinus & Artemisia Carum Regina *δεσπότην* appellant. Similiterque Satrapae aliique Officiales Darium & Artaxerxem *δεσπότας*, seipsos vero *δούλους* vocant in illis literis, quae Esdrae lib. I. cap. 4. 5. & 6. & Josepho lib. XI. Antiquit. Judaic. cap. 2. laudantur; nam usque adeo libere Persarum Reges imperabant, ut omnes ditionis suae subditos pro servis & mancipiis haberent, sola uxore excepta, quemadmodum testis est Plutarchus *πρὸς ἀπαιδ.* & fusius prosequitur Barnabas Brissonius lib. I. de Regno Persarum. SALVAG.

323. *Inque tuo thalamo.* Alexander Pheraeus à Thebe uxore sua propter pellicatum interfectus est. INTERPRES. Jason hic à Pheris Thessalicis, quas tyrannide oppresserat, dictus *Pheraeus*, de quo Cicero & Plin. VII. qui deploratus a medicis vomicae morbo, cum mortem in acie quaereret, vulnerato ab hoste pectore, salutem invenit: ita illi hostilis gladius salutem attulit, quem medici sanare nulla ratione potuerant. hunc Thebe uxor, adjuvantibus consciis, tandem interemit. FGNATIUS. Alexandri Thessalorum regis (Pherae enim oppidum est Thessaliae) quia Thebe, Jasonis Thessaliae regis filia, uxore sua adjuta a Ctesiphonte, Pitulo & Lycophrone fratribus est occisus. Lege Plutarchum in Pelopida & Tullium de Divinatione libr. I. CONST. FAN. De Alexandro Pheraeo & ejus exitu copiose tradiderunt Xenophon lib. V. de Rebus Graecorum, & Plutarchus in vita Pelopidae. MIRYLL. Alexandri Pherarum in Thessalia Tyranni, de quo Tullius Offic. lib. II. 7. *Quid Alexandrum Pheraeum, quo animo vixisse arbitrantur? qui, ut scriptum legimus, cum uxorem Theben admodum diligeret, tamen ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum & eum quidem, ut scriptum est, compunctum notis Thraciis, districto gladio jubebat anteire, praemittebatque de stipatoribus suis, qui scrutarentur arculas muliebres, & ne quod in vestimentis telum occultaretur, exquirerent. O miserum, qui fideliorem & barbarum & stigmatiam putaret, quam conjugem, nec eum fefellit opinio, ab ea est enim ipse propter pellicatus suspicionem interfectus.* Meminit, item lib. II. Rhetoricorum 49. praeter quem videndi Xeno-

phon

Utque Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
Vivus in occultas praecipiteris aquas.
Quaeque in Adimantum, Phliasia regna tenentem,
Ab

phon libro VI. de rebus Graecorum, Diodorus libro XVI. Conon narratione 50. apud Photium. Plutarchus in Pelopida. Valerius Maximus lib. IX. cap. 13. & ex recentioribus Sabellicus Enneade IV. lib. II. Idem vero Tullius lib. V. Tusculan. 20. Dionysium Syraeusanum ad Aristomacham & Doridem conjuges noctu sic ingredi solitum commemorat. SALVAGN. *Inquetnis thalamis* Francof. *jugularis more* quinque & editi nonnulli. *morte* Mſ. Bersm. De Alexandro hoc vide ad lib. II. ex Pont. IX. 43.

315. *Ut Larissaeus Alebes.*] Apud Suidam & Theocritum *Aleuas* scribitur, graeca diphthongo *ευ*. Innuit autem & Theocritus Aleuae potentiam, & opes ablatas fuisse, eum dicit omnem ejus memoriam interituram fuisse, nisi à Simonide poeta celebratus fuisset. Quo loco Comment. addit. τὰ δὲ περὶ Ἀλεύαν τοῦ Σιμίου, πάντα ἀνέθετο Ἐφορίων. MICYLL. In eodem lib. scripto, *Achilles*, non *Alebas*. nihil mutandum puto. CIOFAN. Aleuam Thessaliae Regem fuisse tradit Suidas in Ἀλευάδαι. A quo deinde Thessaliae Reges *Aleuadas* appellatos esse Pindarus Ode 10. Pyth. 8. Theocritus, ejusque Scholiastes, Satyrus apud Athenaum lib. XII. Herodotus lib. VII. Pausanias *in* Laconicis, & Achaicis fidem faciunt. Ille sibi propter Tyrannidem metuens, satellites complures ad latus adhibuerat, à quibus tandem per insidias obtruncatus est, ut vetus Interpres asserit, quod apud alium notae melioris Authorem legere mihi non contigit. Quare videndum, ne quod Ulpianus Rhetor in primam Demosthenis Olynthiacam narrat, ad Ovidium pertineat; Ἀλεύας, inquit, ἀπόγονός τις τοῦ Ἡρακλέους παίδων. μὴ φέροντες οὖν τὴν τυραννίδα οἱ Θετταλοὶ, καὶ ἀποροῦντες τί δεῖ ποιεῖν μετεπέμψαντο εἰς συμμαχίαν τὸν Φίλιππον, εἶτα ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐξέβαλε τοὺς Ἀλευάδας ἐκ τῆς τυραννίδος. καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν αὐτῷ νέμουσι Παγασάς, καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἀγορᾶς· *Aleuas quidem ex Herculis familia. Thessalus tyrannide in Thessalia positus est. Deinde hujus etiam liberi, quam cum Thessali nec ferre possent, & quo se verterent nescirent, Philippum adsciverunt in auxilium. Is cum venisset Aleuadas tyrannide dejecit; ob quod beneficium gratum suum animum declaraturi, usumfructum Pagasarum, portoriorum item, ac mercatuum vectigalia illi concesserunt.* SALVAGN. *Alebes* vel *Abestes* Sarrav. vid. Schol. Pind. VII. Nem. 104. Herodot. lib. IX. 57. Aristid. tom. III. Orat. p. 278. Aleuatum unus *Simus* memoratur ab Harpocratione in Σῖμος, ubi vide Valesium: illum favisse Philippo dicit. Simii filium Aleuam facit Schol. Theocr. Idyl. XVI. 34. Thessali Aleuae venatoris, qui a Dracone fuit amatus, & oscula solebat a serpente ferre, meminit Tzetz. Chiliad. IV. ℣. 325. de Aleuadibus multa Valesius ad Harpocr. in Τετραρχία. & ad proleg. Sozomeni. Ex Aleuarum familia Scopas, de quo infra ℣. 513. BURM.

327. *Utque Milo.*] Milo Pisam Elidos tenuit. Hic cum Pisaeos variis cruciatibus afficeret, ab ipsis in Alpheum fluvium, Pisam praeterfluentem, demersus est. Est autem *Tyrannus* communis generis: nam Theodosii Grammatici est regula, quod nomina professionem aut dignitatem significantia sint communis generis, ut *hic* & *haec dux*, *hic* & *haec Philosophus*. INTERPRES. Isaacus Casaubonus Notis ad triginta Tyrannos Trebellii Pollionis sub finem, ubi de nomine *Tyranni*, hunc locum veteris interpretis adducit. Verum quis ille sit *Theodosius* Grammaticus haud compertum habeo, nisi Macrobius intelligendus, qui Theodosius itidem dictus. Sanctius ait quosdam legere *Philo*, quomodo etiam Lugdunensis quaedam editio praefert. Quare nescio an rescribendum, *ut Phido, sub quo*, &c. & de Phidone Argivo intelligendum, quem Pausanias in Eliacis posterioribus, cap. 22. ait, τυράννων τῶν ἐν Ἕλλησι μάλιστα ὑβρίσαντα. Strabo vero lib. VIII. δυνάμει δὲ ὑπερβεβλημένον τοὺς κατ᾽ αὐτόν. Quid egerit in Elea & Pisatide videre est apud ipsos. Sed hoc divinare est, nihil enim de Phidonis morte referunt, eam verisimiliter non omissuri, si Pisaei Phidonem in Alpheum conjecissent, ut is quidem mensuras & pondera fertur invenisse, teste Plinio lib. VII. cap. 56. Hinc appellatae mensurae *Phidoniae*, de quibus Strabo loco laudato, Julius Pollux lib. X. cap. 45. Pindari Scholiastes. Neque vero dubium est, quin per *occultas aquas* Alpheus ille Poëtis celebratissimus intelligatur, qui per occultos meatus magnum spatium maris emetiri dicitur. Nam & Virgilius lib. III. Æneid. 695. eandem vocem usurpavit. Qua de re, praeter veteres, Thomas Fazellus Decad. I. lib. IV. cap. I. Cl. Marius Aretius in Chorographia Siciliae, Vincentius Mirabella Syracusarum Topographiae Scriptor, Philippus Cluverius Siciliae Antiquae lib. I. cap. 12. SALVAGN. *Usque Milon* Jureti, Sarrav. & duo alii; quomodo & in Solini veterrimis exemplaribus exaratum occurrit cap. I. HEINS. vid. ad met. XV. 229. *utve* Moreti. *utque male* alter Regius. *ut Milo* Ed. Micll. deinde, *ipsa Tyranno* Francof. & Heinsii unus. *Milon* etiam Inf. 611. scribitur. Quod vero de Theodosio adnotat Salvagnius, verosimile est, intelligi Macrobium, qui saepe ut Grammaticus citari solet. vid. Vossium de Analogia lib. I. cap. 15. & ita Avieni Fabulae inscriptae Theodosio, id est Macrobio, leguntur. Sub ejus

no-

Ab Jove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amaſtriacis quondam Lenaeus ab oris,
Nudus Achilleâ deſtituaris humo.

Ut-

nomine ſupereſt opuſculum Grammaticum de differentiis & ſocietatibos Graeci Latinique verbi, inter veteres a Putſchio editum Grammaticos tom. II. p. 2727. Burm.

328 *Aquas occultas.*] An forte Alpheum fluvium praeterlabentem intelligit, qui ſubter mare in Siciliam lapſus, Arethuſae fonti ſeſe immiſcet? Egnatius. per *occultas aquas* Alphaeum judicio noſtro intelligit, qui per occultos meatus ex Arcadia in Siciliam dicitur labi. Unde eſt illud Virgilii III. Aened. 694.

——— Fama eſt huc Elidis amnem
Occultas egiſſe vias ſubter mare, qui nunc
Ore, Arethuſa, tuo Siculis confunditur undis.

Const. Fan.

329. *Quaeque in Adimantum.*] Adimantus, Rex Phileſiae, indignans ſuperis obedire, & ipſi Jovi, fulmioatus eſt, ot ait Gallus. Interpres. *Phylleia regna* Theſſala expone, a Phyllo urbe Theſſaliae, de quo meminit Strabo. nunc enim Theſſalorum ſit mentio. qui *Phileſia* leguot, vel *Pyleſia* corruptis codicibus adhaeſeruot. Const. Fan. Adimantus Phyletiae rex, Pooto conjunctae, ſive (ut alii volunt) Theſſaliae, deorom contemptor, diis ſacrificare neglexit, ſe ipſis majorem praedicans. quare à Jove (ut vetuſtiſſimus exponit interpres) fulmine ictus interiit. Meminit in dialogis Plato cujusdam Adimanti: ſed nihil ad hunc locum. Zarot. Meminit & Polybius alterius cujuſdam, libro quarto, quem Lacedaemone in foro, à diverſae factionis juventute confoſſum ſcribit: dum Macedones, ut cooſervatores Laconum, defendit: Sed neqne hoc ad rem praeſentem. Illud addendom, fuiſſe & deum, ſive heroem quendam Ponticum, *Phileſium* nomine, qui apud Trapezuntios colebatur, ut indicat Arrianus in περιπλῷ Euxini. Quanquam hoc loco *Phyleſia* regna, per y, ſcribendum magis putem, verſus gratia, ſive à Phylete aliquo, hoc nomiue, ſive aliunde tractum. Caeterum ſunt qui oeque hoc, neqoe illo modo ſcribant, ſed *Phylleia* regna à Phyllo Theſſalica orbe, ut ipſis placet. Nam & Adimantum hunc Theſſalum fuiſſe. Quod quidem illorum judicio relinquo. Micyll. hic ego Davus ſom non Oedipus, nam quod vetus loterpres ait, *Adimantum Regem Phileſiae indignantem ſuperis obedire & ipſi Jovi, fulminatum eſſe*, nuſpiam mihi lectum. Caeterum pro *Phileſia* quod omnes editiones invaſerat, edendum curavi *Philaſia*, ouſquam eoim *Phileſiam* gentem invenio, *Philaſiae* vero complures meminere, tum Ælianus in Epiſtola Callipidis ad Cnemonem, Stephanus, Heſychius, Author Etymologici, Scholiaſtes Ariſtophanis in Acharn. Haec nomen habet à Phyla Oeneidis Tribu in confinio Boeotiae, qui locus egregio Thraſibuli facinore pro patriae libertate nobilis fuit, de quo Diodorus Siculus lib. XIV. Xenophon Hiſtor. Graec. lib. II. Lyſias oratione κατὰ Ερατοσθένους. Philoſtratus de vita Apollonii. lib. VII. cap. 2. Clemens Alexandrinus Strom. lib. I. Salvagn. *Quaeque ad biniantem* unus Gallicus. *quaeque in Achimarum* alter Regius. *in Amidantum* prior Regius. *ſceptra tenentem* Medic. unus. mox *ab Jove* alius Mediceus. Pius ad Val. Fl. I. 662. notat quosdam legere, *Quique in Acidimaton Piſeia regna tenentem*, & intelligere Salmonea, qui in Elide regnavit, & a Jove fulmine ictus fuit. Sed forte hic reſpicit Aſopon fulmine a Jove percuſſum, quia indignatus filiam Aeginam ab eo raptam & corruptam, illi bellum inferre meditabatur. Vide egregie ejus furorem deſcribentem Stat. VII. Theb. 316. & ſeqq. Aſopus vero circa Phliunta labitur, teſte Scholiaſte Pindar. III. Nem. prioc. Ὁ Ἄσωπος οὐκ ἐν Αἰγίνῃ, ἀλλὰ περὶ Φλιοῦντα ἐστὶ καὶ Νεμέα, & idem Pauſanias lib. II. cap. 5. adfirmat, & Aſopom vocat *Phliaſium*: & cap. 12. Aſopum Cegluſae & Neptuni filium inveniſſe amnis aquam, quem ab illo Aſopum vocant Diodorus lib. IV. p. 190. Aſopom, Phlionta habitantem, duxiſſe Methonem Ladonis filiam, & inter alios ſuſcepiſſe Aeginam narrat. Schol. vero Pind. ad VI. Olym. 144. *Metopen* vocat filiam Ladonis, & in nominibus filiarum diſcrepat a Dionyſio: confundens Aſopum Boeotium com Phliaſio, quos Pauſanias diſtinguit. vid. Spanh. ad Callim. in Del. ℣. 78. *Adimantus* vero eſt ex Graeco Ἀδείμαντος, *impavidus*, qood nomen ipſi a Graeco datum Ovidius forte arripuit, ut animum & audaciam fluminis furioſi, ut à Statio deſcribitor, exprimeret. Hoc vero nomine memoratur *Adimantus* Corinthiorum Dux à Suida in Ἀδείμαντος. qui eumdem facere videtur, qui Leucolophi filius dicitor ab Ariſtophane in Ranis Act. v. 5. cap. 5. nam Suidas eum a comicis traduci ait. Herodotus tamen lib. VIII. 5. Corinthium, & Ocyti filium facit. & ipſi cap. 61. hoc dictum tribuit, quod Suidas Adimanto Leniolophi filio. Confundit ergo duos Suidas. nam ille alter Athenienſis Leucorophidae, vel, ut alii, Leucolophidae filius dicitur Xenophonti Hiſt. Graec. lib. I. p. 490. ubi male *Leucorophidae filius* dicitur, pro *Leucorophides*, & forte legendum, Ἀδείμαντος Λευκοροφίδης. Ariſtaei Corinthii Adimanti filii meminit Thucydid. lib. I. cap. 6. quem Ariſtaean vocat Herod. lib. VII. 137. *Adimantus* Lampſacenus, adulatot Demetrii regis, memoratur ab Athenaeo lib.

Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
Est Larissaeis raptus ab hoste rotis.

335 Vel

lib. vi. 16. *Adimantus* etiam Platonis frater Laert. iii. 4. Alius, qui testamentum Theophrasti commune servaret. v. 57. hoc ergo nomen Asopo potuit dare Naso, vel ab alio datum praeferre, quia per ambages caecum hoc carmen emisit. Obstare potest, quod dicatur regna tenuisse Phliasia, cum alii advenam vel inquilinum Phliuntis faciant, Rege tunc Arante. Sed potuit alios auctores secutus esse Ovidius. Burm.

331. *Aut ut Amastriacis.*] Lenaeus Rex Amastricum captus à Mithridate Paphlagoniae Rege, socero Achillis, in Ponto insula solus relictus est, ubi fame periit, ut Favorinus ait:

Veste ciboque carens Lenaeus, cum tamen esset
Rex, quasi Nicocles, hac quoque morte perit.

Interpres. Anium intelligit Bacchi pronepotem, si cum Codro non fallimur, de quo ita fabulam texit Diodorus lib. vi. Staphylo ac Chrysotheidi tradunt fuisse filias tres, Molpadiam, Rheam, Partheniam. Rheam ab Apolline compressam gravidam esse factam. Patrem iratum, tanquam ab homine corruptam, filiam in arca inclusam in mare dejecisse, quae cum in Delum appulisset, filium peperit nomine Anium. Mulier praeter opinionem salutem assecuta, infante post partum supra Apollinis altare posito, Deum oravit, ut si ex eo genitus esset, servaret. Apollinem dicunt, abscondito infante, ejus educandi curam cepisse. doctumque deinde divinandi artem magno honore affecisse. Hactenus Diodorus. lege autem non *Achillea humo*, sed *Apollinea*, Delum intelligens, ubi Anius a matre relictus fuit. Nec te fugiat Staphylum Anii avum, Bacchi filium fuisse. unde *Lenaeus* hoc loco *Anius* appellatur, Bacchi pronepos; cui *Lenaei* cognomen est inditum, ἀπὸ τοῦ Λήνου, id est a lacu, ut Servius, Eusebius & Diodorus scribunt. Interdum *Limnaeum* eundem deum legimus appellatum a Limnis Atticae vico, ubi templum habuit, teste Aristophanis commentatore in Ranis. Const. Fan. Strab. lib xii. Μετὰ δὲ τὸν παρθένιον ποταμόν ἐστιν Ἄμαστρις. ὁμώνυμος τῇ συνῳκικυίας πόλεως Et rursum: Ἡ δὲ Ἄμαστρις γυνὴ μὲν Διονυσίου τοῦ Ἡρακλείας τυράννου, θυγάτηρ δὲ Ὀξυάτρου, τοῦ Δαρείου ἀδελφοῦ τοῦ κατὰ Ἀλέξανδρον, &c. Eadem & Steph. nisi quod apud illum corrupte Σικελίας, pro Ἡρακλείας scribitur. Fuit autem eadem haec urbs, Κρῶμνα aliquando dicta, ut apud Hom. Κρῶμναν τ' Αἰγιαλόν τ', καὶ ὑψηλοὺς Ἐρυθίνους. autor Stephan. Tametsi rursum Arrianus in Periplo, sive Itinerario Euxini, diversas faciat Amastrim & Cromnam. Sed hoc nihil ad rem praesentem. Micyll. Domitius. *Amastrix urbs est in peninsula, habens portus ex utraque parte, quam condidit Amastris, Oxyartis filia, uxor Dionysii Tyranni Heracliensis. Hic Dionysius Lenaeus dictus est, qui expulsus à Mithridate, aufugit in* Ἀχιλλέως δρόμον, *in locum, quem cursum Achillis appellant, ubi à suis desertus periit, omni destitutus ope.* Zarotius paulo aliter, omnes sine Authore, praeter commentitium Favorinum veteris Interpretis. An Dionysius ille, cujus meminit Strabo lib. xii. ideo *Lenaeus* ab Ovidio dictus, quod utroque nomine Bacchus appelletur, ac proinde idem videatur esse Dionysius & Lenaeus, haeret mihi aqua. Amastris civitas est Ponti, de qua Strabo loco citato, Memnon in excerptis alüque, quo in tractu est & Leuce Insula, *Borysthenis ostio objecta, parva admodum, & quod ibi Achilles situs est, Achillea cognomine*, ut verbis utar Pomponii Melae lib. ii. cap. 7. Eamque per *Achilleam humum* indubitanter Ovidius intelligit. Cujus votum est, ut in illa Ibis nudus destituatur, quoniam, ut inquit Ammianus lib. xxii. *Insula Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint quidam forte delati, visis antiquitatis vestigiis, temploque & donariis eidem Heroi consecratis, vespere repetunt naves. Scitum enim non sine discrimine vitae illic quemquam pernoctare.* Ibi namque fama erat Achillis & aliorum Heroum animas ἀλάσσεσθαι ἐρημαίας ἀνὰ νάπας, *versari desertas per valles*, ut ait Dionysius Alexandrinus in Periegesi versu 546. Ipsumque à multis & visum & auditum esse narrant Maximus Tyrius Orat. 27. Arrianus in Periplo Ponti Euxini. Quin etiam fabulantur Helenam in ea Insula post obitum Achilli nuptam, ut videre est apud Philostratum in Heroicis. Eoque pertinet quod Pausanias in Laconicis de Leonymo Crotoniate, Conon narrat. 18. de Autoleonte scriptum reliquerunt. Proditur & hoc miraculum, quod aedem Achilli sacram in eadem Insula nulla ingreditur ales, & quae fortè advolaverit raptim fugam properat, teste Solino cap. 22. Plinio lib. 10 cap. 29. cum alioqui avibus abundet, quamobrem Euripides πολυόρνιθον appellat; & sanè dicta est Leuce, quod, ei quae insunt, animalia alba sunt, quod de Laris, Cycnis & Ciconiis interpretatur Tzetzes in Lycophronem. Quanquam Arrianus à colore Insulae sic denominatam ait. Sunt autem qui Dromon Achillis cum Leuce confundunt, quam 25. m. pass. ab illo distare Plinius author est lib. 4. cap. 12. Salvagn *Amastricis* unus Heinsii. *Anastricis* Petavian. *Lernaeus* Sarrav. *Lennaeus* duo. *Lephaeus* Octavian. deinde *nudus Acinea* Moreti. *Achannea* unus Heinsii. Nescio vero, an non Mithridates hic intelligatur, qui *Dionysii* nomen etiam cepit, & qui ab Amastriacis, id est Ponticis, regionibus (a

parte

Vel qui, quae fuerat tutatus moenia saepe,
Corpore lustravit non diuturna suo:

Ut-

parte totum intellige) desertus ab omnibus in Chersonesum & Bosporum Cimmerium fugit, quam *Achilleam humum* vocat a vicina Achillis peninsula. Omnia in hoc carmine caecis historiis involuta & ambagibus, ut praemonuit paulo ante. Burm.

333. *Utque vel Eurydamas.*] Callimachus dicit Eurydamantem & Thrasillum inimicos fuisse; Eurydamantem vero à Simone Larissaeo circa tumulum Thrasylli raptatum esse. Interpres. Certe multa sunt frugi apud hunc Interpretem, qui caeteris facem praetulit. Dydymus enim ad Iliad. χ' eadem narrat de Eurydamante ex ipso Callimacho. Salvag. Eurydamas Medus ex Homeri interpretis testimonio fuit, qui circa Thrasylli fratris tumulum à Simone Larissaeo tractus est. Egnatius. Hunc Eurydamanta Medum fuisse Codrus ex testimonio Interpretis Homeri probat, qui circum Thrasylli fratris tumulum a Simone patria Larissaeo tractus fuit. Const. Fan. In Comment. Gaecorum, quae in Homerum feruntur, Iliad. χ. 398. ita legitur: ὁ δὲ Καλλίμαχός φησιν, ὅτι πάτριον ἐστι Θετταλοῖς, τοὺς τῶν φιλτάτων φονέας σύρειν περὶ τοὺς τῶν φονευθέντων τάφους. Σίμωνα γάρ φησι Θετταλὸν τὸ γένος, Εὐρυδάμαντα τὸν Μειδίου σύρας φασὶν, ἀποκτείναντα Θράσυωνα (sive Θράσυλλον potius, ut hic, scribendum) τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἅψασθαί τε τῷ νόμου πρῶτον. τοῦτον γὰρ ἐξάψαι τοῦ δίφρου τὸν φονέα, καὶ περὶ τὸν τετελευτηκότος τάφον ἕλκειν, &c. Micyll. Ibidi vita functo raptationem corporis imprecatur, exemplis ductis ab illis tribus, quorum historiam tribus distichis exequitur. Hic mentio fit de Eurydamante Medo, à Simone Thessalo circa Thrasylli fratris tumulum tracto, ex more Thessalorum, de quo Didymus Homeri Scholiastes ad Iliad. χ' ex Callimacho, ubi pro Θράσωνον legendum haud dubie Θράσυλλον. Quam historiam frustra quaeras apud alium Scriptorem. Dictum autem *Larissaeis* pro Thessalis, à Larissa Thessaliae urbe. Salvagn. *Eurydamus* duo Regii. in Scholiaste vero Homeri non *Eurydamas* Medus dicitur, sed τοῦ Μειδίου, filius Mediae vel Midiae. Bapuft. Pius ad Plauti Mostell. II. I. 5. de Hectore capere quosdam ait, & *Eurydamantem* vocari, *late domantem*, *Thrasyllum* vero *audacem*, & esse Patroclum. legit etiam *Magnus ut Eurydamas* &c. nec alienus sum ab hac explicatione, quae jam olim antequam umquam vidissem Pium, mihi in mentem venerat. Nam sub illis epithetis, ut modo sub *Adimanto* Aesopus, latent viri, quos proprio nomine nolebat clarius exprimere. sed retinebat me sequens distichon, quod de Hectore agit, nisi de eodem duobus distichis egisse Poëtam credimus, vel sequens distichon alium quem, cui simile Hectori fatum obvenit, indicat: sed hoc est hariolari. Acquiescamus ergo in interpretum priorum sententia. Burm.

335. *Vel qui, quae fuerat.*] Hector ab Achille interfectus tractus est circa moenia Trojae, ligatus ad currum, ut dicit Virgilius. Interpres. Ita Pentadius in Hectoris tumulo:

Hunc ferus Aeacides circum sua moenia traxit,
Quae juvenis manibus texerat ante suis.

Virgilius in Culice usus est etiam verbo *lustrare* in his:

Hic erat Aeacides vultus elatus honore
Alter, Dardanio fusis quod sanguine campis
Hectoreo victor lustravit corpore Trojam.

Dixit autem Naso *non diuturna*, quae Hectore interempto captu faciliora erant. Unde Horatius ad verbum ex Homero:

——— *& ademptus Hector*
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Grajis.

Et Higynus Achillem exclamasse dicit, cum Hectora raptaret, *expugnavi Trojam*. Ideo Pindarus Olymp. Ode 2. Hectora Τροίας ἄμαχον ἀστραβῆ κίονα. *Trojae inexpugnabilem & firmam columnam vocat*, & C. Silo canebat:

Ite agite, ô Danai, magnum Paeana canentes;
Ite triumphantes, belli mora concidit Hector.

Salvagn. *Tutatus pergama* unus Heinsii.

337. *Utque novum passa.*] Limone, Hippomenis filia, cum quodam adultero deprehensa; & hic quidem Hippomenis currui alligatus foede districtus est; illa vero cum equo ferocissimo inclusa, ab eo dilacerata est, unde Darius:

Limone moritur, sed causa est mortis adulter,
Altera causa fuit moechus, & altera equus.

Interpr. Historia vera, ut in Commentariis nostris ostendimus, sed commentitia Darii nescio cujus authoritas. Salvag. *Passa genus Hippomeneide poenae*, *Tractus in Actaea*, &c. Aldina editio habet. Quanquam hoc, an illo modo legas, non multum interesse videtur. Caeterum de Hippomene, & quo supplicio idem filiam suam affececent, Suidas in hunc modum tradit: Ἱππομένης, inquit, Ἀθηναίων ἄρχων, ὃς ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς δι' αἰτίαν τοιάνδε. ἦν αὐτῷ θυγάτηρ, ἣν τινος τῶν ἀστῶν τινὸς αἰσχύναντος λάθρα, ὑπ' ὀργῆς καθεῖρξεν εἰς οἴκημα δήσας σὺν ἵππῳ, καὶ τροφὴν οὐδετέρῳ εἰσεκόμιζεν. πιεσθεὶς οὖν λιμῷ ὁ ἵππος, ἐφορμήσας τῇ παιδὶ, ἀνήλωσέ τε αὐτὴν, καὶ αὐτὸς ὕστερον ἀπέθανε. μετὰ ταῦτα ἐπισκαφείσης αὐτῷ τῆς οἰκήσεως, ἀπ' ἐκείνου ὁ χῶρος ἐκαλεῖτο ἵππου καὶ κόρης. Tantum ille. Micyll. Historiam narrat

He-

Utque novum passâ genus Hippomeneïde poenae,
Tractus in Actaeâ fertur adulter humo:
Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.

Vis-

Heraclides Ponticus. περὶ τῶν πολιτειῶν in hunc modum. Ἱππομένης δὲ εἷς τῶν Κοδριδῶν βουλόμενος ἀπώσασθαι τὴν διαβολὴν, λαβὼν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Λειμώνῃ μοιχὸν, ἐκεῖνον μὲν ἀνεῖλεν ὑποζεύξας μετὰ τῆς θυγατρὸς τῷ ἅρματι, τὴν δὲ ἵππῳ συνέκλεισεν ἕως ἀπώλετο), *Hippomenes, unus ex Codridis, volens diluere animi mollis atque effeminati calumniam, filiâ Limone cum stupratore deprehensa, illum quidem una cum filia currui alligatum necavit, filiam vero cum equo domi inclusit, donec moreretur.* Alii quidem puellae necem prodiderunt, amatoris nemo, praeter Heraclidem & Ovidium. Quaedam editiones sic habent: *Utque novum passa est genus Hippomeneïa poenae: Tractus & Actaea fertur adulter humo.* Quam lectionem Valerius probat. Micyllus non multum interesse putat, hoc an illo modo legatur. Ego Aldinam secutus sum. Primum, quod sequens distichon Nasonis votum continens, ad Hippomenis filiam nullo modo pertinere videtur, deinde quod Limones interitus versu 461. commemoratur. Sensus est, ut Ibis mortui corpus eodem modo raptetur, quo tractus fertur amator Limones, novo supplicio affectae. *Adulter* autem dictus pro amatore, ut apud Horatium lib. III. Od. 16.

Inclusam Danaen turris ahenea
Robustaeque fores, & vigilum canum
Tristes excubiae, munierant satis
Nocturnis ab adulteris.

Nam licet Heraclides voce μοιχὸν usus sit, quae pro adultero plerumque usurpatur, hîc tamen pro corruptore capienda est, quia Limonen innuptam fuisse testatur Æschines in Timarchum; cujus verba proferemus, ubi de ipsa mentio erit: alioqui propriè *adulterium*, inquit Papinianus, *in nupta committitur propter partum ex altero conceptum, composito nomine. Stuprum vero in Virginem viduamve committitur*, quod Graeci φθορὰν appellant. leg. 6. §. 1. *D.* ad legem Juliam de adulteriis. Per *Actaeam humum* Athenae intelligendae, quoniam Attica prius *Acte* dicta, authore Strabone initio lib. IX. Solino cap. 13. Plinio & aliis. SALVAGN. *Hippomeneida* nonnulli veteres. Scribe:

Utque novum passâ genus Hippomeneïde lethi.

Ad Limones adulterum enim hoc distichon est referendum. de Limone ipsa acturus est infra ℣. 459. & versu proximo forte scribendum, *Tractus Erechthea humo*, nam veteres, *Tractus & Actaea.* HEINSIUS. *Utque n. passa est poenae genus Hippodameias* duo codices cum pr. Edit. vid. Heins. frag. Add. ad Tibul. Brouchusii. p. 466. de Limone vid. Meurs. Ath. Att. III. 6. & de Arch. I. 6.

338. *Tractus in Actaea.*] lege, *& Actaea*, non *in Actaea*, CONST. FAN.

339. *Invisa.*] *Invita* tres codices. *invisa* Mentel.

340. *Turpe cadaver.*] *Triste* Sarrav.

341. *Viscera sic aliquis.*] Tangit quod Nauplius pater Palamedis, fraude Vlyssis interfecti, Graecos Troia revertentes, posito igne in Caphareo monte naufragio perdidit. INTERPRES. Magis placet ut *scopulus* quam *scopulis* legatur, licet & hoc possis tueri. CONST. FAN. Simillima est illa Thyestae imprecatio apud Ennium, ad quam forte Naso alludit:

——— *Ipse summeis saxis fixus aspereis*
Evisceratus, latere pendens, saxa spargens tabo,
Sanie, & sanguine atro.

De qua quidem execratione, sic Tullius lib. I. Tusc. *Execratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus; durum hoc sane, talis enim interitus non est sine gravi sensu; illa inania, ipse summeis saxeis*, &c. Rursus in L. Pisonem: *Neque vero ego, si unquam vobis male precarer, quod saepe feci, in quo Dii immortales meas preces audiverunt, morbum, aut mortem, aut cruciatus precarer. Thyestea ista execratio est, Poëtae vulgi animos non sapientum moventis.*

Ut tu naufragio expulsus, uspiam saxeis fixus aspereis
Evisceratus.

Nonius in *spargere* alterum illorum versuum ex lib. XIX. Lucilii adducit. Sed ego lubens Hieronymo Columnae subscribo, qui putat Lucilium hanc Ennii execrationem suis interseruisse poëmatis tanquam vulgo jactatam, & inde Nonium Lucilii existimasse. Quod superest, Interpretes omnes hunc Ovidii locum de Nauplio capientes, tantum ab Ovidii mente absunt, *quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.* Tu de Locrensibus interpretare, qui post eversam Trojam in patriam redeuntes, ob unius Ajacis noxam in Euboeae promontoriis misere naufragio perierunt. Virgilius lib. I. Æneid.

——— *Pallasne exurere gentem*
Argivûm, atque ipsos potuit submergere ponto,
Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei,
Disjecitque rates, evertitque aequora ventis.

Idem

Viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
  Fixa sub Euboïco Graja fuere sinu.
Utque ferox periit & fulmine & aequore raptor,
  Sic te mersuras adiuvet ignis aquas.

345 Mens

Idem narrant Homerus lib. IV. Odyss. Calaber lib. XIV. Euripides Troadibus Lycophron Cassandra. Philostratus Icon. lib. II. Timaeus Locrus lib. LI. Historiar. Horatius Epode 10. Seneca Agamemnone. Itaque Germanam eam esse Nasonis mentem ex eo etiam patet, quod Ajacis ipsius interitus disticho proximo subjicitur. SALVAGN. *Scopulus* sex scripti. HEINS. *Scopulo* duo Heinsii. mox *Graeca sub E. fixa f. s.* Gallicus unus.

341. *Viscera.*] Ante hoc distichon in Franc. & tribus aliis, & pr. Edit. sequebatur:

Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas,
His precor ut vivas & moriare locis.

Nisi quod in uno Gallico erat, *Scythicasque sagittas.* &, *& vivas* in uno Heinsii, *nec moriare* in alio. deinde in plurimis & pr. Edit. sequebatur. 441.

Utque ferox Phalaris &c.

Et tunc in quatuor & pr. Edit. 463.

Aut ut Cassandrus &c.

Addebat pr. Edit.

Aut pereas, periit sicut Cassandrius ille,
Quem sua gens merito mersit in amne Lyci.

343. *Utque ferox.*] Aiax Oilei cum Vlysse Palladium rapuit, quare à Jove fulminatus est, & in mari demersus prece Palladis. INTERP. Hic Aiax Oilei fuit, de quo etiam Vergil I. Æneid. meminit. Huic Pallas infensa, propter stupratam in templo ipsius Cassandram, in reditu, cum circa Caphareum promontorium Euboeae & ipse & caeteri Graecorum navigarent, tempestatem concitavit, qua caeterorum quidem naves, aliae dispersae, aliae scopulis illisae fuere: ipse autem Aiax etiam fulmine percussus. Utramque igitur rem Poëta tangit, priore disticho navium collisionem atque periculum, posteriore autem ipsius Ajacis interitum. MICYLL. Ajax Oilei filius Cassandrae raptor, de quo Virgilius loco proxime laudato:

Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

Sed enim Timaeus Locrus lib. II. Historiarum Ajacem naufragio evasisse, & in patriam reversum prodidit. SALVAGN. *Periit a fulmine* alter Petav. *& flumine* Moreti.

345. *Mens quoque.*] Pentheum tangit, qui à matre dilaceratus est. INTERPRES. Sic & ipse in Metamorphosi de Marsya ℣. 388. *Nec quicquam nisi vulnus erat.* EGNATIUS. Idem VI. Met. *Nec quidquam nisi vulnus erat.* Addit Plutarchus in Alcibiade, Marsyam suffocatum fuisse ab Apolline. Reperio tamen apud Stephanum in dictione *Damascus* hujusmodi fabulam. Gigantem quemdam, Ascum nomine, una cum Lycurgo Bacchum devinxisse, inque Bardinem fluvium dejecisse. Mercurium autem Baccho vinculis liberato Ascum excoriasse. Item hanc alteram. Cum Bacchus in Syria vineam plantavisset, Damascum Mercurii & Alcmedes Nymphae filium eam securi excidisse, quamobrem iratus Bacchus eum insecutus pelle nudavit. Ego utramque hanc fabulam huic loco censuerim magis, quam Marsyae fabulam convenire, cum quia Lycurgi statim Ovidius intulit mentionem, qui a Baccho fuit supplicio affectus. tum quia infra Marsyae excoriationis meminit, ut, *Nudaque direpta pateant tua viscera pelle, ut Phrygii cujus nomina flumen habet.* Nisi velis dicere Nasonem hîc furorem, illic Marsyae poenam imprecari: sed hoc non ignorandum, Marsyam Hyagnis filium fuisse, ut ex Philippi constat epigrammate libro Graecorum Epigrammatum primo. Tradit etiam Zenobius in proverbiis, quod non praetereundum videtur, Apollinem cum Marsyam, ut excoriaret, ad pinum suspendisset, etiam Babyn ejus fratrem voluisse interficere; sed Pallade causante, quod pejus tibia uteretur, dimisisse: unde in homines quotidie quid pejus laborantes, natum esse proverbium, *κάκιον Βάβυς αὐλεῖ, Pejus Babys tibicinatur.* CONST. FAN. Non de Marsya intelligendus hic locus, neque enim ille furiis agitatus usquam legitur, sed de Ajace Telamonio, qui toto corpore invulnerabilis fuit, praeterquam ea parte, ubi pelle Herculis leonina infans contectus non fuerat. Ita enim in Comment. Homeri legitur Iliad. penult. Ἱστόρηται, ὅτι ἔτυχεν Ἡρακλῆς τῇ νήσῳ Σαλαμῖνι κατά τινα χρείαν προσπλεύσας. Τελαμῶνι δὲ ἄρτι γενέσθαι τὸν παῖδα Αἴαντα ἐπιστὰς οὖν ὁ Ἡρακλῆς, καὶ ἀναλαβὼν τὸν παῖδα, περιέβαλε λεοντῇ. ἐφ' ᾧ εὔξατο αὐτὸν γένεσθαι ἄτρωτον. ὁ δὲ ηὐξήθη, καὶ τὸ πᾶν τοῦ σώματος ἐγένετο ἄτρωτον, πλὴν τοῦ αὔχενος (sive, ut alii, τῆς πλευρᾶς) τοῦτο γὰρ ἐδόκει τότε κατὰ τύχην τὸ μέρος μὴ περιβεβλῆσθαι τῇ λεοντῇ, &c. Eadem ferè & Pindarus Ode Isthmiorum sexta. De insania autem & furore Ajacis, ex quo idem se postremo interfecit, extat tragoedia Sophoclis, quae inscribitur Αἴας μαστιγοφόρος, MICYLL. Nihil dirius insania & furore, quae sunt Deorum tela, imprecari potuit, qua de re luculenter sanè Lycurgus Orator contra Leocratem, Cicero de Aruspicum Responsis, item oratione in Pisonem. Hoc disticho significatur Ajax Telamonis filius, de cujus furore extat Sophoclis Tragoedia, quae inscribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Meminerunt

&

Mens quoque sic furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque Dryantidae Rhodopeïa regna tenenti,

In

& alii passim. Is corpore toto invulnerabilis erat, praeter sinistrum latus, vel ut alii volunt, jugulum. Unde Naso *unum* illi *vulnus* fuisse dicit, Nam cum Telamon quodam tempore pro liberis sacra faceret, Hercules casu illac transiens, hospitioque exceptus sacris interfuit, simul Jovem precatus, ut Telamoni proles mascula nasceretur, ejusque votum Aquilae praetervolantis omine comprobatum est, indeque puer Ajax dictus, quem adultum Hercules leonina sua involvit, eique illam dono dedit, qua tectus sauciari non poterat, praeterquam in ea corporis parte, ubi Leonis pertusa pellis erat in usum gestandae pharetrae, uti Scholiastes Homeri Iliad. ψ. Tzetzes *in Lycophronem*, Sophoclis Scholiastes *in Ajacem flagelliferum*, Suidas in voce Α'σφαδάςῳ prodiderunt. Paulo aliter Pindarus Isthm. Ode vi. Apollodorus lib. iii. Philostratus in Heroicis. Certe vetus Ovidii Scholiastes, & post eum Domitius, Zarottus, & Egnatius, hunc locum de Marsya interpretantur, propterea quod Ovidius lib. vi. Metamorph. de Marsya pelle spoliato sic canit:

Clamanti cutis est summos direpta per artus,
Nec quicquam nisi vulnus erat ——

Ipsum autem furore actum sese in flumen sui postea nominis demersisse docet hic Suidae locus. *ὃς παραφρονήσας ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ ἀπώλετο, καὶ ἐπωνομάσθη ὁ ποταμὸς Μαρσύας.* In quam sententiam, Egnatii praesertim authoritate ductus primum inclinaveram; nunc ab illa discedo Parrhasium Epistol. 24. secutus, tum quod Ovidius utriusque Ajacis more suo consequenter meminisse visus est, tum etiam quod furiosos aliquot magni nominis enumeraturus, Ajacem Telamonium praetermisisse non debuerit. SALVAG. *Cui erat* Juret. *qui erat* duo alii. recte. Met. vi. de Marsya, *Nec quicquam nisi vulnus erat.* libro xv. de Hippolyto, *unumque erat omnia vulnus.* HEINS. Sed contrarium hic dicere voluit Poëta, illis locis, quae adducunt viri docti, nimirum ut Salvagnius bene, uno tantum loco corporis potuisse vulnerari, vid. ad xiii. Met. 392. ubi *pectus tum demum vulnera passum.* & ita hic *cui toto pectore* duo scripti & prima editio. editi olim, *qui toto corpore vulnus habet.* BURM.

347. *Utque Dryantidae.*] Lycurgus Dryantis filius, qui sibi crura incidit, vel quia vites Bacchi extirpaverat, vel quia cum matre concubuit, vecors effectus, uno semper pede nudo ambulavit, quod tangit Horatius. INTERPRES. Lycurgum innuit, ut puto, Dryantis filium, quem *μονοκρήπιδα* Graeco epitheto appellatum invenio, quod in altero tantum pede calceum haberet. Hunc Homerus à Jove lumine orbatum cecinit, quare quod altero pede laesus esset, cultum pedis disparem Naso ingeniose dixit. EGNAT. Lycurgum Dryantis filium intellige, de quo apud Hyginum ita traditur: *Lycurgus Dryantis filius, Liberum de regno fugavit: quem cum negaret deum esse, vinumque bibisset, & ebrius matrem suam violare voluisset, tunc vites excidere est conatus: quod diceret illud malum medicamentum esse, quod mentes immutaret. Qui insania à Libero objecta, uxorem suam & filium interfecit. ipsumque Lycurgum Liber pantheris objecit in Rhodope, qui mons est Thraciae, cujus imperium habuit.* Hic traditur unum pedem sibi pro vitibus excidisse. Atque hunc *μονοκρήπιδα* Graeci quoque vocarunt. quod Ovid. significare volens, *In gemino dispar cui pede cultus erat*, dixit. Porro de furoribus Lycurgi etiam Flaccus meminit primi Argonaut. 726. *Bistonas ad meritos cum cornua saeva Thyoneus Tersit, & infoelix jam milla furoribus Haemus, Jam Rhodopes nemora alta fremunt, solem incita longis Porticibus conjunxque fugit, natique Lycurgum.* MICYLL. *Lycurgo* Dryantis filio Thracum Regi, qui spreto & exagitato Baccho in furorem versus, tibias sibi succidit, cum vites excidere putaret, ut refertur ab Apollodoro lib. iii. Higyno cap. 132. Servio in illud Virgilii lib. iii. Æneid.

Thraces arant acri quondam regnata Lycurgo.

Hinc & *μονοκρήπις* Graeco epitheto appellatur Anthologiae lib. iv. cap. 8. Epigrammat. 44. quod nimirum in uno tantum pede calceum haberet, altero scilicet amputato, eoque Nasonem respexisse, cum ait, *In gemino dispar cui pede cultus erat*, primus omnium Urceus Codrus sermone primo, & post eum Egnatius, observarunt. De Lycurgi verò furore & interitu varie scribitur ab Homero Iliad. vi. & Eustathio in eundem, Diodoro Siculo lib. iii. Sophocle in Antigone, inibique Demetrio Triclinio, Heraclide Pontico in Allegoriis Homericis, Higyno loco laudato, item cap. 242. Joanne Tzetza chiliade v. Historia 19. Lactantio in lib. iv. Statianae Thebaidos, Aristophanis Scholiaste in Equitibus, ubi de Crambe lepidam fabulam commemorat. Ejusdem meminit & Plutarchus lib. de audiendis Poëtis, item lib. de virtute Morali. *Rhodopeïa regna* à Rhodope Thraciæ monte, unde Naso Epistola Phyllidis ad Demophoontem:

Quae tibi subjeci latissima regna Lycurgi,
Nomine foeminea vix satis apta regi.

Quà

In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit Oetaeo quondam, generoque draconum,
Tisamenique patri, Callirrhoësque viro.

Nec

Quà patet umbrosum Rhodope glacialis ad Haemum,
Et sacer admissas exigit Hebrus aquas.

Sunt qui Lycurgum Arabiae non Thraciae Regem fuisse prodiderunt. SALVAG. *Dryantidae* meliores HEINS. *Thiantidae* unus. *Pelopeia regna* duo cum prima editione. De Lycurgo vid. ad Petron. cap. LXXXIII. & Muncker Hygin. fab. CCXLII.

348. *In gemino dispar cui pede cultus erat.*] Quia claudus effectus a Baccho, succiso pedi crepidam adjunxit, ut alteri aequalis longitudine foret. unde *monocrepida* id est, unam tantum gerentem crepidam, in Graeco epigrammate nominatum invenies. Cujus interpretationis idem Codrus fuit inventor: sed Papinianus interpres in IV. Theb. duos ait fuisse Lycurgos, Thracium & Lemnaeum, Thraciumque in mare praecipitatum a Baccho, quia primus vinum aqua miscuerit. CONST. FAN. *Ingenuo dispar* duo libri. *ingenio* totidem & Edit. quaedam. *ingenio haud dispar* Medic. unus & Edit. Domitii.

347. *Ut fuit Oetaeo.*] Hercules, & Athamas gener Cadmi & Hermiones, & Orestes pater Tisameni, & Penthides vir Calligones insani facti sunt. INTERPRES. *Herculi* ab Oeta Thessaliae monte, in quo se hominem incendio exuit, ita etiam dicto lib. VI. Fastor.

Appulerat ripae vaccas Oetaeus Iberas.

Et Propertio Eleg. I. lib. 2.

Troja bis Oetaei numine capta Dei.

De cujus furore Senecae Tragoedia extat quae inscribitur *Hercules Oetaeus.* SALVAGN. *Actaeo* Sarrav. & tres alii cum pr. Edit.

349. *Generoque Draconum.*] Athamanti genero Cadmi & Hermiones, quos in Dracones mutatos canit Ovidius lib. III. Metam. Ubi fuse de furore Athamantis. SALVAGN.

350. *Tisamenique patri, &c*] De Oreste intelligendus hic locus, qui, quod matrem occidisset, in furorem versus fuit. nota est fabula. Fuit autem hic pater Tisameni, ut ex Corinthiacis Pausaniae patet, ubi legitur, Ὀρέςου δὲ ἀποθανόντος, ἔσχε Τισαμενὸς τὴν ἀρχὴν, Ἑρμιόνης ϗ Μενελάου καὶ Ὀρέςου παῖς. MICYLL. *Oresti* matricidae, cujus furor pervulgatus ex Tragicis. Unde Virgilio lib. IV. Æneid. *Scenis agitatus* dicitur. Is Tisameni pater fuit, authore Polybio lib. II. Apollodoro lib. II. Strabone lib. VIII. Pausania in Corinthiacis & Achaicis, ubi multa de Tisameno. Velleio Paterculo lib. I. Eusebio in Chronicis, Tzetza in Lycophronem. SALVAGN.

350. *Callirrhoësque viro.*] Quis dubitet *Calligones* male à Calderino legi? fabulamque absurde confingi? Tu igitur Alcmaeonem Amphiarai filium matricidam intellige, qui cum ad Phegeum Alphesiboeae patrem venisset, ut furore ac insania purgaretur, in quam ob matris Eryphiles necem inciderat, Alphesiboeam, dato prius illi monili, in uxorem purgatus accepit, inde profectus Callirrhoën Acheloi filiam adamavit. Cumque illa non aliter in nuptias concessura foret, quam monile accepisset, rediit ad Alphesiboeam Alcmaeon, monileque repetens a Temeno & Axione fratribus Alphesiboeae est interfectus; quos soror tamen in ultionem mariti necavit. hoc ipsum Ovidius II. de Remed. Amoris sic cecinit:

Amphilochi frater ne Phaegida semper amaret,
Callirrhoë fecit parte recepta tori.

Hanc rem & in Metam. IX. perstrinxit. EGNATIUS. nonnulli codices vetusti habent, *Callirhoeque viro*, quae lectio mihi probatur: significabit enim Alcmaeonem, qui matrem occidit, & in furorem abiit, ut Orestes. lege Servium in eum Virgilii versum libr. VI.

Moestamque Eryphilen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

CONST. FAN. Sic doctiores plerique legunt, non ut quidam, *Calligones.* Intelligit autem Alcmaeonem, Amphiarai filium, qui simili de causa, ut Orestes, in furorem versus fuit, quod matrem Eriphylem occidisset. de quo Pausan. in Arcadicis hoc modo: ὁ δὲ Ἀλκμαίων ἡνίκα τὴν μητέρα ἀποκτείνας ἔφυγεν ἐξ Ἄργους, τότε ἐς τὴν Ψωφῖδα ἐλθὼν, Φηγίαν ἔτι ἀπὸ τοῦ Φηγέως ὀνομαζομένην, συνῴκησεν Ἀλφεσιβοίᾳ τῇ Φηγέως θυγατρὶ, καὶ αὐτῇ δῶρα, ὡς τὰ εἰκὸς, ϗ ἄλλα, καὶ τὸν ὅρμον δίδωσιν. ὡς δὲ οἰκοῦντι αὐτῷ παρὰ τοῖς Ἀρκάσιν, οὐδὲν ἐγίνετο ἡ νόσος ῥᾴων, κατέφυγεν ἐπὶ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Δελφοῖς. ϗ αὐτὸν ἡ Πυθία διδάσκει τὸν Ἐριφύλης ἀλάστορα, ἐς ταύτην οἱ χώραν οὐ συνακολουθήσειν, ἥτις ἐστὶ νεωτάτη. καὶ ὁ μὲν ἐξευρὼν τοῦ Ἀχελώου τὴν πρόσχωσιν, ἐνταῦθα ᾤκησε, καὶ γυναῖκα ἔσχε Καλλιῤῥόην τοῦ Ἀχελώου θυγατέρα, λόγῳ τῷ Ἀκαρνάνων. καὶ οἱ παῖδες, Ἀκάρναν τε καὶ Ἀμφίτερος ἐγένοντο. &c. MICYLL. Optime hunc locum interpretatur Egnatius. De hac quoque re Apollodorus lib. III. CIOFAN. *Alcmaeoni* Amphiarai & Eriphyles filio etiam matricidae, qui uxorem habuit Callirrhoen Acheloi filiam, ut Ovidius lib. IX. Metamorph. & lib. I. Amorum. Pausanias in Arcadicis, & alii prodiderunt I. Notum uti furiis ob maternam caedem exagitatus fuerit. Hinc Propertio lib III. Eleg. 4. Furiae *Alcmaeoniae* dictae. Venuste Anacreon:

Nec tibi contingat matrona pudicior illâ,
Quâ potuit Tydeus erubuisse nuru.
Quaeque sui Venerem junxit cum fratre mariti,
Locris in ancillae dissimulata necem.
Dî quoque tam faciant possis gaudere fideli

Con-

Θίλω θίλω μανῆναι,
Ἐμάνη᾽ Ἀλκμαίων τις,
Χ᾽ ὁ λευκόπους Ὀρέστας,
Τὰς μητέρας κτανόντες.

Furere hunc volo furorem,
Furebat olim Orestes,
Furebat Alcmaeonque,
Uterque matricida

Et reliqua, ubi etiam Herculis & Ajacis mentio. Salvagn. hinc *Acheloïa Callirrhoë* Ovid. ix. Met. 413. ubi vide quae notavimus.

351. *Nec tibi contingat.*] Ægialea, uxor Diomedis filii Thidei, fuit adultera, ut ait Horatius. Interpr. Comment. Homeri Iliad. v. ex Lycophrone tradit, Diomedem, cum ad bellum Trojanum proficisceretur, Cometae Stheneli filio (sic enim ipse illum nominat) commisisse domum & uxorem. Sed Venerem, quia à Diomede vulnerata fuisset, talem Aegialae (hoc enim uxoris nomen erat) furorem immisisse, ut se passim omnibus juvenibus prostitueret. Praecipue autem Cometen illius turpi amore implicatum fuisse. Quare Diomedem ex Ilio reversum, cum adulterum persequeretur, occidere cupiens, atque ille ad aram Junonis confugisset, pudore postea in Italiam abiisse. Micyll. Enumerantur sexdecim versibus uxores adulterae, aut maritorum caede infames, sorores impiae & sceleratae. Hoc disticho notatur Aegyalea Diomedis uxor, ideoque Tydei nurus, quae λευρὰς κύων, ob impudicitiam Lycophroni, κακόφρων ob insidias marito structas Dionysio Poëtae dicitur. Cum enim Venus à Diomede vulnus accepisset, ejus uxorem tantae libidinis impotentem reddidit, ut se Hippolyto & Cometi prostitueret, quorum furiosis amoribus exagitata, ipsi Diomedi Troja redeunti necem molita est, quam noctu confugiens ad Junonis aram vix evadere potuit, Authores Didymus Iliad. ἑ. Tzetzes in Lycophronem, ex Mimnermo. Eustathius ad Dionysii Periegesin, pag. 69. edit. Stephaneæ, quo quidem Eustathii loco perperam legitur μιχθῆναι Σθενέλῳ τῷ τοῦ Κομήτου, pro Κομήτῃ τῷ τοῦ Σθενέλου. Ennodius Episcopus Ticinensis Ethicam scripsit, cui titulus *Verba Diomedis, cum uxoris adulteria cognovisset.* Salvag.

351. *Matrona pudicior.*] Matrona proprie dicitur, quae bona & honesta est in existimatione, sive ea vidua est, sive nupta. Festus, *Matronas appellabant eas fere, quibus habendi stolae jus erat.* Plautus Cistellaria:

Matronae magis conducibile est istuc, mea Silenium,
Unum amare & cum eo aetatem exigere, cui nupta semel.
Verum enim meretrix fortunati est oppidi simillima;
Non potest suam rem obtinere sola sine multis viris

Tullius pro Coelio: *Petulanter facimus, si matrem familias secus quam matronarum dignitas postulet, nominemus.* Quam dictionem Graeci vertentes, non simpliciter γυναῖκας, sed γυναῖκας Ῥωμαίων dixerunt. Dionysius Halicarnasseus lib. ix. *Αἱ καὶ γυναῖκες αἱ Ῥωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, πορφύρας καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι.* Ovidius tamen hoc loco matronam pro uxore impudica usurpat, quia matrona etiam dicitur, quaecumque in matrimonium cum viro convenit, ut A. Gellius lib. xviii. cap. 6. Servius in x. Æneid. & Nonius Marcellus definiunt. Unde Graeci matronam hac significatione plerumque γυναῖκα γαμετὴν verterunt. Hoc enim fortunae muliebris effatum, quod apud Valerium Maximum legitur lib. i. cap. 8. *Rite me matronae vidistis, riteque dedicastis*; ita reddidit Dionysius Halicarnasseus lib. 8. Ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ δεδώκατέ με. Passimque matrona pro uxore accipitur, quomodo ab Ovidio nostro lib. ii. Metamorph. Item lib. vi. Fastor. Juno *matrona Tonantis* appellatur, sic & apud Horatium Ode 2. lib. iii.

——— Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis Tyranni
Prospiciens & adulta virgo.

Sic *virgo* non tantum dicitur de ea, quae virum experta non est, sed etiam de illa, quae citra nuptias concubuit. Hinc Varro lib. ii. cap. 10. de Re Rustica: *In Liburnia eas virgines appellant, quae ante nuptias, quibus volunt succumbunt.* Sed & Virgilius Ecloga vi. de Pasiphaë Tauri amatrice:

Ah Virgo infelix quae te dementia cepit?

Salvagn.

352. *Nuru.*] Unus Heinsii, *nurum.* sed tunc legendum, *quam.* nam utroque casu construxerunt hoc verbum. Propert. iii. 14. *fratres erubuisse deos.* Valer. Max. iv. iii. 7. *ne supellectilem fastidiant, quam*

Conjuge, quam Talai, Tyndareique gener.
Quaeque, parare suis letum patruelibus ausae,
Belides, adsiduâ colla premuntur aquâ.
Byblidos & Canaces, sicut facis, ardeat igne:
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.

Filia

quam tunc consul non erubuit. ita Codex Mss. vulgo, *qua* t. c. *uti non erubuit.* Joseph. Iscan. II. 325. *hac parte loquacem Erubeo sexum.* Virgil. II. Aeneid. 541. *sed jura fidemque Supplicis erubuit*, ubi tamen alio sensu ponitur, pro revereri, observare religiose, uam male eo exemplo utitur Beza. ad illa Lucae Euang. IX. 26. ὡς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με illustranda: ibi enim uotat, ut hoc loco, si quis me aversatus est, & propter Christi abjectam sortem & vilitatem Euangelii puduerit. ita certe cepit Paullus Epist. ad Romanos I. 16. vid. & IV. Trist. III. 64. Burm.

353. *Quaeque sui venerem.*] Callimachus dicit Hypermnestram quondam in adulterio deprehensam, cum fratre mariti sui profugisse auxilio tenebrarum; deinde servum suum Pavonem & Locrin ancillam necavit, ut illa Locris diceretur deprehensa. Interpres. Vetusta quaedam scholia *Locrin* Ancillae nomen proprium esse ajunt, quam cum Paverone servo Hypermnestra occiderit. Const. Fan. Hypermnestra una ex quinquaginta filiabus Danai cum fratre mariti concubuit, noctuque deprehensa, beneficio tenebrarum evasit: & ne palam incaestus fieret, Locrin ancillam occidit, ac famulum, quasi in concubitu eos invenisset. Zarot. Haec Zaroti expositio non procedit, quando Lyncei (is enim Hypermnestrae, de qua hic Zarotus dicit, conjunx fuit) fratres omnes ab uxoribus suis, Danai filiabus, ut fabulae habent, occisi fuerunt. Rectius ergo de Hypermnestra Locrensi, de qua Domitius meminit, hunc locum accipiemus. Caeterum fuit & proprio nomine *Locris* dicta uxor Dionysii majoris, Siculorum tyranni, ut Gemisthius autor est lib. I. Mictll. Domitius per Locrin non ancillam, ut vetus Interpres, sed Hypermnestram Locrensem intelligit. Ego quod iis addam non habeo. Salvagn. Obscurissima fabula. sed quod Micyllus notet Uxorem Dionysii fuisse *Locrin* proprio nomine dictam, puto falli: nam *Doris* vocata, sed patria Locrensis erat, teste Athenaeo lib. XII. II. *dissimulatam* explicuimus ad Vellei Paterc. II. 109. Burm.

354. *Locris in ancillae.*] *Locris ancillae* plurimi. *& Ancillae.* pr. Ed. *Secris* etiam unus Heinsii.

355. *Tam quoque di faciant.*] Nota priscis formula *Di faciant*, sive *Dii faxint*, qua centies usus est Ovidius, & alii à Brissonio laudati lib. I. de formulis. Salvagn. *Di quoque tam faciant* ex pr. Editione & duobus scriptis edidit N. Heinsius. *Tam tibi di faciant* Francof.

356. *Quam Talai gener.*] Amphiaraum tangit, quem Eryphile uxor sua, filia Talai, propter monile prodidit, & Agamemnona, quem uxor sua Clytemnestra Ægysthi adulteri ope interfecit. Interpres. Amphiaraum innuit Argivum Augurem, quem Eriphyle conjux, Talai filia, prodidit, accepto à Polynice decantato illo Monili, quod ab illa *Monile Eriphyles* dictum est. Odiss. λ.

——— στυγερήν τ' Ἐριφύλην
Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.
——— *moestamque Eriphylen,*
Quae aurum dilecto viro habuit carius.

M. Tullius Orat. III. Accusat. de signis. Verrem, qui pocula quaedam Diodori pulcherrima nunquam à se visa concupiverat, cum Eriphyla comparat his verbis: *Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate fuisse, ut cum vidisset Monile* (opinor) *ex auro & gemmis, pulchritudine ejus incensa, salutem viri proderet: similis istius cupiditas.* Ovidius ipse libello de Nuce:

Praeda malo Polydore fuit tibi, praeda nefandae
Conjugis Aonium misit in arma virum.

Quem locum Erasmus Commentariis suis in eundem libellum perperam de Menelao & Helena interpretatur. Nam, per *Aonium virum* non alius quam Amphiaraus intelligendus, de cujus interitu Pausanias in Atticis, praeter caeteros Λέγεται δ' Ἀμφιαράῳ φεύγοντι ἐκ Θηβῶν διαστῆναι τὴν γῆν, καὶ ὡς αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἅρμα ὑπεδέξατο. *Aiunt autem Amphiarao fugiente discessisse terram, eumque una cum curru terrae hiatu absumptum esse.* Horatius Ode 16. lib. III.

——— *Concidit Auguris*
Argivi domus ob lucrum
Demersa excidio.

Salvag. *Quam Danai* Sarrav. *Thanai* alter Regius. *Tali* Moreti.

356. *Tyndareique gener.*] *Agamemnon*, quem è bello Trojano reversum uxoris Clytemnestrae Tyndarei filiae insidiis Ægystus adulter in mensa obtruncavit, ut author est Homerus Odyss. δ' & λ'. & eum secuti Ælianus ποικ. ἱστορ. lib. II. Dionys. orat. περὶ ἀπιστίας, Higynus fab. 117. Juvenalis Satyra VIII. Joan. Tzetzes chil. III. Hist. 77. Alii ab uxore ipsa occisum narrant, sumpta in balneo tunica, quae nec colli nec manuum exitus habe."tet. Sic enim Lycophron in Cassandra, Æschylus Eumenidibus, Seneca Agamemnone. Philostratus senior εἰκόνων lib. II. Euripidis Scholiastes extrema Hecuba. Quod Poëtarum Tragicorum figmentum

esse

Filia si fuerit; sit quod Pelopea Thyestae;
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.
Neve magis pia sit, capitique parentis amica,
Quam tibi, vel Pterela, vel tibi, Nise, fuit.

In-

esse tradit Homeri Scholiastes in I. Iliad. SALVAGN.

357. *Quaeque parare.*] Fabula nota est. INTERP. Danaïdes Beli neptes. Pervulgata fabula. SALVAG. *Cella premantur* pr. Edit. *premaris* Unus Patavin. & tunc Heinsius priori versu volebat, *quamque*, vel, *utque parare*.

359. *Biblides & Canaces.*] Haec similiter nota est. INTERPR. Biblis Mileti & Cyaneae, vel ut alii volunt Areae filia, Cauni fratris amore infamis, de qua fuse & eleganter Naso lib. IX. Metamorph. item lib. de Arte amandi. Parthenius ἐρωτικῶν, cap. II. Conon narratione II. apud Photium, Pausanias Achaicis, Eustathius in Dyonysium, Suidas & Diogenianus in Καύνιος ἔρως, Stephanus in Βίβλος. Theocriti Scholiastes. *Canace* etiam Macareum Aeoli filium turpiter amavit, cujus ad ipsum Epistola legitur in Heroidum Epistolis, obiterque meminit idem Naso lib. II. Trist. Higynus fab. 238. Plutarchus ex Sostrato. Athenaeus lib. X. ex Antiphane. SALVAG.

359. *Sicut facis.*] corrige, *facit*. objicit enim Ibidi, quod cum eo soror se misceat, hoc autem non dissimulabo, valde pium sanctumque existimatum fuisse antiquioribus, si sororibus miscerentur: ut Aristophanis in Hippeas commentator scriptum reliquit. CONST. FAN.

360. *Sit tibi fida soror.*] *Nota* nonnulli. nam *fida* mox sequitur. superiori versu, *sicut facit* pro *facis* scribendum, cum Bononiensi codice & libris Constantii Fanensis. HEINS. *Visa* unus Heinsii. &, *saevae facis ardeat igne* Francot.

361. *Filia si fuerit.*] Pelopeia cum Thyeste patre suo concubuit. De Myrrha & Nyctimene notae sunt fabulae. INTERPR. Pelopeia nefario cum Thyeste patre concubitu infamis, ex quo natus Ægisthus, Atrei patrui & Agamemnonis patruelis occisor. Higynus cap. 87. Seneca Agamemnone, Aelianus ποικ. ἱστορ. lib. XII. cap. 42. Servius in XI. Aeneid. Lactantius, sive Lutatius in IV. Thebaid. Alio nomine Steropis appellata est, authore Scholiaste Euripidis *in* Oreste, item & Mnesiphaë apud Joannem Tzetzem Hist. XVIII. SALVAGN.

362. *Myrrha suo patri.*] Incestum Myrrhae cum Cinyra patre, vel ut alii volunt, Thyante commemorat Lycophron in Cassandra, Antoninus Liberalis Μεταμορφ. Higynus fab. 58. & 142. Plutarchus in Parallelis Histor. 22. Stobaeus cap. 62. uterque ex Theodori Metamorph. Plinius lib. XII. cap. 15. Nemesianus Cynegetico. Theocriti Scholiastes Εἰδυλλ. α. Sed omnium fusissime Naso ipse Metamorph. lib. X. SALVAGN.

362. *Nyctimeneque suo.*] De Nyctimene Hyginus hoc modo: *Nyctimene Epopei, regis Lesbiorum, filia, virgo formosissima dicitur fuisse. Hanc pater Epopeus amore incensus compressit: quae pudore tacta, sylvis occultabatur. quam Minerva miserata, in noctuam transformavit, quae pudoris causa in lucem non prodit, sed noctu apparet.* MICYLL. Ovidius lib. Metamorph.

An quae per totam res est notissima Lesbon,
Non audita tibi est, patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avit illa quidem, sed conscia culpae
Conspectum lucemque fugit, tenebrisque pudorem
Celat, & à cunctis expellitur aethere toto:

SALVAGN.

363. *Filia neve magis.*] Altera Pterelam patrem suum capite truncavit, & filia Nisi similiter. INTERPRES. Cymethonem Pterelae, Taphiorum regis, filiam, quae Cephali, Amphithryonem in expeditionem secuti, capta amore est, nemo non nosse potest, de qua eadem quae de Niso & Scylla fabulata est Graecia: Illa enim & patrem & patriam hosti prodidit, abscisso patris fatali capillo. Plautus in Amphitryone Pterelam ab eo interfectum solus omnium, quos legerim, prodidit. EGNATIUS. Cymetho Pterelae filia, Cephali amore capta, qui cum Amphitryone militabat, patrem patriamque hostibus prodidit. Pterelam Amphitryon trucidavit, ut auctor est Plautus. fuit autem Pterelas Neptuni & Hippothoes, Mestoris filiae, filius, auctore Apollonii interprete, in I. Argon. CONST. FAN. Pterelas filius Neptuni & Hippothoes, ut Comment. I. Argonaut. Apoll. 747. tradit, filiam Cymetho habuit. Haec, cum Pterelas ab Amphitryone & Cephalo bello obsideretur, amore Cephali capta, patrem ac patriam hosti prodidit. autor interpres Lycophronis. MICYLL. Idem fatum Comaethûs Pterelae Taphiorum Regis filiae, & Scyllae Nisi: utraque patris hostem deperiit: utraque patris aureum crinem prosecuit; utraque patrem & patriam prodidit; utriusque amores infelices. Apollodorus lib. II. Biblioth. de Comaethone, Ἐκ Ταφίου δὲ παῖς Πτερέλαος ἐγένετο, τοῦτον ἀθάνατον ἐποίησε Ποσειδῶν ἐν τῇ κεφαλῇ χρυσῆν ἐνθεὶς τρίχα. *Sed ex Taphio Pterelaus natus est. Hunc Neptunus aureo crine illius capiti imposito fecit immortalem.* Et paulo post agens de Amphitryone Taphum obsidente, ἄχρι μὲν οὖν ἔζη Πτερέλαος οὐκ ἠδύνατο τὴν Τάφον ἑλεῖν, ὡς δὲ ἡ Πτερελάου θυγάτηρ Κομαιθὼ ἐρασθεῖσα Ἀμφιτρύωνος, χρυσῆν τρίχα τοῦ πα-

τρὸς

Infamemque locum sceleris quae nomine fecit,
Pressit & inductis membra paterna rotis.
Ut juvenes, pereas, quorum fastigia vultus
Olim Piseae sustinuere foris.

Ut

τρὶς ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐξείλετο. Πτερελάου τελευτήσαντος ἐχειρώσατο τὰς νήσους ἁπάσας. *Verum donec Pterelaus in humanis fuit, Taphum capere nunquam potuit, post ubi Comaetho Pterelai filia Amphitryonis amore inflammata est, aureum de patris capite capillum prosecuit. Inde Pterelai morte injecuta, omnes ad unam Insulas subegit Amphitryo.* Isacius Tzetzes in Lycophronem, pag. 151. edit. Stephani, Apollodoro consentanea scribit, nisi qnod Comaethonem ait amore inflammatam Amphitryonis, vel Cephali, qui cum Amphitryone militabat. Meminere praeterea Pterelae, sive Pterelai, Plautus, ipsum ab Amphitryone interemptum scribens, Eustathius in 17. Odyss. Apollonii Scholiastes in lib. 1. Argonaut. cujus quidem verba luxata mihi videntur, cum asserit Pterelam Neptuno genitum, eundemque Taphii patrem, contra quam ab aliis omnibus proditum est. Meminit item Strabo lib. x. cujus etiam locum depravatum, atque inversum deprehendit Janus Parrhasius, qui primus in Commentariis suis ad Claudiani lib II. de Raptu Proserpinae, ℣. 19. Ovidium de Comaethone exponendum vidit, & post eum Zarottus ex Aristarcho in Hesiodum. Ad Scyllam Nisi quod attinet, fabula tritissima, vel ex Virgiliana Ceiri, cultissimo quidem Poëmatio, sed mendosissimo. Has autem fabulas de Comaethone & Scylla verisimile est Graecos mutuatos esse ex Historia Mosis & Tharmis Æthiopum Regis filiae, de qua Josephus, & post eum Eustathius Archiepiscopus Antiochenus Commentario in Hexameron, pag. 8. Mosem enim Hesiodo, Homero, Musaeo, Lino, Orpheo longe antiquiorem esse idem Eustathius ex aliorum authoritate prodidit. SALVAGN. Plurimi veterum:

Filia neve magis capiti sit fida parentis,

Vel, *paterno*. puto, *Neu pia neve magis*. deinde, *Quam sua vel Pterelae* multi ex antiquis. quatuor, *Quam tibi vel Pterela*; utrumque rectum. HEINS. *Neve magis pia sit, capitique parentis amica* Francof. & Jureti, quae lectio nobis maxime arridet. Baptista Pius ad Plaut. Amph. I. I. 105. Pterelae filiam Polydicen vocat, & versum hunc ita citat, *Quam sua vel Pterela, vel tua, Nise, fuit*, & ita codices nonnulli. Apud Tryphiodor. in Ilii Excidio 157 memoratur Cyanippus, filius Comethûs, inter Heroas equo Trojano inclusos. dubium vero facit interpres, an illa Comethо fuerit filia, an uxor Tydei. jam illa verba Κυάνιππος ὃν Εὐπατέρεια Κομαιθὼ Τυδῆος θαλάμοισι κινυθαδίοισι τυχοῦσα ὠκυμόρῳ τέκε παῖδα σακεσπάλῳ Αἰγιαλῆϊ. ita distinguens vertit, *quem generosa Cymaethe, Tydei brevi nuptias sortita, peperit filium bellicoso, sed brevis vitae, Aegialeo*. in notis vero Neander dicit Comoetho fuisse filiam Tydei, quare distinguendum, *quem Comoetho Tydei*, scilicet filia, *breves nuptias Aegialei, brevis vitae herois, sortita peperit*. Addit Neander Ovidium in Metamorphosi alicubi ejus meminisse, sed puto observatum fuisse ipsi hunc ex Ibide locum. BURM.

365. *Infamemque locum.*] Tullia, Servii Tullii filia, supra corpus patris currum egit; unde vicus sceleratus Romae dictus. INTERPRES. *Tullia* Servii Tullii Romanorum Regis filia Tarquinii superbi uxor, de qua Varro lib. IV. de lingua Latina. *Prope hunc vicus sceleratus, dictus à Tullia Tarquinii Superbi uxore, quod ibi cum jaceret pater occisus supra eum ut ageret carpentum mulio jussit*. Ovidius ipse lib. VI. Fastor. ubi Tulliae scelus fuse prosequitur:

Certa fides facti est, dictus sceleratus ab illa
Vicus, & aeterna res ea pressa nota est.

Idem produnt Livius lib. I. & ejus Epitomastes, Florus lib. I. cap. 7. Dio lib. IV. cap. II. Festus Pompejus verbo *sceleratus vicus*. nec absimiliter *sceleratus campus* appellatus est prope Portam Collinam, in quo Virgines Vestales, quae incestum fecerant, vivae defodiebantur, ut idem Festus & Livius lib. VIII. scribunt. Sic & apud eundem Festum *scelerata Porta* dicta, quae & Carmentalis, quod per eam sex & trecenti Fabii cum clientium millibus quinque egressi adversus Etruscos ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti. Praeterea *scelerata* vocaverunt aestiva illa castra, in quibus Drusus Germanicus supremum diem morbo obiit, authore Suetonio in Claudio cap. I. SALVAGN.

366. *Inductis rotis.*] Malim, *invectis*. HEINS. pro *rotis*, *fotis* Petavian.

367. *Ut juvenes, pereas.*] De illis dicit, quos interfecit Oenomaus Tyrannus Rex Pisarum. INTERPR. Narratio una est sex versibus. Oenomaus Pisae Rex in Elide, monitus ab oraculo, sum se occisum iri, quum Hippodamia filia nuberet; equis velocissimis fisus, procis, qui multi eam in uxorem petebant ob excellentem formae pulchritudinem, certamen curule proposuit ea lege, ut qui victor extitisset Hippodamiae nuptias obtineret, qui victus, temeritatis poenas capite lueret. Multis autem, qui periculum subierant, enectis, & eorum capitibus in terrorem caeterorum pro foribus affixis, Pelops Tantali filius Hippodamiae specie captus, in idem certamen descendit, corrupto

Ut qui perfusam miserorum saepe procorum
Ipse suo melius sanguine tinxit humum.
Proditor ut saevi periit auriga tyranni,

Qui

rapto prius Myrtilo Oenomai Auriga, cujus arte victor Pelops Oenomaum in eo ipso loco, ubi victos Procos perimere consueverat, interfecit. Myrtilum autem mercedem proditionis reposcentem è Geraesto in mare praecipitavit, quod ab eo Myrtoum mare denominatum est. Ea Pindaro in Olympicis, Diodoro Siculo lib. iv. Pherecyde apud Apollonii Scholiasten lib. i. Argonaut. Pausania in Eliacis posterioribus. Philostrato in Iconibus, Hygino cap. 48. qui rem varie narrant. Sed & proditum est à nonnullis Oenomaüm à filiae nuptiis ideo Procos deterruisse, quod illam ipse deperiret. Sic enim Lucianus in Charidemo, Tzetzes in Lycophronem. Quin etiam Hyginus fab. 253. Hippodamiam recenset inter eas, quae contra fas concubuerunt. Caeterum monuit me Nicolaus Heinsius, Davidis filius, juvenis praestantissimus, scribendum hoc loco, *fastigia Pisaeae foris*, gignendi casu singulari, quomodo apud eundem Ovidium:

Constitit ad geminae limina prima foris.

Apud Horatium Satyr. 2. lib. i. *Exclusus fore.* quae dictio Plauto, Terentio, ipsique Livio usitata. Hinc autem dicta, quod apud veteres Romanos januae foras, non intro aperiebantur, ut scribit Servius ad illum Virgilii locum lib. i. Æneid. *foribus cardo stridebat ahenis.* Quanquam non inconcinne legi possit ut editiones aliquae praeferunt, *quorum*, *fastidia*, *vultus olim Pisaeae sustinuere fores.* Hoc est, quorum vultus in aliorum fastidium Pisae foribus affixi essent: eodem nimirum loquendi modo, quo Papinius lib. iv. Sylvar. ad Marcellum usus est:

——— ——— *cedit tibi gloria fidi*
Theseos & lacerum, qui circa moenia Trojae
Priamidem, caeso solatia traxit amico.

Id est, qui in solatium caesi amici Hectora circum Trojae moenia raptavit. Salvag.

367. *Quorum fastigia vultus.*] Sic in lib. Vaticano, & Mss. In aliis, *projecta cadavera quorum.* Ciofan.

368. *Olim Pisaeae*] Lege, *foris*, ut sit genitivus singularis. Nam *foris*, *forem*, & *fore* apud Ovidium singulari numero reperitur. ut in Medea:

Constitit ad geminae limina prima foris.

In ii. de Ponto ad Messalinum:

Nec rigidum timidis vestibus obde forem.

Et ii Fastor.

Custos in fore nullus erat.

Erit autem ordo: vultus quorum fastigia foris, id est portae, Pisaeae sustinuere. nam *vultus* accusandi casus, numerique pluralis, *fastigia* sunt nominandi. Const. Fanens. In aliis impressis, *Oraque Pisaeae.* In veteribus vero libris, *Brachia Pisaeae.* Ciofan. Multi ex antiquis:

——— *Quorum fastigia vultus*
Olim Pisaeae sustinuere foret.

Recte, si cum Menteliano & Constantii codice *foris* reponas. Possit pro *Olim*, aut *Oraque*, etiam legi, *Ossaque.* Heins. *Brachia* Jureti, Francof. & sex alii. durior autem videtur mihi locutio *fastigia foris.* sed, quidquid sit, indicat, Oenomaum occisorum caput, brachia & alia membra foribus adfixisse, ut solebant immanes Tyranni. i Fast. 557.

Ora super postes adfixaque brachia pendent.

Val. Flac. iv. 181.

Hinc trunca rotatis
Brachia rapta viris &c.

Ubi & *Ossa tetra situ.* Procos Hippodamiae occisos recenset Scholiastes Pindari ad i Olym. 127. ubi tredecim fuisse dicit, annumerato Pelope, qui evasit. unde duodecim facit Tzetz. ad Lycophron. 156. Steph. in Ἀλήσιος Alesum etiam nominat, qui a Scholiaste non nominatur, nisi sit Ἀλκάθοος, quem ille refert. Burm.

369. *Ut qui perfusam.*] Tangit Oenomaum, qui interfectus est à Pelope. Interpres. Tredecim procos interfectos ab Oenomao priusquam insidiis Hippodamiae & Myrtili devolutus curru interiret, Pindarus memoriae tradit, teste Apollonio commentario in primum. Sed illud notandum, quod omnes Martem Oenomai patrem dicant, matrem autem alii Aeginam Asopi filiam: alii Harpinam eodem genitam: alii Euryihoen Danao natam faciunt Const. Fan. Oenomaus Alaionis, vel, ut alii volunt, Martis & Harpinae filius à Pelope occisus, ut scriptum reliquit Pausanias in Eliacis prioribus. Quanquam Diodorus loco supra laudato, narrat ipsum sibi mortem consciviffe. Salvagn. *Prefusam* tres libri.

369. *Miserorum caede procorum.*] *Saepe* Mentel. & quinque alii. miserorum procorum sanguine perfusam. ut Oenomaum intelligat. Heins. *Saepe* etiam Francof.

371. *Proditor ut saevi.*] Id est Myrtilus à Pelope in mare praecipitatus. Interpres. Myrtilus Mercurii filius omnium consensu dicitur: Matrem autem alii Phaetusam Danai filiam ei assignant. alii Myrto, unam ex Amazonibus, ut

testis

Qui nova Myrtoae nomina fecit aquae,
Ut qui velocem frustra petiere puellam,
Dum capta est pomis tardior illa tribus.

Ut

testis est eodem loco Apollonii commentator Const. Fan. Myrtilus Mercurii & Phaetusae filius, Oenomai Auriga, qui cum Pelopem jurejurando adegisset, ut primam sibi Hippodamiae noctem concederet, ipsumque promissi moneret, ab eo in mare proximum ejectus est, ut Pausanias in Arcadicis author est. Ejus proditionem eleganter prosequitur Pindarus in Olymp. ubi illum cereos clavos ferreorum loco rotarum modiolis inseruisse tradit. Historiam alii aliter narrant, fuse vero praeter Authores modo citatos Homeri Scholiastes Iliad. II. ex eo nomen inventum mari Myrtoo. Quod innuit Lycophron in eo versu, *φερωνύμους ἔδυψε Νηρέως τάφους, cognomina subiit Nerei sepulchra.* Hinc Seneca Thyeste:

——— Proditus occidit
Deceptor domini Myrtilus, & fide
Vectus, qua tulerat, nobile reddidit
Mutato pelagus nomine.

Pausanias tamen à Myrtone puella nomen ei Pelago inditum mavult. Est autem maris Ægei pars valde procellosa & naufragiis infesta, unde Flaccus: *Myrtoum pavidus nauta secet mare.* Salvagn. Vide Claudian. Laud. Seren. ✝. 167 & ibi Heinf. ubi cur *proditor* vocetur videbis. *periitque auriga* Edit. Domit. Gryph. & aliae. Metuebant enim syllabae. *Saevi* etiam Regius.

373. *Ut qui velocem.*] Ista eadem fabula supra dicta est. Interpres. Duae fuerunt Atalantae, si Apollonii commentario in I Argon. credimus, una Jasionis filia & Hippomedontis uxor. Altera Argiva, Schoeneo genita, conjuxque Milanionis, de qua nunc Poëta intelligit. alii sunt, qui aliter tradunt, ut nos alibi dicemus. Const. Fan. Atalantae proci, quibus hujusmodi certamen ipsa proposuerat ejus se futuram, à quo pedum velocitate victa foret, superatus autem vitam amitteret. Tandem pluribus interfectis Hippomenes Macarei filius, sive Minalion, ut aliis placet, projectis inter currendum tribus malis aureis à Venere acceptis, quibus sublegendis puella moram fecit, victae conjugio potitus est. Fabulam vulgatissimam exequitur Ovidius lib. x. Metamorph. Apollodorus lib. III. Joannes Tzetzes Chil. 12. Histor. 453. Obiter autem Theocritus Idyll. 3. Musaeus Poëmatio de Leandri & Herus amoribus, Sidonius Apollinaris Panegyrico Anthemii, Item Panegyrico Majoriani his versibus:

——— Plantasque superbat
Haud ita per siccam Nemeen citus extulit Arcas,
Cujus in Aetolo volitantem pulvere matrem
Horruit Hippomenes.

Quo loco per *citum Arcadem* Parthenopoeus Atalantae filius intelligendus. ut minus recte Jacobus Simondus, vir doctissimus, praeter omnium codicum fidem rescripserit, *cita sustulit Arbas* & pro *matrem* legerit *Martem*, nullo sensu. Quam autem Naso *velocem*, Callimachus Hymno in Dianam *ποδώκεα* vocat. Plures fuerunt Atalantae, de quibus extat Lilii Giraldi Dialogismus. Arcadicam nimirum & Argivam plerique Poëtarum more suo confundunt. Salvagn.

374. *Dum facta est.*] *Capta est* ex multis veterum. Noster Epistola Cydippes:

Cydippen pomum, pomum Schoeneïda cepit.

In Priapeis Epigrammate xv.

Qualibus Hippomenes cepit Schoeneida pomis.

Ubi *rapuit Schoeneïda* nunc minus bene legitur. Heins de hac Atalanta, & altera vid. ad Ovid. x. Met. 565. *capta* confirmat Claud. Laud. Seren. 170 de Hippomene:

Aurato volucrem flexit Schoeneida pomo.

Burm.

375. *Ut qui tecta novi.*] De illis dicit, qui ad Minotaurum devorandi missi sunt. Interpres. Septena illa puerorum, totidemque virginum delecta sorte corpora, quae Athenienses ob interfectum Androgeum Minoi quotannis, vel ut alii volunt, nono quoque anno, tributi nomine pendebant à Minotauro in Labyrintho devoranda. Ex Ovidio nostro lib. VIII. Æneid. Catullo de nuptiis Pelei & Thetidos, Apollodoro lib. III. Diodoro lib. IV. Pausania in Atticis, Plutarcho in Theseo. Minotaurus alio nomine vocabatur Asterius, sive Asterion, ut est apud Apollodorum loco laudato Pausaniam in Corinthiacis, Tzetzen in Lycophronem. Fabulam autem *ἀλληγορικῶς* exponunt Lucianus Dialogo de Astrologia, Palaephatus in Mytholog. Apostolius Centuria XIV. Proverbio 96. Servius in VI. Æneid. Luctatius in I. Achilleidos. Ad Labyrinthum quod attinet Plinius lib. XXXVI. cap. 13. quatuor insignes commemorat; Ægyptium, Creticum, Lemnium, Italum. Sic autem describit Creticum, *Itinerum ambages occursusque ac recursus inexplicabiles obtinet, non ut in pavimentis puerorumve ludicris campestribus brevi latinia millia passuum plura ambulationis continentem, sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus, redeundumque in errores eosdem.* Ostenditur etiam nunc Pseudolabyrinthus in Creta ad radices montis Idae, qui nihil aliud quam Latomia fuit, tametsi Cretenses eam adulterino Labyrin-

Ut qui tecta, novi formam celantia monstri,
Intrarunt caecae non redeunda domûs.
Ut quorum Æacides misit violentus in altos
Corpora cum senis altera sena rogos.
Ut quos, obscuri lusos ambagibus oris,

Le-

rinthi nomine demonstrare soleant. Latomia, inquam, fuit solidi admodum & elegantis saxi, è qua lapides diversis locis exempti sunt cum Gortinae & Gnosi, quae Minois Regia fuit, aedificia extruerentur, quae primariae totius Insulae civitates fuerunt. Quamquam verum est, multos in ea Latomia Maeandros inesse, modo ad dextram, modo ad sinistram sese coutorquentes, quales inesse Labyrintho potuerunt, ideoque duces è quodam pago, ubi olim urbs Gnosos fuit, sumi solent, qui viam demonstrent, Latomiam ingredi volentibus. SALVAGN.

376. *Non adeunda.*] Lege, *redeunda*, nt in correctis exemplaribus patet, & constat in fabulis. CONST. FAN. *Intrarat* unus Heinsii.

379. *Ut quorum Aeacides.*] Achilles in rogo Patrocli cremavit duodecim corpora Trojanorum, ad inferias ipsius. INTERPRES. Ex Homero Iliad. Ψ. apud quem Achilles Æaci Nepos duodecim Trojanos ad Patrocli bustum mactavit, quorum sanguine manes ejns placarentur:

Δώδεκα δὲ Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλοὺς
Χαλκῷ δηϊόων, κακὰ δὲ φρεσὶ μήδετο ἔργα.

Bissenos addit juvenes è sanguine Teucrûm
Infesto mactans animo.

Heroïcis enim temporibus victimas humanas ad caesorum busta immolare motis erat. Sic Polyxenae sanguinem ad expiandos Achillis manes expetitum produnt Euripides in Hecuba, Naso noster lib. XIII. Metamorph. Virgilius lib. III. Æneid. Seneca Troade. Sic Æneas lib. X. Æneid. audita Pallantis nece, Rutulos octo

Viventes rapit inferias, quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Et libro sequenti:

Vinxerat & post terga manus quos mitteret umbris,
Inferias caeso sparsurus sanguine flammas.

Quem inhumanum morem imitatus est Antonius Triumvir Philippensi victoria, quum Hortensium Oratoris filium mactari jussit ad monumentum C. Antonii fratris sui, quem Brutus in ultionem necis Ciceronis interfici jusserat, ut Plutarchus scribit in Antonio. Sic apud Lucanum de Sulla:

——— ——— Quid sanguine manes
Placatos Catuli referam, cum victima tristis
Inferias Marius, forsan nolentibus umbris,
Pendit inexpleto non fanda piacula busto.

Hinc etiam Tullius in Pisonem de se ipso: *A me quidem etiam poenas expetitis, quibus conjuratorum manes mortuorum expiaretis; omne odium inclusum nefariis sensibus impiorum in me profudistis; quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinae busto vobis ducibus mactatus essem.* SALVAGN. *In altos roges* cum tribus scriptis. HEINS. *in altis regis* multi. *in atris rogis* unus Heinsii. *in altum rogis* Francof.

379. *Ut quos obscuri.*] De Sphynge historia nota. INTERPRES. Fabulantur Sphingem ex Echidna & Typhone parentibus ortam, facie puellam, alis volucrem, caetera leonem, Thebanis à Junone immissam, quae cum à Musis aenigmata didicisset, in Phyceo monte consedit, de quibus id unum proponere solebat: Quodnam esset id animal vocem unam habens, quod primum quadrupes, deinde bipes, demum tripes foret. Universos autem qnid illud esset interrogabat, quod cum minime satisfacerent, abreptum ex omnibus unum devorabat: eaque de causa multi subinde perietant; sed cum Thebanis oraculo tenunciatum esset, jam tum Sphingis incommodo liberos fore, quando hujusmodi aenigma solvissent, Creon Thebanorum Rex, cnjus filius Æmon itidem à Sphinge peremptus erat, praeconis voce proclamari jussit, Regnnm & Jocastam se ei traditurum, qui aenigma solveret. Quibus promissis excitatus Oedipus, qui se Laji & Jocastae filium esse ignorabat, aenigma de homine interpretatus est, qui infans quatuor membris graditur, effectus grandior bipes est, senescens vero, ac demum tertio assumpto pede, id est scipione, tripes dici potest. Sphinx adeo aegre solutionem tulit, ut ex arce sese praecipitem dederit. Quamobrem Oedipus Regnum & Jocastam matrem inscius nxorem accepit. Ita Diodorus lib. V. Apollodorus lib. III. Higynus fab. 67. Athenaens Deipnosoph. Sophoclis Scholiastes Oedipo. Zenobius Proverbio *Βοιώτια αἰνίγματα.* Allegorice vero Cebes Thebanus. Palaephatns lib. de non credendis fabulosis narrationibus. Pausanias in Boeoticis, Diogenes apud Dionem Chrysostomum oratione 10. Isacius Tzetzes in Lycophronem. Michaël Psellus in Allegor. & ex recentioribus Alciatus Emblemat. 8. Pierius Valerianus, Michaël Mercatus, Laurentius Pignotius in Tabulis Isiacis. Sphinx autem Chiorum insigne fuit, quorum extant numismata quaedam, tum illud quod Leo Allatius Praefatione in librum suum de Patria Homeri, ex Barberino Cimleiarchio delineatum exhibuit. Caeterum Nasoni

Sphin-

Legimus infandae Sphinga dedisse neci.
Ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae,
Propter quod facies nunc quoque tecta Deae est.
Ut qui Threëcii quondam praesepia Regis
Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.

Theo-

Sphingis *obscurum os* dicitur, quomodo ipsa *κελαινὴ* à Lycophrone dicta est, propter aenigmata illa quae proponebat; unde illius effigiem in lucis, quod obscuri sint, dedicari solitam refert Synesius oratione de Regno. Observandum autem in cariosis illis San-Victorianae Bibliothecae membranis pro *Sphinga* liquido legi *Spinga*, quomodo semper scribendum esse monuit Iovianus Pontanus lib. de aspiratione, quod sit Graecum Latinae linguae contrarium. *Ut spaera, scema, apotegma*, & alia hujusmodi, aspiratione detracta, quod etiam Ioachimus Camerarius observat notis ad Oedipum Tyrannum Sophoclis. SALVAGN. *Obscuris* Francof. & tres alii cum editionibus nonnullis.

379. *Victos ambagibus oris.*] *Lusos* eleganter Politiani liber & duo alii. nisi *vinctos* mavis. ut ad Sphingos nomen alludat. HEINS. Vid. Lutat. ad Stat. I Theb. 66. ubi à *σφίγγειν*, id est *constringere* dictam ait. *quasi mentes omnium suis propositionibus ligaret.* & ad lib IV. 87.

381. *Ut qui Bistoniae.*] Thracia à Bistone palude dicta est, & ibi authore Callimacho, in oppido Seris nomine multi viri à Lacedaemoniis interfecti sunt in templo Minervae; ideo Minerva fertur sua lumina operuisse. INTERPRES. Ego veterem illam judiciorum formulam *non liquet* hic usurpare malo, quam temere quidquid obvium est arripere, aut falsam Nasoni sententiam affingendo Lectori fucum facere. Nam quae ab enarratoribus dicta sunt, eo numero apud me sunt, quo tricae & apinae. *Ξενηλασίας*, inquit Sanctius, *Lacedaemonii legem tulere, ne alicui hospiti Spartae esse liceret, quam legem Graeci dixerunt Ξενηλασίαν, id est, hospitum expulsionem. Lemniaci multi Spartae deprehensi ex lege interfecti sunt in templo Palladis, quam Thraciam appellabant, quo scelere statua avertit oculos.* Maximam profecto Sanctius apud me gratiam inierit, si Authorem omni majorem exceptione protulerit. Ego certius non habeo, quod ad loci hujus expositionem spectet, quam quod Iustinus lib. XX. de quinquaginta juvenibus in Templo Minervae trucidatis narrat his verbis: *Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis & Crotoniensibus pellere caeteros Graecos Italia statuerunt. Cum primum urbem Sirim cepissent, in expugnatione ejus quinquaginta juvenes amplexos Minervae simulacrum, Sacerdotemque Deae velatum ornamentis, inter ipsa altaria trucidaverunt. Ob haec cum peste & seditionibus vexarentur priores Crotonienses Delphicum oraculum adierunt. Responsum his est, finem mali fore si violatum Minervae numen & interfectorum manes placassent. Itaque cum statuat juvenibus justae magnitudinis, & in primis Minervae fabricare coepissent, Metapontini cognito oraculo Deorum occupandam manium & Deae pacem rati juvenibus modico & lapidea simulacra ponunt & Deam panificiis placant. Atque ita pestis utrobique sedata est, cum alteri magnificentia, alteri velocitate certassent.* Ecce quinquaginta juvenes ad aram Minervae caesos, ecce Minervam iratam, quam Justinus pestilentiam interfectoribus immisisse, Naso poëtico more oculos avertisse dicit. *Bistoniam* autem Minervam dixit, quod illa praeesset militiae, cujus peritia Thraces maxime gloriantur, unde *στρατεία* & *ἀρεία* dicta est. SALVAGN.

384. *Propter quod facies.*] Idem lib. IV. Metamorph. de Medusa:

Hanc pelagi Rector templo vitiasse Minervae
Dicitur; aversa est & castos aegide vultus
Nata Jovis texit ———

Ita quoque simulacrum ejusdem Deae, cum violaretur ab Ajace Cassandra, pudicos oculos ad templi fastigium sustulisse refert Homeri Scholiastes ad Iliad. II. Quod & ipsa Cassandra vaticinatur apud Lycophronem. Sic etiam cum Iones Ilium cepissent, supplices à Minervae simulacro vellebant, nulla religionis habita ratione, quod cum fieret, ipsum simulacrum facinoris atrocitate commotum oculos clausisse fertur, ut idem Lycophron refert, quod tamen Strabo lib. VI. fabulosum putat. SALVAG. *Tecta* plerique. alii, *torta*, vel *torva*. HEINS. *Tecta* vel *torva* Francof. *propter quos* etiam Regius unus.

383. *Ut qui Threicii.*] Diomedes Rex Thraciae equos suos humana carne alebat. Ab Hercule tandem victus, equis suis in pabulum objectus est. INTERPRES. Nota Diomedis Thracum Regis immanitas, equos suos humanis carnibus alere soliti, quemadmodum scribunt Apollodorus lib. II. Diodorus lib. I. Philostratus in Imaginibus. Plinius lib. IX. cap. 2. Seneca Hercule furente, versu 225. Item Agamemnone versu 838. Claudianus Praefat. lib. II. de Raptu. Hinc Hercules apud Ovidium nostrum lib. IX. Metamorph.

Quid cum Thracis equos humano sanguine pingues,

Pli-

385 Therodamanteos ut qui ſenſere Leones,
Quique Thoanteae Taurica ſacra Deae.
Ut quos Scylla vorax, Scyllaeque adverſa Charybdis
Du-

Plenaque corporibus laceris praeſepia vidi,
Viſaque dejeci, dominumque ipſosque peremi.

Hiſtoria vera eſt, Diomeden equis alendis tantiſper delectatum, uſque dum facultates omnes conſumpſerit. Quamobrem equos ejus Ἀνθρωποφάγους dixerint, ut exponit Palaephatus lib. de Incredibilibus. Alii aliter. Conſtans autem fama fuit equum Sejanum Argis natum, proverbio nobilem, tanquam de genere equorum progenitus foret qui Diomedis Thracis fuiſſent, quos Hercules Diomede occiſo è Thracia Argos perduxiſſet, ut ſcriptum reliquit ex Cajo Baſſo A. Gellius noct. Attic. lib. III. cap. 9. SALVAGN.

385. *Therodamanteos.*] Therodamas Scythiae Rex fuit, qui timens, ne per inſidias occideretur, Icones hominum ſanguine alebat, quo magis ſaevirent, ut ſi caſus poſtularet, ad crudelitatem paratos haberet. Alii dicunt, Therodamantem Lybium fuiſſe, qui Menaleam nobili genere matronam leonibus ſuis objecerit, quod filiam ejus adulterari vellet, a qua occiſus eſt. INTERPES. Quum plerique ſodalitatis ejus, quae toto fere terrarum orbe diffuſa eſt, quotidie magis rem literariam, tum docendo, tum ſcribendo promoveant, hi tres praecipue de Muſis humanioribus in dies bene mereri mihi videntur, Jacobus Sirmundus, Dionyſius Petavius Galli, & Andreas Schottus Belga. Dicant & ſentiant alii quod velint. Illum autem, quem poſtremo loco nominavi, merito Iſaacus Caſaubonus Praefatione ad ſuas in Athenaeum animadverſiones, eruditionis altae virum appellat; & ego profiteri atque etiam prae me ferre ſoleo, tantum me fructus ex ejus ſcriptis cepiſſe, quantum ex aliis neminis. Interdum tamen ab eo diſſentire cogor, ut hoc loco diſſentio, quum pro vulgata ſcriptura legendum ſuſpicatur, *Therodanteos* à Therodante citerioris Hiſpaniae Rege, qui cum furore actus Herculis templum oppugnare aggreſſus eſſet, venirentque ex adverſo Gaditani inſtructo navium exercitu, ſubito in fugam verſae ſunt Regiae naves, inquit Macrobius lib. I. Saturnal. cap. 20. *Simulque improviſo igne correptae conflagraverunt. Pauciſſimi, qui ſuperfuerant hoſtium capti indicaverunt apparuiſſe ſibi Leones prorís Gaditanae claſſis ſuperſtantes, ac ſubito ſuas naves immiſſis radiis, quales in Solis capite pinguntur, exuſtas.* Ita Schottus lib. II. cap. 32. Humanarum Obſervationum. Sed habebat, opinor, ſenex doctiſſimus occupatam alibi mentem, aut certe adulterinis conſpicilis inter legendum utebatur, cum illam ſuam conjecturam in medium protulit; neque enim *Therodas*, ſed *Theron* in omnibus, qui circumferuntur, Macrobii codicibus conſtanter legitur. Deinde genuinam eſſe hujus Ovidiani loci lectionem *Therodamas*, patet ex eodem Ovidio, qui lib. I. de Ponto, Eleg. 3. ejuſdem Therodamantis meminit in his:

Non tibi Therodamas, crudusque vocabitur Atreus,
Quique ſuis homines pabula fecit equis.

Vetus Scholiaſtes ait Scythiae Regem fuiſſe, qui timens &c. Eum vero ſic appellatum, quod *ferarum domitor* eſſet, vel ſi *Theromeden* legas, ut quidam Codices habent, quod feris imperaret, non levis eſt Domitii & Bartholomaei Merulae ſuſpicio. de illo, nihil mihi praeterea lectum. SALVAG. *Qui pavere leones* Patav. *vinxere* unus Mediceus, Heinſius *pavere* praetulit. ſed hoc recte Leonibus convenit, non aeque *ſacris*, quae non paviſſe reos aut noxios dici poſſunt. quare ego *ſenſere* reduxi, quod utriſque congruit. vid. ad Epiſt. IX. 46. BURM.

386. *Quique Thoanteae.*] Thoas filius Bacchi, quanquam Lemniades viros ſuos interfecerant, à filia Hypſipyle liberatus, in Tauricam regionem fugit, in qua regnavit, & ibi in templo Dianae erat Iphigenia ſoror Oreſtis. Quicunque hoſpites illuc veniebant, unus Dianae mactabatur, alter revertebatur. INTERPRES. Thoas hic Tauricae terrae tyrannus, ſive rex fuit: alius à Thoante Bacchi, patre Hypſipyles. Sic enim & Iphigenia apud Eurip. ait, Se à Diana in terram Taurorum ablatam fuiſſe, *οὗ γῆς ἀνάσσει βαρβάροισι βάρβαρος Θόας, ὠκὺν πόδα τιθεὶς ἴσον πτεροῖς εἰς τοὔνομ' ἦλθε τόδε ποδωκείας χάριν*, &c. Nota autem eſt ſive fabula, ſive hiſtoria, de Taurica Diana, cui hoſpites immolari ſolebant. De Scylla & Charybdi Odyſſ. XII. vide. De Polyphemo ejuſdem lib. nono. de Antiphate & Laeſtrygonib. lib. X. MICYLL. Tauri Scythiae populi ſunt, quorum Tyrannus fuit Thoas, à quo Diana Taurica Naſoni dicta *Thoantea*, cujus ara hoſpitum immolatione infamis apud Herodotum in Melpomene, Callimachum Hymno in Dianam, Euripidem Iphigenia Taurica, Pomponium Melam lib. IV. Minucium in Octavio, Ovidium pluribus locis, & alios paſſim. SALVAGN.

387. *Ut quos Scylla.*] Scylla & Charybdis pericula ſunt in mari. Scylla vorat, Charybdis evomit. Hic dum Ulyſſes per mare erraret, ſocii ejus abſorpti ſunt. INTERPRES. His quatuor verſibus Scyllam, Charybdim, Polyphemum, Laeſtrigonas, Ulyſſis claſſi infeſtos, Ibidi vovet, quae omnia Flaccus lib. de Arte poëtica miracula ſpecioſa vocat. Ulyſſes apud Homerum Odyſſ. XII. cum

Dulichiae pavidos eripuere rati.
Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum,
Ut Laestrygonias qui subiere domos.

Ut

cum navem propius ad Scyllam admovisset, sex amisit ex sociis, eoque respexit Maro Ecloga VI. his versibus:

Quid loquar, aut Scyllam Nisi, quam fama secuta est
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto,
Ah timidos nautas, canibus lacerasse marinis.

Quod iisdem prope verbis repetit in Ceiri. Caeterum *voracis* epithetum quod etiam Catullus de Nuptiis Pelei & Thetidos Scyllae tribuit, Charybdi magis convenit, nam ut ait Plinius lib. III. cap. 8. *Est scopulus Scylla, item Charybdis mare verticosum: Ambo clara saevitiâ.* Quae quidem verba transcripsit S. Hieronymus Tractatu de locis Hebraicis, & post eum Beda Tractatu de nominibus locorum in Actis Apostolorum. Hinc Ciceroni Philippica II. *vorax*. Senecae Thyeste *rapax*. Ipsi Ovidio lib. 13. Metamorph. *avida* dicitur. Proinde Eustathius in XII. Odyss. dictam putat παρὰ τὸ εἰς χάος ῥῆον ὑποδύνειν, alii malunt εἰς χάος ἐμβῆεῖν. Et vero Charybdis nihil aliud est, quam hiatus terrae vel maris vorticosi, quo aquae absorbentur. Hinc & Orontes in Syria absorptus hiatu inter Apameam & Antiochiam, rursumque post 40. stadia emergens, Charybdis appellatur, authore Strabone lib. VI. qui Circen apud Homerum in hac descriptione mendacium admiscuisse, & de industria Tragicae amplificationis causa locutam scribit. Unde Seneca Epist. 79. *Scyllam saxum esse, & quidem non terribile navigantibus optime scio.* Scylla quidem, ad quam Scyllaeum oppidum, hodie *Sciglio*, Charybdis *Calofaro* & *la Rema*. Haec Messanae, illa Rhegio subest, spatio duntaxat 15. m. pass. interjecto. Sed & totum Fretum Siculum Charybdis appellatur Thucydidi. Est autem Dulichium una ex Echinadibus Insulis, non procul ab Ithaca Ulyssis patria, unde passim Ulysses Dulichius dictus. Ithaca hodie *Valle di compare*. SALVAGN. *Scylla rapax* unus Heinsii & tres alii. *ferox* unus.

389. *Ut quos demisit.*] De sociis Ulyssis. Nam Polyphemus Cyclops Ulyssem vi tempestatis in Siciliam delatum antro suo inclusit, quatuorque ex comitibus ejus devoravit, reliquos eodem mortis genere perempturus, nisi Ulysses eum excaecasset. INTERPRES. Melius, *dimisit*, CONST. FAN. Polyphemus sex Ulyssis socios devoravit, ipsum etiam Ulyssem devoraturus, nisi ab eo inebriatus & identidem excaecatus fuisset, ut Homerus scribit Odyss. I'. Quod etiam graphice describitur à Virgilio lib. III. Æneid. Ovidio nostro lib. XIV. Metam. Tangit & Boëthius lib. IV. de Consolatione Philosophiae, in his:

Flevit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus vasto recubans in antro
Mersit immani Polyphemus alvo.

Eoque pertinet illud Ennii ex Annal. IX. apud Priscianum:

Cyclopis venter velut olim turserat alti
Carnibus humanis distentus.

Quum autem Naso *vastam alvum*, Boëthius *immanem* dixerunt, Homerum ambo expressere, qui μεγαλην νιδὺν dixerat. Et vero quidni vasta & immanis esset Polyphemi alvus, cum Virgilius ejus proceritatem sic repraesentet.

——— *Ipse arduus, altaque pulsat*
Sidera ———

Et ante ipsum Lucilius:

Multa homines portenta Homero versificata
Monstra putant, quorum in primis Polyphemu' ducentes
Cyclops longus pedes, & porro huic manu bacillum,
Quam malus navis in corbita maximus ulla.

Nequaquam autem fabulosam esse illam Polyphemi & Cyclopum aliorum proceritatem, documento sunt immania illa cadavera, viginti & etiam amplius cubitorum, quae ad radices Erycis montis in Sicilia effossa esse prodidit Thomas Fazellus, in his quae de Sicilia scripsit. Sed enim fortasse Polyphemi cadaver fuit, de quo Fazellus idem Decade I. lib. I. cap. 6. in hunc modum. *Eryx mons est in Sicilia notissimus, mons Deprani hodie vulgo nominatus. Ad hujus radices quà Orientem respicit, quum rustici quidam anno salutis MCCCXLII. pastorali casae fundandae altius foderent, in antrum immensum inciderunt, in quod ingressi, virum portentosae magnitudinis sedentem deprehenderunt, cujus rei novitate consternati ex antro ecius fugam in oppidum, quod ad verticem est, capessunt, civibusque quid monstri viderint referunt. Erycini exciti, armati antrum petunt, ex quibus complures facibus incensis specum introgressi, monstreque, quod in conspectu habebant, tandem proximiores facti, hominem non vivum, sed cadaver humanum procerae staturae in sede positum, sinistra manu baculo mali nautici instar innixum, nullaque ex parte corresum cognoscunt. Tactu scipionis cortex consestim in cinerem dissolvitur, quo clava plumbea, quae è terra ad manum usque sedentis ascendebat, celabatur, tactu & cadaver atque statim corruit,*

& in

Ut quos Dux Poenus mersit putealibus undis,
Et jacto canas pulvere fecit aquas.
Sex bis ut Icaridos famulae periere, procique,

In-

& in pulverem versum est, tribus solum dentibus molaribus admirandae magnitudinis, & anteriori cranii parte, aliquorum modiorum Siciliensium capace, interruptissimis ac firmissimis relictis. Erycini in rei fidem ac miraculum dentes filo ferreo ad crucifixi pedes, qui in medio Templi Annunciatae ejusdem oppidi pendebat, suspenderunt. Haec mihi omnia Senatores Erycini retulerunt. Meminit & exactè hujus exempli Joannes Boccacius lib. IV. cap. 68. de Genealogia Deorum. Certè Polyphemum, aliosque Cyclopas sedem ad Eryeem montem habuisse supra diximus ad versum 271. SALVAGN. *Demersit* alii. vid. ad Quinct. x. de Inst. Orat. I. & ad Phaedr. IV. 5. Salvagnius vero, in prima editione, se in codice San-Victoriano, *in vastum alvum* reperisse scribit, & exemplo Cinnae probabat, vid. & Barth. VIII. Adv. 14. & IX 4. Addebat & locum Columell. ex lib. x. ỳ. 146. *Florida cum soboles materno pullulat alvo.* ita Gryphii certe editio. sed aliae, *arvo.* & ita Codex S. Germani. BURM.

390. *Ut Laestrygonias.*] Laestrygones populi Campaniae immanissimi, humana carne victitantes. Horum Rex fuit Antiphates, qui Ulyssem, in litus suum, tempestatis impetu, ejectum, totis viribus oppugnavit, unumque ex sociis ejus ore apprehensum dilaniavit. INTERPRES. Laestrigones Gigantum genus fuere, quos humanis carnibus vesci solitos scribit Plinius lib. VII. cap 2. Ii socios aliquot Ulyssis verubus transfixos, & igni assos devorarunt apud Homerum Odyss. x. Ubinam vero sedes eorum fuerit inter authores non convenit. Quidam agrum Leontinorum in Sicilia tenuisse prodiderunt. Quae quidem urbs hodie *Lentini* vocatur. Hinc *Laestrigonii campi* circa Leontinos appellati, de quibus Geographi veteres. In quam sententiam Isacius Tzetzes *in Lycophronem.* Λαιστρυγόνες δὲ εἰσιν οἱ νῦν ἐν Σικελίᾳ Λεοντῖνοι, *Laestrygones vero sunt qui nunc in Sicilia Leontini dicuntur.* Certe Thucydides, antiquissimus Scriptor, lib. VI. Cyclopas & Laestrygonas Siciliae partem quandam tenuisse narrat, quorum neque genus, neque unde venerint, neque quo abierint, se compertum habere profitetur. Alii Laestrigones in Italia posuerunt ad Formianum litus, haud ita procul à Circaeo monte, ipsum oppidum Formias Lami sedem facientes. Unde Flaccus Ode 17. lib. III. ad Ælium Lamiam:

Aeli vetusto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne Fastos,
Authore ab ipso ducit originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, & innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirin,
Latè Tyrannus.

Qua de re Philippus Cluverius copiose in libris de Italia, & Sicilia antiqua. SALVAGN. *Ut* plerique. malo etiam, *Laestrygonios lares:* nisi quod tres scripti, *Laestrygonias domos.* probe. HEINS. *rates* alter Petavian.

391. *Ut quos dux Poenus.*] Annibal Legatos Romanorum in puteum projecit, & pulverem desuper injecit. INTERPRES. Acerranorum Senatores ab Annibale per fraudem captos, & in puteum demersos notat Valerius IX. cap. 6. & Appianus Libyco. EGNATIUS. Acerranorum dicit senatores, quos extra moenia fraude induciarum evocatos Poenus Annibal demersit in puteos, ut Val. Max. lib. IX. cap. 6. & Appian. in libro cui nomen est Libycus, tradidere. sed hanc interpretationem Abstemio pariter & seniori debes Beroaldo. CONST. FAN. De hoc loco annotarunt Egnatius & Fanensis, & ante hos Codrus in primo Sermonum. nota est historia ex Appiani Libyco, & Valerii libro nono, capite sexto: cujus verba sunt haec: *Annibal porro Nucerinos hortatu suo cum binis vestimentis, urbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos, vapore & fumo balnearum strangulando: & Acerranorum senatum eadem ratione extra moenia evocatum, in profunda puteorum abjiciendo, nonne bellum adversus populum Romanum & Italiam professus, adversus ipsam fidem acrius gessit? mendaciis & fallacia, quasi praeclaris artibus gaudens?* Appianus autem addit, & saxis ora demersorum obruta, quod hic Ovidius, jacto pulvere canam aquam factam dicit. MICYLL. Acerranorum Senatum intelligit, quem specie induciarum extra moenia evocatum Annibal in profundum puteorum abjici, & terra obrui jussit, uti narrat Appianus in eo libro cui titulus est Lybicus & Valerius Maximus lib. IX. cap. 6. SALVAG.

393. *Et velut Icarides.*] Penelopes filiae Icari. Ulysses Troia rediens ancillas suas, & procos, & Melanthium caprarium occidit. INTERPRES. Icaris est Penelope Icari filia, cujus famulas & Procos, item Melanthium Caprarium Ulysses domum reversus interfecit. Qua in narratione totus est Homerus Odyss. XXII. Idemque lib. XXI. octo supra centum procos enumerat, nempe quinquaginta duos ex Dulichio, viginti quatuor ex Samo, viginti ex Zacyntho, duodecim ex Ithaca, totidem-

Inque caput domini qui dabat arma procis.
Ut jacet Aonio luctator ab hospite fusus,
Qui (mirum) victor, cum cecidisset, erat.

Ut

demque memorantur ab Appione Alexandrino apud Athenaeum lib. I. cap. 14. Eustathius tamen in primum Odysseae trecentos ex aliquorum sententia fuisse prodit. Ad Melanthium quod attinet, ipsi nares & aures abscissae, pedes cum manibus incisi, genitalia exsecta, & canibus objecta sunt, quod is in caput Ulyssis arma Procis ministraret. SALVAGN. *Sextus ut Icarides* Mentel. & unus vaticun. *Sectus ut* Bonon. Optime Sarrav. & Regius, *sex bis ut Icaridos famulae.* sic & Leucotheae *bis sex famulas dae* Meram. IV. HEINS. *Famuli* Francof. & plurimi alii. *Icarides* Sarrav.

392. *Qui dabat.*] *Qui dedit* Petav. & quatuor alii. *dominae* etiam quinque.

395. *Ut jacet.*] Aonio ab hospite, id est, Hercule. Antaeus intelligitur, ab ipso interfectus. INTERPRES. Antaeum intelligit, Neptuni & terrae filium, Athletam fortissimum, hospites secum luctari coactos enecantem, valentiusque certantem, quoties prostratus terram matrem contigisset, à qua vires illi novae semper addebantur. Quamobrem Hercules ipsum è terra sublatum & compressum elisit. Ex Apollodoro lib. II. Diodoro Siculo lib. IV. Lucano lib. IV. elegantissime luctam Herculis & Antaei prosequente: obiterque meminerunt Ovidius ipse Epistola Deianirae, item lib. IX. Metamorph. Propertius lib. III. Eleg. 21. Martialis Epigram. lib. V. Statius lib. VII. Thebaidos. Claudianus in Rufinum lib. I. Martianus Capella lib. VI. Allegorice vero Fulgentius Mythol. lib. II. Quin etiam Eusebius Gallicanus Homilia VIII. Christo à terra sublato fabulam applicat. Terrae filium ideo dictum tradit Procopius lib. IV. de Bello Vandalico, quia Tingitani, quorum Tyrannus fuit Antaeus, sese veros αὐτόχθονας praedicarent. Neque vero praetermittendum, quod Plutarchus in Sertorio de Antaei proceritate scriptum reliquit. Eam nimirum fuisse cubitorum sexaginta. Caeterum Hercules ab Ovidio *Aonius* dictus à Thebis Boeotiae civitate, ex qua oriundus erat. Boeotiam enim antiquitus *Aoniam* appellatam supra diximus. SALVAGN.

396. *Mirum.*] *Mirè* duo, eum pr. Edit.

397. *Ut quos Antaei.*] Nota est fabula INTERPRES. Antaeus enim complures lucta victos interemerat. SALVAGN.

398. *Quosque ferae morti.*] Lemniacae mulieres, cum ob foetorem hircinum à viris contemnerentur, injuriam ultae omnes è Thracia cum pellicibus reversos una nocte trucidarunt, praeterquam Hypsipyle, quae Patrem Thoantem servavit. Author Apollodorus lib. I. Statius lib. V. Thebaidos. Valerius Flaccus lib. II. Argonaut. Apollonii Scholiastes in lib. I. Didymus in VII. Iliad. Pindari Scholiastes in argumento Nemeorum. Ex illa vero Lemniadum graveolentia natum Proverbium Λήμνιον κακὸν, de quo Paroemiographi. Alarum foetorem esse tradit Dio Chrysostomus oratione 33. & Lactantius in V Theb. qui hircinum odorem vocat. Verum Eustathius in I Iliad. ad oris graveolentiam refert. Ut ut sit, Myrtilus sive Myrsilus apud Antigonum Paradoxo 130. & Apollonii Scholiastes foetorem illum ex Medeae pharmacis enatum prodidit. Alii fabulantur à Venere immissum. SALVAG. Heinsius conjecetat, *Lemnias orba dedit.*

399. *Ut qui post longum.*] Aegyptus pluvia septem annos caruit, cum Busiris Rex esset, ad quem venit Thasius, dicens ei, quod si unoquoque anno hospitem immolaret Jovi, pluviae copiam haberet. Cui dixit Busiris, tu primus fies hostia Jovi, quo immolato Jupiter pluviam misit. INTERPRES. Hic Thrasius fuit, ut ab eodem poëta primo de Arte ✠. 650. appellatur, qui eandem historiam prolixius paulo tradit his versibus:

Dicitur Aegyptus caruisse juvantibus arva
Imbribus, atque annis sicca fuisse novem.
Cum Thrasius Busirin adit, monstratque piari
Hospitis effuso sanguine posse Jovem.
Illi Busiris, fies Jovis hostia primus,
Inquit, & Aegypto tu dabis hospes aquam.

MICYLL. Gulielmus Canterus, vir eximie literatus, Annotationibus in Lycophronem hunc locum de Molpide illo interpretatur, quem pro patria Jovi Pluvio mactatum esse prodit Lycophron in his:

Ἔστιλ᾽ Ἐρεχθεὺς ἐς Λαιτρινάσιας γύας
Λευρὰν ἀλετρεύοντα Μόλπιδος πέτραν,
Τῷ Ζηνὶ δαιτρευθέντος ὀμβρίῳ δέμας.

Misit Erechtheus in Laetrinaeos agros,
Politum triturum Molpidis lapidem
Jovi pluvio sacrificati.

Verum Carolus Salvagnius Boëssii Toparchus pater meus, vir non minus literis, quam militari gloria nobilis, qui nimirum Syriace, Hebraice, Arabice, Graece, Latine, Hispanice, Italice, Germanice, Anglice peritissimus erat, in suis ad eundem Lycophrona Commentariis, Ovidium luculenter interpretatur de Thrasio illo, de quo scilicet ipse lib. I. de Arte amandi:

Dicitur Aegyptus caruisse rigantibus arva &c.

Idem:

Ut quos Antaei fortes pressere lacerti,
  Quosque ferae morti Lemnia turba dedit.
Ut qui post longum sacri monstrator iniqui
  Elicuit pluvias victima caesus aquas.
Frater ut Antaei, quo sanguine debuit, aras
  Tinxit; & exemplis occidit ipse suis.
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Im-

Idemque voluisse Claudianum nemini dubium esse debet, quum ait lib. 1. in Eutropium:

Sic multos fluvio Vates arente per annos,
Hospite qui caeso monuit placare Tonantem,
Inventas primum Busiridis imbuit aras,
Et cecidit saevi, qua dixerat, hostia sacri.

Quod etiam memoriae prodidit Apollodorus lib. II. Bibliothecae. Ex his manifesto pater interpretationem Patris mei tam veram esse, quam verum est me vivere. Sed enim Busiridis ipsius interitus proximo disticho memoratur. SALVAGN. *Post nonum* unus. sex alii, *post annum.* tres, *post annos.* Forte, *post tanto.* Pont. III. El. IV.

Vix bona post tanto quaerenti verba subibant.

Virgil. Georg. III.

Nunc quoque post tanto videat desertaque regna
Pastorum, & longe saltus lateque vacantes.

Lucretius lib. V.

Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere?

Sic *post multo*, *post paulo* frequenter apud Historicos, ut & *anno post*, *biennio post*, similiaque. HEINS. *Sacri moderator iniqui* Bonon. *post paullum* & *paulo* dixisse veteres vidimus ad Quinctil. II. de Inst. Orat. 5. *post paulum* idem Fabius dixit. IX. 4. & XI. 3. & Caesar VII. de Bel. Gal. 50. *post tanto* Noster III. ex Pont. IV. 47. ita & hic *post longum*, scilicet tempus, retineri potest: eadem ratio enim in *matutino*, *hesterno*, *quotidiano*, *aeterno*, *verno*, *aestivo* &c. in quibus omnibus *tempore* subauditur, vid. ad Quinctil. XII. de Inst. Orat. 8. & Ovid. Amor. III. III. 55. supr. ẏ. 50. habuimus *brevi. ad breve* Suet. Tiber. LXVIII. vide & quae notavimus ad Val. Flac. VI. 320. BURM.

400. *Elicuit.*] *Eduxit* unus codex & pr. Editio.

401. *Frater ut Antaei.*] Pygmalion, frater Antaei, hospites suos prius lotis pedibus in Parthenio nemore occidebat ante aras, quod est passus ab Hercule. INTERPRES. Busirim eodem patre natum, quo Antaeus, innuit, ut Probus noster auctor est in Georgicis. Qualis autem Busiris fuerit, notius est, quam ut pluribus explicare debeamus. EGNATIUS. Busirim significat, ut in LXXII. capite primae Collectaneorum Hecatostys. docuimus. qui eodem patre genitus est, quo fertur Antaeus: ut Probus in Georgicis & Apollonii scribit commentator. CONST. FAN. Busiridem intelligi doctiores plerique volunt. Hunc enim & Antaeum eodem patre, Neptuno scilicet, genitos esse. Ac de Busiride quidem constat, Neptuni filium passim apud autores dici. De Antaeo dubitari potest, quem caeteri Terrae filium faciunt, solitum hospites luctando superatos occidere, & eorum craniis templum Neptuni tegere, ut Pindar. quarta Oda Isthmiorum autor est, sive idem Neptunus pater illius, sive alias ab eo cultus fuerit. Posset tamen & *Ancaei*, pro *Antaei* non incommode legi, si quem prior lectio offendat. Nam & hunc Apollon. Neptuni ex Astypalaea filium facit, eundemque mortuo Tiphy gubernationem Argûs suscepisse dicit. Vide lib. secundum Argonautic. MICYLL. Busiris Antaei frater, cum uterque Neptunum patrem habuerit. S. Augustinus lib. XVIII. de Civitate Dei, cap. 12. *Illo tempore vel Rex, vel potius Tyrannus, Busiris suis Diis suos hospites immolabat, quem filium perhibent fuisse Neptuni ex matre Libya filia Epaphi.* Enimvero ferocissimos & ab omni humanitate alienos Neptuni filios à Poëtis appellatos, Jovis autem praestantissimos virtute prudentiaque notavit A. Gellius lib. XV. Noct. Atticar. cap. 21. Ipse tandem ab Hercule, eo, quod dederat, exemplo mactatus debitas crudelitatis suae poenas exsolvit, ut scribunt Apollodorus lib. II. qui matrem ejus non Libyam, sed Lysianassam vocat, Diodorus Siculus lib. IV. Hinc Hercules apud Ovidium nostrum lib. IX. Metamorph.

Ergo ego foedantem peregrino templa cruore
Busirim domui.

Quanquam Isocrates in Encomio Busiridis ipsum negat occisum ab Hercule, qui ducentis & amplius annis junior fuerit. Imo vero Eratosthenes apud Strabonem lib. 17. nullum Busirim fuisse, nec Regem, nec Tyrannum constanter affirmat. SALVAGN.

403. *Ut qui terribiles.*] Diomedes Thracum Rex. INTERPR. Diomedes Thracum Tyrannus equis suis, quos humanis carnibus aluerat, ab Hercule pabulum datus est, ut ea ipse pateretur, quae aliis fecerat. Ex authoribus allatis ad versum 383. Sed quod ait Ovidius, *pro gramen habentibus herbis,*

Impius humano viscere pavit equos.
Ut duo diversis sub eodem vindice caesi
Temporibus Nessus, Dexamenique gener.
Ut pronepos, Saturne, tuus: quem reddere vitam
Urbe Coronides vidit ab ipse suâ.
Ut Sinis, & Sciron, & de Polypemone natus,
Quique homo parte sui, parte juvencus erat.

Qui-

bis, vel pro eo dictum videtur, quod est apud Virgilium Eclog. v. *graminis herbam*, vel est ejus sententia, pro herbis, quibus inesset gramen. Quae certè locutio cum insolens videatur, suspicabar legendum, *pro gramen habentibus arvis*. Sed inconcinne dici mihi visum est, *pavit equos humano viscere, pro gramineis arvis.* Porro de gramine herba, sic Plinius lib. xxxiv. cap. 19. *Gramen ipsum est inter herbas vulgatissimum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his & ex ejus cacumine novas radices spargit. Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnasso tantum oderacta specie densius, quam usquam. Fruticat flore oderato candideque. Jumentis herba non alia gratior, sive viridis sive in foeno siccata, cum detur aspersa aqua.* Quoniam vero *gramen* est inter herbas vulgatissimum, ideo pro quavis herba interdum usurpatur. SALVAGN. Multi scripti, *pro gramine. pro gramine h. herbas* alter Petav. & duo alii. *artus pro gramine habentes* Jureti & Patav. pro *herbis* unus, *haedis*. locus suspectus, quia de Diomede jam egit ℣.383. immerito vero Salvagnio insolens videtur locutio *pro gramen habentibus herbis*. Ita enim & I Met.633. *terra gramen habens*. & IV. 215. *Ambrosiam pro gramine habent*. mox, *humano sanguine pavit* Francof. & tres alii. BURM.

405. *Ut duo diversis.*] Hercules Nessum & Eurytiona Centauros interfecit. INTERPR.

406. *Temporibus Nessus.*] Nessus Centaurus ab Hercule sagittis transfixus, quod vim Deianirae ad Euenum fluvium inferre voluisset, ut copiose prosequitur Naso, lib. IX. Metamorph. & Deianira ipsa apud Senecam Hercule Oetaeo, versu 500. Apollodorus lib. II. Biblioth. Hyginus fab. 34. Tzetzes in Lycophronem. Obiter Strabo lib. x. Pausanias Laconicis & Phocicis. SALVAG. *Vulneribus Nessi* Moreti & alius.

406. *Dexamenique gener.*] Ita legendum, non *Dissimani*, ut vulgo codices habent. Fuit autem hic Dexamenus Oleni rex, ut Pausan. tradit Eliacis prioribus. Cujus filias geminas, Theronicem & Theraphonem Actoris filii Cteatus & Eurytus duxerunt. & ex Theronice quidem Cteatus genuit Amphimachum, ex Theraphone autem Eurytus genuit Thalpin. Utrumque autem, Cteatum scilicet, & Eurytum occidit Hercules ex insidiis circa Cleonas adortus, cum ad certamen in Isthmum proficiscerentur. Caeterum quia poëta singulari numero posuit, Dexamenique gener, dubitari potest an de alio quopiam, quam de *Actoridis*, quos & à matre *Molionas* vocarunt, hic locus intelligendus sit: videlicet de Eurytione centauro, quando & Nessi centauri mentionem facit poëta. De illo enim apud Hyginum in hunc modum traditur: *Hercules*, inquit Hyginus, *cum in hospitium ad Dexamenum regem venisset, ejusque filiam Deianiram devirginasset, fidemque dedisset, se eam uxorem ducturum, post discessum ejus Eurytion Ixionis & Nubis filius Centaurus, petit Deianiram uxorem. Cujus pater vim timens, pollicitus est se daturum. Die constituto, venit cum fratribus ad nuptias. Hercules intervenit, & Centaurum interfecit, suamque speratam abduxit*, &c. De Euryto autem Ioles patre, & filio Iphito (ita enim Graeci hunc vocant) ad quos vulgo hunc locum referunt, Commentatores viderint. MICYLL. Debetur hujus loci restitutio Paulo Leopardo viro doctissimo, qui lib. III. Emendationum cap. 4. pro vulgata scriptura, *Dissimanique gener*, primus legendum vidit, *Dexameni*, ut intelligatur Eurytion Centaurus Ixionis & nubis filius, ab Hercule itidem occisus, quod is Deianiram Dexameni Regis filiam per vim desponsasset, quam prius Hercules ipse corruperat, data fide se eam uxorem ducturum. Sic Hyginus fab. 33. & Luctatius in illud Statii, *si quando profundo Nubigenae caluere mero*. Sed aliter historiam produnt Apollodorus lib. II. & Diodorus Siculus, quorum hic Dexameni filiam, non Deianiram, sed Hippolyten, ille Mnesimachen vocat. SALVAGN. *Dexamenique* corrigendum, ut nonnulli codices. quod jam alii viderunt. Dexameni enim filiam sunt, qui Deianiram, non Oenei esse contendant. HEINS. *Dexamenique genus* Petavian.

407. *Ut pronepos Neptune tuus.*] Corynetes latro, filius Vulcani, quem Theseus occidit, quem vidit Coronides, scilicet Aesculapius Coronis & Phoebi filius, ab urbe sua, id est, ab Epidauro. INTERPRES. Hunc *Periphanem* vocat Pausanias in I. *Periphetam* Plutarch in Theseo, quem *Corinetam* cognominatum legimus, qui aenea clava uteretur ad pugnam: sunt autem & quidem codices, in quibus legitur, *ut Pronepos, Saturne, tuus,*

Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
Aequoris adspicians hujus & hujus aquas.
Quaeque Ceres vidit laeto pereuntia vultu

Cor-

quibus identidem est favendum. CONST. FAN. De Peripheta intellige, quem à clava, quam gestare solebat, *Corynetam* dixere. Hic enim à Theseo circa Epidaurum occisus est, quo loco Aesculapius peculiariter colebatur. unde *ab urbe sua* caedem illius prospexisse ipsum dicit Poëta. Est enim *reddere vitam*, mori: non ut quidam accepisse videntur, reviviscere. Fuit autem Coryneta pronepos Saturni, hoc pacto. Saturni filia Juno fuit, Junonis Vulcanus, hujus Periphetes: quod & Pausanias testatur in principio Corinthiorum, ἐκάθηρε γὰρ, inquiens, Θησεὺς τῶν κακούργων τὴν ὁδὸν τὴν ἐς Ἀθήνας ἐκ Τροιζῆνος, οὕς τε πρότερον κατηριθμησάμην ἀνελὼν καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ τῇ ἱερᾷ Περιφήτην, Ἡφαίστου νομιζόμενον, κορύνῃ χρώμενον εἰς τὰς μάχας. Quod autem quidam pro *Saturne*, *Neptune* substituunt, & de Hippolyto hunc locum interpretantur, de eo ipsi viderint. Vetustiores certè codices *Saturne* habent, & de Hippolyto infra dicit Poëta. MICYLLUS. Ovidius ab Herculis laboribus ad aerumnas Thesei digressus, latrones ab illo interfectos octo versibus commemorat. Adeo ut Isocrates in Encomio Helenae illum Herculi anteponere non dubitarit: scilicet Herculem celebriora, Theseum utiliora & Graecis conjunctiora certamina subiisse dicit. Nimirum illi Eurystheus imperabat, ut mala Hesperidum afferret, Cerberum adduceret, & alios id generis labores susciperet, quibus nihil aliis conduceret, sed ipse in discrimen & periculum vocaretur. Theseus autem, cum sui juris esset, ea certamina delegit, quibus patriam suam & totam Graeciam sibi beneficiis obstringeret. Hoc distichto Periphetes intelligendus ex Vulcano patre & avia Junone Saturni pronepos, *Corynetes* à clava aenea, qua utebatur, appellatus, quem latrociniis infamem Theseus ad Epidaurum, hodie Raguzae, Aesculapii delubro celebrem interfecit. Quamobrem facinoris testem habuit ipsum Æsculapium, quem à Coronide matre Naso Coronidem nominat. Authores Apollodorus lib. III. Plutarchus in Theseo, Pausanias in Corinthiacis, Hyginus fab. 88. apud quem mendose Periphetes Neptuni filius dicitur. Ovidius ipse lib. VII, Metamorph. cum ait de Theseo:

——— *Tellus Epidauria per te*
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem.

Caeterum *reddere vitam*, locutio tralatitia est, qua usus idem Ovidius lib x. Metamorph. & Cicero pro Cneo Plancio: *Qui pro Republica vitam reddiderunt.* Item Lucretius lib. VI.

Aut etiam nona reddebant lampade vitam.

Sed obscurior locus est lib. IV. in his:

Usque adeo certe, ut videamur cernere eum; quem
Reddita vitai jam mors & terra potita est.

Ad quem Lambinus. *Hoc est, ut opinor, mors cum vita commutata.* Salmasius Epistola 50. ad Fridericum Gronovium. Haec verba: *Reddita vitai jam mors* nullum sensum efficere putat, ideoque sic emendat, *Reddita vita jam mors & terra potita est*, nempe, *Reddita* secunda producta, à *reddire* pro *reddere*, sic *reddibo* apud Plautum pro *reddam*. ego nihil mutandum censeo. Lucretius dixit, *Reddita vitai jam mors*, pro *Data vitae jam mors*: usus nimirum verbo composito pro simplici, quomodo saepe alias, tum lib. II.

Praeterea si nulla coloris principiis est,
Reddita natura.

Item lib. IV.

Et quae mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit.

Perinde est igitur ac si dixisset, *Dedita vitai jam mors*: ut ut sit, locutio est insolens. SALVAGN. Sic *reddere spiritum* & *animam* saepe Vellejus Patercul. vid. II. 14. & 35. 87. & 123. vid. ad III. Trist. III. 35. male vero Salvagnius hic Peripheten ad Epidaurum, hodie Ragusam dictam, interfectum notat. cum ad Epidaurum Peloponnesiacam res acciderit. vid. Pausan. lib. II. cap. I. BURM.

408. *Ipso Coronides.*] Aesculapius Coronei nepos. est enim patronymicum a masculino, non a foeminino nomine ductum: neque *Coronis* proprium hic nomen est, sed patronymicum à patre, qui *Coroneus* a Graecis nuncupatur. Ei autem nomen fuit Asteria, ut infra declaravimus. CONST. FAN. Vid. ad Met. II. 569. & XV. 624.

408. *Urbe Coronides vidit ab ipso suâ.*] Haec vera lectio, quam Scripti codices agnoscunt. Adi Notas Epist. IX. ℣. 96. HEINS.

409. *Ut Sinis & Sciron.*] Sinis & Sciron & Procrustes Polypemonis filii, à Theseo ad Cephisum fluvium cum patre occisi sunt. INTERPR. Hunc Pausanias in Atticis Pitthei cognationis fuisse tradit, affinemque Thesei, ac propter ejus necem Theseum a Phytali filiis fuisse lustratum, Plutarch. in Theseo & Lucianus in secundo veridicarum narrationum *Pityocampum* appellant, id est pinus piceasve arbores incurvantem. CONST. FAN. *Ut Scynis & Scyron*, vulgo quidem legitur. Caeterum neque *Scynis*, ut vulgo: neque *Schinos*, ut apud Diodorum: neque etiam *Sinnis*, *nn* duplice, ut apud Plutarchum, recte legitur: sed *Sinis*, quo nomine

Corpora Theseâ Cercyonea manu.
Haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis.

Qua-

ne Pausanias passim utitur. Id enim & versus postulat, & etymologia quoque comprobat. Nam *Sinim*, ἀπὸ τοῦ σίνεσθαι, hoc est nocendo, dictum volunt: à quo verbo & *Sinonis* nomen derivatum. Fuit autem hic *Sinis*, ex latronibus unus, quos Theseus interfecit, de quo Pausanias in Atticis ita meminit: διαβᾶσι δὲ τὸν Κηφισσὸν, βωμὸς ἐστιν ἀρχαῖος Μειλιχίου Διὸς, ἐπὶ τούτῳ Θησεὺς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν Φυτάλου καθαρσίων ἔτυχε, λῃστὰς καὶ ἄλλους ἀποκτείνας, καὶ Σίνιν, τὰ πρὸς Πιτθέως συγγενῆ. Hunc eundem cum Pityocampe plerique faciunt, de quo paulo post dicetur. MICYLL. Fuit hic latro nobilis, ad Isthmum Corinthiorum, qui ramis diversarum pinorum ad terram vi deflexis hospites alligabat, ut arborum in se redeuntium impetu sublati miserabilem in modum distraherentur, ob hoc dictus πιτυοκάμπτης *incurvans pinus*. Sed ipse postea Theseo vindice eodem supplicii genere scelus luit, ut narrant Apollodorus lib. III. Diodorus Siculus lib. IV. Plutarchus in Theseo, Pausanias in Corinthiacis, Hyginus fab. 38. Pindari Scholiastes in argumento Isthmiorum. Ovidius ipse Epistola Phyllidis, item lib. VII. Metamorph. his versibus:

Occidit ille Sinis, magnis male viribus usus,
Qui poterat curvare trabes, & agebat ab alto
Ad terram late sparsuras corpora pinus.

Sinin vero ἀπὸ τοῦ σίνεσθαι quod est nocere, dictum putat Eustathius in primum Iliados. SALVAGN. *Sinis* tam hîc, quam Met. VII. & Epistola Pyllidis. Σίνις est apud Graecos. HEINS.

409. *Et Scyron.*] Hic Pyla Clesonis Lelegis filii filio natus fuit, si Pausaniam sequimur. si autem Probum super id carmen I. Georg. *Dilectae Thetidi Halcyones.* Polyphemone. sed non erit, puto, ingratum lectori audire, quod idem Pausanias scribit de Scyrone. Sic enim ait in Atticis: Moluridem rupem Leucotheae & Palaemoni consecrarunt. reliquasque post illas pollutas arbitrantur. quoniam Scyron earum incola advenas omnes, qui in eum locum incidebant, in mare emittebat, enatabatque testudo e saxis, quae illuc projectos corripiebat. Testudines autem marinae terrestribus similes sunt praeter magnitudinem & pedes, quos similes phocis habent. Idem supplicium Scyronem in idem mare a Theseo jactum oppressit. CONST. FAN. Theseus praeterea Scironem in mare abjecit, qui juxta Megara occupatis petris, quae ab eo Scironiae dictae sunt, inde quoscunque nactus esset hospites detrudere solebat, ut author est Diodorus Siculus lib. IV. Pausanias in Atticis, Euripidis Scholiastes in Hippolytum. Alii tradunt Scironem eo petulantiae progressum, ut hospitibus pedes lavandos protenderet, atque ita calce eos impetens in mare praecipitaret. Ex Plutarcho in Theseo. Hygino fab. 38. Ioanne Tzetze chiliade V. Historia 10. Scironias petras accurate suo more describit Strabo lib. IX. Quas Pausanias & Diodorus ἐναγεῖς *sceleratas*. Papinius lib I. Thebaid. *infames*, Seneca *Hyppolyto*, *scelere nobiles* vocant, de quibus Ovidius lib. VII. Metamorph.

Tutus ad Alcathoi Lelegeïa moenia limes
Composito Scirone patet, sparsisque latronis
Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda,
Quae jactata diu fertur durasse vetustas
In scopulos, scopulis nomen Scironis inhaeret.

SALVAGN.

409. *Cum Poliphemone natus.*] Hic & *Procrustes* cognomento dictus est: Procrustes, Pausania teste, fuit cognominatus, quem Theseus juxta Cephisum fluvium interfecit. lege primam Collectaneorum Hecatostyn capite LXXII. ubi locum illum in Metamorphosibus exponimus:

Innixamque novis neptem Polyphemonis alis.

CONST. FAN. *Polypemone* legendum, absque aspiratione. est enim ex πολὺ καὶ πῆμα compositum nomen, quod multis, sive multifariam noceret, ac damnum inferret. Intelligit autem Poeta Procrusten, quem ipse quidem Polypemonis filium, ut hinc apparet, & una cum patre occisum, innuit. Pausanias autem & alii eundem cum Polypemone faciunt. Hyginus etiam Neptuno patre genitum dicit, ut in Cap. de Thesei laboribus. Verba Pausaniae sunt haec in Atticis: πρὸς τούτῳ τῷ Κηφισσῷ, inquit, λῃστὴν Πολυπήμονα ὄνομα, Προκρούστην καὶ ἐπίκλησιν, Θησεὺς ἀπέκτεινε, &c. Hic viatores captos, ac lecto impositos, quibus pedes breviores erant, extendere vi quadam, & lecto aequare solebat. Unde & Προκρούστην, ἀπὸ τῶν προκρούειν videlicet, appellatum volunt. Longiores autem lecto existentes idem amputabat. quo supplicii genere & ipse à Theseo postea interfectus est. MICYLL. Polypemon idem qui Procrustes Pausaniae in Atticis. Is coactis hospitibus lectum ascendere, si longiores erant parte supereminente praecidebantur. Sin breviores, ad lecti mensuram extendebantur. Hinc Procrustes nominatus ἀπὸ τοῦ προκρούειν, quod est impellere. Quo postea cruciatu à Theseo affectus est, ex Diodoro Siculo lib. IV. Hygino fab. 38. Plutarcho in Theseo, qui Procrusti Damastin nomen fuisse tradit, ut & Hesychius. Perperam autem Pindari & Euripidis Interpretes, & Natalis Comes Mytholog. lib. VII. cap. 9. Sinin cum Procruste confundunt. Illum ad opi-

Qualis Achaemenides Siculâ desertus in Aetna,
Troïca quum vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
Qui-

opidum Hermionem occisum esse Diodorus affirmat, Pausanias ad Cephisi alveum. Item Ovidius lib. VII. Metamorph. cum ait:

Vidit & immitem Cephisias ora Procrusten.

Quem autem Naso per filium Polypemonis innuat etiamnum quaeritur, licet Appollodorus in fine lib. III. Sinin Polypemonis & Syleae filium esse prodiderit, cui subscribit Euripidis Scholiastes in Hippolyto. Nam cum de Sini Ovidius jam locutus sit, alium profecto designari necesse est. Itaque forte an una literula mutatâ sic legendum: *Et cum Polypemone natam.* Ut Phaea mulier intelligatur, de qua sic Plutarchus in Theseo pag. 9. editionis Stephaneae: Ἔνιοι δὲ φασι τὴν Φαιὰν λῃστρίδα γενέσθαι γυναῖκα φονικὴν, καὶ ἀκόλαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν Κρομμυῶνι Σῦν δ' ἐπονομασθεῖσαν. *Sunt qui Phaeam mulierem latronem fuisse atrocem & lascivam referant, quae ibidem habitabat in Cromyone, suem appellatam ex moribus & vita, quae sit inde à Theseo trucidata.* Cujusque meminit Ovidius lib. VII. Metamorph. in his de Theseo:

Quodque suam securus arat Cremyona colonus,
Munus opusque tuum est.

Quo loci ἀντὶ τοῦ *suam*, quod omnes hactenus editiones obsedit, legendum existimo, *suis*, id est, *Phaeae securus*, quae sus appellata est. Eam autem Polypemonis filiam fuisse alienum à vero mihi non videtur. Nam cum Pytiocampten Polypemonis & Syleae filium esse tradat Apollodorus, eundemque Pausanias initio Corinth. Cromyone educatum testetur, Phaea illa quam Theseus Cromyone interfecit, filia Polypemonis & soror Sinis esse potuit. Obiter Virgilius cum de Sylla canit in Ceiri:

Praeterit abruptas Scironis protinus arces,
Infestumque suis dirae testudinis exit
Spelaeum, multoque cruentas hospite cautes.

Quo loco Iosephus Scaliger pro *testudinis*, quod in omnibus libris, tum excusis, tum exaratis legitur, suo periculo rescribendum pronunciat *Theseidis*, ut Sus Cromyonia intelligatur, de qua modo diximus. Sed enim vulgata lectio retinenda, & tres illi versus de uno Scirone capiendi, qui ante Megara Scironias petras insidens hospites à se praecipitatos marinae testudini objiciebat, ut author est Diodorus Siculus lib. IV. & Pausanias sub finem Atticorum, his verbis: Τὰς δὲ μετὰ ταύτην νομίζουσιν ἐναγεῖς, ὅτι παροικῶν σφίσιν ὁ Σκίρων, ὁπόσοις τῶν ξένων ἐπετύγχανεν ἐφίει σφᾶς ἐς τὴν θάλασσαν, χελώνη καὶ ὑπενήχετο ταῖς πέτραις τοὺς ἐσβληθέντας ἁρπάζειν. *Nam alia saxa, quae* (Moluridi) *adjacent infamia & scelerata putant, quod cum ea accoleret Sciron, inde quoscumque nactus esset hospites in mare detruderet. Eos vero adnatans testudo marina conficere dicebatur.* Quod etiam prodidit Euripidis Scholiastes Hippolyto. Quamobrem Virgilius Scyllam de prora navis, quâ Minos vehebatur, suspensam & per mare tractam praeteriisse dicit Scironias petras, & Spelaeum testudinis marinae infestum suis, id est, Megarensibus suis civibus, cum ipsa Nisi Megarensium Regis filia esset. Haec est autem germana Virgiliani loci enarratio. SALVAGN. *Polypemone nati* Mediceus; *& de Polypemone natus*, duo codices alii. forte bene: ut quatuor hoc disticho comprehendat Sinin, Scyronem, Procrusten & Minotaurum, ut & fecit Poëta Epist. II. 69. BURM.

411. *Quique homo parte fuit.*] Minotaurus à Theseo occisus, de quo supra dictum est ad versum 375. SALVAGN.

411. *Quique trabes.*] Latronem tangit interfectum à Theseo, qui arborum summitates in Isthmo ad terram plicabat, & homines ibi in summitate ligans iterum arbores dimittebat. INTERPR. Pityocampten intelligit Poëta, qui ab eo nomen habuit, quod hospites à se certamine victos, diversis pinubus in terram curvatis alligabat, atque ita ligatos, iisdem arboribus sursum iterum ac pariter emissis, lacerabat. Hic Isthmi angustias obsidebat, quare hic à Poëta dicitur, *hujus & illius aequoris aquas*, hoc est Jonium & Aegaeum mare aspexisse. Caeterum eundem hunc alii faciunt cum eo, quem Sinim supra vocari diximus. Ac proprio quidem nomine *Sinim*, ab eventu autem & factis Πιτυοκάμπτην appellatum volunt: qui eodem quo ipse in alios usus fuerat supplicio à Theseo postremo necatus fuit, ut est apud Diodorum lib. V. & Plutarchum in Theseo, qui, ἐν δ' Ἰσθμῷ, inquit, Σίννιν τὸν Πιτυοκάμπτην ᾧ τρόπῳ πολλοὺς ἀνῄρει, τούτῳ διέφθειρεν αὐτός. Ovidius autem nescio quos autores, certos tamen (ut puto) secutus, diversos, Sinin & hunc, de quo hîc dicitur, Pityocampten facere videtur: cum supra *Sinin*, suo ac proprio nomine: hîc autem eum, qui arbores in terram curvaras, rursum in auras emisit, suppresso nomine posuerit. Neque enim hoc, ut ipse arbitror, facturus fuerat, nisi de diversis intellexisset. Sed de hoc alii quoque judiceut. MICYLL. Ovidius priore disticho de Sini locutus, nunc de Pityocampte subjicit. At Sinis idem est, qui Pityocamptes, id est, incurvans pinus, ita scilicet appellatus, quod hospitum brachia ramis pinûs in terram adductis alligaret, ut redeuntibus in altum ramis, discerpto corpore, partes in diversa caderent. Hinc Plutarchus in Theseo

Quique tenent pontem, quae tibi major erit.
Filius & Cereris frustra tibi semper ametur,
Destituatque tuas usque petitus opes.

Ut-

sco pag. 8. editionis Stephaneae: *Ἐν δ' Ἰσθμῷ Σίνιν τὸν Πιτυοκάμπτην, ᾧ τρόπῳ πολλοὺς ἀνῄρει, τούτῳ διέφθειρεν αὐτός.* *In Isthmo Sinin Pityocamptem, quomodo multos ille peremerat, eodem eum sustulit.* Quid ergo de hoc loco statuendum? Certe Mezeriacus, vir omnifariam doctus, notis vernaculis ad Epistolam Ovidianam Phyllidis ad Demophoonta de illo disserens, sic ait: *Que dirons nous donc de cét autre passage du Livre contre Ibis; j' advoüe qui je ne sçay point comme il s'en faut demesler, mais j'attens que les plus doctes me l'apprennent.* Observo nonnullos Sinin à Pityocampte diversum facere. In his Pausaniam in Corinthacis, cap. 1. cujus verba sunt, *Τῆς δὲ Κορινθίας ἐστὶ γῆς καὶ ὁ καλούμενος Κρομμύων, ἀπὸ τοῦ Κρόμμου τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐνταῦθα τραφῆναι λέγουσι καὶ τὸν λεγόμενον Θησέως Πιτυοκάμπτην, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τόπον ἐστὶν ἔργον. προϊοῦσι γὰρ ἡ πίτυς ἄχρι τι ἐμοῦ ἐπεφύκει παρὰ τὸν αἰγιαλόν.* *In Corinthiaco agro vicus est, cui Cromyon nomen à Cromo Neptuni filio. In eo educatum ferunt Pityocampten, cui suus est inter Thesei aerumnas locus. Operis index est pinus quae in ipso litore se progredientibus ostendit.* Cum enim Pausanias mox de Sini sermonem instituat, hercle diversos existimavit, ut & Propertius hoc disticho.

Arboreasque cruces Sinis, & non hospita Grajis
Saxa, & curvatas in sua fata trabes.

Quo tres famosissimos latrones, Sinin, Scyrona & Pityocampten intelligit, ut non dubitem quin ejusdem sententiae fuerit Ovidius. *Aequoris aspectans hujus & hujus aquas.* Propterea quod Pityocamptes Isthmi angustias insederat, unde prospectus erat in Aegaeum & Ionium mare. SALVAGN. *Trabes prensas*, Regius & duo alii: *mittebat in altum* idem Regius.

412. *Aequoris aspiciens.*] Forte, *aspergens*, laceris nempe corporibus. Vel *infestans*: nam in multis veterum est, *aspectans*, *aspectes*, & *exspectans*. HEINS. *Aspectans* praeferebat Valerius Andr.

413. *Quaeque Ceres vidit.*] Tangit Cercyonem interfectum à Theseo. INTERPRES. Cercyonem in hospites impium fuisse scribit Pausanias, & in eos, qui palaestra secum contendere noluissent. unde ejus authoris aetate locus extra Athenas *Cercyonis Palaestra* dicebatur. Omnes autem, qui secum in luctam descenderant, perdidit, praeter Theseum, a quo, astu potius quam robore, fuit superatus. Nam luctandi artem Theseus primus invenit. Atque ex eo palaestrae disciplina celebrata, cum prius magnitudine animi & robore ad id certamen homines uterentur. fuit autem Cercyon Neptuni & Amphictyonis filiae filius, ut idem scribit Pausanias in Attici. CONST. FAN. Propter sublata latrocinia scilicet, quibus ille viam atque aditum ad Eleusinem, ubi Ceres praecipue colebatur, infestarat. Aut etiam propter Alopen filiam, quam ille occiderat, eo quod à Neptuno compressa fuisset. Haec enim ex eodem Neptuno Hippothoontem peperit, cujus in urbe (ut Nicander ait in Alexiphar.) Ceres postea, cum filiam raptam quaereret, hospitio accepta fuit. Sed haec causa remotior, superior illa propior ac potior. MICYLL. Cercyon Neptuni filius hospites Eleusine secum lucta certare cogebat, victos interimebat. Et hunc Theseus sustulit ex Diodoro lib. IV. Pausania in Atticis, Hygino fab. 38. Suida & Ovidio ipso lib. VII. Metamorph. Ceres autem laeto vultu Cercyonis interitum vidit, propterea quod Eleusine sibi sacra latrocinio purgata sit. SALVAGN. *Geryonaea* plurimi. *Gersonea* unus Heinsii & Francof. *permensia vultu* unus Heinsii.

415. *Quem precibus justis.*] *meritis precibus* plerique scripti. HEINS. *Quem Meritis justis* pr. Ed. & quinque scripti. *quae meritis precibus* Francof. Heinsius adscripserat etiam, *quem meritis justissima de vovet ira.* nam in tribus erat, *Hoc tibi pro meritis justissima d. i.* *Pro meritis precibus* Moreti.

416. *Evenient.*] Lege, *Eveniant.* CONST. FAN. *Eveniens istis n.* unus Heinsii. *& venians* alius. *& venient* alius Gallicus. vid. supr. ad ℣. 127.

417. *Qualis Achaemenides.*] Notum ex Virgilio. INTERPRES. Attigi hunc locum in Observationibus in Metam. lib. XIV. CIOFAN. Notantur his versibus egeni, mendici, famelici. Achaemenides Adamasci filius ab Ulysse metu Polyphemi celerrime fugiente in Sicilia relictus, aliquot menses in lustris ferarum sordibus & squalore consitus vitam miserrime traxit, donec praetereunte Ænea ab eo in navem receptus est. Ex Homero Odyss. lib. IX. Virgilio lib. III. Aeneid. Ovidio ipso lib. XIV. Metamorph. Conjiciebat P. Nannius Miscellan. lib. VII. cap. 3. verum nomen fuisse *Agamenides*, etymologia ducta ab eo, quod nimirum diu maneret in spelunca Polyphemi, dum socii abeunt, quomodo dictus est Parmeno, quod assiduo permansisset ad fores Thaidis. SALVAGN. *Desertus in ora* plurimi scripti & editi. male: vid. ad XIII. Met. 770. mox, *Troiaca.* Franc. sed Heinsius volebat, *Troia*, ut saepe alibi.

419. *Qualis erat necnon.*] Irus binominis fuit, nam & *Arnaeus* dicitur apud Homerum. INTERPRES *Iri paupertas* proverbio cessit: Binominem fuisse docet Homerus Odyss. XVIII. qui *Arnaeum* à matre, *Irum* ex famulatu nominatum scribit.

Quod

Utque per alternos undâ labente recursus
Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat:

Lap-

Quod etiam tradit Aphthonius in Progymnasmatis. Dictum autem ab Ovidio *Fortuna Iri*, pro Iro ipso, Graecanicè, ut *βίη Πριάμοιο*. Sic Virgilio in Culice, *Telamonis virtus* pro Telamone, Propertio, *error Herculis* pro Hercule, & *stuprum Clytemnestrae* pro ipsa adultera, Phaedro. *stupor corvi* pro corvo, Lucano, *ira leonum* pro leonibus, Claudiano, *furor Enceladi* pro Encelado, & sexcenta hujusmodi. Hinc Plutarchus adversus Coloten scribit: *Βίην Ἡρακλείην εἶναι αὐτὸν Ἡρακλέα vim Herculeam esse ipsum Herculem.* Salvagn. *Et qualis nec non* quinque scripti, & editio Domitii.

420. *Quique tenet pontem, qui sibi major erit*] Alii *tenens*, alii *senes* legunt: & de mendicis exponunt, qui plerunque ad pontes stare, & stipem à transeuntibus petere solent. Quod ut facile concessero, ita rursum dubitare soleo, quid sibi velit quod sequitur, *Qui sibi major erit*, utrum ad pontem, an ad mendicum referendum. Et si de ponte accipiatur, quo modo idem major accipiendus. Locus sane obscurus est, & hactenus inexplicatus. Itaque & alios de eo cogitare accuratius aliquanto velim. Nam a commentatoribus, quos ego vidi, omnibus silentio praeteritur. Micyll. Verisimile est per haec verba insignem aliquem mendicum notari, qui aetate Ovidii in ponte quodam Romae considebat, cujusmodi Lutetiae visuntur in Ponte novo. Frequentia enim mendicorum in pontibus, propterea quod ibidem concurrant ultro citroque commeantes homines. Hinc Martialis lib. x. Epigram. 5. sic in maledicum invehitur:

Quisquis stolaeve purpuraeve comtemptor,
Quos colere debet, laesit impio versu,
Pontes per urbis erret exul, & clivos,
Interque raucos ultimus rogatores,
Oret caninas panis improbi buccas.

Et lib. xii. Epigr. 32. in Vacerram:

Quid quaeris aedes, Villicesque derides?
Habitare gratis, ô Vacerra, cum possis;
Haec sarcinarum pompa convenit ponti.

Juvenalis Satyra v.

Ventre nihil novi frugalius, hoc tamen ipsum
Defecisse puta, quod inani sufficit alvo,
Nulla crepido vacat, nusquam pons.

Quod sequitur *qui sibi major erit*, sic exponitur à Turnebo lib. ix. Adversar. cap. 20. *Videbatur dicendum*, qui te major erit, *sed significat, qui in suis majoribus numerabitur, ut tu in eius minoribus, vel potius, qui judicio tuo in majoribus numerabitur, & quem prae te magnum dices, quamvis aliis sit infimus & abjectissimus.* Malim hanc postremam interpretationem. In M.S. Vaticano diserte legitur, *quae sibi major erit*. Quae lectio fortasse genuina est, ut *τὸ quae* ad fortunam referatur. Salvag. *Tenens* scripti magna ex parte. & recte. nam mendicos intelligit & quidem caecos plerumque Juvenalis. Satyra iv.

Grande & conspicuum nostro quoque tempore monstrum
Caecus adulator, dirusque a ponte satelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes.

Ubi malim, *e ponte satelles.* idem Sat. xiv. ubi caenam hominis avari describit:

Invitatus ad haec aliquis de ponte negabit.

Id est mendicus aliquis. sic scribendum cum membranis, non *negavit*. rogatus ad haec fercula venire recusabit, ubi Vetus scholiastes, *De ponte: quia mendici in pontis itinere sedent.* iidem codices, *quae sibi major*. Scribe, *quae sibi pejor erit*, & ad fortunam refer. Frustra se exercuerunt magnus Turnebus aliique in hoc loco. Heins. *Erat* Bonon. forte, *quae sibi pejor eat*, ut sit imprecantis: *major* & *pejor* etiam in scriptis permutantur lib. i. Trist. i. 26. Sed, ut verum fatear, hic versus perplexus & obscurus est, & illud pronomen *qui*, bis hîc poni vix placet, nec etsi *quae* legatur, elegans sententia exire potest. Burm.

421: *Filius & Cereris.*] Asterion filius Cereris frustra amatus est ab Almenico, ut Lucretius ait:

Cres puer Asterion crudelis ne fuge amantem,
Ne fuge; non equidem est effugiendus amans.
Crudeli puero nihil est crudelius unquam,
Crudeli puero nil mihi pejus obest.
Sed jam nec puer es; puero nil mitius usquam,
Crudeli puero nil mihi pejus obest.
Vis verum dicam? sis mitis, ne fuge amantem;
Ni fugeres, nil te mitius esse potest.

Interpres. Quasi vero Lucretius author sit eorum carminum. Per filium Cereris non alius intelligendus, quam Plutus Cereris filius, divitiarum Deus. Adeundus Commentarius noster. Salvagn. Pluton ex Jasio genitum, & Cerere Hesiodus cecinit in sua Theogona, cujus nomine divitias & opes Graeci appellant, nam *πλοῦτος*, divitiae. Caecus ab Aristophane in fabula Pluto dictus, quod raro ad bonos viros adeat. Egnatius. *Et Cereris* legendum est, non autem, *ut Cereris*, intelligendusque Plutus, Cere-

ri

Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitae varias mutare figuras
Plenus inexstinctâ conficiare fame.

Nec

ris & Jasii filius, deusque divitiarum, cujus meminit Hesiodus in Theogonia. Iginus in Arctophylace, Diodorus in Sexto. hujus interpretationis inventor Codrus. CONST. FAN. Plutum intelligit, de quo Hesiodorus in Theogonia, ỳ. 969.

Δημήτηρ μὲν Πλοῦτον ἐγείνατο δῖα θεάων,
Ἰασίῳ ἥρωι μιγεῖσ' ἐρατῇ φιλότητι,
Νειῷ ἐνὶ τριπόλῳ, Κρήτης ἐν πίονι δήμῳ.

Ubi nota, *νειῷ ἐνὶ τριπόλῳ* non esse, in templo, quod fuit in urbe Tripoli, ut Commentator exponit: sed in novali, sive agro tertiato, hoc est, ter arato. Nam in loco fertili, & copia rerum abundanti, Plutum natum intelligit Poeta. MICYLL. Plutus intelligendus, Cereris & Iasii filius, cui distribuendarum divitiarum munus concessum esse veteres crediderunt. Ideoque caecus habitus, cujusmodi ab Aristophane Comoedia cognomine introducitur: nam cum antea perspicacissimus esset, & ad viros bonos tantum accederet, Iupiter ipsum oculis privavit, ut nullo postea delectu quosvis adiret. Sicut Aristophanes idem facetissime narrat. Cereris & Iasii filium esse prodiderunt Hesiodus in Theogonia, Diodorus Siculus libro ultimo. Quamobrem Nasonis votum est, ut Plutus divitiarum Deus ab Ibide frustra semper invocetur, ipsumque prorsus deserat. Hic vero *τὸ usque*, nihil aliud est quam *saepe & continue*, quomodo à probatissimis Authoribus eleganter accipitur. SALVAGN. *Filius ut Celii* Iuret. & Patav. & editi olim. pro *Celei.* unde de Triptolemo quidam ceperunt.

422. *Usque petitus.*] *Saepe* Sarrav. & duo alii. Heinsius conjiciebat, *destituatque sua saepe petitus ope*, vel, *suam opem.*

423. *Recursus.*] *Recessus* unus Heinsii.

424. *Mollis arena pede.*] *Pedi* ex melioribus. HEINS.

425. *Sic tua nescio qua.*] *Quo* ex iisdem. IDEM.

426. *Lapsaque.*] *Lassaque* Mentel. *Defluat unda manus* unus & pr. Edit. forte, *Lapsa per us medias defluit unda manus.* BURM.

427. *Utque pater solitae.*] Fabula nota est. INTERPRES. Erisichthon absque dubio demonstratur, cujus pater Triops, seu Triopas vocitatur. de quo in assumentis Metamorphoseon quaedam enarrabimus. adde (quod scribit Iginus in Ophiucho & Diodorus in Sexto) Triopam Cereris templum ad suam regiam constituendam evertisse; propter quod e Thessalia pulsus est, & a Cerere hoc supplicio affectus, ut fame semper torqueretur, nec ullis frugibus unquam posset satiari. novissime autem Draconis morsibus vitam post mala multa complevit. CONST. FAN. De Erisichthone intellige, cujus fabulam describit Callimachus In hymno Cereris: & Ovid. VIII. Metamor. Hujus autem filia, quae se in varias formas mutare solebat, non Driopis, aut Triopis, ut hic in Commentariis dicitur, sed Metia appellata fuit, autore Lactantio grammatico. Triopam autem Erisichthonis patrem vocat Callimachus, filium Neptuni ex Canace Aeoli filia. unde ipse Erisichthon quoque Triopeius ab Ovidio in Metamor. dicitur. MICYLL. Erysichthon Thessalus Deorum irrisor, propter violatum Cereris lucum in tantum famis ac sitis rabiem actus est, ut decoctis facultatibus & rebus omnibus absumptis, Mestram filiam vendere coactus sit, quae beneficio Neptuni varias inducendo figuras eludere soleret, & subinde ad patrem resumpta priore forma, rursum ut venderetur, recurreret, usque dum Erysichthon insatutabilis propria viscera depastus sit. Ita Naso lib. VIII. Metamorph. qui luculentissime famem & *βουλιμίαν* Erysichthonis expressit. Callimachus Hymno in Cererem, apud quem Mestrae nulla mentio. Ioannes Tzetzes chiliade XXI. Histor. 47. Hinc adagia duo, *Mestra mutabilior*, & *Αἴθων λιμός*. Nam & Æthon dictus est Erysichthon, propter ardentem ingluviem & igneam absumendi vim, quo nomine Hesiodus, Lycophron, Aelianus, Athenaeus ipsum nominant. Vera historia est, Erysichthonem filiam habuisse, quae corporis quaestu patrem insatiabilem aleret. SALVAGN. Vid. ad Metam. VIII. 751.

438. *Conficiare.*] *Destituare* nonnulli. *deficiare* codex Jureti: bene. Vide Notas Epist. V. ỳ. 150. HEINS.

429. *Nec dapis humanae.*] Tydeum tangit, qui Menalippi caput comedit. INTERPRES. Tydeus moribundus jacens è vulnere, quod in bello contra Thebanos à Menalippo acceperat, ejusdem caput ad se deferri jussit, & cerebrum evulsum exsorbuit, ut repetit Ovidius versu 517. ad quem locum Authores adducentur. Hoc enim dissucho precatur, ut Ibis humanas carnes esitet, illo, ut ipsemet esitetur. Addit Ovidius, *quaque parte potes*, ut significet Ibin quidem Tydei similem fore, sed in eo solum, quod humanum caput corroserit, caeteroquin Tydei bello strenui dissimilem, quem *intrepidum* vocat Lycophron, quod cum legatus rediret Argos Thebis, eique Eteocles insidias struxisset, collocatis in itinere quinquaginta lectissimis juvenibus, intrepido omnes animo aggressus sit, & In fugam verterit. SALVAGN.

O 429.

Nec dapis humanae ſubeant faſtidia: quàque
Parte potes, Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, à veſpere rurſus ad ortus
Cur exſternati Solis agantur equi.
Foeda Lycaoniae repetes convivia menſae,
Tentabiſque cibi fallere fraude Jovem.
Teque aliquis poſito tentet vim numinis opto:
Tantalides tu ſis, Tereïdesque puer.

Et

429. *Tibi erunt faſtida.*] *Tibi ſint* Juret. & quinque alii. unus Vaticanus, *veniant.* Lege, *venient.* Heins. *Subeant* Franeot. eleganter. Epiſt. xvi. 97.

At mihi cunctarum ſubeunt faſtidia.

Ita *curae*, *taedia* & ſimilia *ſubire*, Noſtro & aliis paſſim dicuntur. Burm.

431. *Atque aliquid facias.*] Sicut fecit Thyeſtes. Interpres. Cum Thyeſtes Aëropen Atrei fratris uxorem in ſtuprum illexiſſet, Atreus ut debitas à fratre poenas ſumeret, proprios ei filios Tantalum & Pliſthenen, vel ut aliis placet, Aglaum, Orchomenum, & Calleum epulandos appoſuit, ſanguinemque illorum patera libavit. Quin etiam capita inter feralis convivii epulas, ut à Thyeſte cognoſcerentur, afferri juſſit. Quo diro ſpectaculo Solem ab occaſu ad ortum ſe revocaſſe perhibent, ne tanti ſceleris atrocitate pollueretur, ut prodit Ovidius ipſe lib. I. de Arte amandi:

Creſſa Thyeſtee ſi ſe abſtinuiſſet amore,
(Ah quantum eſt uni poſſe placere viro!)
Non medium rapuiſſet iter, curruque retorto
Auroram verſis Phoebus adiſſet equis.

Papinius lib. I. Thebaidos:

Funereas tum namque dapes, mediique recurſus Solis.

Seneca Thyeſte:

Ipſe inſueto novus hoſpitio.
Sol Auroram videt occiduus,
Terriſque jubet ſurgere, nondum
Nocte parata, non ſuccedunt
Aſtra, &c.

Hinc locus Martialis in Ligurinum lib. III. Epigramm. 45.

Fugerit an menſas Phoebus, coenamque Thyeſtae,
Ignoro; fugimus nos, Ligurine, tuam.

Fabula trita, *notior ut non ſit canibus jam Delia noſtris.* Cujus rei veritatem quidam fuiſſe crediderunt, quod Atreus apud Mycenas primus Solis defectum obſervarit, ut placuit Hygino fab. 258. Salvagn. *Aut aliquid* unus Heinſii & editio Domitii. *facis* Moreti. *a veſpere rurſus a. o. cur ex; ſolis a. o.* Jureti & quinque alii. *in ortus* Sarrav. Regius & unus Heinſii; *a tempore ſolis* unus Gallicus. *aſternati equi* Regius.

433. *Foeda Lycaoniae.*] Fabula nota eſt de Lycaone. Interpres. Lycaon Arcadiae Rex hoſpitem Iovem epulis humanis excepit, ut Divinitatis ejus periculum faceret; quo ſcelere permotus Iupiter ipſum in lupum transformavit. Sic Ovidius lib. I. Metamorph. Nonnihil variant Apollodorus lib. III. Hyginus fab. 176. Pauſanias in Arcadicis, Clemens Alexandrinus in Protreptico, Iſacius Tzetzes in Lycophronem, Suidas in Lexico. Dictum autem *fallere fraude* quomodo apud Ciceronem pro Roſcio Amerino, *fallere omni perfidia & fraude*, apud Terentium & Virgilium, *fallere dolo.* Salvagn. Sic *decipere fraude*, Noſter Ep. xx. 21. & Vellej. Paterc. II. 69. & 82. & alii.

434. *Tentabiſque iterum fallere fraude Jovem.*] Uterque lib. ſcriptus, quo utor, *Tentabiſque Jovem fallere fraude cibi.* Verius. Ovidius lib. I. Metamorph. Apollodorus lib. III. & Hyginus cap. CLXXVI. Ciofan. *Aliqua fraude* Iuret. & tres alii. forte, *dapis fraude*, quanquam hunc & proximum verſum ſuſpectos habeo. Heins. *Aliqua ſ. parte* unus. priori verſu *repetas* prima editio, Petavii & quinque alii ſcripti. *repetens* Moreti & duo.

435. *Teneat vim numinis.*] Vel *Temnat*, vel *tentet* eſt legendum. Const. Fan.

436. *Tantalides tu ſis.*] Tantali filius Pelops; Terei filius Itys. Interpres. Pelops, quem Tantalus pater minutatim conciſum & reliquis dapibus immiſtum Diis convivio acceptis appoſuit, quo numen ipſorum exploraret. Caeteris epulas averſantibus una Ceres Pelopis humerum abſumpſit. Pelopi vero Deorum miſericordia recocto & ad vitam revocato humerus eburneus in locum nativi reſtitutus eſt. Hinc Pindarus in Olympicis Hierone Syracuſio, Pelopem ἐλεφαντι φαίδιμον ὦμον κεκαδμένον. *Elephantino ſplendidum humero eburno inſignem.* Quem poſtea humerum Pelopidarum omnium ſignum fuiſſe, ut Spartanorum lanceam, reſtatur Tzetzes in Lycophronem. Fabulam tangit praeter alios Ovidius lib. 6. Metamorph. Hyginus fab. 83. Salvag.

436. *Tu Tereique puer.*] Lego, *Tereos atque puer*,

Et tua ſic latos ſpargantur membra per agros,
  Tamquam quae patrias detinuere vias.
Ære Perilleo veros imitere juvencos,
  Ad formam tauri conveniente ſono.
Utque ferox Phalaris, linguâ prius enſe reſectâ,
  More bovis, Paphio clauſus in aere gemas.
Dumque redire voles aevi melioris in annos,
  Ut vetus Admeti decipiare ſocer.

puer, ne ſyllaba claudicet. vel *Threiciusque puer*, ut in manuſcripto codice invenio. Ityn enim Thracem fuiſſe nemo ignorat. Const. Fan. *Tu Tereique.* Ita in pleriſque legitur: ſed huic lectioni repugnat quantitas. Τηρεὺς enim Graece ſcribitur (η) longa. Alii autem, *Tereos atque puer*, emendant, quod neque ipſum procedit: quod nomina in ευς, Graeca, Latine in ſecundo ordine declinantur, & genitivum per *ei* faciunt. Quare optima eorum lectio videtur, qui proprii loco, gentile ſupponunt, leguntque, *Tantalides tu* (ſive, *Ut*) *ſis*, *Thrëiciusque puer.* Micyll. Itis Terei Thracum Regis filius, quem Procne mater in ultionem Philomelae ſororis à Tereo corruptae, partim aſſum partim elixum, patriis epulis appoſuit. Exin Tereus in upupam, Itys in phaſianum, Procne in hirundinem, Philomela in luſciniam conceſſerunt. Fabulam proſequitur Ovidius lib. vi. Metamorph. quam longe aliter prodit Antoninus Liberalis fab. 2. Sunt qui transformationem Procnes & Philomelae confundunt, quos afferre ſuperfluum eſt. Illud animadverſione dignum, quod intra Daulidis fines, ubi geſta finguntur quae de Procne & Philomela vulgata ſunt, hirundines neque pariunt, neque ex ovis pullos excludunt, nec omnino tectorum laquearibus ullos affigunt nidos, ut ſcriptum reliquit Pauſanias in Phocicis. Idem narrat in Atticis upupam avem primum viſam Megaris eo in loco, ubi Terei ſepulchrum eſſet, fabulamque de luſcinia & hirundine ex eo natam exiſtimat, quod avis utraque miſerabiles & luctuoſos cantus edat. Salvagn. *Tereïque* multi veteres. Conſtantius, *Tereos atque.* Lege, *Teraidesque* cum Petaviano. Heins. Offendit fortaſſe in Hexametro Heinſium, & merito, illud, *te poſito*; ſi enim poſitus vel adpoſitus jam eſſet in menſa, quid opus optare a numine, ut fiat Pelops & Itys; quare non inepta lectio codicis Sarraviani:

Tecum aliquis poſitus, tentet vim numinis, opto
  Tantalides ut ſis,

Ut enim pro *tu* cum Micyllo probo. *poſitus* aliquis tecum, id eſt conviva tecum recubans, optet, ut deus vi ſua te faciat Pelopem vel Ityn. *poſitum* vero ita ſumi vidimus ad 1 Art. Am. 231. *tecum aliquis poſitus* erat in Gallico codice. *tecum aliquis poſito* in quatuor ſcriptis & prima editione. *Teque alicui poſito cui nil ſit numinis*, unus Moreti. Burm.

438. *Et tua ſic latos.*] Abſyrtum tangit, quem ſoror Medea dilaceravit, ut patrem retardaret. Interpres. Abſyrtus intelligitur, Aetae Colchorum Regis filius, quem Medea ſoror juxta Phaſin fluvium articulatim diſcerpſit, ejusque membra per agros ſparſit, ut iis colligendis inſequentem patrem remoraretur, ipſaque interim cum Jaſone effugeret. Authores Ovidius ipſe lib. iii. Triſt. Eleg. 9. qui rem fuſè narrat; Apollonius lib. iv. Argonaut; Poëta vetus apud Ciceronem lib. iii. de natura Deorum; Seneca Medea; Tzetzes in Lycophronem. Aliter Hyginus fab. 23. Hinc regioni manſiſſe nomen ait Ovidius, ut & Arrianus, qui ſepulchrum Abſyrti ſuis temporibus demonſtrari ſolitum ſcribit. Salvagn. *Sic laetos*, *lectos*, *altos* codices alii. *largos*, ut & editio Domitii: haec confuſio epithetorum obvia eſt.

439. *Aere Perilleo.*] Perillus aerarius taurum Phalaridi Tyranno Agrigentino de aere fabricavit, ut homines tormentis afficeret. Perillus ipſe in eo extinctus eſt. Interpres. Perillus aenei tauri inventor, quo incluſi ſubditis ignibus longo & abdito cruciatu mugitus reſonante ſpiritu edere cogebantur, ne ejulatus eorum humanae ſono vocis expreſſi Phalaridis Tyranni miſericordiam implorare poſſent. Quam, quia calamitoſis deeſſe voluit, teterrimum artis ſuae opus primus Artifex incluſus merito auſpicatus eſt, ut iisdem verbis tradidit Valerius Maximus lib. iii. cap. 3. Commemorat ipſe Phalaris Epiſtola 103. ſi tamen is eſt, Tullius in Piſonem, Plinius lib. xxxiv. cap. 8. Lucianus in Phalaride. Ex Poëtis Ovidius noſter lib. iii. Triſt. Eleg. 2. item lib. i. de Arte, Propertius lib. ii. Claudianus in Eutropium lib. i. Tzetzes chiliade i. Hiſtor. 25. Phalaridis autem Caſtellum, & in eo Taurum aeneum, fuiſſe in Ecnomo monte, qui hodie Monte di Licata, unde monti nomen Ecnomo, id eſt, ſcelerato, prodidit Diodorus Siculus lib. xviii. Salvagn.

441. *Utque ferox Phalaris.*] Phalaris ipſemet reſecta lingua in taurum aeneum conjectus eſt. In-

Atque eques in medii mergare voragine coeni,
Dum modo sint facti nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Si-

TERPES. De morte Phalaridis Agrigentinorum Tyranni variant Authores. Ovidius in Taurum aeneum à Perillo fabricatum, lingua prius resecta, conjectum ait, Cicero lib. II. de Officiis 7. universam Agrigentinorum multitudinem, impetum in ipsum fecisse. Addit Valerius Maximus lib. III. cap. 3. Zenonis Eleatis impulsu lapidibus prostratum. Agrigentum hodie Gergenti in Sicilia. SALVAGN. *Ore resecta* Sarrav. Juret. & sex alii. *rescissa* unus Heinsii. *atque fere* etiam Regius. Unde vero Ovidius hoc genus mortis, quo Phalaris exstinctus, petierit, ignoro. adscriptum hoc distichon margini in Moreti codice erat, & in Regio Petaviano codice & prima editione plane aberat. Ita ut suspectum esse possit. in multis codicibus legebatur post ỳ. 340. ante distichon incipiens, *Viscera sic aliquis.* BURM.

442. *More bovis Paphio*] *Aes Paphium* dixit, quod Paphos urbs in Insula Cypro aeris abundantia nobilis esset. Strabo lib. XIV. pag. 684. edit. Casauboni, Κύπρος τῇ θέσει κατ' ἀρετὴν δ' οὐδεμιᾶς τῶν νήσων λείπεται, καὶ γὰρ εὔοινός ἐστι, καὶ εὐέλαιος, σίτῳ τε αὐτάρκει χρῆται, μέταλλά τε χαλκοῦ ἐστιν ἄφθονα τὰ ἐν Ταμασσῷ, ἐν οἷς τὸ χαλκανθὲς γίνεται, καὶ ὁ ἰὸς τοῦ χαλκοῦ πρὸς τὰς ἰατρικὰς δυνάμεις χρήσιμος. *Cyprus praestantia nulli cedit insulae; nam & vini oleique ferax est, & suo utitur contenta frumento, & aeris abundantia. Sunt metalla apud Tamassum, ubi calcanthum, seu flos aeris nascitur, & aerugo usibus medicis res apta.* Idem lib. III. pag. 163. Æris Cyprii meminit. Unde Festus *Aerosam*, inquit, *appellaverunt antiqui Insulam Cyprum, quod in ea plurimum aeris nascatur.* In verbo, *aerosa.* SALVAGN. *Calido in aere* Jureti liber. *Pharie* Sarrav.

443. *Dumque redire voles.*] Pelias, quem Medea renovare debuit, à filiabus suis interfectus est. INTERPRES. Pelias, quem fraude Medeae, revirescentem aetatem pollicitae, à propriis filiabus vulneratum interiisse produnt Diodorus Siculus lib. V. Apollodorus lib. I. Hyginus fab. 24. Pausanias in Arcadicis. Zenobius Proverbio Λούσαιο τὸν Πελίαν. Ovidius ipse Epistola Medeae, & graphice lib. VII. Metamorph. cujus sunt hi versus elegantes de Peliae filiabus:

His ut quaeque pia est hortatibus impia prima est,
Et ne sit scelerata, facit scelus ———

Quamobrem Dosiades in Ara secunda Medeam vocat ἑψάνδραν *viricoquam.* Fabulam tangit & Plato in Euthydemo. Sed enim Plautus Pseudolo, & Tullius in Catone majore, Pelian à Medea recoctum & ex sene juvenem factum scribunt, ad Pelian nimirum transferentes, quod Æsoni praestitum erat. Qua de re plenius P. Victorius lib. V. var. lect. cap. 6. Docet autem Diogenes apud Stobaeum, quod & annotatum est ab Hieronymo Mercuriali lib. I. cap. 2. de Arte Gymnastica, Medeam non veneficam fuisse, sed sapientem, quae acceptis mollibus & effoeminatis hominum corporibus, ipsa Gymnasiis & exercitationibus confirmaret, & robusta ingentiaque redderet; unde fama evulgata, eam concoquendis corporibus senes in juventutem restituere. Aliter Fulgentius lib. II. Mytholog. Caeterum Pelias Admeti socer fuit, quoniam Admetus Alcesten Peliae filiam in matrimonium acceperit, teste Diodoro. SALVAGN. *Decipiere* Moreti. *projiciare* Heinsii unus. priore versu *cumque* duo.

445. *Atque eques.*] Ut Bellerophon. INTERPRES. Non videtur dissimulanda, quae de hoc Curtio historia traditur a Plutarcho in comparationibus ex libro undecimo Aristidis de rebus Italicis in hunc modum: *Tiberinus amnis per medium forum Romanum devolutus Jovis ira magno convulso aggere complures aedes & extirpavit & obruit. Mox oraculo intellectum hujusmodi calamitatem finiri posse, si pretiosissimum quiddam illuc conjiceretur. Caeteris igitur aurum atque argentum congerentibus, Curtius insignis adulescens, cum pretiosissimam hominis animam intelligeret, sese in hiatum terrae praecipitem eques demisit: suosque tantae calamitatis immunes reddidit.* Lege, si placet, Livium lib. I. & VII. primae decadis. Varronem de Ling. Lat. & divum Augustinum IV. de Civit. Dei. CONST. FAN. Ad Curtium respexit, de quo T. LIVIUS lib. VII. in hunc modum: *Eodem anno, seu motu terrae, seu qua vi alia forum medium ferme specu vasto collapsum in immensam altitudinem dicitur. Neque eam voraginem conjectu terrae, quam pro se quisque gereret, expleri potuisse, priusquam Deûm monitu quaeri coeptum, quo plurimum populus Romanus posset. Id enim illo loco dicandum Vates canebant, si Rempublicam Romanam perpetuam esse vellent. Tum M. Curtium juvenem bello egregium castigasse ferunt dubitantes, num ullum majus Romanum bonum quam arma virtusque esset. Silentio facto templa Deorum immortalium, quae foro imminent Capitoliumque intuentem & manus nunc in coelum, & nunc in patentem terrae hiatum ad Deos manes porrigentem se devovisse. Equo deinde quam poterat maxime exornato insidentem armatum se in specum immisisse, donaque ac fruges super eum à multitudine virorum ac mulierum conjectas, lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Metio, sed ab hoc appellatum.* Idem commemorant Valerius Maximus lib. V. cap. 6. Paulus Orosius

Sidonià jactis Graja per arva manu.
Et quae Penthides fecit, fraterque Medusae,
Eveniant capiti vota sinistra tuo.

Et

rosius lib. III. cap. 5. & obiter Minutius in Octavio. SALVAGN. Simile prorsus Aegistei Midae filii factum narrat Apostol. Cent. 1. Adag. 79. in proverbio *Αἰγιστέου Πήδημα.* quod etiam habet Stobaeus Serm. VII. pag. 93. Fabulam vero esse Curtii hujus saltum in voraginem constat. & Livius ipse dubitat. sed Poëtis jus est tam falsis, quam veris historiis uti, si modo vulgo credantur. BURM.

446. *Facti sui.*] *Fati* duo veteres. HEINS. *Facti* rectius. magnam enim laudem hinc retulit Curtius. *nomina vera* Moreti. *mergére* etiam priori versu Regius.

447. *Atque utinam pereas.*] Fabula nota est, INTERPRES. Cadmus Agenoris Phoenicum Regis filius Europam sororem, à Iove sub Tauri forma raptam & in Cretam abductam, frustra quaerens, oraculi monitu substitit in Phocide urbem conditurus, ubi bos occurrens in herbam sesubmitteret. Sed cum Draconem insignis magnitudinis in specu delitentem, & socios aquatum missos enecantem occidisset, Palladis consilio dentes ejus seminavit, è quibus nata manus armatorum, qui sese mutuis vulneribus confecerunt, quinque tantum superstitibus, qui novae urbis constructionem adjuverunt. Fabula nota ex Ovidio latius illam prosequente lib. III. Metamorph. Euripide in Phoenissis, Apollonio Rhodio ejusque Scholiaste libro IV. Argonaut. Seneca in Oedipo. *Sidonia* vero *manu satos* dentes Ovidius dixit à patria Cadmi, quem propterea *Sidonium hospitem* vocat lib. laudato Metamorph. SALVAGN.

448. *Sidonia jactis.*] Lib. Maff. *sparsis.* CIOFAN. *Sparsis* multi veteres cum libro Iureti. HEINS. *jactis* & *sparsi* etiam nonnulli. *grata per arma* unus Heinsii.

448. *Grata per arva.*] Emenda, *Graja.* CONST. FAN.

449. *Et quae Penthides.*] Penthides Poëta, filius Abali, Hipponactem, fratrem Medusae vel Melissae, suum inimicum devovit. INTERPRES. *Battiadem* quidem legendum esse commentatores contendunt. Sed quod supra circa Pityocampten monui, idem hîc me movet, quod non faciie credam, de eadem persona, eademque omnino re, eodem loco poëtam bis dicere voluisse. Nam si praesens locus de Callimachi imprecationibus ac votis, quibus Apollonium execratus fuit, accipiendus erat, quorsum attinebat de iisdem iterum sequenti statim distticho meminisse, eandemque, ut dicitur, cantilenam bis canere? Proinde neque ipse ab illis dissentio, qui alium, quam Callimachum, hoc loco intelligendum putant: sive *Penthéiden* legas, ut & Aldina editio habet: sive quis melius ac potius nomen reponat. Nam & in eo, quod alii *Penthéiden* legunt, & de Hipponacte patronymicum illud exponunt, duplex difficultas objicitur: altera, quod de Hipponactis imprecationibus aut votis alibi nihil traditur: nisi quis convicia & amarulentiam illius, quae tanta fuit, ut etiam in proverbium abierit, pro votis & imprecationibus accipienda esse contendat. Altera autem, quod ipse Hipponax non *Pentheides*, sed *Pytheides* patronymicōs dicendus magis erat, *ἀπὸ τοῦ Πύθεω*, quo nomine patrem illius Suidas appellat. *Pentheidae* autem nomen etiam de Menoeceo accipi poterat, qui se pro patria in bello Thebano devovit. Nam Penthei filius Odasus traditur, Odasi Menoeceus, hujus Creon & Iocasta, porro Creontis Haemon & Menoeceus, qui se de turri praecipitavit, ut est in Comment. Eurip. in Phoenissis. Quare hunc locum doctioribus judicandum relinquo. MICYLL. Verisimile est his quatuor versibus, Ovidium ea omnia Ibidi suo imprecari, quae Hipponax Bupalo & Atheni, Archilochus Lycambi, Callimachus Apollonio Rhodio imprecati sunt. Hipponax enim Pythei filius erat, authore Suida. *Illi notabilis foeditas vultus erat*, inquit Plinius lib. XXXVI. cap. 5. *Quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum Bupalus & Athenis sculpteres fratres proposuere ridentium oculis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse; quod falsum est. Complura enim in finitimis Insulis simulacra postea fecere. Sicut in Delo, quibus subjecerunt carmen, non vitibus tantum censeri Chium, sed ex operibus Athenis filiorum.* Haec Plinius, quibus fere consentanea refert Suidas. Hinc elegans Epigramma lib. III. Anthol.

Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον,
Τὸν φρικτὸν Ἱππώνακτος, οὗ τι χ' ἁ τέφρη
Ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος.

Id est, *ô hospes, fuge Hipponactis sepulcrum, horrendum, verborum grandine refertum, cujus etiam cinis jambos intorquet in odium Bupali.* Hinc & Horatius Ode 6. Epod.

Cave, cave, namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambae spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.

Meminit etiam Cicero lib. III. de Natura Deorum. unde Proverbium, *Hipponacteum praeconium*, ab eodem Cicerone usurpatum lib. VII. Epistol. De eodem etiam dicemus ad versum 523. Quid sig-

Et quibus exiguo volucris devota libello est,

Cor-

gamus hoc loco, *Pittheides*, cum aliquibus editionibus, ut Theseus Pitthei nepos intelligatur; Pittheus enim Aethrae pater, Æthra Thesei mater fuit, authore Plutarcho in Theseo, Hygino fab. 14. Apollodoro lib. III. Biblioth. Pausania in Corinthiacis, unde Ariadne apud Ovidium nostrum Epistola ad Theseum:

Nec Pater est Aegeus, nec tu Pittheidos Aethrae
Filius, authores saxa fretumque tui.

Ubi secunda patronymici syllaba producitur, quamvis hoc loco contrahatur, quemadmodum lib. XV. Metamorph. versu 296.

Est prope Pittheiam tumulus Troezena.

Et versu 506.

Pittheiam profuga curru Troezena petebam.

Theseus Hippolytum filium diris & execrationibus devovit. Cum enim Phaedra Hippolytum privignum juvenem castissimum frustra sollicitaret, ab eo se interpellatam finxit, & apud patrem Theseum accusavit. Ille filium urbe cum detestationibus expulit, quem fuga sibi consulentem equi horrendo phocae à mari emergentis aspectu conterriti per invia raptarunt. De quibus diris supra dictum est ad versum 90. Theseus igitur ab avo materno *Pittheides* dictus. Interdum enim & ab avis maternis patronymica desumi tradit Priscianus lib. 2. uti Mercurius *Atlantiades*, Epaphus *Inachides*, appellati sunt. Veteres editiones habent *Pentheides*, quod Menoeceo tribui posse Micyllus existimat. *Nam Penthei filius Odasus traditur*, inquit, *Odasi Menoeceus, hujus Creon & Jocasta, Creontis vero Haemon & Menoeceus, qui bello Trojano se pro patria devovit, & è turri praecipitavit, ut author est Scholiastes Euripidis in Phoenissis.* Mihi longius petita videtur haec interpretatio, quae tamen Valerio non displicet SALVAGN. *Penthides* ex scriptis. pro *fratibus* meliores, *de fratre.* unus, *medullae.* versus nemini intellectus. HEINS. *Spretides* Gallicus. *de patre* Petav. nihil hic intelligo.

449. *Faterque Medusae.*] Non minor autem difficultas & in hoc loco est, qui sequitur. Nam neque qui frater Medusae fuerit, alibi plane traditur: & qui de Apollonio dictum accipiunt, illis idem difficultatis objicitur, quod supra de Hipponacte intelligentibus. Nam neque de Apollonii votis aut imprecationibus quicquam extat: & quas Callimachus fecit, de Apollonio passive, non active accipiendae. Quod si autem votorum nomen, de amarulentia quoque & conviciis intelligendum aliquis putet, id quod illi faciunt, qui superiora de Hipponacte interpretantur, malim hoc loco Archilochum, aut similem aliquem accipere. Nam & Archilochi maledicentia in proverbium abiit, quo *edicta Archilochia*, & *patria Archilochi*, dicuntur. Sed de hac re certi nihil habeo quod afferam. Quare & hunc locum aliorum judicio relinquo. MICYLL. Archilochum innuere videtur, qui virulentis carminibus Lycamben ad laqueum adegit, ut supra diximus ad vers. 54. Verum illi sororem fuisse nomine Medusam nuspiam mihi lectum. An Eurystheus intelligendus Medusae frater ex Sthenelo & Nicispe parentibus, ut author est Apollodorus lib. II. Is enim multa vota sinistra in Herculis exitium fecit, dum illi gravissimos labores imperavit perdendi ejus desiderio. An pro vulgata lectione *fraterque Medusae* rescribendum, *materque Medusae.* Certe in membranis San-Victorianis adesa priore litera exaratum inveni, *aterque Medusae.* Per Medusam autem non illam intellexerim, quae subito visos homines in saxa convertebat; sed aliam, cujus Priamus pater, Hecuba mater fuit, ut proditum est à Pausania in Phocicis, his verbis: *ἐφεξῆς δὲ τῇ Λαοδίκῃ ὑποστάτης τε λίθου, καὶ λουτήριόν ἐστιν ἐπὶ τῷ ὑποστάτῃ χαλκοῦν. Μέδουσα δὲ καθέχουσα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὸν ὑποστάτην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κάθηται. Ἐν δὲ ταῖς Πριάμου θυγατράσιν ἀριθμοῖτο ἄν τις καὶ ταύτην κατὰ τοῦ Ἱμεραίου τὴν ᾠδήν. Post Laodicen est fulcrum lapideum, cui aeneum labrum impositum est: Medusa utraque manu fulcrum id sustinens in imo solo sedet. Hanc etiam inter Priami filias numeraverit, qui Himeraei Poëtae Canticum audierit.* Hecuba vero Medusae mater, cum in Thraciam captiva abduceretur, ibique prae nimio dolore Graecos omnes diris & maledictis impeteret, lapidibus obruta est. Et quia perpetuo Graecis allatraret, eam post obitum in canem versam finxerunt. Plautus Menaechmis de ipsa:

Omnia mala ingerebat quemquam aspexerat,
Itaque adeo jure coepta est appellari canis.

Tullius lib. III. Tusculan. *Hecubam quoque putant fingi propter animi acerbitatem quandam & rabiem in canem conversam, ob tantas & tam multiplices calamitates opinor.* Idemque Lycophron in Cassandra, Naso ipse lib. XIII. Metamorph. Hyginus fab. III. prodiderunt. Quamobrem Paris Hecubae filius *τέκνωμα κυνὸς filius canis* vocatur Dosiadae in Ara secunda. Hinc tumulus Hecubae *κυνὸς σῆμα* dictus, cujus meminere Strabo lib. XIII. Plinius lib. IV. cap. 11. Solinus cap. 16. Mela lib. II. cap. 2. Pollux lib. V. cap. 5. Ammianus Marcellinus lib. XXII. Thucydides, Sabinus Sophista, Suidas, & Ausonius hoc Epigrammate:

Quae Regina fui, quae claro nata Dymante,
Quae Priami conjux, Hectora quae genui.

Hic

Corpora projectâ quae sua purgat aquâ.

Vul-

Hic Hecuba injectis perii super obruta saxis,
Sed rabies linguae me tamen ulta prius.
Fidite ne regnis & prole & stirpe parentum,
Quicumque hoc nostrum σῆμα κυνὸς legitis.

Ovidius autem, quo tenebras offunderet, Medusam minus obviam de tot Priami & Hecubae liberis nominandam elegit. Sunt qui Medusam inter nothas Priami filias numerent. In his Apollodorus lib. III. ubi postquam nonnullos è legitimis Priami liberis recensuit, & ἐκ δὲ ἄλλων γυναικῶν Πριάμῳ παῖδες γίνονται, subjicit. Μελάνιππος, Γοργυθίων, Φιλαίμων· τοῦ θυγατέρες δὲ Μέδουσα, Μηδεσικάστη, Λυσιμάχη, Ἀριστοδήμη. Constat enim ex Homero ultimo Iliados. Priamum quinquaginta quidem liberos suscepisse, sed decem & novem duntaxat ex legitima uxore, à quo non discedit Theocritus, qui Eidyll. 15. Hecubam viginti liberorum matrem fuisse dicit. Quare puto Ciceronem vel memoria lapsum, vel depravatum, cum ait lib. I. Tusculan. *At quinquaginta Priamus, è quibus decem & septem è justa uxore nati.* Legendum enim, *decem & novem*. Sed etsi Hecuba Medusae noverca fuerit, tamen ejus mater dici potuit. Vitricus enim & noverca parentum; privignus & privigna liberorum loco habentur §. *adfinitatis*, & §. *socerum*, Institut. de nupt. & l. Aristo. ff. de ritu nup.. Philo μητρυιὰς καὶ μητρὸς εἶναι ὄνομα συγγενές. Et paulo post: δυνάμει δ' ὁ πατρὸς πατὴρ ὀφείλει τὸν ἐκ τῆς γυναικὸς ἐν τάξει θυγατρὸς τίθεσθαι, Phocylides de noverca, μητέρα δ' ὡς τίμα τὴν μητέρος ἴχνια βᾶσαν, Ovidius noster lib. de Ponto:

Nam tibi quae conjux, eadem mihi filia poene est,
Et quae te generum, me vocat illa virum.

Quod etiam observatum est Jacobo Cujacio Iurisconsultorum memoriae nostrae facile principi, lib. XX. Observationum cap. 28. Cum igitur Theseus Pitthei nepos, & Hecuba Medusae mater, aut noverca, haec Graecos, ille filium diris devoverint, Ovidius imprecatur ut eorum vota in Ibidis caput retorqueantur. SALVAG.

450. *Eveniant capiti.*] *Capiti* dictum est, quia in hanc partem hominis vota dirigebantur. Cicero ad Atticum lib. VIII. *Multa mala cum dixisset suo capiti, ut aiunt.* Virgilius lib. VIII. Æneid.

——— *Di capiti illius generique reservent.*

Idque Poëtis familiare fuit, ut ex hoc Æliani loco patet lib. XI. cap. 13. var. Histor. Ἔτισεν οὖν ὁ Μακαρεὺς οὐ μεμπτὴν τὴν δίκην, τοῦτο δὴ τὸ ποιητικόν. σὺν τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ καὶ τῇ τῆς γυναικός. καὶ οὖν καὶ τῇ τῆς τῶν παίδων προσέτι, *Macareus igitur non immeritam poenam dependit, juxta Poëtarum illud, suo ipsius uxorisque & liberorum capiti.* SALVAGN.

451. *Et quibus exiguo.*] Callimachi vota in Ibin avem Ægyptiam, quae rostro, projecta aqua, alvum purgare solet. SALVAGN. Jodocus Badius Ascensius hunc locum de cornice exponens inepte cornicatur. Tu cum eruditis intellige eas ipsas imprecationes, quibus Apollonium Rhodium à Callimacho sub Ibidis nomine devotum esse diximus in Prolegomenis. Ovidius enim planius describere non potuit Ibidis naturam: quam ventrem rostro purgare solitam prodiderunt Plinius lib. VIII. cap. 32. Philo Sapiens libro de proprietatibus animalium. Plutarchus *libro* πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα τὰ χερσαῖα, ἢ τὰ ἔνυδρα. Isidorus Hispalensis Episcopus originum lib. XII. cap. 7. Inde Clysteris usus emanavit, unde Georgius Pisidas in opere sex dierum, Ibin Galeno doctiorem eleganter vocat his versibus:

Ἴβις δὲ ποίαν εὐπορεῖ διδασκάλων,
Καὶ τοῦ Γαληνοῦ δείκνυται σοφωτέρα.
Τῆς γὰρ κάτωθεν ἐμφραγείσης ἐξόδου,
Ἀμηχανοῦσα πῶς ἀνοίξει τὴν θύραν
Τὸν μακρὸν ἐκτείνασα λοξῶς αὐχένα,
Σίφωνα γοργὸν τεκτονεύει τὸ στόμα,
Καὶ χυλὸν ἅλμης ἐμβαλοῦσα τοῖς ἔσω,
Τὰ ξηρὰ ῥευστοῖς ἐξεφόρτωσεν βάρη.

Quales at Ibis nigra doctores habet,
Quae ipso Galeno in hoc videtur doctior,
Quod clausus est quoties meatus infimus,
Incerta quo pacto reseret hanc januam,
Oblongum in obliquum latus collum exserit
Siphunculi in modum suum rostrum struens,
Salsumque fundens alvo succum in intimo;
Ita arida his fluxis onera trudit foras.

Multa praeterea de Ibide scitu digna tradunt Ornithologi. Hic autem Albertus Magnus obiter à quorumdam reprehensione vindicandus, quod ipse lib. XXIII. de Animalibus, Ibes licet aquaticas, nunquam tamen aquas ingredi scripserit. Unde Ioannes Camers, alioqui doctissimus, Commentariis ad Solinum, Albertum Magnum falso mendacii insimulat. Id enim Petrus Damiani lib. XI. Epist. testatur his verbis: *Sed quem Draco signat, eundem & Ibis indicat. Est enim volatile luridum & immundum, & obscaeno foetentium sordium squalore pollutum. Nam morticinis semper cadaveribus & prope littora sive stagnorum, sive fluviorum jugiter commoratur. Quaerit enim si quid putridum sive corruptum ab aquis cadaver ejicitur, ut illo, quia se timet fluctibus credere, satietur; & quia natare nesciens, nequaquam se gurgitibus audet immergere, quibuslibet immunditiis fluctu vomente projectis aviditatis suae rabiem contentam est satiare.* Itaque Andreas Alciatus non frustra Ibin,

Ni-

Vulnera totque feras, quot dicitur ille tulisse,
Cujus ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleïa mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.

Deque

Niliacis littoribus cognitam dixit. Emblemate 87. in hunc modum:

Quae rostro clystere velut sibi proluit alvum,
Ibis Niliacis cognita littoribus.
Transiit opprobrii in nomen, quo Publius hostem
Naso suum appellat, Battiadesque suum.

SALVAGN. *Ex quibus* tres. *e quibus* unus. *dignata libello* codex Petavianus: *quae sua projecta corpora* idem & Iureti. *projecta* vero illa *aqua* nescio quaenam sit. an pro injecta per rostrum in alvum? nam salsam aquam injicere solitam, ex Pisidae versibus patet, in quibus Ἐμβαλοῦσα. Vereor ne quid mendae subsit. an *projecta* pro demissa? ut ita Petron. CXXXVI *projecta vestis*, quae ante *collecta* erat altius. BURM.

453. *Vulnera totque feras.*] Callimachus dicit in Creta Menedemo sacra fieri sine ferro, quia in Trojano bello pluribus vulneribus cultrorum interiit. INTERPRES. Domitius & Sanctius Osyrin significari volunt, qui à Typhone fratre in viginti quatuor partes discerptus, & per campos Ægyptios projectus fuit, in cujus inferiis ab uxore institutis piaculum sit gladium sive cultrum esse. Sed haec sine Authore. SALVAGN. *Ab exsequiis* Petavianus codex. *abesse velit* Moreti.

455. *Attonitusque seces.*] Cybele mater Deorum. INTERPRES. Sic Tibullus lib. I. Eleg. 4.

Et secet ad Phrygios vilia membra modos.

Galli nimirum Matris Idaeae Sacerdotes ad Phrygios modos sibi testa virilitatis partem amputabant. Iidemque in Aprili mense Megalensibus sese cruentabant, usque dum in Almone fluvio matrem Idaeam lavissent. Tum enim Dea deposito squalore & sordibus hilaris videbatur, & ipsi eandem laetitiam concipiebant. Unde Valerius Flaccus:

Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit Almo,
Laetaque jam Cybele, festaeque per oppida taedae;
Quis modo jam saevos adytis fluxisse cruores
Cogitet, aut ipsi qui jam meminere ministri.

Id autem cum fiebat, lavatio matris Deûm dicebatur. Arnobius. *Lavatio*, inquit, *Deum matris est hodie* Tum autem ceu divino spiritu afflati & aestu quodam mentis perciti caput jactare solebant. Ovidius lib. IV. Fastorum:

——— ——— mollesque ministri
Caedunt jactatis vilia membra comis.

Varro Eudaemonibus apud Nonium: *Tibi nunc semivir, teretem comam jactant tibi Galli.* Lucanus lib. I.

——— ——— crinemque rotantes
Sanguinei populis cecinerunt tristia Galli.

Dio oratione I. de Regno, ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐχ᾽ ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν λεγομένων ἐνθέων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. ἀσθμαίνοντα καὶ περιδινοῦντα τὴν κεφαλήν. Quamobrem Livio lib. XXXVI. Iuvenali Satyr. II. Ulpiano lib. I. §. apud Vivianum. ff. de Ædilitio edicto, Prudentio in Roma, *fanatici* appellantur, & Lampridio *praecisi fanatici*, cum ait in Heliogabalo: *Jactavit autem caput inter praecisos fanaticos, & genitalia sibi devinxit.* Cui vocabulo succinit illud Nasonis *attonitus*, quamvis minus proprie: Nam *attonitus*, ut ait Servius, proprie dicitur, cui casus vicini fulminis & sonitus tonitruum dant stuporem, aut ut Cornelius Celsus exponit, cujus corpus & mens stupet. Graecis ἐμβρόντητος & ἐμβεβροντημένος, quod quidem verbum per metaphoram ad alia transfertur, interdumque vesanum atque animi impotem significat, ut hoc loco *attonitus*. Demosthenes περὶ τοῦ στεφάνου, ἐμβρόντητε εἶτα νῦν λέγεις. Hinc ἐμβροντησία Hesychio est μανία & φρενοβλαβία. SALVAGN.

456. *Queis Cybeleïa mater.*] *Ques* scripti. HEINS. in Patavino erat, *quas*, ut hos semiviros tamquam feminas habeat. vid. Heins. ad Ep. IV. 49. BURM.

456. *Ad Phrygios modos.*] Quatuor fuisse modos sive concentus cuivis mediocriter literis tincto notum est, nimirum Phrygium, Lydium, Doricum, Ionicum, de quorum natura & proprietate sic Lucianus in Hermonide: Τῆς ἁρμονίας ἑκάστης διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς Φρυγίας τὸ ἔνθεον, τῆς Λυδίας τὸ Βακχικὸν, τῆς Δωρίας τὸ σεμνὸν, τῆς Ἰωνικῆς τὸ γλαφυρὸν, *Uniuscujusque harmoniae suam est observare proprietatem. Phrygiae impetum divinum, Lydiae Bacchicum, Doriae grave, Joniae jucundum.* Pro eo vero quod Lucianus τὸ ἔνθεον, Apulejus *religiosum* dixit lib. I Floridorum, ubi etiam pro Ionico modo, Æolicum & Ialium enumerat, ut quinque sint. *Tibicen quidam fuit Antigenidas*, inquit, *omnis voculae melleus modulator, seu tu velles Aeolicum simplex, seu Jasium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Doricum bellicosum.* Ex his patet, cur Galli matris Deûm Sacerdotes Phrygios modos usurpaverint, ut concitatiores & fanaticis maxime congruentes. Quin etiam carmina

Deque viro fias nec femina, nec vir, ut Attys;
Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus subito Magnae vertare Parentis:
Victor ut est celeri victaque versa pede.

Sola-

na canebantur in honorem Cybeles, quae propterea Galliambi dicebantur, cujusmodi carmen est apud Catullum. Sic & Dithyrambici, qui Bacchi laudes, quasi furore perciti, concinebant, Phrygiis modis utebantur, ut Author est Aristoteles lib. VIII. Politic. cap. 8. & Proclus in Chrestomathia, ubi non solum Phrygios, sed etiam Hypophrygios modos nominat. Et vero Flaccus Ode 2. lib. IV. Pindari Dithyrambos vocat *audaces:* ideo quod vocabulis insolitis & inflatis usus, numeris lege Poëtica solutis, quasi furibundus ac torrentis instar ferretur. Hinc adagium *διθυραμβοποιῶν νοῦν ἔχειν ἐλάττονα, habere quam Dithyrambici mentis minus.* Certe Pindarus ipse Olymp. 2. gloriatur se natura carmen scribere non arte, ut alii, unde se aquilae, illos corvis comparabat. Phrygiorum autem modulorum inventor creditur Marsyas Phryx, Lydiorum Amphion, Doriorum Thamyras Thrax, authore Plinio lib. VII. cap. 56. SALVAGN.

456 *Vilia membra.*] Aut virilia, aut frusta carnis interpretarer, quae sibi Cybeles sacerdotes gladiis morsibusque secabant. CONST. FAN.

457. *Deque viro fias.*] Ut Atys, id est, Sacerdos ejusdem, qui sibi virilia abscidit. INTERPRES. Ita plerumque vocantur, qui nec eas partes habent, quibus vir à muliere, vel contra mulier à viro dignoscuntur. Sic enim Ovidius noster alibi:

Hei mihi, quod dominam nec vir nec femina servat.

Et ejus imitatione Lactantius lib. 1. de Falsa Religione, cap. 21. *Ab hoc genere sacrorum non minoris insaniae judicanda sunt publica illa sacra, quorum alia sunt matris Deûm, in quibus homines suis ipsi virilibus litant, amputato enim sexu, non viros se nec feminas faciunt.* Ideo sic Hermotimus Pedacensis apud Herodotum in Urania de Panionio Chio quaeritur à quo juvenis exsectus fuerat. *Τί σε ἐγὼ κακὸν ἢ αὐτὸς, ἢ τῶν ἐμῶν τίς σε προγόνων εἰργάσατο, ἢ σε, ἢ τῶν σῶν τινα, ὅτι με ἀντ' ἀνδρὸς ἐποίησας τὸ μηδὲν εἶναι. Quid aut ipse ego, aut meorum quispiam vel tibi vel avorum cuipiam mali feci, quod ex viro neutrum me reddidisti.* Vel ut ad verbum reddatur, *quod ex viro me nihil esse feceris.* Diocles pariter apud Lucianum in Eunucho, seu Pamphilo, de Eunuchis differens ait, eos non solum ab omni Philosophiae commercio secludi oportere, verum ab ipsis etiam sacris, ac vasis puris; denique ab omnibus publicis coetibus ejici, ostendens inauspicatum quoddam & occursu infaustum spectaculum fore, si quis mane domo egressus videat istiusmodi quippiam, si quidem Eunuchum *οὔτε ἄνδρα, οὔτε γυναῖκα εἶναι, neque virum esse, neque mulierem;* sed quiddam utrinque compositum & conflatum planeque monstrum ab hominum natura specieque alienum. Sic & Prudentius Romano:

Mas esse cessat ille, nec fit femina.

Nec minus eleganter Claudianus in Eutropium lib. 1. versu 466.

Linquite foemineas infelix turba latebras,
Alter quos pepulit sexus, nec suscipit alter,
Exsectis Veneris stimulos & vulnere casti,
Mista duplex aetas; inter puerumque senemque
Nil medium.

Itaque non minus gravi quam venusto dicterio *tertium genus hominum* illos nominat Alexander Severus, ut Lampridius in ejus vita refert; meritoque Mamerci Aemilii Lepidi consulis decretum commendatur, de quo Valerius Maximus lib. VII. cap. de Testamentis rescissis, haec memoriae prodidit: *Genutius quidam, Matris magnae Gallus, à Cn. Oreste Praetore urbis impetraverat, ut restitui se in bona Naeviani juberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat. Appellatus Mamercus à Surdino, cujus libertus Genutium haeredem fecerat, Praetoriam jurisdictionem abrogavit, quod diceret Genutium amputatis sui ipsius genitalibus corporis partibus neque virorum neque mulierum numero haberi debere. Conveniens Mamerco, conveniens Principi Senatus decretum, quo provisum est, ut obscoena Genutii praesentia, inquinataque voce, tribunalia magistratuum sub specie petiti juris pollueruntur.* Talis fuit Atys, aut Attis, ut marmora quaedam praeferunt, de quo videndi Ovidius noster lib. IV. Fast. Catullus in Galliambo, Diodorus Siculus lib. III. Lucianus in Dea Syria, Pausanias in Achaicis, Arnobius adversus Gentes, lib. V. S. Augustinus lib. VII. de Civitate Dei, ex authoritate Porphyrii. Neanthem vero de mysteriis & arcanis Attios scripsisse tradit Harpocration. SALVAGN.

457. *Ut Atys.*] Et ex lib. calamo notatis, & ex antiquis inscriptionibus, quarum una est in Aedibus Ioannis Donati Cardinalis Caesii, *Attis*, per duplex *tt* scribendum. Ejus autem inscriptionis principium est:

Qui colitis Cybelen, & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat & tacita Dindyma nocte silent.

P Sed

Solaque Limone poenam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandreus, domino non mitior illo,

Sau-

Sed de hac re plura in Observat., in Metamorphosin. Ciofan.

458. *Et quatias molli.*] Cybeles Sacerdotes crotalis, tympanis, tibiis, & cymbalis usos esse praeter Authores modo laudatos Varro, Lucretius, Virgilius, Claudianus & alii testantur. At *molli manu* dictum est, quod illi quasi peculiari nomine *molles* ob evirationem dicerentur. Ovidius alicubi:

——— *Mollesque ministri*
Caedunt, &c.

B. Augustinus lib. vii. de Civitate Dei: *De mollibus eidem Matri Magnae contra virorum mulierumque verecundiam consecratis, qui usque in hesternum diem madidis capillis, facie dealbata, fluentibus membris, incessu femineo per plateas vicosque Carthaginis etiam à populis, unde turpiter viverent, exigebant.* Sed & exsecti omnes *molles* appellati. Salvianus lib. vii. *Abstulerunt de omni Africa sordes virorum mollium.* Salvag.

459. *Inque pecus Magnae.*] Id est, leones, qui dicuntur trahere currum Cybeles. Hippomenes autem & Atalanta, quoniam sacrificium Veneri non fecerant, in leones mutati sunt. Interpres. Hippomenes & Atalanta, de quibus egimus ad versum 373. Ii quod in templo magnae Matris nulla habita Deae reverentia intempestivam Venerem exercuissent, in leones conversi sunt, Ovidio narrante lib. vii. Metam. Leones autem *pecus magnae Matris* appellat, quia, ut ait Lucretius lib. ii. 600.

Hanc veteres Grajûm docti cecinere Poëtae
Sublimem in curru bijugos agitare leones.

Hinc & Sophocles in Philoctete Rheam λεόντων ἔφεδρον vocat. Salvagn. *Pecus* sine dubio etiam majores bestias Poëtis appellare licet: & Noster hic Catulli vestigia pressit, qui in Atti car. lxiv. dicens, *Dindymenae dominae vaga pecora.* non Leones, sed ipsos Gallos intelligit, quia gestabant sellam magnae Matris. vide Vossium. De equis hoc nomen usurpasse Statium lib. iv. Theb. 733. & vii. 66. videbis, ubi Barthius, & ejus scholiastes consuli possunt. de Elephanto etiam Martialis v. 38. de Belluis marinis Horatium i. Od. 2. Claudianus i. Rufin. 281. & ii. in Eutr. 527. & alios, ut jam dudum observarunt viri docti. sed ne solos Poëtas ad testimonium citem, ecce Curtium lib. vi. cap. 2. de Bucephalo, quem Alexander *non eodem, quo ceteras pecudes, animo aestimabat.* & ita Graecos Poëtas μῆλα & τέτραπα dixisse omnia animalia quae pascuntur, & quatuor pedibus instructa sunt, notatunt veteres Grammatici ad Theocr. Idyl. iv. 10. Sophocl. Ajac. 603. & Ill. Spanb. ad Callim. in Apoll. 51. Burm.

461. *Solaque Limone.*] Haec fabula supra exposita est, ibi causa adulteri dilacerati, hic causa ipsius Limones, quae ab equo consumpta est. Interpres. Hippomenes filiam, de qua supra, Limonem appellavit, quod fame, quae λιμὸς a Graecis dicitur, cum equo à patre intra domum inclusa perierit, qui postea locus Athenis ab ipsa puella & equo nomen habuit. De hac Aelianus xiv. omnimodae historiae sic scribit: *Hippomenes unus ex his, qui à Cedro originem ducebant, cum calumniae impatiens esset, quod filia Limone adulterium commisisset, illum quidem cum filia curruî alligatum dilaniandum curavit, filiam vero cum equo domi inclusit, quoad fame periit.* Unde Graecis proverbialis locutio, *Hippomene magis impius.* Diogenianus. Egnatius. Hanc historiam, suppresso tamen nomine, allegat etiam Aeschines, in oratione contra Timarchum, his verbis: ἵνα δὲ μὴ δοκῶ Λακεδαιμονίους θεραπεύειν, καὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων μνησθήσομαι. οὕτω γὰρ ἦσαν πρὸς τὰς αἰσχύνας χαλεποί, καὶ περὶ πλείστου τῶν τέκνων τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἡλικίαν ἐποιοῦντο, ὥστ᾽ ἀνὴρ εἷς τῶν πολιτῶν εὑρὼν τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα διεφθαρμένην, καὶ τὴν ἡλικίαν οὐ καλῶς διαφυλάξασαν μέχρι γάμου, ἐγκατῳκοδόμησεν αὐτὴν μεθ᾽ ἵππου εἰς ἔρημον οἰκίαν, ὑφ᾽ οὗ προδήλως ἔμελλεν ἀπολεῖσθαι διὰ λιμὸν συγκατειργμένη. καὶ ἔτι καὶ νῦν τῆς οἰκίας ταύτης ἕστηκε τὰ οἰκόπεδα ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἄστει. καὶ ὁ τόπος οὗτος καλεῖται, παρ᾽ ἵππον καὶ κόρην. Reliqua apud Suidam vide, & in Annotat. Bap. Egnatii. Micyll. Historiam Limones Hippomenis filiae retulimus ad versum 337. Salvagn.

462. *Et tua.*] *Ut tua* tres codices. *pascat equus* unus Heinsii.

463. *Aut ut Cassandrae.*] Cassandra Potidaea Thessaliae pars est, ubi Cassandrus dominatum dicitur habuisse, qui in suos nimis saevierit, ab eis saxis obrutus est. Vel dic. Cassandrus homines suos vivos terra infodiebat, & idem passus est, unde Propertius.

Suffocabat humo vivos Cassandrus, idemque,
Et non immerito, passus ab ipse fuit.

Interpr. *Cassandri* lego, ut & in Aldinis habetur, non *Cassandrae*, ut alii quidam. Intelligere autem Herculem Alexandri Magni filium videtur, quem, ut Justin. scribit lib. xv. *Cassander, una cum matre Barsine, tacite occidi jussit, corporaque eorum terra obrui, ne caedes sepultura proderetur. Dominum* autem vocat Cassandri, quia filius Alexan-

Saucius ingestâ contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Cygneïus heros,
Clausus in aequoreas praecipiteris aquas.

Victi-

lexandri, & hæres paterni regni, eoque etiam dominus Macedonum erat, annos jam natus circa quatuordecim. Occidit autem idem Cassander etiam alterum Alexandri filium, ejusdem nominis cum patre, ex Rhoxane natum, pari fraude, ut idem Justinus ait, *quasi regnum Macedoniae, quod affectabat, aliter quam scelere consequi non posset.* Licet ergo vel de hoc, vel de illo intelligere, nisi quod de illius sepultura, & terra corpori ingesta, apertis verbis traditur. Porro quod in eodem versu sequitur, *Non mitior illo*, ad Ibidem refero, ut sit sensus: Tu Ibi, saucius ingesta contumuleris humo, perinde ut dominus Cassandri, non mitior illo, hoc est, Cassandro, existens. Ut enim ille crudelis in dominos suos, ita tu in me, &c. Micyll. Cassandra Potidaea, inquit vetus Interpres, Thessaliae pars est, ubi Cassandrus dominatum dicitur habuisse, qui in suos nimis saeviens, ab eis saxis obrutus est. Nugae sunt, & Naevii buttubata, Domitius Harpocratem agit. Verum Micyllus, Sanctius, & Valerius ita legendum putant, *Aut ut Cassandri dominus*, ut ille sit Hercules filius Alexandri Magni, haeres paterni Regni, proindeque Macedonum & Cassandri dominus, quem Cassander *Regni aemulus, ne favore paterni nominis in Regnum Macedoniae vocaretur, occidi tacite cum matre Barsine jussit, corporaque eorum terra obrui, ne caedes sepultura proderetur: & quasi parum facinoris in ipso primum Rege, mox in matre ejus Olympiade ac filio admisisset, alterum quoque filium, cum matre Roxane pari fraude interfecit, quasi Regnum Macedoniae, quod affectabat, aliter consequi quam scelere non posset.* Ut iisdem verbis retulit Justinus lib. xv. Pausanias autem Boeoticis, pag. 287. Olympiadem quidem lapidibus obrutam, sed Alexandri filios Herculem ex Barsine, Alexandrum ex Roxane veneno sublatos esse prodidit. Quare tantum abest, ut Micyllo & sequacibus calculum meum tradam, ut etiam eorum sententiam longe aliam ab Ovidiana existimem: neque enim Hercules Alexandri filius crudelem unquam se gessisse legitur, ut cum Hippomene, cujus priore disticho mentionem habuit Ovidius, conferri debeat, scilicet hoc significatur, his verbis, *non mitior illo.* Quamobrem ego, donec melius quid occurrat, hunc locum de Cassandro illo interpretor. cujus Ovidius ipse meminit lib. II. de Ponto, Eleg. 9.

Non tibi Cassandrus pater est, durusque Caphareus,
Quique repertorem torruit arte sua.

Ad quem locum Bartholomaeus Merula, *Cassandrum*, inquit, *à quo Cassandrea Colonia in Macedonia appellata, quae olim Potidaea dicebatur, ferunt vivos homines sepelisse, unde postea à suis defossus eodem genere mortis periit. Ovidius. Aut sicut periit pereas Cassandreus ille, quem sua gens multo dispeniit cintro.* Sed, amabo, Merula profer in primis somnii tui authorem, deinde locum Ovidianum, unde tuum distichon inelegans & plane Ovidio indignum prompseris: neque enim illud ego uspiam comperio. Imo neminem lectorum eo ignorantiae devenisse arbitror, ut putidos tuos versus unquam Nasoni tribuerit. Praeterea viderint eruditi, num forte Apollodorus Cassandrae Tyrannus intelligatur, de quo Pausanias in Messenicis, lib. IV. cap. 5. hunc modum: *Διαφθορὰ ἐγένετο τῆς Απολλοδώρου τυραννίδος, ἐς τε τὰς συμφορὰς οὐ πολλῷ τινι ἀποδέει ἢ οἱ Κασσανδρεῖς πεπόνθασι. In Apollodori quidem tyrannide tollenda, etsi neque tamdiu neque tanto animi ardore bellatum est, Cassandrensium tamen calamitates facile Messeniorum infortunia adaequarunt.* Quibus verbis Apollodorum à Cassandrensibus interemptum Pausanias innuit. Is enim tam atrocem tyrannidem exercuit, ut cum Phalaride conferatur. Seneca lib. VII. de Beneficiis. cap. 19. *Quid si non tantum malus factus est, sed ferus, sed immanis, qualis Apollodorus aut Phalaris, & huic beneficium, quod acceperis, reddes.* Idem lib. II. de Ira, cap. 4. *Hi qui vulgo saeviunt & sanguine humano gaudent, an irascantur, cum eos occidunt, à quibus nec acceperunt injuriam, nec accepisse se existimant, qualis fuit Apollodorus, aut Phalaris.* Plutarchus libro, quo docet Philosophum vel maxime cum Principibus viris disputare debere: *Τοὺς δὲ Ἀπολλοδώρου τοῦ τυράννου, καὶ Φαλάριδος, καὶ Διονυσίου φίλους, καὶ συνήθεις ἀπετυμπάνιζον, ἐστρέβλουν καὶ ἐνεπίμπρασαν. Apollodori autem Tyranni, Phalaridis, ac Dionysii familiares & amicos mactarunt, torserunt, insserunt, & execrabiles ac devotos reddiderunt.* Suidas etiam de Hieronymo Tyranno differens ait, neque Phalarin, neque Apollodorum, neque alium fuisse ullum Tyrannum illo saeviorem. Unde Naso de Hippomene saevissimo locutus, merito subjecerit de Apollodoro, *non mitior illo.* Si tamen Hercules Alexandri Magni filius intelligendus: pro *non mitior illo*, scribendum, *non mitius illa*, quae verba ad Limonem referuntur. Salvagn. Libri multi veteres, *Cassandreae.* quidam, *Cassandrus domino non mitior illo*, vel, *Cassandrus.* ut Apollodorum Cassandriae Tyrannum intelligat. de quo Pont. l. II. Eleg. IX. ubi monuimus scribendum videri:

Aut

Victima vel Phoebo sacras macteris ad aras,
Quam tulit à saevo Theudotus hoste necem.

Aut

Aut Cassandreae domino non mitior urbis.

Heins. *Cassandrii domino* unus Heinsii. *Cassandrei*, vel *Cassandreus* Moreti. mox, *injecta* Regius. *in Getica* Sarrav.

465. *Aut ut Abantiades.*] Proetus, filius Abantis filii Jovis & Europae, frater Acrisii, quem Perseus, quia Acrisio avo suo regnum dolo subtraxerat, interemptum in mare praecipitavit. *Lyrnesius heros*, est Naupotus, filius Ligdae Nymphae, quem Ascintes nepos, quia matrem Clemestrem ſtuprare voluit, in mare projecit, unde Propertius:

Naupotus Ascintae patruus perit ense nepotis,
Et voluit natis esse parente prior.

Interpres. Fabula plane conturbata. Ad versus quod attinet, cave Propertianos credas. Salvagn. Duo Abantes à poëtis celebrantur. Alter Euboicus, filius Nepruni & Arethusae, ut Porphyrius: sive ut alii, Alconis, ejus, qui fuit Pandori ejus, qui fuit Erechthei, ut Eusttath. Iliad. 2. Hujus Abantis filius Chalcodon fuit, à quo Chalcodontiadae Euboeenses dicti: perinde ut Abantes, ab Abante patre: hunc Amphitryon occidit bello, quod Euboeenses cum Thebanis gessere, ut Pausanias in Boeoticis autor est. Alter Abas Argivus fuit, filius Lyncei, ejus, qui fuit Ægypti. Hic Acrisium genuit, cujus filia Danaë fuit, ex qua Perseus natus, de quo praesentem accipiunt Commentatores. Micyll. Hoc disticho Perseus & Tenes intelligendi. Prior Abantiades dictus, ut & lib. IV. Metamorph. ab Abante proavo materno, Acrisii patre, qui cum ab oraculo responsum habuisset, se occisum iri à nepote, qui ex filia Danaë nasceretur, nepotem Perseum & filiam in arcula inclusos in mare projecit, ut scribunt Hyginus fab. 63. Apollodorus lib. II. Apollonii Scholiastes lib. IV. num. 68. Tzetzes in Lycophronem, Didymus ad Iliad. XIV. Zenobius in Ἀΐδος κυνῆ. Similiter & Tenes, sive Tenus, Cycni filius, Philonomae novercae vim intulisse falso accusatus, una cum Hemithea sorore in capsulam inclusus, & in mare abjectus est. Author Heraclides Ponticus ἐν πολιτείᾳ Τενεδίων. Lycophron in Cassandra, Pausanias in Phocicis, Homeri Scholiastes Iliad. α. Sunt qui pro *Cycneius Heros* legunt, *Lyrnessius Heros*, per quem Telephus intelligatur, qui Lyrnessum urbem sub ditione habuit: nam & illum una cum Aorge matre ab Aleo avo in arca impositum, & in mare abjectum prodit Strabo lib. III. ex Euripide. Salvagn.

465. *Lyrnesius heros.*] Quid si *Cygneius* legatur, & *Tenes*, unde Tenedos insula dicta, arcae à patre inclusus intelligatur? De Tene autem & Securi Tenedia plura alias. Egnatius. *Lyrnesius* a Domitio emendatur, quod non displicet. Sed quia in aliis codicibus *Cygneius* legitur, te monitum volo, *Cygneius* etiam posse emendari, ut intelligatur Tenes Cygni filius, a patre in arca clausus, dejectus in mare. quam fabulam in fine sexti bibliotheces Diodorus enarrat. & Zenobius sub compendio tangit. Si vero de Perseo & Telepho vel Tene intelligis, non *caesus*, sed *clausus* legi debet. Const. Fan. Lyrnesus una ex undecim Trojanis civitatibus fuit, quam Achilles cepit, occiso ibi Minete, & abducta Briseide illius uxore, ut Homerus Iliad. β. & Iliad. τ. Hanc sub imperio Telephi aliquando fuisse, eoque *Lyrnesium heroem* à poëta hic dici, Commentatores volunt. Sed hoc quia alibi aperte, ita nusquam traditur. alii pro *Lyrnesio*, *Cygneium* legunt, ut de Tene intelligatur, Cygni filio, à quo Tenedos postea appellata fuit. Quanquam ipsa verba neutrius sane historiae satis conveniunt, quando de utroque dicitur, *Caesus in aequoreas praecipiteris aquas.* Unde & hoc corrigentes quidam, legunt *Clausus* pro *caesus*. Vide annotationes Egnatii, & Constantii Fanensis. Poterat autem idem hic locus etiam de Chalcodonte & Minete accipi, quando caesorum mentio fit: nisi repugnaret, quod illos nusquam legimus in mare abjectos fuisse. Micyll. *Cygneius* cum Sarraviano. multi, *Lignoius* & *Lenoius*. pro *Caesus* etiam *Clausus* reponendum. Perseus enim & Tenes arcae inclusi fuerunt, cum in mare praecipitabantur. Nos plura de hoc loco notis uberioribus in medium proferemus. Heins.

467. *Victima vel Phoebo.*] Theodotus Poëta fuit, qui cum liberius in Mnesarchum Regem scripsisset, ab eo crudeliter in Apollinis aede caesus est. Alii dicunt, Tyrrhenos, cum cepissent Liparium castrum, fortissimum illorum de castro Phoebo mactasse, unde Gallus:

Theudotus in bello Phoebo datur hostia, quamvis
Nequaquam sit homo victima grata Deo.

Interpres. Insulsum plane distichon, falso itidem adscriptum Gallo. ego *sacras aras* interpretor sceleſtas & execrandas, quomodo Virgilio dicitur, *auri sacra fames*, Horatio *sacer nepotibus cruor*, Catullo, *sacer libellus*. Recte vero *Theudotus*, pro *Theodotus* editiones quaedam habent. Sic enim *Theudosius* passim Claudianus & Sidonius, ut & vetus inscriptio Constantinopoli supra portam Auream:

Haec loca Theudosius decorat post fata Tyanni,
Aurea secla gerit, qui portam construit auro.

Quod

Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.

Aut

Quod non tantum metri causa scribebant, sed quia Latinis frequens erat o in u mutatio, sic *Laumento*, pro *Laomedonte* apud vetustissimum Poetam Livium, *Laumedon* pro *Laomedon*, *Laudice* pro *Laodice* apud Justinum. *Laucoon* pro *Laocoon* apud Petronium. *Boudicea* pro *Boodicea* apud Tacitum. Verum quis ille sit Theodotus Apollini mactatus, hercle nescio. Quod enim vetus Interpres de Theodoto quodam Poëta recitat, qui eum liberius in Mnesarchum Regem scripsisset, ab eodem crudeliter in aede Apollinis caesus sit, cras credam, hodie nihil. Quare Domitius in hunc modum: *Quidquid ab aliis hoc loco traditum est, nondum comperi. Illud unum invenio Theodotum Bactrianorum Regem ab Arsace Rege Parthorum fuisse mactatum.* Sed nae lepidus est Domitius, qui figmentum aliorum professus ipse verba dare non erubescit. Vellem enim locum indicasset, ubi se legisse ait, Theodotum ab Arsace mactatum. Siquidem Justinus Trogi mutilator haec tantum de Theodoto illo retulit lib. XLI. *Eodem tempore etiam Theodotum* (is Straboni Διόδοτος) *mille urbium Bactrianarum Praefectus defecit, Regemque se appellari jussit. Quod exemplum secuti totius Orientis populi a Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces vir, sicut incertae originis, ita virtutis expertae. Hic solitus latrociniis & rapto vivere, accepta opinione Seleucum à Gallis in Asia victum, solutus Regis metu cum praedonum manu Parthos ingressus Praefectum eorum Andragoram oppressit, sublatoque eo imperium gentis invasit. Non magno deinde post tempore, Hircanorum quoque regnum occupavit. Atque ita duarum civitatum imperio praeditus grandem exercitum parat metu Seleuci & Theodoti, Bactrianorum Regis. Sed cito morte Theodoti metu liberatus cum filio ejus, & ipso Theodoto,* (id est, qui patri cognominis erat, quod Valerius Andreas non intellexit) *foedus ac pacem fecit.* Hactenus Justinus, qui Theodotum ab Arsace mactatum sine dubio non tacuisset, si res ita se haberet. Quamobrem amplius quaerendum. SALVAGN. Varii *Theodoti* quidem memorantur, sed de quo hic locus intelligendus, vix apparet. Bactrianorum Regem hîc intelligi non posse recte Salvagnius docet, & tamen non rejecit hoc Vir doctissimus Fabricius in Bibl. Graeca. lib. II. cap. XIX. pag. 659. ubi Delrionem refutat, qui de Theodoto, a Mnesarcho occiso, fabulam adoptaverat. Idem tamen Vir doctus lib. V. cap. 34. pag. 273. ex Salvagnio rectius sentire videtur. quo loco etiam varios Theodotos videre licet enumeratos. Itaque alii quaerendi. *Theodotum* quendam ab Hieronymo, Hieronis filio, crudelissimis tormentis, enectum memorat Livius XXIV. Sed nihil est, unde in Apollinis templo occisum efficere liceat. *Theodotum Cassandrensem*, qui Apollodori in gratiam satellites ipsi dandos esse censebat, refert Polyaen. Strateg. VI. 7. qui potuit postea ab hoc saevo Tyranno mactatus esse. quod verosimile facit cum inaudita ejus crudelitas, tum singulare saevitiae exemplum; nam narratur in Excerptis Peirescianis Polybii pag. 265. eum adolescentem per Sacrificii speciem evocatum, immolasse, & concisi viscera & sanguinem conjuratis dedisse edenda & potanda. Forte etiam *Theodotus Chius*, quo auctore Pompejum magnum interfectum scribit Plutarch. in Pompejo circa finem, posset intelligi. Hic enim postea a Bruto in Asia apprehensus, & occisus fuit & potuit ille ad Apollinis aras (res enim acta in Lycia Pataris, ubi Apollinis celeberrimum templum) ut victima manibus Pompejanis esse mactatus. fateor, si hic intelligatur, non recte *saevum hostem* vocari Brutum, qui justissimas a scelesto homine poenas exegit. sed potuit hoc Augusti in gratiam fecisse, cui laudes Bruti gratae esse non poterant. Si quis alium poterit *Theodotum* reperire, facile hos omnes abjiciam. *Theudotum* vero pro *Theodotum* sollemni more dixit, ut in aliis vocabulis jam notavit Scaliger in Festum in *Alumento*. sic *Theudosius* Claudiano I. in Rufin. 51. ubi vide Claverium. BURM.

469. *Aut te devoveat.*] Abdera, urbs est, in qua certis diebus victima humana pro salute populi immolatur. INTERPRES. Papinianus interpres in X. Theb. hunc morem humana hostia civitatem lustrandi a Gallis emanasse testatur: apud eos enim de egentissimis quidam praemiis conducebatur, ut se ad hoc venderet, qui toto anno publico sumptu purioribus cibis alebatur, ac certo & sollemni die per totam ductus civitatem extra eam in pomoerio saxis a populo occidebatur. CONST. FAN. Abderitis in Thracia pro more fuit quotannis primo quoque die hominem pro incolumitate sua devovere, eique lapidibus obruto, omnia mala urbi impendentia imprecari, ut exponit vetus interpres, quod alibi non memini me legere. Equidem stolidos fuisse testatur Martialis hoc versu, lib. X. Epigr. 25.

Abderitanae pectora plebis habes.

Sic & Ephesii mendico sene lapidibus obruto civitatem suam gravi pestilentia laborantem Apollonii Thianei monitu expiarunt, ut Philostratus & Eusebius memoriae prodiderunt. Graeci καθάρματον vocant, teste Aristophanis Scholiaste in Pluto. Videndus praeterea de hoc loco Andreas Alciatus Parergon Juris lib. IX. cap. 22. De Abderitis hoc non legi, sed multis aliis populis usitatem fuisse ex iis, quae viri docti ad ultimum Petronii caput,

ubi

Aut Jovis infesti telo feriare trisulco,
Ut satus Hipponoo, Dosithoesque pater.
Ut soror Antonoës, ut cui matertera Maia est.
Ut temere optatos qui male rexit equos.

475 Ut

ubi de Massiliensibus idem narratur, adnotarunt, patet. vid. & Herodot. VII. 197. & quae de Albanis narrat Strabo lib. XI. multa etiam collegit Franc. Ferdinandus de Cordoua in Didascalia multiplici cap. XVIII. ubi hunc Ovidii locum citans *Abderam Thessaliae* civitatem facit: pro *certis diebus*, *sacris* Petavian. Sed hoc Glossatori reddendum. vid. ad II. Amor. XIII. 17. ubi videtur Heinsius significare & hic *festis* quosdam codices habere, quod non repperi. BURM.

471. *Aut Jovis infesti.*] Capaneus, à Jove fulminatus. Item Atrax Thessalus, qui, cum filiam Dosithoen à Jove compressam dimisisset, fulmine ictus est. INTERPRES. Diximus Bellerophontem antea Hipponoum appellatum, ut melius & hìc, *Hipponoo*, qualiscumque hic sit. EGNATIUS. Lege, *infesti*. CONST. FAN. Capaneum intellige, qui in oppugnatione Thebarum fulmine praecipitatus fuit, propter arrogantiam; *Θεοῦ τε γὰρ θέλοντος ἐκπέρσειν πόλιν, καὶ μὴ θέλοντος*, dixerat, *οὐδὲ τὴν Διὸς ἔριν πέδῳ σκήψασαν ἐκποδῶν σχέθειν· τὰς δ' ἀστραπάς τε καὶ κεραυνίους βολὰς, μεσημβρινοῖσι θάλπεσι προσείκασεν*, ut inquit Aeschylus, in Septem Theb. Hic autem Hipponoi filius dicitur à Pausania in Boeoticis, cujus verba sunt haec: Ἐρχομένῳ δὲ ἐκ Πλαταίας ἔσοδος ἐς τὰς Θήβας μετὰ πύλας ἐστὶν Ἠλέκτρας, καὶ ταύτῃ Καπανέα τὸν Ἱππόνου βιαιοτέρας ποιούμενον τὸ τεῖχος τὰς προσβολὰς, βληθῆναι κεραυνῷ λέγουσι, &c. Item in Commentariis Pindari, Ode 9. ubi & genealogia ejusdem recensetur hoc modo: *Προίτου Μεγαπένθης, οὗ Ἱππόνους, οὗ Καπανεὺς, οὗ Στένελος.* Et apud Hyginum in Catalogo ducum, qui filium Hipponoi ex Astynome Talai filia, Adrasti sorore, dicit MICYLL. His octo versibus enumerantur totidem fulmine percussi. Primus est Capaneus Hipponoi filius, quem in oppugnatione Thebarum Jovis igne conflagrasse produnt Euripides Phoenissis, Aeschylus in *ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις*, Diodorus lib. v. Pausanias in Boeoticis, qui & Hipponoi filium dicit, Hyginus in catalogo Ducum, Philostratus aliique multi. Hinc Papinius librum II. Thebaidos sic orditur:

Postquam magnanimus furias virtutis iniquae
Contempsit Capaneus, expirantique receptum
Fulmen, & ad terras longe comitata cadentem
Signavit muros ultricis semita flammae.

Ab ipso primum scalarum oppugnationem inventam scribit Vegetius lib. IV. cap. 21. his verbis: *Sed qui scalis nituntur frequenter periculum sustinent, exemplo Capanei, à quo primum scalarum oppugnatio perhibetur inventa, qui tanta vi occisus est à Thebanis, ut extinctus fulmine diceretur.* Qua vero de causa Jovi attributum sit fulmen, docet Plinius lib. 2. cap. 20. *Latet plerosque magna coeli affectatione compertum principibus doctrinae viris, superiorum trium siderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant, sed maxime ex iis medio loco siti, fortassis, quia contagium nimii humoris ex superiore circulo, atque ardoris ex subjecto per hunc modum egerat, ideoque dictum Jovem fulmina jaculari.* Quam verè non est hujus loci dispicere. Nec vero praetermittendum diurna fulmina Jovi tributa fuisse, nocturna Summano, ut notant Festus, Plinius lib. II. cap. 52. S. Augustinus lib. IX. cap. 23. de Civitate Dei, cujus verba sunt: *Romani veteres nescio quem Summanum, cui nocturna fulmina tribuebant, coluerunt magis quam Jovem, ad quem diurna fulmina pertineant.* Provorsum autem fulmen dicebant, quod incertum erat, noctu an interdiu factum esset. SALVAGN. *Hipponi* legunt Alciatus & alii. vide Valerii notas.

471. *Infesti.*] *Infensi* unus Gallicus codex, ut toties *iratus* Jupiter dictus. sed nihil tamen muto. s. Trist. I. 82.

Me reor infesto, cum tonat, igne peti.

BURM.

172. *Dosithoesque pater.*] *Thesiphilesque* pater. Atrax Thessaliae rex, pater Hippocratiae (*Hippodamiae*) quam Pirithous duxit uxorem, primus apud Atracas artem magicam docuit, unde Atracia scientia magica est appellata. ideo Statius, *Atracia rubet arte labor.* is igitur cum filiam ejus Jupiter compressisset Thesiphilen, quae etiam Thyon est appellata, unde Aristarchus *Thyades* sacrificantes Baccho dictas ait, & ab Orpheo Myse nuncupata, & ob eam causam à se rejecisset, Jovis ictus fulmine obiit. ut Lactantius & vetus interpres scribunt. ZAROT. Atracis & alii meminerunt, & Stephanus de Urbibus, qui filium Penei flu. dicit, ex Bura nympha: ab eoque Atraciam urbem Thessaliae appellatam. Sed de *Dosithoe* (sive ut Zarottus legit, *Thesiphile*) praeterquam quae hic citantur, aliàs nihil reperio. Fulmine autem periisse traduntur, praeter eos quorum mentionem Ovidius hic facit, cum alii complures, tum & Aesculapius, eo quod Hippolytum in vitam revocasset medicandi arte, & Erechtheus Atheniensium rex, in bello contra Eumolpum & Thraces, Neptuni impulsu, ut Hyginus annotat. Item Orpheus, quorundam senten-

Ut ferus Aeolides, ut ſanguine cretus eodem,
Quo genita eſt, liquidis quae caret Arctos aquis.
Ut Macedo rapidis icta eſt cum conjuge flammis,
Sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.

Prae-

tentia, quod ſacrorum arcana evulgaſſet, ut Pauſanias in Bocoticis & Laertius tradidere. De hoc enim & Epigramma illud extat: *Θρήϊκα χρυσολύρην τῇδ᾽ Ὀρφέα Μοῦσαι ἔθαψαν, Ὃν κτάνεν ὑψιμέδων Ζεὺς ψολόεντι βέλει.* Quae eo hic ſubjicio, ut lectori amplius cogitandi occaſio praebeatur. MICYLL. Vetus Interpres Atracem Theſſalum intelligit, qui cum filiam Doſirhoën ſive Theſiphilen, ut Zarottus legit, à Jove compreſſam dimiſiſſet, fulmine ictus fit. Alium Authorem deſidero. SALVAGN.

473. *Ut ſoror Autonoes.*] Id eſt, Semele. *Ut cui matertera Maia eſt*, id eſt, Teucer, qui fuit filius Electrae ſororis Maiae, à Jove fulminatus. *Et temere optatos*, id eſt, Phaëton. INTERPRES. Haec eſt Semele Bacchi Mater, Autonoës & Inus ſoror ex parentibus Cadmo & Hermione. Illi Jovis compreſſu gravidae etiam ad pariendum vicinae, Juno, quae ſibi illam diſperdendam decreverat, in anum converſa, perſuaſerat, ut à Jove, per Stygiam paludem jurato, complexus eosdem peteret, quibus ipſe Junonem beare ſoleret. Itaque Jupiter, qui ei pollicitus erat ſe quidquid illa peteret conceſſurum, invitus ad ipſam fulmineis manubiis armatus acceſſit, ſtatimque Semele fulminis vim non ſuſtinens, in cinerem converſa eſt. Fabula notiſſima ex Ovidio lib. III. Metamorph. SALVAGN. In Mſſ. legitur, *Deſitoes*, *Dexitoes*, *Deſiedes*, *Theophiles*, *Dextroes*, *Dexithoos* &c. nomina ignorabilia *Dexitheam* Minois uxorem memorat Apollodor. lib. III. Bibl. §. 2. Sed quis ejus pater fuerit non addit. Atracis filiam Damaſippen, Caſſandri Thracii regis uxorem vocat Plutarch de Flumin. in *Hebro*. BURM.

473. *Ut cui matertera Maia eſt.*] Alii alios hoc loco, ego Jaſionem Electrae & Jovis filium, Dardani fratrem intelligo, qui quod Cererem violaſſet, fulmine ictus traditur, ut Comment. Apollonii, ex Hellanico & Idomeneo autoribus annotat. Fuit autem Electra Atlantis filia, ſoror Majae. MICYLL. Jaſion Jovis & Electrae filius, cujus Maïa matertera, cum ipſa & Electra ſorores fuerint ex Atlante. Illum à Jove percuſſum fulmine, quod cum Cerere conſueſſet, author eſt Homerus libro quinto Odyſſ. Diodorus Siculus, Hyginus, Tzetzes in Lycophronem. XI. 29. Scribit autem Apollonii Scholiaſtes in libro primo Argonaut. ỷ. 916. ex Hellanico & Idomeneo Jaſionem fulmine ictum, quod imagini Cereris injuriam feciſſet. SALVAGN. Vid. de Jaſione ad IX. Met. 412. adde Conon. Narrat. XX.

474. *Ut temere optatos.*] Phaëton nimirum, cujus fabulam adducit Cicero lib. III. de Officiis, ubi docet non eſſe ſervanda promiſſa, quae nihil conducunt quibus promiſeris. *Sol*, ait, *Phaëtonti ſe facturum eſſe dixit quidquid optaſſet. Optavit ut in currum patris tolleretur. Sublatus eſt, atque inſanus antequam conſtitit ictu fulminis conflagravit. Quanto melius fuerat in hoc promiſſum patris non eſſe ſervatum.* Fuſe Naſo lib. II. Metamorph. Sunt qui putant fabuloſam illam aurigationem à Graecis ex hiſtoriae Heliae IV. Regum cap. 2. deſumptam, ubi ille curru igneo in Coelum raptus narratur. Nec abludunt nomina Ἠλίας Ἥλιος. Tertullianus à Pentapolis incendio, de quo in Geneſi, natam exiſtimat. Alii aliter. SALVAGN.

475. *Ut ferus Aeolides.*] Salmoneus filius Aeoli. *Ut ſanguine natus eodem.* Id eſt, Lycaon, qui genuit Caliſtonem à Jove compreſſam. INTERPRES. Salmoneus Æoli filius, quod ſuper aereo ponte currus agitaret, quibus Jovem fulminantem imitaretur, ab ipſo fulmine percuſſus eſt. Authores Virgilius lib. VI. Æneid. Manilius lib. V. Aſtronom. Valerius Flaccus lib. I. Argonaut. Claudianus in Epigrammatis, Joannes Tzetzes chiliad. VII. Hiſtor. 107. Hinc Adagium, *Salmoneus alter*, de quo Paroemiographi. Ferus autem à Naſone dicitur, quod ſuperbia & impietate ſubditorum odia ſibi conflarit, teſte Diodoro Siculo. SALVAGN.

475. *Ut nati ſanguine eodem.*] Qui libelli hujus interpretationem primi ſuſceperunt, neſcio quid de Iſmeneo Lycaonis filio comminiſcuntur, qui cum Deos floccifaceret, fulmine percuſſus interiit. Sanctius de ipſo Lycaone interpretatur. Valerio haeret aqua, ut ipſe fatetur his verbis: *Equidem certe de hoc afferre nihil poſſum, authoritate omni deſtitutus.* Ego hanc libri San-Victoriani lectionem ſequor, *ut nati ſanguine eodem*, qua liberos Lycaonis intelligo. Eos enim partim in lupos converſos, partim fulmine percuſſos, author eſt Hecataeus Mileſius lib. II. Genealogiarum, idemque tradunt Hyginus fab. 176. Suidas in Λυκάων, Tzetzes in Lycophronem, pag. 83. Germanicus Caeſar in Aratum, Apollodorus autem lib. III. Biblioth. ipſum etiam Lycaona cum liberis, praeter Nyctimum, natu minimum, fulmine conflagraſſe dicit. Horum ſoror fuit Calliſto in Urſam mutata & in Coelum tranſlata, quam liquidis aquis carere dicit Ovidius, propterea quod Sidus illud nunquam occidit ob poli elevationem cui vicinum eſt, ideoque ſub horiſontem, ſeu finitorem nunquam labitur, quod ad fabulam traduxit Ovidius lib. II. Metamorph. Hinc Virgilius *Oceani metuentes aequore tingi.* SALVAGN. *Sanguine cretus eodem* tres ſcripti. HEINS.

477. *Ut Macedo rapidis*] Nicander dicit Macedon

Praedaque sis illis, quibus est Latonia Delos
Ante diem, rapto non adeunda Thaso.
Quique verecundae speculantem labra Dianae,
Quique Crotopiaden diripuere Linon.

Ne-

lon filiam Damonis cum sororibus fuisse. Harum hospitio Jupiter susceptus, cum Thelonios, quorum hic Damo Princeps erat, corrumpentes venenis successus omnium fructuum, fulmine interficeret, servavit eos. Sed Macelo cum viro propter viri nequitiam, periit. Ad alias vero servatas cum venisset Minos, cum Desithone concubuit, ex qua creavit Eusantium, unde Eusantiae fuerunt. INTERPRES. *Macedo*, quae & *Macedonia* dicta fuit, nata legitur Jove & Thya Deucalionis filia, ut autor est Stephanus. CONST. FAN. *Macède*, legendum puto nominativo casu, ut sit foemininum. Nam *Macedon* viri nomen est, Jovis & Thyae, ejus qui fuit Deucalionis, filii, à quo Macedoniae nomen. Quanquam equidem, quaenam haec Macedo fuerit, & quomodo perierit, alibi nondum legi. MICYLL. Vetus interpres pro *Macedo*, legit *Macelo*, quod sic enarrat: *Nicander dicit Macelon* &c. fides esto penes auctorem. SALVAGN. *Maceden icta est rapidis* Sarrav. *ut Macedon rapidis ictus* Petavianus alter, & unus Heinsii, *Macedon jacta est rapidis* prim. editio. *Macedo rapidis medecta conjuge* Moreti, ut *Macedo victa est rapidis* Regius. locus corruptus. nec *Macedo* mulier nota, quare cum Petaviano & Heinsiano *ictus* posset praeferri, vel legi, *rapidis ictâ cum conjuge*, & intelligi *Macedo* Lycaonis filius, qui ruinae paternae domus involutus fuit cum conjuge. Hujus *Macedonis* meminit Stephanus in Oropo. & Tzetz. Chiliad. IV. ℣. 330. qui filium Lycaonis & patrem Pindi facit. Ille Lycaon an idem sit, qui Arcadiae Rex nescio. Pelasgi ille filius dicitur. atqui Justin. VII. dicit Macedonas fuisse populum Pelasgum. & Tzetzes Lycaona Æmathiae regem facit. sed haec conjectura. BURM.

479. *Praedaque sis illis.*] Sacerdos Apollinis Delii Anius fuit, ad quem cum venisset per noctem Thasus, à canibus laniatus est, unde nullus canis Delon accedit authore Callimacho. INTERPRES. Mirifice vetus Interpres de Thaso. Idem enim refert Hyginus, ut notavimus in Commentariis nostris. SALVAGN. *Thrasus*, sive ut alii, *Thasus*, Anii sacerdotis filius fuit, de quo apud Hyginum ita legitur: *A canibus consumpti sunt, Actaeon Aristaei filius, Thasus Dele, Anii sacerdotis Apollinis filius, ex eo Dele nullus canis est, &c.* MICYLL. Nunc aliquos perstringit, qui à canibus discerpti sunt. De Thaso sic Hyginus fab. 247. cui Lemma, *Qui à canibus consumpti sunt. Actaeon Aristaei filius* &c. Et Hyginus quidem solus huic loco fax esse potuit, nemine praeter eum historiam prodente. Quamvis enim Strabo scribat lib. X. nefas esse canes in Delo alere, de Thaso ne verbum quidem. SALVAGN. Quidam, *Thaso. Thasius* Hygino est fab. CCXLVII. mox *Linon* pro *Linum* tres scripti. HEINS. *Thrasus* quis fuerit ignoro, & *Thaso* jam vindicavit Jac. Nic. Loënsis Misc. Epiph. X. 3. *Thasus* vero dicitur Agenoris filius, Cadmi frater, conditor insulae Thasi. vid. Conon. narrat. XXXVII & Stephan. in Θάσσος. ubi & Telephassa, mater Europae, dicitur obiisse, quae in MSS. vocatur Τελέφη, quod an melius sit inde dubitari posset, quia Harpocrat. in Γαληψὸς dicit, Galepsum Thasi & Telephes filiam, quae Telephe forte etiam Agenoris filia, nomen a matre potuit habere. nihil vero obstat, quod Noster hic in *Thaso* primam corripiat, cum Stephano Θάσσος dicatur. nam & Θάσος prima brevi Eustath. Perieg. ℣. 522. Ὠγυγίη τε Θάσος. ubi Eustath. Thasum facit Neptuni filium, sed & *Phoenicem* vocat, qui cum aliis Europam ut quaererent, eo venerunt & consederunt. In Hygino vero *Thasius* legitur. quo nomine filius Aglaophontis memoratur Hesychio in Θάσος. BURM.

481. *Quique verecundae.*] Actaeon. INTERPRES. Actaeon Aristaei & Autonoës filius, quod Dianam se lavantem nudam vidisset in cervum mutatus, & à propriis canibus laceratus est. Fabulam copiose pertractat Ovidius lib. III. Metamorph. Nonnus libro quinto Dionysiac. Diodorus Siculus libro IV. Pausanias in Boeoticis, Hyginus fab. 180. & 171. Palaephatus περὶ ἀπίστων. Fulgentius lib. III. Mytholog. qui duo postremi rem ἀλληγορικῶς exponunt. SALVAGN

481. *Membra Dianae.*] *Labra* citat recte, ut est in scriptis, Heins. ad IV. Fast. 761. de labris vid. Phil. à Turre de Diis Aquilej. p. 313. BURM.

482. *Quique Crotopiaden.*] Linum nepotem Crotopi, filium Psamathes & Phoebi, à canibus dilaceratum tangit, quod dicit Statius. INTERPRES. Crotopum octavum fuisse Argivorum regem Eusebius decimo Praeparationis Euangelicae tradit. CONST. FAN. De hoc Lino Apollinis & Psamathes filio, Crotopi nepote, Pausaniam vide in fine Atticorum, & in Corinthiacis. De altero Amphimari, ejus qui fuit Neptuni & Uraniae, filio, qui ab Apolline sagittis confixus fuit, eo quòd se illi arte Musices comparasset: & de tertio hujus filio, quem Hercules adhuc puer interfecisse dicitur, idem Pausanias in Boeoticis. MICYLL. Hic est Linus ille, quem cum Psamathe Crotopi Argivorum Regis filia ex occulto Apol-
linis

Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque nurus;
Quam puer Hypsipyles: quam qui cava primus acutà
Cuspide suspecti robora fixit equi.

Neve

linis concubitu peperisset, & Regii pecoris custodibus ob metum patris clam educandum tradidisset, negligentia pastorum à canibus dilaceratum refert Pausanias in Atticis:

——— Viridis nam cespite terrae
Projectum temere, & patulo coelum ore trahentem
Dira canum rabies morsu depasta cruente
Discidit.

ut canit Statius, qui luculenter historiam prosequitur lib. I. Thebaidos. Memini autem me legere Linum appellatum, quod antiquâ Argivorum linguâ, Linus spurium significat. Ad eandem historiam pertinet versus 575. cum tribus sequentibus. SALVAGN. Illustravit hoc idem doctissimus Loënsis x Misc. Epiph. 3. adde Conon. Narrat. XIX.

483. *Neve venenato.*] Eurydicen, uxorem Orphei, ab angue percussam, tangit. INTERPRES. Eurydice uxor Orphei, quae morsu serpentis interiit, ut late prosequitur Virgilius lib. IV. Georgic. Ovidius ipse lib. X. Metamorph. Joannes Tzetzes chil. II. Histor. 54. ἀλληγορικῶς Fulgentius lib. III. Mytholog. Nurum dixit Oeagri & Calliopes, quorum filius Orpheus Apollonio teste lib. I. Argonaut. Apollodoro lib. I. Pausanias in Boeoticis, & aliis passim. SALVAGN.

485. *Quam puer Hypsipyles.*] Archemorum tangit, filium Lycurgi, quem nutrivit Hypsipyle, à serpente interfectum, quod dicit Statius. INTERPRES. Fuit is Opheltes Lycurgi filius, Archemorus postea dictus, quem parum diligenter ab Hypsipyle nutrice custoditum coluber interemit, ut narrant Apollodorus lib. III. Hyginus fab. 74. Pausanias in Corinthiacis, & fuse Papinius lib. V. Thebaid. in ejus honorem ludi Nemei instituti. SALVAGN.

486. *Cuspide suspecti.*] Laocoon Trojanus Sacerdos primus percussit equum Palladis, quem Graeci construxerant, & à serpentibus dilaniatus est, dum sacrificaret Diis in Tenedo insula juxta Trojam. INTERPR. Laocoon Apollinis Sacerdos, qui quòd primus equum durateum Palladi sacrum ferro violare ausus esset, à duobus serpentibus è Tenedo advenientibus, una cum filiis Antiphante & Thymbraeo, devoratus est. Unde Virgilius lib. II. Æneid. quo Nasonem respexisse non dubito.

——— Scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
Laeserit, & tergo sceleratam intorserit hastam.

Narrant item Petronius in Satyrico, Calaber παραλειπομένοις, qui serpentes Porcen & Charibaean nominat. Lycophron solius Porcae meminit. SALVAG.

487. *Neve gradus.*] Elpenor nimium potus de tecto cecidit. INTERPR. Elpenor unus sociorum Ulyssis, cum apud Circen ad ebrietatem usque bibisset, de scalis lapsus fractis cervicibus extinctus est. Ex Homero Odyss. κ. & λ. Quod & Ovidius tetigit lib. XIV. Metamorph. & Eleg. 4. lib. III. Trist. quo loco debilem umbram Elpenoris dicit à scalarum lapsu in his:

At miser Elpenor, tecto delapsus ab alto,
Occurrit domino debilis umbra suo.

SALVAG. *Cautior* Moreti. & unus Heinsii.

489. *Tamque cadas.*] Dryops populus, cum Thiodamante Rege ab Hercule profligatus. INTERPR. Herculem ferunt, cum aliquando Dryopum regionem, quae est juxta Parnassum, peragraret, & maxima inedia premeretur, forte in Regem Thiodamantem bobus terram arantem incidisse, & modicum ab illo cibum petiisse, quod cum ille denegasset, Herculem unum de bobus aratoribus corripuisse, eumque adeo integre devorasse, ut ne quidem ossa superfuerint. Qua injuria permotum Thiodamantem Dryopas ad arma vocasse, quibus profligatis Hercules ipsum Thiodamantem occiderit. Ex Apollonio lib. I. Argonaut. ỳ. 1212. ejusque Scholiaste. Obiter meminit Callimachus Hymno in Dianam, ỳ. 161. Apollodorus lib. II. Ab hoc deinde guloso facinore Hercules *Buphagus*, *Pamphagus*, *Addephagus* est appellatus, de quibus cognomentis L. Gyraldus Syntagmate 10. SALVAGN. Vide Serv. ad Virg. Aened. IV. 146. & Nonnii Expositionem Historiarum a Nazianzeno in prima Invectiva in Julianum memoratarum n. 41. p 141. Edit. Montacutianae. Thyodamanta, ut Noster *inhumanum* ita *agrestem* hominem Lindium vocat Ammian. Marc. lib. XXII. 12. ubi vide Commentat. quidam codices hîc vitiose, *Therodamanta*, vel *Theodamanta* habent. sed de Therodamante supra ỳ. 385. egit. pro *juvit* etiam plurimi, *vidit*: & prima editio, *ludis inhumane*. BURM.

491. *Quam ferus.*] Cacum tangit ab Hercule interfectum, propter vaccas, quas ei furatus erat. INTERPR. Historiam Caci prosequitur Livius lib. I. in hunc modum: *Herculem in ea loca memorant, ac prope Tyberim fluvium, qua prae se armentum*

Neve gradus adeas Elpenore cautius altos:
  Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
  Juvit inhumanum Thiodamanta Dryops.
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
  Proditus inclusae Cacus ab ore bovis.
Quam qui dona tulit, Lernaeo tincta veneno,
  Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de praecipiti venias in Tartara saxo,

Ut

agens naado trajecerat loco herbido, ut qaiete & pabulo laete reficeret boves, & ipsum fessum via procubuisse. Ibi cum eum cibo vinoqae gravatum sopor oppressisset, pastor accola ejas loci, aomine Cacas, ferox viribus, captus palcritudiae boam, cum avertere eam praedam vellet, quia si agendo armentum in speluacam compulisset, ipsa vestigia quaerentem domiaam eo dedactura eraat, aversos boves eximiam quemque pulcritudine, caudis in speluncam traxit. Hercales ad primam Aaroram somno excitas, cum gregem perlustrasset oculis, & partem abesse uumero seasisset, pergit ad proximam spelancam, si forte eo vestigia ferreat, quae ubi omnia foras versa videt, nec in partem aliam ferre, consusus atque incertus auimi ex loco infesto agere porro armentum occepit. Inde cam actae boves quaedam ad desiderium, at fit, relictaram mugissent, reddita inclasaraın ex spelanca boum vox Herculem convertit, quem cum vadentem ad speluacam Cacus vi prohibere conatus esset, ictas clava, fidem pastoram nequicquam invocaas, morte occabuit. Eadem narrant Dionysius Halicarnassensis lib. I. Α᾽ρχαιολ. Justinus lib. XLIV. Solinus, Joannes Tzetzes chiliade V. Historia 21. & graphice Virgilius lib. VIII. Æneid. Ovidius ipse lib. I. Fastor. Propertius lib. IV. Eleg. 10. qui Caco tribuit, quod erat Geryonis, nimirum tria ora, dubium morene poëtico an confusione personarum. Aurelius Victor lib. de sacerdotiis Romanorum. Allegorice vero Fulgentius lib. II & Joannes Gerundensis lib I. Paralipomenon Hispaniae, cujus verba referre non piguerit: *Cacus in Hispania à Carpetanis, seu nova Carthagiae Toletum usque & Tarrasonam & Oscam imperavit, & nomea monti iadidit, quem hodie montem Cajum valgus appellat, effectamqae est ut horribili facie ac dira conversatione & aspero caltu semivir appellaretur. Hic autem primas omnium dicitur inveaisse ignem ex diverso compositum pulvere, quo lapides jactabat in altam modo licet iacalto, quo nos bombardis utimur ia hodieraam. Oscam condidit urbem, quam ejus incolae Oscati semiferi appellavere. Hic Cacus fugatus ab Hercule, Geryone extincto, ia viadictam aspiraas more patrio, qui ad vindictas ab omni aevo promptissimi fuerunt, intellecto recessa Herculis ab Hispania, illum usqae ia Italiam secutas, qaam ad Tiberina ostia qaatuor ipsius Herculis boves rapuisset, comprehensus ab Hercule in spelanca, in qaa latitabat, peremptas est, maximo igne evomito; propter quem fiaxere Poëtae Vulcani filiam.* SALVAGN.

492. *Pretinas inclusus.*] *Proditus* ex scriptis HEINS.

493. *Quam qui dona talit.*] Lichas interfectus ab Hercule, atque in mare praecipitatus, quia dedit ei vestem Nesseo tinctam sanguine. INTERPRES. sunt qui hujus viri nomen hoc modo scribunt, *Lycas*, cum scribi sic debeat, *Lichas*. Quem Apollonii commentator in lib. I. ait, Hyli Herculis filii praedagogum fuisse. CONST. FAN. Lycas lib. IX. Metamorphos. ubi quaedam ad hanc rem pertinentia notavi. CIOFAN. Tanguntur modo qui praecipitio vitam finierunt. Lichas Herculis famulus ab ipso in mare Euboicum praecipitatus, quod ei sacrificaturo tunicam Nessi cruore tinctam attulisset, munus scilicet Deianirae mittere se philtrum ratae. Fabula nota, ex lib. IX. Metamorph. Hygino cap. 36. Seneca *Hercule Oetaeo*. Isacio Tzetze in Lycophronem. De hoc Deianirae dono, sic Horatius in Epod. Ode 3.

Nec manus humeris efficacis Herculis
  Inarsit aestuosius.

SALVAGN.

493. *Lernaeo.*] *Nesseo* omnes fere scripti, quod feri potest. vid. ad Epist. IX. 163. & IX. Met. 153. BURM.

495. *Vel de praecipiti.*] Invidi Socratis post mortem ejus libros ipsius in ignem conjecerunt, quos quoniam quidam ejus amicus reservare voluit, ab iisdem invidis de saxo praecipitatus est. INTERPRES. O rem ridiculam, Cato, & jocosam! Non alius intelligendus, quam Cleombrotus, de quo videndus Commentarius noster. Cleombrotus Academicae sectae Philosophus, qui lecto Platonis de animae immortalitate libro, qui Phaedon inscribitur, è muro se in mare abjecit, ut Callimachus, Epigrammate, quod apud Sextum Philosophum cap. 5. adversus Mathematicos, & Anthologiae

Ut qui Socraticum de nece legit opus.
Ut qui Thefeae fallacia vela carinae
Vidit: ut Iliacâ miffus ab arce puer.
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi:
Ut cui caufa necis ferra reperta fuit.
Lydia fe fcopulis ut virgo mifit ab altis,
Dixerat invito quae mala verba deo.
Foeta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
Sitque Phayllaeae caufa leaena necis.

Qui-

logiae lib. III. legitur, Cicero lib. I. Tufculan. quaeft. Lactantius Firmianus lib. VIII. cap. 18. S. Auguftinus lib. I. de Civitate Dei, cap. 22. memoriae prodiderunt. Per *opus* vero *Socraticum*, cave putes aliquid à Socrate fcriptum, fed intellige Platonis Phaedonem. Sic apud Horatium in Arte Poëtica:

Rem tibi Socraticae poterunt oftendere chartae.

Per Socraticas enim chartas non libri à Socrate fcripti fignificantur, cum nihil ille fcripferit, tefte Ariftide in prima Platonica pro Rhetorica. Sed à Platone, Æfchine, Xenophonte, & caeteris ejus auditoribus, quos idem Flaccus Ode 29. lib. I. *Socraticam domum* vocat. Quas autem nomine Socratis Epiftolas edidit Leo Allatius homo Graecus, fuppofititias effe non dubito. SALVAGNIUS. hanc quoque hiftoriam Nonnus in Synagoge habet n. 15. vide doctiffimum Daviefium ad Cicer. I. Tufc. Difputat. cap 34.

497. *Ut qui Thefeae.*] Tangit Aegeum patrem Thefei, qui fe in mare praecipitavit. INTERPRES. Aegeus Athenarum Rex Thefei pater, quo regnante Minos Cretenfium Rex bellum Athenienfibus intulit ob caedem Androgeo filii, legesque duriffimas impofuit, ut fcilicet quotanis feptem juvenes nobiles in Cretam ad Minotaurum mitterentur, qui tribus annis forte miffi funt, quarto autem fors obtigit Thefeo, qui magno patris dolore navem confcendit, & cum omnia navigii ornamenta nigra effent, habuit in mandatis à patre, ut fi contingeret in agendis eum felicem fortiri exitum, rediens navi album poneret velum, amoto nigro, ut eminus eventum nofceret, Thefeus Ariadnae confilio victor, mandatorum patris immemor, non amoto velo nigro redibat. Ægeus excelfa turri profpectans nigrum velum, quod proinde Nafo fallax vocat, filium mortuum arbitratus ex turre fe dejecit in mare, quod ab ipfo vocatum eft Aegeum. Ex Plutarcho in Thefeo, Catullo de Nuptiis Pelei & Thetidos, & aliis. Verum Simonides apud eundem Plutarchum negat album velum ab Aegeo datum, fed puniceum, quod infigne effet incolumitatis Thefei. SALVAGN. *Fallentia* Petavianus alter.

498. *Iliaca.*] Id eft Aftyanax filius Hectoris, qui in deftructione Troiae ab Ulyffe praecipitatus de turre eft. INTERPRES. Aftyanax, Hectoris & Andromachae filiolus, ab alta turri ab Ulixe praeceps datus. Vide que collegi lib. XIII. Metamorph. CIOFAN. Aftyanax Hectoris filius, quem pater Scamandrium à fluvio praeterlabente nominare folitus erat, ab Vlyffe praecipitio extinctus eft, ne quis de ftirpe Regia fupereffet, qui majorum injurias ulcifceretur, Ovidius ipfe lib. XIII. Metamorph.

Mittitur Aftyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro fe, proavitaque Regna tuentem,
Saepe videre patrem monftratum à matre folebat.

Ejusdem iternm mentio fiet verfu 565. SALVAGN.

499. *Ut teneri nutrix.*] Fabula de Ino uxore Athamantis nota eft. INTERPRES. Ino Athamantis uxor, eademque Bacchi nutrix & matertera, cujus nimirum foror fuerit Semele Bacchi mater, vifo Learcho filio, ab Athamante furente ad faxum allifo, fefe cum altero filio Melicerta in mare praecipitem mifit; Dea poftmodum habita, quam Graeci Leucotheam, Latini Matutam vocant. Ex Ovidio lib IV. Metamorph item lib. VI. Faftor. Apollodoro lib. III. Hygino fab. II. Ariftide in Ifthmica, tomo I. Seneca in Oedipo, Nonno Dionyfiacôn lib. VIII. Zenobio Proverbio Ἰνοῦς ἄχη. SALVAGN. *Eadem &*, vel *ac*, *matertera* nonnulli codices.

500. *Ut cui caufa.*] Perdicem tangit, Daedali ex forore nepotem, qui cum ferram & circinum adinveniffet, ab avunculo Daedalo, invidia ducto, ex Arce Minervae praecipitatus eft. INTERPRES. Huuc Paufanias & Diodorus *Talum*, Ovidius *Perdica* appellat. CONST. FAN. Is fuit Perdix, quem Daedalus avunculus invidia ductus, quod ex confideratione fpinae dorfi in pifcibus ferram ferream primus excogitaffet, ex Arce Minervae praecipitem egit, in avem fibi cognominem à Minerva transformatum, ut canit Ovidius lib. VIII.

Quique Lycurgiden letavit, & arbore natum,

Id-

Metamorph. qui & Circinum ab eodem inventum refert. Verum Diodorus lib. iv. inventorem serrae non Perdicem vocat, sed Talum, Pausanias in Atticis, Calum, Joannes Tzetzes chil. t. Histor. 19. Attalum. Salvagn.

501. *Lydia se scopulis.*] Ilice intelligitur, Ibici Lydi filia, quae cum Dianae auxilio vim Martis effugisset, contumeliose in ipsum invecta est, ex quo Mars commotus Ibicum morte affecit, illa prae dolore è scopulo se demisit. Interpres. Recte Janus Parrhasius, vir avorum nostrorum memoria doctissimus, lib. de Rebus per Epistolam Quaesitia, Epist. 47. Aglauron intelligit, unam è Cecropia filiabus, quae Mercurio ad Hersen sororem accedenti convitium fecit, eumque tectis excedere coëgit. *Livida* vocatur, quod invidiae à Pallade immissae livore suffecta felicitate sororis Deo nupturae cruciaretur, ut pulcre describitur ab Ovidio lib. si. Metamorph. Hanc autem quod cistam, in qua Erichtonius abditus erat, contra Palladis mandatum resignasset, furiis agitatam sese cum Herse sorore ex Athenarum arce, quà maxime praeruptus locus erat, praecipitem misisse prodidit Apollodorus lib. ssi. Bibliothecae, & Pausanias in Atticis. Sed Ovidius hoc loco totam rem in Aglauron contulit, quam libro laudato Metamorphoseôn, in saxum à Mercurio mutatam canit. In ea vero parte rupis templum illi postea erectum scribit Herodotus lib. viii. Frustra vetus Interpres & alii eum secuti, pro *Livida* legunt *Lydia*, & fabulam de Ilice quadam Ibici Lydi filia comminiscuntur. Salvagn *Lindia* sex scripti. deinde, *dixerat injusto* Sarrav. *invicto* quatuor. Heinsius in ora legebat, *inviso*.

502. *Dixerat invito.*] Lego, *invicto* (nam id epithetum Marti convenientissimum, qui deus est belli) vel *inviso*. id est ab ipsa odio habito. Const. Fan.

503. *Foeta tibi occurrat.*] Paphagus Epirotea cum circumsideret urbem Ambraciam, venarum exivit, & leaenae catulum nactus, ab ea insecuta dilaniatus est, authore Callimacho. Interpres. Phayllus Ambraciae Tyrannus fuit, quem obvia casu leaena discerpsit. Quamobrem Ambracienses eam consecraverunt, ut libertatis suae vindicem. Author Ælianus lib. xii. de Animalibus. Sed enim, quia paulo brevior est, historiam fusiorem, quam vix alibi reperias, ex Antonino Liberali petitam hic adferre curae est. Itaque sic in ille in Collectaneis Metamorphoseon. *Cum Phalaecus* (Graeca non habeo), *Ambraciam tyrannide premeret, metuque ab ejus caede omnes detineret, Diana venanti Tyranno catulum leonis exhibuit, quem cum is in manus sumpsisset, leaena mater à sylva erupit, & in Phalaecum impetu facto pectus ejus dilaniavit. Ideo Ambraciotae servitutis excusso jugo Dianam Principem placarunt, venatricisque Dianae simulacro facto, feram ei apposuerunt.* Hinc dubium oritur, *Phallecusne*, cum Liberali, an *Phayllus*, cum Æliano, tyrannus hic dici debeat. Certe Janus Parrhasius Epistola 9. primus emendandum putavit *Phaylleae* pro *Paphageae*, quod omnes editiones invaserat. Sequitur *patrio popularis in agro*, quod à nemine interpretum excussum esse demiror. Hic enim Ovidius patriam Ibidis subinde indicat, unde nos eo capite, quo Ibidis nomen investigavimus, eum ex Libya, aut ex vicina regione oriundum esse ostendimus. Etenim leonibus, quos *Ibidis populares* Naso vocat, adeo Libya scatet, ut quaedam civitates teste Diodoro Siculo lib. sii. Biblioth. cap. 3. leonum vi ex desertis locis adventantium desertae sint, nec sine causa Flaccus Ode 22. lib. 1. ad Aristium Fuscum, Mauritaniam Libyae regionem *Leonum nutricem* appellavit, ubi de lupo, qui sibi in silva Sabina occurrerat, ita canit:

Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculentis,
Nec Jubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Salvagn. Lege *Phaleceae* ex Antonino Liberali Fab. iv. Parrhasius ex Æliano *Phyalleae* scribebat. Heins. *Phaylli* cujusdam meminit Athen. viis. 4. helluonia piscium ex Alexi. *Phayllum* Phocensium tyrannum, fratrem Onomarchi, Harpocration in Φάϋλλος & Parthen. Erotic. cap. xxv. sed hunc lenta tabe exstinctum narrat Diodor. Sic. lib. xvi. pag. 530. & *Phayllum* Crotoniatam, qui praeerat navi, quam bello Persico Crotoniatae miserant Graecis in auxilium, memorat Eustath. ad Dionys. Perieg. 569. pro *foeta* vero hic duo codices, *dira*. Burm.

405. *Quique Lycurgiden.*] Tangit Buten Lycurgi filium, quem ex arbore tractum aper laceravit, Interpr. Treis hic intellexit Ovidius ab apris occisos, & primum quidem Ancaeum Lycurgi, & Antinoës filium, de quo sic Apollon. 1. 163.

——— *Τρίτατός γε μὲν ἔσπετ' ἰοῦσιν.*
Ἀγκαῖος, τὸν μέν ῥα πατὴρ Λυκοῦργος ἔπεμπε.

Hic vero ab apro Calydonio in summo inguine percussus cecidit. Ovid. viii. 309. *Quaque est via proxima leto, Summa ferus gemines direxit ab inguine dentes: Concidit Ancaeus.* Alter vero est Adonis Cynarae ex Myrrha filia genitus, quem fabulantur intra corticem matris, jam in arborem Myrrham mutatae educatum & suo tempore inde emissum. nam Idmon Asteriae, & Apollinis proles apud Maryandinos ab apro necabatur, clarus praecipue vaticinio: hunc tamen morbo periisse prodit Balbus in quinto. Quid est autem quod *aufa-*

com

Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.

Isque

cem Idmona vates ingeniosissimus appellat? an quod sciret in expeditione illa se moriturum, certae morti pro laude se exposuit: quod summae audaciae censetur opus? quod & Apollonius & Balbus noster ita in primo canit:

——— *Lacrymae cecidere canenti,*
Quod tibi jam clausos invenit in ignibus Argos.

Ancaeum dicit Lycurgi filium, quem ab apro interfectum fuisse memoriae tradunt. Seneca in Medea: *Stravit Ancaeum violentus ictu Setiger.* Sed advertendum est, quod duo fuerunt Ancaei, unus Lycurgi & Antinoes filius ex Arcadia, quem Statii Interpres quinto commentario Lycurgo & Salamine genitum dicit: alter Neptuni & Astypaleae, genere Samius, quem Apollon. II Arg. & ejus interpres, testimonio Simonidis, post obitum Tiphys argi navis rectorem fuisse ostendunt. Nonnulli praeterea hunc, nonnulli illum volunt apri vulnere interemptum fuisse. Atque aprum alii Calydonium, alii ab eo diversum existimant. lege collectanea nostra primae hecatostys capite xv. CONST. FAN. Hunc locum Codrus explicat in I. Sermonum, & post eum Egnatius, & Fanensis in Annotationibus. Intelligitur autem Ancaeus Lycurgi & Antinoes filius, Arcas, de quo Pausanias in Arcadicis ita scribit: *Μετὰ δὲ Ἀλεὸν τελευτήσαντα, Λυκοῦργος ὁ Ἀλεοῦ ἰοῦντε βασιλείαν ἔσχε. γενομένων δὲ αὐτῷ παίδων Ἀγκαίου τε καὶ Ἐπόχου, τὸν μὲν νοσήσαντα ἐπιλαμβάνει τὸ χρεών. Ἀγκαῖος δὲ Ἰάσονί τε τοῦ πλοῦ μετέσχεν ἐς Κόλχους, καὶ ὕστερον ὁμοῦ Μελεάγρῳ τὸ ἐν Καλυδῶνι κατεργαζόμενος θηρίον, ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ ὑός,* &c. Illud obiter notandum quoque, in Aldinis legi, *letavit*, pro *laceravit*, à leto videlicet, quod mortem significat. MICYLL. Felicissime hunc locum ab aliis interpretibus non intellectum exponit doctissimus Egnatius. Superiorem versum ita, ut ego posui, legit & citat Eutychus, qui fuit Prisciani Grammaticorum principis auditor. In quibusdam libris male legitur, *litavit*. Ancaei Lycurgi filii, quem hic intelligit poëta noster, meminit etiam Apollodorus lib. I. bis verbis: *Πύλος μὲν, καὶ Ἀγκαῖος, ὑπὸ τοῦ θηρὸς διεφθάρησαν. Pyleus, atque Ancaeus à bellua* (apro) *crudeliter vulnerati interierunt.* Et paullo supra: *Ἀγκαῖος, καὶ Κηφεὺς Λυκούργου ἐξ Ἀρκαδίας. Ancaeus, ac Cepheus Lycurgi ex Arcadia.* Hujus etiam Ancaei mentio est apud Senecam in Medea:

Stravit Ancaeum violentus ictu
Setiger. ——— ———

Quem locum indicavit mihi vir ingenio, & eruditione singulari Vespasianus Pandolphus Aquilanus. Hyginus capite CCXLIIX. de iis qui ab apro percussi interierunt. Ubi ita est: *Adonis Cinyrae filius à Calydonio, Idmon Apollinis filius, qui extra metam exierat cum Argonautis apud Lycum Regem.* Quibus ex verbis habes, cur poëta noster Idmonem *audacem* vocaverit, quod hic quaeritat idem Egnatius. *Letavit* Leto dedit, interfecit. CIOFAN. Sequentibus sex versibus conglomerat historias eorum, qui ab apris interempti sunt. Per *Lycurgidem* non alius intelligendus, quam Ancaeus Lycurgi filius, ab apro Calydonio laceratus, de quo Naso noster lib VIII. Metamorph. Apollodorus lib. I. Pausanias in Arcadicis, Hyginus fab. 247. Seneca *Medea*, Philostratus junior in imaginibus, Apollonii Scholiastes ex Pherecyde in lib. I. Argonaut. ex quo natum proverbium:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κοτύλης καὶ χείλεος ἄκρου.
Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

Cujus quidem proverbii meminit Lycophron in Cassandra, Didymus ex Aristotele ad lib. XXII. Odyss. Apollonii Scholiastes. Quamquam Festus aliam originem refert. *Lethavit* pro interemit prisco verbo, sed minus usitato. Eutychus lib. II. adduxit hunc Ovidii versum super verbo *Lethare*, cum isto lib. III. Metamorph.

Ut nemus intravit lethataque corpora vidit.

Quo loco Pontanus hoc verbi nusquam lectum notavit. Sed ipso etiam Virgilius usus est in Culice, ubi de Achille:

Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod lethat.

Illudque Barthius existimat restituendum apud Gratium in Cynegetico, versu 63. ubi de Heroïbus, qui ab apris, aut aliis feris armatis, perempti sunt, cum sola virtute illas aggressi essent. Sic enim Gratius, ex Barthii emendatione:

Nonne vides veterum quos prodit fabula rerum
Semideos; illi aggressus lethare superbos,
Tres ferae amatores ausas tractare Dearum,
Quam magna mercede.

Lethum à Graeca voce ductum scribit Varro cum ait: *Alterum apparet in funeribus indictivis, cum dicitur Ollus letho datus est, quod Graecus dicit Λήθη, id est oblivioni:* nam, *ollus letho datus est*, veteres usurpabant pro, *ille mortem obiit.* Hinc Tullius lib. II. de Legibus: *Deorum Manium jura sancta sunto. Hos letho dates Divos habento.* Priscianus deducit à verbo *leo*, pro quo nunc *deleo*. Alii à *luo*. SALVAGN. Scribe, *letavit & arbore natum* cum Jureti libro, aliisque nonnullis, atque ita citat Eutyches Grammaticus. *Letandi* verbo usus Noster Metam. III & Virgilius in Culice: *Paris hunc quoque letat.* Adonin autem intelligit. HEINS. De Ancaeo nos pluribus ad Valerii Flac-

 ci

Isque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut illi,
Ora super fixi quem cecidere fuis.

Sive

ci Argonautica egimus, in Catalogo Argonautarum.

505. *Ab arbore natum.*] Corrige, *& arbore natum*, ut Codrus admonuit: Adonin enim intelligit, à Myrrha in arborem mutata in lucem editum, quod in Metam. his verfibus declaratur:

At male conceptus fub robore creverat infans,
Quaerebatque viam, qua fe genetrice relicta
Exereret, media gravidus tumet arbore venter.

Et paulo poft:

Arbor agit rimas & fciffo cortice vivum
Reddit onus; vagitque puer.

CONST. FAN. *Arbore natum*, Adonin intellige. Is enim ex Myrrha in arborem converfa natus traditur. Cujus fabulae & Fulgentius meminit in Mythologicis. Fuit autem & hic ab apro percuffus in venatione, cujus fabulae & Aphthonius meminit in Praeexercitamentis. MICYLL. Adonin Myrrhae filium ab apro interfectum authore Ovidio ipfo, lib. x. Metamorph. Lycophrone in Caffandra, Theocrito Idyllio notiffimo, Luciano in Dea Syria, five Dianae invidia, ut voluit Apollodorus lib. III. five Mufarum odio, ut canit Bion Idyllio *ά*, five denique zelotypia Martis rivalis in aprum mutati, ut fcribit Aphthonius Progymn. Author γεωπονικῶν lib. II. Nonnus Dionyfiacon lib. 41. Julius Firmicus de Errore prophanarum Religionum. Arbore vero natus Adonis dicitur, Myrrha matre in arborem fui nominis converfa. Teftes idem Nafo loco citato, Lycophron, Antoninus Liberalis, Plutarchus in Parall. Plinius lib. XII. cap. 15. SALVAGN.

506. *Idmonaque audacem.*] Idmon Vates, unus Argonautarum, ab apro difcerptus eft, cum tamen fe in ea expeditione periturum fciviffet, quamobrem audax appellatur. INTERPRES. Hic Idmon Afteria Coroni filia & Apolline genitus fuit, ut Pherecydes tefte Apollonii commentario fcribit, qui ex Laothoë Theftora Calchantis patrem fufcepit. CONST. FAN. Idmon Vates, unus ex Argonautis, qui apud Maryandinos ab apro percuffus interiit. Author Apollonius lib. II. Argonaut. Hyginus cap. 247. Audacem dicit, quia enim Vates effet, ideoque fciret fe in expeditione Colchica periturum, nihilominus expeditionem non detrectavit. Hinc Seneca Medea:

Idmonem quamvis bene fata noffet.

Et vero Vatem fuiffe nomen indicat, unde Aufonius:

Idmona quod vatem, medicum quod Iafona dicant
Difcendas artes nomina praeveniunt.

Quin etiam Virgilius, ut Grammatici notant, *audacem* plerumque dicit, quoties aliquem fruftra nitentem inducit, fic enim de Pallante lib. VIII.

——— *audax quos rumpere Pallas*
Sacra vetat.

Et lib. IX. de Turno:

Irin de caelo mifit Saturnia Juno
Audacem ad Turnum.

Item lib. XII. de Juturna, quae Turno fratri enfem fruftra reftituerat:

Quod Venus audaci Nymphae indignata licere,
Te quoque rumpat aper.

Rumpere & *frangere* frequenter ufurpatum pro interimere, Turnebus obfervavit Adverfariorum lib. XXIV. cap. 21. & lib. XXVIII. cap. 31. fic enim Martialis lib. I. Epigramm. 50.

Leporemque forti callidum rumpes equo.

Ex lib. XII. Epigr. 14.

Saepius eft Equitem rumpere quam leporem.

Ex cujus verbi notione ductum mihi videtur acumen Epigrammatis 99. lib. IX. quod ita claudit Martialis:

Rumpitur invidia quod amamur, quodque probamur,
Rumpatur, quifquis rumpitur invidia.

Alioquin non difpicio Epigrammatis acumen, nifi Virgilianum illud in animo habuerit, *rumpantur ut ilia Codro.* Sic & Valerius Flaccus, lib. II. Argonauticon, verbo *frangere* eadem fignificatione ufus eft:

Ille, velut refugi quem contigit improba Mauri
Lancea, fanguineus vafto Leo murmure fertur,
Frangit & abfentem vacuis fub dentibus hoftem.

Ut & Solinus cap. 20. *Apud hos populos nati canes omnibus feris anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt.* SALVAGN. *Audacem* vocat, quia in aprum ire non dubitabat, etfi fe periturum fciret. Ita Adonidi Venus apud Ovid. x. Met. 544.

In audaces non eft audacia tuta.

De *Idmone* vide Catalogum Argonautarum. BURM.

507. *Ifque vel exanimis.*] In Andragathia regione venator quidam nomine Thoas, infolenter locutus in Dianam, capite immanis apri, quod in pinu fufpenderat, cadente eft interemptus. INTERPRES. In Adragathia regione venator erat, qui pedes & capita ferarum, quas ceperat, Dianae dicata arboribus affigere folebat. Sed enim cum forte aprum ingentem proftraffet, neglecta Dea, fe caput duntaxat dicaturum dixit, tum eo arbori affixo fub eadem meridiani aeftus vitandi caufa quiefcens in fomnum incidit: Ecce vero caput aprinum ligaculis fua fponte diffolutis decidens

Sive idem simili pinus quem morte peremit:
Phryx & venator sis Berecynthiades.

Si

dens, venatorem dormientem perimit, ut iisdem propemodum verbis, sed Graecis, memoriae prodidit Diodorus Siculus lib. IV. cap. 2. Bibliothecae. Idque jam viderat vetus Interpres, qui Thoanti nomen illi fuisse refert. Hinc autem venatoribus moris fuisse conjicimus, ut Dianae partem praedae pollicerentur, ac finita venatione caput, aut exuvias arboribus appenderent, velut testantur Xenophon & Arrianus in Cynegeticis, & Aristophanis Scholiastes in Pluto his verbis: Ἔθος ἦν τοῖς θηρῶσί τινα ἄγραν, μέρος τι τοῦ θηρωμένου, κεφαλὴν, ἢ πόδα προσηλοῦν πασσάλῳ ἐπὶ δένδρου εἰς αὐτὴν τὴν ὕλην πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος. *Consuetudo fuit venatoribus partem praedae, vel caput vel pedem, affigere clavo in quadam arbore in hac ipsa sylva in honorem Dianae.* Hinc Virgilius Ecloga 7.

Setosi caput hoc apri tibi Delia parvus
Et ramosa Mycon vivacis cornua cervi.

SALVAGN.

508. *Ora super suevi.*] Rectius in aliis impressis & Mss. *Ora super fixi.* CIOFAN.

509. *Atque idem simili &c. Venator Phrygia.*] Atis in Berecyntho monte, ubi Cybeles sacra fiebant, cum venaretur, lassitudine oppressus, sub pinu somnum capiens, pinei pomi casu obrutus est. INTERPRES. Ita quidem plerique codices habent, cum tamen nomen *Phrygiu*, sive nominativo sive ablativo casu donatur, merito suspectum esse debebat. Nam si de venatore Phrygio aliquo accipiendum, legendum *Phrygius*, vel *Phrygiae* certe, fuerat. Exponunt autem commentatores hunc locum de Aty. quod si vere sit, de alio, quam de eo qui à Cybele amatus fuit, intelligendum videtur. Illum enim & Nicandri interpres, & Pausan. in Achaicis, ab apro percussum, interiisse tradunt. Diodorus autem etiam jussu patris Cybeles, quam ipse impraegnarat, occisum dicit. Itaque & hic amplius quaerendum. Fuit autem & alius Atys, Croesi filius, qui & ipse in venatione apri periit, sed ab Adrasto comite, per errorem, dum aprum petit, hasta transfixus. de quo Herod. lib. 1. Sed hoc nihil ad rem praesentem. MICYLL. Non dubium, quin Attis Calai Phrygis filius, à Berecynthia Dea sive Cybele adamatus, intelligi debeat, nam & illum ab apro discerptum scribunt Hermesianax Elegorum Scriptor. Pausanias in Achaicis, Nicandri Scholiastes initio Alexipharmacon. Verum prior versus omnino depravatus est. Quis enim sensus elici potest ex his verbis: *Simili pinus quem morte peremit.* Vetus Interpres ait, Attin in Berecyntho monte à venatione lassum obdormivisse, atque arboris illius pomis interiisse. Ineptias: An scribendum ex conjectura Sanctii, *Atque idem simili vivus quem morte peremit.* Ut τὸ *vivus* opponatur *exanimis*, quod est in priore disticho. An pro *peremit* corrigendum, *redemit.* Attis enim in arborem pinum conversus fingitur ab Ovidio lib. 10. Metamorph. his versibus:

Et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
Grata Deûm matri, siquidem Cybeleius Attis
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.

Quasi dicatur pinus Attim redemisse à morte, qui hodieque vivat in ea arbore. Frigida certe omnia, ut ingenue fatear, suspectum Ideo mihi de spurio distichon. SALVAGN. Non constant sibi codices. plerique:

Frigidu venator sis Berecynthiades,

Vel *Frigia*, vel *Frixia*. forte, *Phryx tu venator sis Berecynthiades.* Nam interpretes ad Attin Berecynthium a Cybele amatum referunt, quem ab apro occisum Hermesianax aliique adseverent. vide tamen, ne Naso intellexerit de Aty filio Croesi Lydorum regis, quem Adrastus Midae filius imprudens inter venandum, dum aprum insectatur, jaculo confodit. Diodorus Siculus in Excerptis Valesianis p. 239. Ὅτι Ἄδραστος τὶς Φρὺξ τὸν τοῦ βασιλέως Κροίσου τοῦ Λυδίου υἱὸν πρὸς κυνηγίαν ἀκουσίως, ἐξακοντίσας, κατὰ συὸς, Ἄτυν καλούμενον, πλήξας ἀπέκτεινε. Ut scribendum videatur:

Phryx venator Atyn ut Berecyntiaden.

Phryx venator Adrastus, qui postea ad Atyos tumulum se interemit ipsum, teste eodem Diodoro. ad eam certe historiam Naso videtur allusisse. rem omnem operose persecutus est Herodotus libro 1. praecedentem versum refer ad casum nucis pineae, ut Naso fortasse nobis reliquerit:

Idaea, aut simili pinus quem morte peremit.

Ob arboris enim pineae frequentiam *pinifera* Ida poetis passim dicitur. HEINS. Aliquis hic quaerendus, qui casu arboris pinus est occisus, diversus ab Aty, ad quem pentameter pertinet: *simili* enim *morte* dixit. quia, ut ille venator prior casu suis periit, sic alter arboris ruina oppressus. De Aty etiam exposuit Alciat. Parerg. VI. 2. Antiquus quidam Scholiastes, cujus specimen in paucos versus transmisit mihi ex Anglia, flos juvenum Batavorum J.P. Dorville, cum jam huc usque fere operae in Ibide excudenda processissent, memorat hic Archonta quemdam venatorem, qui insolenter locutus in Dianam, eadem morte periit, qua Thoas. sed quis nugacibus illis commentatoribus credat? forte nomen proprium latet in illis, *sive idem*, vel *atque idem simili.* pro *peremit* vero in uno Regio erat, *peregit.* forte rectius: vid. ad Val. Flac. 1. 146. BURM.

511.

Si tua contigerit Minôas puppis arenas.
Te Corcyreum Cresia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuae,

, Stel-

511. *Si tua contigerit.*] Cretenses Minois ossa ex Sicilia referentes Corcyram venerunt, quos Corcyrei vexaverunt, & ossa quae ferebant sparserunt. Quare quicunque Corcyrei Cretam veniebant, occidebautur. INTERPRES. Rege Minoe, ut superius exposuimus, à Cocalo in Sicilia interempto, ejus Cretentes ossa in patriam transportarunt, ac tempestate in Corcyram insulam venerunt, qui male à Corcyreis tractati, quoscunque eorum in Cretam venientium in vindictam occidebant. Si vero legas *Corcyreum*, oppidum in Sicilia Corcyreum, ubi male habiti sunt Cretenses, qui deinde, ut meritas redderent vices, in Creta inventi necabantur, ut vetus est autor interpres. ZAROT. *Corcyreum* recte puto legi. Nam locus Siciliae, ubi Minos & Cretenses à Cocalo & ejus filiabus male accepti fuere, *Camicus* ab autoribus dicitur, ut in Comm. Pind. 4. Nem. Bellum autem Corcyreum cum Cretensibus fuisse aliquando, etiam ex Pyrrho Plutarchi patet. Et Talum, ferreum custodem Cretae, Medeae incantationibus, quae nuper ex Corcyra venerat, interfectum, Apollon. tradit lib. IV. quod & ipsum odium aliquod inter hos insulares generasse, videri posset. MICYLL. Vetus Interpres in hunc locum, *Cretenses* &c. Corcyra Insula Homero dicta *Scheria* Phaeacum sedes, Callimacho *Drepane*, aliis etiam *Macris*, hodie *Corfu*. SALVAGN. *Puppis Minoidas undas* Sarrav. forte recte. *Mineas puppis ad undas* duo alii. *turba petat* olim editi & quatuor scripti. *Cresia* etiam melius, quam *Cressia* scribi censet doctissimus Emmenessius ad Vir. IV. Aeneid. 70. Graecis enim Κρήσιος vide Stephanum in Κρήτη.

513. *Lapsuramque domum.*] Alcidice Alenae Larissei filia domus ruina cum Lycoride viro obruta est. INTERPRES. Videtur poeta historiam Simonidae significare voluisse, cujus meminere Suidas & Valerius Max. lib. I. cap. 8. de Miraculis. & Cicero item lib II. de Oratore cap. 86 hujus verbi sunt haec: *Dicunt enim cum coenaret Cranone in Thessalia Simonides apud Scopam, fortunatum hominem, & nobilem, cecinissetque id carmen, quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa poëtarum more in Castorem scripta & Pollucem fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse, se dimidium ejus, ei quod pactus esset, pro illo carmine daturum: reliquum à suis Tyndaridis, quos aeque laudasset, peteret, si ei videretur. Paulo post ferunt esse nunciatum Simonidi, ut prodiret: juvenes stare ad januam duos quosdam, qui eum magnopere evocarent. surrexisse illum ipsum, prodisse, vidisse neminem. Hoc interim spatio conclave illud, ubi epularetur Scopas, concidisse; ea ruina ipsum oppressum cum suis interiisse*, &c. Fuit enim Scopas Alevae sanguis, hoc est, ex illius progenie, Creontis & Echecratiae filius, ut interpres Theocriti tradit. Per *stellam* ergo Castorem & Pollucem, qui Geminorum sidus constituunt, intelligo: per *Lycoridem* autem virum, Simonidem. tametsi hujus appellationis certam rationem non habeam, cum patrem Simonidis apud Suidam quidem, *Theoprepem*, apud ceteros autem *Ariprepem* vocari sciam, ut in Epigrammate de novem Lyricis:

Ἠ'δ' Σιμωνίδεω Κείου δωρισὶ λαλοῦντος
Τὸν πατέρ ἀνήτας ἴσθι Αριπρεπέα.

Itaque cum multi hoc nomine fuerint, dubito, utrum uni nomen pro altero positum sit. Nam & Suidas alterum Simonidem Antiochi res gestas scripsisse, alterum Lyricum fuisse dicit: cum tamen eidem, & de Scopa scripta, & de Antiocho, Theocritus assignare videatur. Aut certe *Lycoridae* nomen aliunde quam à parente tractatum. MICYLL. Per *Aleuae sanguinem*, Scopas Thessalus, per *virum Leoprepida* Simonides Ceus, per *Stellam* Castor & Pollux intelligendi. Historia petenda ex Cicerone lib. II. de Oratore: *Dicunt enim cum coenaret Cranone &c.* Eadem narrat Valerius Maximus lib. I. cap. 9. Scopas autem dictus *Aleuae sanguis*, sive quod Creontis & Echecratiae filius esset ex Aleuae progenie, ut Theocriti Scholiastes author est, sive quod Thessali omnes dicti *Aleuadae* ab Aleua eorum Rege, ut supra diximus ad versum 325, Simonides Leoprepei filius, ut ipsemet scripsit, & à Suida traditur. Hinc Leoprepides appellatus ex conjectura Josephi Scaligeri in Ausonianis lectionibus lib. II. cap. 30. Pleraeque tamen editiones habent *Stella Lyceritae*, quaedam *Lyceridae*, quam lectionem tuentur & exponunt Andreas Alciatus lib. VI. cap. 21. Parergon juris. Adrianus Turnebus lib. IX. cap. 21. Adversariorum, Andreas Schottus lib. II. cap. 32. Observationum humanarum. *Proculdubio*, inquit Turnebus, *de Simonide locus est explicandus, quem Lycoridem virum, ut opinor, vocat, ut & Melicum Poëtam & Apollinium. Nam ut Amphrysia Vates Sibylla dicitur, quia ad Amphrysum paverat pecus Apollo, quidni & ab Apolline, qui Λυκωρεὺς vocatur, ut apud Callimachum Λυκώρεος ἔνθεα Φοίβου, Lycorides dicatur. Fortasse etiam à Lycoreo, qui Delphis vicum condidit, genus ducebat, quod & verius puto.* Notum vero cur appellatione Stellae Castor & Pollux significantur. Sic apud Horatium lib. I. Ode 3.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae lucida sidera:

Ven-

Stella Leoprepidae cum fuit aequa viro.
Utque vel Euenus torrenti flumine mersus
Nomina des rapidae, vel Tiberinus, aquae.

Asta-

Ventorumque regat pater.

Et Ode 12.

Dicam & Alciden, puerosque Ledae,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem, quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis, &c.

Haec enim stella nautis amica & Salutaris est, periculumque abesse significat. Caeterum notatu dignum est, quod ait Strabo lib. I. veteres longiora mari terraque fecisse itinera, quam posteros, ideoque Castorem & Pollucem maris procuratores, ac naviganiium servatores esse dictos, quod longissime latissimeque navigarint. SALVAGN.

514. *Stella Lycoridae.*] Recte *Leoprepidae* Scaliger in Ausonianis Lectionibus, insistens vestigiis veterum exemplarium. Leoprepis filius Simonides: ita passim auctores. HEINS. *Albae* quidam scripti. *Alabae* Regius. vide de Aleuis supr. ad ℣. 325. & de hac Simonidis historia Phaedr. lib. IV. fab. 24. & quae ibi viri docti adnotarunt. Leoprepes vero pater Simonidis memoratur ab Aeliano lib. IV. 14. unde firmatur Scaligeri correctio. MSS. *Leoridae*, *Lyquoridae*, *Leoquoridae*, *Leetepidae*, *Leporidae* &c. *cui fuit* etiam Sarrav. BURM.

515. *Utque vel Euenus.*] Euenus in Lycormam, Tiberinus in Albulam demersi sunt, ex quo fluvii dicti sunt, Euenus & Tiberinus. INTERPRES. De Eueno ita Plutarchus in Parallelis: *Evenus Martis & Steropae filius ex Alcippa Oenomai filia in uxorem ducta Marpissam suscepit filiam; quam virginem accurate servabat. Caeterum Aphareus visam ex chorea rapuit; pater autem insequens fugientem cum prendere non posset, in Lycormam se praecipitavit, ut in primo rerum Italicarum Dositheus refert.* CONST. FAN. Fuit Euenus Martis filius, Aetoliae Rex, qui cum Idam Apharei filium Marpissae filiae raptorem frustra insecutus esset, prae dolore in Lycormam Ætoliae fluvium se conjecit, qui ab eo dictus est Euenus. Sic Apollodorus lib. I. Plutarchus in Parallelis, Hist. 40. Item libro de fluminibus, in Lycorma. Didymus in Eustathium Iliad. 9 SALVAGN. *Hebenus* multi scripti. *Ebenus* tres. vid. Loens. Miscel. Epiph. II. 19

515. *Torrenti flumine.*] Torrens est fluvius vel coelestibus aquis vel solutis nivibus auctus, qui ex montibus praeceps in campos, vel maria, vel flumina defertur. Usurpatur nunc absolute pro fluvio, nunc ἐπιθέτως, ut hoc loco, item apud Virgilium lib. II. Æneid.

——— *aut rapidus montano flumine torrens.*

Graecus χείμαῤῥοι ποταμοὶ, ut Homero 5. Iliad Herodoto lib. III. Artemidoro lib. II. cap. 27. SALVAGN.

516. *Rapidae vel Tiberinus aquae.*] Tiberinus Albanorum Rex, qui in trajectu Albulae submersus celebre ad posteros nomen fluvio dedit. Authores T. Livius lib. I. Ovidius ipse lib. II. Fastorum, Aurelius Victor in Origine Gentis Romanae, qui non *Tiberinum*, sed *Tiberium* ipsum nominat, ut & Eustathius in Dionysium, pag. 50. editionis Stephaneae, & Ado Viennensis in Chronicis aetate 4. longe aliae de Tiberis nomine rationes afferuntur à Virgilio, & ejus Interprete Servio, qui praeterea tradit ipsum in sacris *Tiberinum*, in Coenolexia *Tiberim* nominari. SALVAGN.

517. *Hyrtacidaeque modo.*] Euryalum tangit, socium Nisi, filium Hyrtaci, quem Rutuli interfecerunt noctu, quemadmodum canit Virgilius. INTERP. Nugae, velut illa, quae superiore disticho de Alcidice Alevae filia dicta sunt. *Astacidaeque modo* legendum ex felici Francisci Sanctii conjectura, qui hoc distichon antea depravatissimum nitori suo restituit. A qua lectione San-Victorianus Codex optimae notae non longe recedit. Nasonis enim mens esse videtur, ut Ibidis caput à suo corpore foede truncato diffissum, non secus ac Menalippi corrodatur, quamvis à feris potius devorari deberet. Siquidem Tydeus Oenei Calidoniae Regis & Eurybocae, sive Periboeae filius, in bello Thebano lethaliter à Menalippo vulneratus, caput ejus ad se deferri jussit, quod cum tandem per quaeque pericula defectum Amphiaraus attulisset, ille mordicus arripiens cervicibus non aliter, ac rabidus canis, dentes infixit. Authores Apollodorus lib. III. Bibliothecae, Sextus Empyricus Hypotyposeon Pyrrhoniarum, lib III. Ovidius ipse versu 430 & Papinius lib. VIII. Thebaidos ℣. 718. unde Lycophron in Cassandra, Diomedem τοῦ κρατοβρῶτος filium vocat. Dosiades in Ara secunda, filium τοῦ ἀνδρεβρῶ, genitivo scilicet Dorico, pro ἀνδρεβρῶτος. Menalippum autem Astaei filium esse testatur Aeschylus Tragoedia de Thebis: Herodotus Terpsicore. Hinc *Astacides* Ovidio dictus, ut & Papinio libro citato Thebaidos, *Astacides Menalippus erat.* SALVAGN *Melanippum* vocat Pindarus Od. Nem. XI. 47. ubi Scholiastes historiam refert: quem & vide ad od. X. 12. *Melanippum* alium Thesei filium memorat Harpocration. Eadem dive sitas in *Menalippe* Amazone, quam alii *Melanippen* vocant. vid. Maier. ad Val. Flac. IV. 138. & notas ad Gell. V. 11. *Astacum* quemdam Neptuni & Olbiae Nymphae

pha-

Aſtacidaeque modo deciſa cadavere trunco
Digna feris, homini ſit caput eſca tuum.
Quodque ferunt Brotean feciſſe cupidine mortis,
Des tua ſuccenſae membra cremanda pyrae.

In-

phanus in Ἀ'ςαχος. *Aſtaciden* Cretenſem celebrat Callimachus Epigram. xxiii. Burm.

517. *Defixa cadavera.*] *Deciſa* duo veteres, lege, *deciſa cadavere trunco* &, *Aſtacidaeque modo* cum Jureti codice. quod & alii viderunt. Heins. *dei fixa* Sarravian.

518. *Digna ferat hominis.*] *Digna feris* ſcripti meliores. recte. *homini* etiam probe quatuor. & mox *Brotean* meliores. Heins. *Hominis f.c.e.tui* Regius.

519. *Quodque ferunt Brotheum.*] Brotheus Jovis filius a ſua turpitudine nonne nomen habuit, quare immortalitatem aſſequi non potuit; unde prae dolore, & quia ſe contemni videbat, in ardente pyra mori voluit. Interpres. Hic locus plane mihi chamaeleonte mutabilior videtur, adeo ſibi non conſtat, aliamque ſubinde atque aliam interpretationem ſumit: mirum enim quam varie à praeſtantiſſimis viris invertatur ac ſollicitetur. Interpres *Brotheus Jovis filius &c.* Domitius Calderinus, *Brotheus Vulcani & Minervae filius, propter deformitatem oris contemptus, ſe in pyram ardentem conjecit. Alio nomine Erichtonius dicebatur ab Homero, ut ſcribit Euſtius.* Paria de Brotheo refert natalis Comes Mythologiae lib. ii. cap. 6. Ambo ſine Authore. Alciatus autem, vir acerrimo ingenio, lib. iv. cap. 4. Parergôn juris, hoc diſtichon de ſpurio ſuſpectum Ovidio demere non dubitat, & de Peregrino Pariano Philoſopho, cognomento Proteo, capiendum contendit, qui celebri die Olympiorum in pyram hac cauſa fabrefactam adſtante totius Graeciae conventu ſe condidit, ut ſcribit Agellius in Noctibus lib. xii. cap. ii. & Lucianus peculiari libello, quo dementiam ejus explodit, obiterque Tertullianus lib. ad Martyres. Ideo putat Alciatus, aliquem ejus temporis ſtudioſum, Luciani exemplo, hominis memoriae illudentem, Ovidiano carmini in Ibin inſeruiſſe illud diſtichon. Nam, quae Interpretes de Biotheo Vulcani & Minervae filio prodiderunt, inquit, nullis idoneis authoribus fulciuntur, apparetque ab eis id confictum impoſturam lectori facientibus, ut ſane alias eo in libro. Alciato F. Sanctius aſſentiri videtur. Paulus autem Leopardus in Miſcellaneis lib. i. cap. 10. hos verſus ad Axiotheam ſive Biotheam refert, de cujus interitu, praeter Diodorum Siculum, Polyaenus lib. viii. Stratagematum. Ita ſcribit, ſed Graece: *Axiothea Nicoclis Regis uxor, magna militum multitudine veniente ab Ptolemaeo Aegypti Rege ad diſturbandum Regnum, cum Nicocles vitam laqueo finiſſet, fratresque ejus ſibi ipſis mortem conſciviſſent, ipſa mortuorum virtutem aemulata eſt, ſororesque eorum ac matres uxoresque convocavit, & iis perſuaſit, ne quid genere indignum committerent. Illae perſuaſae, fortiter aulae muliebris januas concluſerunt, recurrentesque ad tecta multitudine civium confluente, quos liberos in ulnis ferebant, interfecerunt, & igne tectis injecto, aliae gladiis ſe ipſas occiderunt, aliae confidenter in flammam inſilientes perierunt, Axiothea vero ducem ſe in periculis optimam praeſtabat: eum enim videret omnes egregie jacere, tum & ipſa ſummiſſo gladio per caedem ſe in flammam conjecit, ut ne mortuo quidem corpore hoſtes potirentur.* In aliquibus exemplaribus pro *Axiothea*, legitur *Biothea*, unde nata Leopardi conjectura. Verum Janus Parrhaſius Epiſt. 9. *Brotum* legit: nam *Brotus*, inquit, *indigena fuit ac terrae filius, ut ſcribit Evemerus, ut Heſiodus Aetheris & Aurorae. Natus hic erat immortalis, ſed eum tantum lucis odium cepit, ut novo exemplo omnium primus vitam cum morte commutarit, unde Graecis βρότος mortalis ab eo dictus homo.* Idem in additamento ad eandem Epiſtolam, hanc hiſtoriam è Collectaneis hiſtoriarum refert. *Βροτέας κυνηγὸς τὴν Ἄρτεμιν οὐκ ἐτίμα, ἔλεγε καὶ ὡς οὐδ' ὑπὸ πυρὸς τι πάθοι. Ἐμμανὴς δὴν γενόμενος ἔβαλεν ἐς πῦρ ἑαυτόν. Broteas erat venator. Is nullo honore Dianam dignabatur, auſusque dicere eſt nullam ſibi noxam ab igne afferri poſſe. Itaque furore correptus in ardentem rogum praecipitem ſe miſit, & periit.* Elige lector, fortaſſis enim, ſaepe jaciendo, Venerem jecimus. Salvagn. *Proteam* unus Heinſii. *Broteam* plurimi. *Broteas* inter Tantali filios recenſetur a Scholiaſte Euripid. Oreſt. 5. & qui eum fere exſcripſit ad verbum, Apoſtol. cent. xviii. Proverb. 7. Inter Lapithas etiam *Broteam* memorat Ovid. xii. Met. 262. ſed de hujus Broteae morte & fatis nihil me noviſſe fateor. *Proteam* Licinnae nutricis Alexandri filium & Avo cognominem memorat Athen. lib. iv. cap. 1. & x. 9. & nomen illud Graecis plurimis fuit. pro *cremanda* in Petaviano erat, *tremenda*. Burm.

521. *Incluſusque necem.*] Calliſthenes hiſtoriae Alexandri Magni ſcriptor, ejus juſſu cavea incluſus inedia periit. Interpres. Non juſtum opus hoc ſcribimus, ſed ſtudioſis tantum & induſtriis prodeſſe contendimus, atque ideo quanto brevius fieri poteſt, rem ipſam perſtringimus. Domitius hoc in loco neſcio quid de Cherillo, malo illo rerum Alexandri ſcriptore, confingit, nullo ſatis auctore certo, cum de Calliſthene Philoſopho & comite Alexandri ſentiendum ſit. Hic Ariſtotelis ex ſorore nepos, dum ferre Regis inſolentiam non

poſ-

Inclususque necem caveâ patiaris, ut ille
Non profecturae conditor historiae.
Utque repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.

525 Ut-

posset, qui sibi Ammonem patrem assereret, in odium ejus incidens, tanquam conjurationis Macedoniae conciliator inedia mori coactus est, caveae cum cane inclusus, & ad ludibrium diu gestatus. illi vero excellens ingenii vis, aut historiae a se conditae de Alexandri rebus monimenta parum profuere, Justino, Seneca, Curtio & aliis. Egnatius. Callisthenem innuit Philosophum patria Olynthium, rerum Alexandri magni scriptorem: quem Plutarchus in Alexandro Hyerone Aristotelis consobrina natum testatur, & in cavea cum cane clausum. Justinus veneno obiisse in xv Epitomarum scribit: ut caeteras transeam opiniones, quae ab eodem Plutarcho recensentur. lege Abstemii nostri libellum de locis obscuris, ubi is hunc Ovidii locum diligenter (ut caetera consuevit) enarrat. lege & Senecae primum controversiarum librum, ubi Callisthenem Alexandri magni etiam praeceptorem, & veram ejus mortis causam explicatam invenies. Const. Fan. De Callisthene intellige, rerum Alexandri magni scriptore, de quo Suidas: Καλλισθένης Δημοτίμου, οἱ δὲ Καλλισθένους, Ὀλύνθιος, μαθητὴς Ἀριστοτέλους καὶ ἀνεψιαδοῦς· ὃν ἔδοξεν ἕπεσθαι Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μακεδόνι. ὁ δ' ἐν γαλεάγρᾳ σιδηρᾷ βληθεὶς, ἀπώλετο. ἅμα Νεάρχῳ, τῷ Τραγικῷ. ὅτι αὐτῷ συνεβούλευε μὴ ἐπιζητεῖν ὑπὸ Ἀθηναίων καλεῖσθαι δεσπότης. τινὲς δὲ αὐτὸν ὡς ἐπιβουλεύοντα Ἀλεξάνδρῳ ἀνῃρῆσθαι φασιν, ἅμα Νεάρχῳ. ἦν δὲ εὐφυὴς πρὸς τὸ αὐτοσχεδιάζειν, καὶ ῥύμῃ πολλῇ φέρεσθαι. καὶ φέρεται λόγος, ὡς ὁ Καλλισθένης ὑπὸ φθειρῶν ὑπερβλύσεως ἢ ἐκβρώσεως τὸν βίον κατέστρεψε. Justinus autem audit, etiam canem una cum illo in cavea inclusum, truncatum antea crudeliter membris, abscissisque auribus ac naso illius. Vide lib. xv. Annotarunt autem de eodem Egnatius quoque, & Constant. Fanensis. Micyll. Recte Vetus Interpres, & post eum Parrhasius, Egnatius, Abstemius, explosa Domitii de Choerilo enarratione, Callisthenem Alexandri Magni Comitem, rerumque ab illo gestarum scriptorem intelligunt, de cujus morte varia produntur. Sic eam refert Justinus lib. xv. cap. 3. *Quippe cum Alexander Magnus Callisthenem Philosophum propter salutationis Persicae interpellatum morem, insidiarum, quae sibi paratae fuerant, conscium fuisse iratus finxisset, eumque truncatis crudeliter omnibus membris, abscissisque naribus ac naso, labiisque deforme ac miserandum spectaculum reddidisset. Insuper cum cane in cavea clausum, ad metum caeterorum circumferret. Tunc Lysimachus, audire Callisthenem, & praecepta virtutis ab eo accipere solitus, miseratus tanti viri non culpae, sed libertatis, poenas pendentis; venenum ei in remedia calamitatum dedit. Quod adeo aegre Alexander tulit, ut eum objici ferocissimo leoni juberet.* Diogenes Laërtius in vita Aristotelis, in cavea circumductum ad spectaculum, morboque pediculari correptum, ac demum leoni objectum scribit. Suidas etiam cavea inclusum una cum Nearcho, & phthiriasi absumptum. Quo etiam morbo periisse Plutarchus in Sulla prodidit. Seneca pater prima Suasoriâ praeceptorem Alexandri vocat, & lancea trajectum ait. Philostratus lib. vii. de vita Apollonii, interfectum à Macedonibus, quod ipsos vituperasset. Aristobulus apud Arrianum compedibus vinctum, ac postea morbo extinctum refert. Curtius lib. viii. tortum interiisse. Adeo Scriptores de Callisthenis nece dissentiunt: *Nullius autem caedes*, ait Curtius, *majorem apud Graecos Alexandro excitavit invidiam, quod praeditum optimis moribus artibusque, à quo revocatus ad vitam erat, cum interfecto Clito mori perseveraret, non tantum occiderit, sed etiam torserit, indicta quidem causa, quam crudelitatem sera poenitentia consecuta est.* Hinc Seneca lib. v. cap. 23. Naturalium Questionum, quo loco de terrae motibus ex sententia Callisthenis disputat: *Rara terrae natura est, multumque habens vacui, per has raritates spiritus fertur, qui ubi major influxit, nec emittitur, concutit terram. Haec placet & aliis, ut paulo ante retuli, causa. Si quid apud te profectura testium turba est. Hanc etiam Callisthenes probat non contemptus vir; fuit enim illi nobile ingenium, & furibundi Regis impatiens; hoc est Alexandri crimen aeternum, quod nulla virtus, nulla bellorum felicitas redimit: nam quoties quis dixerit, occidit Persarum multa millia, opponitur & Callisthenem; quoties dictum erit, occidit Darium, penes quem tunc magnum Regnum erat, opponitur & Callisthenem; quoties dictum erit, omnia Oceano tenus vicit, ipsum quoque tentavit novis classibus, & imperium ex angulo Thraciae usque ad Orientis terminos protulit, dicitur, sed Callisthenem occidit: omnia licet antiqua Ducum Regumque exempla transierit, ex his quae fecit, nihil tam magnum erit, quam scelus Callisthenis.* De Callisthenis autem historia Tullius ita scribit lib. ii. de Oratore: *A Philosophia profectus Princeps Xenophon Socraticus ille, post ab Aristotele Callisthenes, Comes Alexandri, scripsit historiam. Et hic quidem rhetorico pene more. Ille autem superior leniore quodam sono est usus.* Is Alexandrum, ut est apud Arrianum lib. iv. ejusque facta omnia, suis scriptis inferiora censebat, & parum

Utque parum stabili qui carmine laesit Athenas,

In-

parum modeste scripserat. Existimarunt quidam Callisthenis Historiam in Vaticana Bibliotheca Romae, in Regia Lutetiae, in Medicea Florentiae asservari. Sed haec omnino spuria, falsa, & suppostitia est, fabulisque referta. SALVAGN. Menag. ad Laërt. v. 5. citat, *non profuturae*, sive memoriae, sive operarum lapsus sit. de Callisthene haec jam cepit Bapt. Pius ad Plauti Mostell. III. II. 88. BURM.

523. *Utque reperteri.*] Archilochus, jambici carminis inventor, cui maledicentia exitio fuit. INTERPRES. Non ego is sum, qui Domitii ingenium non probem, dignumque viri propositum non maxime admirer, qui, cum ea aetate esset (quartum enim & trigesimum vitae annum agens obiit) tot tantaque edidit, quot quantaque in hoc genere ad hanc diem nemo: in quibus si ille lapsus est interdum, ut facile omnes labimur, non tamen non dignissimus omnium laude & commendatione sit in his praecipue, quae primus aut invenit, aut explicavit Fuit ille, quod negare non possumus, aliquanto audacior, quod comparatam sibi autoritatem, & gratiam multorum favore conciliatam retinere quavis ratione & arte contendit, ut multa etiam praecipitare coactus sit, quae si diutius vixisset, forsitan emendasset: ut hoc ipsum, de quo agimus, in quo loco partim brevior est, quam tanta res exposcebat: partim etiam quaedam, quae sustineri non possunt, inculcar. Nam de Archilocho intelligi certum est, qui ex Paro insula jambici carminis autor apud Graecos celebris extitit, qui tanta carminis acerbitate in Lycamben socerum invectus est, ejusque filias, ut ad laquei mortem utrosque compulerit: sed quod ab his interfectus sit, quod Domitius addit, non invenias: quin contra à Calonda quodam, cui Corax cognomentum fuit, in acie fortiter pugnans occiditur, quem Pythium oraculum postea arguit, quod & Plin. lib. VII. prodidit, nec prius expiari à caede potuit, quam excusata caede, eaque in necessitatem rejecta, illi ad Taenarum parentasset, unde proverbium Graecis Ἀρχίλοχον πατεῖς in maledicos. Sed ad hunc locum minus haec faciunt, cum Ovid. non ejus caedem, sed id potius sensisse videatur, quod Lacedaemonii libros Archilochi è civitate sua asportari jusserint, quod eorum parum pudicam ac verecundam lectionem arbitrabantur ; plus moribus obesse, quam ingenio prodesse posse. Quod igitur ille domum sibi invisam maledictis incesserat, adeo ut nec sibi ipsi parceret, bene ab Ovidio dictus linguam habuisse in suum exitium protervam. EGNATIUS. Plutarchus in Laconicis Apophthegmatibus: Ἀρχίλοχον τὸν ποιητὴν, inquit, ἐν Λακεδαίμονι γενόμενον αὐτῆς ὥρας ἐδίωξαν, διότι ἐπέγνωσαν αὐτὸν πεποιηκότα, ὡς Κρεῖττόν ἐστιν ἀποβαλεῖν τὰ ὅπλα, ἢ ἀποθανεῖν. Ejus epigrammatis fragmentum partim apud eundem Plutarchum, eodemque loco, partim apud Aristophanem in Pace, tale ponitur:

> Ἀσπίδι μὲν Σαΐων τις ἀγάλλεται, ἣν παρὰ θάμνῳ
> Ἔντος ἀμώμητον κάλλιπον, οὐκ ἐθέλων.
> Ψυχὴν γ' ἐξεσάωσα. * ἀλλ' ἀσπὶς ἐκείνη
> Ἐῤῥέτω, ἐξαῦθις κτήσομαι οὐ κακίω.

Valerius autem lib. VI. capite de Severitate, addit etiam libros ejusdem poetae Lacedaemonios è civitate sua exportari jussisse, quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. De morte Archilochi autem, & de Calonda, percussore ejus, tradit Suidas. Illud addendum quoque, esse, qui pro *exitio*, *exilium* legant: quoniam ob protervitatem linguae non occisus, sed urbe tantum ejectus fuerit Archilochus. Sed hujus rei judicium penes alios sit. MICYLL. Archilochus intelligendus Jambici carminis inventor, cui maledicentiam exitio fuisse docet Pindarus ὠδ. β. Πυθ. his verbis, ad quae Naso respectum habuisse videtur:

> ——————— Ἐμὲ δὲ χρεὼν
> Φεύγειν δάκος ἀδινὸν, κακαγοριᾶν.
> Εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ' ἐν ἀμαχανίᾳ,
> ψογερὸν Ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσιν πιαινόμενον.

Id est: *At me opus est fugere morsum tristem maledicentiam. Vidi enim, cum procul abessem, saepe facultatum inopem maledicum Archilochum, dum maledicis odiis pinguesceret.* Enimvero primum *Lacedaemonii libros Archilochi è civitate sua exportari jusserunt* (Verba sunt Valerii Maximi lib. VI cap. 3. de Severitate) *quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur: noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret quam ingeniis prodesset. Itaque maximum Poetam, aut certe summo proximum, quia domum sibi invisam obscoenis maledictis laceraverat, carminum exilio multarunt.* Eadem iisdem verbis refert Joannes Sarisberiensis lib. VIII. cap. 2 Policratici. Deinde vero ipsum Archilochum urbe sua ejecerunt, ob eam maxime causam, quod is in carmine quodam scripsisset, ὡς κρεῖττον ἐστιν ἀποβαλεῖν τὰ ὅπλα, ἢ ἀποθανεῖν· *Satius est abjicere arma, quam mori*, ut author est Plutarchus in Institutis Laconicis. Nota vero est illius maledicentia in Lycamben, Neobulen, Chidum & Periclen; unde nata proverbia, *Archilochi patria*, *Archilochia edicta*, *Archilochum teris.* Illudque de eo tradit Lucianus libro περὶ Ἀποφράδος, quod cum à quodam contumeliose appellatus esset, ita respon-

Invisus pereas, deficiente cibo.

Ut-

respondit, τὸν τέττιγα πτεροῦ συνείληφας, *Cicadam ala comprehendisti.* Quod antem Jambici carminis inventor fuerit, Horatius Epistola 9. lib. I. & libello de Arte Poëtica, ut & Vellejus Paterculus lib. I. diserte produnt. Nonnulli primum hunc Jambum fuisse scripserunt, ἄνθρωπ' ἄπελθε τὴν σκάφην ἀνατρέπεις, & à muliere lavante pannos dictum in Archilochum, quem etiam primum epodon excitasse Marius Victorinus ait. Fuit in illo summa vis elocutionis, cum validae tum breves vibrantesque sententiae, plurimum sanguinis ac nervorum, ita sentiente Quintiliano lib. x. Perperam Domitius & Andreas Alciatus lib. v. cap. 18. Parergôn Juris, hunc Ovidii locum exposuerunt. SALVAGN. *In exilium* Regius & Mf. Bersm. a quo non abhorret Valer. Andr. sed an aeque dicatur Latine, *lingua sit in exilium*, atque *in exitium* dubito. vide de Archilocho, & lingua ejus mala, quae neque de se male loqui abstinere poterat, Aelian. x. 13. & ibi commentarios. & Brodae. ad Anthol. II. cap. 47. pag. 252. BURM.

525. *Utque parum stabili.*] Maevius Poëta Athenienses carmine laceraverat, à quibus in carcerem conjectus inedia mori coactus est. INTERPRES. Vetus interpres, & ex eo Lilius Giraldus Dialogo IV. de Poëtarum historia, hoc distichon de Maevio exponunt, qui cum Athenas petulantissimo carmine proscidisset, ab Atheniensibus in vincula conjectus inedia mori coactus est. Domitius Aristophanem quendam fingit, qui cum laudes Athenarnm ab Oratoribus editas, libris, qui *Panathenaici* inscribuntur, carmine insectaretur, inedia extinctus est publico decreto. Alciatus lib. v. cap. 18. Parergôn Juris, legendum *Athenin* & de Hipponacte intelligendum asserit, qui primus, inquit, Jambum claudicare fecit, & Scazonta in Bupalum & Athenin composuit, ut est apud Suidam, ut recte Ovidius *parum stabile*, id est, claudum carmen ei tribuit. Alciato subscribit Adrianus Turnebus Adversariorum lib. IX. cap. 25. *Videtur enim*, inquit, *de Hipponacte intelligi, qui claudicante & parum stabili versu, id est Scazonte, in Bupalum & Athenin invectus est Athenienses, quos in carmine ne Athenis quidem pepercerat. Quid tamen si, pro Athenas, Athenin legamus, quem ab eo probris oneratum accepimus. Ne hanc quidem lectionem improbarim, etsi alteram delere non ausim.* Sanctius & Valerius ipsis assentiuntur. Et ego lubens in eorum sententiam pedibus eo, quod verisimile sit Nasonem duos Jambici carminis inventores, eosdemque maledicos & obtrectatores, jungere voluisse, quemadmodum Horatius utrumque conjunxit Epod. 6. in his:

Qualis Lycambe spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.

Item Cicero lib. III. de Natura Deorum, cap. 38. *Neque enim quem Hipponactis Jambus laeserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, à Deo immissum dolorem, non conceptum à seipso continebat*, &c. Hipponactem enim Scazontis authorem esse Dionysius Halicarnasseus lib. de Interpretatione, Clemens Alexandrinus Stromatum lib. I. Rufinus de Metris Comicis, tradunt, ut & Sulpitia Poëtria, Satyra de Reipublicae statu, his versibus:

Nec trimetro Jambo, nec qui pede tractus eodem
Fortiter irasci didicit duce Clazomenio.

Hipponacti notabilis foeditas vultus erat, ait Plinius lib. XXXVI. cap. 5. quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum Bupalus & Athenis sculptores fratres proposuere ridentium oculis: quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod falsum est. Complura enim in finitimis Insulis simulacra postea fecere, sicut in Delo, quibus subjecerant carmen non vitibus tantum censeri Chium, sed ex operibus Athenis filiorum. Haec Plinius, quibus fere consentanea refert Suidas. Hinc elegans Epigramma lib. III. Antholog.

Ὦ ξεῖνε φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον,
Τὸν φρικτὸν, Ἱππώνακτος, οὗ τε χ' ἁ τέφρα
Ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος.

Id est, *ô hospes fuge Hipponactis sepulcrum horrendum, verborum grandine refertum, cujus etiam cinis Jambos interquet in odium Bupali.* Hinc natum proverbium *Hipponacteum praeconium*, à Cicerone usurpatum lib. v Epistolarum. Certe Zarottus hunc locum de Anaxandride Poëta interpretatur, quem fame & inedia ab Atheniensibus necatum esse dicit, quod eos sanctissimas quidem leges habere, pravissimis tamen uti scripsisset. Quod etiam refert L. Gregorius Giraldus Dialogo 6. Historiae Poëtarum. Ambo ex Eustratio vel Eustrathio Graeco Aristotelis Interprete in lib. VII. Ethicorum. Quod si ita se habeat, quaerenda profecto non est aliunde Nasonis interpretatio. Sed ita me Deus amet, si Eustratius Anaxandridem inedia periisse scriptum unquam prodidit, in ea saltem editione, quam videre mihi contigit, ut verisimile sit Lilium Giraldum non adito Eustratio hoc retulisse, ex fide Christophori Zarotti, qui rem sine dubio commentus est Ovidianae menti accommodatissimam. SALVAGN. Vid. & Schott. II. Observ. 32. non possum non communicare cum doctis viris conjecturam Heinsii, sed cui ipse non multum fidisse videtur, quia margini codicis adscriptam postea in curas secundas

das

Urve lyrae vates fertur periisse severae;
Caussa sit exitii dextera laesa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestae;

Tu

das non retulit; suspicabatur hic Stesichorum notari, & per *carmen parum stabile* intelligi ejus vituperationem Helenae, cujus deinde Palinodiam cecinit. legebat vero:

Utque parum stabili cui carmine laesa Lacaena,

Sed haec longius a vestigiis scriptae lectionis abeunt. De Eubaeo etiam Pario suspicabatur, qui Scazontas in Athenas scripserat. sed Athenaeus lib. xv. 16. Parodias scripsisse ait. quare ego nondum intellectum hoc distichon relinquo felicioribus ingeniis. *invitus pereat* alrer Petav. Burm.

527. *Utque lyrae Vates.*] Aristo Chius Poëta carmen Tragicum per silvam transiens meditabatur, cui serpens ex arbore, cujus folia percusserat, decidens manum momordit, quare extremum diem obiit. Interpres. Quid si Philoxenum Cythereum Dithyramborum Poëtam intelligas? Quod enim de Aristophane nescio quo Domitius comminiscitur, perridiculum est. Nam & Dithyramborum Poëtae severitas Lyrae congruit: & quae sequuntur ab Historia non sunt aliena. Cum enim apud Dionysium hic ageret, nec ejus poëmata laudare posset, inepta & inconcinna, in latomias conjectus est, unde precibus amicorum extractus, cum Dionysium recitantem audisset surrexit, & Dionysio causam percunctanti, satius, inquit, est in lapicidinis agere, quam recitantem Tyrannum audire: Cicer. in Epistola ad Atticum lib. iv. Reliquum est σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει. non mehercule possum, & Philoxeno ignosco, qui reduci in carcerem maluit, quam talia. Hic tandem cum Tarentum aufugisset, revocatus ab eodem Dionysio per literas, nihil aliud respondit, quam *a* literam. unde in adagium *Philoxeni libellus*, de his qui rem aliquam facere nolunt, usurpant. Et Graeci, *in latomias*, id est lapicidinas, *renjici*, cum aliquem in malam rem abigendum significare volunt. Sit autem aestimatio, non judicium. Nam non satis liquet, an incorrupta sit lectio. Quid enim sibi velit, quod *laesam* dicat *dexteram* exitii caussam, conjectare non aliquid possum. Illud omittere non est visum, quod variae historiae iv. Aelianus prodidit, Aeschylum Tragicum ab Atheniensibus impietatis crimine fuisse damnatum, quem cum lapidibus obruere Athenienses parati jam essent, Aristeae minori natu fratri exerenti brachium, cui manus abscissa fuerat Salaminia pugna, in qua prae caeteris insignem gloriam retulerat, facile civitas fratrem donavit, memor virtutis Aristeae in navali praelio navatae. Egnatius. Sentiant hoc loco alii, quidquid volunt: Ego Eupolin Comoediarum scriptorem significari autumo, qui ob Comoediam (cui nomen *Baptas* indidit) in quosdam Athenienses editam, in mari est suffocatus, ut Platonius scribit. lego etiam apud Strabonem in xiv Grammaticum quendam, cui nomen Daphitas fuit, in Thorace monte juxta Magnetiam Aeolicam civitatem crucifixum fuisse, quod carminibus reges incesseret. Unde proverbium fuit, *cave a Thorace*, id est ab incessendo reges, ne eo afficiaris supplicio, quo is qui in Thorace paenas luit. Sed prior historia magis consonat. Const. Fan. De Alcaeo Lyrico poeta sunt qui hunc locum accipiant: *Dextramque laesam*, pro fide laesa ac violata exponant, quod is non solum contra patriae suae tyrannos scripserit, ob quam rem & severae lyrae poetam dici autumant, sed & seditiones ac res novas molitus fuerit: ut Strabo autor est libro decimotertio. Hinc & Horatius Ode 32. lib. 1. dixit:

——— ——— *age dic Latinum*
Barbite carmen,
Lesbio primum modulate civi,
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navem,
Liberum & Musas, Veneremque, & illi
Semper haerentem puerum canebat, &c.

Verisimile itaque putant, hunc à Pittaco, quem ipsum quoque maledicis versibus insectatus fuerat, posteaquam ille rerum potitus, monarchiam ac dominationem suam firmasset, ejectum ac profligatum tandem in exilio periisse. Quod ego quidem doctioribus judicandum relinquo. Micyll. Baptista Egnatius, missis Domitii nugis, Philoxenum Dithyramborum Poëtam intelligit. Alciatus lib. v. cap. 18. Parergôn Juris, Ovidium de Hesiodo loqui putat. Sanctius de Stesichoro interpretatur. Mihi tantorum virorum honorem praefato nulla de tribus illis expositionibus arridet. Sed cum aliis Alcaeum Poëtam Lyricum intelligo, qui mordacissimis versibus Pittacum, Myrsilum, Megalagyrum, Cleanactidas, aliosque Tyrannidem in patria exercentes insectatus est: teste Strabone lib. xiii. pag. 424. editionis à Casaubono recognitae, & Fabio Quintiliano lib. x. qui scribit eum in parte operis, qua Tyrannos insectatus est, aureo plectro merito donatum. Hinc Graeci quaedam ejus opera στασιώτικα, id est seditiosa, vocaverunt, & Horatius Ode 9. lib. iv. ejus *Camoenas minaces*, in his:

Nec si priores Maeonius tenet
Partes Homerus, Pindaricae latent,

Cae-

Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi conjugii nox prima novissima vitae;
Eupolis hoc periit, & nova nupta, modo.

Utque

Cacarque & Alcaei minaces
Stesichorique graves Camoenae.

Ut & Ovidius hoc loco ejus *Lyram severam.* In Pittacum tamen praecipue invectus est, quem *σαράποδα* & *σαράπουν* vocavit, quod latipes esset & pedes traheret, *χειροπόδην* quod scissuras in pedibus haberet, quae *χειράδες* appellantur, *γαύρικα* quod frustra intumesceret, & superbiret, *Φύσκωνα* & *γάστρωνα*, quod pingui aqualiculo esset, *ζοφοδορπίδαν* quod obtusam haberet oculorum aciem, vel ut Plutarchus Problem. lib. VIII. cap. 6. exponit, quod alioqui obscuris, sordidis nihilque convivis delectaretur. Porro & *ἀγάσυρτον*, quod obtrectatoribus pateret, & sordidus esset, ut est apud Diogenem Laërtium in Pittaco lib. I. de vitis Philosophorum. Pittacus tamen ea moderatione usus est, ut *Alcaeum Poëtam*, inquit Valerius Maximus lib. IV. cap. I. *et amaritudine odii & viribus ingenii adversus se pertinacissime usum, Tyrannidem à civibus delatam adeptus, tantummodo quid in opprimendo posset admonuerit.* Heraclitus autem apud, Laërtium, illi Pittacum dixisse ait, veniam supplicio longe meliorem. Quare ego existimo Alcaeum à maledictis non cessantem, à Pittaco in exilium missum esse, quod fortasse Flaccus innuit his versibus ex Ode 13. lib. II.

Et te sonantem plenius aureo,
Alcaee, plectro dura navis,
Dura fugae mala, dura belli.

Graeci enim exilium *Φυγὴν*, & exulare *Φεύγειν* dicunt. Nisi potius Flaccus Alcaei fugam intelligat, de qua Herodotus Terpsichore pag. 205. editionis Stephaneae, & Strabo lib. XIII. pag. 412. & 413. Caeterum per *laesam dexteram*, fidem, quam Pittaco verisimiliter obstrinxerat, violatam intelligo. Jam tum enim veteres vel in amicitia concilianda, vel in foedere incundo, vel in adstringenda fide, dextras jungere solebant, ut notat Eustathius Odyss. ω. & Aristophanis Scholiastes in Nubibus, his verbis, *ἔθος καὶ ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλους.* De quo more pleni sunt Authorum tum Graecorum tum Latinorum libri. Hinc Fides & Concordia duabus junctis dextris, interdum imaguncul is duabus dextram dextrae jungentibus, fingebatur, ut in numo Balbini Imperatoris patet, cujus aversa pars duas dextras junctas prae se fert hac inscriptione, *Fides mutua Augg.* Similiter numisma Pupieni aversam quoque partem binis dextris habet, cum hac inscriptione: *Charitas mutua Augg.* unde Pythagoras ex hoc more quoslibet in amicitiam non esse admittendos admonebat, *μὴ παντὶ ἐμβάλλειν δεξιάν.* Graeci autem *δεξιοῦσθαι* pro comiter & benigne accipere dicunt, ut quendam Arriani locum Budaeus exponit, unde & apud Euripidem *δεξίωμα* est, quod leniter amplectimur, & *δεξίωσις* apud Appianum, ubi de reditu Ciceronis idem est atque gratulari. Servius etiam in lib. V. Æneid. *Jungere dextras majorum salutationem fuisse* dicit, *cujus causam affert Varro, Callimachum sequutus, asserens omnem eorum honorem dextrae constitisse virtute; quamobrem hac se venerabantur corporis parte.* Hinc Grammatici *δεξιὰς* apud Homerum Iliad. β'. fidem interpretantur. Nec absimiliter *δεξιὰ* apud Xenophontem Anab. β. pro fide usurpatur, quemadmodum hîc ab Ovidio *dextera*, & apud Virgilium lib. VI. Æneid.

——— *Nec veriti dominorum fallere dextras.*

Ideo Physici dextram fidei consecrarunt, ut genua misericordiae, aurea memoriae, frontem Genio, teste Servio Grammaticorum doctissimo ad lib. III. Æneid. ut merito Plinius lib. II. cap. 14. ei quandam religionem inesse dixerit. Postquam enim de religione genuum tam eleganter, quam qui elegantissime scripsit. *Inest*, inquit, *& aliis partibus quaedam religio, sicut dextra osculis aversa appetitur, in fide porrigitur*, sed de his hactenus. SALVAGN.

527. *Severae*] Idem liber scriptus, *sonorae*, non *severae*. CIOFAN. *Dicitur utque Lyrae vates* Petav. *utve* quinque. *ut linguae vates* Regius. *sonorae* etiam unus, quod Heinsio non displicebat. mox, *femina laesa* etiam Jureti.

529. *Utque Agamemnonio.*] Orestes ictu serpentis interiit. INTERPRES. Hujus historiae autor Asclepiades citatur in Comment. Euripidis in Orestem, his verbis: *Ὁ δὲ Ἀσκληπιάδης ἐν Ἀρκαδίᾳ φησὶ τὸν Ὀρέστην ὑπὸ ὄφεως ἀναιρεθῆναι.* MICYLL. Sanctius *Apud unum*, inquit, *Scholiastem Euripidis in Oreste, lego Orestem à serpente interiisse.* Imo Isacius Tzetzes hoc etiam tradit in Alexandram Lycophronis, ubi de Oreste loquens ait: *Ἔγημε δ' Ἑρμιόνην, ἐξ ἧς γεννᾷ Τισαμενόν. ἢ κατά τινας Ἠριγόνην γήμας τὴν Αἰγίσθου, Πένθιλον γεννᾷ, οἰκῶν ἐν Ὀρεστίᾳ τῆς Ἀρκαδίας, ὅπου ὑπὸ ὄφεως δηχθεὶς ἀνῃρέθη*). Euripidis Scholiaste, *Ἀσκληπιάδης ἐν Ἀρκαδίᾳ φησὶ τὸν Ὀρέστην ὑπὸ ὄφεως ἀναιρεθῆναι ἑβδομήκοντα ἐτῶν.* Tegeae vero sepultus est Orestes, unde postmodum ossa ejus oraculi monitu revulsa Spartam à Licha Lacedaemonio translata sunt. Cujus rei perjucundam historiam narrant Herodotus Clio, Pausanias in Laconicis, obiterque Plinius lib. VII. cap. 16. Solinus cap. 5. SALVAGN.

529. *Oresti.*] *Orestae* cum uno Mediceo dixi Epist. VIII. HEINS. *dedit hostis* Regius.

531. *Sit tibi conjugii.*] Eupolis Atheniensis Co-

mi-

Utque cothurnatum periisse Lycophrona narrant,
Haereat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silva manibus spargare tuorum,

Spar-

micus Poëta, Medillam uxorem duxerat, amboque prima nuptiarum nocte mortui inventi sunt. Interpres. Domitius Eupolim veteris comoediae scriptorem falso putat. Ego ex tertio Epigrammatôn animadverti alium fuisse hoc nomine adolescentem Nitiae filium, qui Glycerio Euduci filia uxore ducta tecti lapsu cum nova nupta obtutus est prima nocte. Graeci versus hi sunt ex lib. III. duo:

Εὔπολιν ὡς ἀγαθόν τε Γλυκέριον, ὃν ὑμέναιον
Ἔσβεσεν ἐν πρώτῃ νυκτὶ πεσὼν θάλαμος.

Egnatius. Eupolis hic diversus ab illo Comoediarum scriptore. fuit autem Niciae filius, cujus uxor Glycerium nomine (nisi, quod vereor, Graecus codex sit depravatus) patrem habuit Eudicum. Quos nocte nuptiarum cadens domus pariter extinxit, ut in hecasticho incerti auctoris apparet libro. Graecorum Epigrammatum tertio, quod nos Latinum sic ex tempore fecimus:

Heu quam flere novae mortem sponsaeve virive
Pessima res: ambos atque ciere simul.
Eupolin ut pulchramque Glycerion horum hymenaeum
Extinxit prima nocte cadens tholamus
Non bene habet talis connexio: Niciä nati,
Eudicus ut natae funus utrinque fleant.

Const. Fan. Eupolis hic Niciae fuit, alius à Comico illo. Periit autem cum nova nupta Glycerio nomine, Eudici filia, collabente prima illarum nocte thalamo. de qua re extat Graecum epigramma hoc lib. III

Αἶ, αἶ, τοῦτο κάκιστον, ὅταν κλαίωσι θανόντα
Νύμφιον, ἢ νύμφην, ἡνίκα δ' ἀμφοτέρους.
Εὔπολιν ὡς, ἀγαθήν τε Γλυκέριον, ὃν ὑμέναιον
Ἔσβεσεν ἐν πρώτῃ νυκτὶ πεσὼν θάλαμος.
Οὐ καλῶς τόδε κῆδος ἐνέῤῥοπεν, ὡς σὺ μὲν υἱὸν
Νικία, σὺ δ' ἔκλαυσας Εὔδικε θυγατέρα.

Annotarunt haec eadem Codrus, Egnatius, & Fanensis. Micyll. Eupolis Atheniensis Niciae filius prima nuptiarum nocte cum Glycerio nova nupta obrutus est. Qua de re extat Epigramma lib. VI. Anthologiae cap. XXIII. pag. 377. Sic enim exponendum hunc Ovidii locum primus animadvertit Antonius Urceus Codrus sermone I. Non absimilis historia proditur de Diogene quodam, qui cum secundam uxorem duxisset, prima nocte thalami ruina cum sponsa periit, ut Apollonides, lib. II. ejusdem Anthologiae testatum reliquit. Sic Hymenaeus die nuptiarum ruina oppressus est, unde expiationis causa nominabatur in nuptiis, & earum Deus est habitus, authore Servio in I. Æneid. & Joanne Tzetze chiliade XIII. Histor. 496. Ita quoque Romae Q. Sertullius prima illa nocte cum uxore suffocatus est, quorum in sepulchro etiamnum visitur hoc Epitaphium: *Aspice viator Q. Sertullii & dulciculae sponsae. me. Ranciliae Virg. at post inde quid facias licentiosa fors legito. In ipsa florida aetate, cum acrior vis amoris ingrueret, mutuo capt tand. socero & m. Socr. annuentibus soleu. hymen. nupt. copulamur. Sed, ô fatum infelix, nocte prima cum impert. voluptatis ex li. fac. extinguere & D. M. vota cogeremur redd. heu ipse in atlu dom. marit. corruens ambos jam extrem cum dulcedine loetiss. complicatos oppressit funestas forer. nec novi quid fecisse. puta. non eras in fatis tum nostra longior hora, Cari parentes nec luctu nec lacrymis misera ac larvata nostra defleatis funera ne reddatis infoeliciora. At vos nostris diuturniores vivite annos optime lector ac vive tuos.* Quod quidem mortis genus *amoenum* vocat Julius Firmicus Astron. lib. VIII. cap. 6. ubi nonnullos inter usum Veneris illorum vi obire dicit. Salvagn.

531. *Novissima vitae*] Vocem illam *novissima* Ciceronem vitavisse prodidit A. Gellius in noctibus Atticis lib. X cap 21. quo judicio deceptus Laurentius Valla lib II. Elegantiarum, cap. 50. dictionem illam Ciceroni abjudicat. Verum quidquid ipsi visum sit, usurpatam à Cicerone comperi in Oratore ad Brutum, & in oratione pro Roscio Comoedo cum ait, *Brevi tempore qui ne in novissimis quidem erat Histrionibus, ad primos perventi comoedos.* Usi sunt & illa M. Cato. C. Salustius, Ælius Stilo, apud Varronem. C. Cassius. D. Brutus aliique Ciceronis aequales. Salvagn.

533. *Utque cothurnatum.*] Lycophron Tragicus Poëta fuit, qui ab inimico sagitta veneno illita trajectus interiit. Interpres. Quare *cothurnatum* Lycophrona appellavit Ovidius à Domitio praetermissum esse miror: neque enim quod Alexandram opus composuerit jambico carmine, quod opus, adhuc extat, cothurnatus est dictus, sed quod & tragoedias complureis, quarum maxime celebres Marathonios, Oedipus, & Nauplios. Egnatius. Lycophron Chalcidensis, Soclei Grammatici filius, sub Ptolemaeo Philadelpho Lagi filio ea Poëticae facultatis & eruditionis fama floruit, ut inter septem praestantissimos aetatis suae Tragicos, quibus Pleiadum nomen, pro numeri aequalitate fuit inditum, merito locum habuerit, teste Suida

& He-

Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis,
Ut tracta est conjux imperiosa Lyci.

Quod-

& Hephaestione. Ille cum multa alia, tum viginti Tragoedias scripsit, quas enumerat idem Suidas. Unde *Cothurnatus* ab Ovidio nuncupatur, quoniam cothurnus Tragicorum calceamentum erat, ut soccus Comoedorum. Ex tot autem ejus opusculis Alexandra sive Cassandra duntaxat ad nos superstes enatavit, τὸ σκοτεινὸν ποίημα summo jure appellatum, quod Theo Grammaticus scholiis, quae interciderunt, illustravit, ut testis est Stephanus & Isacius Tzetzes, cujus Commentarii supersunt, ot ex recentioribus Gulielmus Canterus, Joannes Meursius, & ante hunc, Carolus Salvagnius Boëssii Toparchus, pater meus, vir non minus literarum quam militaris disciplinae peritissimus. Verum de morte Lycophronis unus Ovidius illum sagitta transfixum obiisse prodidit, & post eum Faustus Andrelinus, qui avorum nostrorum memoria floruit, ille inquam, Faustus cujus in scriptis unicam syllabam deesse, nempe νοῦν, Erasmus dictitare solebat. Sic enim lib. III. Amorum Elegia ultima, de infelicitate Poëtarum:

Et sunt obscuri transfixa Lycrophronis exta;
Sicanius pressa fauce Poëta perit.

Nam quod attinet ad Theodoretom, quem Valerius profert, mera est hallucinatio. De obitu enim Lycophronis ne verbum quidem apud illum. Deinde Theodoreti locus lib. VIII. de Graec affect. curat. ubi ex Zenone Lycophronem in Dianae Magnesiae templo conditum refert, plane depravatus est, & pro *Lycophrone*, quod etiam Parisianam editionem, à Jacobo Sirmundo recognitam invasit, proculdubio reponendum, *Leucophryne*, cujus monumentum erat apud Magnetes in Dianae templo, ut ex eodem Zenone tradit Arnobius lib. VI. *adversus Gentes*, in his *Leucophrynae monumentum in Fano apud Magnesiam Dianae esse Myndius profitetur ac memorat Zeno.* Eosdem enim Authores, nempe Myndium ac Zenonem, Theodoretus laodat, ut non dubitem quin ille, tametsi Graecus scriptor, hoc ab Arnobio sumpserit. Diana autem *Leucophryne* dicta apud Magnetes maxime culta erat, cujus fanum Smyrnae fuit, magnitudine quidem & donariorum multitudine Ephesio cedens, at concinnitate & artificiosa delubri structura longe superius. SALVAGN.

533. *Perisse.*] *Cecidisse* ex scriptis: nam *periit* praecessit. HEINS.

535. *Aut lacer.*] Ut Pentheus. INTERPR. Rex Thebanorum ex Agave Matre Cadmi nepos, qui cum Liberi Patris contemptor in Cithaeronem montem Orgia disturbatum venisset, ibidem à matre & materteris furentibus, aprum esse ratis, membratim discerptus est, ut canit Ovidius lib. III. Metamorph. juvencum matri visum esse Catullus voluit in his: *Pars e divulso tractabant membra juvenco*, Taurum Valerius Flaccus lib. III. Vitulum Nero apud Persium hoc versu: *Et raptum vitulo caput ablatura superbo Maenalis.* Fabulam praeterea commemorant Theocritus Idyllio, quod inscribitur Λῆναι. Euripides Bacchis, Apollodorus lib. III. Hyginus fab. 184. Philostratus in imaginibus, & Poëtae passim. Addit Pausanias in Corinthiacis, arborem ascendisse Pentheum, ex qua Baccharum operta sacra speco'aretur, Corinthiis autem redditum oraculum, ut arborem illam quaererent, & inventae divinos honores haberent. Penthei etymon refert Euripides, apud quem Dionysius audito Penthei nomine illud ei ad infelicitatem congruere dicit:

Εὐ δυστυχῆσαι τοὔνομ' ἐπιτήδειος εἶ.

Quo etiam alludit Chaeremon hoc senario:

Πενθεὺς ἐσομένης συμφορᾶς ἐπώνυμος.

Πένθος enim Graecis *luctus* est. Caeterom Pentheus *angue creatus avo* dicitur, Cadmo in draconem mutato, ot supra dictum est in illud, *generoque draconem.* SALVAGN.

535. *In Silvis.*] *In Silva* Sarrav. & quinque alii & editi quidam.

537. *Perque feros montes,*] Dirce uxor Lyci, quam Zethus & Amphion tauro discerpendam alligarunt. INTERPRES. Dirce Lyci Thebarum Regis uxor, quam Zethus & Amphion in ultionem matris Antiopae injuriosius tractatae feroci tauro per montes misere distrahendam alligarunt, ut narratur ab Apollodoro lib. III. Hygino fab. 7. Apollonii Scholiaste in 4. Argonaut. & meminerunt obiter Plautus Pseudolo, Act. I. Propertius lib. III. Eleg. 15. Seneca Thebaide, Pausanias in Boeoticis, qui Dirces fontem ab ea denominatam ait. SALVAGN.

539. *Quodque suae passa est.*] Fabula de Philomela nota est. INTERPRES. *Quodque suae passa est pellex invita sororis.* Sic legendum hoc carmen sensu hujusmodi, ut lingua sic illi abscindatur, quemadmodum Philomelae contigit, quae invita pellex sororis fuerit. EGNATIUS. Lege, *invita.* Nam Philomela invita fuit pellex Prognes: quia per vim passa est concubitum a Tereo. CONST. FAN. Philomela sororis Procnes invita pellex, quam Tereus Procnes maritus primum pudicitia, deinde lingua spoliavit, ne vim sibi allatam proderet, ex authoribus allatis in illud, *Tereusque puer.*

S SAL-

Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestae;
Inque tui caesus viscera patris eas.
Trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
Qualia Mimnermi membra fuisse ferunt.
Utque Syracosio praestrictâ fauce Poëtae,
Sic animae laqueo sit via clausa tuae.

Nu-

δὲ ποιησάμενος εἶχεν ἑτοῖμα, ἔπειτα δὲ τῆς ὥρης γινομένης τοῦ δείπνου παρῆσαν οἵ τε ἄλλοι δαιτυμόνες καὶ ὁ Α'ρπαγος. τοῖσι μὲν ἄλλοισι καὶ αὐτῷ Ἀςυάγει παρετιθέατο, τεράπεζαι ἐπιπλέα μηλίων κρεῶν, Α'ρπάγῳ δὲ, τοῦ ἑαυτοῦ παιδὸς, πλὴν τῆς κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε καὶ ποδῶν, τ' ἄλλα πάντα ταῦτα δὲ χωρὶς ἔκειτο ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμμένα. Ita vertit Laurentius Valla, *Ejus porro filium ubi advenit Astyages jugulatum, & in frusta concisum partim torruit partim elixavit, & probe conditum, paratum habuit. Dehinc sub horam coenae postquam adfuerunt cum caeteri convivae, tum vero Harpagus, convivis quidem aliis atque ipsi Astyagi mensae appositae sunt, ovilla refersae carne. Harpage autem praeter caput & manus extremas & pedes, reliquis filii sui partibus, nam illa in canistro operta separatim seposita erant.* Idem prodit Justinns lib. 1. Sed nos San-Victoriani Codicis lectionem secuti edendum curavimus *Harpalyces*, à qua veteres quaedam editiones non longe aberrant: Harpalyces enim filius à patre Clymeno consumptus intelligirur, de quo sic Hyginus fab. 206. *Clymenus Schoenei filius Rex Arcadiae amore captus, cum Harpalyce filia concubuit. Ea cum peperisset in epulis filium apposuit patri. Clymenus pater re cognita Harpalycen interfecit.* Quod etiam repetit fab. 238. 239. 242. 246. 253. 255. Apposite ad mentem Ovidii, qui Thyestis & Clymeni fabulas contulit; uterque filiam compressit. Et vero satius est fabulae jungi, quam historiam. Hîc autem *puer Harpalyces* pro filio Graecorum more usurpatur, nt versu 485. *Quam puer Hypsipyles.* apud Virgilinm Ecloga 8. *Crudelis mater magis, an puer improbus ille.* Et centies apud Horatium. Quapropter hanc esse Nasonis manum istos oculos tangere paratns sum. SALVAGN. *Harpagides* ex scriptis. HEINS. *Harpacidae*, *Argaphiae*, *Arpagigae*, *Arpagicae* varitnte scriptura Sarravian. *Arpagigae* Regius & duo alil. *Harpagiges* alter Petav. *Arpiagae* Regius alter. *Arpagiae* Gallicus. alii aliter. sed omnes mendose.

550. *Qualia Mamertis.*] Mamertes, unde Mamertini Siciliae populi appellantur, oppidum aedificavit. Inde oborta de regno lite a fratre membratim laceratus est. INTERPRES. Ita vetus Interpres. Alii scribunt Mamertem, quod Regni cupiditate fratris filium enecasset, à Sysaphone fratre frustatim discerptum, utrumque sine authore. Quaedam exemplaria pro *Mamertis* habent *Mycerni.* SALVAGN. *Mimnermi* veteres plerique. HEINS. *Minervi* vel *Mamertae* Sarrav. *Ninervi* Regius. *Minervi* tres. *Minervae* Gallicus. alii *Nycerni*, *Mycerni*, *Mycreni.*

551. *Utque Syracosio.*] Id est, Theocrito Syracusio Poetae, qui cum in Hieronis Tyranni filinm invectus esset, ab eo ideo est capi jussus, ut eum ad supplicium trahi simularet. Interrogatus si deinceps à maledictis desisteret, ille eo acrius etiam Regi ipsi maledicere coepit, quare indignatus non jam ad simulatum, sed ad certum supplicium rapi jussit: quidam laqueo strangulatum, quidam capite caesum prodidere. INTERPRES. Melius *Syracosio*, ob syllabae quantitatem: Συρακούσιος mediam diphthongo producit, ex qua dempta υ more Poëtarum Συρακόσιος media brevi relinquitur. nisi velis abjecto o micron υ in u nostrum verti & *Syracusium* eadem syllaba correpta enuntiare. CONST. FAN. Theocritum Syracusium vetus Interpres intelligit. Sed quia sine authore, putabat Andreas Alciatus Theocrito notam inustam, quamobrem hunc locum sic interpretatur lib. IX. cap. 24. Parergon juris. *Hic vero ego celeberrimi hominis Poëtae Theocrito Syracusio adversus Ovidianos Interpretes succurram, qui eum tam atroci injuria affecerunt, ut suspendio periisse affirmarent, ex carmine illo, Utque Syracosio &c. Nemo certe veterum autherum extat, qui hoc mortis genere periisse Theocritum scribat. At quin & alii fuere ex ea urbe illustres carminibus factitandis viri, ut Heraclides, Nymphodorus, Theodoridas, Bion, Moschus, Sophron, Sosicles, Sosiphanes, Epicharmus, Phormus, cur soli Theocrito hanc notam inurunt? Satius ergo erit ita opinari, ut alluserit Ovidius ad eum amatorem qui apud Theocritum Idyllio. 28. seipsum amore dilecti pueri suspendit, hoc sibi prius condito Epitaphio:*

Τοῦτον ἔρως ἔκτεινεν, ὁδοιπόρε μὴ παραδεύτης,
Α'λλὰ ςὰς τὸ δὲ λέξον, ἀπηνέα ἔσχεν ἑταῖρον.

Hunc extinxit amor, ne transgrediare viator,
Sed siste, & dicas hendurum nactle sodalem.

Acute quidem ille more suo, sed ut opinor, praeter Ovidii mentem. Neque magis placet Valerii sententia, locum hunc de Empedocle Philosopho &

Nudave dereptâ pateant tua viscera pelle;
Ut Phrygium cujus nomina flumen habet.
Saxificae videas infelix ora Medusae,

Ce-

& Poëta insigni capientis, quem Democritus Troezenius apud Laertium lib. VIII. praestrictis faucibus interiisse prodidit. Tum quod Empedocles Agrigentinus, non Syracusius, fuerit, tum etiam quod ejus interitus infra tangitur ex magis recepta Scriptorum sententia ut notabimus ad versum 599. SALVAGN. *Syracosie.* dixi libr. V. Fast. HEINS. De Theocrito etiam capit Mirabella in vita Theocriti, post librum de Syracusarum situ. p. 263. Thesauri Siciliae. *Empedoclem* non posse intelligi docet Bonannus in Syrac. Antiq. lib. II. cap. I. & latius cap. 2. ubi de Theocrito agens, neque hunc intelligi posse ostendit. Sed de Antiphonte Tragico, malae linguae Poëta, explicat eruditissime. quia vero ille non Syracusius, sed Rhamnusius fuit, legit, *Utque Syracusiis praestricta* &c. Forte Epicharmum intelligit, quem etiam simpliciter sine nomine proprio Συρακούσιον vocat Max. Tyrius Diss. I. pag. XI. vide Heins. notas p. 23. sed de ejus morte nihil novi: provecta aetate quos sermones habuerit de senectute refert Aelian. cap. XXXIV. ubi dicit, sibi & omnibus amicis quantocyus esse decedendum, antequam experiantur mala senectutis: quare forte sibi fauces praestrinxit, & voluntaria morte praevenit incommoda senectutis, nisi alius casus, nobis ignotus, morti caussam dederit. sed si nonaginta vel nonaginta septem (vide Menag. ad Laert. VIII. 78.) annos sine incommodo vixit, non immaturam sibi intulisse possit videri mortem, si modo id fecerit. BURM.

551. *Nudave derepta.*] Marsyas, de quo fabula nota est. INTERPRES. Nota Marsyae fabula, tibiarum cantu ab Apolline provocato superati & pelle nudati, à quo *Marsya nomen habet Phrygiae liquidissimus amnis.* Ex Ovidio lib. VI Metamorph. item lib. VI. Fastor. Apollodoro lib. I. Diodoro, Hygino, Nonno, Palaephato & aliis. Hinc *Marsyae mors* proverbio cessit, de saevissimo genere mortis. Injuria vero Andreas Tiraquellus, alioqui doctissimus, Alexandrum ab Alexandro reprehendit, quod is lib. II. cap. 12. Genialium dierum, Marsyae pellem in Foro Celaenarum appensam fuisse scripserit. Id enim Polyhistor ille Neapolitanus accepit, licet subticeat quod illi solemne est, ab Herodoto Polyhymnia, cujus verba sunt de Caelenis urbe loquentis: Ἐν τῇ καὶ ὁ τοῦ Σιληνοῦ Μαρσύεω ἀσκὸς ἐν τῇ πόλι ἀνακρέμαται, τὸν ὑπὸ Φρυγῶν λόγος ἔχει ὑπὸ Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρεμασθῆναι. *In qua urbe & in quo foro visitur suspensa Sileni Marsyae pellis in utrem formata, quam à Phrygibus fertur Apollo illic detractam suspendisse.* Ejus statua in foro Romano posita erat, ut ejus aspectu temere litigantes deterrerentur, de qua Horatius Sat. VI. lib. I. *obeundus Marsya.* Martialis Epigr. 64. lib. II.

——— *Fora litibus omnia fervent,*
Ipse potest fieri Marsya Causidicus.

Sidonius carmine XIII.

Marsyaeque timet manum & rudentem,
Qui Phoebi ex ede vetustiore
Nunc suspendia vatibus minatur.

Meminit etiam Plinius lib. 21. & Seneca lib. VI. de beneficiis, sed & idem Plinius *Aulocrenem* vallem fuisse scribit, sic appellatam à rei eventu, à tibiis videlicet in fontem jactis, qua valle in Phrygiam iretur, ubi & Platanus per ea tempora ostenderetur, ex qua Marsyas ab Apolline victus pependisset. Plura de Marsya L. Giraldus Dialogo IX. de Poëtarum historia, & Salmasius in Plinianis exercitationibus, pag. 83. Fluvius autem Marsyas qualis esset, cum alii tum maxime Q. Curtius enarrat lib. III. qui primus est eorum qui supersunt. Cum enim Alexandrum Celaenis exercitum promovisse prodidisset, subjunxit: *Media illa tempestate moenia interfluebat Marsya amnis, fabulosis Graecorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit. Inde diffusus circumjectos irrigat campos, liquidus & suas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari similis locum Poëtarum mendacio fecit. Quippe traditum est Nymphas amore amnis retentas illa rupe considere.* Ex his patet cur Nasoni dicatur lib. VI. Metamorph. *liquidissimus amnis* Caeterum pro *direpta*, quod in omnibus editionibus legitur, rescripsi, *derepta.* Aliud enim est *diripere*, aliud *deripere*, quemadmodum observavit Obertus Gifanius in Indice Lucretiano. Illudque verbum moneo restituendum apud Ovidium nostum libro memorato Metamorph. ubi de Marsya:

Clamanti cutis est summos direpta per artus.

Item apud Justinum initio lib. IV. ubi sic: *Siciliam ferunt angustiis quondam faucibus Italiae adhaesisse, direptamque velut à corpore.* Quibus locis omnino legendum, *derepta & dereptam.* SALVAGN. *Derepta*, de quo alibi. HEINS. De Marsya vide ad Petronii cap. XXXVI.

554. *Phrygium.*] *Phrygii* plerique scripti & editiones.

555. *Saxificae videas.*] Perseus ostenso Medusae capite Cephenum populos in saxa vertit. INTERPRES. Quemadmodum Perseus objecto Medusae capite Cephenos in saxa converterit, fuse pro-

Cephenum multos quae dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum:
Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.

Ut-

prosequitur Ovidius lib. iv. Metamorph. cujus est initium:

Dumque ea Cephenûm medio Danaeius Heros Agmine commemorat.

Sunt autem *Cepheni* Asiae minoris populi, vel ut alii volunt, Aethiopiae. *Saxificam* autem Medusam vocat, ut Lycophron μαρμαρώπιδα γαλῆν. Salvagn. *Colla Medusae* Petav. mox, *Cyniphios populos* unus codex & prima editio. *Phineum* Gallicus liber. *Cephenum populos* Mediceus. quod non displicebat Heinsio, sic lib. xii. 499. Metam. *Populus superamur ab uno.* & ita Saepe.

557. *Potniadum morsus.*] Glaucus ex Potnia civitate, cum sacrificium Veneris contemneret, equabus suis à Dea furor immissus est, à quibus dilaceratus est. Interpres. Non videtur ab re futurum, si Probi verba in iii. Georg. hoc loco adduxero, qui sic ait, in id Virgilii carmen:

——— ——— *quo tempore Glauci Potniades malis membra absumpsere carinae.*

Potnia urbs est Boeotiae, ubi Glaucus Sisyphi filius & Meropes (ut Asclepiades in Tragodumenon lib. i. ait) habuit equas, quas assueverat humana carne alere; quo cupidius in hostes irruerent & perniciosius. Ipsum autem, cum alimenta defecissent, devoraverunt in ludis funebribus Peliae. Quidam autem has equas Diomedis fuisse, quas Hercules ad Eurysthea perduxerit, & ab Eurystheo & Sisypho distractas filio suo dederit. Const. Fan. Hujus fabulae & Palaephatus meminit, qui Glaucum hunc Sisyphi filium vocat, ut & Pausan. Eliacis posterioribus ubi, ἔςι δὲ καὶ ἐν Ἰσθμῷ ταράξιππος, inquit, Γλαῦκος ὁ Σισύφου, γένεσθαι δὲ αὐτῷ τὴν τελευτὴν λέγουσιν ὑπὸ τῶν ἵππων, ὅτε Ἄκαςος τὰ ἆθλα ἔθηκεν ἐπὶ τῷ πατρί. De Potniis autem idem in Boeoticis ita scribit: Διαβεβηκότι δὲ ἤδη τὸν Ἄσωπον, καὶ τῆς πόλεως δέκα μάλιςα ἀφεςηκότι ςαδίους, Ποτνιῶν ἐρείπια, καὶ ἐν αὐτοῖς ἄλσος Δήμητρος καὶ Κόρης. Et paulo post: Ἀφίκνυνται δὲ ἐν Ποτνιαῖς καὶ φρέαρ. τὰς δὲ ἵππους τὰς ἐπιχωρίους τοῦ ὕδατος πιούσας τούτου, μανῆναι λέγουσιν. Addunt autem alii ex Probo, etiam humanis carnibus solitum pascere equas suas Glaucum. Itaque deficientibus aliquando illis, equas in ipsum dominum morsus strinxisse. Vide Annot. Fanensis. Micyll. His quatuor versibus trium Glaucorum interitus notatur. Primus Sisyphi filius è Potniis Boeotiae urbe ab equabus discerptus est, de quo Virgilius lib. iii. Georgicon. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumpsere quadrigae.

Ad quem locum Servius scribit, Glaucum sacra Veneris sprevisse, iratam Deam equas concitasse in Glaucum, quibus ipse in curru utebatur: illas juxta urbem Potnias Glaucum morsibus laniasse. Aliter Julius Philargyrius in hunc modum: *Glaucus Sisyphi filius, cum ad mimicum certamen quadrigam duceret, adplicuit ad vicum Boeotiae, & equas potum ad fontem sacrum per ignorantiam duxit, unde qui bibisset, in furorem agi solebat. Itaque illum equae furere exagitante in ipso certamine curru effudisse, ac morsibus laniasse dicuntur.* Aliter item Probus. Sed & Pausanias in Eliacis posterioribus tradit in Isthmo Taraxippum esse, qui Glaucus fuit Sisyphi filius ab equabus discerptus, ludis funebribus, quos patri suo fecit Acastus. Meminit & Glauci Potniensis Strabo lib. ix. Palaephatus ἐν ἀπίςοις. Eustathius in Homerum, Euripidis Scholiastes enarrans illud ex Oreste. Ποτνιάδες θεαί. Quin etiam Æschylus duas diversas Tragoedias scripsit, quarum utrique titulum fecit *Glaucus*, sed patriae adjectione distinguebantur. Altera enim *Glaucus Potniensis*, altera *Glaucus Anthedonius* inscripta erat. Addo ex Pausania in Boeoticis, puteum ostendi Potniis, è quo potantes equae in furorem praecipites agantur. Salvagn. de hoc Glauco vid Schol Pindari ad xiii. Olymp. 80. Schol. Apollon. Rh. i. 146. & Etymol. M. in Ἄνταυ. Hygin. fab. 250. & 273. ex hoc Glauco descendit alter, qui Trojano Bello, cum Diomede aurea arma aereis mutavit, ut Schol. Pindari enarrat. Burm.

558. *Inque maris salias.*] Alter Glaucus piscator fuit Anthedonius, qui herba quadam comesa se in mare projecit, & marinus Deus effectus est. Interpres. Fuit hic piscator Anthedonius, qui cum pisces captos supra littus explicuisset, illi subito contacta quadam herba se colligentes in mare profluerunt; admiratus Glaucus illius herbae vim, quum & ipse degustasset, pisces sequutus in aquam insiluit, & divinitatem adeptus est. Quam fabulam copiose prosequitur Ovidius lib. xiii. Metamorph. cui fere consentanea tradunt Pausanias in Boeoticis, Philostrates in imaginibus, Oppianus in Halieutico, Apollonii Scholiastes in lib. i. Tzetzes in Lycophronem, Eustathius in Iliad. β. Quidam in Balaenam transformatum crediderunt, ut proditur à Strabone lib. ix. Allegorice vero fabulam exponit Palaephatus ἐν ἀπίςοις. Sed & Mnaseas apud Athenaeum lib. vii. Glaucum rei nauticae peritum & insignem urinatorem fuisse tradit, & ex eo Pontium appellari. Salvagn. De hoc Glauco Vid. Schol Euripid. Orest. 364. & Athen. vii. 12.

S 3 559.

Utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
Praefocent animae Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore reus.

Nec

559. *Utque duobus.*] Alius Glaucus Cretensis, ob lasciviam in filiam venenato melle extinctus est. INTERPRES. Hunc Hyginus Glaucum filium Minois scribit, qui in melle suffocatus, Aesculapii ope revixit. sed & Claudianus:

Cretaque (si vere narratur fabula) vidit
Minoum rupto puerum prodire sepulchro.
Quem senior vates, avium clangore repertum,
Gramine restituit: mirae nam munere sortis,
Dulcia mella necem, vitam dedit horridus anguis.

EGNATIUS. Glaucum Minois filium in mellis vase suffocatum intelligit, quem Æsculapius, cum in quodam loco conclusus a Minoe sanare cogeretur, herba sibi a serpente allata ad vitam dicitur revocasse, ut scribit Hyginus in Ophiucho. Ejus meminit & Claudianus in libro de victoria Stilichonis in Alaricum. CONST. FAN. Hic Glaucus Minois filius & Pasiphaes fuisse dicitur, quem, cum pila forte luderet, in dolium melle plenum incidisse, in eoque suffocatum, Hyginus tradit. Minoëm autem sublatum mortuum sepulchro inclusisse, addito & Polyido vate ac medico, qui ibidem cum illo vel periret, vel vitae illum restitueret. Atque ibi tum Polyidum, animadversa herba, qua draco alter alterum vitae restituerat, eadem & Glaucum in vitam revocasse. Cujus rei & Claudian. meminit, de laudib. Stiliconis. Ipsi versus citantur ab Egnatio, & Fanensi. Reliqua vide apud Palaephatum & Hyginum, capite de Polyido. MICYLL. Glaucus hic Minois Cretensium Regis filius fuit, qui cum puer esset & murem insequeretur, in mellis dolium delapsus interiit; Minos quo amissum filium reperiret, cum diu multumque quaesisset, sciscitatum oracula misit. Curetes illi tricolorem inter armenta bovem esse retulerunt, cujus simulacrum qui optime effingere posset, ab eo filium in vitam revocatum iri. Accersitis igitur undecunque Vatibus, Polyidus Coetani filius rubi fructui colori bovem assimilavit, & puerum vestigare coactus, vaticinii cujusdam adjumento tandem comperit. At cum Minos eum sibi vivum reddi oportere dictitaret, Polyidus cum pueri cadavere includitur, cumque in summa consilii inopia versaretur, draconem ad praemortui pueri corpus proserpentem vidit. Hunc lapide percussum, veritus ne idem ipse pateretur, occidit. Interea serpens alius advenit, ac priorem interemptum conspicatus retro abiit, mox herbam ferens redit, eaque super toto draconis occisi corpore imposita, illum in vitam revocavit. Id cum Polyidus summa cum admiratione conspexisset, eandem herbam illatam Glauci cadaveri admovit, atque illico mortuum suscitavit. Sed enim Minos Polyidum Argos remeare non permisit, nisi prius Glaucum vaticinandi artem edoceat. Polyidus coactus edocet, atque in patriam reversurus, jamque vela faciens, Glaucum in os suum inspuere jubet, quo facto Glaucum vaticinandi oblivio subiit. Sic Apollodorus lib. III. Bibliothecae, & Isacius Tzetzes in Lycophronem. ÿ. 811. Nonnihil evariat Hyginus fab. 136. Meminerunt item Æneas Gazaeus in Theophrasto, Pindari Scholiastes in Olympiis, Claudianus lib. de bello Getico, 442. in his:

Cretaque, si vere narratur fabula, vidit
Minoum rupto puerum prodire sepulcro,
Quem senior vates, avium clangore repertum,
Gramine restituit: mirae nam munere sortis
Dulcia mella necem, vitam dedit horridus anguis.

Allegorice fabulam enarrat Palaephatus ἐν ἀπίστοις. Dixit autem Naso, *Gnosia mella*, quia Gnosus in Creta Minois Regia fuit, nunc pagus est obscurus alio nomine. Hic porro notare licet locutionem satis insolentem, nimirum *idem nomen dictis habere*, pro simile nomen illis duobus, quos priore disticho nominavit, Glauco scilicet. SALVAGN. Vide Barth. ad d. l. Claudiani de locutione. illa *idem dictis.* vid. Heins. ad I. Amor. IV. 1.

560. *Noxia mella.*] *Gnossia* plerique veteres. HEINS. *Noxia* vel *Gnossia* Sarrav. sed de melle Cretensi vide Plin. XXI. 14. & Virg. IV. Georg. 150. pro *praefocant* alii codices habent *praecludant*, *eripiant*, *diripiant*. Heinsius notat Glossatorem MS. Prisciani in Bibliotheca Leidensi habere, *dulcia mella*, ut Claudianus in hac fabula.

561. *Sollicitoque bibas.*] Socrates injuste accusatus hausto intrepide veneno interiit. INTERPRES. Socrates intelligitur ab Anyto, Melitone, & Lycone accusatus, quamobrem *Anyti reus* à Nasone dicitur. Item ab Horatio Satyra 4. lib. II.

——— *qualia vincunt*
Pithagoran, Anytique reum, doctumque Platona.

Nota vero mors Socratis hausto Cicutae, quem Ovidius *doctissimum* vocat, non quod sapientissimus hominum judicatus esset oraculo Pythiae, sed quod omnes Philosophi peculiari quadam appel-

Nec tibi, siquid amas, felicius Haemone cedat:
Utque suâ Macareus, sic potiare tuâ.
Vel videas, quod jam, cum flammae cuncta tenerent,
Hectoreus patriâ vidit ab arce puer.

San-

pellatione *doctissimi* nuncuparentur. Sic enim Tullius lib. III. de Oratore: *Cur doctissimi homines de maximis rebus dissentiunt.* Idem oratione pro Rabirio *doctissimum Platonem* dixit. Iterum lib. I. de Legibus *Igitur doctissimis viris proficisci placuit à lege*, & lib. II. *Siquidem & illud bene dictum est à Pythagora doctissime viro.* Rursus lib. III. *Faciam Attico ut vis, & locum istum totum, ut à doctissimis Graeciae quaesitumque disputatumque est explicabo.* SALVAGN,

561. *Veluti doctissimus.*] Emenda, *Sollicitoque bibas vultu.* ut Laelius Taurellus nepos meus me monuit. CONST. FAN. Veteres plerique, *veluti.* an *Meliti?* tam enim Melito, quam Anyto reus Socrates actus est. certe Laërtius in Socratis vita usus Favorini auctoritate prodit accusationem adversus Socratem institutam scripto consignatam fuisse, ac unius Meliti nomen praetulisse. Idem solum Melitum ex Socratis accusationibus morte affectum, caeteros exilio multatos fuisse narrat. HAINS. *Socrates dignissimus* Moreti liber. *Socrates quod doctior* prima editio. sed epitheton illud *doctissimi* nescio an aptum & proprium Socrati. vellem in Msto. aliquo reperiretur, *sanctissimus.*

563. *Nec tibi si quid amas.*] Haemo cum filiam Rhodopen turpiter amaret, uterque in montem sui nominis obduruit. INTERPRES. Vidit hoc in loco certe Domitius meliora, nec tamen sequi potuit: Nam qui fuerit hic Haemon diligentius explicandum omnino fuerat. Hic vero Haemon Creontis filius natu minor fuit, Menoeci, qui se pro patria devovit, frater. Cui Antigone Oedipi filia desponsata fuerat; illa vero patrem in exilium secuta, Haemon a Sphinge dilaniatus est, Euripidi & ejus interpretibus. EGNATIUS. Pro felicius quam Haemoni. Fuit autem Haemon filius Creontis, qui regnum Thebanum suscepit, interfectis Eteocle & Polynice. Hic Antigonam amabat, quam cum videret à patre Creonte damnatam, & vivam sepulchro inclusam, eo quod contra vetitum Polynicem fratrem tumulasset, ipse quoque impatientia amoris seipsum interfecit. Fabula tractatur apud Sophoclem in tragoedia, quae inscribitur Antigone. MICYLL. Haemon Creontis Thebanorum Regis filius Antigonem Oedipi & Iocastae filiam sibi desponsam, tam impotenti amore deperiit, ut ad mortuae tumulum sese interfecerit. Hanc enim damnatam, quod spreto edicto Polynicem fratrem sepulturae mandasset, in vacuo monumento Creon includi jusserat, ubi inedia contabesceret; quam mortis calamitatem suspendio ipsa antevertit. Ex Sophoclis Antigone, quo pertinet illud Propertii lib. II. Eleg. 9.

Quid? non Antigones tumulo Boeotius Haemon
Corruit ipse suo saucius ense latus.

Euripidis Scholiastes rem aliter narrat. SALVAGN. Vid. II. Trist. 402.

564. *Utque sua Macareus.*] Fabula nota est. INTERPRES. Macareus Æoli filius Canacen sororem turpiter amavit. Conceptus infans rem prodidit: Canace accepto à patre gladio flagitium nece sua ulta est, quod etiam Macareus fecit. Author Plutarchus ex Sostrato. Videndus versus 359. SALVAGN.

564. *Tu potiare*] *Sic potiare* Scripti. HEINS.

565. *Vel videas quod jam.*) Astyanax, quem Ulysses praecipitavit. INTERPRES. Lege, *& videas.* CONST. FAN. Franciscus Sanctius hoc distichon non esse Ovidianum suspicatur, sed è margine in contextum irrepsisse, quod de Astyanacte è turre praecipitato jam ante versu 498. dictum sit, *Insulsum*, inquiens, *distichon & nullius imprecationis nec salis.* Sed absit ut ego ipsum obelo confodiam. Omnes enim quotquot excusi sunt libri duos illos versus agnoscunt. Zarottus, Domitius, atque ipse vetus interpres enarrant; denique in vetustissimo Codice San-Victoriano leguntur. Unde γνησίους παῖδας Nasonis esse non dubito. Cujus mens est, ut Ibis Astyanactis instar parentes obtruncari, totamque patriam ferro & flammis devastari videat, ut se vidisse queritur Andromache in his Ennii versibus apud Ciceronem pluribus locis Tusculanarum Quaestionum, & lib. de Oratore:

O pater, ô patria, ô Priami domus,
Septum altisono cardine templum;
Vidi ego te adstante ope Barbarica,
Tectis caelatis, laqueatis,
Auro, ebore instructum regifice;
Haec omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Jovis aram sanguine turpari.

Quae omnia, vidit Astyanax sive Scamandrius Hectoris & Andromachae filius, ex ea turre, unde praeceps missus est, ne quid reliquiarum superesset, quod excidium Trojanum aliquando ultum iret, ut Ovidius ipse retulit versu 498. & lib. XIII. Metamorph. Euripides *Andromache*, & *Troadibus*, Seneca *Troade*, Actu 5. Libanius in Hecto-

ra

Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisus guttur acerno,

Sic

ris vituperio, Ausonius in ejus Epitaphio, Pausanias in Phocicis, ubi ex Lescheo tradit, non Graecorum decreto in Astyanacta saevitum esse, sed privato Neoptolemi odio, qui sibi ejus necem depoposcerat. Ejus Leschei sive Leschae, qui μικρὰν Ἰλιάδα scripsit, carmina de Astyanacte adducuntur ab Isacio Tzetze in Lycophronis Alexandram. Salvagn. *Qualem jam captum, cum flammae* Moreti, & unus Heinsii.

566. *Hectoreus puer.*] Astyanax, de quo supra, & Seneca in Troadibus:

——— ——— turre de summa cadat
Priami nepos Hectoreus, & letum oppetat.

Dictus autem est Astyanax, quod urbi imperaturus videretur; quod timentes Graeci, eum ex altissima turri ab Ulixe praecipitandum curarunt. Ciofan.

566. *Vidit ab urbe.*] *Ab arce* quinque Veteres. Heins. *In urbe* etiam plurimi.

567. *Sanguine probra luas.*] Ut Adonis filius Myrrhae & Cynarae. Interpres. Adonis ex incesto Cinyrae patris, & Myrrhae sororis concubitu natus. Quo flagitio idem fuit avus, qui genitor, eadem mater, quae soror. Is parentum probra sanguine luit ab apro laceratus, ut dictum est ad versum 505. Salvag.

568. *Per facinus.*] *Proh facinus!* Sarrav. & tres alii. eadem varietas Epist. x. 6. ubi vide.

569. *Ossibus inque tuis.*] Ulysses qui à Troja reversus a Telegono filio interemptus est. Interpres. Ulysses Icarii gener, de cujus morte, cum varii varia prodant, Ovidius eos sequitur, qui telo, cui venenosus pastinacae marinae aculeus praefixus esset, à Telegono ex Circe filio imprudenter occisum narrant; cum is Ithacam venisset, ut patrem viseret. Ita Nicander in Theriacis, ubi de Pastinacis. Lycophron in Cassandra, qui tamen evariat. Euripides in Rhoeso extremo. Oppianus lib. II. Halieuticon. versu 497. Sextus Empiricus lib. I. adversus Mathematicos, cap. 16. Parthenius lib. III. Eroticon. Dyctis Cretensis lib. VI. Didymus, & Eustathius ad Odyss. λ. Aristophanis Interpres in Pluto, Proclus in Chrestomathia. Citatur & Sophoclis Tragoedia, quae inscripta erat Ὀδυσσεὺς ἀκανθοπλὴξ, quod spina ictus materiam dederit scribendae Tragoediae. Hinc Horatius lib. III. carminum, Ode 29. de Tusculo à Telegono condito, *Telegoni juga parricidae.* Et autem Pastinaca, quae τρυγὼν Graecis, θαλάσσιον θηρίον φονευτικὸν, ut ait Nicandri Scholiastes. De qua pariter Hesychius, τρυγὼν ἰχθὺς θαλάσσιος, ἧς τὸ κέντρον δηλητήριον. Idem traditur ab Antigono libro Ἱστοριῶν παραδόξων, & ex eodem Antigono Stephanus in γύαρος. Quibus addo Philen in Hexaëmero. Quod autem ipsi κέντρον dicunt, Ovidius *telum* vocavit. Nec omiserim quod Lucianus ait, ἐν τραγοποδάγρᾳ Ulyssem podagra obiisse, jocularitet opinor: nam idem lib. II. Verarum Historiarum à Telegono interfectum refert. Videndi praeterea Ptolomaeus Ephestion lib. IV. & Eustathius in Homerum loco citato de Ulyssis interitu. Salvagn. Vid Ciofan. ad 1 Trist. 1. 114.

171. *Usque loquax.*] Agenor quidam adeo petulans fuit, ut ne Jovi quidem parceret, qui cum curreret ab equo cecidit, & fauces pollice sibi compressit. Interpres. Anticlum Politianus in Miscellaneis ex Homerica Rhapsodia significari voluit, in quo tamen Politiani error apparet: neque enim necavit illum Ulysses, sed eatenus compressit illi labia, quatenus Helena affuit. Error autem ex verbi Graeci similitudine facile ortus, nam quod πνίζειν & πιέζειν literis parum distant, imposuit Politiano. Egnatius. Lege, *Acerno* ut emendavit Politianus, & Anticlum Ortygi filium intellige, quem Ulysses in equo Trojano simul delitescentem suffocavit, ut Triphiodori testimonio apparet. Homerus in IV. Odys. non suffocatum scribit (ut existimare Politianus videtur) sed tamdiu a loquendo prohibitum ab Ulysse, ore manu obstruso, donec Helena, quae apud equum Trojanum Heroum voces assimulabat, Minervae impulsu recederet. Causa Politiani lapsus in Homero haec fuit, quod πίεζε pro πνῖζε accepit. nam illud *premere*, hoc *suffocare* significat. Const. Fan. Hunc locum explicat Politian. in Miscellaneis cap. 75. Intelligitur autem Anticlus, qui cum caeteris Graecis equo Durateo inclusus, ad vocem Helenae, simulantis sermonem & verba uxoris illius, respondere voluit. Sed ab Ulysse eo usque illius fauces compressae, donec cum voce una & vitam amitteret: autore Tryphiodoro. & meminit Homerus quoque Odysseae 4. Tryphiodori versus sunt:

Ἄντικλος δ' ὅτε κέντρον ἐδέξατο Λακεδαιμονίης,
Μοῦνος ἀμειβαίην ἀνεβάλλετο γῆρυν ἀνοίξας·
Ἀλλ' Ὀδυσσεὺς κατέπαλτο, καὶ ἀμφοτέρῃς παλάμῃσιν
Ἀμφιπεσὼν, ἐπίεζεν ἐπειγόμενος στόμα λῦσαι.

Et paulo post:

Καὶ

Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pilà minuaris in altâ,
Ictaque pro solidis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
Tartara, quod natae fecerat ille suae.

In-

Καὶ τὸν μὲν λίπεν ἄσθμα φερέσβιον, οἱ δὲ μιν ἄλλοι
Δάκρυσι λαβροτάτοισιν ἐπικλαύσαντες Ἀχαιοὶ
Κοιλὸν ὑποκρύψαντες ἐς ἴσχιον ἔνδοθεν ἵππου.

Fuit autem hic Anticlus filius Ortygi, ut ex eodem poëta patet. ita enim in catalogo illum describit:

Ὀρτυγίδης Ἄντικλος, ὃν αὐτόθι τεθνειῶτα
Ἵππῳ δακρύσαντες ἐνεστήριξαν Ἀχαιοί. Micyll.

Anticlus proculdubio intelligendus ex luculenta, ut mihi quidem videtur, Angeli Politiani emendatione in Miscellaneis, cap. 75. quam adversus Baptistas duos, Pium nempe Bononiensem, & Egnatium Venetum, defendunt Paulus Leopardus Emendationum lib. 19. cap. 1. & Jacobus Nicolaus Loënsis Miscellaneorum Epiphyllidum, lib. vii. cap. 5. nam cum ad equum illum Trojanum trabibus contextum gravidumque militibus impulsu numinis accessit Helena, voces imitari uxorum cujusque occoepit, ut inibi delitescentium desideria evocaret, & responsa eliceret, Sed enim reliquis patientiam, silentiumque praestantibus, cum solus Anticlus in respondendi lubrico articulo foret, statim est ab Ulysse praeventus, & manibus impressis suffocatus, ut est apud Homerum lib. iv. Odyss. & latius apud Tryphiodorum Poëmate de Ilio capta, qui & Anticlum hunc Ortygidem vocat, uxoremque ejus Laodamiam nominat. Salvagn.

571. *In equo est elisus guttur acerno.*] Habebat opinor ob oculos hunc Virgilii locum libro ii. Æneid.

Praecipue cum jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus.

Non quod equus ille Durateus ex acere solo fabricatus esset; Virgilius enim nunc *abiegnum* facit, ut & Propertius Eleg. 1. lib. iii. & Eleg. 1. lib. iv. modo *pineum*, interdum ex *robore* contextum, ut & Petronius; imo Pausanias in Laconicis *cornum* in ejus fabrica adhibitam prodidit, unde nomen Apollini Carneo. Salvagn. *Usque loquax medio est* Regius, *guttur Agenor* Sarrav. & multi alii cum quibusdam editionibus. *Egener* unus Heins. *guttur acerbum* Gallicus *acerbo* Heinsii.

573. *Aut ut Anaxarchus.*] Anaxarchus Atheniensis fuit, qui suos colonos male tractabat. à quibus occisus est, ejusque ossa in pila occlusa pro frugibus jactata sunt. Interpres. Hanc historiam Laertius tradit, qui Anaxarchum hunc Abderitam fuisse, & Alexandrum secutum scribit. Habuisse autem inimicum Nicocreontem Cypriorum tyrannum. Proinde cum aliquando cum Alexandro coenaret, isque de convivii apparatu Anaxarchum interrogaret, respondisse, omnia laute atque affatim apparata esse, praeterquam quod caput satrapae (Nicocreontem innuens) non eodem allatum esset. Hanc vocem postea Nicocreontem, mortuo Alexandro, ultum, atque Anaxarchum tempestate quadam Cypro appulsum comprehendisse, mortarioque sive pila (ut hic dicitur) impositum pistillis ferreis contundi jussisse: exsecta etiam lingua, ne conviciis, quibus etiam inter supplicia tyrannum incessebat, diutius molestus esset. Micyll. Anaxarchus Abderites, infensum habens Nicocreontem Cypri Tyrannum, ab eo comprehensus, & in pilam conjectus est, ibique ferreis pistillis contusus adeo patienter asperrimos illos cruciatus pertulit, ut dictum illud memorabile ingeminaret: *Tunde, tunde, Anaxarchi follem, Anaxarchum non tundis.* Ad ultimum amputationem linguae minitante Tyranno protinus abscissam dentibus & commanducatam in os ejus impatiens expuit. ex Diogene Laërtio in Anaxarchi vita. Plutarcho de Virtute morali. Clemente Alexandrino Stromatum lib. iv. Celso apud Origenem lib. viii. Philone Judaeo, Gregorio Nazianzeno Epist 58. Ex Latinis, Valerio Maximo lib. iii. cap. 3. Plinio lib. vii. cap. 23. Tertulliano in Apologetico. Quod etiam Tullius obiter tangit lib. iii. de Natura Deorum. Item lib. ii. Tusculan. quaest. Observavit autem Paulus Leopardus Emendationum lib. xviii. cap. 7. hoc loco *solidis* legendum, pro *solitis*, ut per solidas fruges intelligantur *ἀτεράμονες* & *ἀντίτυποι*, id est, immites ac durae. Salvagn. Memoriae vitio hoc de Zenone narrat Ammian. Marc. xiv 9. v. Vales. & Menag. ad Laërt. ix. 59. *Solidis* vero non mutandum vidimus ad 1. Art. 94. non vero nondum immites, sed integras intelligo, imminutas & contusas. & ita fere semper *solida* dicuntur integra, ut *solidus dies* Horat. 1. Od. 1. Statio lib. iv. Sil. iii. 36. & Censorin. cap. xi. *imago Lunae* Noster lib vii. Met. 181. *solida* fides ii. 640. *totam & solidam* virginitatem dicit Tertul. de Monogam cap. 3 Burm.

573. *Pila minuaris in alta.*] Quia apud majores nostros molarum non erat usus, ut ait Servius in lib. 1. Æneid. frumenta torrebant, & in

Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Choroebi
Vicit, opem miseris Argolicisque tulit.

Ut-

pilas missa pinsebant, unde & pinsores dicti, qui nunc pistores vocantur. Quod etiam Naso tradit lib. VI. Fastor.

Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Et Fornacali sunt sata sacra Deae.

Hinc *fornacarius* servus pro pistrinario apud Ulpianum in l. 81. §. *si fornacarius*, *ff. ad legem Aquiliam*, ut recte mea quidem sententia Budaeus emendavit, & fornacator in l. continetur, 14. ff. de instr. vel instrum. leg. Quin etiam Dea Fornax ob hanc caussam colebatur, & fornacalia sacra 21. Kal. Mart. celebrabantur, de quibus Ovidius iisdem Fastorum libris:

Facta Dea est Fornax, laeti Fornace coloni
Orant, ut vires temperet illa suas.
Curio legitimis tum Fornacalia verbis
Maximus indicit, nec stata sacra facit.

Ejusdem meminit Lactantius, ut & Fornacaliorum Festus his verbis: *Fornacalia feriae institutae sunt farris torrendi gratia, quod ad fornacem, quae in pistrinis erat, sacrificium fieri solebat. Fornacalia sacra erant, cum far in fornaculis torrebant.* Porro sacra etiam in honorem Vestae instituta sunt, quod farra solummodo in furnis Vestae, hoc est, ignis beneficio torreri consuessent. Tandem molarum usus à Myleta sive Mylante repertus est, ut Pausanias author est in Laconicis, & Stephanus in Μυλαντία. Ac primum jumentorum vel servorum opera circumagebantur; unde pistrinum pro opere & munere ingentis laboris, molestiae ac negotii pleno usurpatur. Deinde molarum aquariarum usus excogitatus est, de quo dubium est, an veteribus etiam Romanis cognitus fuerit. Procopius enim tradit Belizarium Justiniani Ducem Romae à Gothis obsessae rationem invenisse, ut molae aqua agitatae frumentum comminuerent. At jam earum meminerat Imperator Zeno in l. decernimus, *C. de Aquae ductu* lib. II. ubi eas *aquae molas* appellat. Imo Plinius lib. XVIII. cap. 10. earum mentionem facit his verbis: *Major pars Italiae nudo utitur pilo, rotis etiam quas aqua versat obiter & molat.* Undo Vido Pancirolus tit. 22. libri Rerum recens inventarum, usum earum aliquandiu intermissum, postea vero à Belisario renovatum existimat. SALVAGN. *In ima* Regius & Petav. & quinque alii *in una*, Sarrav. & sex alii. pro *jactaque lectaque* Francof. duo alii & prima editio. Heinsius conjecerat *Fractaque*.

575. *Utque patrem Sameum.*] Sameus filiam habuit nomine Leucotheam, à Phoebo adamatam, quam ob caussam pater ipsam defodit. Phoebus in ultionem puellae Sameum interfecit. INTERPRES. Purum putum figmentum. SALVAGN. In nonnullis codicibus sic lego, *utque patrem Psamathes*, quae lectio magis probatur. Psamathe enim Crotopi Argivorum Regis filia fuit, quae quoniam ex Apollinis compressu filium peperisset Linum nomine, jussu patris sibi mortem conscivit. lege Statium & ejus commentarium lib. II. Theb. qui tamen Crotopi ab Apolline interempti nullam faciunt mentionem. CONST. FAN.

575. *Utque patrem Psamathes.*] In Aldinis legitur. ut de Crotopo Psamathes patre, cujus crudelitate Linus infans expositus, & à canibus laceratus fuit, intelligatur. Et hanc lectionem etiam probabilem facit id quod statim sequitur de Coroebo, de quo Pausanias in Atticis cap. 43. in hunc modum scribit: Ἐπὶ Κροτώπου λέγουσιν ἐν Ἄργει βασιλεύοντος, Ψαμάθην τὴν Κροτώπου τεκεῖν παῖδα ἐξ Ἀπόλλωνος, ἐχομένην δὲ ἰσχυρῶς τοῦ πατρὸς δείματι, τὸν παῖδα ἐκθεῖναι. καὶ τὸν μὲν διαφθείρουσιν ἐπιτυχόντες ἐκ τῆς ποίμνης κύνες τοῦ Κροτώπου, Ἀπόλλων δὲ Ἀργείοις ἐς τὴν πόλιν πέμπει Ποινήν, ταύτην, τοὺς παῖδας ἀπὸ τῶν μητέρων φασὶν ἁρπάζειν, ἐς ὃ Κόροιβος ἐς χάριν Ἀργείοις φονεύει τὴν Ποινήν. Φονεύσας δὲ, οὐ γὰρ ἀνίει σφᾶς δευτέρα ἐπιπεσοῦσα νόσος λοιμώδης, Κόροιβος ἑκὼν ἦλθεν ἐς Δελφοὺς, ὑφέξων δίκας τῷ θεῷ τοῦ φόνου τῆς Ποινῆς. ἐς μὲν δὴ Ἄργος ἀναστρέφειν οὐκ εἴα Πυθία. τρίποδα δὲ ἀράμενον φέρειν ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ. καὶ ἔνθα ἂν ἐκπέσῃ οἱ φέροντι ὁ τρίπους, ἐνταῦθα Ἀπόλλωνος οἰκοδομῆσαι ναὸν, καὶ αὐτὸν οἰκῆσαι, &c. Vides haec per omnia convenire huic loco, nisi quod de interitu ac caede Crotopi mentio aperte nulla fit. Verisimile autem est, & Crotopum eadem hac peste, aut etiam ab ipso Apolline, neci datum: & ab eodem antea filiam ob vitium oblatum interemptam, alicubi lectum esse. Idque hic Ovidium secutum. MICYLL. Crotopum Argivorum Regem, cujus filia Psamathe Linum ex Apolline clam pepererat, quem negligentia pastorum, apud quos educaretur, à canibus discerptum supra diximus ad versum 482. Crotopus cognito filiae partu ipsam morte affecit, ut canit Papinius lib. I. Thebaidos, 590. his versibus:

——— *Hic vero attonitas ut nuntius aures*
Matris adit, pulsi ex animo genitorque pudorque,
Et metus, ipsa ultro saevis plangoribus amens
Tecta replet, vacuumque ferens velamine pectus
Occurrit confessa patri; nec motus, at atro
Imperat, infandum, cupientem occumbere letho.

Ovi-

Utque nepos Æthrae, Veneris periturus ob iram,
Exsul ab attonitis excutiaris equis.

Pro-

Ovidius addit Phoebum de Crotopo ipso poenas exegisse: nam & Argivis omnibus infensum fuisse proximo disticho videbimus. SALVAGN. Scribe *Psamathes* ex Photio. HEINS. *Samacis* Jureti & quatuor. *Samates* Petav. *Salmacis atque patrem* duo. vid. Lutatium ad Stat. I Theb. 570. & VI. 64. & Conon. Narr. XIX. pro *in ima* & hic *in alta* Gallicus liber. *feceras ille* etiam scripti & editi plures. *quot natae* unus Heinsii. BURM.

577. *Inque tuos.*] Choroebus monstrum profligavit, quod infantes è matrum sinu raptos devorabat. INTERPRES. Hic Coroebus non est ille, qui inter viros stultitia insignes memoratur, in quorum numero Mammacuthos, Militides & Butalion recensentur, ut testis est Aristophanis commentator in Ranis. Scribit enim Zenobius in collectaneis Adagiorum, Coroebum Mygdonis filium, Trojani Belli tempore in lucem editum, tantae fatuitatis fuisse, ut maris fluctus numeraret, unde proverbium in insanientes exiit, Κορήβου ἠλιθιώτερος, id est, *Coroebo stolidior.* Ejus autem, quem Ovidius memorat, sepulchrum Megaris fuisse Pausanias in Atticis scribit, de quo nonnulla Statianus interpres in secundum. CONST. FAN. Pausanias in Atticis, pag. 42. editionis Wechelianae: *Regnante Argis Crotopo, ejus filiam Psamathen tradunt puerum, quem ex Apolline pepererat, ut patrem à quo sibi plurimum metuebat celaret, exposuisse. Cumque ita accidisset ut à canibus Regis pecoris custodibus dilaceraretur, Apollinem Argivis diram quandam belluam immisisse. Poenam ipsi appellarunt, quae à matrum gremiis infantes rapiebat: Monstrum vero illud Choroebum Argivorum miseria adductum confecisse.* Statius lib. I. Thebaidos ỳ. 596. hoc monstrum graphice describit his versibus, quos licet plusculos, quia vice Commentarii sunt, hic adscribendos putavi.

Sero memor thalami moestae solatia matri
Phoebe paras, monstrum infandis Acheruntis sub ima
Conceptum Eumenidum thalamis, cui Virginis ora
Pectoraque, aeternum stridens à vertice surgit,
Et ferrugineam frontem discriminat anguis.
Haec tam dira lues nocturno squalida passu
Illabi thalamis, animasque à stirpe recentes
Arripere altricum gremiis, morsuque cruento
Devesci, & multum patrio pinguescere luctu.
Haud tulit armorum praestans animique Choroebus,
Seque ultro lectis juvenum, qui robore primi
Famam posthabita faciles extendere vita
Obtulit. Illa novos ibat populata penates
Portarum in bivio; lateri duo corpora parvûm
Dependent, & jam unca manus vitalibus haeret;
Ferratique ungues tenero sub corde tepescunt.
Obvius huic latus omne virum stipante corona
It juvenis, ferrumque ingens sub pectore diro
Condidit, atque imas animae mucrone corusco
Scrutatus latebras, tandem sua monstra profundo
Reddit habere Jovi ———

Ovidius *pestem* appellat, ut Statius *luem*, quod est exitium praesens, pernicies & calamitas certissima, quo nomine interna monstra proprie dicuntur. Sic enim Ennius apud Ciceronem lib. IV. Academicarum Quaestionum, Virgilius lib. VII. & Claudianus lib. I. in Rufinum Furias vocant, quemadmodum Graecis λοιμὸς Metaphorice dicitur, pro eo quod est Φθοροποιὸς, ut Hesychius exponit, sive Φθορεὺς, ut Suidas. Adeo ut Obertus Gisanius, vir eruditus, in Indice Lucretiano, existimet eos barbarizare, qui hac voce pro morbo, quem veteres constanter *pestilentiam* vocant, utuntur, cui Casperius Gevartius Electorum, lib. II. cap. 5. & Fridericus Gronovius Observationum, lib. III. cap. 15. assentiuntur. Sed non ego credulus illis. Ennius enim, qui teste Cicerone lib. de Oratore, non discedit à communi more verborum, hanc vocem pro *pestilentia* sive *pestilitate*, ut Lucilius & Lucretius loquuntur, usurpavit hoc versu apud Priscianum lib. IX.

Hos pestis necuit, pars occidit illa duellis,

Et Horatius, idoneus latinitatis Author, Ode 21. lib. I. ubi de tribus illis horribilibus malis nempe bello, fame, & pestilentia:

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque à populo & Principe Caesare, in
Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

Justinus etiam lib. XX. *Ob haec cum peste & seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adierunt.* Atque alii prope innumerabiles Latinae Linguae authores. Haec autem libenter à me vindicata sunt, quod studiosis consultum vellem, ne qua deinceps dubitatio scribentes oratione astricta remoretur, soluta enim libentius *pestilentia* uterer. SALVAGN.

579. *Utque nepos Aethrae.*] Id est, Hippolytus. INTERPRES. Hippolytus ex Theseo patre nepos Aethrae, qui dum coelibem vitam ducens sese venatu exerceret, & constanti animo mulieres sperneret, à Phaedra noverca patre absente turpiter amatus est, cujus desiderio cum obtemperare noluisset, reverso patre noverca sese ab eo interpellatam finxit: Theseus in furorem versus filium

T 2 urbe

Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt fratres sex cum Damasichtone caesos,
Intereat tecum sic genus omne tuum.

585 Ad-

urbe cum detestatione expulit. Ille conscenso curru fugam arripuit, sed cum juxta littus proficisceretur, equi horrendo phocae è mari emergentis aspectu conterriti, ipsum per scopulos & saxa raptarunt tanto impetu, ut compagibus dissolutis infelicem juvenem loris implicitum discerpserint, adeo ut effusis visceribus nec artus ubi cohaeserint. Fabula sive historia nota ex Nasone l. xv. Metamorph. item lib. III. & VI. Fast. Euripide & Seneca in Hippolyto, Virgilio lib. VII. Æneid. Hygino fab. 47. Diodoro Siculo lib. V. Plutarcho in Parallelis, histor. 34. Lactantio, qui fabulam ridet lib. I. Divinarum Institutionum, cap. 17. Sed enim Troezenii apud Pausaniam in Corinthiacis negabant Hippolytum ab equis distractum esse, nec ullo in loco sepulcrum illius extare affirmabant. Verum illi à Diis eum honorem habitum, ut in siderum numerum relatus, idem ipse sit, qui Auriga coelestis dicitur. Hippolyti vero nomen ductum est ab eventu; est enim ἵππος *equus*, λύομαι *solvor*, quod ridiculum putat Ausonius Epigram. 19. quasi futura praescierint, qui nomen indiderant, cum scribit in Meroën, anum ebriosam:

Qui primus Meroë nomen tibi condidit, ille
Thesidae nomen condidit Hippolyto.
Nam divinare est nomen componere, quod sit
Fortunae, morum, vel necis indicium.

Nec omiserim B. Hippolytum pro confessione fidei sub Valeriano Imperatore, praeter alia tormenta, pedibus ligatis ad colla indomitorum equorum per sentes & rubos misere distractum, Romae Idibus Augusti Martyrium consummasse, quemadmodum Martyrologia testantur. Quod sequitur *Veneris moribundus ob iram*, id vero negotium facessit. An Ovidius alludit ad vetus illud odium, quo Venus Solem & ejus posteros prosequebatur, de quo sic Hyginus fab. 148. *Soli autem Venus ob indicium ad progeniem ejus semper fuit inimica.* Servius in Eclogam VI. Virgilii *de Pasiphae* loquens, *Ob iram scilicet Veneris, quae irata Soli, quod se, ut quidam volunt, Anchisae, aut ut alii, Marti conjunctam prodidisset, sobolem ejus inhonestis amoribus subjecit, ut Circen, Medeam, Pasiphaën.* Idem eadem scribit ad lib. VI. Æneid. ut & Euripidis Scholiastes in Hippolytum, Valerius Flaccus lib. VI. Argonaut. de Venere:

Sensit Diva dolos, jampridem sponte requirens
Colchida, & invisi genus omne exscindere Phoebi,
Tum vero optatis potitur ——

Phaedra ipsa apud Senecam in Hippolyto:

Stirpem perosa Solis invisi Venus,
Per nos catenas vindicat Martis sui.

Et de ipsa etiam nominatim Fulgentius lib. II. Mytholog. *Venus enim cum Marte concubuit, quam Sol inveniens Vulcano prodidit. Illa adamante catenas afficit, amboque religans, Diis turpiter jacentes ostendit. Illa dolens quinque filias Solis amore succendit, id est, Pasiphaën, Medeam, Phaedram, Circen, Dircen.* Idemque produnt Nonnus Dionysiac. lib. XXXIII. Eustathius in VIII. Iliad. Quo pertinet illud Phaedrae scribentis ad Hippolytum, apud Ovidium nostrum:

Forsitam hunc fato generis reddamus amorem,
Et Venus ex tota gente tributa petit.

Quamobrem Hippolytus ob indignationem Veneris periisse videtur, cum illa Phaedram novercam in ejus amorem stimularit, quae ab eo repulsam passa praeoccupatis Thesei auribus, crimen, quod erat ipsius proprium, in illum transtulit. An Hippolytus ob iram Veneris interemptus dicitur, quod ab ipso Dea contemneretur, velut innuere videtur Ovidius lib. V. Fastorum:

Hippolyte infelix, velles coluisse Dionem,
Cum consternatis diriperere equis.

Idque fusius declarat Euripides in Hippolyto coronato, apud quem Diana indigne ferens honestissimi adolescentis interitum, cujus culpa omnis haerebat in Venere, minatur non impune laturam: nam se quoque interfecturam aliquem, qui Veneri eximiè carus sit, ut ipsam pari dolore afficiat. SALVAGN. *Veneris periturus* meliores. HEINS. *ab ira* etiam Regius unus. *moribundus* editi quidam & septem scripti.

581. *Propter opes nimias.*] Polydorum dicit à Polymnestore occisum. INTERPRES. Vatic. & Mast. *opes magnas.* placet. lib. XIII. Metamorph.

—— *Polymnestoris illic*
Regia dives erat, cui te commisit alendum
Clam, Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis
Consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
Adjecisset opes, animi irritamen avari.

De Polydoro, & Polymnestore, lib. III. Aeneid. & in Hecuba Euripidis. CIOFAN. Per hospitem Polymnestor, per alumnum Polydorus intelligendi. Priamus enim Regni sui eversionem prospiciens,

Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
Sic tibi sint vitae taedia justa tuae.
Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Et laesus linguâ Battus ab ipse suâ.

Aë-

ciens, Polydorum ex Hecuba filium natu minimum ad Polymnestorem generum, Thraciae Regem, clam educandum misit, cum magno auri pondere, unde Trojanorum opes aliquando instaurarentur. Ille potiundi auri cupidus alumnum obtruncavit, ut videre est apud Euripidem in Hecuba, Virgilium lib. III. Æneid. Ovidium nostrum lib. XIII. Metam. qui jam ante mentionem fecerat versu 269. ubi de Polymnestoris occaecatione. SALVAGN. *Opes nimias* Sarrav. & unus Heinsii & quidam editi. *minimas* Regius unus. *ut perfidus hospes* Bonon.

583. *Usque fernnt fratres.*] De Niobe, & filiis & filiabus suis nota est fabula. INTERPRES. Sequentibus quinque versibus una eademque fabula continetur. Niobe Amphionis Thebarum Regis uxor numerosa sobole, puta septem maribus, quorum unus fuit Damasichton, & puellis totidem, eo usque gloriabatur, ut non solum ausa esset Latonam in contentionem felicitatis provocare, sed etiam contumeliis adeo lacessere, ut Apollo filios, Diana filias sagittis confecerint. Quam fabulam copiose pertractat Ovidius lib. VI. Metamorph. Eamque commemorant Homerus Iliad. ω. Diodorus Siculus lib. IV. Bibliothecae, Apollodorus lib III. Ælianus lib. XII. cap. 36. de varia historia, Pausanias in Boeoticis, & Corinthiacis, Plutarchus lib. de Superstitione, Libanius duabus Ethopoeiis, Hyginus fab. 9. Aliique passim, quos inter de numero liberorum non convenit. SALVAGN. *Usque fernnt natos septem natasque peremptas* unus Heinf. *fernnt natos* etiam tres & prima editio. *tote cum* quinque. *intereat totum* editi aliquot.

585. *Addidit ut fidicen.*] Id est Amphion, pater eorum, qui seipsum prae dolore interfecit. INTERPRES. Amphion simul ac didicit, quo pacto liberi miserandum in modum interiissent, vitae pertaesus gladium sibi in viscera adegit, teste Ovidio ipso lib. VI. Metamorph.

Nam pater Amphion, ferro per pectus adacto,
Finierat moriens pariter cum luce dolores.

Fidicen dicitur notâ fabulâ, de quâ praeter alios Horatius in Arte Poetica:

Dictus & Amphion, Thebanae conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet.

SALVAGN.

586. *Taedia justa.*] *Juncta* vel *victa* Petav.

587. *Utque soror Pelopis.*] Id est, Niobe, quae in saxum mutata est, ut Ovidius scribit. INTERPRES. Niobe viso tot liberorum interitu, prae dolore in saxum obriguit, quod in Sipylum Phrygiae montem per turbinem translatum, lacrymas hodieque profundit, ut author est Ovidius eodem libro Metamorph. in his:

——— intra quoque viscera saxum est,
Flet tamen, & validi circundata turbine venti,
In patriam rapta est, ubi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymis etiam nunc marmora manant.

Quin etiam Pausanias in Atticis, scribit praeruptam esse crepidinem in Sipylo, quae, si propius existas, neque lugentis neque mulieris speciem praeferat, sin procul, & mulier, & lugens videatur. Fabulae meminerunt Callimachus, Hymno in Apollinem, Q. Smyrnaeus lib. I. Paralipomenon, Cicero lib. III. Tusculanarum quaestionum. Aliique innumeri. Pelopis vero sororem dixit Ovidius, quoniam ut ipsa de se loquitur lib. VI. Metamorph.

——— ——— mihi Tantalus auctor,
Cui licuit soli superorum tangere mensas.

Tantalus autem Pelopis pater. Mirum illud apud Vocontios nostros Nioben divinos honores consecutam esse, cujus statuam plorantis instar in Sacello cujusdam vici non longe à Vasione oppido in comitatu Venascino Pontificiae ditionis positam, Vicani sub nomine Sanctae *Nieblae* memoria etiam nostra colere, & superstitiose ad eliciendam pluviam circumferre solebant, donec re cognita Josephus Suaresius Episcopus Vasionensis, vir antiquitatis peritissimus, ante aliquot annos statuam confringendam, & superstitionem abolendam curavit. SALVAGN. *Saxo indureris* Petavian. & alius. *aderto* plurimi.

588. *Et laesus lingua.*] Battus furtum Mercurii prodidit, à quo fuit versus in silicem. INTERPRES. Fabulantur Mercurium, Apollinis armentum pascentis, boves abegisse, nemine teste praeter Battum, cui Mercurius vaccam dederat, ne furtum proderet. Cum autem Mercurius hominis fidem experiri vellet, mutatâ formâ duplicique praemio proposito, pro indicando furto inconstantiam & perfidiam Batti cognovit, eumque in Silicem convertit, *qui nunc quoque dicitur Index*, ut narrat Ovidius lib II. Metamorphoseon, & Antoninus Liberalis Fab. 23. qui scribit Mercurium abegisse buculas duodecim, boves injuges centum,

Omnis Abydenâ sit tibi pejor aquâ.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis,
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor,
Aut

sius tumulum diu luxisse, ac demum tabe & moerore extinctum scribit. Quanquam Pausanias in Corinthiacis, quâ ex Corinthiaco agro in Sicyonium iter est, Eupolidis sepulchrum fuisse tradit. Priorem tamen sententiam secuti Baptista Egnatius, Franciscus Sanctius, Adrianus Turnebus Adversar. lib. IX. cap. 25. Andreas Schottus Observationum lib. II. cap 32. hunc Ovidii locum ad Eupolin referunt, quibus ego vix assentior: Ovidius enim Comicum suum, quicunque ille est, natando submersum dicit, quod aperte significare videtur illud, *dum nabat*, nisi forte eodem sensu accipiendum, quo Virgilianum illud ex lib. IV. Georgicôn, de Eurydice:

Illa quidam Stygia nabat jam frigida cymba.

Pro eo quod est *vehebatur*, contra quam Eupolidi accidisse proditum est. Duriuscula namque videtur interpretatio Turnebi, sentientis Eupolin, postquam in undas cecidisset, depressa vel fracta navi, natando interiisse. Ad Terentium quod attinet, Q. Consetius apud Ælium Donatum in ejus vita, redeuntem ipsum è Graecia periisse in mari dicit, cum centum & octo fabulis conversis à Menandro. Volcatius autem, nunquam visum, cum iter in Asiam facturus navim semel conscendisset. Quamobrem Zarottus & Philippus Beroaldus in eo libro, quem Annotationes inscripsit, Terentium à Nasone significari putant, adeo ut Beroaldus haec adjecerit: *Unde vehementer illorum doctrinam desidero, qui in hujus loci enarratione interpretamenta nugatoria commenti sunt.* Ego certe Menandrum cum veteri Interprete malim intelligere, cujus quidem sepulcrum in Attica ostendi venientibus ex Piraeeo Pausanias initio Atticorum author est, ex quo patet haud absimile veri esse, quod idem Interpres de Menandri interitu prodidit. Ceterum Ovidii votum Menandri exitio plenius; Menander enim *liquidis*, hoc est puris aquis, interiit; Ibis autem *Stygiis*, hoc est venenatis, periturus. Enimvero Styx illa decantata ex praerupta Arcadiae rupe in Pheneatarum finibus juxta Nonacris oppiduli ruinas in saxum guttatim cadit; inde permeato saxo in Crathin fluvium delabitur: Mortifera illa quidem cum homini, tum cuivis alii animantium generi, cujus veneni tanta vis est, ut non aere, non ferro, non testa contineatur, equi ungulae duntaxat patiens, ut Pausanias in Arcadicis, & Justinus lib. XII. scribunt, aut muli, ut Arrianus & Plinius in fine lib. XXX. item Vitruvius lib. VIII. aut asini, ut Plutarchus in Alexandro, quod Ælianus lib. X. cap. 40. Historiae Animalium, ad asinum Scythicum refert. Curtius autem in fine lib. IX. ungulam jumenti dicens, rem in medio reliquit. Cujus aquae veneno, sunt qui Alexandrum Macedonem magna Aristotelis infamia enectum scribunt. Nasoni vero *Stygius liquor* proprie dictus, quoniam Graecis *ςυγὸς ὕδωρ* appellatur. Herodotus lib. VI. de Nonacri loquens, *ἐν δὲ ταύτῃ τῇ πόλει λέγεται εἶναι ὑπ' Ἀρκάδων τὸ ςυγὸς ὕδωρ*, &c. *In hac autem urbe ab Arcadibus fertur esse Stygis aqua*, Strabo lib. VIII. *περὶ Φενεὸν δὲ ἐςι καὶ τὸ καλούμενον ςυγὸς ὕδωρ, λιβάδιον ὀλεθρίου ὕδατος; νομιζόμενον ἱερόν. Propter Pheneum est etiam ea, quae Stygis dicitur aqua, stillicidium aquae perniciosae, quam sacram habent*, Plutarchus libro *περὶ τοῦ πρώτου ψυχροῦ*, de Primo Frigido, *ὡς περὶ τὸ Ταίναρον, ὃ δὴ ςυγὸς ὕδωρ καλοῦσιν, ἐκ πέτρας γλισχρῶς συλλειβόμενον οὕτως ψυχρὸν, ὥς τε μηδὲν ἀγγεῖον ἄλλο, μόνην δὲ ὁπλὴν ὄνου ςέγειν, τὰ δὲ ἄλλα διακόπτει καὶ ῥήγνυσιν. Velut ad Taenarum, quam appellant Stygis aquam, de saxo exiliter scatentem, cujus rigor tantus est, ut alio vase nullo, sed asinina duntaxat ungula, contineatur, cetera frangat atque rumpat.* Quo quidem loco pro *περὶ τὸ Ταίναρον* legendum existimo *περὶ Φενεὸν*, aut potius *περὶ Νώνακριν*. Nam *ςυγὸς ὕδωρ* in Arcadia; Taenarus autem promontorium est in Laconia. Error sine dubio natus ex eo, quod Poëtae Stygem inferorum finxerunt, praeterea & in Taenaro antrum esse ad inferos deducens, de quo Virgilius lib. IV. Georgicôn. *Taenarias etiam fauces alta ostia Ditis*, Plutarchus vero de stillicidio Arcadiae manifesto loquitur, de quo etiam Vitruvius libro laudato. *Est in Arcadia Nonacris nominata terrae regio, quae habet in montibus è saxo stillantes frigidissimos humores. Haec autem aqua ςυγὸς ὕδωρ nominatur, quam neque argenteum, neque aeneum, neque ferreum vas potest sustinere, sed dissilit & dissipatur*, &c. SALVAG. *Comicus ut liquidis* (sive *mediis*, ut alii) *perit, dum nabat in undis.*) Suidas, *Εὔπολις, Ἀθηναῖος κωμικός. οὗτος ιζ. ἐτῶν γεγονὼς, ἤρξατο ἐπιδείκνυσθαι, δὲ ἐδίδαξε δράματα ιζ. ἐνίκησε δὲ ζ. καὶ ἀπέθανε ναυαγήσας κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐν τῷ πρὸς Λακεδαιμονίους πολέμῳ. καὶ ἐκ τούτου ἐκωλύθη ςρατεύεσθαι ποιητήν.* Platonius autem de differentiis Comoediarum, *ἴσμεν γοῦν*, inquit, *τὸν Εὔπολιν, ἐπὶ τῷ διδάξαι τοὺς Βάπτας, ἀποπνιγέντα εἰς τὴν θάλασσαν ὑπ' ἐκείνων, εἰς οὓς καθῆκε τοὺς Βάπτας καὶ διὰ τοῦτο ὀκνηρότεροι πρὸς τὰ σκώμματα ἐγένοντο.* Sed Ovidius priorem traditionem secutus videtur. MICYLL.

593. *Mediis.*] *Liquidis* fere omnes scripti, & quatuor etiam seq. versu pro *Stygius*, habent, *liquidus*. Vide ad III. ex Pont. VII. 28. *dum navis* duo.

Aut ubi ventoſum ſuperâris naufragus aequor
Contactâ pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem, tutela Dianae,
Dilanient vigilum te quoque turba canum.
Aut ut Trinacrius, ſalias ſuper ora gigantis,

Plu-

595. *Aut ubi ventoſum.*] Palinurus Æneae navis gubernator, cum triduo enataſſet, à Velienſibus in litore eſt interfectus. INTERPRES. Palinurus fuit navis Æneae gubernator, quem navi excuſſum, & triduo fluctibus agitatum, cum terrae paulatim adnaſſet, & jam montis cacumen prenſanti certa ſpes ſalutis affulſiſſet, latronum vis invaſit, & occiſum in mare deturbavit. Ex Virgilio lib. VI. Æneidos, apud quem Palinurus Æneae caſum exponit. SALVAGN. *Superabis* unus Heinſii & editi aliquot.

597. *Utque cothurnatum.*] Euripides à canibus dilaniatus. INTERPRES. Quod Domitius de Euripide ſcripſit, bene certe interpretatus eſt, illud addidiſſet vellem, quod Aribeus Macedon, & Crateuas Theſſalus, poëtae dum invident gloriae, canes à Lyſimacho Archelai ſervo immittendos curarunt, qui ſecurum illum invaderent, & laniarent. Non deſunt tamen, qui illum à foeminis diſcerptum prodiderint, dum intempeſtive ad Craterum Archelai amaſium proficiſcitur. Sed eum alii, dum Nicodici uxorem ſolicitat, interfectum ſcribunt. Vixit autem annis 75. cujus oſſa Pellam Archelai juſſu deportata ſunt. ſed & Gellius XV. non pauca. EGNATIUS. Euripides, quem Poëtarum τραγικώτατον Ariſtoteles in Poëtica vocat, ab Archelai Regis coena in Macedonia domum hoſpitalem repetens, canum morſibus laniatus obiit, ut ſcribit Valerius Maximus lib. IX. cap. 12. A Gellius lib. XV. cap. 20. Stephanus de Urbibus, verbo Βέρμιος. Suidas, Moſcopulus Ex recentioribus copioſe L. Giraldus cap. VII. de Hiſtoria Poëtarum. Canes autem dicti *tutela Dianae*, quod illa ſit κυνηγέτις, id eſt venatrix. Quamobrem canes illi ſacri, authore Phurnuto. SALVAGN.

597. *Vatem tutela Dianae.*] Quomodo libri. opinor tamen Naſonem ſcripſiſſe:

Utque cothurnatum tutela Diania vatem.

Sic & in Faſtis lib. V. 141.

Exagitant & Lar & turba Diania fures.

Ubi multi codices, etiam ex antiquioribus, & *fures turba Dianae*. apud Gratium *arma Diania*. Cato in Originibus apud Priſcianum, *Lucus Dianius in Nemore Aricino*. HEINS.

598. *Dilanient.*] *Dilaceret* Sarrav. & duo alii. *Dilacerent* Gallicus. *juvulo* vel *vigilum* Sarrav.

599. *Aut ut Trinacrius.*] Empedocles Agrigentinus pro vana gloria ardenti Ætnae inſiluit, quod dicit Horatius. INTERPRES. Lege, *Trinacrii*. CONST. FAN. *Trinacrius*. Ita recte Scedae San-Victorianae, non, ut libri omnes excuſi, *Trinacrii*, qua quidem appellatione Empedoclem ſignificari quivis mediocriter literis tinctus intelliget. Ipſe enim Agrigentinus fuit, ut ipſemet author eſt iis verſibus, quos Diogenes Laertius in ejus vita profert, ut & Lucretius lib. I.

Quorum Agragantinus cum primis Empedocles eſt,
Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris.

Tullius etiam in Laelio *Agrigentinum*, & Horatius in Arte Poëtica *Siculum Poëtam* illum nominant. De cujus interitu, cum varii varia prodiderint, Hippobotus, quem Ovidius ſequitur, eum clam relictis ſociis Ætnam Siciliae montem adſcendiſſe, & in ardentem Cratera ſe praecipitem dediſſe retulit, ut ex eo narrat Diogenes Laërtius his verbis: lib. VIII. §. 69. Ἱππόβοτος δέ φησιν ἐξαναστάντα αὐτὸν ὡδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην, εἶτα παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι, καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην βεβαιῶσαι ὅτι γεγόνει θεός, ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κρηπίδων, χαλκᾶς γὰρ εἴθιστο ὑποδεῖσθαι. Quorum haec eſt ſententia: *Hippobotus autem ait illum quondam ſe domo in montem Aetnam contuliſſe, deinde cum eò perveniſſet in crateras illos deſiliiſſe, atque ex oculis hominum ſublatum eſſe, volentem hanc de ſe famam eſſe, cum una ex ejus crepidis à flamma in altum ſublevata & ejecta eſſet, aereis enim crepidis uti ſolebat.* In quam ſententiam Laërtius Epigramma ſe ſcripſiſſe teſtatur, quod etiam extat lib. III. Epigramm. ſic Horatius libro laudato:

——— Dicam, Siculique Poëtae
Narrabo interitum: Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Inſiluit. Sit jus liceatque perire Poëtis.

Idemque tradit Lucianus in Icaromenippo, & rurſus in Peregrino, ut & Tertullianus ad Martyres. Ipſumque proculdubio Ulpianus intelligit in leg. VI. §. 7. *ff de injuſto rupto & irrito facto teſtam.* in his, *Quod ſi quis taedio vitae vel valetudinis adverſae impatientia, vel jactatione, ut quidam Philoſophi, mortem ſibi conſciverunt, in ea cauſa ſunt, ut eorum teſtamenta valeant.* Quod Accurſius animadvertit. Strabo tamen lib.

VI. id

Plurima quà flammas Sicanis Aetna vomit.
Diripiantque tuos infanis unguibus artus
Strymoniae matres; Orpheos effe ratae.
Natus ut Althaeae flammis abfentibus arfit,
Sic tuus ardefcat ftipitis igne rogus.

Ut

vi. Id negat, *οὔτε γὰρ προσιτὸν εἶναι τὸν τόπον, οὐδ' ὁρατόν: Locum enim ipfum neque aditu neque afpectu facilem effe.* SALVAGN.

599. *Super ora Gigantis*], *plurima.*] Eodem modo videtur ufurpaffe *τὸ plurima*, quo Virgilius lib. I. Æneid.

Jamque afcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverfaque afpectat defuper arces.

Et Statius lib. I. Thebaidos:

——— *Abrupta quà plurimus arce Cytheron*
Occurrit coelo.

Nifi forte fic interpungendum: *Super ora Gigantis plurima, quà flammas*, ut dictio *plurima* non ad Ætnam, fed ad ora Gigantis referatur. Typhoeus enim five Typhon centiceps à Poëtis fingitur, Pindarus in Olympiis Ode 4.

——————— ὃς Αἴτναν ἔχεις
Ἶπον ἀνεμόεσσαν ἑκατογκεφάλα Τυφῶνος.

——————— *qui Aetnam habitas*
Onus ventofum centicipitis
Typhonis.

Et in Pythiis, Ode I. *Τυφὼς ἑκατοντακάρανος.* Nec abfimiliter Ariftophanes in Nebulis ipfum vocat *ἑκατοντακέφαλα.* Neque vero temere dixit Ovidius *fuper ora*, quoniam, ut idem ait lib. v. Metamorph.

Dextra fed Aufonio manus eft fubjecta Peloro,
Laeva Pachyne tibi, Lilybaeo crura premuntur,
Praegravat Aetna caput ———

Neque vero tantum veteres a vera religione alieni, Gigantes quofdam Ætna monte praegravatos affiduis flammis torqueri crediderunt, fed etiam conftans aliquorum Chriftianorum opinio fuit, ad montem illum, ubi perpetuum incendium tot jam annis fuit, ignea voragine fontium animas expiari: unde anniverfariae demortuorum exequiae, quae menfe Novembri celebrantur, initium habuerunt. Quum enim Odilo, Monachorum Cluniacenfium Praefectus, flammas circa Ætnam videret, & clamores audiret, qui partim ex fremitu maris ferventis, partim ex eructatione Ætnaei ignis, ubi acrior per fpiracula cavernarum ventus incumbit, jugiter fiunt, exiftimavit Daemones lamentari, quod per preces & facrificia Chriftianorum animae ab illis fuppliciis liberarentur. Itaque protinus cum Monachis egit, ut poftquam Calendis Novembribus in Sanctorum omnium honorem facrificia peregiffent, fequenti die omnibus vita privatis jufta facerent, quod inftitutum Patres demum receperunt, ut Petrus Damiani Cardinalis memoriae prodidit in ipfius Odilonis vita, & ex eo Guilielmus Durandus lib. vii. cap. 35. Rationalis, & alii qui de Ritibus Ecclefiafticis libros ediderunt. Quod etiam confitetur ipfa Romana Ecclefia in Martyrologio, prima die Januarii, dum, ipfius natalem recolens, eum tradit primum extitiffe, qui commemorationem omnium fidelium defunctorum, ut ejus verbis utar, prima die poft Feftum omnium Sanctorum in fuis Monafteriis fieri praecepit, eumque ritum poftea univerfam Ecclefiam recipientem comprobaffe. Cujus inftitutionis ab Odilone factae meminerunt praeterea Sigebertus ad annum Chrifti 998. Glaber lib. vii. cap. I. Antoninus tit. xv. cap. 16. §. 5. Vincentius lib. xxv. cap. 105. Eccius parte 3. Homilia 4. de die animarum, Alphonfus Auarez cap. 50. Baronius ad annum 1048. quorum tamen aliqui de fragoribus & incendiis Ætnae mentionem nullam faciunt. Quod autem de Ætna creditum eft à Chriftianis, idem etiam de Vefuvio Campani, de Hecla Iflandi crediderunt. Ceterum Empedocles à Nafone *Trinacrius* appellatur; Sicilia enim Trinacria dicta & Triquetra, à triangula fpecie, propterea quod tribus promontoriis, nimirum Pachyno, Lilybaeo, & Peloro, in diverfa procurrens Graecae literae imaginem, quae Delta dicitur, efficit, five quod fimilis fit trinaci, id eft, tridenti, quod a veterum fententia diffonat, neque enim figura eft ejusmodi, quemadmodum obfervavit Euftathius in Dionyfium, five denique à Trinaco in Sicilia Principatum obtinente, ut idem Euftathius & Servius in lib. iii. Æneidos prodiderunt. SALVAGN. *Tu Trinacris* ex fcriptis. HEINS. Sed omnes fcripti fere, *Aut ut Trinacrius.* quod rectius putem. Empedocles enim Siculus indicatur, unde Horatius *Siculum Poetam* vocat. Menagius ad Laert. viii, 69. reprehendit Salvagnium & reliquos qui in l. 16. ff. de In[...]rupt. &c. *Jactationem*, jactantiam explicuerunt. Ipfe de adverfa fortuna, vel jactatione mentis capit. Sed vellem probaffet. nam *jactari terris & alto*, & fimilia paffim quidem occurrunt, fed *jactationem* fimpliciter hoc fenfu fumi non video. addunt tunc *mentis*, *corporis*, *maris* aut fimile quid. caeterum adde Gothof. ad leg. iii. §. 4. de *Bonis eorum* &c. BURM.

600. *Qua flammas.*] Qua, ubi, qua [...] parte. CIOFAN.

Ut nova Phasiacâ comprensa est nupta coronâ,
Utque pater nuptae, cumque parente domus.

Ut

601. *Diripiantque tuos.*] Orpheum tangit à Tressis mulieribus discerptum. Interpr. *Diripiantque tuos.*] Id est, Thressae mulieres à Strymone fluvio Thraciae, quae Orpheum immaniter discerpserunt, quod amissa Eurydice uxore ipsarum acerrimus osor fuisset. Ex Virgilio lib. iv. Georgicon. Ovidio lib. xi. Metamorph. Silio Italico tit 2. de bello Punico, Platone lib. x. Politic. Conone narratione 45. Diodoro Siculo, & aliis passim. In cujus caedis ultionem mos fuit Thracum, ut notis quibusdam feminas perpungerent, ut author est Phanocles apud Stobaeum sermone 62. & Plutarchus libro de Sera Numinis vindicta. Et vero *παιδεραςίαν* excogitasse idem Phanocles prodidit. Sed & aliae necis Orphei causae memorantur, de quibus fuse Lilius Gyraldus Dialogo 2. de Poëtarum historia. Quin etiam Pausanias in Boeoticis, & Diogenes lib. iii. Epigrammatum, fulmine ictum fuisse referunt. Nec omiserim, quod a Justino Philosopho & Martyre proditum est; ait enim Orpheum, cum in Ægyptum divertisset, religionis & sapientiae adipiscendae causa, unius veri Dei cultum ab Hebraeis, ut creditur, didicisse, & perinde recantasse, de iis quae ad plurium Deorum superstitionem, hoc est, ut ille Graece uno verbo ait *πολυθεότητα* prius cecinisset, ejusque de ea te plerosque versus in medium adducit ad Musaeum scriptos, quos quidem & Aristobulus Judaeus Philosophus in eo, quem ad Ptolemaeum Regem scripsit, & Cyrillus Alexandrinus in primo contra Julianum Caesarem, pietatem Christianam calumniantem, commemorat. Hinc opinor Alexander Severus animas sanctiores, tum Christum, Abraham, & Orpheum in Larario suo habuisse traditur, ut author est Lampridius in Alexandro. Salvagn. *Dirumpantque* Petav.

602. *Orpheon esse ratae.*] Ut illi male *Hymenaea*, in epistolis quarto emendarant casu, quod in Heroidibus adnotavimus: ita hic adversa ratione error inolevit: neque enim video qui quartus hic casus enuntiari in *on* possit, quod qui prima grammatices Graecae rudimenta perceperint, intelligere facile poterunt: quare ex manu scripto codice, *Orphea te esse ratae*, legas. Egnatius. De hoc sic loco Henricus Stephanus cap 2. de abusu linguae Graecae: *Quemadmodum Latini quum* Orphea *dicunt terminatione Latina Graecum verbum vestiunt, ita vicissim illam terminationem in eum Latinam mutare Nasonem voluisse arbitror in Graecam* eon, *idque tamen non tanquam nulla licentia utentem, utpote non habita ratione declinationis, quae diversa esset ab ea, in qua id fieri solet. Sic autem Pentheon, Peleon, Theseon pro Penthea, Pelea, Thesea dici posset.* Sed cum enunciationem illam in *eon* nullo modo Grammaticae leges admittant, magis est ut Egnatio subscribam ex vetusto Codice corrigente, *Orphea te esse ratae*, quomodo edendum curavi. Nulla autem barbariei venia digni sunt Andreas Alciatus, vir alioqui literatissimus, & Ursinus Velius cum scribit hic:

Balteon arripui Thraciisque armenta cecidi.

Alter in Emblematis:

Baltea Priamides, rigidum Telamonius ensem,
Instrumenta suae cepit uterque necis.

Quasi vero *balteus* Graecum esset vocabulum. Salvagn. *Orphea* dicendum erat. Scribe *Orpheos*. Statius Genethliaco Lucani:

Longos Orpheos exuit dolores.

Vide Vossium de Analogia libro ii. cap. 7. qui vulgato patrocinatur. Heins. *Orpheon* duo. *Orpheam* unus. *Orpheon* culpat simul, & retinet tamen in Ovidii hoc loco, H. Stephanus. nos Heinsium secuti sumus. Nam τοῖς *Tuos arus*, respondet τὸ *Orpheos*.

603. *Natus ut Althaeae.*] Id est, Meleager. Interpres. Althaeam Thestii filiam fuisse omnes sciunt, sed matris nomen pauci. Scito igitur Deidamiam Perieris filiam ejus matrem fuisse, ut testatur Apollonii Commentator in lib. 1. Constan. Fan. Quum tot acerrimi judicii homines ad hunc libellum purgandum & locupletissimis Commentariis adornandum certatim incurrerint, mirum est tamdiu mendum manifestum in hoc disticho insedisse. Quam enim sententiam idoneam efficere potest dictio *regus*; quam omnea editiones praeferunt. Pro qua reponendum esse verbum *rego*, nemo inficias ierit, eorum saltem qui norint quid distent aera lupinis, ut Ovidius, dicat, quemadmodum Meleager Althaeae filius, una cum fatali torre consumptus est, sic & filius tuus extinguatur imprecor. Vide quantus ex hac pusilla mutatione huic loco splendor accedat, qui duarum literarum nubecula obumbratus, hactenus magnorum virorum aciem fugit. Nota fabula de Meleagro Oenei Ætoliae Regis, & Althaeae filio, cui recens nato Parcae assidentes ipsum tum extinctum iri cecinerant, cum stipes ab iis conjectus in focum perustus esset. Quod ubi mater audivit, stipitem ex igne sublatum & tutissime conditum asservavit. Porro cum Oeneus frugum primitias Diis omnibus, una Diana praetermissa, libasset, irata Dea, ferocem aprum omnia devastantem & obvium quemque de medio tollentem, in Calydoniae agros immisit. Ad eum conficiendum

Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus;
Corpora pestiferum sic tua virus edat.

Qua

dum non solum strenuissimi Graeciae viri convenerunt, sed etiam Atalanta Virgo, Schoenei filia, cui Meleager victor apri caesi pellem & caput dono dedit, invidentibus viris. Toxeus & Plexippus Meleagri avunculi praemium virgini adimunt, ipsosque Meleager indignatus confodit: Althaea fratrum caedem ultura, quos haberet cariores filio, titionem illi fatalem in ignem conjecit, quo demum consumpto, Meleager ipse contabuit. Ex Ovidio lib. VIII. Metamorph. ubi Φιλαδελφίας cum Φιλοτεκνίᾳ pugnam enarrans, ingenii sui copiam fecit, Apollodoro lib. I. Diodoro Siculo lib. V. Hygino fab. 171. & 174. Antonino Liberali Narratione 2. Homeri Scholiaste ad Iliados I. Isacio Tzetze in Lycophronem, Zenodoto Centuria prima, Adagio 33. Quam fabulam Phrynicum omnium primum versibus mandasse Pausanias in Phocicis author est. Aliter enim Homerus de Meleagro. Eleganter autem Naso dixit *flammis absentibus*. Nam ut idem canit in Metamorphosi:

Inscius atque absens flamma Meleagrus ab illa
Uritur, & caecis torreri viscera sentit
Ignibus, & magnos superat virtute dolores.

Et ante ipsum Propertius lib. III. Eleg. 21.

Nec cuiquam absentes arserunt in caput ignes,
Exitium nato matre parante suo.

SALVAGN. *Natus ut Althaea* unus Heinsii.

605. *Ut nova Phasiaca.*] Creusa filia Creontis Corinthiorum Regis, nupsit Jasoni marito Medeae, quare Medea ipsam, & patrem, & regiam incendit. INTERPR. Per novam nuptam, Creusam, sive Glaucam intelligit Creontis Corinthiorum Regis filiam, quam cum Jason dimissa Medea uxorem duxisset, Medea ingratum Jasonis erga se animum detestata, munus veneno illitum ad pellicem misit, quo accepto, ipsa cum patre Creonte, & tota Regia conflagravit. Cujusmodi vero munus fuerit inter authores non convenit. Ovidius coronam esse dicit, cui astipulatur Hyginus fab. 25. & Plinius lib. II. cap. 5. ubi de Naphta scribit in hunc modum: *Huic magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecunque visam; ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, coronâ igne raptâ.* Hinc Apuleius ait, Medeae pellicem flammis coronalibus crematam. Euripides in Medea λεπτὸν πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον, *tenuem vestem, & comam auro intertextam*, Apollodorus lib. I. πέπλον. Horatius Epod. Ode 5. pallam, his versibus:

——— *Cur dira barbarae minus*
Venena Medeae valent;
Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam;
Cum palla tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit.

Aliter item Diodorus lib. IV. De hoc munere sic Propertius Eleg. 16. lib. II.

Aspice quid donis Eryphila invenit avaris,
Arserit & quantis nupta Creusa malis.

Porro *Phasiacam coronam* dixit Ovidius à Phaside fluvio Colchidis, quae Medeae patria fuit. Verum suspicor mendum esse in hoc verbo *compressa est*, pro quo reponendum esse *combusta*, SALVAGN. *Compressa* scripti plerique. *coronalem flammam* dixit Apulejus, ubi haec historia occurrit. Sed nihil est mutandum. *Stramenta celeriter ignem comprehenderunt*, apud Caesarem belli Gallici libro V. Livius lib. XXVI. cap. 27. de incendio, quod juvenes Campani excitarunt Romae: *Eodem tempore septem tabernae argentariae arsere, comprehensa postea privata aedificia, neque enim tum basilicae erant, comprehensae lautumiae, forumque piscatorum & atrium regium.* HEINS. Noster. IX. Met. 234.

Dumque avidis comprenditur ignibus agger.

Et contra res ardens dicitur ignem *comprehendere*, ut apud Virgil. VII. Aened. 73.

Visa (nefas) longis comprendere crinibus ignem.

Ubi non puto esse hypallagen, sed eleganter usum verbo hoc Poëtae, quasi crines longi & sparsi ignem arripuerint & ad se traxerint. BURM.

607. *Ut cruor Herculeos.*] Fabula de Hercule nota est. INTERPRES. Priusquam Nessus Centaurus sagittis ab Hercule confixus expiraret, sanguinem suum exceptum Deianirae ad se evocatae dedit, philtrum esse dicens, quo perpetuum erga se amorem Herculis retineret. Illa de pellicatu suspectum habens maritum, ei sacrificaturo tunicam Nessi cruore imbutam per Licham famulum transmisit. Quam quum ille induisset, venenumque corporis contactu calefactum, usque ad viscera permanasset, voces illas miserabiles edidit, quae leguntur apud Sophoclem in Trachiniis, & apud Ciceronem lib. II. Tusculanarum Quaestionum. Hinc Horatius in Epod. Ode 17.

Quid amplius vis? ô mare, & terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore.

Fuse Ovidius lib. IX. Metamorph. Seneca Hercule Oetaeo, Apollodorus lib. II. Isacius Tzetzes

Quâ sua Penthiden proles est ulta Lycurgum,
Haec maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur diducere fissile tentes;
Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis laedaris, ut Icarus; in quem

In-

in Lycophronem, Zenobius Proverbio Ἄιδης πέπλος. Apostolius in Ἄιδης ἐν πέπλῳ. Huic tunicae affinis tunica molesta, de qua Seneca Epist. 14. Juvenalis Sat. 8. Martialis lib. x. Epigr. 25. Tertullianus ad Martyres. SALVAGN. *Dimissus in artus* unus Heinsu. mox, *vulnus edat* Regius a. m. pr.

609. *Qua sua Pentheiden.*] Butes Lycurgi filius Bacchi Sacerdotes in ultionem patris variis affecit suppliciis. Pentheidem dixit, quia Pentheus filium habuit Dryantem Lycurgi patrem. INTERPRES. Historia mihi prorsus ignota. Vetus Interpres Buten Lycurgi filium intelligit, qui Bacchi Sacerdotes in ultionem patris ab eo sublati variis & acerbissimis suppliciis affecerit. SALVAGN. *Penthiden* veteres. HEINS. Ignota & haec mihi fabula, nec Butes ille nobis notus. alium *Buten* vidimus lib. VII. Met. 500. & in Catalogo Argonautarum apud Valer. Flaccum alios memoravimus. pro *teli* Patavin. habebat *lethi.* confudisse hic antiquus ille commentator Lycurgos videtur. nam *Butes* Thrax Boreae filius, habuit fratrem Lycurgum, cui cum insidiatus esset, in exilium ejectus abiit in Insulam Naxum, inde praedatum & uxores raptum exiens, irruit in sacerdotes Bacchi, ex quibus unam Coronidem rapuit. vid. Diodor. Sicul. IV. pag. 224. BURM.

611. *Utque Milo.*] Milo Crotoniates fretus viribus suis, quercum hiantem diducere conatus est, sed cuneis exeuntibus in medio conatu substitit praeda lupis. INTERPRES. Milo Crotoniates Diotimi filius multa egisse fertur, supra quam homo valet. Punicum malum ita manu compressa tenebat, ut neque qui conatus esset extorquere, neque ipse tamen illud elideret. Peruncto disco cum institisset, omnes ludibrio habebat, qui se detrudere quantovis impetu conarentur. Caput nervo non aliter quam redimiculo, aut corona incingebat; intercluso deinde, quanta maxima vi poterat, compressis labiis spiritu, cum venae capitis plurimo sanguine intumuissent, venarum robore nervum rumpebat. Idem ubi porrecta dextera cubitum lateri admovisset, sublatoque pollice reliquos digitos junctim intendisset, nemo erat qui minimum à ceteris ullo nisu abjungere posset. Suam ipsius statuam intra Altin suis humeris deportavit. Author eorum Pausanias in Eliacis posterioribus, & ex eo ad verbum nomine suppresso Suidas in Μίλων, qui locus nonnihil depravatus ex Pausania emendandus. Eundem etiam ferunt aliquando columna in contubernio Philosophorum ruinam minitante, Pythagorae enim discipulus fuit, in ejus locum subiisse, itaque & reliquos omnes servasse & ipsum se subduxisse, teste Strabone lib. VI. Ictu nudae manus taurum fecit victimam, eumque solidum qua mactaverat die absumpsit solus non gravatim, sicuti Solinus cap. 3. retulit, quod etiam Athenaeus lib. X. cap. 5. ex Theodoro Hierapolite, Alexandro Æitolo & Phylarco scriptum reliquit, ubi Milonem viginti carnium minas, totidemque panum esse, vini tres choas bibere consuesse tradit. Ille Alectore proditur usus, qui specie crystallina fabae modo in gallinaceorum ventriculis reperitur, aptus, ut dicunt, praeliantibus, authore Plinio lib. XXXVII. cap. 10. & Solino capite laudato. Tandem vero fatalis illi virium suarum fiducia fuit: nam quum aliquando per sylvam densissimam iter faceret, quercum aridam cuneis immissis hiantem in Crotoniatarum finibus conspicatus, illam robore suo pristino fretus, manibus insertis divellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in suam naturam revocata compressit, & Milonem cum tot Gymnicis palmis lacerandum lupis, quae fera frequens est in Crotoniatarum agro, praebuit, ut narrat Strabo loco citato, Galenus Protrept. ad artium liberalium studia, Valerius Maximus lib. IX. cap. 12. A. Gellius lib. XV. cap. 19. Pausanias libro laudato, Eustathius in Dionysium pag. 52. editionis Stephaneae. Hinc Juvenalis Sat. 10.

——— ——— *viribus ille*
Confisus periit, admirandisque lacertis.

SALVAGN.

611. *Robur deducere*] Lege, *diducere*, quod significat aperire. CONST. FAN. *Milon* pro *Milo*, & *diducere* scripti potiores, ne dubita. videantur quae de hoc loquendi genere diximus libro IV. Met. ỳ. 375. *diducere* Aulus Gellius his terve etiam dixit in hac eadem narratione. *Milo Crotoniensis athleta illustris exitum vitae habuit miserandum. Cum natu grandis iter faceret forte solus in locis Italiae silvestribus, quercum vidit patulis ramis, media in parte hiantem, tum immissis in cavernas arboris digitis diducere & rescindere quercum conatus est. Quercus autem in duas diducta partes cum ille manus laxasset, cessante vi rediit in naturam, manibusque ejus retentis inclusisque, feris laniandum hominem praebuit.* Scholiastes Juvenalis Satyra X. ad illum locum, *viribus ille Confisus periit, ut*

Milo

Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
Vinzula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
Ut legem poenae cui dedit ipsa parens.

Illius

Milo Crotoniates, qui cum arbores manibus scinderet, brachia ejus occupata sunt, & a lupis consumtus est. narrat & historiam Pausanias in Eliacis. *Milon* ut libro Met. xv.

Flesque Milon senior. HEINS.

612. *Inde.*] *Mele* Regius. latet aliquid:

613. *Muneribusque suis.*] Icarus postquam Atticae colonos usum vini edocuit, ab ipsis ebriis enecatus est. INTERPRES. Sequentibus quatuor versibus historia una tangitur. Icarus, quem Icarium alii vocant, Atheniensis genere fuit, qui cum aliquando Bacchum hospitio accepisset, pro sua in eum liberalitate vino est ab eo donatus, ea conditione ut beneficium acceptum cum aliis hominibus communicaret. Itaque pastoribus quibusdam Atticae terrae, qui primi in agro ei occurrerant, vinum distribuit, quo illi immoderate hausto altissimo somno sopiti sunt. Experrecti cum arbitrarentur ab Icaro sibi venenum esse datum, eum interfecerunt. Canis vero, quem secum habebat, ad Erigonem Icari filiam reversus nomine Mera, paternae caedis indicium fecit. Illa re comperta, suspendio vitam finiit. Morbo autem pestilenti Athenis orto, Athenienses ab oraculo moniti Icarum & Erigonem divinis honoribus affecerunt. Atque ita Icarus, Erigone & canis in astrorum numerum adscripti sunt, Icarusque Bootes appellatus, Erigone virgo, Canis nomen retinuit. Ex Hygino fab. 130. & lib. II. Astronomici Poëtici: Germanico in Arati Phaenomena: Interprete Homeri ad Iliados χ'. Hinc Tibullus ad Messalam lib. IV.

——— Etiam Phoebo grata sima dona
Cres tulit, & cunctis Baccho jucundior hospes
Icarus, ut pura testantur sidera coelo
Erigoneque Canisque.

Et Propertius lib. II. Eleg. 33.

Icare Cecropiis merito jugulate colonis,
Pampineus nosti quam sit amarus odor.

SALVAGNIUS *Muneribusque sacris* Petav. *Lateris* Moreti & tres alii cum prima editione, quod sarcasmum haberet, quia vino prompte laetamur, unde Bacchus *Laetitiae dator* Virgilio I Aen. 734. & *in usum laetitiae natos scyphos* dixit Horat. I. Od. 27. *sacra munera* recte vinum, quia a Baccho datum, ut *Cerealia munera* passim fruges a Nostro & aliis dicuntur Vid. XV. Met. 764. & *Bacchi dona*.

Priscianus in Periegesi citante Heinsio ad Remed. 173. BURM.

614. *Intulit.*] *Contulit* unus.

615. *Quodque dolore necis.*] Erigone Icari filia patre occiso vitam laqueo finiit. INTERPRES. *Necis patris* edit. Salvag. *patrui* prima & duo scripti.

616. *Guttur eat.*] *Eant* Cod. Polit. & duo alii. HEINS. *Fac quoque* Regius & unus Heinsii & quidam editi.

617. *Obstructoque famem.*] Eurysthenes matrem Laconicam crudelitate nobilem habuit, quae filio in bellum prodeunti mandatum dedit, ne domum reverteretur, nisi caede hostium pollutus; Is nequaquam id perfunctus est, quare à matre clausus inedia extinctus est. INTERPRES. Pausaniam Lacedaemonii Cleombroti filium innuit, de quo non plura dicam, quando Graecis & Latinis monimentis omnia vulgatissima sunt. EGNATIUS. Pausaniam innuit Lacedaemonium, quem Cleombroti filium Thucydides facit, & nos in I Collect. Hecatostly monstravimus. Qui detecta proditione, quam cum Xerxe tractabat, ex libris, quas ad eum Regem Argilio puero a se dilecto tradiderat, in aedem Minervae, quae Chalioecos vocabatur, fugiens obstructo ejus aedis introitu saxorum multitudine Ephoris ita jubentibus, matre in primis lapidem afferente, interiit. Auctor Æmylius Probus & Thucydid. in lib. I. Quamvis hic de hoc matris facinore nihil reliquerit. Non displiceret autem, si *in limine templi* legeretur, non *tecti*. CONST. FAN. *Obstructusque famem patiaris*. Ita legendum, non *Obstrictus*, ut in quibusdam habetur. Alii autem etiam pro *limine tecti*, *limine templi* putant legendum, quoniam de Pausania intelligatur, qui in templo Minervae χαλκιοίκου obsessus fuit. Sed de hoc non anxie disputo, quando & Thucydides, *καὶ ἐς οἴκημα οὐ μέγα, ὃ ἦν τοῦ ἱεροῦ, ἐσελθὼν*, inquit, *ἵνα μὴ ὑπαίθριος ταλαιπωροίη, ἡσύχαζεν*. Scribunt autem interpretes Thucydidis, & apud Latinos Aemylius Probus, matrem Pausaniae, Alcitheam nomine, cum ille in templum confugisset, Ephorique fores aediculae, ubi ille abditus erat, obstruerent, ac tectum demolirentur, ut inopia rerum ac fame laborantem hoc pacto conficerent, postquam de scelere ac proditione filii comperisset, primum lapidem ad obserandum illum asportasse id quod hic Ovidius innuit, cum dicit legem poenae ipsam parentem dedisse. Cetera apud Thucydidem

vide

Illius exemplo violes ſimulacra Dianae,
Aulidis à portu qui leve vertit iter.
Naupliadaeve modo ficto pro crimine poenas
Morte luas; nec te non meruiſſe juvet.

Ae-

vide, & Probum. Micyll. Recte Janus Parrhaſius libro de rebus per epiſtolam Quaeſitis, Epiſt. 45. Andreas Alciatus lib. vii. cap. 6. Parergon juris, & Didacus Covarruvias lib. ii. variarum Reſolutionum cap. 20. num. 17. Miſſis Domini & veteris Interpretis ineptiis, hunc locum de Pauſania Lacedaemoniorum Duce interpretantur. Hic enim, cùm proditionis accuſaretur, in aedem Minervae Chalcioecae confugit: hinc ne exire poſſet, ſtatim Ephori valvas ejus aedis obſtruxerunt, tectumque ſunt demoliti, quo facilius ſub dio interiret. Dicunt eo tempore matrem Pauſaniae vixiſſe, eamque jam magno natu, poſtquam de ſcelere filii comperit, in primis ad filium claudendum lapidem ad introitum aedis attuliſſe. Sic Pauſanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Hic cum ſemianimis de templo elatus eſſet confeſtim animam efflavit, ut iiſdem verbis narrat Aemilius Probus, ſive Cornelius Nepos in ejus vita. Pariaque referunt Diodorus lib. ii. Polyaenus in Stratagem. Joannes Tzetzes chiliade 12. Hiſtor. 413. & Thucydidis Scholiaſtes in lib. i. pag. 89. editionis Stephaneae his verbis: *φασὶ δὲ γὰρ ὅτι ἡνίκα ἔφραξαν κατ' αὐτοῦ τὸ οἴκημα, ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀλκαθία πρώτη λίθον ἐπέθηκε, τοιαῦται γὰρ αἱ Λακωνικαὶ γυναῖκες. Τεκμήριον δὲ τοῦτο τοῦ μεγαλοφρόνως ἐσθαι τοὺς Λάκωνας*, ubi Pauſaniae matrem Alcitheam nominat, quam Polyaenus Theano vocat. In editione quadam Veneta manifeſte ſcriptum reperi *ipſe parens*, quod ſi Ovidius ſcripſit, eorum opinioni acceſſit, qui Ageſilaum Pauſaniae patrem aedis fores occluſiſſe prodiderunt, in his Chryſermus apud Plutarchum Parallelis, cap. 10. & Stobaeum Sermone 37. Meminit & Pauſaniae interitus Lycurgus oratione in Leocratem, & Ælianus lib. ix. variae Hiſtoriae. Mirum autem Thucydidem, qui libro de bello Peloponneſiaco Pauſaniae caſum refert, parentum ejus nullam mentionem habere. Salvagn. *Obſtructoque* bene Jureti liber. Heins. *Obſtructusque* Sarrav. & Moreti & ita Fanenſis. & Micyllus. *conſtructusque* Regius. *abjectusque* Menntel. *patieris* etiam prima editio. *limite* Regius primus, *lumine* alter. *ipſe parens* Sarrav. & Regius.

619. *Illius exemplo.*] Tangit Aiacem Oilei filium. Interpres. An intelligendus Aiax Oilei filius Locrorum Dux, qui ob ſtupratam in templo Minervae Caſſandram Vatem, Deae indignatione in mari Euboico ad Caphareum promontorium fulmine & naufragio periit, ut ſupra dictum eſt ad verſum 343. An Ulyſſes, quem Virgilius ait, libri Æneidos, *Sanguineis manibus ſacra attrectaſſe Minervae.* Quidam Codices habent *ſimulacra Dianae*, pro *Minervae*, qua quidem lectione non dubium quin Agamemnon ſignificetur, cui Diana, propter Cervum ſibi peculiarem ſagitta per imprudentiam ictum, vehementer irata diutinam tempeſtatem excitavit, & Graecorum claſſem in Aulide nobili Boeotiae portu detinuit, donec ex reſponſo Calchantis Auguris Iphigenia ejusdem Regis filia placationis ergo mactaretur. Quanquam Dea inter preces ritusque ſacrificos, objecta nube & Cerva ſuppoſita puellam in Regionem Tauricam tranſtulit, ibique ſacris ſuis praefecit. Qua de re praeter Graecos Scriptores Ovidius ipſe lib. xii. Metamorph. item lib. iv. Triſtium, Eleg. 4. & lib. iii. de Ponto, Eleg. 2. Eoque reſpexit Virgilius lib. ii. Æneidos, cum ait, *ſanguine placaſtis ventos, & Virgine caeſa.* Aliam cauſam adducit Tullius lib. iii. de Officiis, cur Iphigenia Dianae immolanda eſſet. *Quid Agamemnon*, inquit, *cum devoviſſet Dianae quod in ſuo Regno pulcherrimum natum eſſet, illo anno immolavit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulcrius.* An non fictio illa ex ſacra Hiſtoria deſumpta eſt. Agamemno ſcilicet pro Abrahamo, Iphigenia pro Iſaac, cervo pro hirco? Salvagn. *Simulacra Minervae* multi ſcripti & editi.

620. *Vertit iter.*] *Verſat* Gallicus. *quem* editio Salvagn. Heinſius etiam malebat *ad portum*, quia aliter dicendum erat *fecit*, vel *movit iter.*

621. *Naupliadaeque modo.*] Id eſt, Palamedes Nauplii filius. Interpres. Palameden Nauplii filium ab Ulyſſe falſo proditionis accuſatum narrant Dictys Cretenſis lib. ii. Dares Phrygius, Homerus, Philoſtratus, Poliaenus, Tzetzes in Lycophronem. Ex Latinis Virgilius, Hyginus, Luctatius in lib. i. Achilleidos: inter quos tamen de nece & necis cauſa non convenit. Quidam lapidibus obrutum, alii aliter interfectum ſcribunt. Ajax apud Ovidium lib. xiii. Metamorph. Ulyſſi falſam de Palamede criminationem exprobrat his verſibus:

Vellet & infelix Palamedes eſſe relictus,
Viveret, aut certe lethum ſine crimine haberet;
Quem male convicti nimium memor iſte furoris
Prodere rem Danaum finxit, fictumque probavit
Crimen, & oſtendit quod jam praeſoderat aurum.

Quomodo vero ſub perſona Palamedis Euripides cae-

Aethalion vitâ spoliavit ut Isidis hospes,
Quem memor à sacris nunc quoque pellit Iön.
Utque Melantheâ tenebris à caede latentem
Prodidit officio luminis orba parens;

Sic

caedem Socratis Atheniensibus exprobrarit Laërtius docet. Fuit Palamedes Poëta & Philosophus insignis, cujus poëmata Homerum invidia abolevisse opinio fuit, qua de re L. Gyraldus Dialogo II. de Poëtis. SALVAGN. *Falso pro crimine* Regius, sed *fictum crimen* dixit & in hac historia XIII. Met. 59. *meruisse* putes. Petav. & Regius. Sarrav. pro diversa lectione. *Sic meruisse* etiam Petav. alter.

623. *Aethalon ut vita.*] Aethalus ab Isidis Sacerdote hospite occisus est, quare vetitum est ne quis ex ea familia Sacerdotium intret, aut Sacris Isidis posset interesse. INTERPRES. *Aethalon ut vita spoliavit Isidis hospes.* ita quidem vulgo legitur. Quanquam neque de Aethalo hoc, neque de eo, qui proxime sequitur, Melantheo, quicquam certi habeam: ipsum tamen Isidi nomen suspectum hunc versum mihi facit. Nam si ab Iside derivatum sit, ut quidem Commentatoribus placere videtur, prima longa syllaba, sequente brevi ponendum fuerat. Ita enim apud ceteros plerosque omnes invenias. Lucanus lib. VI. *Labitur avectae pater Isidis, & tuus Oenen.* Juvenalis Satyra 3. *Aut apud Isiacae potius sacraria lenae*, &c. Quod quanquam non ita magni momenti est, annorare tamen libuit, si forte amplius cogitandi occasio alicui hinc praebeatur. MICYLL. Vetus Interpres, quem Domitius & Zarottus secuti sunt, ait Aethalon ab Isidis Sacerdote hospite necatum, quare vetitum esse, ne quis ex ea familia Sacerdotium intret, aut sacris Isidis interesset. Fabula è cerebro illius. Ego locum illum stigmatiam facio. Prior enim versus ita depravatus est, ut curandis ejus vulneribus Paeonia manu sit opus, cum in *Iside* prima producatur, secunda corripiatur, contra quam hic factum est. Unde nos ita legendum putamus. *Aethalon & vita spoliavit ut Isidis hospes*, vel potius, *Aethalum vita spoliavit ut hospes.* Ut aliquis ex Aethalia insula intelligatur, cujus meminit Strabo lib. V. Plinius lib. III. cap 6. Stephanus à quo Αἰθάλη vocatur. Aut denique, *Aethaliden vita*, &c. Aethalides Mercurii filius fuit, qui a patre impetravit, ut vivens & vita functus omnium quae contingerent, memoriam haberet, cumque se aliquando fuisse Pythagoras dictitabat, atque inde sibi rerum omnium, quas gesserat, memoriam mansisse, ut ex Heraclide Pontico Diogenes Laertius prodidit. Sed de ejus interitu nihil mihi compertum. Nulli vero mirum videri debet, quod omnes editiones, atque ipse codex San-Victorianus pravam lectionem praeferant, de quibus idem potest dici, quod Galenus lib. III. de Difficultate Respirationis, ait, ubi cujusdam Hippocratis loci lectionem perpendit, τις τῶν παλαιῶν βιβλιογράφων ἥμαρτεν. ἔπειθ' οὕτως ἔχον ἔφθασεν ἐκδοθῆναι τὸ βιβλίον. ἐφυλάχθη τὸ εἰκότως μέχρι δεῦρο τοῦτ' αὐτὸ τὸ σφάλμα. *Jam olim librariorum aliquis locum corrupit; deinde edito libro cum illo errore, non mirum servatum esse mendum hactenus.* Veteres enim Librarios indiligenter scripsisse patet ex Ciceronis, Strabonis, S. Hieronymi, & aliorum querelis. Unde gravissimi errores emanarunt, quod hoc duntaxat exemplo probasse mihi sufficiat. Cum in prima parte Decreti distinct. 5. cap. 3. haec Gelasii Pontificis verba. *Item venerabilis viri Sedulii Paschale opus, quod heroicis versibus descripsit, insigni laude praeferimus.* Depravata essent, & pro *heroicis* Librariorum incuria legeretur *haereticis*; mendum hoc Paulum secundum Pontificem maximum ad Poëtarum capitale odium perduxit, & plurimis aliis legum Professoribus imposuit, ut Pierius Valerianus Oratione pro Sacerdotum barbis scriptum reliquit. O rem ridiculam, Cato, & jocosam. SALVAGN. Locus nemini intellectus. Forte, *Aethalum vita spoliavit ut Isidis hospes.* In vulgata lectione numeri non constant. HEINS. *Aethalon* Sarrav. & tres alii. *Attalon* Petav. & Moreti. *Attalan* Gallicus. *Aethalus* in Mss. Statii lib. V. 406. ubi *Aethaliden* Argonautam intelligi posse notat Barthius, sed rejicit. *Isindius*, *Ysindius*, *Iscendius*, *Hysidius*, *Jasius*, *Isidis* Mss. diversi.

624. *Nunc quoque pellit Io.*] Corripuit hoc in loco, ut superius in Hypermnestra, *Quae tibi causa fugae, quid Io freta longa pererras.* EGNATIUS, scribe, *Ion.* HEINS.

625. *Utque Melantheum.*] Melantheus homicidio obnoxius cum lateret, à matre rei inscia quaerentibus est manifestatus, utque melius cognoscerent, lumen attulit, qui raptus capite multatus est. INTERPRES. Quamvis existimem versum esse mendosum, non abs re tamen videor esse facturus, si quae de Melantho & Codro in Zenobii Paroemiis narrata inveni, in medium proferam. Proverbium est, inquit, Εὐγενέστερος Κόδρου, id est, *Generosior Codro.* Codrus enim Melanthi filius erat: Melanthius autem a Neleo, qui Nestorem genuit sextus. Hic Melanthus Messena abiens Athenas venit, cumque singulari certamine Xanthium Boeotum Atheniensium regem superasset, regnum accepit, ac postea humanis excedens Co-

dro

Sic tua conjectis fodiantur pectora telis;
Sic, precor, auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta Phrygi timido est, nox tibi talis eat.
Nec tu, quam Rhesus, somno meliore fruaris,
Quam Comites Rhesi tum necis, ante viae.
Quam quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt

Im-

dro filio dereliqnit. Codrus autem in bello, quod inter Athenienses & Dorienses fuit, pro patria sponte occubuit. (Responsum enim acceperant Athenienses sese Doriensium fore victores, si Rex suus se morti exponeret) duobus filiis Mentore ac Neleo relictis, quorum Mentor ei in regnum successit, Neleus autem coloniae in Asiam ducendae dux fuit. CONST. FAN. Sequentibus duodecim versibus recensentur, qui noctu circumventi occubuerunt. Melantheus homicidio obnoxius, cum lateret, à matre rei inscia quaerentibus est manifestatus, utque melius cognoscerent, lumen attulit, qui captus capite multatus est. Ita vetus Interpres, quod mihi nuspiam lectum. SALVAGN. *Melanthea* Jureti, Regius & quaturodecim alii. *Molinthea* Regius alter. mox: *Officio luminis orba* Juret. & quatuor. ut *luminis orba* sit caeca. ut supr. 260. III. Met. 517. *Ossa parens* unus. *e caede* est in Salvag. Sed *a caede* est post perpetratam caedem. *perdidit* etiam Gallicus.

627. *Conjectis.*] *Congestis* Jureti. *corpora* etiam nonnulli cum editis. *Viscula* Jureti, pro *viscera*, ut credebat Heinsius.

629. *Qualis equos pacto.*] Tangit Dolonem exploratorem, cui Trojani equos Achillis promiserant, ab Vlysse & Diomede noctu interemptum. INTERPRES. Uterque lib. scriptus, *Qualis equos pacto quos, &c.* Rectius:

Nec tu, quam Rhesus, somno meliore fruaris,
Quam comites Rhesi, tum necis, ante viae.

CIOFAN. Dolon Eumedis filius in castra Graecorum à Troianis explorator missus, equis Achillis pro mercede sibi promissis, à Diomede & Vlysse interceptus, & contra fidem datam interfectus est, postquam ipsos edocuisset, quid rerum Trojani molirentur. Ex Homero Iliad. 10. Dicty Cretensi lib. II. Cujus facti meminit Ovidius lib. III. Trist. Eleg. 4. & lib. II. de Arte amandi. Item lib. XIII. Metamorph. quo loco Dolonem *imbellem* vocat, ut hic *timidum*, ex Homeri nimirum verbis:

——— Ο δ' ἄρ ἔστη, ταρβήσέν τε
Βαμβαίνων. ἄραβος δὲ δια στόμα γίνετ' ὀδόντων,
Χλωρὸς ὑπαὶ δείους.

——— ——— *Constitit hic timuitque*
Mente tremens, stridor dentes atque ora tenebat
Pallida.

Aliter Virgilius his versibus lib. 12. Æneid.

Parte alia media Eumedes in praelia fertur,
Antiqui proles bello praeclara Dolonis,
Nomine avum referens, animo manibusque parentem,
Qui quondam castra ut Danaum speculator adiret,
Ausus Pelidae pretium sibi poscere currus,
Illum Tydides alio pro talibus ausis
Affecit pretio, nec equis aspirat Achillis.

SALVAGN. *Equis pactis* Regius alter & quinque alii & editi multi. *quos duxit fortis* idem Regius.

631 *Nec tu quam Rhoesus.*] Rhoesus Thracum Rex cum sociis ab Vlysse & Diomede similiter interfectus est. INTERPRES. Vlysses ac Diomedes à Dolone certiores facti de Rhoesi Thracum Regis adventu, qui Trojanis suppetias laturus in littore tentoria fixerat, illum cum comitibus somno oppressis ea ipsa, qua venerant, nocte jugularunt, & ejus equos abduxerunt, ut narratur ab Homero Iliad. κ'. Euripide in Rhoeso, Tryphiodoro, Dicty Cretensi lib. II. Ovidio ipso lib. XIII. Metamorph. Nam in fatis erat Rhoesum invictum fore, si ita contigisset, ut ejus equi Xanthum bibissent, & pabula Trojae gustassent, referente Eustathio & Didymo ad Homeri librum modo laudatum. Quo pertinet illud Virgilii lib. I. Aeneid.

Nec procul hinc Rhoesi niveis tentoria velis
Agnoscit lachrymans, primo quae prodita somno
Tydides multa vastabat caede cruentus,
Ardentesque avertit equos in castra, priusquam
Pabula gustassent Trojae, Xanthumque bibissent.

De eodem Rhoeso lepidam historiam narrat Parthenius in Eroticis cap. 35. ubi tangitur ejus interitus. SALVAGN. *Meliore quiescas* scripti quidam & olim editi. *tu necis ante diem* duodecim scripti cum primis editionibus nonnullis. *quam necis ante diem* alii nonnulli. *qui necis ante diem* duo, *tunc necis ante diem* Jureti & duo alii.

633. *Quam quos cum Rutulo.*] Tangit, illosquos

Mi-

Impiger Hyrtacides, Hyrtacidaeque comes.
Cliniadaeque modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiae semicremata neci.
Utque Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
His precor & vivas & moriare locis.

Haec

Nisus & Euryalus noctu obtruncarunt. INTERPRES. Hi sunt Nisus Hyrtaci filius & Euryalus, conjunctissimum par amicorum, qui Æneam in Italiam secuti, quum à Trojanis ad ipsum in Tuscia conquirendis auxiliis occupatum missi essent, ut de suorum periculo eum certiorem facerent, Rutulorum excubias vino somnoque obrutas offendentes, Rhamnetem cum magno Rutulorum numero trucidarunt, eorumque se spoliis exornarunt, Infelici tamen exitu, quem luculentissime prosequitur Virgilius libro IX. Æneid. SALVAGN. *Ut quos* Jureti. *Et quos* duo alii. *morti rapuere* usus Heins. *retinere* Moreti.

635. *Cliniadaeque modo.*] Persicus Clinii filius à sociis occisus est, ac semicombustus propter auri copiam, quam habebat secum. INTERPRES. Alcibiadis Cliniae filii casum ex Plutarcho in ejus vita accipe, qui miserabili incendio semiustus, flammis ferroque oppetiit. EGNATIUS. Scribe *Cliniadae. Clinias* enim Alcibiadis pater, non *Clytias* fuit nuncupatus. adde quod *Clytias* vel *Clytius* primam corripiunt. CONST. FAN. *Cliniadaeque modo, &c.* legendum, non *Clitiadae.* Nam in hoc etiam syllaba, quae in *Clitius* (sive *Clytius* scribas) prima est, corripitur. *Cliniades* autem Alcibiades intelligitur, cujus pater Clinias dictus fuit, ut Plutarchus & caeteri tradunt. Periit autem in oppido quodam Phrygiae, circundata domo, in qua erat, ignibus, cum ii, qui à Pharnabazo ad interficiendum illum missi erant, ferro aggredi non auderent. autores Plutarchus & Aemylius. MICYLL. Quae vetus Interpres in hunc locum effutiit, *sunt apinae, tricaeque & si quid vilius istis.* Non alius intelligendus, quam Alcibiades Cliniae filius, de cujus interitu hic Æmilius Probus, sive Cornelius Nepos. *Non tulit hoc Satrapes, & violare clementiam, quam Regis opes maluit. Itaque misit Susamithren & Magaeum ad Alcibiadem interficiendum, quum ille esset in Phrygia, iterque ad Regem pararet. Missi clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi, quum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa domum stramineam, in qua quiescebat, eamque succenderunt, ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem sonitu flammae excitatus, quod gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit, namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. Hunc sequi se jubet, & id quod in praesentia vestimentorum fuit, arripuit, & his in ignem ejectis flammae vim transiit. Quem ut barbari incendium effugisse eminus viderunt, telis missis interfecerunt, caputque ad Pharnabazum retulerunt. Et mulier, quae cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste contectum, aedificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum.* De morte Alcibiadis videndi praeterea Diodorns lib. XIIII. Cicero lib. II. de Divinatione. Valerius Maximus lib. I. cap. 8. Justinus lib. V. Plutarchus in Alcibiade, qui aliam mortis ejus causam profert. Nec erit à re alienum adscribere ex Cicerone somnium Alcibiadi paulo antequam interiret dormienti objectum, quod & à Plutarcho & Suida proditum est. Sic igitur Cicero libro laudato: *Qui paulo ante interitum visus est in somnis amicae esse amictus amiculo. Is cum esset projectus inhumatus, ab omnibus desertus jaceret, amica ejus corpus texit suo pallio.* SALVAGN. *Cliniadaeve* plurimi.

636. *Membra feras.*] Quid est, quaeso, *ferre membra semicremata neci.* Ovidium certe illibatum populi florem, ita locutum esse nunquam mihi persuaserim. Quamobrem *Stygio seni* rescribendum esse per lapidem jurare paratus sum. Nec enim dubito, quin hoc loco macula subsit à Chalcographis profecta, qui properantes ex *seni*, trajectis literis fecerunt *nesi*, dein minus perspicaces operarum Correctores ablegato S & in ejus locum suffecto C effinxerunt dictionem illam *neci*; quae ipsis occasionem dedit *Stygiae* pro *Stygio* substituendi. Per Styginm autem senem Charon intelligitur Orci Portitor, quem Graeci Poëtae *νεκυηγὸν* & *νεκυοστόλον* vocant, ut eleganter Ovidius dixerit *membra semicremata ferre Stygio seni*, quoniam ipse *ferruginea subvectat corpora cymba*, ut est apud Virgilium lib. VI. Quanquam nec corpora, quae sepulturae mandantur, sed umbras duntaxat, simulacra, spectra, imagines, & ut Homeri verbis utar ex Odyss. lib. II. *βροτῶν εἴδωλα καμόντων, hominum simulacra mortuorum*, de quibus

Haec tibi tantisper subito sint missa libello,
Immemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor, sed Di dent plura rogatis,

Mul-

bus Virgilius eodem libro:

Et ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admeneat, volitare cava sub imagine forma.

Hinc Ulysses recitans quid apud inferos viderat eodem Homeri libro:

Τὸν δε μετ' εισενόησα βίην Ἡρακληείην,
Εἴδωλον· αὐτος δε μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
Τέρπεται ἐν θαλίῃς.

Post hunc vidi vim Herculanam,
Idolum. Ipse vero apud immortales Deos
Oblectabatur in conviviis.

Et Lucretius lib. I. ex doctrina Ennii:

——— Acherusia templa
Ennius aeternis expromit versibus idem.
Quo neque permaneat animae, neque corpora nostra,
Sed quaedam simulacra modis pallentia miris.

Salvagn. *Rati* ex Politiani libro. Heins. *Phrygia noci* Petav. alter.

636. *Semicremata.*] bene *Semicremata*, quia per medios ignes, quibus a Pharnabazi militibus domus fuerat circumvallata, exilire Alcibiaden opus fuit, auctore Plutarcho & Aemilio Probo. Const. Fan.

637. *Usque Remo.*] Remus à Romulo fratre rastro est interemptus, quod praeter edictum recentes muros transiliisset. Interpres. Hac de re Ovidius in libris Fastorum, & ego in Observationibus in lib. Tristium. Ciofan. Romulus edixerat, ne quis nova moenia Romae transiliret, legemque tulerat MOENIA SANCTA EXISTIMANTO. Remus irridens transilit, & à Celere Centurione rutro interemptus est. Ovidius ipse lib. IV. Fastorum tem prosequitur:

Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat, audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Coepit, & his populus, dicere, tutus eris.
Nec mora transiliit, rutro Celer occupat ausum,
Ille premit duram sanguinolentus humum.

Nota historia ex Livio, Plutarcho, Dionysio Halicarnasseo, & aliis. Sed enim fuere, qui Remum à Romulo caesum fuisse negarint. Imo Durocortorum Remorum Galliae Belgicae caput, ab ipso conditum volunt, ut à vetustissimis Annalium Remensium Scriptoribus traditum est, cujusque rei fidem etiam facit Flodoardus, qui statim initio Historiae Remensis Ecclesiae sententiam illam refellit in his: *Probabilius enim videtur, quod à militibus Remi patria profugis urbs nostra condita, vel Remorum gens instituta putetur; cum & moenia Romanis auspiciis insignita, & editior porta Martis, Romanae stirpis veterum opinione propagatoris, eo nomine vocitata, priscum ad haec quoque nostra cognomen reservaverit tempora; cujus etiam fornicem prodentibus dexteram lupa Remo Romuloque parvis ubera praebentis fabula cernimus innotatam.* Sed quia de Durocortoro mentio incidit, obiter emendandus Æthicus Cosmographus, apud quem perperam *Dorocedores* pro *Durocortorum* legitur, ubi nobilia Oceani occidentalis oppida recensentur. Hodie *Reims* appellatur. Salvagn.

639. *Denique Sarmaticas.*] Postquam Ibidi suo gravissima quaeque mala Naso noster imprecatus est, ei porro deportationem in Sarmatiam, quasi dirarum suarum corollarium imprecatur. Quo certe epilogo nihil argutius in toto hoc Poëmatio mihi visum est. Quum enim Ovidius ne vel minimam Augustum ad commiserationem flectendi occasionem praetereat, quid ingeniosius ab eo dici, aut excogitari potuit, quam ut exilium suum quovis supplicii, & mortis genere gravius ac intolerabilius declararet. Et vero ingenium Ovidii tale est, ut pene modum humanae conditionis excedat; si quo peccat, eo peccat, quod magnorum fluminum instar, interdum redundet; quod si in eo vitium est, tot praeclaris dotibus satis illud compensat. Omnia ejus Opera, omnibus ingenii, omnibus eloquentiae luminibus omni ex parte collucent. Inest in ipsis admirabilis copia dicendi, atque ubertas; inest sententiarum gravitas; inest eruditio plurima. Inest denique jucunda rerum varietas, & amoenitas incredibilis, quanta nec in hortis Maecenatis, aut Hesperidum fuit, ut non immerito Desiderius Erasmus in Ciceroniano suo Ovidium inter Poëtas Ciceronem videri posse dixerit. Hic finis esto Commentationum, quas admodum juvenis auspicatus sum Viennae Allobrogum, promovi Lutetiae Parisiorum, absolvi tandem in Voreano meo annum agens aetatis vicesimum. Has autem studiorum meorum primitias, tibi, summe rerum Opifex, do dico, properaturus ad alia, quae ad Reipublicae munia obeunda magis conducant. Salvagn. Hoc distichon deerat quibusdam. aliis in margine adscriptum. Vid. supr. ad ✝. 338.

641. *Sint missa.*] multi scripti, *Sint* & Editio Veneta vetus & ita N, Heinsius edidit.

643.

Multiplicentque ſuo vota favore mea.
Poſtmodo plura leges, & nomen habentia verum,
Et pede quo debent acria bella geri.

643. *Pauca quidem fateor, ſed Di dent plura roganti.*] Scribe *rogatis*, ut ſit ſenſus, dii plura mala dent tibi, quam in hoc opuſculo eos in te rogaverim. Const. Fanens. *Rogatis* eſt in quibusdam libris praelo ſubjectis. In aliis, *roganti*. Zarotus autem, *precanti*, legit. monſtra omnia. genuinam lectionem habet exemplar Maffeïanum & unum Bibliothecae Vaticanae, *rogamus*. Quod verbum quam appoſite hic ſit, propter ſequens carmen, quis eſt, quin ſtatim videat? Ciofan. *Precanti* Petav, alt. ſed *rogatis* recte. ut II Triſt. 183.

——— *Majora petitis*
Credibile eſt magnos ſaepe dediſſe Deos.

Mox *fata favore* idem. Burm.

644. *Et nomen.*] *Sed* prima editio.

FRAG-

FRAGMENTA
P. OVIDII NASONIS.

EX MEDEA.

QVintil. *lib.* VIII. *cap.* V. Nam cum fit rectum, nocere facile est, prodesse difficile, vehementius apud Ovidium Medea dicit,

Servare potui, perdere an possim rogas?

Item,

Feror huc illuc, ut plena Deo.

Sen. Suasor. III.

EX EPIGRAMMATIS.

Cur ego non dicam, Furia, te furiam?

Fab. lib. IX. cap. 3.

Item,

Ride, si sapis, ô puella, ride.
Pelignus, puto, dixerat Poëta.

Mart. lib. II. Epig. XLI.

Item,

Larte ferox caeso Cossus opima tulit.

Prisc. lib. V.

EX

EX PHAENOMENIS.

Tot numero, talique Deus simulacra figurâ
Imposuit coelo: perque atras sparsa tenebras
Clara pruinosae jussit dare lumina nocti.

Lactant. lib. II. De Orig. Err. cap. v.

Pleiades ante genu septem radiare feruntur,
Sex tantum apparent: sub opacâ septima nube est.

Probus in Georgica Virgilii, in cujus vulgatis libris hi versus depravatissimi leguntur.

In Priapejis quaedam Ovidii (*v. Bart. ad Stat.* I. *Theb.* 229.) extare, eruditi arbitrantur. Ex illo certe, cujus initium, *Obscure poteram tibi dicere*, Seneca Pater lib. I. Controvers. II. hunc versum adducit,

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Servius in IV. *Georg. ubi agit de Eurydice, citat ex Ovidio*, Bis rapitur, vixitque semel. *quod in auctore nostro nunc nusquam comparet.*

Scholiastes vetus Horatii ad lib. II. *od.* V. Gyges nomen pueri ex insulâ Cnido Veneri sacrâ. hujus autem pueri pulcritudinem laudat etiam Ovidius. *Atqui in iis, quae extant, laudat nullibi.*

Quintilianus lib. XII. *cap* X. Sed evanescunt haec atque emoriuntur comparatione meliorum. ut lana tincta fuco citra purpuram placet. at si contuleris eam lacernae, conspectu melioris obruatur, ut Ovidius ait. *Quae nullo negotio in metrum redacta Jambum tragicum efficient & duos hendecasyllabos,*

Ut lana tincta purpuram citra placet,
At si contuleris eam lacernae,
Conspectu melioris obruatur.

In Notis enim ad Epist. VII. *communem esse ultimam in* contuleris, dederis, credideris, *& similibus syllabam monemus.*

Seneca Controvers. X. *Ex Declamatione Ovidii quadam haec producit.* Quicquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum, & viro uxo-

rem diligere concedas. Necesse est deinde, jurare permittas, si amare permiseris. Quod habuisse nos jusjurandum putas? Tu nobis religiosum nomen fuisti. Si mentiremur, illa sibi iratum patrem invocavit, ego socerum. Parce pater, parce socer: non pejeravimus. Ecce objurgator noster, quam effraenato amore fertur. quanquam esse filiam preceris. carum quidem, quod illum ab indulgentià suâ avocet. Dì boni, quomodo hic amavit uxorem? amat filiam, & abdicat. dolet periclitatam esse, & ab eo abducit, sine quo negat se posse vivere: queritur periculum ejus, qua poene caruit hic, qui amare caute jubet. Facilius in amore finem impetres, quam modum. tune hos ponis terminos, ut nihil faciant, nisi considerate, nihil promittant, nisi ut jus facturi; omnia verba ratione & fide ponderent. Senes sic amant. Pauca nosti, pater, crimina: & litigavimus aliquando, & decidimus; & fortasse, quod non putas, pejeravimus. Quid ad patres pertinet, quod amantes jurent? si vis credere, nec ad Deos pertinet. Non est quod tibi placeas, uxor, tanquam prima peccaveris. periit aliqua cum viro, periit aliqua pro viro! illas tamen omnis aetas honorabit, omne celebrabit ingenium. Fer, socer, felicitatem tuam. magnum tibi quam parvo constat exemplum! in reliquum diligentiores facti sumus: errorem nostrum confitemur: exciderat jurantibus: esse tertium qui magis amaret: sic, Dì, sit semper. Persevera, socer, recipe filiam: ego, qui peccavi, poena dignus sum. quare uxore necatâ, socero causa sim orbitatis? Discedam è civitate: fugiam: exulabo: utcunque potero, desiderium miserà & crudeli patientià perferam. Morerer, si solus moriturus essem.

In codice poëmatiorum veterum longe antiquissimo, quem apud V. C. Petrum Scriverium vidi, Ovidio hoc epigramma ineditum adscribebatur,

Jam nitidum liquidis Phoebus jubar intulit undis;
Emeritam renovans Tethyos amne facem.
Astra subit niveis Phoebe subvecta juvencis,
Mitis & aethereo labitur axe sopor,
Alludunt teneri tremulis cum matribus agni,
Lacteolasque animas lacteus humor alit.

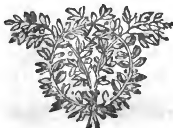
In eodem codice Argumenta librorum Virgilianorum nostro etiam adscribebantur, ut & in multis aliis exemplaribus vetustis, quae vidi. Sed perperam. Denique in antiquo libro Georgii Fabricii, hoc epigramma de Lucretia Nasonis nomen ostentabat,

Cum

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait;
Procedant testes me non placuisse tyranno,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.

Sed jam satis. Nam illas ineptissimorum hominum de Pulice, Philomela, & his similes nugas quis Ovidio adscribi patienter aut aequo animo ferat? Carmen etiam Panegyricum ad Pisonem ad alia jam castra jure optimo transivit.

F I N I S.

APPENDIX OVIDIANA,

QUAE CONTINET

VITAM OVIDII

A VARIIS CONSCRIPTAM

ET

DEDICATIONES

ET

PRAEFATIONES

VIRORUM DOCTORUM.

P. OVIDII NASONIS VITA,

Ex vetusto codice *Pomponii Laeti*, cujus apographum exstat in Vaticana Bibliotheca.

P. Ovidius Naso a. d. XII. Kal. April. Sulmone in Pelignis natus est. quo anno bello Mutinensi P. Hirtius & C. Pansa Coss. diem obiere. honoribus Romae functus. fuit enim arbiter & triumvir, & judicium inter centum viros dixit. Sub Plotio Grippo literis eruditus. deinde apud Marcellum Fuscum Rhetorem, cujus auditor fuit, optime declamavit. Admirator plurimum Porcii Latronis fuit, quem adeo studiose audivit, ut multas ejus sententias in versus suos transtulerit. Bonus declamator, & ingeniosus habitus est, & carmine & prosa licenter scripsit, ingenii sui adeo amator, ut ex iis, quae dixit, etiam precantibus amicis nihil mutaverit. In carminibus vitia sua non ignoravit, sed amavit. Militavit sub M. Varrone. Julio Graecino Grammatico familiaris. Tandem cum venisset in suspicionem Augusti, creditus sub nomine Corinnae amasse Juliam, in exilium missus est. exulavit Tomis. ibique decessit annum agens LX novissimum.

ALIA NASONIS VITA

Ex Codice Farnesiano.

P. Ovidius Naso Pelignis natus eo anno, quo Hirtius & Pansa Coss. in Mutinensi bello perierunt simul, quo coepit triumviratus. fratrem habuit nomine Lucium natu majorem, defunctum tamen in minimis annis. Romae sub Plotio Grippo literis operam dedit. à Cornelio Gallo ditissimo & doctissimo cive, & à M. Varrone multa cepit. Familiarissimus fuit Julii Hygini Grammatici. Paternis stimulis foro aliquamdiu incubuit. unde plerumque judicium dixerit inter centum viros. post parentis mortem ad poëticen integer rediit, scripsitque libros duos Heroïdum Epistolarum. inde cum M. Varrone Asiam petiit. sub quo militavit. neque prius huc se contulit, quam peritissimus literarum Graecarum foret. Scripsit inde epistolas quasdam ad Tiberii filiam sub falso nomine, ac ficto Corinnae inscriptas, quae propter crimen laesae majestatis combustae fuerunt. inde & exilium meruit.

P. OVIDII VITA

Per *Paulum Marsum*, Piscinatem Poetam Cl.

P. Ovidius Naso, Pelignus, Sulmone ex equestri natus est ordine, eo tempore, quo Hirtius & Pansa Coss. Mutinensi bello periere, secundo quinquatriorum die, XIII. Cal. Apriles. Sub Plotio Grippo literis operam dedit, Marco Varroni & Corn. Gallo acceptissimus. stimulante patre foro aliquandiu incubuit. Reos plerunque defendit, & judicium inter C. viros dixit. Declamavit accuratissime, unde & merito inter declamatores eum Seneca commemorat. Defuncto patre, ad poëticen redit. Militavit sub M. Varrone, & cum eo Asiam petivit. nec prius in urbem reversus, quam Graecum sermonem imbibisset. Uxores brevi duas habuit: tertia tamen diutius secum mansit, ex qua Perillam filiam genuit. Demum ab Augusto in exilium missus est, anno aetatis suae quinquagesimo. Exulavitque annis novem. periit in ea infelicitate, anno Tiberii V. Sed hujus exilii causa varia refertur. de qua aliàs late disseruimus, refellentes varias & eorum inprimis opiniones, qui eum Sidonii testimonio Liviam seu Julii Augusti, aut Tiberii filiam amasse referunt, & ea causa in exilium missum, eamque sub Corinnae nomine celebratam: quod facile refelli potest, si dili-

gentius Sidonii verba trutinabimus: qui cum velit hendecasyllabis Narbonensem quendam Poëtam super ceteros extollere, quos aut aperte nominat, aut periphrasi ostendit, de Ovidio sic inquit:

Et te carmina per libidinosa
Notum, Naso tener, Tomosque missum,
Quondam Caesareae nimis puellae,
Falso nomine subditum Corinnae.

hoc est quod multos decipit. Sed ordine ipso interpretemur versus, & res ipsa lucidior fiet. Superat, inquit, te Naso tener lascive notum, infamem per carmina libidinosa, propterea quod artem amatoriam scripsisti: & missum Tomos. Viden' quemadmodum hoc loco conjungit, & missum Tomos per carmina quoque libidinosa: & sine conjunctione subdit: Quondam nimis subditum puellae Caesareae, falso Corinnae nomine. Per haec verba non ostendit, ea causa missum esse in exilium, quod Caesaream puellam amarit, sed quod artem scripserit. Sed quae fuerit haec Caesarea puella, in dubio est. nam si recte perspicimus, puellam non tam pro filia, aut nepte, quam pro ancilla accipere possumus, uti & puerum, cum pueros non modo filios, & qui sunt aetate puerili, sed etiam servos vocamus, ut saepenumero apud Poëtas & Oratores invenies. quod etiam ostendit Paullus jurisconsultus de verborum significatione. Poterat igitur Caesaream ancillam amare, & eam sub Corinnae nomine celebrare. In libris enim ad Corinnam nihil est dignum principe muliere. nam ad eandem coenam eunt: certe cum principibus non isset. Multa imprecatur in virum: in Caesarem non ita fecisset. Accedit illa ad illum, non isset princeps. Laniat capillos: non ita demens fuisset, ut principis laniasset. Praeterea in omnibus querelis, & quae in libro Tristium, & quae in his de Ponto scriptae sunt, nihil de amore queritur, nisi quod artem scripserit. nihil in amorem imprecatur; erroremque in quo damnatus sit, non culpam, non scelus, non crimen vocat: ac si demonstrare velit errore in alienum crimen incidisse, vel, ut alii dicunt, quod Juliam nudam viderit, vel quod Caesarem Augustum in re turpi deprehenderit. Idque facile ex eo loco percipi potest.

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?

quorum versuum sententiam multi perverterunt. dixit enim cognita culpa, non hic de sua, sed de alterius culpa dixit. Et in hoc subdit Actaeonis exemplum, qui inscius in Dianam nudam incidit: sic & eum inscium in aliquid simile incidisse conjiciendum est, quod omnino negari non potest: cum in tertio Tristium libro dicat:

Inscia quod crimen viderunt lumina, plector,
Peccatumque oculos est habuisse meos.

& pluries in eandem sententiam redeat. Etenim, quamvis Caesaream puellam amasset, certe non hoc errorem, non inscie delinquere dixisset. nam & conscie & summo scelere in Augustam majestatem deliquisset. Relinquitur ergo, quod aliquid viderit, ex quo Augustum in odium provocarit, & exilio sub artis amatoriae culpa multatus sit. Scripta elego heroico que carmine reliquit multa, quae maxime & usui & ornamento linguae Romanae sunt. Heroidum epistolas plures. Artis Amatoriae libros tres. Amoris remedii libros duos. De amoribus ad Corinnam libros tres. Transmutationum libros quindecim. Scripsit & tragoedias, quarum maxime & a Quintiliano & Cornelio Tacito Medea probatur: in qua quantum valeret ingenio, ostendit. Librum in malos poëtas composuit, ut Fabius Quint. refert. Epistolam scripsit ad Liviam Augusti de morte Drusi. Bellum Actiacum inchoavit. Ad Tiberium libros duos, in exilio Tristium libros quinque, de Ponto quatuor, Fastorum libros XII. Scripsitque in Ibin imprecationem, vaticiniaque uno libro complexus est. Scripsit & triumphum Caesaris. Postremo de piscibus opus inchoavit, quem postea imitatus est Oppianus. Lingua Getica libellum de gestis Imperatoris apud Getas edidit. quin etiam & alia pleraque scripsisse constat. Interiere tamen multa, seu librariorum incuria, seu posteritatis inertia. Fastorum autem sex tantummodo in nostra secula pervenere, cum & ipse duodecim scripsisse se dicat:

Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos,
Cumque suo finem mense libellus habet.

Hos autem multi putant Romae inchoasse. Sed in Ponto absolvit, ut patet ex eo loco in IV. libro, cum inquit:

Sal-

Sulmonis gelidi patriae, Germanice, nostrae,
Me miserum! Scythico quam procul illa solo!

nam inde scripsisse ostendit. Ego autem puto eum in Ponto integrum opus absolvisse, sed tantum sex libros emendatos edidisse: reliquos nec emendatos, nec editos, incuria post ejus interitum periisse. Dicavitque hoc opus non Tiberio Augusto, ut multi asserunt, sed Germanico, Drusi fratris Tiberii filio, illius Drusi qui in Germania oppetiit. Nam si Tiberio dicasset, cum Augusti filius esset adoptivus, tamen non in hoc 1. lib. dixisset,

Et tuus Augusto nomine dictus avus.

Avus enim Tiberii fuit Julius Caesar, & Augustus pater: ex adoptione tamen. Ergo de Augusti nepote intelligendum est, non de filio, & id ea fortasse ratione, quod Germanicus plurimum a militibus amabatur, si quando imperaret; quem jam sibi poëta conciliasset, ab eo restitueretur in patriam: vel; quod per eum in Caesaris gratiam rediret. Hic enim Germanicus, ut auctor est Tranquillus, missus ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones universas imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, & sibi summam reipub deferentes, incertum constantia, an pietate majore, compescuit: atque hoste mox devicto, triumphavit. Huic igitur dicati sunt Fastorum libri, in quibus sacra totius anni describuntur. Et, ut de verbi definitione disseramus, Pompejus libro sexto de significatione verborum ita inquit: Fastorum libri appellabantur, in quibus totius anni fit descriptio. Et subdit: Fasti enim dies festi sunt. ea ratione volebant è nostris multi posse annales dici: in hoc tamen differunt: quia in annalibus plurium annorum res gestae continebantur, servato cujusque anni ordine: in Fastis vero non rerum gestarum, aut multorum temporum series, sed deorum cultus, & omnia ad religionem instituta quacunque causa, per stata totius anni tempora, suis quibusque mensibus cum ortu & occasu signorum referuntur. Eratque illud Pontificum, ut, quaecunque patres sua religione instituissent, sacra & ceremonias omnes, in Fastos redigerent. Pluresque longe, ante Ovidium, è nostris Fastorum poëtas scriptores accepimus. primumque Livium Andronicum, deinde Ennium, postea aliosque multos. Ovidius vero longe post, evolutis priscorum Fastorum libris & Pontificum monimentis, & annalibus veterum, omnia, quae ad rem sacram pertinere visa sunt, reformato in certiorem anno, signorumque observationem in Fastos suos seriosius redegit.

CONSTANTII FANENSIS

DISCEPTATIO PULCHRA,

An *Ovidius* plures filias habuerit, an Perilla ejus filia fuerit, an tertia uxor ei soli nupserit.

Ovidii vitam complures eruditi homines docte pariter & diligenter literis mandaverunt. Sed inter eos magna concertatio, utrum is unicam, an duas habuerit filias. Qui unam tantum poëtae assignant, hac ductos ratione existimo: quod ubique natam singulari numero, non natas plurativo dixisse comperiunt: praecipueque cum suum ab urbe discessum exponens, ait,

Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
Nec poteras fati certior esse mei.

Quo loco, si duas habuisset filias, non nata, sed altera natarum, aut junior, minor, major, prior, & aliis hujusmodi vocabulis legeretur, atque alterius junioris seniorisve, ubicunque locorum fuisset, fecisset mentionem. Qui vero duas Ovidio filias tribuunt, hac moti ratione videntur, quod is eo quem citavimus loco, natam fuisse dicit in Libya. Postea cujusdam epistolae initium ita orditur.

Vade salutatum subito perarata Perillam
Littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem.

Quibus utique verbis, hanc etiam Perillam sibi filiam esse videtur ostendere. Rursum illi priores sic suam tueri opinionem possunt, ut Perillam, ad quam Nasonis epistola Romam dirigitur, non diversam ab ea quae morabatur in Libya, sed eandem cum ea esse respon-

deant, quoniam tanto temporis interstitio ex provincia in urbem redire potuerit. Posteriores autem sic priorum ictus retundere non inaniter queunt: quod conjectura, non authoritate, vel valida ratione decertent. Nos in tanta dissensione quid agemus? quam tuebimur partem? neutram profecto, ne exoriatur invidia. At rem ita implicatam relinquemus? Minime. Quin in utramque opinionem pugnabimus, priorem ex parte, posteriorem ex toto demolientes. Hui magna polliceris, & ardua. Et polliceor, & pollicitis stabo. omnes quaeso spectatum venite. Sed prius audite, ut aciem partiri volo. In prima fronte authoritates ferentariorum vice sistentur, quibus unius tantum filiae, cujus nomen ignotum sit, mentionem fieri à poëta monstrabimus. In secunda authoritatibus pariter & rationibus hostes convincemus, Perillam non ejus fuisse filiam: sed privignam. In tertia, cui Perilla nupserit, ostendemus. In ultima, quanam ex Ovidii conjuge ea filia nata fuerit, discutiemus. Tu Lector candide aures parumper accommoda. In primo Tristium libro hos versus invenies, quos supra retulimus,

Nata procul Libycis aberat diversa sub oris,
Nec poterat fati certior esse mei.

Et hos in quarto,

Filia me mea bis prima foecunda juventa,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.

Item hos in sexto Fastorum.

Est mihi, sitque precor nostris diuturnior annis,
Filia, qua felix sospite semper ero.

Quibus utique in locis filiam, aut natam, numero unitatis dixit, nullo unquam adjecto epitheto: quo alteram habuisse filiam colligere vel minima conjectatione possimus. In tertio quoque Tristium, ubi cum Epistola sua locutus est, sic ad Perillam sermonem divertit,

Utque pater natae, duxque comesque fui.

Quo versu, si Perilla Nasonis filia fuisset, non ut patrem, id est, tanquam patrem sese poëta appellasset. Et in quinto ejusdem operis, ubi in conjugem sic precatur,

Illa domo nataque sua, patriaque fruatur.

Non nata sua dixisset, sed nostra: aut aliud quodvis epitheton adjunxisset, quo communem sibi eam esse filiam cum uxore ostenderet. In quarto autem de Ponto, epistola ad Suillum, hi versus leguntur,

Nam tibi quae conjux, eadem mihi filia pene est:
Et quae te generum, me vocat illa virum.

Quos si diligenter discutias, nihil aliud profecto invenies sibi velle Ovidium, nisi Perillam ex tertia uxore sua altero viro genitam, Suillo denupsisse. Nam hoc dicere, quae conjux tibi, est pene, id est quasi mihi est filia: & quae vocat me maritum, eadem te generum vocat: quid aliud significat, nisi uxorem Suilli, Nasonis esse privignam, id est, uxore sua ex altero marito conceptam? At nonne in fine ejus epistolae, cum inquit,

Tangat ut hoc votum coelestia, care Suille,
Numina pro socero pene precare tuo.

Idem etiam adverbium *Pene*, idem fateri nos cogit? Verum aliquis forsan dicet, Fateor Suillo unam poëtae privignam denupsisse: sed eam, nisi probes Perillam fuisse, non assentior. ecce tibi eadem ratio, quae supra de Ovidii filia adducta est, in medium proferetur. Si nusquam in libris Tristium, & de Ponto, natas plurali numero uxorem habuisse, sed natam singulari Poëta testatur: & Perillam docet natam ejus fuisse, ac Suillum ejusdem generum nuncupat: nonne apte concluditur, eam filiam esse Perillam? Utique. Quod igitur superest, prosequamur. Eam filiam, quae patre exulante fuit in Aphrica, quam a Perilla diversam esse ostendimus: cujus nomen pater ipse, carminis puto necessitate coactus, non retulit: quam denique tertia ejus uxore colligitur non fuisse conceptam, utra duarum, quas ante hanc Ovidius duxit uxorem, genitam credimus? Priore potius, quam posteriore. nam ut hoc conjectem, ratio haec facit: quod hanc laudat, illam vituperat. stultum enim, & catenis vinciri dignum eum esse dixerim, qui filiam aliquam habens, quam praecipue diligat (ut poëtam fecisse apparet) a matris non abstineat crimine. cum illud in filiae dedecus reflectatur, & vulgato proverbio dici soleat, Qui gallina nascitur, hunc scalpurire necessum est. Non tamen hoc ultimum ita statuo, ut Lectori integrum esse nolim credere, quod libuerit. Sed quoniam hoc etiam quaeri à nonnullis posset, quae nam duarum uxorum,

quas

quas nuper nominavimus, prior Ovidio nupserit, illane quam Faliscis ortam, duodecima tertii Amorum libri Elegia hoc carmine declaratur,

Cum mibi pomiferis conjux foret orta Faliscis:

an ea, cujus nomen, patria, genus a Naso ne suppressa sunt: sciat Faliscam mulierem priorem nupsisse hoc a nobis argumento putari, quod sibi pene puero primam uxorem datam, in quarto Tristium libro commemorat, ut,

Pene mibi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data: quae tempus per breve nupta fuit.

Et se pene puerum Elegias in Corynnam scripsisse, ibidem testatur: in quibus hujus Faliscae conjugis facit mentionem. ait enim,

Carmina cum primum populo juvenilia feci,
Barba resecta mibi bisve semelve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per urbem
Nomine non vero dicta Corynna mibi.

Sed & hoc (ut Zoilo os cludam) pro conjectura, non judicio haberi volo.

P. OVIDII VITA,

Per *Raphaëlem Regium.*

PUblius Ovidius Naso Sulmoni, quae urbs est in Pelignis, ut ipse quoque scribit, ex equestri Nasonum familia Minervae Quinquatriis natus est, XIV. Kalendas Apriles Hirtio & Pansa consulibus, qui bello Antoniano apud Mutinam in pugna ceciderunt. Cum fratre natu majore clarissimis & grammaticis & rhetoribus Romae operam dedit, ac ut patri magis obtemperaret, quam quod illo studio delectaretur, legibus quidem incumbere coepit. Sed cum pater vita functus esset, ad humaniores musas rediit, celeberrimosque illorum temporum poëtas sibi conciliavit, Aemylium Macrum Veronensem, qui de herbis diligentissime scripsit: Ponticum, qui Thebaida composuit. Propertium elegiarum, Bacchum Iamborum scriptorem & Horatium Flaccum. Uxores tris duxit, quarum duas repudiavit. cum tertia conjunctissime vixit: ex qua duas etiam filias suscepit. Cum vero ad Juliam Augusti filiam sub Corynnae nomine lascivas de amoribus elegias scripsisse deprehensus foret, in exilium annos quinquaginta natus ab Augusto ipso fuit ejectus in Pontoque relegatus: Ubi cum novem annos tristissime exegisset, vita functus Tomis, ut Eusebius in Chronicis scribit, fuit sepultus. Tametsi autem & ipse alia quaedam jactat tegendi criminis gratia, & plerique aliter putant: illam tamen, quam dixi, fuisse exilii causam ex his Sidonii poëtae lepidissimis versibus aperte demonstrantur.

Et te carmina per libidinosa
Notum, Naso tener, Tomosque missum.
Quondam Caesareae nimis puellae,
Falso nomine subditum Corynnae.

Multa nobis foecunditatis ingenii sui monumenta reliquit partim in exilio, partim Romae conscripta. Nam in exilio & de Tristibus, & de Ponto, & in Ibim, & de morte Drusi ad Liviam consolationem, & duodecim Fastorum libros, quorum sex tantum extant: quanquam nuper omnes inventi ferantur, & Germanici triumphum composuit. De piscibus opusculum inchoatum reliquit. Ante vero quam exularet, jam artem amandi emiserat. Amoris remedium. suos amores ad Corynnam. Amatorias Heroïdum epistolas. Medeam tragoediam, quae ut scribit Fabius Quintilianus, ostendere videtur, quantum vir ille praestare potuerit; si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset. Metamorphosin, quam subita relegatione perturbatus emendare non potuit: id quod ipse his carminibus perspicue testatum reliquit.

Orba parente suo quicunque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt haec edita ab illo,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.

Metamorphosis autem, ut aliquid de operis quoque inscriptione dicamus, transformatio trans-

transfiguratioque interpretari potest. Quamvis enim & alia cognitu per quam jucunda hoc in opere narrentur: illo tamen omnia tendunt, ut quaecunque metamorphoseis explicantur, concinne apteque copulentur. Carmine autem Heroïco metamorphosin esse conscriptam ac in quindecim volumina distinctam cum notius sit, quam ut ulla indigeat admonitione: quid quoquo libro contineatur subjiciemus, si prius illud testati fuerimus, Ovidium in Heroicis, id quod notat Quintilianus, idcirco lasciviorem fuisse, quam ut illius carminis gravitati conveniat: quod varios amores, quibus pleraeque metamorphoseon fuerunt factae, illum sic describere oportuit, ut quanta sit vis illius affectus aperte ostenderetur.

P. OVIDII VITA,

Ex *Petri Criniti* Lib. III. de Poëtis Latinis.

P. Ovidius Naso genitus est Sulmone patria, quod oppidum in Pelignis fuit. Natalem habuit Aprili mense, diebus quinquatriis, quibus sacra Minervae celebrari mos fuit apud Romanos; A. Licinio & L. Pansa consulibus, qui Mutinensi pugna contra Antonium ceciderunt. Neque desunt qui referant, eodem die natos fuisse P. Ovidium, & Albium Tibullum, poëtam in scribendis elegiis maxima elegantia. Majores illi contigerunt nobili genere atque satis honesto, à quibus equestrem dignitatem acceptam perpetuo servavit. In ipso adolescentiae suae principio, magnopere probavit, quantum praestaret ingenii facilitate, ac praeclaris moribus. Quocirca Romae institutus est in Latinis literis, maxima diligentia parentis. Et cum in tenera aetate (ut constat) summa voluptate & gratia teneretur componendis carminibus, ab eo studio retractus est parentis monitionibus, qui monere illum assidue & hortari non destitit ad oratoriam facultatem, ut qui ad quaestum & opes comparandas animum magis intendisset. Itaque factum est, ut P. Ovidius studium illud atque curam absolvendi carmina intermitteret, animumque ad causas & forum converteret, praeceptoribus Arellio Fusco, & Porcio Latrone, cujus eloquentiam atque eruditionem vehementer admiratus est. Neque in ea re tulit vulgarem laudem aut commendationem ingenii sui, ut refert Annaeus Seneca. Nam & in privatis, & in centumviralibus causis praesedit, aliasque praeterea dignitates obivit, posteaquam virilem togam sumpsit, & latum clavum adeptus est, de quo habentur complura apud ipsum Ovidium diversis locis, quae sunt à nobis praetermittenda, studio brevitatis. Caeterum cum nihil animo suo potius foret, quam versari in otio literarum, posthabita omni cura rerum publicarum, ad institutum suum rediit, ac totum se dicavit poëticae facultati, unde perpetuum sibi nomen & quietem singularem fore sperabat. Minime dubium est, eundem habuisse tres uxores. Primam enim sub ipsam adolescentiam, ut inutilem, parumque se dignam, repudiavit, cumque ea more veterum divortium fecit. Alteram, bonis parentibus ortam, beneque moratam, sed parum stabili connubio sibi conjunctam, mature dimisit. Successit his Perilla, cujus egregiam formam atque probitatem pluribus locis extollit. Neque tantum dilexit eam maxima fide & benevolentia singulari, sed in poëtica etiam erudivit, magnaque cura excoluit. Quo factum est, ut Perilla, exulanti marito, fidem suam diligentissime servaverit. Amicos habuit permultos, cum doctrina & generis nobilitate insignes, tum probitate ac moribus ornatissimos: ut Albium Tibullum, Cor. Severum, Sabinum, Sex. Pompejum, Graecinum, & Flaccum, viros consulares, quorum familiaritate intime usus est; Messalam praeterea, Albinovanum, AEmylium Macrum, Maximum, & alios complures, cum quibus, ut ipse refert, conjunctissime vixit. Relatum est à Suetonio Tranquillo, Julium Higinium (qui Augusti libertus fuit, summoque ingenio & doctrina praestitit) familiarissimum fuisse Ovidio poetae. De ipsius operibus haud magnum operae pretium est pluribus agere, cùm multi de hoc scripserint, eaque vulgo satis nota sint ex commentariis nostrorum grammaticorum. Et sane hic unus praeter caeteros omnes videtur, plura atque varia poëmatum genera descripsisse. In eo opere, (cui titulum fecit Metamorphoseon) secutus est Parthenium Chium poëtam, qui Graece scripsit praeclarum poëma pari argumento, & materia simili. Id Ovidii opus in tanto pretio habitum est Graecorum ingeniis, ut illud converterint in suum sermonem. est enim refertum varia atque multiplici eruditione: quanquam ipse auctor inemendatum atque imperfectum reliquit, ut ipse testatur versiculis additis. Nam absente illo, atque etiam nesciente, editum est in vulgus ab amicis. Fastorum libros sex composuit, eosque ad Germanicum Drusi filium

lium misit: reliquos per importunum obitum, & adversam exilii fortunam (ut plerique putant) non potuit perficere. Is tamen alicubi asserit duodecim à se compositos: opus quidem eruditum, & plenum magna & copiosa rerum scientia:

Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos,
Cumque suo finem mense libellus habet.

De amoribus libros treis: in quibus sub ficto nomine Corinnae, maxime probavit ingenium suum. Complures etiam epistolas, in quibus est usus mira elegantia, & artificio singulari, ut critici asserunt. In elegia habitus est paulo lascivior, ut qui nimium quandoque indulserit ingenio suo. Praeterea libros Artium amandi, & Remediorum, in Ibin, de obitu Drusi, epigrammata, & poëmata complura, quae ab eodem composita sunt, ut grammatici veteres testantur. Quaedam tamen falso atque improbè ad eum referuntur, ut carmen de vocibus avium, de Pulice, & alia indigna prorsus atque aliena ab ingenio & doctrina tanti poëtae. Volumen praeterea scripsit Halieuticon, in quo complexus est varia & inaudita ad eam diem nomina piscium, quod amissum est (ut alia multa ejusdem auctoris) injuria hominum, & longa vetustate insequentium temporum. Idem Ovidius magnopere commendatus est in Medea tragoedia, propter ipsam elegantiam, & sententiarum gravitatem, ut Cor. Tacitus & Fabius Quintilianus referunt. In urbe secundum Capitolium habitavit, hortosque habuit in colle positos, quà via Appia conjungebatur cum Flaminia. In his magna animi voluptate versari consuevit, suumque otium mitioribus curis traducere. Relegatus a Caesare Augusto in Pontum ad opidum Tomos, quo tempore Ovidius majorem quietem atque otium dari sibi sperabat, recolendis veteribus studiis, ut qui accessisset ad aetatem provectiorem. Causam vero tam saevi, tamque incivilis exilii, varie multi (ut in re ancipiti evenit) interpretantur. Alii hoc referunt ad eos libros, qui ab eo scripti sunt de amoribus, quod essent paulo lasciviores, ut est auctor Sextus Aurelius, qui de Rom. principibus scripsit. Plerique existimant, provenisse hoc ex adulterio cum Julia Augusti filia: qua in re etsi P. Ovidius nihil omnino aperte retulit: tamen alicubi videtur idipsum insinuare velata proprii criminis causa. Itaque Sidonius Apollinaris videtur existimasse, ob id fuisse illum relegatum ab Augusto, ut satis declaratur his versibus:

Nec te carmina per libidinosa
Notum, Naso tener, Tomosque missum;
Quondam Caesareae nimis puellae,
Ficto carmine, subditum Corinnae.

Hoc idem innuit Ovidius, cum refert,

Lingua silet: non est ultra narrabile quicquam.

Et alibi servata ratione obstinari silentii,

Nec breve nec tutum, peccati quae sit origo,
Dicere: tractari vulnera nostra timent.

Minime autem obscurum est, Juliam Augusti principis filiam deflagrasse magna libidine, & infamem fuisse vulgatis per urbem adulteriis; ut ab antiquis scriptoribus refertur. Quapropter inclinat animus, ut existimem, haud satis potuisse Octavium sibi temperare, quo minus desaeviret in poëtam Ovidium, conficta causa novi criminis, quod in impudicis carminibus operam atque studium posuisset. In exilio supra septem annos versatus est. Cumque illi vivendum foret inter incultas atque barbaras nationes, tantum sibi promeruit gratiae atque studii, bene praeclareque agendo, ut in ejus obitu Getae illi ac Tomitani populi tenere lacrymas non potuerint. Fuit enim Ovidius moribus apprime honestis, & facilitate mirifica ad conciliandа sibi ingenia hominum: quod inprimis dignum est summa admiratione. Cum Geticum sermonem atque Sarmaticum didicisset, poëmata descripsit Getica lingua, laudesque Caesarum decantavit. Obiisse traditur eodem anno, quo T Livius, qui nobilissimus auctor habitus est in Romana historia describenda. Sepultusque fuit juxta opidum Tomos, ut Eusebius testatur. Permulti scriptores, cum veteres, tum juniores, deplorarunt obitum illius, ut indignum atque miserabilem, habita detestatione tam saevae tamque calamitosae relegationis. Sed eleganter inprimis & copiose (ut ego existimo) Ang. Politianus, cujus versus libris Tristium praemisimus.

P. OVIDII VITA

Ab *Aldo Pio Manutio*, ex ejus ipsius operibus, collecta.

FUit Ovidius Sulmonensis: quod ipse sic testatur in Tristibus, lib. IV. eleg. IX.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab urbe decem.
& in Fastis, ubi etiam à Solymo Sulmonem denominatum dicit, lib. IV.
Hujus erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida,
A quo Sulmonis moenia nomen habent.
Sulmonis gelidi patriae Germanice nostrae,
Me miserum, Scythico quam procul illa solo est.
Est autem Sulmo in Pelignis, quod ipse sic in II. Amor. eleg. I.
Haec quoque composui Pelignis natus aquosis
Ille ego nequitiae Naso poëta meae.
Et in tertio eleg. XV.
Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo,
Pelignae gentis gloria dicar ego.
Fuit ex equestri natus familia, ipso dicente in IV. De Trist. eleg. X.
Si quid id est, usque à proavis vetus ordinis heres,
Non modo fortunae munere factus eques.
Et Fastorum VI.
Sancte pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
Hoc dedit: hoc dedimus nos tibi nomen eques.
Idem ait & in Ponto lib. IV. Eleg. VIII.
Seu genus excutias, equites ab origine prima
Usque per innumeros invenicmur avos.
Patrimonium satis amplum habuisse constat, quod ab eodem in Ponto sic ostenditur:
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo:
Nec quos pomiferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Claudia juncta viae.
Item domum non longe à Capitolio: ait enim in I. De Trist. eleg. III.
Hanc ego suspiciens, & adhuc Capitolia cernens,
Quae nostro frustra juncta fuere lari.
Fratrem praeterea habuit natu majorem duodecim mensibus, & quod mirum est, eodem, quo ipse, natum die, uterque enim quartodecimo Kalend. Aprilis Minervae quinquatriis natus est. quod sic ipse in quarto de Trist. eleg. IX.
Nec stirps prima fui, genito sum fratre creatus,
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer ambobus natalibus affuit idem:
Una celebrata est per duo liba dies.
Haec est armiferae de festis quinque Minervae,
Quae fieri pugna prima cruenta solet.
Natus est autem Hircio & Pansa coss. qui bello Antoniano apud Mutinam perempti sunt, ut ipse in IV. De Trist. eleg. IX.
Editus hinc ego sum, nec non, ut tempora noris,
Cum cecidit fato consul uterque pari.
Cum autem Romae una cum fratre sub clarissimis & Grammaticis, & Rhetoribus plurimum profecisset, legibus, cogente patre, qui humanitatis studia inutilia esse contendebat, coepit incumbere, & profecit legibus, & honoribus functus est. sed cum forum displiceret, quod esset majus onus ejus viribus, relicta curia & lati clavi servitute, ad mansuetiores musas rediit; poëtasque omnes illius temporis natu majores assidue coluit, atque a minoribus aeque cultus ipse est. Quae omnia in IV. De Trist. eleg. IX. elegantissime sic scribit:
Protinus excolimur teneri: curaque parentis
Imus ad insignes urbis ab arte viros.

Fra-

Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
Fortia verbosi natus ad arma fori.
At mihi jam puero coelestia sacra placebant,
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit: Studium quid inutile tentas?
Maeonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis, totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
Quidquid conabar scribere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumpta, mihique toga est;
Induiturque humeris cum lato purpura clavo,
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitae frater geminaverat annos,
Cum perit, & coepi parte carere mei.
Cepimus & tenerae primos aetatis honores,
Deque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat: clavi mensura coacta est.
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens erat apta labori:
Sollicitaeque fugax ambitionis eram:
Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
Otia, judicio semper amata meo.
Temporis illius colui foviquc poëtas:
Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
Quaeque nocet serpens, quae juvat herba, Macer.
Saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
Jure sodalitii qui mihi junctus erat.
Ponticus Heroo, Battus quoque clarus Iambis,
Dulcia convictus membra fuere mei.
Detinuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Virgilium vidi tantum: nec avara Tibullo
Tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi Galle, Propertius illi.
Quartus ab his serie temporis ipse fui:
Utque ego majores, sic me coluere minores:
Notaque non tarde facta Thaleia mea est.

In secundo de Tristibus se & caussidicum fuisse scribit, & in privatis caussis arbitrum, his versibus:

Nec male commissa est nobis fortuna reorum
Usque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine judex:
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.

Benignus etiam adeo fuit, ut nullus unquam opus, quod ipse composuerat, carpserit. quod sic ipse testatur in IV. De Trist. eleg. IX.

Nec qui detractat praesentia, livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.

Fuit & moribus ornatissimus, nam & vinum multa aqua dilutum bibebat, & à detestando puerorum concubitu abhorrebat, eratque purus omnis sceleris. sic enim ipse I. De Ponto eleg. X.

Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cera pallidiora nova.

Non haec immodico contraxi damna Lyaeo:
Scis mihi, quam solae paene bibantur aquae.
Non epulis oneror: quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in moestos illa venire toros.

Item in secundo De Arte amandi ait:

Odi concubitus, qui non utrimque resolvunt:
Hoc est, cur pueri tangor amore minus.

In secundo autem De Ponto eleg. VII. sic scribit:

Vita prior vitio caret, & sine labe peracta est:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.

Habuit uxores tres, quarum duas repudiavit: cum tertia vero conjunctissime & amantissime vixit. item filiam, & alios liberos, sed ex filia & avus factus est. quare in quarto de Trist. ait, eleg. IX.

Paene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data, quae tempus perbreve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine, conjux
Non tamen in nostro firma futura toro.
Ultima, quae mecum seros permansit in annos,
Sustinuit conjux exulis esse viri.
Filia me mea bis prima fecunda juventa,
Sed non ex uno conjuge fecit avum.

In primo autem libro De Trist. eleg. III. sic:

Saepe eadem mandata dedi: meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.

Et in tertio Eleg. XI. sic:

Utque sit exiguum poenae, quod conjuge cara,
Quod careo patria, pignoribusque meis.

Cum autem Augustum Caesarem imprudenter, & inscius, ut ipse ait, offendisset, ad Euxinos ab eo relegatus est, annos natus L. quare ait in IV. De Trist. Eleg. X.

Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
Abstulerat decies praemia victor eques:
Cum Maris Euxini positos ad laeva Tomitas
Quaerere me laesi principis ira jubet.

Describit autem discessum suum ex urbe, & uxoris, & ceterorum suorum lacrimas, duramque & periculosam navigationem suam primo de Trist. longa epistola, quae incipit:

Cum subit illius tristissima noctis imago, &c.

Praeterea primo De Ponto in epist. ad Rufinum, eo in loco se exulare, ubi semper maxima forent frigora, summaque inopia bonorum omnium, his queritur versibus:

Orbis in extremis jaceo desertus arenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hic pomum, non dulces educat uvas:
Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum laudes terra magis, aequora semper
Ventorum rabie solibus orba tument.
Quocumque aspicias, campi cultore carentes,
Vastaque, quae nemo vendicet, arva jacent.
Hostis adest dextra, laevaque à parte timendus,
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sagittas;
Altera Sarmatica spicula missa manu.

Sui autem exilii duas fuisse ait caussas; quarum alteram ubique fatetur, alteram semper supprimit: ait enim II. De Trist.

Perdiderint cum me duo crimina, carmen, & error;
Alterius facti culpa silenda mihi est.

Persaepe igitur & libros De Arte amandi composuisse dolet, quod propterea Augusto odio esse

esse coeperit, & aliquid vidisse per errorem, ut ob id in Scythiam relegatus fuerit, offenso Caesare: ait enim in II. de Ponto eleg. II.

Neve roges, quae sit: stultam quam scripsimus artem,
Innocuas nobis haec vetat esse manus.
Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli:
Ut pateat sola culpa sub arte mea.
Et paulo inferius eleg. X.
Naso parum prudens artem dum scribit amandi,
Doctrinae pretium triste magister habet.
Et in tertio ad Amorem eleg. III.
Nec satis hoc fuerat, stultus quoque carmina feci,
Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exilium misero mihi reddita merces,
Id quoque in extremis, & sine pace locis.

In eodem sic Amorem sibi respondentem inducit in somnis:

Utque hoc, sic utinam defendere cetera posses:
Scis aliud, quod te laeserit, esse magis.
Et in quarto ad Carum epist. XIII.
Ille quidem dixit; sed me jam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt: nocuerunt carmina quondam,
Primaque tam miserae caussa fuere fugae.
Secundo item de Trist. ait:
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Et in eodem in fine:
Carminaque edideram, cum te delicta notantem
Praeterii toties irrequietus eques.
Ergo quae juveni mihi non nocitura putavi,
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni.
Sera redundavit veteris vindicta libelli.
Distat & à meriti tempore poena sui.
Et in tertio Eleg. V.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:
Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
Sed partem nostri criminis error habet.

Ubique igitur exilii caussam tum libros De Arte, tum errorem fuisse commemorat: quis vero ille error fuerit, nunquam aperuit, ne magis Augustus sibi irasceretur. verum quia, ut ipse ait, *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*; quidnam id fuerit, plurimi scire conati sunt, & conatur semper aliquis; quapropter suspicati sunt quidam turpe aliquod Augusti secretum casu vidisse Ovidium. quod non placet, quia toties objiciendo scelus, immitiorem reddidisset Caesarem, quem lenire & placare studebat. alii vero, quod Augusti filiam falso Corinnae nomine amaverit, quae, ut Plinius & Tranquillus scribunt, flagravit adulteriorum infamia, & damnata est. qua de re sic Sidonius poeta:

Et te carmina per libidinosa
Notum, Naso tener, Tomosque missum,
Quondam Caesareae nimis puellae
Falso nomine subditum Corinnae.

quod non videtur: quia si ita esset, graviter & scienter in Augusti majestatem deliquisset Ovidius, non, ut ubique ipse scribit, per errorem, & inscienter. praeterea, quam ficto nomine Corinnam appellavit, potitum se testatur in Amoribus libro primo eleg. V. dicens:

Singula quid referam? nil non laudabile vidi,
Et nudam pressi corpus ad usque meum.

Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo.
Proveniant medii sic mihi saepe dies.

Quare si ea vel filia, vel neptis, vel ancilla Caesaris, vel quaecumque alia fuerit sic illi cara, ut propterea Ovidium relegaverit; non error, sed scelus fuisset; non inscius vidisset crimen, sed sciens fecisset. adde, quod in eum errorem incidit jam senex: Corinnam vero juvenis amavit. sic enim de se ipso quarto De Trist. eleg. IX.

Carmina cum populo primum juvenilia feci,
Barba resecta mihi bisve, semelve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per urbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.

Nec puto hic eam, quasi gaudens, nominasset, si ejus miseriae & exilii caussa fuisset. Credendum certe est, aliquid ab Ovidio per errorem visum, cognitumque, ut propterea ab offenso Augusto sub Artis amatoriae culpa Tomos relegatus sit: sed quidnam illud fuerit, cum sciri ipse noluerit, nequidquam quaerimus, praesertim cum, ne quaeratur, sic ipse jubeat:

Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli,
Ut pateat sola culpa sub arte mea.

Exulans autem in locis asperrimis, & perinhumanis, saepe ut saltem in mitiorem locum relegaretur, petiit. quanquam vel veniam impetraturum se ab Imperatore sperabat. quapropter, eo mortuo, in IV. De Ponto eleg. VI. sic dolet:

Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae;
Spem nostram, terras deseruitque simul.
Quale tamen potui, de coelite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quae prosit pietas utinam mihi, sitque malorum
Jam modus, & sacrae mitior ira domus.

Et in eodem Epist. IX. numen Augusti rogat, ut sibi ignoscatur, praesertim cum de illo novo Deo facto libellum scripserit. ait enim:

Tu certe scis haec, superis ascite, videsque
Caesar, ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore preces.
Pervenient illuc & carmina forsitan illa,
Quae de te scripsi coelite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina: nec tu
Immerito nomen mite parentis habes.

Scripsit ante exilium Heroidum epistolas plurimas; de Amoribus ad Corinnam libros V. quos postea diligentius recognitos in tres redegit. quod sic ipse in I. eorumdem:

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus: hoc illi praetulit auctor opus.

De arte Amandi, libros tres; de Remedio amoris, libros duos; Transmutationum libros quindecim: quos, quia non emendaverat, tum iratus, ut ipse ait, studio, carminibusque suis, cum Tomos relegaretur, sua manu combussit, cum aliis quibusdam placituris. sed quia exscripti fuerant ante plurimis exemplis, omnino aboleri non potuerunt. propterea sic ipse primo de Trist. eleg. VI. ait:

Grata tua est pietas: sed carmina major imago
Sunt mea: quae mando qualiacumque legas.
Carmina mutatas hominum dicentia formas,
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Haec ego discedens, sicut bona multa meorum,
Ipse mea posui moestus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias, & melior matre fuisse soror:
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Imposui rapidis viscera nostra rogis:
Vel quod eram musas, ut crimina nostra perosus;
Vel quod adhuc crescens & rude carmen erat.

Qua

Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed extant:
(Pluribus exemplis scripta fuisse reor)
Nunc precor, ut vivant: & non ignava legentem
Otia delectent admoneantque mei.
Non tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,
Nesciat his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud:
Defuit & scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, lector, ero.
Hos quoque sex versus in prima fronte libelli,
Si praeponendos esse putabis, habe:
ORBA *parente suo quicumque volumina tangis,*
His saltem vestra detur in urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt haec edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, erat.

Item in III. eleg. XIV.

Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse periissem,
Certius à summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora,
In populi quidquam si tamen ore meum est.

Scripsit & Medeam tragoediam, de qua maxime & à Quinctiliano, & à Cornelio Tacito laudatus est. ait enim Fabius; Ovidii Medea ostendit, quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset. Summo etiam eum fuisse judicio ostendit Seneca in II. Declamationum sic inquiens; Rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus, petivit invicem, ut tres exciperet, in quos illis nihil liceret. Conscripserant illi, quos tolli vellent, secreto hic quos tutos esse vellet. In utrisque codicillis iidem versus erant. ex quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo, qui inter arbitros fuit:

Semibovemque virum, semivirúmque bovem.

Secundum:

Egelidum Borean, egelidumque Notum.

Ex quo apparet summi ingenii viro non judicium defuisse ad compescendum licentiam carminum suorum, sed animum. ajebat enim decentiorem esse faciem, in qua aliquis naevus inesset. De Medea tragoedia ipse sic meminit secundo de Tristibus:

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis:
Quaeque gravis debet verba cothurnus habet.

Composuit & librum in malos poëtas, qui non exstat; item in exilio Epistolam consolatoriam ad Liviam Augusti de morte Drusi; de Tristibus etiam libros quinque; de Ponto libros quatuor, in Ibin, Fastorum libros XII. ex quibus sex tantum ad nostra tempora pervenerunt: de quibus sic ipse II. de Trist.

Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos,
Cumque suo finem mense libellus habet.

Scripsit & triumphum Caesaris, de quo III. De Ponto eleg. IV. sic meminit:

Utque suo faveas mandat, Rufine, triumpho,
In vestras venit sic tamen ille manus.
Est opus exiguum, vestrisque paratibus impar:
Quale tamen cumque est, ut tueare, rogo.

Et lingua Getica libellum De laudibus Caesaris, quem etiam recitavit. cujus meminit IV. De Ponto ad Carum eleg. XIII. sic scribens:

Ah pudet, & scripsi Getico sermone libellum:
Structaque sunt nostris barbara verba modis:
Et placui, (gratare mihi) coepique poëtae
Inter inhumanos nomen habere Getas.

Mate-

Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi,
Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus, ad aetherias numen abisse domos.
Esse parem virtute patri, qui frena rogatus
Saepe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum Vestam te, Livia, matrum:
Ambiguum nato dignior, anne viro.
Esse duos juvenes firma adjumenta parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.
Haec ubi non patria perlegi scripta Camoena,
Venit & ad digitos ultima charta meos:
Et caput, & plenas omnes movere pharetras,
Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas haec cum de Caesare, dixit,
Caesaris imperio restituendus eras.

De piscibus opus non perfecit. de quibus postea Oppianus, Ovidium imitatus, Graece scripsit ad Antoninum imperatorem. Exstant praeterea multa opuscula sub hujus poëtae nomine, ut de Nuce & Medicamine faciei, ac aurium, de Pulice, de Somno, de Cuculo, de Aurora, de Philomela, de Limace, de Vetula, de Quatuor humoribus, de Ludo latrunculorum. quae omnia, praeterquam de Nuce & de Medicamine faciei, quae fortasse puer composuit, ridicula sunt, nec digna, ut divino Nasonis ingenio, non juvenis modo, virive, sed ne pueri quidem attribuantur. Desperans tandem ad urbem reditum impetrare à Caesare, sic ad uxorem III. lib. De Trist. eleg. III. scripsit:

Ossa tamen facito parva referantur in urna;
Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Non vetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremptum
Supposuit tumulo rege vetante soror.
Atque ea cum foliis, & amomi pulvere misce,
Atque suburbano condita crede solo:
Quosque legat versus oculo properante viator.
Grandibus in tumuli marmore caede notis.
HIC EGO QVI IACEO TENERORVM LVSOR AMORVM,
INGENIO PERII NASO POETA MEO.
At tibi qui transis, non sit grave, quisquis amasti,
Dicere, Nasonis molliter ossa cubent.

Missus autem fuit in exilium anno imperii Augusti secundo & quinquagesimo, vel circiter: quinto autem Tiberii Tomis apud Getas diem obiit. ex quo colligitur exulasse annos octo, & menses aliquot. Sepultum etiam juxta oppidum Tomos tradit Eusebius.

P. OVIDII VITA

Ex *Lilii Greg. Gyraldi* de Poëtarum Historia Libro quarto.

PUb. Ovidius Naso, patriam habuit Sulmonem, tertiam Pelignorum civitatem. Nam, ut ex Plinio colligimus, Peligni in Corvinienses, in Superaequanos, & Sulmonenses distincti sunt: unde illud ex ipsius Poëtae elegiis,

Me pars, Sulmo tenet, Peligni tertia ruris;
Parva, sed irriguis ora salubris aquis.

Ex ordine equestri fuit, ut idem pluribus locis ostendit. Ingenio fuit, ut mihi quidem videtur, parato, facilique, sed qui nimium sibi aliquando indulgeret; de cujus vita quaedam tantum libabo, quae non injucunda fore arbitror. Fuit itaque Ovidius, cum omni vita atque victu excultus, atque expolitus, tum tenui & vesco corpore, nervisque compacto. Id quod vel ex ejus ipsius Ovidii carmine liquet, cum ait:

Pondere, non nervis, corpora nostra carent.
Item, alibi:
Aptaque subducto pondere membra dedit.

Suopte

Suopte naturae instituto puer ad poëticam ferebatur, verum parentis monitionibus, oratoriae facultati operam dare compulsus est: in qua, si Senecae credimus, egregie profecit, forensesque causas & centumviralia judicia exercuit. Mox vita defuncto patre totum se mansuetioribus Musis restituit, foro relicto. Fratrem uno anno natu majorem habuit, forensi eloquentiae deditum, qui XX. annum agens, diem obiit. Filias duas ipse habuit. Sunt qui alteram privignam dicant: altera certe aberat, cum ipse relegatus est. Tres vero subinde duxit uxores: duas quidem, facto divortio, repudiavit: tertiam vero, quam singulari caritate ac dilectione prosecutus est, ad mortem usque retinuit. Hanc, ut puto, perperam Perillam vocitatam, quidam existimant. nam si Perilla uxor fuisset, id profecto in iis, quae ad uxorem multae scribuntur, elegiis alicubi significasset. Fuit autem Perilla, ut ipsemet ostendit Poëta, puella valde docta, atque inprimis Poëtria, ad quam extat Poëtae ipsius nobilis elegia. Romae vero Ovidius secundum Capitolium habitavit; ut ipsemet testatur. Hortos habuit prope viam Flaminiam, qua Cassiae juncta fuit. Mortuus est in exilio, ut notat Eusebius, centesima nonagesima nona Olympiade, sepultusque est juxta Tomos, & (ut Pontanus è Georgio Trapezontio, nec semel se audivisse scribit in eo qui est de Magnificentia ad Attilium) collata è publico pecunia, à Tomitanis civibus, tymbo, id est, monumento, ante oppidi portam, in loco maxime celebri, magnifice structo: iis scilicet pluris facientibus peregrini poëtae ingenii nobilitatem, quam imperatoris Rom. proscriptionem. Exilii vero ipsius varie causa traditur, tametsi ipse non exulem, sed relegatum ait, eam ipse certe triplicem innuit, qua de re multi multa: illam ipse praetulit, qua & ceteras (ut opinor) praetexuit Augustus, quod suo scilicet carmine de Amandi arte Romanam corripuisset juventutem. Ego omnes quadam ex parte veras fuisse puto: eam tamen potissimum quam & Sidonius Apollinaris de Corinna suis versibus attigit, quod videlicet eo ficto nomine Juliam his versibus significaret:

Nec te (inquit) *carmina per libidinosa*
Notum, Naso tener, Tomosque missum
Quondam Caesareae nimis puellae,
Ficto carmine subditum Corinnae.

Quam opinionem cum alii, tum suo carmine in Nutricia Politianus secutus est. Tradunt quidam, quod cum filia Augustum parum honeste jacentem vidisset: quod & illo ipsius poëtae versiculo significari volunt.

Cur aliquid vidi? cur conscia lumina feci?

Nam & de C. Caligula Suetonius ita tradit: C. Agrippae se nepotem neque credi, neque dici, ob ignobilitatem ejus volebat; succensebatque, si qui vel oratione, vel carmine, imaginibus eum Caesarum insererent. Praedicabat autem, matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Julia filia admisisset, procreatam. Haec Suetonius. Sunt qui rem hanc in puerum ineptius referant: sed in re hujusmodi, conjectura potius, quam certa aliqua ratione ducuntur. Sunt & qui de Maecenate nihil non suspicentur: quem quod nunquam nominavit, nescio quid de Julia confingunt. Extant Caecilii Minutiani Apuleji fragmenta, in quibus de Ovidio poëta haec fere produntur, eum scilicet Calendis Januarii, qua die T. quoque Livius decesserit, anno sui exilii septimo, hominem esse desiisse: structumque illi tymbon à barbaris ante suarum aedium januam. Idem Minutianus ait, item, quem Ibin simulato nomine appellarat, Corvinum fuisse, qui exulantis poëtae uxorem sollicitasset: relegationis causam fuisse, quod Augusti incestum vidisset.

Caeterum de Ovidii ingenio sic alicubi Anneus Seneca: Declamabat, inquit, raro Naso controversias, sed non nisi ethicas, libentius dicebat suasorias: molesta illi erat omnis argumentatio: verbis minime licenter usus, nisi in carminibus, in quibus non ignoravit vitia sua, sed amavit. Manifestum potest esse, quod rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus, invicem petiit, ut ipse tres exciperet, in quibus nihil illis liceret. Aequa lex visa est, scripserunt illi quos tolli vellent: & Ovidius, quos tres exciperet. de utrisque codicillis iidem versus erant, in quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Rhetor, qui inter arbitros fuit:

Semibovemque virum, semivirumque bovem:
Et:
Egelidum Borean egelidumque Notum.

Ex quo apparet, summi ingenii viro judicium non defuisse, ad compescendam suorum carminum licentiam, sed animum. Ajebat interim, decentiorem faciem esse, in qua nae-

vus aliquis fuisset. Et haec quidem Seneca: qui & partem declamationis ejus soluta oratione attulit; in ea controversia, cujus hoc est argumentum: Vir & uxor juraverunt, ut, si quid alteri obtigisset, alter moreretur, vir peregre profectus misit nuncium ad uxorem, qui diceret decessisse virum: uxor se praecipitavit. recreata, jubetur à patre relinquere virum, non vult, abdicat. Hanc certe controversiam, ait Seneca, ante Arellium Fuscum, magistrum suum, declamavit Ovidius, ut mihi videbatur, longe ingeniosius: excepto eo, quod sine certo ordine per locos discurrebat, &c. Extat & Caesti, ejus aetatis viri doctissimi, de Ovidio testimonium. Cum enim Alfius Flavus in declamatione quadam hanc sententiam dixisset,

Ipse sui & alimentum erat, & damnum:

Alfius objurgavit, Apparet (inquit) te Poëtas studiose legere. Iste sensus est ejus, qui hoc seculum amatoriis non artibus tantum, sed sententiis implevit. Ovidius enim in libris Metamorph. dixit:

Ipse suos artus lacero divellere morsu
Coepit, & infelix minuendo corpus alebat.

Haec ille. Quae vero ingeniosissimi hujus poëtae opera supersint, breviter colligam. Elegiae amorum, vel De fine titulo, de quibus sunt grammaticorum controversiae. Epistolae, quarum nonnullae tanta arte & elegantia conscriptae sunt, ut in eo genere absolutius quiddam nihil fieri posse existiment. Tres libri de Arte, duo de Remedio amoris, de Tristibus quinque, de Ponto quatuor, In Ibin, de Nuce, ad Liviam consolatio, sex Fastorum: & praeclarissimum, ut ait Lactantius, Metamorphoseon opus. Quae vero perierunt temporum injuria, haec sunt; sex Fastorum ultimi, Medea tragoedia, quae Fabio, & Tacito, aliisque commendata plurimum: haec hoc tempore inventa dicitur, sed falso, ut puto. Scripsit & alteram Tragoediam, ex Virgilio, de qua sic Tertullianus Septimius quodam suo libello: Denique, inquit, Ovidius etiam Medeam tragoediam ex Virgilio plenissime expressit, quo loco agit de his, qui ex aliis autoribus centones & nova opera concionarent. Reliquit idem Ovidius inchoatum opusculum de piscibus, ex quo multos Plinius enumerat. Periere & Ovidii Epigrammata, quae tum Prisciano grammatico, tum Martiano & Martiali citantur: item Phaenomenon libellus, ut ex Lactantii & Probi sententia constat: item liber, quem in malos poëtas ediderat, ut ex Fabio colligimus. Perierunt & vaticinia, quae uno libro complexus erat, item triumphus Augusti Caesaris, & de Gestis Imperatoris lingua Getica, Bellum Actiacum, quod ad Tib. Caesarem libris duobus inchoaverat. Atque ut haec quidem, quantum in praesentia recordor, deperdita: ita, quae subjungam, supposititia & adulterina, falsoque Ovidio adscripta: De vetula, in quo de magnis siderum conjunctionibus, & de Christiana lege miranda leguntur: item de Pulice, de Philomela, & de Medicamine faciei: qua de re, licet in arte se scripsisse asseveret, id tamen, quod in manibus habetur, poëma illegitimum & tralatitium, ab aliquibus doctis viris putatur.

P. OVIDII VITA,

Per *Christophorum Zarotum* Justinopolitanum compilata.

Pub. Ovid. Naso Pelignis in oppido Sulmone XIII. Cal April. ex Botio equestri ordinis patre natus est, secundo quinquatriorum die: eo quo Hircius & Pansa Coss. Mutinensi bello cecidere, anno fratrem habuit majorem natu, cum quo in patria est educatus, primaque literarum rudimenta edoctus. Mox utrunque adultum pater Romam misit, ut eloquentiae studiis pariter, & legibus incumberent, quaestus acquirendi gratia: facile alter parentis praeceptis paruit, qui nisi diem fata praematurassent (vigesimo enim aetatis suae anno e vita discessit) causidicus optimus futurus videbatur. Ovidius autem non sine maxima molestia aliquandiu foro operam dedit, reosque plerunque defendit: interque centumviros judicium dixit: quantum in declamationibus extiterit: Seneca nobis testimonio est: qui eum declamatoribus inseruit. Defuncto patre musis, & poëtice totum se tradidit, à quibus studiis invitus fecesserat, utque etiam in eis melius proficeret, Graecas literas didicit: quo tempore sub M. Varrone, cui & acceptissimus fuit: sicuti & sub Corn. Gallo militiam exercuit. Uxores tres habuit, quarum primam, quae ei pene puero nupserat, ob morum insolentiam, turpitudinemque dimisit. Alteram quoque repudiavit: causa nobis, cur id fecerit, in-

incognita, tertia vero diutius cum eo mansit, ex qua filiam Perillam nomine habuit. Demum ab Augusto Imperatore annum agens quinquagesimum in Pontum Euxinum relegatus est, cujus exilii causas, quis est, qui facile norit, cum & ipse modo hanc, modo illam referat? satis tamen constat ibi per novem annos mansisse, ubi extremum obiit diem, anno Tiberii quinto: & prope Tomos oppidum sepultum. Sive propter libros, quos de arte Amandi composuit, exularit, quod non mirum videri debet, si quidem feruntur libri hujusmodi à Julia, & Drusilla vehementer concupiti: perlectique assidue, unde & suspicio orta est incensas libidine amatores fuisse secutas. Caesarem vero eo usque excanduisse: ut & auctorem hujus mali in exilium pepulerit Ovidium, & pariter mulieres: tametsi quid meruerat Ovidius, vel quonam pacto potuisset ejus blandimentis carminis, nisi suum corpus antea prostituere cupivissent, corrumpi. sive (ut alii volunt Sydonii auctoritatem in medium afferentes) quia Juliam Augusti puellam ex Livia filiam amarit: quam ab Ovidio Corynnam falso nomine appellatam tradunt: quae causa à nobis minime probari potest, nec à quoquam docto, si examussim Sydonii verba trutinarit, & quid de Corynna ab Ovidio scriptum sit, leget, haud principis puella digna, sive quia Liviam Drusillam nudam viderit, aut Aug. principem, cum exoletis consuescentem, quae ambae causae satis placent, cum & ipse quoque judicarit.

Cur aliquid vidi, cur noxia lumina feci.
Cur impudenti cognita culpa mihi est.
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam,
Praeda fuit canibus non minus ipse suis.

Si quis autem curiosius haec scire affectat: ejusdem de Tristibus: tum de Ponto libros perlegat: nos tantum in praesentia diversas attigimus opiniones illorum, qui exilii Ovidii meminerunt. Multa carmina scripta memoriae reliquit, auspicatus est primis teneris adhuc annis Heroidum diversarum epistolas. Deinde Amorum libros v. ad Corynnam, quos ad tres redegit: hi *de* sine titulo quoque nuncupantur. De medicamine faciei. De Arte Amandi ad juventutem Romanam libros tres: quos parricidas solet appellare. De Remedio Amoris libros duos. Metam. libros quindecim, opus divinum, heroicique carminis dignitati conveniens, licet in eo nimis lascivire dixerit Quintilianus. Tragoedias quoque adorsus est, quarum Medea maxime à Fabio Quintiliano, & Corn. Tacito approbatur: ait namque Fabius in decimo, Ovidii Medea videtur mihi ostendere quantum vir ille ingenio praestare potuerit: si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset. In malos poëtas librum composuit, ut Quintilianus refert. Epistolam consolatoriam ad Liviam Augustam de morte Drusi Neronis, qui morbo in Germania perierat. Bellum Actiacum inchoavit. Ad Tiberium libros duos. De Tristibus quinque. De Ponto quatuor. Fastorum duodecim: sed nisi sex in manibus habentur temporum incuria. In Ibin Invectivam: vaticinia unico absolvit libro. Triumphum Caesaris. De piscibus opus inchoavit, ut Oppianus scripsit lingua Getica. Libellum de gestis Imperatoris apud Getas. Nonnulla etiam alia opuscula Ovidio ascribuntur. quae an ipsius fuerint non laboro: videlicet de Nuce, de Philumela, de Pulice: nos tamen haec habemus, cum multa interierint: seu librariorum inertia, sive temporum iniquitate. Quem autem inter Elegiacos poëtas locum teneat: ex Quintiliano facile datur intelligi: cum ait, Elegia quoque Graecos provocamus, cujus mihi tersus, atque elegans maxime videtur auctor Tibullus. Sunt qui Propertium malint. Ovidius utroque lascivior: sicut durior Gallus.

HERCULES CIOFANUS

Syndicis ac Consiliariis Sulmonis S. D.

DUo jam praestiti, optimi Cives, quae vobis gratissima esse debent. Alterum, quod SULMONEM, communem PATRIAM descripsi, collegique ea, quae alii, qui de ea usque huc scripserunt, non animadverterant: eaque quam brevissime potui, explicavi. Alterum, quod OVIDII Metamorphosin (quo poëmate quid ingeniosius fieri potest?) Observationibus non prorsus, nisi me animus fallit, inutilibus illustravi. Utrum horum carius, acceptiusque vobis esse debeat, non meum est pronunciare, quamquam sapientium hominum sententia praeclare definitum est, post DEUM quicquid homines praestare possunt, id totum PATRIAE tribui oportere. Nos vero omnes plurimum debere OVIDIO fatendum est, qui

suo ortu, sua doctrina, suoque ingenio, quo alios poëtas superasse affirmatur, PATRIAM ipsam, quae sua antiquitate celebris & illustris est, multo celebriorem, multoque illustriorem reddidit. Quare si conatus meos, diligentiamque, qua & PATRIAM, & OVIDIUM (absit jactantia dicto) illustravi, vobis gratam, ut spero, esse cognovero; meaque opera, qualiscumque futura est, uti voletis, tam mihi gratum atque jucundum erit, quam si quis maxima in me beneficia contulisset. Ac, quoniam observationum mearum merito superius mentionem feci, est quod quibusdam vulgo quaesitis, inanium admodum litterarum persuasione inflatis ac tumidis, summumque in Graecos scriptores odium habentibus silentium imponam; qui, si quid in eis judicii esset, quae a me ad eam rem pertinentia notata sunt, non solum improbare non conarentur, sed vel inviti summis plane laudibus (quod respuo) efferre deberent. Quid enim quaeso praeclarius (idem de omnibus veterum auctorum libris dicendum est) a viris singulari virtute praeditis, quod studiosis majorem afferat utilitatem, praestari potest? Nonne in antiquitate emendanda atque illustranda recentiorum hominum, qui clarissima litterarum lumina & fuerunt, & sunt, Politiani, Barbari, Pierii, Bembi, Pantagathi, Victorii, Augustini, Manutii, Sirleti, Mureti, Cujacii, Sigonii, Ciacconi, Ursini, Bargaei, Statii, Gifanii, Turnebi, Lambini, Scaligeri, aliorumque, quos longum sane esset enumerare, diligentia & industria collocata est praecipua? Quorum per vestigia, in primis autem Manutii & Mureti, qui jam exhortati me sunt, ut id onus susciperem, mihi repere, quantum meae vires patiuntur, non licet? ea vero quae ipse collegi, quaeque multo locupletiora, illustrioraque reddidi, jam iis, quos modo nominavi, Manutio & Mureto probata sunt. Utriusque igitur (quando eo ad hujusmodi hominum temeritatem atque impudentiam cohibendam opus esse intelligo) & verba & testimonium subjiciam, ut ex iis, optimi Cives, an studium meum frustra sit positum, prae caeteris cognoscatis.

PAULUS MANUTIUS.

LECTIS diligenter & examinatis Herculis Ciofani Sulmonensis, in Ovidii Metamorphosin Observationibus, ita statuo, praestanti doctrina refertas esse, ex Latinis, Graecisque poëtis collectas: scriptas autem Latino sermone puro, eleganti, ornato: ut lector summa cum utilitate non mediocrem capere voluptatem possit. De quo judicii mei testimonium, non tam ejus amicitiae, quae mihi cum ipso CIOFANO intercedit, quam veritatis gratia, extare volui; minime dubitans, quin omnes, qui recte de litteris existimant, mecum sentiant.

M. ANTONIUS MURETUS idem, quod Paulus Manutius, de his Observationibus judico: atque eas pluribus verbis laudarem, nisi in eis tam saepe laudarer.

Illud à vobis etiam atque etiam peto, ut PATRIAE descriptionem, quam nunc rursus pluribus auxi, hilari animo & vultu accipiatis. Valete, meque diligite. XII. Kal. Sept. anno ab orbe redempto CIↃ. Ↄ. LXXVIII. ab Urbis ROMAE primordio anno CIↃ.CIↃ.CCC. XXX. mensibus IV. A SULMONE vero condito CIↃ. CIↃ. supra D.CC.

HERCULIS CIOFANI
DESCRIPTIO SULMONIS.

SULMO, Corfinio ∞. abhinc annis, & eo amplius diruto, Pelignorum Metropolis à SOLYMO AENEAE comite & conditus & denominatus est, ut testatur Ovidius lib. IV. Fastorum, cum ait:

Hujus erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida,
A quo Sulmonis moenia nomen habent.

Quod confirmat Silius Italicus lib. IX. ubi loquitur de Satrico, Cive Sulmonense, qui primo bello Punico, anno ab V. C. CDXCVII. cum M. Atilio Regulo in Africam trajecit, captus postea cum R. exercitu à Xantippo Lacedaemoniorum duce, Autololumque Regi ob virtutem dono datus, servitutem serviebat. Is Satricus utramque linguam & Latinam & Punicam callens, cum, duce Hannibale in Italiam reversus, patriae visendae cupidus, Mancini ejus filii, quem non norat, occisi sibi arma adaptasset, ab altero postea filio, Solymo, qui paullo propius patriam excubias faciebat, per errorem interficitur, moriensque Romanos admonet, ut proelium differant. Quam quidem admonitionem Solymus, ob patris sui caedem se ipsum interimens, in clypeo scriptam reliquit. Silii haec verba sunt:

Xan-

Xantippo captus, Libycis tolerarat in oris
Servitium Satricus; mox inter praemia Regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem:
Huic domus, & gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in uberibus nati, Mancinus & una
Nomine Rhoeteo Solymus. Nam Dardana origo,
Et Phrygio genus à proavo, qui sceptra secutus
Aeneae CLARAM *muris fundaverat* URBEM,
Ex sese dictam Solymon, celebrata colonis:
Mox Italis paulatim attrito nomine SULMO.
At eum barbarieis Satricus cum rege catervis
Advectus, quo non spretum (si poscecret usus)
Noscere Getulis Latias interprete voces:
Postquam posse datum Peligna revisere tecta,
Et patrium sperare larem, & quae sequuntur.

Ex quo colligimus Sulmonem conditum esse ante Urbem Romam annos circiter CCCC. Accipio autem Romam originem duxisse à Trojanis, ut indicat Sallustius, ac nonnulli alii auctores. SOLYMO autem AENEAS filiam uxorem tradidit. Quattuor enim fuisse Aeneae filias legimus: primam in Thracia, alteram in Peloponesso, tertiam in Epiro nuptas reliquit, quartam vero Solymo, qui secum è Troja venerat, tradidit: victor postea in Latio Solymum cum parte copiarum ad Marsos misit, qui Urbem in Pelignis fundavit. Unum ex splendidissimis Italiae Municipiis fuit, ut ex L. Flori verbis, quae infra ponam, perspicue apparet. De Sulmone, deque ejus situ, quem nunc quoque plane refert, deque etiam camporum natura, ac fertilitate ita poëta noster:

Me pars Sulmo tenet Peligni tertia ruris,
Parva, sed irriguis ora salubris aquis.
Sol licet admoto tellurem sidere findat,
Et micet Icarii stella proterva canis:
Arva pererrantur Peligna liquentibus undis,
Et viret in tenero fertilis herba solo.
Terra ferax Cereris, multoque feracior uvis,
Dat quoque bacciferam Pallada rarus ager.
Perque resurgentes rivis labentibus herbas
Gramineus madidam cespes obumbrat humum.

Positus est Sulmo in medio fere planiciei XII. milliar. montibus circumdatae, quae alicubi ad tres, alicubi vero ad quinque millia passuum latitudinem extenditur, atque inter duos amnes; quorum alter, quem veteres Giptium (qui ex Auseja aqua, quae postea Martia dicta est, emanat) vocasse, multi tradunt, ab Apennino (cujus pars, quadrato lapide structo aquae ductu, summo ornamento, summaque commoditate per mediam urbem labitur, qua & in hortis & campis rigandis utuntur coloni) alter vero, quem Vellam dicimus, à Majella, ut nunc loquimur, omnium nostrorum montium altissimo, exit. Estque in quarta Italiae regione, teste Plinio, atque in Pelignis; (vulgo nunc Valva) qui ab Oriente habet Frentanos; à Meridie Samnites & Campanos; ab Occasu Marsos: à Septentrione Marrucinos, & Vestinos. Ejus ambitus ad mille passus, eoque etiam amplius porrigitur: Portae publicae praecipuae octo sunt, urbes Italiae fere omnes, quae mediterraneae sunt, aedificiorum & situs pulchritudine caelique salubritate ab iis, qui Italiam ipsam obierunt universam, adaequare affirmatur: habetque in singulis viarum, ut ita dixerim, capitibus ingentes catenas ferreas, gladiorum ictibus passim incisas; quibus jactis & extensis nostri cives ad equites & arcendos & impediendos ne per urbem libere vagarentur, & ne diriperent, vel ejusmodi alia, quae milites solent, efficerent, antiquitus utebantur. Quarum quidem catenarum una (nunc in nodum collecta) mearum aedium, quae in publica via sitae sunt, quae vulgo *Le case pente* dicitur, parietibus affixa est. Templa summis aedificiis extructa sunt, D. Pamphili cathedrale, in quo XII. Canonicorum numerus est, & Episcopi aedes, quarum magna pars elegantissime instaurata est: D. Mariae Annuntiatae, cujus annuo reditu & eleemosynis aegroti hospites quam diligentissime curantur: pueri quamplurimi undique expositi, pauperesque omnes tam nostrae Urbis, quam externi satis commode & aluntur, & vestiuntur: D. Francisci, in quo Fratres conventuales, ut vocant, vitam degunt: Alia DD. Augustini, & Do-

Dominici, in quibus horum nominum Moniales sunt. In hoc aut dialecticam, aut aliam philosophiae partem interpretantur. D. Nicolai, in quo Ordinis minoris observantiae, prope moenia collocatum: S. Spiritus, quod est Princeps Caelestinorum Coenobium duo millia passuum Sulmone distans in Septentrionem, sub Moroni montis radicibus situm, tam magno ambitu & aedificiis ita pulchris, ut in universo Christianae Reipublicae orbe, eo majus, eoque commodius (ad summum quattuor, aut quinque exceptis) inventu difficile sit: in hoc Monachorum suffragio, qui ex omnibus Italiae monasteriis eo se conferunt Abbas divini numinis voluntate spirante tertio quoque anno declaratur, D. Hieronymi, quod Capuccini, ut appellant, incolunt, mille passus ab urbe distans, in meridiem prope Casilum monticulum positum. Sunt & in urbe quinque alia Virginum, quae Deo dicatae sunt; D. Clarae: D. Catharinae: D. Monicae: D. Cosmae: D. Antonii; aliaque quamplurima presbyterorum curae commissa, ut id, quod modo dixi, D. Mariae Annuntiatae, inter quae & illud est divae Mariae de Tumba, ubi Ovidii aedium pars & templum fuisse traditur. In his autem fere omnibus multae sunt Sanctorum reliquiae, quae ab omnibus urbis hominibus & externis, statis diebus religiosissime visuntur. Societates septem, Sanctissimi corporis Christi; Sanctissimae Trinitatis; Divi Jacobi Apostoli; Divae Mariae Angelorum; Divae Mariae de succursu; Divae Mariae de Laureto, & Sanctae Crucis. In hoc artes paene omnes, quae ad usum humanum necessariae sunt, vigent: praecipue autem, quae aere & stanno fiunt, quarum opera ita efferuntur laudibus, ut in Europa universa eis paria inveniri negentur. Quorum artificium & elegantiam admiratus eruditissimus vir, Paulus Manutius, ad M. Antonium fratrem, qui aereum tripoda benevolentiae argumento ad eum miserat libro XI. suarum epistolarum ita scribit. Vasculo aereo, quod ad me Hercules frater tuus heri attulit, nihil amabilius, neque id usu magis ipso, quam operis elegantia. Equidem Sulmonenses homines valere ingenio, satis antea cognoveram, hoc artificii genere ceteris hominibus antecellere, vix unquam putassem: nunc perspecta industria, illos laudo, te de isto munere vehementer amo. Ea autem opera in quamplurimas & remotissimas orbis terrarum regiones quotidie exportantur. Est & in ipso cum aliorum fructuum, tum peponum, aliarumque rerum, quae ex hortis producuntur, omnium maxima copia; item amygdalarum, & mororum, quorum folia edunt vermes illi, qui sericum, quod vel omnium optimum netur, gignunt. De croco in observationibus dixi. Sunt & mercimonia nonnulla. Tabellarius publicus bis hebdomade Sulmone transit. In foro, quod satis latum, satisque pulchrum est, bis quotannis, hoc est, IX. & VIII. Kalend. Apr. XIX. & XVIII. Kalend. Septemb. (quo tempore nundinae indicuntur, item III. Kal. & VII. Idus Octobris) nobiles cives, externique equites, armis induti, longis & firmis sane hastis spectacula exhibent quam pulcherrima: ad quae spectanda non parvi fiunt hominum concursus. Haec autem postrema is, quem modo nominavi, frater meus CCXL. carminibus, quae Id. Septembris anno superiore Romam ad me misit, non minus docte, quam eleganter est persecutus. Fuit haec nostra Civitas Ladislao Regi, cum inibi esset, ut regnum amitteret, ejus egregia in bello opera & robore usus, fidelis: quamobrem postea jucunde vixit; multis ornata privilegiis, quae una cum aliis veteribus monumentis in palatio D. Mariae Annuntiatae diligentissime asservantur: egenosque & pauperes hospitio accepit. Illud constantis & plane ingenui animi, hoc pietatis ac religionis est argumento. Testantur utrumque cum alia multa, tum in primis distichon illud, quod in porta S. Augustini, ad viatorem ita incisum legitur:

SVLMO. FIDEM. REGI. VITAM. SIBI. PRÆSTAT. AMOENAM.
PAVPERIBVS. REQVIEM. VENIENS. HIS. CONSPICE. PLENAM.

Numi olim, cum sub mero Regum Imperio esset (quippe annis abhinc plus minus quinquaginta Lannojorum Principum misto paret imperio, quorum nunc HORATIUS, ejusque filius PHILIPPUS sunt superstites) tam aerei, quam argentei, atque aurei, quorum nonnullos hodie reperiri videmus, Sulmone cudebantur. Unde ipsum à Regibus, qui aestate hic commorabantur, semper plurimi esse factum quis non opinetur? L. Florus de bello Mariano sic de Sulmone litteris consignavit. Positis, inquit, singulorum hominum fere poenis, Municipia Italiae splendidissima sub hasta venierunt: Spoletium, Interamna, Praeneste, Fluentia. Nam Sulmonem, vetus opidum socium atque amicum (facinus indignum) nondum expugnatum, ut obsides jure belli modo, & morte damnati duci jubentur, sic damnatam civitatem jussit Sylla deleri. Atque hoc est fortasse, quod ait poëta noster II. Trist. dolens se res gestas Romanorum & Patriae non conscripsisse.

Non

Non mihi materiam bellatrix Roma negabat,
Et pius est Patriae facta referre labor.

Possumus praeterea conjicere poëtam nostrum eo carmine etiam significare voluisse, quod recenset Caesar initio lib. I. de bello civili, ubi ita est. Interim Caesari nuntiatur, Sulmonenses, quod opidum à Corfinio septem millium intervallo abest, cupere ea facere, quae vellet: sed à Q. Lucretio Senatore & Attio prohiberi, qui id opidum septem cohortium praesidio tenebant. Mittit eo M. Antonium cum legionis octavae cohortibus quinque; Sulmonenses simulatque nostra signa viderunt, portas aperuerunt: universique & opidani, & milites obviam gratulantes Antonio exierunt. Lucretius & Attius de muro se dejecerunt. Quare autem Cives nostri id fecerint; ratio est; quia Caesar Marii secutus est partes: Pompejus vero Syllae, qui quidem Sylla, ut superius cognovimus, Sulmonem deleri ac dirui jusserat. Ideoque à Caesare stare voluerunt. M. Tullius Cicero lib. VIII. ad Atticum hanc rem paullo aliter narrat. Sulmone, inquit, C. Attium Pelignum aperuisse Antonio portas, cum essent cohortes quinque. Q. Lucretium inde effugisse scis. Cnaeum ire Bruttiiium desertum. Confecta res est. At tamen magis Caesari, qui rebus gerendis praeerat, quam absenti Ciceroni, cui, id ut ab aliis intelligeret, necesse erat, credendum esse arbitror. Orosius etiam lib. VI. cap. XV. Caesaris sententiam confirmare videtur. Caesar per Antonium, VII. cohortes, quae apud Sulmonem morabantur, à Lucretio recipit. Aliud, quod adversum illum referre possim, non memini me legisse. Nisi fortasse id, quod Polybius lib. III. & Livius lib. XXII. de Pelignis scribunt, qui ab Hannibale devastati sunt, quo tempore Sulmonem quoque ipsum aliquid cladis & jacturae accepisse, qui judicio pollet, facile sibi persuadebit. De Sulmone etiam idem Livius lib. XXVI. Strabo lib. V. & Ptolemaeus lib. III. cap. I. meminerunt. Habuit haec nostra urbs inter alios viros claros poëtarum lumen, OVIDIUM: Franciscum Barbatum, qui Miles Regius, & Jurisconsultus eximius fuit, Petrarchae amicus, ad quem ipsius extant Epistolae: INNOCENTIUM VII. PONTIF. MAX. Cardinales duos, Joannem & Cosmatum Melioratos, ejusdem Pontificis fratris filios: ille Cardinalis de Ravenna nuncupatus est, & disciplinarum omnium intelligentissimus fuit: hic Cardinalis de Ursinis, atque ingenio perspicacissimus. Ludovicum Melioratum Firmi Principem, qui exercitus Ducis Mediolani praefectus & imperator fuit. Episcopos nonnullos: & Marcum Probum sui temporis poëtam satis celebrem, qui inter alia opera Partheniam in D. MARIAE historiam carmine Heroïco edidit. SERMONETAM in citeriore Latio insigne opidum, quod sub NICOLAI CAETANI Cardinalis amplissimi ac Principis nobilissimi ditione atque imperio est, D. fere ab hinc annis coloniam misit; quod ab Urbe XXXVI. millia passuum distat: Velitris XVI. Setia V. Priverno X. Tarracina XXIII. sed hae tres Urbes ulteriores sunt Neapolim versus. SULMONE vero, quem in ortum aestivum habet, circiter LX. Hoc autem opidum corrupta eorum temporum, quibus conditum est, pronunciatione, qua adhuc etiam multi abutuntur, à Sermona (*Sulmona* enim Italice dicendum est) Sermonetam vocarunt. Multas ac magnas ex variorum bellorum motibus calamitates, cladesque cum alias accepit, tum anno M.CCC.XLVII. Qua de re Aeneas Silvius in Dec. Blondi epitom. lib. X. Ludovicus Rex Ungariae multorum precibus agitatus, cum paratissimo exercitu Italiam petiit, primosque Sulmonenses resistentes invenit, quos tamen in potestatem redegit. Item circiter annum M.CCC.LXXX. ut idem scribit de histor. Europae. Rhenatus e captivitate dimissus cum decem triremibus Neapolim venit, & vocato ad se Jacobutio Candola, & ejus consilio Scaphatum petens, in deditionem accepit: deinde in Sulmonensem profectus, cum frustra Urbem obsedisset, agrum vastavit incendio. Rursus anno M.CCCC.LX. Ferdinando Aragoniae regnante, à Jacobo Picinino captus & expugnatus est: anno autem vertente opera Alexandri Sfortiae ab eodem Ferdinando receptus est. postea exacto triennio, & rebus inter eos compositis, sub ejusdem Picinini una cum Civitate Pinnensi, nonnullisque aliis Aprutii (ut nunc loquimur) oppidis imperio mansit. Haec postrema ex Baptista Pigna in eo libro, quo Estensis familiae historiam persecutus est.

HERCULES CIOFANUS

Caesari Corvo, Sulmonensi S.

PECCAREM profecto, Caesar Corve, nisi aliquod ex his, quae nunc in lucem emittere cogito, operibus tibi inscriberem. Dilexisti enim me ex eo, quo condiscipuli fuimus, tem-

tempore: sed multo majorem benevolentiae atque amoris significationem mihi dedisti, cum proximis his diebus unus ex universis Sanctissimae Trinitatis nostri municipii hominibus delectus, ut, quae ipsius commodo & usui sunt, cum Caelestinorum Abbate tractares, huc venisti. Quod negotium cum confecisses, à Gulielmo Bastono, utriusque Signaturae Referendario, in hominum ingeniis cognoscendis magni judicii viro, quicum id communicaveras, multae dexteritatis & prudentiae homo judicatus es. Accipe igitur, quando alia aliis jam nuncupavi, quae ad OVIDII vitam cognoscendam pertinent, à me ei, quam Aldus Senior diligentissime, eruditissimeque conscripsit, addita. Siquidem non ignoro quam sis hujus nostri poëtae studiosus, quem puer sedulo evolvisti. Utinam ne te negotiorum moles, domesticarumque rerum status à litterarum studiis abduxisset. Neque enim dubito quin, accedente nobilitate, divitiarumque affluentia, quibus nostrorum nemini cedis, in omni disciplinarum genere, si perrexisses, multum fuisses profecturus. Vale, & Joanni Donato, fratri tuo, viro probo, item Scipioni, & Camillo, optimis filiolis tuis, meo nomine salutem dicito. Romae, IX. Kal. Julias. M.D.LXXIX.

P. OVIDII VITA.

FUIT Ovidius Sulmonensis ex antiquissima & nobilissima Nasonum familia, uno eodemque die, quo Tibullus natus, hoc est XIII. Kalend. Aprilis, Hircio & Pansa Coss. anno ab urbe condita DCC. X. Ille poëtarum ingeniosissimus; hic cultissimus dictus est: uterque Eques R. cujus ordinis census ad HS. CD. perveniebat, hoc est ejus monetae, qua nunc utimur, summam XVI. mill. scutatorum, sub M. Varrone, quicum Asiam petiit, militavit: inde reversus, studii causa Athenas se contulit. Qua de re sic lib. I. Trist.

Non peto, quas quondam petii studiosus, Athenas;
Oppida non Asiae, non mihi visa prius.

Familiarissimus fuit C. Julio Higino, Grammatico, Augusti liberto, qui Palatinae Bibliothecae praeerat. Inter centum viros caussa dixit. Citantur Ovidii carmina ex Phaenomenis à Probo, & à Lactantio: citantur etiam à Quinctiliano ex aliis operibus, apud quem & carmen illud optimum ex nunquam satis laudato Medeae tragoediae opere legitur:

Servare potui, perdere an possim, rogas?

De quo quidem opere sic Corn. Tacitus in Dialogo De Orat. de prosae & carminis praestantia loquens: Neque ullus Asinii, aut Messalae liber tam illustris est, quam Medea OVIDII, aut VARII Thyestes. Ejus exilii, sive potius relegationis causam longe veriorem eam esse puto, visum à se forte fortuna Augustum Caesarem in re quadam turpi atque obscoena. Testatur enim Aristot. lib. II. De Arte dicendi, nullum esse tam magnum, tamque vehemens odium, quam illud, quod ex eo nascitur, cum quis in ejusmodi re turpi deprehenditur. Idque ipse Actaeonis usus exemplo non obscure annuit libro secundo Tristium, cum ait:

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam,
Praeda fuit canibus non minus ille suis.

Et in III. Eleg. V.

Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est,
Lapsave sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina plector:
Peccatumque oculos est habuisse meos.
Non equidem totam possum defendere culpam;
Sed partem nostri criminis error habet.

Hortos habuit Romae inter viam Flaminiam & Claudiam: item domum in vico Jugario eo in loco, ubi nunc est templum D. Mariae Consolationis: habuit etiam navem in sinu Corinthiaco, in quam, cum Tomos ab Augusto relegatus proficisceretur, conscendit, postea per Thraciae partem pedibus iter fecit. Profectus autem est in exsilium IV. Idus Decembris, annum agens L. menses VII. dies vero XXI. Utrumque ex ejus ipsius libris testimoniis prolatis confirmatur, lib. I. Trist. eleg. III. de Arcturo loquens:

Tin-

Tingitur Oceano custos Erymanthidos Ursae,
Aequoreasque suo sidere turbat aquas.

Cujus loci pleniorem interpretationem ibidem enarravi, eleg. x. ejusdem lib.

Aut haec me gelido tremerem cum mense Decembri,
Scribentem mediis Adria vidit aquis.

Et eleg. IX. lib. IV.

Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
Abstulerat decies praemia victor eques.

A Tomitis, quibuscum septem ipsos fere annos vixerat, ob vitae candorem, cum alii hospites interficerentur, non solum dilectus est, sed & invitus publice coronatus est. Eleg. XIV. lib. IV. De Ponto:

Molliter à vobis mea sors excepta, Tomitae,
Tam mites Geticos indicat esse viros
Gens mea Peligni regioque domestica, Sulmo,
Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam, salvoque daretis,
Is datus à vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris,
Exceptis siqui munera legis habent.
Tempora sacrata mea sunt velata corona,
Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonae Delia tellus,
Erranti tutum quae dedit una locum;
Tam mihi cara Tomus, patria quae sede fugatis
Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.

Vixit annos LVII. mens. IX. dies XI. In exilio mansit ann. septem, & dies XXI. Periit Kal. Januarii, qua die Titus quoque Livius decessit. Anno M. D. VIII. repertum est ejus sepulchrum, ut memoriae prodidit Abrahamus Ortelius in Synonymia Geographica, ubi Gasparem Bruschium citat auctorem. Ejus autem haec verba sunt: Sabaria Lazio Austriae oppidum est ad Angrum fluvium nomine Stain. Gaspar Bruschius dicit hic anno M.D.VIII. sepulchrum OVIDII NASONIS inventum, testudine magnificum, & hoc epitaphio ornatum.

Fatum necessitatis lex.

Hic situs est Vates, quem divi Caesaris ira
Augusti, patria cedere jussit humo.
Saepe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

Isabella Pannoniae Regina circiter annum M. D. XL. Ovidii calamum ex argento Tauruni, quae est urbs inferioris Pannoniae, ostendit Petro Angelio Bargaeo, qui hoc ipsum mihi narravit, cum hac inscriptione OVIDII NASONIS CALAMUS; qui non multo ante id tempus sub quibusdam antiquis ruinis fuerat repertus Eum Regina ipsa plurimi faciebat, & veluti rem sacram, carum habebat. De eodem calamo Coelius Calcagninus, qui & ipse in Sarmatia fuit. in ea elegia, qua Scytharum mores describit, ita ait:

Quae loca nunc teneam, Daniel, si forte requiris,
Flebile Peligni perlege vatis opus.
Hic ubi describit Pontum, & loca proxima Ponto;
Exsiliique gemit tristia fata sui.
Nec mala quae scribit, credas scripsisse poëtam,
Sed crede à Clario cuncta relata Deo.
Testis ego, atque utinam testis ne nota loquatur,
Omniaque à vera sint aliena fide.
Naso Tomos coluit, quod nunc dixere Tomisvar,
Bis sex hinc decies millibus illud abest.
Quamquam alii sese illustres tanto exsule jactant
Qui prope Parrhasiae Doridos arva colunt.
Ostentant alii nitido perfecta argento
Arma, quibus Naso triste notavit opus:

Haec quoque nunc (si vera ferunt) in imagine servant,
Hoc calamo curas Naso levare solet.
Atque ita quae fuerant misero ludibria vati,
Nunc sunt barbarico nomen, honosque solo.
Sic quoque nostra legens fors olim Barbarus hospes
In nostras lacrimas ambitiosus erit.
Hospitium misero vati fuit Axena tellus,
Hospitium nobis Agria terra dedit.
Axena nomen habet, quoniam sit inhospita, verum
Haec nomen nacta est à feritate loci.
Nec tu Pannonia credas, &c.

M. JUSTI GOTHOFREDI RABENERI

Dissertatio de *Ovidii* exilio & sepulchro.

DUo imprimis in vita Ovidii sunt, quae libera opinaturis reliquere discordantium inter se autorum dissidia, caussa nempe exilii & sepulturae locus. Prioris praetextum fuisse libros amatorios, ipse passim fatetur, & excusat Elegia ad Augustum; veram autem culpam trepide & varie circumloquitur. Nunc enim errorem vocat *lib. 2. Trist.*

Perdiderint cum me duo crimina, carmen & error.
Alterius facti culpa silenda mihi.

Modo se vidisse aliquid, & noxia lumina fecisse queritur: Modo criminis sui curiosos arbitros plane deprecatur, ut lib. 2. de Ponto:

Et quid praeterea peccarim quaerere noli.

Tantum tamen absuit, ut ita molestos hos homines amoliretur, ut potius malignam illorum sollicitudinem accenderet. More enim ingenii humani accidere solet, ut in vetitum nitamur, & nihil tam misere nosse cupiamus, quam à cujus conscientia prohibemur. Inde factum, ut Sidonius Apollinaris Juliam Corinnae nomine turpiter traductam Poëtae nocuisse putaret: Alii consuetudinem cum ipsa habuisse; Opmeerus in omen ruituri gentilismi relegatum crederet: multi etiam, crudelitatem poenae insectati, in vindictam adhuc acerbiores suspiciones armarent, & ipsum Augustum in filiae incestu à Poëta imprudente deprehensum conjectarentur. Ab his ego multum dissentio. Utut enim Princeps ille primum adversus libidines parum firmus fuerit, tutius tamen fuisset tanti facinoris interventorem opprimere potius, quam exilii contumelia irritare, & eo submovere, unde tutius forte malediceret. Annon enim verendum fuisset, ne uxori, ne liberis, ne amicis caussam irae Caesareae discedens proderet, & sic tamen res emanaret? An nec Julia quidem ipsa relegationis suae ignominiam ulta fuisset incesti opprobrio? Vide *Suetonium Augusto cap. 65.* An nec Ovidius quidem post mortem Augusti tale quid eliminasset? Ignorat ingenia Principum, & malae conscientiae suspicacissimos terrores, & famae indolem, qui ista tam facile credit. Sed ut adhuc arctiore nodo constringam hujus rei assertores, addo, Ovidius mortuus est anno I. Olympiadis 199. septimo exilii, testibus Eusebio, Hieronymo & Scaligero, qui incidit in tertium Tiberii. Septuagenarius ergo Augustus erat, cum relegaret Ovidium. Quis autem credat senem tam prodigiosae libidinis fuisse, ut nec a filia quidem abstineret? Quem Suetonius *cap. 71.* ait *infamiam juvenilis impudicitiae praesentis & posterae vitae castitate refutasse.* Julia etiam filia jam tum supra quadragenariam erat (digna scilicet anus, in qua senex deperiret!) & ex Dionis computo ad annum 758. jam ante 17. annos in Insulam Pandatariam cum filia sua relegata, à quo tempore nunquam, licet deprecante populo, in gratiam rursus admissa, ut habet Suetonius. Mirari itaque subit tam magnos homines id facinus suspicari potuisse. Dubium autem nullum est, quin turpissimae opinionis autor ipsis fuerit turpissimus Caligula, qui asserente iterum Suetonio *cap. 23.* praedicabat: *matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Julia filia commisisset, procreatam.* Credo, ut suum ipsius scelus communicatione hac levius redderet, qui cum omnibus sororibus stupri consuetudinem fecerat. Sed jam ad alteram illam partem calamum verto, quae de sepulchro agit. Tomos relegatum fuisse manifestum est. Nomen oppidi à fabulosa Absyrti dissectione ex historia Argonautarum arcessit ipse Ovidius *lib. 3. Trist. Eleg. 9.* & cum eo multi alii, contra quos ne lusoria quidem arma expe-

expedire operae pretium fuerit intestinis intra se dissidiis laborantes. Confer Notas Thysii ad Medeam Senecae *Act.* 1. *p. m.* 108. Verior illorum opinio, qui à Tomo quodam conditum asserunt. In cujus rei fidem affero verba Davidis Hoeschelii Notis ad Bibliothecam Photii, *p. m.* 962. *Tomi conditoris nummus aereus Byzantio allatus exstat apud M. Velserum, parte adversa ipsius Tomi imagine & inscriptione* ΤΟΜΟϹ ΚΤΙϹΤΗϹ, *aversa Hercule stante & literis* ΤΟΜΕΙΤΩΝ *insigni.* Quo autem tempore factum fuerit, reperire nondum potui. Istud tamen miror, ab Herodoto nullam oppidi mentionem fieri, qui tamen reliqua Ponti Euxini circa Istri ostia satis describit. An post illum demum Tomi conditae? Viderint quibus instructiores Bibliothecae. Plinius quidem *lib.* 4. *cap.* 17. Mela *lib.* 2. *cap.* 2. Ammianus *lib.* 22. & 27. desultorie nominasse contenti, nec verbulum addunt. Strabo oppidulum vocat *lib. III.* Ovidii certe exilio nobilitatum fuit. Ita etiam calamitates magnorum virorum, non ortus modo, ad famam urbium faciunt. A Constantinopolitanis deinde Imperatoribus contra irruptiones Barbarorum praesidio munita fuisse videtur. Ita enim Zosimus *lib.* 1. *cap.* 42. & imprimis *lib.* 4. *cap.* 40. ubi Gerontii Tomorum praefecti casum suo more satis invidiose Theodosio Imperatori exprobrat. Sita fuit, autore Ptolemaeo, in Maesia inferiore Tab. IX. Europae *ad grad. longit.* 55. *lat.* 45. 50. quem merito sequuntur Ortelius & recentiores alii: Quod cum ita sit, mirari quis possit, quod de intolerando gelu & sterilitate illius climatis adeo quiritetur Sulmonensis noster, cum parallelus ille per Italiae & Hispaniae partes transeat. Aut igitur admodum mollis fuit ille tenerorum lusor amorum, aut ambitum calamitatis auxit excusabili quodam mendacio. Certe qui hodie illas partes videre, mitius loquuntur. Et haec quidem ideo pluribus, quia sequentibus fidem aut facient, aut adiment. Cum enim de situ loci nemo veterum dubitaverit, & ipse Ovidius optime testari queat ad pontum Euxinum, prope ostium Istri positum fuisse, factum est tamen superiore seculo, ut Caelius Calcagninus Temeswar Transsylvaniae oppidum, Ciofanus & alii Kioviam Lithuaniae mediterraneas urbes Tomos veterum esse ridicule crediderint. Ille solius nominis vicinia ductus, hic sepulchri cujusdam detectione, quod prope hanc urbem cum inscriptione Ovidii repertum sit. Sed volupe fuerit de his differentem audire Laurentium Mullerum, consiliarium quondam Ducis Curlandiae. *Wir haben einen Wohlinischen Edelmann mit uns gehabt, Woinasky genannt, denselben hat uns der Starosta auff Dremblowa mit zugegeben &c. Dieser beredet unser etliche, das wir weiter mit ihm zogen, dann er wolte uns das warhafftige Grab des* Ovidii *zeigen. Derowegen als unser etliche ihm zu folgen willigten, hat er uns auff leichten Pferden des sechsten Tags van* Borysthene *durch einen ungebahnten wüsten Weg auf einen hübschen lustigen Platz gebracht, darauf ein frisches grünes bewachsenes Brünnlein, darnach nicht weit von demselben Brunnen, etwa einen Steinwurf lang, nahm er seinen Sebel, hiebe das lange Gras ab, und wir andern hulffen auch darzu räumen, bis wir durch etliche* vestigia *des Grabsteins gewahr worden. Als aber auch die Buchstaben voller Mos bewachsen, ingleichen fornen ein Stück vom Stein geschlagen, haben wir die Buchstaben mit den Messern gereiniget, mit Pulver ausgebrandt, und fein rein ausgewischet, und befunden, das solches mit des gedachten Woinasky Rede übereinkommen. Dann auf dem Stein diese vier Vers gehauen stehen:*

Hic situs est vates, quem divi Caesaris ira
Augusti Latio cedere jussit humo.
Saepe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra: hunc illi fata dedere locum.

Wir haben von den Bäumen Hartz genommen, dasselbe mit Pulver im Feuer schwartz gemacht, und die Buchstaben damit ausgefüllt, auf das sie nicht leichtlich wieder bemosen solten. Der Ort, da der Grabstein liegt, ad fines Graeciae, *ist bewohnt gewesen, das siehet man an alten Steinhauffen, und an den lustigen Brünnlein. Der Woinasky berichtete, das nicht weit zum* Ponto *sey, aber wir haben uns nicht weiter wagen dürffen.* Vide Zeilerum *Epistola* 400. *pag.* 677. Cum hoc autem ratione loci ferme convenit Michalo Lithuanus *in Fragminibus p.* 35. *Ibi,* inquiens, *Borysthenes involvitur mari duodecim ostiis divisus, &c. unde haud procul ostia Dnestri cognomen habent Vidono, ab Ovidio Poëta, qui ea in parte Ponti exulasse creditur.* Quae deinde idem Michalo addit de Trojae ruderibus prope Kioviam, etiam Heracliti splenem movere possent. Lazius autem *lib.* 12. *fol.* 967. tempore Friderici III. Imper. aliud illius Poëtae monumentum repertum scribit Sarwariae in Hungaria, quod Episcopus Jaurinensis jure dioecesеos sibi vindicaverit, putatque indultu impetrato Ovidium ex Ponto Sabariam se contulisse, ibique mortuum esse. Quae res tantundem fidei mereri videtur, atque illud, quod Isabella Regina Ungariae Petro Angelo Bargaeo ostendisse calamum argenteum Ovidii tra-

traditur Belgradi repertum. *Hofmannus in Lexico sub nomine Ovidii.* Sed ut meum quoque, si quod est, judicium interponam, ficta mihi videntur haec omnia. Nam & Eusebii opinio Ovidium Tomis sepultum antiquitatis praescriptione se tuetur, & majorem habet veri similitudinem, *vid. Scaligerum in Eusebium.* Fabulae autem Lithuanicae incunabula facile deprehenderit, qui cogitaverit, quo ambitu haec gens à Romanis originem suam arcessere soleat. *Vide Lansium consult. pro Polonia, & imprimis Michalonem Fragmine quarto.* Nec novum est suppositiitias inscriptiones vulgari post fraudem Annii Viterbiensis. Qui autem Tomos hodie Baba à Turcis dici putant, oppidum adhuc munitum & capaci portu instructum, aut rem acu tangunt, aut proxime absunt à veritate. Situs enim loci convenit, licet recens Danubii tabula Tomos paulo meridionaliores faciat. Sed contenti simus hoc Catone.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS VITA
ORDINE CHRONOLOGICO
ſic Digeſta
Ut ejus Opera veris reddantur annis, &c.
Per JOANNEM MASSON.

ANNO { Ante Chriſtum, XLIII. Urbis Romae Conditae DCCXI. Ovidii aetatis I. }

C. VIBIO PANSA, A. HIRTIO CONSULIBUS.

I. PUBLIUS OVIDIUS NASO vocabatur ille *Poëtarum ingenioſiſſimus* (a), cujus Vita nobis hic accuratius delineanda venit. Ea nempe nomina vulgaribus, & quidem omnibus, ni fallor, ejus Operum codicibus circumferuntur; quorum etiam teſtimonium ipſemet Vates, ac antiqui Scriptores confirmant, ſi *Praenomen* excipias, quod alibi non reperitur. Id tamen ex illis erat, quae libentius delicatulae Romanorum aures audiebant, Horatio teſte, lib. II. Sat. v.

Quinte *puto*, *aut* PUBLI, (*gaudent* praenomine *molli*
Auriculae) *tibi me virtus tua fecit amicum.*

NASONEM certe ſe paſſim ipſe Poëta nominat. Nec aliter Velleïus Paterculus (b), ejus aequalis; cui numeratur inter ingenia, *quae maxime ſui aevi eminebant.* Hoc itidem ſolo Cognomine laudatur à Statio (c), Martiali (d), & Seneca ſeniore (e).

OVIDIUS vero pluries eidem Senecae patri dicitur, uti & filio, qui nunquam eum appellat NASONEM; niſi forte ſemel, cum ſcribit (f), ſe *in Senatu flentem vidiſſe Fidum Cornelium Naſonis generum*, &c. Ubi licet non omnino liquent, Poëtam Noſtrum Senecae ob oculos fuiſſe, id tamen veriſimile prorſus videtur. Cur enim Philoſophus ille *Fidum Cornelium* ulterius deſignaviſſet ex Soceri cognomine, quo & alii plures gaudebant? Niſi *Naſonem* intellexiſſet omnium celeberrimum, qua-

D 3

(a) Hoc elogio Noſter exornatur à *Seneca* Philoſopho, Quaeſt. Nat. lib. III. c. 27.
(b) Hiſtor. lib. II. cap 36.
(c) Lib. I. Sylv. 2. vers 255.
(d) Lib. I. Epigr. 62. lib. V. Epigr. 10. lib. XIV. Epigr. 192.
(e) Controv. lib. II. Cont. 2. & Suaſor. III.
(f) Senec. ad Serenum cap. XVII.

qualis tunc erat Noster, quique solet hoc tantum cognomine à se ipso & ab aliis indigitari. Nec omittendus Scriptor Dialogi de Oratoribus, anno Vespasiani sexto habiti, cui OVIDII solum nomine laudatur *Medea* (a). Alios recentioris aevi praeterire libet.

Nomine tandem simul & cognomine, OVIDIUS NASO, semel atque iterum ab eodem Seneca Majore (b) vocatur.

Quin & utroque repraesentari in antiquo Numismate, quod Felicia Rondanini, Romana praestantissima Matrona, possidebat, jamdudum autumaverunt eximii maximaeque totum per litterarum orbem famae viri, *Nicolaus* nimirum *Heinsius* (c), & *Ezech. Spanhemius* (d) in re Nummaria, non secus ac in omni Antiquitatis scientia, facile princeps. Ut mirum non sit, tantae auctoritatis Scriptores idem & aliis minorum gentium persuasisse.

Attamen, quod prius haud invalidis probaveram argumentis, id ipsum biennio circiter post meis oculis demonstravit ipsemet Nummus Romae inspectus & diligenter tractatus: Scil. eodem primitus VEDII nomen signatum fuisse, non vero OVIDII NASONIS. Quod hic monuisse, satis fuerit, cum longiorem hac de re disquisitionem Operi praefixam Lector habeat.

II. Nominibus Poëtae N. subjungenda venit ejus PATRIA, ut ipsiusmet Methodum sequamur. Suam enim vitam pingens, sic orditur, Trist. Lib. IV. El. 10.

Ille ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
Quem legis, ut noris, accipe, Posteritas.
SULMO *mihi* PATRIA *est, gelidis uberrimus undis,*
Millia qui novies distat ab Urbe [Roma] *decem.*
Editus hic ego sum.

Idem & in Fastis Lib. IV. vers. 79-81. testatur, simulque Patriae Conditorem indicat *Solymum* *, qui capta Troja comitatus est *AEneam.*

Hujus erat SOLYMUS *Phrygia comes exul ab Ida:*
A quo SULMONIS *moenia nomen habent.*
SULMONIS *gelidi patriae, Germanice, nostrae.*

Eandem Urbis originem *Silius Italicus* notat Lib. IX. de *Satrico* loquens, cive Sulmonense:

Huic domus, & gemini fuerant Sulmone *relicti*
Matris in uberibus nati, Mancinus, & una
Nomine Rheteo Solymus. *Nam Dardana Origo,*
Et Phrygio genus à proavo, qui sceptra secutus
AEneae claram *muris fundaverat* Urbem,
Ex sese dictam SOLYMON, *celebrata colonis:*
Mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.

Ejus situm, amoenitatem, fertilitatemque graphice Noster describit, Amor. Lib. II. El. XVI. vers. 1-10. Ubi cum canit:

Pars me SULMO *tenet* Peligni tertia *ruris*, id ipsum docet, quod & postea *Pli-*

(a) Dial. de Orat. c. XIII.
(b) Controv. IV. lib. X. Declam. II. lib. II.
(c) In sua Ovidii Editione.
(d) De Praestantia & Usu Numismat. p. 42, 43.
* In Nummis etiam Termessensium occurrit ΣΟΛΥΜΟΣ, velut eorum antiquus Heros & Conditor. vid. CL. Spanhem. Diss. de Praest. Numis. p. 479. Edit. in 4to at p. 563. Edit. nuperae in fol.

Plinius (a) observavit; *Pelignorum* nempe regionem in tres civitates, seu populos fuisse divisam, quos hic vocat *Corfinienses*, *Superequanos*, & *Sulmonenses*; ut hi fuerint *tertia*, ordine vel praerogativa, totius *Peligni* ruris pars; cum metropolis esset (b) *Corfinium*. Hinc vero Noster se *Pelignis natum* dicit, Amor. Lib. II. El. I. vers. I. atque *Peligni ruris alumnum*, Lib. III. El. XIV. vers. 3. ubi etiam vers. 8-10.

Pelignae *dicar gloria* Gentis (c) *ego*.

Hinc etiam solo *Peligni* nomine Martiali laudatur, Lib. II. Ep. 41.

Ride si sapis, *ô puella*, *ride*,
PELIGNUS, *puto*, *dixerat* POETA.

Qua de *Gente*, non autem de ipso Poëta, venit intelligendum, quod, eadem Nostri Elegia jam citata proxime sequitur:

Quam *sua libertas ad honesta coëgerat arma*;
Cum timuit socias *anxia Roma* manus.

Scilicet legendum, non *quem* cum vulgaribus libris, sed *quam* cum Cl. Heinsio ex quatuor MSS. codicibus. Ut sensus sit, Pelignos libertatis amore tum arma sumere coactos esse, cum Roma bellum timuit *Sociale*, quod & *Italicum* vocat Vellejus (d), cujus verba, perperam à Commentatoribus praeterita, Poëtae mentem apprime illustrant. *Mors*, ait, *Drusi*, *jam pridem tumescens bellum excitavit Italicum*: *quippe L. Caesare*, *P. Rutilio COS. abhinc annos* CXX. (i. e. An. U. C. DCLXIV.) *Cum id malum in universa Italia ab Asculanis esset*, —*ac deinde à Marsis exceptum*, *in omnes penetrasset regiones*, *arma adversus Romanos* (NB.) *cepit*. *Quorum ut fortuna atrox*, *ita caussa fuit justissima*. (NB.) *Petebant enim eam civitatem*, *cujus imperium armis tuebantur*, & caetera, quae lectu digna. Vel hinc vero discimus, quo jure Naso Noster Pelignorum *arma* dixerit *honesta*.

Plura si quis de *Sulmone* requirat, Geographos consulere licebit, vel *Herculem Ciofanium*, qui communis utrique Patriae prolixam satis descriptionem, praesertim quoad recentiorem statum attinet, suis in Poëtam Observationibus praefixit. Ea vero Civitas anno tandem proxime elapso, AErae Vulg. MDCCVI. terrae motu & hiatu penitus corruit periitque.

III. NATALEM suum *annum* Noster proxime indicat eodem Carmine X. Lib. IV. Trist. vers. 5, 6.

Editus hic ego sum; *nec non*, *ut tempora noris*,
Cum cecidit fato Consul *uterque pari*.

Quibus Consules clare designantur, quos ad hunc annum apposuimus, *Hirtium* & *Pansam*, qui bello *Mutinensi*, simul cum Caesare Octaviano, adversus M. Antonium dimicantes ambo ceciderunt; duobus nempe praeliis circa Mutinam *Aprili* men-

(a) Hist. Nat. lib. III. c. 12.
(b) *Strab*. Lib. V. p. 369. *Vel. Paterc*. Lib. II. Cap. 16.
(c) Sic & Lib. IV. Pont. Ep. XIV. ver. 49.
Gens *mea* Peligni, *regioque domestica* Sulmo.
Gens, scil. eodem sensu, quo Graecis ἔθνος, usurpatur, *Provinciam*que significat, ut altera vox, *regio*, designat oppidum natale. Quo modo Lapis in Syria à Cl *Maundrell* descriptus habet: MARTINVS —EX PROVINCIA MOES. SVPER. REG. VIMINIAC. Alias passim in Inscriptionib. Urbs patria notatur voce DOMO. Unde patet, haud frustra Ovidio dici, *Regio Domestica*.
(d) Lib. II. c. 15. Vide & Flor. lib. III. c. 18. &c.

menſe commiſſis, quibus *Conſulum alter in acie*, *alter poſt paucos dies ex vulnere mortem obiit* (a).

Cujus caſus geminique certaminis tempus paulo accuratius, quam vulgo fit, expoſuiſſe verum operae pretium erit, ut duo hac de re Naſonis Noſtri loca melius intelligantur.

Itaque cum D. Brutus à M. Antonio Mutinae per tres circiter menſes obſeſſus vix jam ſuſtineret, atque Hirtius & Caeſar aliquandiu cum firmo exercitu ſe continuiſſent, ille *Claternae*, hic ad *Forum Cornelium*, ut Panſam Romae copias ex delectu Italiae comparantem exſpectarent (b); tandem uterque conjunctis viribus ad D Brutum obſidione liberandum profecti, haud longe ab urbe Mutina caſtrametati ſunt. *Antonius cum deditionem à Bruto jam non amplius ſperaret*, *relicto in obſidione urbis L. Antonio fratre ſuo*, *in Caeſarem & Hirtium profectus eſt. Cum caſtra caſtris eſſent oppoſita*, *per aliquot dies equeſtria praelia levia & dubia victoria commiſſa ſunt*, teſte Dione (c). Et paucis poſt lineis addit, M. Antonium, *cum appropinquare Panſam ſentiret*, *hoſtium caſtra oppugnare fuiſſe aggreſſum*; at Caeſarem Hirtiumque *caſtris ſuos continuiſſe*, *eaque cuſtodiiſſe*.

Ad hanc oppugnationem feliciter ab Hirtio Caeſareque repulſam id refero, quod *Ovidius* Auguſto palpaturus ad XVIII. Kalend. Majas canit, Faſtor. Lib. IV. vers. 625-628:

Luce ſecutura [Idus] *tutos pete*, *navita*, *portus*:
Ventus ab occaſu grandine miſtus erit.
Scilicet ut fuerit; *tamen hac* Mutinenſia Caeſar
Grandine militia *contudit arma* ſua.

Deinde Antonius, pergit Dio, *relicta ibi parte ſuarum copiarum*, *qui caſtra* (Hirtii Caeſariſque) *oppugnarent*, *ut & ipſe adeſſe omnino crederetur*, —*clam de nocte in Panſam Bononia tum procedentem profectus eſt*; *eumque inſidiis exceptum vulneravit*, *milites ejus occidit*— *Quam rem cum Caeſar Hirtiuſque intellexiſſent*, *Hirtius ex itinere utroque pugnaque defatigato Antonio occurrit*, *Caeſare ad caſtra defendenda relicto* *, *eumque inſigni Victoria ſuperavit.* Subjungit Hirtium non modo, ſed & Panſam, Caeſaremque *à militibus ſenatuque Imperatores nominatos eſſe.* Huc reſpicit Naſo ad XVII. Kalend. Majas, ibid. vers. 673-676.

Hanc *quondam Cytherea* diem *properantius ire*
Juſſit, *& aethereos praecipitavit equos*;
Ut titulum Imperii *quam primum* luce ſequenti
Auguſto juveni proſpera bella *darent*.

Ex quibus liquido patet, praedictam de M. Antonio *Victoriam* † fuiſſe reportatam, ac *Imperatoris* titulum ſingulis Ducibus à militibus datum, pro Ovidii calculis, die XVI. Kalend. Majas; atque proinde *Panſam* eodem die vulnera accepiſſe; ſiquidem hoc collatio cum Dionis narratione docet, atque prae caeteris Cicero,

(a) Vellej. Paterc. lib. II c. LXI.
(b) Vid. Cicer. Epiſt. v. & VI. lib. XII. fam. Adde Epiſt. XXV. ex qua patet, *Panſam* adhucdum *Romae*, & in *Senatu*, *Quinquatribus*, ſcil. primo Feſti die, ſeu Martii XIX. fuiſſe: confer inf. p ſeqq. Adeoque *Panſa* videtur Roma profectus ineunte *Aprili*.
(c) Lib. XLVI. pag. 317.
* Eum quoque eodem die rem feliciter egiſſe teſtatur Cicero Philip. XIV. *Hic ergo*, ait, *adoleſcens maximi animi*, *ut veriſſime ſcribit Hirtius*, caſtra *multarum Legionum paucis cohortibus tutatus eſt*, *ſecundumque praelium fecit.*
† De qua vide Ciceronem Phil. XIV. Epiſt. 30. lib. X. famil. &c.

cero, rem dilucide prosequens: *Unius autem*, ait (a), *diei quot & quantae virtutes, Dii immortales, fuerunt? Princeps enim omnium Pansa praelii faciendi, & cum Antonio confligendi fuit. —— Sed cum libertatis avida Legio* [Martia] *effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseque in primis Pansa pugnaret, duobus periculosis vulneribus* (NB) *acceptis, sublatus è praelio Reip. vitam reservavit*, &c.

Negotium tamen hic, quoad praelii diem, facessit Galbae ad Ciceronem ex ipsis Castris epistola (b) qua duplicem Pansae Hirtiique pugnam cum M. Antonio contigisse XVII. *Kal. Majas* ille nuntiat. Sed facile potuit mendum in notas numerales Librariorum culpa irrepere, ac pro XVI. scribi XVII. quemadmodum eruditissimus Paul. Manutius censet, XII. *Kal. Maji* pro XVI. ad epistolae calcem fuisse appositum. Emendationem quoque non parum suadet, quod nonnisi XII. *Kal. Maji* de copiis M. Antonii profligatis nuncios Romae acceperunt, prout Cicero Epist. VII. ad Brutum, X. *Kal. Maji* data, scribit. Etenim tanta non erat inter utramque Urbem, Mutinam ac Romam distantia, ut *nunciis*, * quinque diebus esset opus.

Ex hac porro pugna M. Antonius cum integro (c) Equitatu recedens *hora noctis quarta se in castra sua ad Mutinam recepit* (d); sed paucis post diebus iterum Hirtius Caesarque cum eo acie congressi ejus copias deleverunt ipsumque ad fugam compulerunt (e). Quod Cicero Epistola Bruto narrans: *Hirtius*, inquit, *in ipsa victoria occidit, cum paucis diebus* (NB.) *magno praelio ante vicisset. Nam Pansa fugerat, vulneribus acceptis, quae ferre non potuit*.

IV. *Mensem* insuper, atque *diem* natalium Ovidius nos docuit eadem Elegia, vers. 9. 14.

Nec stirps prima fui; genito jam fratre creatus;
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem.
Una *celebrata est per duo liba* dies.
Haec *est armiferae festis de quinque Minervae,*
Quae fieri pugna prima cruenta solet.

His clare indicat, se fratremque, duodecim mensibus natu majorem, eadem die *Martii*, nempe XX*. natum esse. Etenim XIV. *Kalend. Apriles* †, seu XIX. die *Martii*, incipiebat Minervae festum, *quinque* diebus celebratum, unde *Quinquatria* dictum, cujus prima dies sacrificiis dicata, tribus vero sequentibus Gladiatores in Theatro certabant; ac proinde secunda Festi dies, qua Naso Noster procreatus, prima fuit, quae *pugna* fieri *cruenta* soleret. Ea vero de hoc Festo disertissime Poëta narrat, Fast. Lib. III. vers. 809-814. Ubi cum ante de *tertia post Idus* Martii, hoc est de XVII. die, dixisset, addit:

E *Una*

(a) Philipp. XIV.
(b) Ep. 30. Lib. X. famil.
* Qualis non erat *Lupus*, D. Bruti & Ciceronis familiaris, qui *Romam sexto die Mutina venit*, Epist. VI. Lib. XI. fam.
(c) Vid. Cicer. Epist. 15, 33, 34. Lib. X. & Ep. 10. Lib. XI. ad fam.
(d) Id. Ep. 30. Lib. X. fam.
(e) Dio Lib. XLVI. p. 318. &c.
* Ut certum sit, eos Interpretes errare qui XXI. *Martii* dicunt; uti & Ald. Manutium, qui in Nostri Vita scribit, eum XIV. *Kal. April.* natum esse.
† Ad quem quoque diem Quinquatria consignant Kalendaria, tam Gruterianum, pag. CXXXIII. quam Vindobonense apud Lambecium.

Una dies media est: *& fiunt* sacra Minervae:
Nominaque *à junctis* quinque diebus *habent*.
Sanguine *prima vacat*, *nec fas concurrere ferro.*
Caussa, *quod est illa nata Minerva die.*
Altera, *tresque super strata celebrantur arena.*
Ensibus exsertis bellica laeta Dea est.

V. Genus tandem Nostri quam fuerit clarum, nos latere noluit. Ibidem enim vs. 7, 8.

Si quid & à proavis *usque est vetus* Ordinis haeres:
Non modo Fortunae munere factus Eques.

Quae totidem fere syllabis jam cecinerat Amor. Lib. III. Eleg. xv. vers. 5, 6.

Si quid id est, *usque à* proavis *vetus* Ordinis haeres,
Non modo militiae *turbine factus* Eques.

Et Lib. I. El. III. vers. 7, 8.

Si me non veterum *commendant* magna parentum
Nomina; *nec nostri sanguinis auctor Eques*, &c.

Lib. II. vers. 110. de domo sua.

Parva quidem periit, *sed sine labe*, *domus.*
Sic quoque parva tamen, patrio *dicatur ut aevo*
Clara, *nec ullius* nobilitate *minor*, &c.

Denique Lib. IV. ex Ponto El. VIII. ver. 17, 18.

Seu genus *excutias*; Equites, *ab origine prima*,
Usque per innumeros *inveniemur* avos.

Quibus palam est, Nasonem Nostrum non modo *Equestris* fuisse Ordinis, sed & ex illis, qui ob generis antiquitatem dicti videntur Equites *Splendidi*, *Speciosi*, *Illustres* *, uti jam in Horatii Vita (a) notavimus, simul ex Nostro monentes, hosce multum aliis Fortunae seu Militiae munere factis Equitibus praecelluisse. Unde est, quod Ovidius in mulierem invehitur, quae alium militia nuper ad Equestrem Ordinem promotum ipsi praetulerat, Amor. Lib. III. Eleg. VIII. vers. 9. & seqq.

Ecce recens dives, *parto per* vulnera *Censu*,
Praefertur nobis sanguine pastus Eques, *&c.*

Quae vero ad hunc Ordinem spectabant jura & instituta, plures (b) jam docuerunt, nec hujus est loci rem accuratius discutere.

VI. Pater & Mater adhuc in vivis erant cum Noster scriberet Amor. Lib. I. El. III. (vid. inf. An. U. C. DCCXXXIV. n. III.) Nec mortem nisi aetate provecta obierunt, prior ille jam nonagenarius, post mater, atque uterque ante filii exsilium: Trist. Lib. IV. Eleg. x. vers. 77.

Et jam compleret genitor sua fata; novem*que*
Addiderat lustris *altera* lustra novem
—— —— Matri *proxima justa tuli.*
Felices ambo, *tempestiveque sepulti*,
Ante diem poenae quod periere meae! &c.

An-

* De quibus nonnulla notat Lipsius ad Tacit. Annal. XI. c. 4. quae nobis non placent, sed confutare per nostrum non licet institutum.

(a) Pag. 114. & seq.

(b) Vid. Rosin. Antiquit. Lib. I. c. 17. Joan Anton. Valtrinius de Re milit. Lib. III. c. 4. Lipsi. de Milit. Rom. Lib. Dial. v. Alexand. ab Alex. Lib. II. c. 29. cum Tiraq. Not, &c.

ANNO {Ante C. XLII. U. C. DCCXII. / Ovidii I. & II.

M. AEMILIO LEPIDO II. L. MUNATIO PLANCO COSS.

BELLO, quod his Consulibus adversus Julii Caesaris interfectores susceptum & feliciter confectum, atque *Philippense* Historicis à pugna ad *Philippos* commissa (a) dictum est, Caesar Octavianus Templum *Marti* vovit, & quidem sub praelii tempus, ut Naso Noster testatur, Fast. Lib. V. vers. 569-578.

Voverat hoc *juvenis tunc cum pia sustulit arma.*
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi Pater *est*, *Vestaeque sacerdos*
Auctor; *&* ulcisci *Numen utrumque* paro;
Mars, *ades*; *& satia scelerato sanguine ferrum*,
Stetque favor caussa pro meliore tuus:
Templa *feres*, *& me Victore* vocaberis Ultor.
Voverat; & fuso *Laetus ab* hoste *redit.*

Idem paucis narrat Suetonius (b): *AEdem Marti bello* Philippensi, *pro ultione paterna suscepto, voverat* De cujus Templi Constructione & Consecratione plura deinceps ex Nostro dicemus.

ANNO {Ante C. XXXIV. U. C. DCCXX. / Ovidii IX. & X.

L. SCRIBONIO LIBONE, M. ANTONIO II. COSS.

I. QUOMODO suam Ovidius exegerit *pueritiam*, annuatim dicere nobis fine teste non licet. Ex ipso tantum in genere novimus, eum cum fratre patris cura * Romae teneris ab annis excultos & institutos fuisse; atque insignium Magistrorum Scholas frequentasse. Etenim Trist. Lib. IV. Eleg. X. vers. 15. 16. canit.

Protinus excolimur teneri, *curaque* parentis
Imus ad insignes Urbis *ab arte viros.*

Quod subjungit nos docet, quae utriusque fuerit indoles, & quo jam à pueritia propenderet ingenium:

Frater ad eloquium *viridi* tendebat *ab aevo*,
Fortia verbosi natus *ad arma* Fori.
At mihi *jam* puero *coelestia sacra placebant*;
Inque suum furtim Musa *trahebat opus*, &c.

E 2 In-

(a) De qua fusius in Horatii Vita p. 50-55. diximus.
(b) In Aug. c. 29.
* De utriusque parentis sui cura Trist. Lib. II. vers. 343. & seq.
Hei mihi, quod didici! quod me docuere parentes,
Litteraque est oculos ulla morata meos!

Incompertum vero est, quos frequentaverint *Grammaticos*, qui solebant his temporibus primi puerorum esse Magistri. Equidem *Cajus Julius Hyginus*, Augusti Libertus, illustribus Grammaticis à Suetonio annumeratus, eidem dicitur fuisse *familiarissimus Ovidio Poetae* (a): At, eo teste, Hyginus nonnisi puer à Julio Caesare Romam advectus fuit, *Alexandria capta*, hoc est anno U. C. DCCVII. Ut hinc non videatur ille jam hoc tempore Grammaticae professionem suscepisse.

II. Sub illis autem puerorum Magistris, Grammaticisve Professoribus Linguam quoque Graecam pro more Noster procul dubio didicit; cum Graece doctum fuisse ipsemet indicet, Trist. Lib. III. El. XII.

Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
Littora rarus in haec portubus orba venit.
Sive tamen Graja *scierit*, *sive ille* Latina
Voce loqui; *certe gratior hujus erit*, &c.

Inde est quod Eleg. VII. dicit, se *Judicem* Carminum fuisse, quae docta mulier Romana, sub *Perillae* nomine latens (b), scripserat *non patrio more*, hoc est, non Latina Lingua, sed *Graeca*, quippe cujus opus *sola vates Lesbia* Sappho vincebat, vers. 11, 12.

Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhaeres,
Doctaque non patrio *Carmina* more *canis?*

Deinde vers. 20.

Sola tuum vates Lesbia *vincet opus.*

Et vers. 23. 24.

Dum licuit, tua *saepe* mihi, *tibi nostra legebam:*
Saepe tui judex, *saepe* magister *eram.*

Sunt & plura Loca, quibus patet, Nasoni lectos Homerum, aliosque Graecos Scriptores. Vide Trist. Lib. I. El. V. Lib. II. vers. 363. Adde quod & Athenas studiorum caussa petierit, vide inf. ad An. U. C. DCCXXVII. n. III.

III. Caeterum nullam apud me fidem habet, quod in Ovidii Vita ex vetusto codice Pomponii Laeti legimus, Nostrum nempe *sub Plotio Grippo Literis eruditum*, seu, prout alius Codex Farnesianus fert, eum *Romae sub Plotio Grippo Literis operam dedisse.* Plotius certe Grippus inter Grammaticos hujus aevi apud Suetonium, Senecam, aliumve non occurrit. *Plotius* quidem *Griphus* Tacito semel atque iterum memoratur, ut qui *ab Vespasiano in Senatorium Ordinem additus*, *ac Legioni praepositus* fuerat (c), deinde *Praetura* donatus (d), anno Ch. LXX. Statius quoque *Plotium Grippum*, ut vulgares quidem Codices habent *, laudat (e), tanquam *majoris gradus juvenem*, hoc est procul dubio, Senatorii Ordinis; eumque prodit à Domitiano *arbitrum Annonae datum*, ac *omnium viarum stationibus praefectum*, cum prius in Foro & apud Centumviros Causas *juvenis* dixisset. Quae cum Statius adulto jam Domitiani imperio scriberet, hinc patet, huncce *Plotium Grippum* haud eundem esse cum illo sub Vespasiani principatus initium *Praetura* functo; uti male Gevartius (f) opinabatur. Ex his vero fontibus forte processit fictus ille Nasonis Nostri Magister.

An-

(a) Suet. de Illust. Gramm. c. 21. (b) De qua inferius. (c) Tacit. Hist. Lib. III. c. 52. (d) Id Lib. IV. c. 39

* *Griphum* tamen ex Tacito, legendum existimabant Scriverius ac Gevartius, nisi quis arbitretur, Tacitum ex Statio emendandum.

(e) Praef. Lib. III. Sylv. & Carm. IX. (f) Not. ad illud Stat. Carm. c. XII.

ANNO {Ante C. XXVIII. U. C. DCCXXVI.
Ovidii XV, & XVI.}

C. CAESARE OCTAVIANO VI. M. AGRIPPA II. COSS.

I. CUM Nostro ad *Togam* ejus *virilem* (a), quae & *libera* (b), ac *pura* (c), dicebatur, magno satis saltu transimus; de qua sic eadem Elegia x. L. IV. Trist. vers. 27.28.

Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior *Fratri* sumta *mihique* toga *est*.

Qui vero vulgaris fuerit dies togae huic dandae dicatus, docet ipse Naso, Fastor. Lib. III. dum ad *tertium* post *Idus Martii*, seu XVII. ejus mensis diem *Baccho* sacrum, ac *Liberalia* inde dictum, haec prodit, à vers. 770.

Restat ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, *Candide* Bacche, *tuo.*
Sive quod ipse puer *semper, juvenisque videris,*
Et media est aetas inter utrumque tibi:
Seu quia tu Pater *es, Patres sua pignora natos*
Commendant curas numinibusque tuis:
Sive, quod es Liber, vestis *quoque* libera *per te*
Sumitur & vitae liberioris iter, &c.

Haud tamen omnibus observatus fuit hic dies, uti jam in Horatii Vita, Ciceronis exemplo, ostendimus; cui & alia possent addi. Nec forte mos ille ad aliam quam prisca spectabat tempora, ut Poëta videtur innuere proximis versibus:

An quia, cum prisci *colerent studiosius agros*, &c.

Ut ut sit, hoc circiter tempore Naso *togam* sumserit *virilem*, siquidem haud immerito docti viri (d) censent, eam anno aetatis XVI. ineunte pro hujus aevi more datam fuisse; quo certe anno eandem filio M. Cicero induit, ut jam alibi (e) docuimus. Huc etiam Augusti exemplum referunt, de quo Suetonius (f): *Duodecimum*, ait, *annum agens aviam Juliam defunctam pro concione laudavit* (g). *Quadriennio post virili toga sumta, militaribus donis triumpho Caesaris Africano donatus est*, &c.

Alii vero haud indoctiores viri, (h) Nicolaum Damascenum secuti, censent togam virilem Augusto XIV. tantum annos nato datam; ac proinde in eo Suetonii loco legunt *Decimum*, pro *Duodecimum*, annum, quo Princeps ille aviam laudaverit; ut *Quadriennium* exinde supputatum in Augusti XIV. incidat. Dis-

 serta

(a) Quod nempe qui eam induebant ex ephebis in viros transcriberentur.
(b) Quia tum è Magisterio excedebant.
(c) Ut quae tota esset alba, nihil purpurae admixtum habens.
(d) Vid. Ald. Manut. Quaes. per Epist. Lib. II. de Toga Rom. Noris de Cenot. Pis. p. 114. Graevi. ad Sueton. Aug. c. 8.
(e) In Horat. Vita p. 25.
(f) Lib. II. c. 8.
(g) Idem aliquot ante annis scripserat *Quintil.* Lib. XII. c. 6. *Caesar Augustus duodecim natus annos aviam pro Rostris laudavit.*
(h) Vid. Henr. Valesi. Not. ad Nicol. Damasc. Excerpta p. 475. Henr. Dodwell. Prael. V. ad Spartiani Hadrian.

ſerta ſane ſunt Nicolai verba: Κατέβαινε δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ ἔτη μάλιστα γεγονὼς τεσσαρεσκαίδεκα, ὥστε ἀποθέσθαι μὲν αὐτὸν ἤδη τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν καθαρὰν, σύμβολον οὖσαν τῆς εἰς ἄνδρας ἐγγραφῆς: *Inde annos circiter quatuordecim natus in Forum deſcendit, poſita praetexta, togam puram indutus, quod virilis tirocinii argumentum eſt.*

At Eminentiſſimus Noriſius, & ejus veſtigia premens Celeberrimus Graevius, ut vulgarem Suetonii Lectionem vendicent, nodum ſecant, erroris Damaſcenum incuſantes, quaſi etiam parum ſibi conſtaret. Ejus tamen uti & Suetonii fides integra nobis videtur, dum haec obſervamus. 1°. Cum illud Nicolai περὶ ἔτη τεσσαρεσκαίδεκα, *circiter annos quatuordecim*, optime poſſit de XV. labente anno intelligi; hinc etiam bene conveniet quod idem addit, ac praelaudati viri objiciunt. Scilicet ſcribit ille, togam virilem ab Auguſto ſumtam ea die, qua Pontifex creatus fuerit in L. Domitii jam defuncti locum. Atqui L. Domitius in acie Pharſalica, anno U. C. DCCVI. adulta aeſtate, periit; quo tempore Auguſtus annum agebat XV. cum eſſet die XXIII. Septembris initurus XVI. annum. Igitur potuit ante hujus anni XVI. principium togam induere puram. 2°. *Quadriennium* illud, poſt *Juliae* mortem Suetonio numeratum, omnino videtur ad tempus ſpectare, quo *donis militaribus* Auguſtus fuit *donatus*. Noluit nempe Suetonius indicare, quo aetatis anno ille hanc ſumſit togam, ſed quo Julius eum donis militaribus ornavit; ſicque interpungendus eſt ejus textus: *Quadriennio poſt, virili toga ſumta, militaribus*, &c. Paſſim Hiſtoricus ille eadem phraſi plura ſimul jungit, quae varii ſunt temporis. Quod ſi eruditis viris animadverſum fuiſſet, alias facile removiſſent difficultates, quibus cruciantur; ut aliquot exemplis demonſtraremus, ſi locus id permitteret.

Idcirco per Suetonium nihil obſtat, quo minus cum Cl. viris Valeſio, ac Dodwello cenſeamus, togam virilem ab Auguſto ſumtam, cum XIV. aetatis annus jam eſſet completus, ac XV. laberetur. Ea certe aetate ipſemet nepotibus Cajo & Lucio Caeſaribus eandem togam dedit, aliique poſtea ſumſerunt; uti Cl. Dodwell. (a) poſt alios recte docuit. Quin etiam doctiſſimus Octavius Ferrarius (b), qui & initium XV. anni ſumendae pro more togae liberae aſſignat, exiſtimat cum Manutio, Auguſtum, Ciceronis item filium, & alios ſerius id egiſſe magis ab alia cauſa, quam à lege aut more. Quem morem ſi Naſonis Noſtri parentes ſecuti fuerint, potuerunt hiſce Conſulibus, & quidem die ſuperius notato, *Liberalibus* nempe, filium hac virili toga induere, cum ejus XV. annus eſſet in exitu.

II. In primis porro venit obſervandum quod Noſter praedicta Lib. IV. Triſtium Elegia X. de *Lato Clavo* ſibi & fratri ſimul cum toga pura dato ſubjungit, vers. 29.

Induiturque humeris cum lato purpura clavo.

Ubi, conſentiente Doctorum recentiorum * Cohorte, ſignificat Poëta indutam ſibi fuiſſe *tunicam*, quae Scriptoribus aliis dicitur *tunica Lati Clavi* (c), ſeu *Laticlavia* (d). At Aldus Manutius (e) hinc clare ſibi videtur colligere, hancce tuni-

(a) Praelectione V. ad Sparti. Hadrian. Vide Lipſ. ad Tacit. Annal. Lib. XII. c. 41.
(b) De Re Veſtiar. Lib. II. c. 1.
* Labente quidem XV. ſeculo *Ciofanus* ingenue fatebatur, ſe hujus loci difficultatem tollere non potuiſſe; neque feliciores erant alii, quos in Urbe Roma & in celeberrimis Italiae Gymnaſiis hac de re conſuluerat: vid. ejus ad hunc Loc. Not.
(c) Sueton. in Aug. c. 94. (d) Valer. Maxim. Lib. V. c. 1.
(e) Quaeſit. per Epiſt. Lib. II. c. 2. de toga Rom.

tunicam omnino *purpuream* fuisse. Etenim cum in hanc rem testimonium ex Quintiliano & Cicerone prius laudasset, addit: *Verum de tunica Lati Clavi purpurea, ut omittantur dubiae fortasse* (NB.) *fidei testimonia, satis aperta fit significatio in hoc Ovidii versu*: Induitur, &c. Octavius vero Ferrarius, qui cum aliis existimat *tunicas*, uti & togas viriles, fuisse *albas*, ea quidem Quintiliani & Ciceronis loca, quibus Manutius minus fidebat, ad examen revocat, ut ea illi eripiat (a). Sed de hoc Nasonis loco prorsus silet. Addamus igitur, hinc non magis probari, tunicam laticlaviam omnino *purpuream* fuisse, quam evinci posse, *togam puerilem* ejusdem quoque coloris fuisse, ex eo quod saepe haec Poëtis *purpura* dicitur. Manutius ipse cum aliis censet, togam hanc, *Praetextam* passim dictam, nihil purpureum habuisse praeter Limbum, qui vestem extremam ambiebat, unde *praetextae* nomen. Quin etiam prolatis pluribus ut id probaret locis, objectionem ex alio Statii testimonio, huic Ovidiano persimili, petitam sic solvit (b): „ Nam „ si quis, cum legerit versum Statii Sylv. Lib. V. (Car. II. ver. 67.)

Nec saltem teneris Ostrum puerile lacertis
Exuit:

„ Ostrum dicat pro tota purpura praetexta usurpatum; respondebitur, togam „ quidem puerilem, id est, praetextam indicari, cujus in Limbo *Ostrum*, id est, „ purpura cernebatur, non tamen hoc dici, totam praetextam purpuream fuisse. Idem de Juvenali Persioque dicendum, qui *purpuram* pro praetexta usurparunt; ille Sat. X. ver. 154.

Ingenui vultus puer, *ingenuique pudoris*,
Quales esse debet, quos ardens purpura *vestit*.

Persius Sat. V. vers. 30.

Cum primum pavido custos mihi purpura *cessit*.

Igitur cum *purpura* simpliciter vocetur toga praetexta, quae in extrema tantum ora purpuram praetextam sive circumtextam haberet; quidni potuerit *purpura* quoque dici tunica, quae in *Clavo*, tam lato quam angusto, purpuram gestabat? Licet enim nondum inter eruditos de *Clavi* forma (c) convenerit; uno tamen ore confitentur, utrumque *Clavum* latum & angustum fuisse *purpureum*, ac tunicae adsutum, vel intextum.

Oritur & alia quaestio ex eodem Nasonis versu, quî nempe potuerit Noster, *Equestri* tantum sanguine procreatus, *Laticlaviam* induere tunicam, quae *Senatorii* Ordinis insigne passim habetur (d)? Si Manutium audiamus, dicendum erit, „ Laticlaviam omnium fuisse, qui vel patre Senatore, vel Equite nati essent; „ non quidem à primis annis per omnem aetatem, sed ab anno, quo virilis toga „ sumebatur, ad annum aetatis Senatoriae, quo Curiam ingredientibus remane- „ bat ejusdem tunicae jus: sin autem Senatoriam dignitatem non assequerentur, „ vel quia nollent, vel quia non possent; Lato Clavo deposito angustum sume- „ bant. Haec omnia doctus vir eruit ex hoc Ovidii loco; qui tamen ejus sententiam evincere nequit; cum ab exemplo singulari non valeat ad universos Equites consequentia; atque alia possit assignari causa cur Noster id jus habuerit. Li-

(a) De Re Vestiaria. Lib. III. c. 10.
(b) Quaes. per Epist. Lib. II. c. 1.
(c) Qua de re disputantes prae caeteris vide Ferrarium de Re Vestiar. Lib. III. c. 12. Analect. c. 1. 3. & Rubeni. Lib. I. c. 1, 2. &c.
(d) Vid. Sueton. in Aug. c. 38. 94. in Tib. c. 35. in Claud. c. 24. Plin. Hist. Nat. Lib. XXXIII. c. 2. &c.

Lipsius (a) vero rem strictius intelligebat, censens Equites Romanos *Illustres* tantum, qui non quidem Senatores, sed & Censum habebant & spem Senatoriae dignitatis, Ordinis etiam Senatorii insigne, id est, latum clavum gestasse. Verum vel ex hoc Nasonis exemplo confutatur, siquidem id refert ad Augustum, qui anno U. C. DCCXLII. legem tulit, ut ex Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent, eligerentur à Magistratibus, è quibus Tribuni plebis Senatoresque fierent, qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium Ordinem si vellent, aut iterum redirent ad Equestrem (b). Jam autem Noster ex Equitibus *Illustribus* si quis unquam, pluribus ante praedictam Augusti legem annis *Laticlaviam* induerat. Alia proinde ratio quaerenda.

Casaubonus (c) autem fassus sibi incompertum esse, quo tempore coeperit mos ille Latum Clavum cum virili toga sumendi; affirmat tamen illud certum esse, ita nempe fieri solitum in Splendidiorum Equitum Liberis, atque id arguere quod Ovidius de se narrat hoc, quem tractamus, loco. *Quod*, ait, *factum esse certum est tertio vel quarto anno circiter post Augusti in Urbem reditum à victo Antonio*, id est, anno U. C. DCCXXVII. vel sequente. Dein addit: *Sive ex Augusti constitutione, sive ex alius Imperatoris innovatione, non ita fuit hoc jus promiscuum, ut sine cognitione Principis usurpari posset: quin patres id ab eo Liberis suis, quos destinabant Reip. administrationi, petebant.* Ad eandem Principis indulgentiam alii quoque docti viri (d) huic nodo solvendo recurrunt, omnesque Statium prae primis advocant testem, qui Lib. IV. Sylv. VIII. ait vers. 59-62.

*Quippe & Opes & Origo sinunt, hac * lampade prima*
Patritias intrare fores, hoc pube sub ipsa
(Si modo prona bonis invicti Caesaris adsint
Numina) Romulei Limen pulsare Senatus.

Ubi notant tria indicari necessaria Equitum filiis, ut possent Curiae interesse, 1. Opes, seu Censum, 2. Originem, seu natalium splendorem, & 3. Principis indulgentiam. Hanc ut insuper confirment, & alia proferunt exempla, quibus patet Imperatorum beneficio Latum Clavum viris ex Equestri Ordine concessum. Sed cum & ex aliis quamplurimis constet, viros quoque haud natalium splendore claros Laticlaviam, ac Senatoriam dignitatem à Principibus impetrasse; non video quid Equites splendidi hac in re peculiare habuerint; nisi dicamus his Latum Clavum facile, & statim ac petierant, datum fuisse, quem alii vix ac magna tantum gratia obtinuerint.

Ut ut sit, tria saltem vel ex Nasone Nostro constant: 1. *Laticlaviam* tunicam jam hoc tempore & Splendidorum *Equitum*, nec modo Senatorum, Liberis, sive Natalium jure, sive beneficio & indulgentia, concessam fuisse; atque proinde,

(a) Not. in Tacit. Lib. XI. Annal. c. 4.
(b) Vid. Dion. Lib. LIV. p. 542. 543.
(c) Not. in Sueton. Aug. c. 38.
(d) Theod. Marcil. Not. in Sueton. Vespas. c. 2. Albert. Ruben. de Re Vesti. Lib. I. c. 14. Octav. Ferrar. Analect. c. 20.

* Sic ferunt vulg. Codd. at Casaubonus *hos* legit, uti & versu seq. pro *hoc*. Gevartius vero *hanc* & *hos* restituit; quod magnus in re Critica judex Cl. Joan. Frid. Gronovius, Diatribe in Stat. p. 288. probavit, uti & Alb. Ruben. L. I. c. 14. Gevartius scil. censuit, Statium hac Sylva Menecrati ob filiolam recens natam gratulari, cum duo ante filii fuissent eidem nati; atque Poëtam sub disjunctione & filiolam *hanc* & ambos filios tangere, ut dicat, & nobilitatem & opes permittere, *Hanc*, id est, *filiolam* primis nuptiis Patritio juveni nubere, *Hos* vero, id est, *Duos filios* Latum Clavum posse induere, &c.

de, uti jam Lipsio & Rubenio notatum est, Dionem quid humanitus passum esse, dum affirmavit (a), ante Cajum Caligulam nonnisi *solis Senatorio genere natis* (μόνοις πᾶς τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φύλου γεγενημένοις) *permissum* fuisse *usum vestis Senatoriae, antequam Magistratum ullum gessissent, quo aditus in Senatum paratur.* 2. Certum est, Latum Clavum illis datum in *spem Ordinis Senatorii*, ut loquitur Dio apud Xiphilinum (b) de *Julio Calvastro* adolescente, qui ei dicitur κεχιλιαρχηκὼς ἐς βουλείας ἐλπίδα; quique idem proculdubio ac quem Suetonius (c) innominatum vocat *Tribunum Laticlavium*; siquidem apud utrumque eadem res narratur. In eam enim Senatoriae dignitatis *spem* Ovidius latum sumsit Clavum, ut invicte docet mox addens, vers. 35. *Curia restabat*, &c.

3. Ex hoc Nostri loco patet, eosdem Illustrium Equitum liberos simul cum toga virili Laticlaviam induisse, cum ipse haec duo una jungat:

Liberior *fratri sumta mihique toga est*;
Induiturque humeris cum Lato *purpura* Clavo.

Nec alio sensu hos versiculos intellexerunt viri magni Aldus Manutius (d), ac Isaac. Casaubonus (e); quibus, quoad rem ipsam, accedunt Theod. Marcilius (f), & Octavius Ferrarius (g). At dubium hic movere potest, quod celeberrimus Graevius observat ad haec Suetonii de Augusto verba: *Protinus à virili* (ut legendum censet) *toga Latum Clavum induere permisit*, scil. Senatorum Liberis. „ Etenim au„ tumat, *protinus*, quod quidem est continue, non ita intelligendum esse, qua„ si ipso die tirocinii sumenda quoque fuisset tunica Laticlavia; tum enim rectam „ sumebant; sed statim, aut non longe post, &, si luberet, sequente die. Quae tamen interpretatio contorta, nec valido tibicine fulta videtur. Etsi enim certum esset, tunicam rectam cum toga virili sumtam fuisse; quidni liceret cum Ferrario existimare, tunicam rectam & Lato Clavo insignitam fuisse, atque unam eandemque tunicam vario nomine dictam, quemadmodum ipsa toga virilis, & libera etiam, ac pura vocabatur; aut rectam cum Laticlavia sumtam, ut haec superior, illa esset inferior. Deinde parvum est discrimen, si dicas Laticlaviam tunicam cum toga virili, vel statim post *sequente die*, indutam esse, ut operae pretium non sit ferram hac de re reciprocare.

Ea porro novissima observatione, ut hoc addam, id quoque ruit, quod eidem Cl. Viro, Rubenium secuto, ita liquidum videbatur, ut nihil magis; „ *Patri*„ *tiorum* nempe filios Latum Clavum gestasse ante togam virilem in praetexta; „ siquidem die tirocinii tunicam rectam boni ominis caussa induebant; unde Au„ gusto virilem togam induenti tunica Laticlavia, quae ad pedes illius decidebat. Etenim, inquam ego, cum Suetonius (h) scribit: *Augusto, sumenti virilem tunica Lati Clavi, resuta ex utraque parte, ad pedes decidit*; non magis istam sententiam juvat, quam aliam existimantium, Patritios uti & caeteros nobiles pueros nonnisi cum toga pura Latum induisse Clavum. Semper certe redit quaestio, quam ex eo Suetonii loco Casaubonus proposuit; quorsum scil. isto loco & tempore ea

F tuni-

(a) Lib. LIX. pag. 646. 647.
(b) Lib. LXVII. pag. 764.
(c) In Domit. C. X.
(d) Quaesit. per Epist. Lib. II. c. 2.
(e) Not. in Sueton. Aug. Cap. 38.
(f) Not. in Suet. Vesp. c. 2.
(g) Analect. c. 20.
(h) In Aug. c. 94.

tunica, nisi vel cum virili toga esset induenda, vel cum praetexta deponenda? Neque sequitur, Augustum ea tunica indutum cum praetexta in Forum die tirocinii venisse, si eo die tunicam *rectam* sumserit. Nam & hanc & *Laticlaviam* tum inducre potuit, si una fuerit eademque tunica, vel si duplex induta sit; cum alterutrum contra morem esse nemo hactenus probaverit. Deinde cum Dio diserte tradat (a), propter hoc omen tunicae Laticlaviae ad pedes decidentis Julium retulisse Octavium, qui posthac Augustus, in patricios; haud satis est Rubenio Graevioque Dionem erroris arguere, nisi rem aliter se habere, alio probassent graviori testimonio, quod tamen ab illis adhuedum exspectamus. Neque tandem ullo confirmant teste, aliam hac in re *Patritiorum* fuisse, quam caeterorum Nobilium puerorum caussam. Id enim non evincit *Statius* ab utroque Cl. viro in medium prolatus, & qui solus quidem istius opinionis *fundus* Rubenio, ejus assertori primo, dicitur. Ille Lib. V. Sylv. II. haec ad Crispinum:

Sic te, clare puer, genitum sibi Curia *sensit*,
Primaque patritia *clausit vestigia* Luna:
Mox Tyrios ex more sinus, tunicamque potentem
Agnovere humeri.

„ Ubi, notat Rubenius (b), non dubium est, per *Tyrios sinus*, praetextam puerilem, per *tunicam potentem*, Laticlaviam designari. Crispinum autem tunc temporis nondum virilem togam sumsisse, satis ait ex iis quae sequuntur compertum:

Nec saltem teneris Ostrum puerile lacertis
Exuit, albentique humeros induxit amictu.

At vero, ut optime regerit Ferrarius (c), Poëta postremo hoc loco conqueritur ereptum fatis parentem, cum adhuc puer esset Crispinus, & praetextatus; atque ita non potuisse interesse filii tirocinio, & togae virilis solemnitati. Proximis enim versiculis Statius cecinerat:

Nec genitor *juxta: fatis namque haustus iniquis*
Occidit: *heu, geminam prolem sub praeside linquens.*
Nec saltem, &c.

Haec igitur omnino demonstrant, Crispinum jam virilem togam induisse; idemque confirmant, quae sequuntur:

Quem non corrumpit pubes *effrena*? novae*que*
Libertas properata togae? &c.

Quin imo Statius vers. 12. testatur, Crispinum tunc XVI. aetatis annum egisse.

—— *Et* Octonos bis *jam tibi circuit* orbes
Vita.

Ante quam aetatem solebant his temporibus toga libera indui.

Ea autem si Rubenius observasset, non videtur fundum suae opinionis in Statio positurum fuisse. Attamen Cl. Graevius, qui Ferrarii solutionem legerat, adhucdum affirmare sustinuit, „ istum Statii locum tantopere firmare eam Rubenii sententiam, ut nihil fieri possit liquidius. Per *Tyrios*, pergit, *sinus* nihil potest intelligi, nisi praetexta, non vero, ut interpretatur Ferrarius, tunica ad pectus, sive in sinu lato clavo insignis. Quis enim unquam sinum tribuit tunicae? &c.

Cum

(a) Lib. XLV. p. 271. (b) De Re Vestiar. Lib. I. c. 14. (c) Analect. c. 20.

Cum hoc rogaret eruditissimus vir, versus non succurrebant, quos ipse Rubenius ex *Albinovani*, ut cum aliis arbitratur *, Epicedio in Maecenatem laudavit, vers. 25.

Invide, quid tandem tunicae *nocuere* solutae,
Aut tibi ventosi *quid nocuere* sinus?

Ubi diserte *sinus* tunicae tribuuntur *discinctae*, quam gerebat Maecenas, unde illi dicuntur *ventosi*. Nec video cur Statius eo loco non potuerit latum clavum, quem, ut Horatius habet (a), *demittebant pectore*, pro quo passim *sinus* ponitur, translate per *Tyrios sinus* intelligere; quemadmodum ipsemet dixit Lib. IV. Sylv. IV. vers. 76.

Jam te blanda sinu Tyrio *sibi* gloria *felix*
Educat, & cunctas gaudet spondere curules.

Plura his possent addi, quibus illa Cl. virorum opinio ac aliae insuper hac in re hallucinationes revincerentur; sed ea nobis hîc sunt omittenda, ne longior fiat excursus. Consulantur interim, quae Ferrarius in Analectis adversus Rubenium scripsit; ubi doctus ille vir, non inficiante Graevio, in nonnullis rectius sentit.

ANNO { Ante C. XXVII. U. C. DCCXXVII.
Ovidii XVI. & XVII.

C. CAESARE OCTAVIANO VII. M. AGRIPPA III. COSS.

I. CUM ex illis ad superiorem annum discussis pateat, Ovidium eo, vel summum hoc anno, *togam* induisse *Virilem*; licet huc referre quae de Nostri post pubertatem studiis novimus. Etsi vero Pater à Musarum inutili studio puerum fere deterruisset, ut *toto Helicone relicto*, Noster scribere conaretur *verba soluta modis*; attamen, ipso canente:

Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
Et, quod tentabat dicere, versus erat.

Hinc nihil mirum, si libera jam toga indutus ad delicias statim redierit:

Induiturque humeris cum lato purpura clavo:
Et studium *nobis, quod fuit ante*, manet.

II. Nihilo tamen minus Naso noster, pro adolescentulorum his temporibus consuetudine, Rhetoricae Professores audivit, ac declamationibus se in eorum scholis exercuit, uti nos Seneca pater docuit, Lib. II. Controv. 11. ubi de jurejurando mariti & uxoris agens: „Hanc, ait, controversiam memini me videre „*Nasonem* declamare apud Rhetorem *Arellium Fuscum*, cujus auditor fuit. Nam „*Latronis* admirator erat, cum diversum sequeretur dicendi genus; habebat enim „ille constans & decens & amabile ingenium. Oratio ejus jam tum nihil aliud „poterat videri, quam solutum carmen. Adeo autem studiose *Latronem* audivit, „ut multas ejus sententias in versus suos transtulerit. In armorum judicio dixerat „*Latro*: Mittamus arma in hostes, & petamus; *Naso* dixit:

Arma viri fortis medios mittantur in hostes,
Inde jubete peti (b).

F 2 „Et

* Nobis enim non videtur istius Poëtae Carmen, uti jam in Horatii Vita indicavimus, pag. 143--145.
(a) Lib. I. Sat. 6. (b) Reperiuntur Metam. Lib. XIII. vers. 120. seq.

„ Et alium ex suasoria sensum, quem a *Latrone* mutuatus est, memini *Latronem* „ in praefatione quadam dicere, quod Scholastici quasi carmen didicerant: non „ vides, ut immota fax torpeat, & exagitata reddat ignes? mollit viros otium, „ ferrum situ carpitur & rubiginem ducit; desidia dedocet. *Naso* dixit:

Vidi ego jactatas mota face crescere flammas:
Et rursus, nullo concutiente, mori (a).

„ Tunc autem cum studeret, habebatur bonus declamator. Hanc certe contro- „ versiam ante *Arellium Fuscum* declamavit, ut mihi videbatur longe ingenio- „ sius; excepto eo, quod sine certo ordine per locos discurreret, &c *. Decla- „ mabat autem Naso raro controversias, sed nonnisi Ethicas: libentius dicebat „ suasorias: molesta illi erat omnis argumentatio, &c.

Illi autem duo Rhetores, quos Ovidius sectatus est, his temporibus Romae fuerunt celeberrimi. *M. Porcius Latro* magnopere laudatur ab eodem Seneca, qui ejus *carissimus* fuerat *sodalis*, *& à prima pueritia usque ad ultimam ejus diem familiarem amicitiam* coluerat (b): *Nihil*, inquit, *illo viro gravius*, *nihil suavius*, *nihil eloquentia sua dignius*, &c. Plinio (c) quoque *clarus inter dicendi magistros* dicitur, & Quintiliano, (d) *in primis clari nominis Professor.* Obiit autem anno U. C. circiter DCCL. quo per autumnum desiit annus Abrahae MMXIII. ac Olymp. CXCIV. primus, ad quem Hieronymus in Chronico haec notat: *M. Porcius Latro Latinus declamator taedio duplicis quartanae semet interfecit.*

Non adeo nobis notus est *M. Arellius Fuscus*, alter Ovidii Rhetor, de quo Seneca liberum fert judicium (e): *Erat explicatio Fusci Arellii splendida quidem*, *sed operosa & implicita*: *cultus nimis exquisitus*: *compositio verborum mollior*, &c. Idem nonnullis (f) videtur, ac ille, quem Plinius (g) prodit se vidisse *motum Equestri Ordine ob insignem calumniam*, *ex argento annulos habentem.* Sed cum alii codices *Aurelium Fuscum* exhibeant, nec verisimile sit, Plinio † visum esse Rhetorem sub Augusto in Ovidii adolescentia profitentem; satius mihi videtur assensum hac in re cohibere.

III. Quin & *Athenas* studiorum causa Naso petiit, ipsomet docente, Trist. Lib. I. El. 2. vers. 77.

Nec peto, *quas quondam petii* studiosus Athenas.

At

(a) Iidem Lib. I. Amor. Eleg. 2. vers. 11. 12. nisi quod 12. sic habeatur:
Et vidi, *nullo concutiente*, *mori.*
Sed alii forte sunt hic omissi, quibus totius superioris sententiae imitatio fuerat demonstranda; iique videntur esse, quos jam And. Schottus indicavit; scil. de Pont. Lib. I. Eleg. 5. vers. 5.
Cernis, *ut ignavum corrumpant otia corpus*, &c.
Vide Lib. I. Remed. vers. 139. Trist. Lib. V. El. 12. vers. 21.
Adde, *quod ingenium longa rubigine laesum*
Torpet, &c.

* Quaedam postea Seneca profert ex illa Nasonis declamatione à se excepta, quae videsis.
(b) Controv. Lib. I. Praef.
(c) Hist. Nat. Lib. XX. cap. 14.
(d) Institut. Lib. X. cap. 5.
(e) Praef. Lib. II. Controv.
(f) Nic. Fabro Not. & And. Schotto. de Cl. ap. Sen. Rhet. p. 6.
(g) Lib. XXXIII. cap. 12.
† Natus scil. erat An. U. C. DCCLXXVI. exeunte, vel An. DCCLXXVII. labente, X. post Augusti obitum annis; quippe qui obiit Augusto mense, An. DCCCXXXII. aetatis *sexto & quinquagesimo*; vid. Vit. Plinii jun. ad hunc An.

At aliud tempus spectaverit iter, quo se Siciliae Asiaeque urbes perlustrasse canit. Ibidem enim subjungit:

Oppida non Asiae, *non loca visa prius.*

Et ex Pont. Lib. II. Epist. x. ad MACRUM, vers. 21.

Te duce magnificas Asiae *perspeximus urbes*:
Trinacris * *est oculis te duce nota meis.*

Sequentibus varios Syracusani agri fontes memorat, significatque se Syracusis per totum fere annum mansisse. Nam *Arethusa* illius urbis fonte descripto, addit, vers. 29.

Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.

Hoc porro in Asiam iter (a) *puerilibus annis* (id est, paulo post togam virilem indutam, cum ante non solerent peregre proficisci) factum indicat Ovidius, Fast. Lib. VI. de Vestae Sacris agens, vers. 417-424.

Caetera jam pridem didici puerilibus annis;
Non tamen idcirco praetereunda mihi.
Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
Ilus adhuc Asiae dives habebat opes.
Creditur armiferae signum coeleste *Minervae*
Urbis in Iliacae desiluisse juga.
Cura videre fuit: Vidi Templumque locumque.
Hoc superest illi: *Pallada Roma tenet.*

Quibus clare testatur, se olim *Ilium*, seu *Trojam* lustrasse, ibique Palladis Templum vidisse, in quo non amplius erat *Palladium*, jam pridem Romae consecratum; quanquam Strabo Nasoni coaevus scribit (b), Ilienses sua aetate quoddam Palladium habuisse *rectum stans*, cum ex Homero sederit antiquorum Iliensum signum.

Quis fuerit ille MACER, in cujus comitatu *Ovidius* Asiam perlustravit, difficile satis definitu. Profecto idem esse nequit, ac *Aemilius Macer*, qui in Hieronymi Chronico ad An. I. Ol. 191. seu U. C. 738. *Mortuus in Asia* dicitur; siquidem Ovidii *Macer* adhucdum in vivis erat, cum Poëta noster Librum II. ex *Ponto* scriberet, anno circiter U. C. 766. Ut egregie hallunicetur Cl. V. *Ger. Vossius*, qui utrumque confundit, Lib. de *Poëtis Lat.* &c.

Forte fuerit *Pompejus Macer*, Theophanis filius, quem *olim Caesar Augustus Asiae Procuratorem constituerat*, ut Strabo (c) scribit, addens tum hunc fuisse *inter primos* Tiberii *Caesaris amicos*.

IV. In Asia vero Nostrum sub *Varrone* militasse, perperam legitur in brevissima, quam aliqui Codices ferunt, Vita, idque Ciofanus ac alii suis in notis inconsideratius arripuerunt. Repugnat enim diserto ipsiusmet Ovidii testimonio, Amor. Lib. I. Eleg. 15. initio:

* Sic, vel *Trinacria*, vocabatur *Sicilia*, scil. à tribus ἄκροις sive *promontoriis*, sicuti vel ex Nostro discere est, Fast. Lib. IV. vers. 429.

Terra tribus scopulis *vastum procurrit in aequor*
Trinacris, *à positu nomen adepta loci.*

(a) Haud absurde intra annum U. C. DCCXXVII. & DCCXXXI. collocaretur; quo tempore *Pompejus Macer* potuit ab Augusto *Procurator* in Asiam mitti.

(b) Geogr. Lib. XIII. p. 897. Ed. Amst.

(c) Lib. XIII. p. 918. Confer. Tacit. Ann. L. I. c. 72. & Lib. VI. c. 18.

Quid mihi, Livor edax, ignavos objicis annos;
Ingeniique vocas Carmen inertis opus?
Non me more patrum, dum strenua sustinet aetas,
Praemia militiae pulverulenta sequi.

Quae canebat, cum jam *Aeneis* vulgata, quae tamen nonnisi post *Virgilii* mortem, hoc est, post annum U. C. DCCXXXV. fuit edita; vide inf. ad An. DCCXXXVI. Quin & jam in exsilio scribebat, *Trist.* Lib. IV. El. 1. vers. 71. 71.

Aspera Militiae juvenis *certamina* fugi,
Nec nisi lusura movimus arma *manu*, &c.

ANNO {Ante C. XXIV. U. C. DCCXXX. Ovidii XIX. & XX.

C. CAESARE AUGUSTO X. C. NORBANO FLACCO COSS.

I. NASONIS nostri frater natu major his Consulibus decessit, & quidem post XX. Martii diem, quo ille duodecim ante Nostrum mensibus natus erat*; quippe qui jam *decem vitae geminaverat annos*, hoc est, vicesimum aetatis annum absolverat: Trist. Lib. IV. Eleg. 10. vers. 31. 32.

Jamque decem vitae frater geminaverat annos,
Cum perit; & coepi parte carere mei.

II. Utrumque vero fratrem non videtur respicere, sed Ovidium modo Nostrum, quod ibidem subjungit:

Cepimus & tenerae primos aetatis honores.

Proxime enim sequens versiculus,

Eque viris *quondam pars* tribus *una fui*,

istum interpretatur, & quos Noster honores in adolescentia sumserit, clarius indicat. Neque etiam ante potuit hoc *Triumviratus* munere fungi, quam viginti annos natus esset, uti ad annum sequentem ostendemus. Jocosi autem illi sunt, qui suis ad hunc locum notis per *primos honores* intelligunt etiam *Aedilitatem* & *Quaesturam*, quasi Magistratus isti primum adolescentibus darentur; cum tamen constet, *Quaesturam*, quae primus erat in Senatu gradus ac Magistratus, haud ante XXV. aetatis annum initum ex Lege annali fuisse gestam. At Naso noster Latum Clavum ante exuit, quam ullam in Senatu dignitatem adeptus esset, prout inferius ipso praeeunte docebimus.

ANNO {Ante C. XXIII. U. C. DCCXXXI. Ovidii XX. & XXI.

C. CAESARE AUGUSTO XI. CN. CALPURNIO PISONE COSS.

I. NONDUM ab eruditis definitum observavi, quis ille fuerit *Triumviratus*, quo se functum olim esse tradit Ovidius versu jam citato:

Eque viris *quondam pars* tribus *una fui.*

Difficultas exinde oritur, quod varii inter Romanos *Triumviri* exstiterint. At vero hic de illo solum *Triumviratu* cogitandum venit, qui Magistratus erat necessa-

* Vide sup. An. U. C. DCCXI. n. 3.

sarius adolescentibus in Senatus spem latum clavum gerentibus, qualis Ovidius hoc tempore fuit. Idcirco litem his modo terminis circumscribi mihi videtur, ut quaerendum supersit, an Noster annumerandus Triumviris, vel *Capitalibus*, vel potius *Monetalibus*, qui etiam passim in Nummis ac Lapidibus III. VIRI A.A.A.F.F. id est, Auro, Argento, Aere flando feriundo signantur. Etenim geminus tantum hicce Triumviratus à Scriptoribus inter illas recensetur dignitates, quae gradus erant ad Senatorium Ordinem; nec alius inter vulgares occurrit titulos, quibus Lapidum Inscriptiones viros Ordinis Senatorii exornant.

Deinde vero mihi persuasum est, Ovidium è *Triumviris* fuisse *Capitalibus*, qui scil. de capite judicabant vilis & abjectae conditionis hominum, uti furum & servorum, atque carceris custodiam habebant. Ratio meae sententiae est, quod ii saepe simpliciter & absque ullo titulo apud antiquos Auctores dicantur *Triumviri*; sed alii non ita soleant, nisi cum muneris sui notis designari. De illis Plautus Amphit. Act. 1. Sc. 1.

Quid faciam nunc, si Tresviri *me in* carcerem *compegerint?*
Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagrum, &c.

Et Asin. Act. 1. Sc. 2.

—— *Nam jam ex hoc loco*
Ibo ego ad Tresviros, *vestraque ibi nomina*
Faxo erunt.

Valer. Maximus Lib. VIII. c. 4. n. 2. de Alexandro Fannii servo: *A Judicibus*, ait, *damnatus*, *& à L. Calpurnio* Triumviro *in crucem actus est*. Tacitus quoque in Agricolae Vita cap. 2. eadem voce in eundem significatum utitur, conquestus Domitiani principatu *delegatum* Triumviris *ministerium*, *ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac Foro urerentur*. Item Seneca Pater (a): *Triumviris opus est*, *Comitio*, *Carnifice*, &c. Tandem, ne pluribus exemplis taedium creem, Aul. Gellius Lib. III. c. 3. narrat, Naevium fabulas in carcere duas scripsisse, cum *in vincula Romae à Triumviris conjectus esset*.

II. Maxime porro venit observandum, Capitalem huncce Triumviratum partem fuisse vigintiviratus, qui ad Senatum erat gradus. Id optime nos Dio (b) docuit ad An. U. C. DCCXLI. narrans, quod cum Senatorius census *usque ad decies sestertium auctus fuisset*, nemoque jam inveniri posset, qui sponte sua Senator esse vellet, ideo Senatusconsultum fuerit factum, τοὺς εἴκοσι καλουμένους ἄνδρας ἐκ τῶν ἱππέων ἀποδείκνυσθαι, *ut qui vocabantur* xx. *viri ex Equitibus constituerentur*.
„ Quorum deinde nullus in Senatum est allectus, nisi quem etiam alium Magi-
„ stratum, cujus ratione Senator posset fieri, gessisset. Deinde qui fuerint hi XX. viri sic exponit: Et hi XX. viri facti fuerunt ex illis XXVI. viris, in
„ quibus erant *tres* viri rerum capitalium, & alii *tres* signandae pecuniae nego-
„ tium gerentes, *quatuor* viarum urbanarum curatores, & *decem* judiciis, quae
„ ad Centumviros sorte deferuntur, praeficiuntur; καὶ οἱ δέκα, οἱ ἐπὶ τῶν δικαστη-
„ ρίων τῶν ἐς τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας κληρουμένων ἀποδεικνύμενοι.

Unde liquido patet per hunc *vigintiviratum* fuisse aditum ad majores in Senatu honores, uti recte Lipsius ad hunc Taciti (c) de Tiberio locum notavit: *Per idem tempus Neronem è liberis Germanici jam ingressum juventam, commendavit Patribus*;

(a) Lib. III. Controv. 16. sub fin.
(b) Lib. LIV. p. 540.
(c) Annal. Lib. III. c. 29.

bus; utque munere capessendi Vigintiviratus *solveretur, & quinquennio maturius, quam per leges Quaesturam peteret, non sine inrisu audientium postulavit.* Subjungit idem Cl. vir. & alium è Dione (a), qui de Claudio prodit, eum *jussisse generos suos in vigintiviris esse*, τὺς γαμβρὺς ποτὲ ἐν τοῖς εἴκοσιν ἀνδράσιν ἄρξαι, atque indulsisse, ut quinquennio maturius Magistratus peterent, τὰς ἀρχὰς αἰτῆσαι.

III. Cum autem annus Quaesturae gerendae legitimus fuerit XXIV. completus, sicut idem Lipsius recte docuit (b); proinde duo postrema Taciti Dionisque loca probant, XX. aetatis annum fuisse *vigintiviratus* proprium, siquidem hujus muneris loco Quaesturam Neroni petiit Tiberius, *quinquennio* ante quam ille posset Quaesturam adipisci. Ut hic dubius haerere non debuerit Cl. Siccama (c); maxime cum eadem vigintiviratus aetas ex antiquo lapide sepulchrali colligatur, qui dicatus est *Julio Claro* & *Julio Nepotiano* IV. Viris viarum curandarum, quorum prior annorum XXI. alter XX. erat cum obiret. En ipsam Inscriptionem ex Grutero (d).

D. M. S.
Q. IVL. CLARO C. V. IIII. VIR.
VIARVM. CVRANDARVM
ANN. XXI.
Q. IVL. NEPOTIANO. V. C.
IIII. VIRO. VIARVM. CVRAN-
DARVM. ANN. XX.
CALP. SABINA FILIS.

Itaque haud sine ratione nobis videmus existimare, Triumviratum haud ante hos Consules, quibus annum aetatis XX. adimplevit Ovidius, ab eo susceptum esse. Nec enim audiendus est Lipsius, qui ex priore Dionis loco autumat, institutos esse XX. viros ab Augusto, cum antea viginti sex essent, anno U. C. DCCXLI. siquidem hoc non scribit Dio, neque exinde sequitur, quod ille ad eum annum fusius dixerit, qui fuerint XX. viri. Quin etiam haud obscure innuit, XX. viros jam ante constitutos fuisse, quam illud fieret Senatusconsultum, cujus occasione de illis loquitur; idemque diserte confirmat mox addens, *jam ante subrogatos fuisse* sex alios, qui olim viginti sex virorum numerum complebant, *duo* nimirum *ii, qui vias extra Urbem curabant, & quatuor, qui in Campaniam mittebantur.*

Crassius adhuc errat Siccama (e), cum ex eodem Dionis loco eruit, XX. viros demum anno U. C. DCCXLI. SCto. ex Equitibus electos esse, cum primum ex plebe potissimum crearentur. Quasi vero Dio significaret, xx. Viros ab eo anno coepisse ex solis Equitibus creari! Hanc certe interpretationem confutant non modo alia, quae ex ipsomet Dione & Tacito jam protulimus, sed ipsemet locus à Cl. viro in suum praesidium advocatus; siquidem exinde clarum est, XX. viros eo anno ex Equitibus fuisse designatos, ob hanc tantum rationem, quod tum *nemo esset, qui sponte sua Senator esse vellet*. Adeoque Senatusconsultum tunc temporis factum, non fuit perpetua lex, qua in posterum XX. Viri

(a) Lib. LVIII.
(b) Vide Excurs. D. ad Annal. Lib. III. & Lib. de Magist. Rom. c. 6.
(c) De Centumvir. Judic. Lib. I. c. 9.
(d) Pag. ccccxxIII. n. 4.
(e) De Centumvir. Judicio Lib. I. c. 9.

ri ex Equitibus essent desumendi; quemadmodum insuper innumerae demonstrant lapidum Inscriptiones, quibus X. Viratus stilitibus judicandis, pars scil. XX. Viratus, ipso Siccama confitente, recensetur inter honores Consularium virorum, quos omnes ex Equitibus in Senatum allectos affirmari nequit, cum & plures ex Patriciis fuerint.

IV. Haud longe ab hoc tempore removendae sunt priores *Ovidii* nuptiae, de quibus ipse Trist. Lib. IV. Eleg. 10. vers. 69.

Paene *mihi* pucro *nec digna*, *nec utilis* uxor
Est data: *quae tempus perbreve nupta fuit.*

Paene adhuc puer erat, hoc est, paucis ante annis pueritiam egressus toga virili fuerat indutus; nec dum tamen *juventam* erat adeptus, quae *post ter septenos flore annos genas vestit*, ut habet Macrobius (a). Unde est quod Statius Lib. V. Sylv. 2. *barbam* vocat signa validae *juventae*, cum ad Crispinum XVI. annos natum (vid. vers. 12.) haec canit vers. 62.

— *Nondum* validae *tibi signa* juventae
Irrepsere genis, *& adhuc decor integer aevi.*

V. Cum ad alteras statim transierit nuptias, quarum tempus certo definire non datur, subjungamus etiam quae de his habet ibidem, vers. 71.

Illi successit, *quamvis sine crimine*, *conjux*;
Non tamen in nostro firma futura toro.

Alterutra fuit *Phaliscis* (alii per F. scribunt) orta, Amor. Lib. III. El. 13. init.

Cum mihi pomiferis conjux foret orta Phaliscis;
Moenia contigimus victa, *Camille*, *tibi*, &c.

Quibus patet, uxorem, qua comite id suscepit iter, jam sibi dimissam fuisse, cum id hac Elegia describeret: atque adeo de tertia conjuge, quae ad vitae finem usque permansit, intelligi nequit. *Phaliscorum* autem nomine plerique ex Antiquis populum intelligunt (b), cujus Oppidum *Falerii* fuerit dictum, & à Camillo expugnatum. Ibi cum *Junoni* festum & ludos celebraverint, ut Noster enarrat, qui & *Junonia sacra* vocat; hinc Frontinus de coloniis Tusciae: *Colonia*, inquit, *Junonia quae adpellatur Faliscos.* Mirari hic liceat, tantum virum *Ezech. Spanhemium* potuisse *Faliscos* hosce Etruriae populos cum *Falejis* in Magna Graecia sitis confundere, dum tot scriptores memorat, qui meliora docuissent, si ad eorum verba animum advertisset. vid Lib. de Praest. Numism. T. 1. p. 107-109. & *Harduin.* de Num. Popp. in v. ΦΑΛΕΙΩΝ; ubi eundem sequitur errorem; &c.

VI. Addamus & hoc loco quae de *tertia* conjuge prodit Noster, cum verum nos fugiat tempus, quo eam duxerit. Trist. Lib. IV. El. 10. vers. 73. 74. ait:

Ultima *quae mecum seros permansit in annos*,
Sustinuit conjux *exsulis esse viri.*

Quae an fuerit *Fabii Maximi*, (de quo plura ad An. U. C. DCCLXVII.) seu potius Conjugis Marciae affinis, haud recte Lipsius (c) mihi videtur dubius haerere; siquidem clare satis *Ovidius*, eam ad ipsum *Fabium* pertinuisse, docet Pont. Lib. I. Ep. 2. huic inscripta, vers. 138.

Ille ego, *de* vestra *cui data nupta* domo.

G Cae-

(a) In somn. Scip. Lib. I. c. 6.
(b) Vide Cellarii Geogr. Antiq. Lib. II. c. 9.
(c) In Tacit. Annal. Lib. I. c. 2.

Caetera vero mox subjuncta indicant modo, eandem Nasonis uxorem amicitia *Marciae* fuisse conjunctam, quemadmodum & ante fuerat materterae Caesaris Augusti:

Hanc probat, & primo dilectam semper ab aevo
Est inter comites Marcia *censa suas.*
Inque suis habuit matertera Caesaris *ante*:
Quarum judicio si qua probata, proba est, &c.

His adde Epist. 1. Lib. III. ex Ponto vers. 75-78. Fastor. Lib. VI. sub fin. Ad *Macrum* quoque necessitudine quadam eandem attinuisse liquet ex Ep. x. Pont. Lib. II.

Exciderit tantum ne tibi cura mei:
Quam tu vel longi debes convictibus aevi,
Vel mea *quod* conjux *non* aliena *tibi.*

Idem & de *Rufo* discimus ex Eleg. xi. ejusdem libri, vers. 13-18.

Sponte quidem, per seque mea *est laudabilis* uxor;
Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iüli,
Hoc ego te laetor conjugis *esse* meae.
Quae, ne dissimilis tibi sit probitate laborat;
Seque tui *vita* sanguinis *esse probat.*

Unde palam fit, *Rufum* fuisse hujus tertiae uxoris Ovidii *avunculum*, quemadmodum *avunculus* erat *Hermiones* Castor, uti & *Juli* Hector. Etenim *Hermione* filia fuit *Helenae*, quae soror *Castoris* & *Pollucis*, ex *Leda* uxore Tyndari. Ita *Julus* filius erat AEneae ex *Creusa* Priami filia, & Hectoris sorore. Idcirco haec Nasonis uxor matrem habuit *Rufi* sororem. *Fundis* vero *Rufus* iste fuit, ut Eleg. fin. Noster docet:

Maxima Fundani *gloria*, RUFE, soli.

Fuerat haec Ovidii tertia conjux antè alteri nupta marito, ex quo filiam pepererat, quam postea *Suillius* Germanici Caesaris Comes duxit, Ep. VIII. ex Ponto Lib. IV. vers. 9-12.

Jus aliquod faciunt affinia vincula *nobis*,
Quae semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quae conjux, eadem mihi filia paene *est*:
Et quae te generum, *me vocat illa* virum, *&c.*

Quod porro Noster de sua subjungit filia, postquam de suis conjugibus narraverat, ambiguum efficit qua ex uxore eam genuerit, Trist. Lib. IV. El. x. vers. 75.76.

Filia *bis prima* mea *me foecunda juventa*,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.

ANNO { Ante C. XXII. U. C. DCCXXXII.
Ovidii XXI. & XXII.

M. CL. MARCELLO, L. ARRUNTIO COSS.

I. VIx ante hunc annum, ut ex superius dictis constat, Ovidius potuerit altero decorari munere, quo se functum esse *Fastor. Lib.* IV. diserte docet, vers. 384. ubi dicitur

Du-

Inter bis quinos *usus honore* Viros.

Etenim, uti modo vidimus, *Decemviratus* ille pars erat *Vigintiviratus*, quem adolescentes, in Senatus spem Latum Clavum gerentes, necessario suscipiebant, ut gradus ad Senatorios honores esset.

Decem virorum quod fuerit munus, jam ad annum superiorem (n. II.) ex Dione audivimus, ut nempe centumviralibus judiciis praeessent; unde *stilitibus judicandis* passim in lapidibus inscribuntur, quod de litibus judicarent. Id ipsum jam docti viri ex Pomponio probarunt, qui lege 2. de Orig. juris: *Deinde* (id est post Praeturam peregrinam, adeoque post An. U. C. DX.) *cum esset necessarius Magistratus, qui hastae praeesset, decemviri litibus judicandis sunt instituti.* At non soli, sed cum Praetore, qui eos in consilium adhibebat, praefuerunt; uti recte doctissimus consultissimusque *Gerard. Noodt* (a) colligit ex Plinio juniore, Lib. V. Epist. XXI. scribente: *sedebant judices, Decemviri * venerant, obversabantur advocati, silentium longum, tandem à Praetore nuncius, dimittuntur centumviri. Hoc facto commotus Praetor, qui centumviralibus praesidet*, &c. Idem X. virorum munus indicat Scriptor incertus † Paneg. ad Pisonem.

Seu trepidos ad jura decem *citat hasta* virorum,
Et firmare jubet centeno judice *caussas.*

Eorumdem jura Caesar Augustus auxit, quippe qui, narrante Suetonio (b), auctor fuit, *Centumviralem hastam, quam Quaestura functi consueverant cogere, Decemviri cogerent.*

Cl. vero Graevius (c) affirmans, *Decemviros*, non secus ac omnes Judices & Centumviros, *fuisse privatos, hoc est, nullos Magistratus, sine imperio & potestate*, revincitur vel ex solo Pomponii loco jam prolato, ubi diserte X. Viratus vocatur *Magistratus*. Hunc omnémque Vigintiviratum in Senatus arbitrio sub Tiberio fuisse, docet Tacitus, (d) cum scribit, eum à Patribus postulavisse, ut Nero Germanici filius *munere capessendi Vigintiviratus solveretur*. Scilicet Princeps ille statim post Augusti obitum jus eligendi Magistratus a Populo ad Senatum removerat, ut ante Tacitus (e) narravit: *Tum primum è campo Comitia ad Patres translata sunt. Nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio Principis, quaedam tamen studiis Tribuum fiebant*, &c.

Aliud superest *Decemviratus* privilegium, quod hîc fusius enarrandum venit, cum ab Ovidio sit indicatum, ac ad ejus honorem spectet, nec satis hucusque doctis Interpretibus intellectum fuerit. En primum ipsa Poëtae verba, Fast. Lib. IV. vers. 377-384.

Tertia *lux (memini)* Ludis *erat: at mihi quidam*
Spectanti senior, contiguusque loco,
Haec, ait, illa dies, Libycis qua Caesar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Jubae.

G 2 *Dux*

(a) De Jurisdictione Lib. I. c. 12.
* Sic in aliquot MSS. cum in aliis habeatur: *Centumviri.*
† Nec Ovidii nec Lucani opus esse deinceps ostendemus, interim vide Lipsii not. ad Tacit. Annal. Lib. XIV. c. 14.
(b) In Aug. c. XXXVI.
(c) Praef. T. II. Thesau. Antiq. Roman.
(d) Annal. Lib. III. c. 29.
(e) Annal. Lib. I. c. 15.

Dux mihi Caesar *erat*, *sub quo meruisse* Tribunus
Glorior. Officio praefuit ille meo.
Hanc ego militia *sedem*, tu pace *parasti*
Inter bis quinos *usus honore* Viros.

Ubi praesertim investigandum quaenam sit illa *sedes*, quae in *Ludis* eadem, sed ex vario jure, utrique obtigit: Ovidio nimirum quod ex *Decemviris* fuerit, alteri vero seniori, quod illam *militia* meruerit.

1. Ideo imprimis observare est, *Ludos*, de quibus hoc loco agitur, nullos esse alios praeterquam *Megalenses*, seu *Megalesiacos* Magnae Matri dicatos, de quibus solis Ovidius ante locutus fuerat, & quorum proinde illa fuit *tertia lux*, sive dies, quam nunc tangit. Soli etiam hi Ludi mense Aprili ante *Cereales*, quos Naso *proxime* post hos describit, per plures dies fuerunt celebrati, à pridie scil. Nonas ad V. Idus Apriles, uti ex Calendariis (a) veteribus patet, in quibus ad prid. Non. Apr. apponitur: LUDI MATR. MAG. vel *Ludi Megalesiaci*, & producuntur ad V. Idus, appositis iisdem vocabulis, ad indicium spatii dierum, quibus isti continuarentur Ludi.

Itaque *tertia lux Ludis* apud Ovidium idem est ac tertius dies Ludorum Megalensium, sive VIII. *Idus* April. aut VI. Aprilis dies, non vero VIII. ejusdem mensis, ut doctis compluribus viris male visum, qui putabant, *tertiam lucem* ab ipsis *Nonis* Ovidio supputari; quod est praeter ejus verborum fidem.

2. Deinde notandum, Megalenses hosce Ludos omnino *Scenicos* fuisse, prout Noster superius indicaverat, vers. 187.

SCENA *sonat*, *Ludique vocant*: *spectate Quirites*.

Id clarius adhuc Livius Lib. XXXVI. c. 3. tradit, ubi de Matris Magnae AEdis dedicatione: *Locaverant*, inquit, *AEdem faciendam M. Livius*, *C. Claudius Censores*, *M. Cornelio*, *P. Sempronio. Coss.* (id est, An. U. C. DL. Varron.) *Decimo anno*, *postea quam locata erat*, *dedicavit eam M. Junius Brutus*; *Ludique ob dedicationem ejus facti*, *quos primos* SCENICOS *fuisse Valerius Antias est auctor*, Megalesia *appellatos*. Quod confirmat Lib. XXXIV. c. 53. ad Consulatum Scipionis Africani II. & Sempronii Longi, hoc est, An. U. C. Varron. DLX. his verbis: *Megalensia Ludos* SCENICOS, *C. Attilius Saranus*, *L. Scribonius Libo AEdiles Curules* PRIMI *fecerunt*. Inde est, quod Andria Terentii dicatur in titulo, *acta Ludis Megalensibus*, &c.

3. Tertio apprime animadvertendum, hisce in Ludis Senatum à Populo secretum spectare ab illo anno U. C. DLX. coepisse, uti clare rem exponit Valer. Maximus Lib. II. c. IV. *Per quingentos autem*, ait, *& quinquaginta octo* (b) *annos*, *Senatus Populo mixtus spectaculo Ludorum interfuit*; *sed hunc morem C. Attilius Saranus & L. Scribonius Libo AEdiles*, *Ludos Matri Deûm facientes*, *Superioris Africani* (tum Cos. II.) *sententiam secuti*, *discretis* (NB.) *Senatus & Populi locis*, *solverunt*, &c.

Postea

(a) Vide Gruter. pag. CXXXIII. Lambeci comment. de Caes. Bibl. Tom. IV. pag. 288.

(b) Sequitur nempe Verrii Flacci calculos, *Livius* vero alios; quippe qui ad eosdem Consules narrat, *horum AEdilium Ludos Romanos primum Senatum a Populo secretum spectavisse*; atque *ad quingentesimum quinquagesimum sextum annum*, scil. U. C. *in promiscuo spectatum esse*: Lib. XXXIV. c. 53. Ubi simul notare est, eum de *Ludis Romanis*, non vero *Megalensibus*, uti Val. Maximus, id observare, non secus ac Cap. 44. quo refert, *Censores*, *Ludis Romanis AEdilibus Curulibus imperasse*, *ut* loca Senatoria secernerent à Populo: *nam antea in promiscuo spectabant.*

Postea vero L. Roscius Otho *Equestrem* quoque Ordinem à Plebe & Senatu distinxit, XIV. Theatri Amphitheatrive gradus seu Ordines Equitibus assignans (a). Aliter enim se res in *Circo* habebat, apud quem Nero primus *Equitum Romanorum locos sedilibus Plebis anteposuit. Namque* addit Tacitus (b) *ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim* (Theatri *) *ordinibus sanxit.* Quin etiam Senatus promiscue in Circo spectavit, donec Claudius Imp. *Circo maximo, marmoreis carceribus auratisque metis exculto, propria Senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis*, uti scribit Suetonius (c), qui tamen non omnino cum Dione convenit. Is enim ad An. U. C. DCCLVIII. haec tradit (d): *Ludos Circenses seorsim Senatores, & Equites seorsim à reliqua Plebe spectarunt, quod & nunc fit*; *Καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταὶ, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον, ὃ καὶ νῦν γίγνεται.* Sed quo pacto sint reconciliandi, vide apud Lipsium ad Tacit. Annal. XV. c. 32.

Ex quibus ita discussis jam liquidum est, *Sedem*, quam Ovidius & alter ille senior parem sibi meritis paraverant, ac Ludis Megalensibus habebant, fuisse vel in *Orchestra* inter Senatores, vel in *XIV. Gradibus* inter Equites. Hoc postremum Lipsio (e) placet, sed prius mihi magis Veritati consentaneum videtur. Namque Naso sub senioris persona dicit, hanc *Sedem* sibi obvenisse, non ex Equestris Ordinis jure, quod ab atavis ejusdem Ordinis ad ipsum descenderat; sed ex eo quod inter *Decemviros* fuisset; adeo ut hanc *Sedem* ipsemet suo proprio titulo & merito comparavisset; quemadmodum alter *Tribunatu* sub Caesare functus eandem suo proprio Marte, suaque *militia*, non vero Majorum jure, obtinuerat. Profecto cum *Decemviratus* ille non fuerit Equitibus proprius honos sed illis modo datus, qui in Senatus spem alebantur; ita & jura, quae ipsum sequebantur *Decemviratum*, debuerunt ad Senatorios honores spectare. Paucis, quandoquidem illi juvenes Lato induti Clavo dicebantur *Senatorii Ordinis*, etsi nondum in Senatu *honorem capessissent*, uti Tacitus (f) loquitur de *Julio Montano*, quem Suetonius (g) *Laticlavium* vocat; idcirco nullum est dubium, quin iidem juribus Senatorii Ordinis fruerentur, nec modo privilegiis alterius inferioris Ordinis, ad quem non amplius attinebant.

Caeterum cum Ovidius, prout mox probabimus, spem Senatus sponte abjecerit, ac ad Angustum Clavum redierit, priusquam ullum in ipso Senatu capessisset honorem; hinc ambigere licet, num postea iterum Equitibus annumeratus jure Decemviratus anteacti potuerit in *Orchestra* spectare. Hoc ipsi licuisse facile non est definitu; nec mihi quidem verisimile fit; quippe qui videam, Augustum iis, quos etiam ad se Senatu abdicandos *compulerat*, velut peculiari indulgentia *servavisse insigne vestis, & spectandi in Orchestra epulandique publice jus* (h). Verum nihil apud Ovidium occurrit, quod nobis tempus illud innuat, quo jam Senatum ejuraverat.

(a) Vide quae notamus in Horat. Vita p. 112. seqq.
(b) Annal. Lib. XV. c. 32. Sic & Sueton. in Ner. c. XI. Plin. Hist. Nat. Lib. VII. c. 7.
* Quod non satis considerate attendit Paul. Manutius de Legib. Rom. c. 3. ubi hac de re hallucinatur; quod monuisse satis est.
(c) In Claud. c. XXI.
(d) Dio Lib. LV. p. 563.
(e) Lib. de Amphit. c. 14. pag. 37.
(f) Annal. Lib. XIII. c. 25.
(g) In Ner. c. 26.
(h) Sueton. in Aug. c. 35. vid. & Dion. Lib. LIV. p. 531.

Alterum vero quod attinet, qui *Tribunatu* sub Julio Caesare in bello Africano contra *Jubam* functus erat, is proinde *εἰς βυλείας ἐλπίδα in spem Senatoriae dignitatis* Tribunus fuit, ut Dio de *Julio Calvastro* loquitur, atque militia promotus est ad Senatum; quemadmodum & aliis contigisse plura docent exempla passim in Historia satis obvia. Adeoque frustra est Lipsius, qui hoc ad Tribunatus jura refert, quasi inde priores ex XIV. Amphitheatri gradibus patuissent Tribunis; quod jam in Horatii Vita (a) confutavimus.

III. Ad haec quoque tempora referre *juvenilia* Nasonis *carmina* licet, ex hisce Trist. Lib. IV. El. X. vers. 54-58.

Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina *cum primum populo* juvenilia *legi*;
Barba resecta mihi bisve semelve fuit.

Barbam quidem Romani ponebant serius, citius; sed plerumque sub annum aetatis XXII. Lipsio (b) placebat XXI. *Macrobius certe*, ait, *in somn. Scipionis* ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam *adfirmavit.* Cl. etiam Dodwellus (c), ut probet barbam anno aetatis XXI. rasam fuisse, ad idem Macrobii opus, nullo libro capiteve prolato, nos amandat. At cum totum pervolverem opus, haec modo succurrerunt Lib. I. c. 6. verba: *Post ter septenos annos flore genas vestit juventa.* Citius tamen validae signa juventae genis irrepsisse, testatur Auctor Carminis ad Pisonem, canens:

Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
Coeperit, & nondum vicesima *venerit* aestas.

Melius vero Cl. Pagius (d) haud ita pridem contra Lipsium contendit, barbam de more anno aetatis XXII. inchoato rasam esse. In exemplo tamen *Caji* difficultas adhuc superest. Si Suetonii verbis adhaereamus, Cajus *vicesimo aetatis anno accitus Capreas à Tiberio, uno eodemque die togam sumsit, barbamque posuit.* At hunc locum ita Pagius exponit, ut significet, Cajum XX. aetatis anno Capreas venisse, hoc est anno C. XXXII. (male apud Pagium XXXI.) quo Cajus XX. complevit suum; deinde anno C. XXXIII. quo Cajus ultimo mensis Augusti die annum aetatis XXII. ingressus est, togam virilem sumsisse, barbamque posuisse. Quae interpretatio nimis contorta illis non videbitur, qui observaverint, Suetonium passim uno tenore unaque periodo plures conjungere res, ad quarum primam modo nota temporis apposita spectaverit.

Ut ut sit, satis est novisse Nasonem circiter hanc aetatem & barbam pro more solenniter resecavisse, & *juvenilia populo legisse*, hoc est, recitasse ad aliorum hujus aevi Poëtarum instar, quorum consuetudinem indicat & exagitat *Horatius* Nostro coaevus, Lib. I. Sat. IV. vers. 73-77.

Non recito *cuiquam*, *nisi amicis*, *idque coactus*:
Non ubivis, *coramve quibuslibet. In medio qui*
Scripta Foro recitent, *sunt multi*: *quique lavantes*:
Suave locus voci resonat conclusus: *inaneis*
Hoc juvat.

IV. Juvenilium autem Ovidii Carminum quae praecipua fuerit materia, mox ipsemet aperit, eadem Elegia vers. 59. 60. Me-

(a) Pag. 116-118.
(b) Excurs. B. in Tacit. Ann. xiv.
(c) Annal. Quintil. p. 79.
(d) Critic. in Annal. Baron. ad An. C. LVI. n. 2.

Moverat ingenium totam cantata per urbem
Nomine non vero dicta Corinna *mihi.*

Ita & Amor. Lib. III. El. XII. vers. 15.

Cum Thebae, cum Troja forent, cum Caesaris acta;
Ingenium movit sola Corinna *meum.*

Ex quibus facile colligimus, Ovidium plures de hac *Corinna* scripsisse Elegias, quam hodie supersunt in Amorum Libris, ubi paucae ad eam, vel ejus gratia scriptae habentur. Caeterae forsan inter illa fuerunt Carmina, quae addit priore loco se Vulcano tradidisse:

Multa quidem scripsi; sed quae vitiosa putavi,
Emendaturis ignibus ipse dedi.

Haec vero Nasonis Domina tam bene sub illo Corinnae falso nomine latebat, ut aliae, per Ovidium famam quaerentes (a), id nomen sibi dederint; Amor. Lib. II. El. XVII. vers. 28.

Et multae per me nomen habere volunt:
Novi aliquam, quae se circumferat esse Corinnam.

Quin immo, licet Ovidius ex amore sollicito fingeret, se vereri, ne Corinnam suis carminibus ita notam fecisset, ut sibi rivales multos paravisset, Amor. Lib. III. El. XII. attamen viginti abhinc annis eum Noster Artem amandi scriberet, nondum ea vero nomine nota fuit, Lib. III. vers. 538.

Et multi, quae sit nostra Corinna, *rogant.*

Idem & V. seculo rogantibus plane fuit ignorata, ut docent Sidonii Apollinaris Carmina (b):

Et te Carmina per libidinosa
Notum, Naso, *tenet*, *Tomosque missum*,
Quondam Caesareae *nimis* puellae
Falso nomine subditum Corinnae.

Nihil enim minus verosimile, quam quod venerandus ille Antistes significat, *Juliam* nempe Augusti filiam sub Corinnae nomine ab Ovidio amatam, eamque exsilii caussam Poëtae fuisse. In *Juliam* certe cadere nequeunt indicia, quae Naso de suis cum Corinna refert amoribus. Hanc enim passim ceu puellam sui juris, nec nuptam pingit. Julia vero jam ab An. U. C. DCCXXIX. Marcello nupserat, & cum is sub anni U. C. DCCXXXI. obiisset, mox anno U. C. DCCXXXIII. ineunte M. Agrippae nuptum ab Augusto data, atque subsequente anno Cajum peperit (c). Unde simul liquet, de Julia non posse intelligi, quod Ovidius de sua Corinna medicaminibus abortum faciente canit, Amor. Lib. II. El. 13. & 14. Adde cum Aldo Manutio, Nasonem de suis cum Corinna amoribus ea non relaturum fuisse, quae jam in exsilio praedicta El. 10. Trist. Lib. IV. scribebat, si quidem illa ejus miseriae & exsilii caussa fuisset. Plura dicemus ad An. U. C. DCCLXII.

AN-

(a) Igitur Poëtice, nec omnino recte *Martialis* Lib. V. Ep. 10. querens, *vivis quod fama negatur*, scribit: *Norat Nasonem* sola Corinna *suum.*
(b) Carm. 23. a vers. 157.
(c) Vid. Dionis Hist. ad eos annos.

ANNO { Ante C. xx. U. C. DCCXXXIV.
Ovidii XXIII. & XXIV.

M. APULEJO, P. SILIO NERVA COSS.

I. QUandoquidem annus aetatis XXIV. recte Lipsio (a) videtur legitimus ad petendam Quaesturam, quae primus in Senatu gradus fuit, inde licet ad haec circiter tempora referre quod Ovidius de sua narrat Senatorii Ordinis ejuratione, cum jam, honoribus ad eum Ordinem necessariis ante peractis, nihil aliud superesset, quam ut interesset *Curiae*, hoc est, primam in Senatu dignitatem susciperet, sicuti significat his Trist. Lib. IV. Eleg. 10. vers. 35-40.

CURIA *restabat*: Clavi *mensura* coacta *est*.
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitaeque fugax ambitionis eram:
Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
Otia, judicio semper amata meo.

Forum autem *Curiae* nomine non est cum nonnullis intelligendum. Sed ut Varro (b) definit: *Curiae duorum generum; nam & ubi curarent Sacerdotes res Divinas, ut Curiae veteres, & ubi Senatus humanas, ut Curia Hostilia, quod primus aedificavit Hostilius Rex.* Hoc sensu passim apud Antiquos *Curia* venit pro loco, ubi Senatus habebatur, & translate pro ipso Senatus seu Patrum Conscriptorum corpore. Disertus est Suetonii locus (c) de Augusto scribens: *Liberis Senatorum, quo celerius Reipubl. assuescerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, & Curiae interesse, permisit*, &c. Hinc apud Horatium Lib. II. Od. 1.

Insigne moestis praesidium reis
Et consulenti Pollio Curiae.

Et Noster, ne plures proferam testes, Sext. Pompejum, quem Consulem proximis calendis augurabatur, Epist. 4. ex Pont. Lib. IV.

Curia *te excipiet*, Patresque *e more vocati.*
Intendent aures ad tua verba suas.

Item, *Fastor.* Lib. II. ut significaret, Augustum a tribus Ordinibus, Populo, Senatu, & Equitibus, *Patris Patriae* titulo decoratum esse, ait vers. 127.

Sancte Pater Patriae! *tibi* PLEBS, *tibi* CURIA nomen
Hoc dedit, hoc dedimus nos tibi nomen EQUES.

II. Igitur cum Ovidius spem Senatus sponte abjiceret, Latum quoque Clavum, istius supremi Ordinis insigne, exuit, ac Angustum Clavum Equitibus proprium induit, sicque *Clavi mensura coacta est*; & quidem otii tantum amore, non vero *Census* Senatorii defectu. Is autem Senatorum census, (quem paucis exponere non erit abs re) *Octingentorum millium* fuisse videtur ex Suetonio (d), donec Augustus, cum multi per bella, civilia nempe, paternis spoliati fuissent bonis,

(a) Excurs. in Tacit. Annal. Lib. III. B. & Lib. de Magist. Rom. c. 6.
(b) Lib. IV. de Ling. Lat. & Lib. V. *Curia, ubi Senatus Remp. curat, & ubi cura sacrorum publica, ab his Curiones.*
(c) In Aug. c. 38.
(d) In Aug. c. 41.

nis, ad *quadringenta millia* eundem redegerit, ut Dio (a) tradit, qui ad An. U. C. DCCXXXVI. addit: *Omnibus, qui quadringenta sestertia* (δέκα μυριάδων, scil. *drachmarum*, ut optime jam dudum Cl. Perizonius (b) monuit) *possiderent, & quibus Magistratus gerere per leges liceret, eorum petendorum potestatem dedit. Hunc enim Senatorium Censum*, τὸ βουλευτικὸν τίμημα, *prius constituerat, quem deinde usque ad decies sestertium protulit*: atque etiam postremo ad *duodecies* H-S. seu duodecies centena millia, prout Suetonius (c) indicat.

Ex quibus liquet, fas Ovidio fuisse post bella civilia sopita ad haec usque tempora, in quibus versamur, *Magistratus*, per quos ad Senatum erat aditus, petere, modo *quadringenta millia* habuerit. Quae nequaquam ei defuisse, exinde colligere certo possumus, quod reapse id genus Magistratibus sit functus, ac lato clavo indutus. Quin etiam haec fuerat ante summa census *Equestris* ex lege Roscia, sicut vel Horatius docet Lib. I. Ep. I. vers. 57.

Si quadringentis, *sex, septem millia desunt,*
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesque;
Plebs *eris*, &c.
ROSCIA, *dic sodes, melior* Lex, *an puerorum*
Naenia, quae regnum recte facientibus offert.

Nec aliis licebat in XIV. Theatri ordinibus sedere; cum esset ea *lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamvis quis fortunae vitio, non suo decoxisset* (d).

Quod tamen Augustus ita temperavit, ut *cum plerique Equitum, attrito Civilibus bellis patrimonio, spectare ludos e quatuordecim non auderent, metu poenae Theatralis*, pronuntiaverit, *non teneri ea, quibus ipsis, parentibusve Equester census unquam fuisset* (e). Atqui hoc non obstitit, quominus idem interim esset Equestris census, qui & postea remansit, uti ex variis Antiquorum locis (f) patet.

III. Hac occasione data abs re non erit addere quae insuper ipsemet de suis facultatibus variis in locis prodit. Dum parentes viverent *sumtus* filii temperabant, uti queritur, Amor. Lib. I. El. 3. vers. 9. 10.

Nec meus innumeris renovatur campus aratris;
Temperat & sumtus parcus uterque parens.

Quae his circiter temporibus scripta fuisse, conjectare fas est.

In *Pelignis* vero rura Nostro fuisse paterna, docet Amor. Lib. II. El. 16. quam rusticans scripsit Augusto mense ad amicam:

Pars me Sulmo *tenet* Peligni *tertia ruris;*
Parva, sed irriguis ora salubris aquis, &c.

Deinde vers. 33. 38.

At sine te, quamvis operosi vitibus agri
Me teneant, quamvis amnibus arva natent,
Et vocet in rivos parentem rusticus undam,
Frigidaque arboreas mulceat aura comas;

H *Non*

(a) Lib. LIV. p. 532. 540.
(b) Differt. Triad. p. 174. ubi optimam Suetonium cum Dione conciliandi methodum proposuit, quam postea Cl. Graevius suo probavit calculo, Not. ad Suet. Aug. c. 41.
(c) In Aug.. c. 41.
(d) Cicero Philip. II.
(e) Sueton. in Aug. c. 40.
(f) Vid. Plin. Maj. Hist. Nat. Lib. XXXIII. c. 2. Plin. Jun. Lib. I. Ep. 19. Martial. Lib. V. Ep. 24. 36. 39. Juven. Sat. 14. vers. 322.-325. &c.

Non ego Pelignos videor celebrare salubres:
Non ego natalem rura paterna * *locum.*

De iisdem, uti & de hortis, quos ad *Clodiam* viam possidebat, loquitur ex Pont. Lib. I. Ep. 8. vers. 41-48.

Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiae Clodia *juncta viae.*
Quos ego nescio cui colui; quibus ipse solebam
Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostrâ quoque consita quondam,
Sed non & nostrâ poma legenda manu.

Piniferos hosce Colles, in quibus siti fuerunt Nasonis horti (a) Cl. Nic. Heinsius de *Apennino* intelligit monte, qui etiamnum frequentissimam pinum fert, & per quem, ut putat, *Clodia* via deducebatur Roma Lucam usque. Verum verisimile non est, hanc viam per Apennium esse ductam, quae, Antonino tradente, per *Arretium*, *Florentiam* ac *Pistorium* ferebat *Lucam*. Vix etiam crediderim Ovidianos hortos tam longe Roma remotos fuisse; cum id genus delicias solerent Romani prope Urbem habere, ut eo facilius secederent, vel inde, quando luberet, Romam repeterent; quemadmodum & ipsi Ovidio mos erat, Trist. Lib. IV. El. 8. vers. 25.

Tempus erat, nec me peregrinum ducere coelum, &c.
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos:
Nunc hominum visu rursus & Urbe frui.

His in hortis operam Carminibus navabat, Trist. Lib. I. El. ult. vers. 37.

Non haec in nostris, *ut quondam*, scribimus hortis.

Tandem de suo in genere censu haec ad Augustum habet, Trist. Lib. II. vers. 110. seqq.

Parva *quidem periit, sed sine labe*, domus.
Sic quoque parva *tamen*, patrio *dicatur ut* aevo
Clara, *nec ullius* nobilitate *minor*:
Et neque divitiis, *nec* paupertate *notanda*:
Unde fit in neutrum conspiciendus Eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;
Ingenio certe non latet illa meo.

Anno { Ante C. xix. U. C. dccxxxv.
Ovidii xxiv. & xxv.

C. SENTIO SATURNINO, Q. LUCRETIO. COSS.

I. Haud ante hunc annum Ovidius potuit Lib. III. Amor. Elegiam 9. concinnare, cum ea *Tibulli* mortem defleat. Is enim Poëta hoc anno,* quo ex-

* Trist. Lib. IV. El. 8. vers. 1.
Et quae nunc Domino rura paterna *carent.*

(a) Hos Ovidii *Hortos* Nardini collocat haud longe a Ponte *Milvio*; p. 485. prope hunc Pontem intra vias Florentiam, & *Lauretam* ducentes, monumentum A. 1674. repertum fuit sepulchrale, ad *Nasonum* familiam pertinens, ut ex Inscriptionib. patet, quas cum iconib. edidit & notis ornavit Cl. *Bellorius*.

exeunte *Virgilius* decessit (a), ultimum obiit diem, si Epigrammatio, quod *Marso Domitio* adscribitur, credimus:

Tu quoque VERGILIO *comitem non aequa*, TIBULLE,
Mors *juvenem campos misit ad Elysios.*

Unde liquet paulo post *Virgilii* obitum vita functum esse *Tibullum*, siquidem hic comes illius ad Campos Elysios missus Marso dicitur.

Ex ipsa vero Nasonis Elegia discimus, *Tibullum* non modo post *Calvum* ac *Catullum* mortalitatem exuisse, sed & post *Cornelium Gallum*, qui anno U. C. DCCXXVIII. sibi violentas manus intulerat, Dione (b) teste. Canit enim Noster ibidem vers. 60-65.

— *In Elysia valle* TIBULLUS *erit.*
Obvius huic venias hedera juvenilia cinctus
Tempora cum CALVO, *docte* CATULLE, *tuo.*
Tu quoque (si falsum temerati crimen amici)
Sanguinis atque animae prodige GALLE *tuae.*
His comes umbra tua est.

At aliquot post *Gallum* annis *Tibullum* vixisse, haud obscure indicat Ovidius Trist. Lib. IV. Eleg. 10. simul docens, sibi nullam cum Virgilio, brevem vero cum Tibullo, amicitiam fuisse, vers. 51-53.

Virgilium *vidi tantum*: *nec avara* Tibullo
Tempus amicitiae *fata dedere meae.*
Successor *fuit hic tibi*, Galle: Propertius *illi.*

Scilicet si Tibullus successor Galli fuit, ille ergo aliquandiu post hunc floruit, & nova Carmina scripsit.

II. Ovidius porro cum Tibulli mortem defleret, jam se istius aevi *Poëtis* annumerabat, Amor. Lib. III. Eleg. 9. vers. 17.

At sacri vates, *& Divûm cura* vocamur.
Sunt etiam, *qui* nos *numen habere putent.*

Quibus confirmantur superius adnotata de juvenilium Nostri carminum tempore.

III. Hinc admonemur ut de illorum (c) opinione dicamus, qui existimant, *Collegium* Poëtarum Romae fuisse, cujus pars Ovidius fuerit. Quod omnino certum minime mihi videtur ex locis in subsidium vocatis. Valerius nempe Maximus (d) de *Accio* Poëta: *Is*, ait, *Julio Caesari amplissimo & florentissimo viro in* Collegium Poëtarum *venienti nunquam assurrexit*, &c. Qui locus cum solus id genus *Collegia* memoret, eum possumus translate & figurate interpretari, non vero proprie de *sodalitate* Poëtarum vera, quae legibus, numeroque membrorum circumscripta fuerit. Cum enim & Poëtae suos Coetus haberent, ubi Carmina invicem recitarent, eo potuit Valerius respicere, siquidem addit: *quapropter insolentiae crimine caruit*, *quia ibi voluminum*, *non imaginum certamina exercebantur.* Nec magis stringunt e Nasone loca. Is Trist. Lib. V. Eleg. 3. cum ad Bacchum dixisset vers. 1.

Illa dies haec est, *qua te celebrare* Poëtae,
Si modo non fallunt tempora, Bacche, *solent*;

addit vers. 5. H 2 *In-*

(a) Vide quae in Horatii Vita notavimus p. 310. 311.
(b) Lib. LIII. p. 513. vid. Horat. Vit. p. 208. 209.
(c) Vide Lomeier de Biblioth. p. 337. &c.
(d) Lib. III. c. 7. n. 11.

Inter quos memini, dum me mea fata finebant,
Non invisa tibi pars ego *saepe fui.*

Et vers. 47-52.

Vos quoque, consortes studii *pia turba* Poëtae, &c.
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
Dicat, ubi est nostri pars *modo Naso* chori?

Ubi Poëtae possunt, etsi in nullum fuerint cooptati Collegium, dici consortes ejusdem studii, atque etiam *chorus* *, quemadmodum superius vers. 10. dixerat, se mollem egisse

In studiis vitam, Pieridumque Choro,

ut significaret, se Musis operam navasse, quarum veluti *Chorus* fingebatur, qualis & Poëtis translate adscribi potuit.

ANNO {Ante C. XVIII. U. C. DCCXXXVI. Ovidii XXV. & XXVI.

P. CORN. LENTULO, CN. CORN. LENTULO COSS.

AENEIDA jam vulgatam fuisse, cum Ovidius Amor. Lib. I. Eleg. 15. caneret, docent vers. 25, 26.

Tityrus, & segetes, Aeneïaque *arma* legentur,
Roma, triumphati dum caput Orbis erit.

Virgilius autem cum desinente anno superiore obiret, nondum id opus absolverat, ac testamento jusserat, ut cremaretur, teste Plinio (a): *Divus Augustus carmina Virgilii cremari contra testamenti ejus verecundiam vetuit*, &c. Quin etiam Hieronymus in Chronicis ad haec tempora (b) prodit, *Varium & Tuccam* Poëtas illustres fuisse, *qui Aeneadum postea libros emendarunt sub ea lege, ut nihil adderent.* Unde fas colligere, Aeneïdos carmen haud ante hunc annum emendari, nec proinde in lucem prodire potuisse. Quapropter neque citius ea Nasonis Elegia fuerit exarata, cum adhuc aetas Poëtae strenua foret, vers. 3.

Non me more patrum, dum strenua *sustinet* aetas,
Praemia militiae pulverulenta sequi.

II. Quod ibidem mox habet, vers. 5. 6.

Nec me verbosas leges edifcere: *nec me*
Ingrato vocem *prostituisse* Foro,

Ultro nos ducit ad illos hîc revincendos, qui arbitrati sunt, Ovidium fuisse *Caussidicum*, quique vel hinc manifesti erroris arguuntur. Eorum agmen ducit doctiss. *Aldus Manutius*, claudit vero *Petrus Bayle*, eodem loco uterque abutens, Trist. Lib. II. vers. 93.

Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Usque † decem decies *inspicienda* Viris.

Ubi

* Art. Amand. Lib. III. vers 533.
Carmina qui facimus, mittamus carmina tantum.
Hic Chorus *ante* alios *aptus amare sumus.*

(a) Hist. Nat. Lib. VII. c. 30 (b) Olymp. CXC. an. 3.

† Hanc vocem frivolam hoc loco judicabat Cl. Nic. Heinsius, adeoque legebat, *lisque*, ut qui putaret, *Centumviros litibus judicandis* designari. Ingeniosa quidem est emendatio; sed *Decemviri*, non autem *Centumviri* dicebantur *litibus judicandis*; omnesque codices *usque* ferunt, nisi quod duo *utque*, unus *vixque* habeant. Nec etiam vox illa *usque* otiosa videtur, cum satis apte numerum antecedat centenum.

Ubi tamen clare Naso significat, se ex Centumviris Judicibus fuisse, quemadmodum & Epist. 5. ex Ponto Lib. III. ad Cottam:

Legimus, *ô juvenis*, *patrii non degener oris*,
Dicta *tibi pleno* verba *diserta* Foro, &c.
At nisi peccassem, —— ——
Quod legi, *tua vox exhibuisset opus*:
Utque fui solitus, *sedissem forsitan* unus
De centum Judex *in tua verba* Viris.

Ex quibus simul collatis luce meridiana clarius est, Ovidium in Foro nunquam caussas ad Caussidicorum instar egisse, sed inter Centumviros ibidem in subselliis sedisse ceu judicem, ac Advocatorum orationes audivisse caussasque judicasse, quod est *sedere in aliquem*, vel, ut Noster habet, *in alicujus verba sedere*.

Centumviri autem qui fuerint, paucis docet Festus: „Centumviralia, inquit, „ judicia à Centumviris dicta sunt. Nam cum essent Romae triginta quinque „ Tribus, quae & Curiae sunt dictae, terni ex singulis Tribubus sunt electi ad „ judicandum, qui Centumviri appellati sunt. Et licet quinque amplius quam „ centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, Centumviri sunt dicti. Cetera, quae ad eorum judicia spectant, plures jam docti viri (a) tractarunt, quos consulere est. Addemus tantum, ut posterior Ovidii locus illustretur, Centumviros non fuisse perpetuos, nec semper eosdem quotannis in centumviralibus sedisse; Sed ex Judicum decuriis à Praetore lectos in suum annum esse, ut una cum eo caussas Centumvirales deciderent. Unde intelligitur, quare Naso dixerit, *sedissem forsitan*, &c.

III. Subjungit porro Noster eodem loco, Trist. Lib. II. vers. 95.

Res *quoque* privatas *statui sine crimine* JUDEX (b),
Deque mea fassa est pars quoque victa fide.

Absurdam hujus loci interpretationem à nonnullis confictam satis revincemus, modo rectiorem proferamus. Scilicet à Praetoribus ex Decuriis praeter Centumviros legebantur & alii ad privatorum lites dijudicandas, qui *privati* quoque Judices vocabantur, quique sigillatim ad quamvis caussam, Centumviros non spectantem, dabantur. Audiamus hanc in rem Aul. Gellium (c), qui id genus judex fuit: „ Quo primum tempore à Praetoribus lectus in Judices sum, ut JUDICIA, quae appellantur PRIVATA, susciperem; Libros utriusque Linguae de „ Officio Judicis scriptos conquisivi; ut homo adolescens à Poëtarum fabulis & „ à Rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, —ex mu„ tis, quod ajunt, magistris cognoscerem, &c. In hisce vero privatis judiciis unus quidem tantum Judex litem sua Sententia definiebat; erant tamen alii Judicis amici Jurisperiti in consilium adhibiti, prout idem Gellius postea (d) docet: *Petebatur*, ait, *apud me pecunia*, *quae dicebatur data numerataque*, &c. Paucis

 dein-

(a) Gul. Budaeus Not. prior. ad Pand. p. 242. 245. Ant. Augustin. de Legib. leg. Aebutia. Car. Sigonius de Judiciis Lib. I. c. 22. Siccama de Centumvir. Judicio Lib. I. capp. 6--13. Franc. Hotoman. de Magistratib. Rom. Lib. I. &c.

(b) Haec Pet. Bayle sic intelligit, ut censeat, Ovidium quibusdam in litib. *Arbitrum* esse factum, &c. Verum *Judex* ab *Arbitro* differt. Ille est qui à Praetoribus datur: *Arbiter* qui à litigantibus eligitur. vid. Senec. de Benef. Lib. III. c. 7. Plin. Ep. 30. Lib. VII. Cicer. orat. pro Roscio.

(c) Noct. Attic. Lib. XIV. c. 2.

(d) Vide & Lib. XII. c. 13.

deinde post lineis: *Tunc*, addit, *ibi amici mei*, *quos rogaveram in consilium*, *viri exercitati*, *atque in patrociniis & in operis Fori celebres*, —*non sedendum diutius*, *ac nihil esse dubium dicebant*, *quin absolvendus foret*, &c. Praeterea vel ex Cicerone patet, caussas haud adeo leves ac vulgo putant, sed & gravissimas in iisdem judiciis privatis actas fuisse. Ille enim de Oratore (a): *Volitare in Foro*, *haerere in jure*, *ac Praetorum tribunalibus*, JUDICIA PRIVATA *magnarum rerum obire*, *in quibus saepe non de facto*, *sed de aequitate & jure certetur*; *jactare se in caussis* CENTUMVIRALIBUS, *in quibus usucapionum*, *tutelarum*, *gentilitatum*, *agnationum*, *alluvionum*, *circumluvionum*, *nexorum*, *parietum*, *luminum*, *stillicidiorum*, *Testamentorum ruptorum*, *aut ratorum*, *caeterarumque rerum innumerabilia jura versantur*, &c.

ANNO {Ante C. xv. U. C. DCCXXXIX.
{Ovidii XXVIII. & XXIX.

M. DRUSO LIBONE, L. CALPURNIO PISONE COSS.

I. AD hoc tempus alligare licet Amor. Lib. I. Elegiam 14. qua canit:

Nunc tibi captivos *mittet* Germania *crines*:
Culta triumphatae *munere* gentis *eris*.
O quam saepe, *comas aliquo mirante*, *rubebis*!
Et dices, *emta nunc ego merce probor*;
Nescio quam pro me laudat nunc ipse Sicambram.

Etenim, Dione teste (b), *maximum bellorum*, *quae tunc Romanis contingebant*, *contra* GERMANOS *fiebat*, idque *ipsum Augustum Urbe extraxit*, SICAMBRIS, Usipetis, &c. arma moventibus. Augustum vero nonnisi post *Actiacos Ludos*, ac proinde post. 2. Septemb. diem, An. U. C. DCCXXXVIII. Roma profectum esse, ex eodem Historico patet, ut alibi (c) fusius ostendimus. *Barbari* autem, ipsomet narrante, *cum Lollium* (quem (d) ante vicerant) *arma parare*, *& Augustum exercitum adducere audirent*, *in suam terram regressi*, *obsidibus datis*, *pacem acceperunt*. Quae pax cum adeo sub istius anni exitum composita fuerit, hinc colligere est, Ovidium his citissimum Consulibus potuisse prolatis versiculis eo spectare, dum de *Sicambrorum* gente ceu modo victa loquitur; quemadmodum Horatius eodem fere tempore (e) *Sicambros* velut victos, & propediem triumpho ducendos memorat Lib. IV. Ode. 2.

II. Haud longe ab hoc tempore censemus Ovidium suos *Amorum Libros* primum in lucem, quinque voluminibus distinctos, protulisse; cum pleraque eorum carmina videantur ad Poëtae Nostri *juvenilia* (f) esse referenda, sintque nonnulla ibi-

(a) Lib. I. c. 38. vide & 39.
(b) Lib. LIV. pag. 535.
(c) Jani Templ. Refer. p. 174.
(d) Vide Horat. Vit. p. 319. seqq.
(e) Vide Horat. Vit. p. 343.
(f) Fast. Lib. II. vers. 5. ad Elegos:
Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
Cum lusit numeris PRIMA JUVENTA *suis*.
Lib. IV. vers. 9.
Quae decuit PRIMIS *sine crimine lusimus* ANNIS.

ibidem, superiorum annorum criteria, quae jam indicavimus. Bis autem hosce Libros ab Auctore fuisse editos, ipsemet aperit prooemio Libri I.

Qui modo Nasonis fueramus quinque Libelli,
Tres *sumus: hoc illi praetulit Auctor opus.*

Nec prior tantum editio, sed & posterior praecessit *Artem amandi*, quam haud ante annum U. C. DCCLII prodiisse deinceps ad eum annum probabimus. Id autem disertus hujus Operis locus demonstrat; Scilicet. Art. Amatori. Lib. III. ubi cum de antecessorum sui Poëtarum Carminibus dixisset, de suis addit à vers. 339 *.

Forsitan & nostrum nomen *miscebitur istis:*
Nec mea *Lethaeis* scripta *dabuntur aquis.*
Atque aliquis dicet, Nostri lege culta magistri
Carmina; queis partes instruit ille duas †.
Deve tribus Libris, *titulus quos signat* AMORUM,
Elige, quod docili molliter ore legas.

Recensitos tamen *Amorum* Libros iterum editos tum fuisse, cum jam Ovidius *Artem Amatoriam* sibi conscribendam suscepisset, haud obscure indicat Lib. II. Amor. El. 18. vers. 19. 20.

Quod licet, aut ARTES *teneri profitemur* AMORIS;
(*Hei mihi* PRAECEPTIS torqueor ipse MEIS!)

III. Quae porro Noster ibidem subjungit, docent *Heroïdes* quoque *Epistolas* ante secundam saltem *Amorum* editionem jam conscriptas & vulgatas fuisse, vers. 21-26.

Aut, quod Penelopes *verbis reddatur* Ulyssi,
Scribimus; *aut lacrymas*, Phylli *relicta, tuas:*
Quod Paris, *&* Macareus, *& quod male gratus* Jason,
Hippolytique *parens*, Hippolytusque *legant:*
Quodque tenens strictum Dido *miserabilis ensem*
Dicat, & Aeoliae Lesbis *amica Lyrae.*

Quibus pleraeque designantur Epistolae ab Ovidio exaratae nomine 1. *Penelopes* ad *Ulyssem*, 2. *Phyllidis* ad *Demophoontem*, 3. *Oenones* ad *Paridem*, 4. *Canaces* ad *Macareum*, 5. *Hypsipyles* ad *Jasonem*, 6. *Ariadnes* ad *Thesеum*, 7. *Phaedrae* ad *Hippolytum*, 8. *Didonis* ad *Aeneam*, 9. *Sapphos* ad *Phaonem*.

Quin & *Sabinus* Poëta jam alias concinnaverat Epistolas, quibus fingebatur Ulysses, Hippolytus, Aeneas &c. ad Penelopen, Phaedram, Didonem, &c. rescribere. Addit enim vers. 27-34.

Quam cito de toto rediit meus orbe Sabinus ‡,
Scriptaque diversis rettulit ille locis!
Candida Penelope *signum cognovit* Ulyssis;
Legit ab Hippolyto *scripta* noverca *suo.*
Jam pius Aeneas *miserae rescripsit* Elisae:
Quodque legat Phyllis, *si modo vivat, habet:*

Tri-

* Versu quoque 538. ad eos Amorum Libros, quibus suam maxime *Corinnam* celebrat, liquido spectat:
Et multi, quae sit nostra Corinna, *rogant.*

† Ipsos Artis Amatoriae Libros intelligit.

‡ Ejusdem jam vita functi Noster meminit Epist. 16. ex Ponto Lib. IV. vers. 13-16.

Tristis ad Hypsipylen *ab* Jasone *littera venit:*
Det votam Phoebo Lesbis *amato lyram.*

Illas vero Epistolas ab Ovidio jam ante *Artem Amatoriam* publici juris factas, ipsemet Lib. III. ejusdem Artis confirmat, vers. 345. 346.

Vel tibi composita cantetur Epistola *voce;*
Ignotum hoc aliis ille novavit opus.

Inducit nempe Poëta quemdam, qui eum velut in arte amandi Magistrum sectatus ipsius Opera caeteris indicarit, ac imprimis aperuerit, *Heroides* ab eo concinnatas; quod aliis verus Auctor fuisset ignotus. Confer versiculos superius N. 11. appositos.

IV. Abs re non erit & hic observasse, quae Dio (a) ad hunc annum de *Liviae Porticu* tradit, cujus Naso in *Arte Amatoria* ceu jam exaedificatae meminit; siquidem & hinc palam fiet, Nasonem nonnisi post haec tempora eam Artem esse molitum. Historicus igitur ille nobilis, cum *Vedii Pollionis* mortem, & quae Augusto aliisque legaverat, narravisset, addit: *Jussitque* (Vedius) *ut Populo perpulcrum opus strueretur. Ejus operis faciendi praetextu, re autem vera, ne quod Vedii in Urbe exstaret monumentum,* AEDES *Pollionis funditus evertit Augustus: Atque* PORTICU *ibi circumducta, non Pollionis, sed* LIVIAE *nomen inscripsit. Sed haec posterioribus* (NB.) *temporibus facta sunt.* Ovidius autem eandem Porticum velut jam constructam memorat Art. Amat. Lib. I. vers. 71. 72.

Nec tibi vitetur, quae priscis sparsa tabellis,
Porticus *auctoris* Livia *nomen habet.*

Sic & Lib. III. cum Porticus Pompeji ac Apollinis Palatini laudasset, mox alias, *Liviae* nimirum, *Octaviae*, & *Agrippae* his indigitat verbis, vers. 391. 392.

Quaeque Soror (b), Conjux*que* (c), Ducis (d), *monumenta pararunt:*
Navalique gener (e) *cinctus honore caput.*

Nec hoc loco praetereunda Liviae Porticus descriptio, Dionis narrationem haud parum illustrans, quam Noster exhibet Fastor. Lib. VI. vers. 639-646.

Disce tamen, veniens aetas, ubi Livia *nunc est*
Porticus, *immensae tecta fuisse domus.*
Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Haec aequata solo est, nullo sub crimine regni,
Sed quia luxuria visa nocere sua.
Sustinuit tantas operum subvertere moles,
Totque suas haeres perdere Caesar *opes.*

V. Caeterum quandoquidem *Propertius* anno praeterito postremum, quod in ejus Operibus occurrit, Carmen exaravit, ut in ejus Vita fusius demonstramus; nec aliud est, quod ad subsequentes annos referre per certas temporis notas liceat:

(a) Lib. LIV. p. 536. 537.
(b) *Octavia* soror Augusti:
(c) *Livia.*
(d) *Augusti.*
(e) *Agrippa*, qui rostrali corona donatus ab Augusto; Unde eum *Virgilius* Aen. Lib. VIII. vers. 684. sic designat:

—— *Cui belli insigne superbum,*
Tempora navali *fulgent* rostrata Corona.

De cujus Porticu vide quae in Horatii Vita notavimus pag. 213--216.

ceat: hinc ejus obitum ulterius protrahendum, nequaquam arbitramur; maxime cum constet, huncce Poëtam jam ante editam *Artem Amatoriam* (a) decessisse. Ideirco quae Noster de se velut *Propertii* successore canit, illa confirmant superius à nobis de prima Librorum ejus sub *Amorum* titulo editione dicta. Scilicet ait Trist. Lib. II vers. 463-467.

— — *Legiturque* Tibullus,
Et placet, & jam te Principe notus erat
Invenies eadem blandi praecepta Propertî:
Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi.

Et Trist. Lib. IV. El. X. vers. 53. 54.

Successor fuit hic (Tibullus) *tibi*, Galle; Propertius *illi*.
Quartus *ab his serie temporis* IPSE *fui*.

ANNO {Ante C. XI. U. C. DCCXLIII.
{Ovidii XXXII. & XXXIII.

Q. AELIO TUBERONE, P. FABIO MAXIMO COSS.

I. TERTIUM Romae *Theatrum* hoc anno dedicatum (b) ab Augusto *Marcelli*, jam duodecennio ante denati, nomine fuit; si quidem *Plinio* (c) credamus. Is enim narrat, Augustum *Q. Tuberone*, *Fabio Maximo consulibus*, IV. *Nonas Majas*, *Theatri Marcelli dedicatione tigrim primum omnium Romae ostendisse in cavea mansuefactam*. Hanc tamen dedicationem Dio (d) ad annum U. C. DCCXLI. quo & *Balbi Theatrum* ex ejus calculis dedicatum fuerat, refert. Verum Plinio potius fides habenda videtur, ut qui rei propior fuit, ac non modo Consules, sed & mensem diemque notavit, quae majorem demonstrant diligentiam; ut vix liceat hasce temporis notas falsi arguere, vel etiam suspicari.

Cum vero *Pompeji* Theatrum Romae solum ante fuisset, quam ista duo, *Balbi* ac *Marcelli*, construerentur; hinc liquet nonnisi post haec tempora *Nasoni* licuisse ea canere, quae profert Art. Amat. Lib. I. ubi varias recensens Porticus (e) quibus Romanae solebant puellae spatiari, *Pompejanam* primum memorat, deinde *Octavianam* simul & *Marcelli* ejus filii *Theatrum* designat, vers. 67--70.

Tu modo Pompeja *lentus spatiare sub umbra*,
Cum sol Herculei terga leonis adit:
Aut, ubi muneribus NATI *sua munera* MATER
Addidit, externo marmore dives opus.

Postremis scil. versiculis indicat, *Octaviae* Porticum juxta filii ejus scil. *Marcelli* Theatrum fuisse; quod & Trist. Lib. III. El. I. confirmat, dum *Bibliothecam* in ista Porticu reconditam indigitat, vers. 69.

I *Al-*

(a) Vide Lib. III. vers. 333. 536.
(b) Et quidem *Commissione Ludorum*, ut habet Sueton. Lib. II. c. 43. & indicat Plinius loco seq.
(c) Hist. Nat. Lib. VIII. c. 17.
(d) Lib. LIV. p. 539.
(e) De quibus *Martial.* Lib II. Ep. 14.
Inde petit centum *pendentia tecta* columnis,
Illinc Pompei *dona nemusque duplex*.

Altera Templa (a' *peto*, vicino *juncta* Theatro, *&c.*

Ad eadem porro tria Romae Theatra Noster spectat Art. Amat. Lib. III. vers. 394.

Visite conspicuis TERNA THEATRA *locis.*

Sic & Trist. Lib. III El. 12. vers. 24.

II. Alius est insuper Nasonis locus, qui ex *Dionis* ad hunc annum narratione hîc venit illustrandus. Is nempe tradit (b), his Consulibus, ut alibi (c) ostendimus, *primum post Merulam* (d), *Flaminem Dialem creatum esse.* Ovidius autem de prioribus suae *Filiae* nuptiis narrat, eas ex consilio conjugis Flaminis Dialis aliquot diebus dilatas esse, Fast. Lib. VI. vers. 219--234.

Est mihi (sitque, precor, nostris diuturnior annis)
FILIA —
Hanc ego cum vellem genero *dare*; *tempora taedis*
Apta requirebam, quaeque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
Utilis & nuptis, utilis esse viris.
Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est
Nam mihi sic conjux *sancta* Dialis *ait*, &c.

Quae si historica fide fuerint dicta, hinc manifestum erit, Nasonis filiam haud ante hunc annum *Genero* datam esse; quae tamen *prima juventa* bis Ovidium

Sed non ex uno conjuge fecit avum,

prout Noster habet Trist. Lib. IV. El. 10. vers. 75. 76.

ANNO {Ante C. II. U. C. DCCLII. / Ovidii XLI. & XLII.

C. CAESARE AUGUSTO XIII. M. PLAUTIO SILVANO COSS.

I. ARTEM AMATORIAM à Nasone hoc anno vulgatam esse, invicte primum conficitur ex Naumachia, quam ceu MODO celebratam memorat Lib. I. à vers. 171. *Quid*

(a) Delubrum Apollinis ad Porticum Octaviae, (in quo Latonae quoque signum fuit, teste Plinio, Lib XXXVI. c. 5) Theatro item Marcelli proximum fuisse, probat etiam Cl. Fabretti (Inscr. p. 455.) ex Kalendarii fragmento, quo legitur:
APOLLINI. LATON.
AD THEATR. MARC. &c.
Laudat & Festum testem Lib. XIII. Eum, ut idem observat, male *Dacierus* affirmat Octaviae Porticum nominare *Porticum Marcelli*; cum hoc nusquam apud Festum occurrat. quibus robur addit, uti & simul hinc illustratur, *Augusti* hac de re testimonium in lapide *Ancyrano*, ex Apographo, quod *Paul. Lucas* vulgavit tanquam suum, at quod habuerat Smyrnae à vidua *Fabri*, Mercatoris Galli, qui plures annos *Ancyrae* degerat; prout narravit Cl. V. *Gul. Sherard* nuper *Smyrnae* pro Gente Britannica consul, quique idem Apographum aliquandiu domi habuerat. Scilicet ibidem haec, quae facile supplentur, habemus; MARTIS TEMPLVM foRVMQVE AVGVSTVM: THEATRVM AD AEDEm APOLLINIS IN SOLO MAGNA EX PARTE A me EMPTO FECI QVOD SVB NOMINE M. MARCELLI GENERI mei ESSEt.

(b) Dio Lib LIV. p. 546.

(c) Jani Templ. Reser. p. 201--203.

(d) Is anno U. C. DCLXVII. interfectus est. Tacitus autem Annal. Lib. III. c. 38. inducit *Servium Maluginensem*, qui Flamen Dialis, dictitantem, *Duobus & Septuaginta annis post Corn. Merulae caedem neminem esse suffectum.* Quos calculos alibi cum Dionis rationibus conciliamus.

Quid MODO, *cum* belli Navalis *imagine* Caesar
Persidas induxit, *Cecropiasque* * *rates?*
Nempe ab utroque mari juvenes, *ab utroque puellae*
Venêre: *atque ingens orbis in Urbe fuit*, &c.

Jam vero ex Vellejo (a) novimus, hocce Naumachiae spectaculum hoc anno ab Augusto fuisse datum; siquidem de *Juliae* relegatione agens: *At*, inquit, *in Urbe eo ipso anno*, *quo magnificentissimi Gladiatorii muneris*, *Naumachiaeque spectaculis Divus Augustus*, *abhinc annos triginta*, SE & GALLO CANINIO COSS. *dedicato Martis Templo*, *animos oculosque Populi Rom. repleverat*, *foeda dictu memoriaque horrenda in ipsius* (Augusti) *domo tempestas erupit*, &c. Scilicet si *triginta* retro numeres annos ab exordio Consulatus *Vinicii*, cui Libros inscribit suos Vellejus, id est ab anno U. C. DCCLXXXIII. sponte in annum U. C. DCCLII. incidere ea spectacula videbis. Hoc autem anno consulatum XIII. ac ultimum Augustus gessit, *Silvano* quidem per priorem anni partem collega, at post eum *Gallo Caninio*, qui suffectus *Silvano* fuit. Deinde *Caninius*, Augusto sese abdicante, Collegam *Q. Fabricium* habuit, uti vel ex Ancyrano monumento constat; ubi etiam, si *Dan. Cossonii* schedas à Cl. *Jac. Gronovio* editas (b), sequamur, immeditate praecedebant Consules anni U. C. DCCLI. cum ibi post Coss. anni DCCL. legatur: ET N..... M. MESSALA † CONSULIBUS. ET L. CANINIO ET Q. FABRITIO CONSULIBUS. In Exemplari autem *Pauli Lucae* legitur: ..... MESSALIA ..... CONSVLIBVS ET L. CANINIO ET Q. FABRICIO ... Unde simul, non secus ac ex Vellejo, liquet, *Caninium* hoc anno, in quo versamur, U. C. DCCLII. Consulem fuisse, ac proinde tum praedicta spectacula reapse edita.

II. Obscurior non erit anni tempestas, quâ haec spectacula fuerunt exhibita, si *Vellejum* cum *Nasone* nostro conferamus. Etenim in *Martis* Templi dedicatione Naumachiam aliaque spectacula fuisse ab Augusto edita, clare satis Velleji contextus indicat; ex more nimirum recepto id factum, ut plura id genus consecrationum exempla comprobant. Sic ipse Augustus in Theatri Marcelli dedicatione *Ludos* dedit; quemadmodum & paulo ante Balbus suum dedicans Theatrum *Spectacula* exhibuerat, narrante Dione (c).

Clarissime vero *Ovidius* significat, Ludos solennes *Marti* sacros, & quidem ob Templum ab Augusto in suo Foro ei constructum, IV. IDUS MAJAS in Circo celebratos esse, uti jam alibi (d) nobis observatum. Fastorum enim Lib. V. ad eum diem Noster canit a vers. 550.

* Unde liquet, ut & aliis jam animadversum est, Naumachiae spectaculum tunc temporis ab Augusto exhibitum, repraesentasse Navalem *Persarum* cum *Atheniensibus* pugnam ad Salaminam.

(a) Lib. II. c. 100.

(b) Memor. Cosson. p. 62.

† Coss. anni U. C. DCCLI. vulgo dicuntur *L. Corn. Lentulus* & *M. Valerius Messalinus*; quod confirmant Anonymi Fasti à Norisio editi, quibus legitur: *Lentulo & Messalino*. His si potius fides adhibeatur, corrigendae sunt schedae Cossonianae; alias ex iis vulgares Fasti erunt emendandi. Quo in dubio nihil nos juvat Reinesii Insc. XXIX. Clas. V. L. LENT. M. MES. COS. K. JUN. Melius P. Lucae Exemplar MESSALIA, manifeste pro MESSALINO.

(c) Lib. LIV. p. 539.

(d) Jani Templ. Reser. p. 323.

MARS *venit*; *& veniens bellica signa dedit.*
ULTOR *ad ipse suos Coelo descendit* HONORES,
Templaque in Augusto *conspicienda* Foro.
Et Deus est ingens; *& opus. Debebat in Urbe*
Non aliter nati Mars *habitare sui*, &c.

Deinde cum Templi * ornamenta fuse complexus esset, enumerassetque arma & spolia de hostibus capta, affixa postibus, atque explicasset unde *Mars* cognomen *Ultoris* habuerit, curque Templum eidem in Augusti Foro constructum; quod nempe Mars Augusto Patris necem, Crassique & Antonii Clades *ulciscenti* adfuerat †: tandem addit, ut vulgares ferunt Codices, quos sequi malumus, vers. 597. 598.

Solemnes Ludos Circi *celebrate*, *Quirites*,
Non visa est fortem Scena decere Deum.

Ex

* Ejus effigies in variis Augusti nummis cernitur, quales jamdudum complures viri docti exhibuerunt. Ant. Augustinus, Sebast. Erizzo, Goltzius, Torrentius ad Sueton. Aug. c. 29. aliique. Nec rari sunt in hodiernis rem Antiquariam colentium Cimeliis, praesertim Anglicanis. Repraesentant nonnulli Templum in fastigio rotundum sex columnarum cum tribus signis militaribus, ac his hinc inde verbis: MAR. ULT. Aliorum Postica Martem exhibet cernendum in medio Templi quatuor Coll. stantem, dextra signum Legionis, sin. signum aliud milit sine aquila tenentem, in imo. MART. ULT.

† Vers. 569. & seqq. ea prosequitur:

Voverat hoc juvenis tunc, cum pia sustulit arma, &c.
Templa *feres*, *& me victore vocaberis* Ultor, &c.
Nec satis est meruisse semel *cognomina* Marti:
Persequitur Partha Signa *retenta* manu, &c.
Parthe, *refers* aquilas: *victos quoque porrigis arcus.*
Pignora jam nostri nulla pudoris habes,
Rite Deo Templum*que datum nomenque* bis ulto, *&c.*

Quae si rite cum caeteris carminibus conferantur, liquido patebit, nequaquam hinc ambigi posse, *an duplici cognomento Mars in eodem Templo sit cultus*, *an duo essent Templa*, *Ultoris & Bisultoris*, ut censet Donatus, (de Urbe Rom. Lib. II. c. 22.) quo cum alii, Torrentius, Nardini, &c. ex hoc loco ac Dione (Lib LIV. p. 526) colligunt, praeter hoc Templum in Foro Augusto Marti Ultori consecratum, aliud etiam delubrum minoris impensae in Capitolio positum ab Augusto. Verum Ovidius unum modo Templum, quod Marti Ultori fuerit sacrum eo in Foro, quoque suspensa fuerint signa Romana à Parthis recepta, indigitat Dio quidem, ut vulgaribus ejus codicibus habetur, de istis Signis agens ad An. U. C. DCCXXXIV. quo Augustus ea recepit, haec prodit: *Itaque & Sacrificia ejus rei causa*, *& Templum Martis Ultoris in Capitolio*, *ad imitationem Jovis Feretrii*, κατὰ τὸ τοῦ Διὸς Φερετρίου ζήλωμα, *quo signa ea militaria suspenderentur*, *decerni jussit*, *ac deinde perfecit.* At hic locus mendo non caret, mihique constat, verba, Scribarum culpa male deturbata, sic esse restituenda: *Templum Martis Ultoris*, *ad instar illius Jovis Feretrii in Capitolio*, *quo*, *&c. decerni jussit*, &c. Ratio est, quod Ovidius, Suetoniusque ad solum Martis Templum in Foro Augusto constructum referant, quae Dionis textus ad aliud in Capitolio constitutum trahit. Alia praeterimus argumenta, cum id satis hoc loco sit. Addimus modo, si Nasonis versus postremo prolatus cum Cl. Nic. Heinsio ex Codd. MSS. legatur, nullum Marti cognomen *Bisultoris* esse datum; sed Poëtam ibidem tantum docere, *Ultoris* cognomen huic Deo tributum fuisse; quod semel bisque sit res Romanas ultus. Nec proinde aliud quaerendum est Templum, quod Martis *Bisultoris* vocatum fuerit. Nec etiam ex duplici Templo petenda cum Torrentio causa, cur *non eadem in nummis omnibus Martis Templi forma cernitur.* In omnibus enim MARTIS ULTORIS titulus legitur; atque cum in nonnullis sex Columnae cum signis militaribus cernantur, in aliis vero quatuor solum Columnae cum ipso Marte Signa gerente; haec varietas ad varias ejusdem Templi facies referri potest. Vide Nostrum, Fast. Lib. V, vers. 561-566. Trist. Lib. II. vers. 295.

Ex quibus ſimul collatis manifeſtum eſt, Ludos quotannis ad IV. IDUS MAJAS in Circo celebratos Romae fuiſſe, ex quo *Marti Ultori* Templum Auguſtus ſuo in Foro dicaverat. Quod valide confirmatur ex Veteri Kalendario (a), quo ad eundem diem haec ſignantur: LUD. MART. IN CIRC. Nec ibidem, nec aliis Kalendariorum fragmentis ad ullum praeter illum diem Ludi notantur *Marti* ſacri.

Ut vero difficultatem hac in re ex Vellejo motam ſolvat Eminentiſſimus Noriſius (b), haec quidem regerit: „Quamvis Vellejus, Caninio Conſule nominato, „ Templum Martis dedicatum recenſeat, non tamen poſt *Kal. Julias* (c) dedica„ tio peracta fuit: Nam Gladiatorium tantum munus ac Naumachia eodem Con„ ſulum Collegio ſignantur, addita poſtea Templi Martis conſecratione, ne rem „ ejus anni memorandam omiſiſſe videretur. At cum mihi ſit perſuaſum, ea ſpectacula pertinuiſſe ad ipſam Templi dedicationem; ideo jam olim malui dicere, Vellejum modo voluiſſe ea temporis nota *Juliae* relegationem, de qua hoc loco praecipue agit, ſignare, ac ſignificare, eam poſt iſta ſpectacula contigiſſe, cum nempe jam Auguſtus à *Kal. Jul.* vel ab aliis quibuſcunque antecedentibus, Caninium collegam in Conſulatu haberet, at ante *Septembris* exitum, quouſque per *novem* menſes Conſulatum geſſiſſe videtur (d) Auguſtus. Quae interpretatio prorſus Velleji contextui conſentanea videbitur, ſi animum Lector attentum ad eundem vertat.

Aliam porro difficultatem objicit *Dio*, haec ad A. V. C. 744. Claudiique primum ſcribens, Lib. LX. p. 667. *Hos bonores parentibus ſuis tribuens, ipſe nihil praeter nomina Imperii accepit. Quae enim Equeſtria Certamina Kal. Auguſti (qui eſt natalis Claudii) exhibentur, inſtituta ſunt propterea, quod ea die* MARTIS *AEdes conſecrata fuit.* Ex quo loco Bucherius deducit, revera *Martis* Templum *Kal. Aug.* An. V. C. 752. dedicatum eſſe. At cum Hiſtoricus ille omnino hac in parte adverſetur *Ovidio* & *Kalendario*, quibus locupletiores hac in re teſtes deſiderari nequeunt, ideo dicere malim, vel *Dionem* ipſum fuiſſe hallucinatum, vel potius mendum in ejus verbis cubare, ac loco vocis *Martis* reponendum eſſe Numinis alius nomen. Profecto in alio veteris *Kalendarii* frag. apud *Gruter.* p. 134. ad Kal. AVGVSTI legimus: SPEI. AD FORVM HOLITORIVM NATAL. TI. CLAVDII GERMANICI.

Ex dictis igitur clare ſatis patet, *Artem Amatoriam* ab Ovidio fuiſſe editam, Templo quidem Martis jam Naumachia aliiſque ſpectaculis dedicato, ſeu poſt IV. IDUS MAJAS hujus anni, ſed ante Juliae relegationem (e), ac Septembris finem. Quae ſententia jamdudum doctiſſimis placuit viris, quos inter *Keplerum* laudat Illuſtriſſimus Noriſius (f), qui & eandem ſuo calculo probat: „Eos vero, „ ait, Libros (Artis Amandi) ante damnatam Juliam ſcriptos opinatur, (Keple-

(a) Vide Gruter. pag. cxxxiii.
(b) De Cenot. Piſ. p. 183.
(c) Aquibus nimirum Ill. ille vir cenſet Conſules ſuffectos, his Auguſti temporibus, faſces geſſiſſe ſemeſtres; quod in Faſtorum fragmentis ſuperſtitibus videamus, nonnullos id genus Conſules ab iiſdem *Kal. Jul.* Magiſtratum inire. Verum exinde certo minime ſequitur, nec etiam aliunde probatur, hunc morem ſingulis conſtanter annis obtinuiſſe.
(d) Vid. Jani Templ. p. 327.
(e) Eam ante hujus anni exitum factam alio probat argumento Cl. Noriſius, de Cenot. Piſan. p. 183. quem & nos ſecuti ſumus, Jani Templ. Reſer. p. 328.
(f) De Cenot. Piſ. p. 188.

„ rus) quod Augusto adulteris ingenti severitate poenas irrogante, neutiquam „ Poëta ausus fuisset adulteria ac promiscuos foeminarum amores non tantum „ laudare, verum etiam praecipere. Non rejicio, subjungit Eminentissimus „ vir, probabilem conjecturam. Nam exilii sui causam hanc ipsam dicit Lib. II. ad Augustum:

Altera pars superest; qua turpi crimine tactus
Arguor obsceni doctor adulterii, &c.

Eandem quoque rationem ex Juliae relegatione deducit *Bucherius* (a); licet male sit opinatus, Martis Templum *Kal. Augusti* dedicatum esse.

III. Alterum nobis Ovidius suppeditat argumentum, quo docemur, *Artem Amatoriam* hoc anno U. C. DCCLII. in lucem prodiisse. Scilicet de *Parthica* expeditione canens, ad quam tum se accingebat *Cajus* Augusti ex *Julia* nepos, at adoptione filius, ejus aetatem sic describit, Lib. I. à vers. 177.

Ecce parat Caesar *domito quod defuit Orbi*
Addere. Nunc, Oriens *ultime*, *noster eris.*
Parthe, *dabis poenas*: Crassi *gaudete sepulti*,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Ultor adest: primis*que Ducem profitetur in armis* *:
Bellaque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales, *timidi*, *numerare Deorum*:
Caesaribus *virtus contigit ante diem*, &c.
Auspiciis annisque Patris *puer arma movebis*:
Et vinces annis *auspiciisque* Patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes:
Nunc Juvenum Princeps †, *deinde future Senum*, &c.

Ubi dum Poëta scribit CAJUM *arma moturum*, non modo *auspiciis*, sed & *annis Patris* [adoptione] Augusti, eo manifeste significat, Cajum tunc eundem aetatis

(a) Belgi. Rom. pag. 82.
* Alii Codd. *annis* habent.
† Scil. Cajus *Princeps Juventutis* jam ante appellatus fuerat, & quidem, ut Dio indicat, (Lib. LV. p. 553.) cum *virilem* induit *togam*; quam ut ei daret Augustus ac *Tirocinio deduceret in Forum*, petiit sibi *duodecimum Consulatum*, (in An. U. C. 749.) uti & postea *tertium decimum* (in An. 752.) in *Lucii* Caesaris gratiam, teste *Suetonio* Lib. II. c. 26. Rem de hoc utroque suo Nepote, seu per adoptionem filio, *Cajo & Lucio*, sic ipsemet Augustus dilucide in Vitae Breviario narravit, pro ut ex Monumenti *Ancyrani* Apographis, & potissimum ex illo, quod *Paul. Lucas* edidit, paucis Litteris necessario & facile suppletis, habemus: . . . fiLIOS MEOS QVOS IVVenes mIHI ERIPVIT FATVM CAIVM ET LVCIVM CAESARES . . . . . . HONORIS MEI CAVSA SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS ANNVM QVINTVM ET DECIMVM AGENTIS CONSVLIS DESIGNAVIT VT EVM MAGISTRATVM INIRENT POST QVINQVENNIVM: ET EX EO DIE QVO DEDVCTI SVNT IN FORVM VT INTERESSENT CONSILIS PVBLICIS DECREVIT SENATVS: EQVITES AVTEM ROMANI VNIVERSI PRINCIPEM IVVENTVTIS VTRumQVe eoRVM PARMis eT HASTIS ARGENTEIS DONATVM APPELLAVERVNT. Quibus variae Recentiorum conjecturae pravaeque interpretationes evanescunt, alio loco discutiendae. Interim hic observare est, utrumque Principem in Nummo Augusti Arg. passim apud Antiquarios prostante, repraesentari cum iisdem *Parmis & Hastis*, hacque epigraphe, C. L. CAESARES AVGVSTI F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. Addit Ovidius, *Cajum* alloquens: *Deinde future Senum*, scil. Princeps; quod *in familiam Caesarum* per adoptionem *inductus*, ut habet Tacitus Annal. I. c. 3. aleretur in spem *Imperii*, tanquam Augusti *Successor Designatus*, Dio Lib. LIV. p. 533.

tis annum egisse, quo Augustus olim adversus M. Antonium arma moverat. Augustus autem, ut ipsemet in Ancyrano Monumento testatur, *annos undeviginti natus, exercitum privato consilio, privataque impensa comparavit*. Quod tamen cum nonnullis doctissimis viris haud eo sensu intelligendum, ut significet, Caesarem Octavianum sibi exercitum ante comparavisse, quam XIX. aetatis annum complevisset, id est, ante IX. Kal. Octob. anni U. C. DCCX. quo die *annum vicesimum* Princeps ille ingressus est. Etenim, ut jam alibi (a) observavimus, ex variis Ciceronis Epistolis demonstrari potest, Octavianum mense demum *Octobri* istius anni DCCX. Veteranos circumscribere, exercitumque contra Antonium ducere coepisse; cum jam *undevicesimum* aetatis annum modo absolvisset, ac jam auspicatus esset *vicesimum*, quo labente, & U. C. DCCXI. haud multum adulto, M. Antonium armis vicit fugavitque. Cajus vero adoptivus Augusti filius Apulejo & Nerva Coss. hoc est, anno U. C. DCCXXXIV. natus, teste Dione (b), *undevicesimum* aetatis annum inire debuit anno U. C. DCCLII. quo proinde summum se ad expeditionem Parthicam accinxerit *, ut anno proxime sequenti *arma moveret*, & auspiciis, & *annis* Patris. Et eo certe tempore *Cajum* in Parthos cum copiis profectum esse, aliis rationibus invictis olim post Cl. viros ostendimus (c). Idcirco & hinc constat, *Ovidium* nonnisi isto U. C. anno DCCLII. illa de *Caji* ad bellum Parthicum apparatu carmina scribere, atque adeo ipsam *Artem Amatoriam* edere potuisse, *tribus* libellis distinctam, ut ipsi superstites testantur, ac ipsemet Auctor Trist. Lib. II. ubi, cum ad Augustum dixisset, ei si hanc *Artem* legere vacasset, vers. 240.

Nullum legisses crimen in Arte *mea*;

addit vers. 245 246.

Neve quibus scribam possis dubitare; Libellus
Quatuor hos versus è tribus unus *habet*, &c.

III. Artis Amatoriae epocha sic fuse satis discussa & definita, jam constare possunt quae supra (An. U. C. DCCXLIII.) de *Amorum Libris* notavimus; quos ante illam Artem primum conscriptos ac editos, uti & iterum recensitos atque denuo vulgatos, cum eandem moliretur Poëta, patet ex Art. Amat. Lib. III. vers. 343. 535. collat. cum Amor. Lib. II. Eleg XVIII. vers. 19. 20. Hinc item constat, & *Epistolas*, seu *Heroides*, de quibus ibidem diximus, ante haec tempora jam lucem vidisse, cum eodem Lib. III. Art. Amat. vers. 345. 346. hoc opus, ceu jam vulgatum memoretur.

Insuper vero ex dictis observandum venit, Nasonem & ante iteratam Librorum Amorum editionem, ac adeo ante haec tempora, Operam *Tragoediae* dedisse; siquidem eadem Lib. II. Eleg. XVIII. (quae, ut jam observatum, scripta, cum Noster sub incude Artem Amatoriam habebat) vers. 13-18. haec canit:

Sceptra *tamen sumsi*; *curaque* Tragoedia *nostra*
Crevit; *& huic operi quamlibet aptus eram.*

Risit

(a) Jani Templ. Refer. p. 333.
(b) Lib. LIV. pag. 526.
* Nondum enim tunc profectum, at in procinctu fuisse, docet Ovidius, non modo versiculis superius prolatis, sed & vers. 203.
Marsque pater, Caesarque pater date numen EUNTI.
(c) Jani Templ. Refer. pag. 334. & seqq. vide totum illud Cap. VI. sect. IV. quo tempus expeditionis à Cajo susceptae pluribus definire nitimur. Lege & Cap. V. pag. 290-301.

Risit Amor pallamque *meam pictosque* Cothurnos,
Sceptraque *privata tam cito sumta manu.*
Hinc quoque me Dominae numen deduxit *iniquae*:
Deque cothurnato *Vate triumphat Amor.*

Idem ex Lib. III. Amor. El. I. confirmatur; ubi cum Noster *Tragoediam* ac *Elegiam* induxisset velut Poëtam vicissim ad sua carmina allicientes; addit, suo nomine loquens, vers. 63-70.

Altera me Sceptro *decoras*, *altoque* Cothurno:
*Jam nunc contacto * magnus in ore sonor.*
Altera das nostro victurum nomen amori, &c.

Quibus clare significatur, Ovidium jam ante fictum hoc certamen carminibus *Tragicis* inclaruisse, non secus ac *Elegiacis*, seu amatoriis. Quod superius indicaverat *Tragoedia*, sic loquens, vers. 27--29.

Quod tenerae cantent, lusit tua Musa, *puellae*;
Primaque *per numeros* acta juventa *suos*.
Nunc *habeam per te*, *Romana Tragoedia*, *nomen*, &c.

Unde simul liquet, Nasonem, dum haec scriberet, *primam peregisse juventam*; quod & postea innuit eadem *Elegia*, vers. 59.

Prima *tuae movi felicia* semina *mentis*.

Scilicet hoc 1. Poëmatum Lib. III. Amor. ex illis est, quae post priorem horum Librorum editionem addidit secundae sub haec tempora factae, cum Ovidius jam *quadragenarius* esset.

Alia sunt ipsiusmet Ovidii testimonia, quibus diserte profitetur, se *Tragoedias* scripsisse. Sic Trist. Lib. II. vers. 519. 520. ad Augustum:

Et mea *sunt populo* saltata Poëmata *saepe*:
Saepe oculos etiam detinuere tuos.

Inferius vero vers. 553. 554.

Et dedimus Tragicis *scriptum regale* cothurnis:
Quaeque gravis debet verba cothurnus *habet.*

Tandem & Trist. Lib. V. El. 7. vers. 25--28.

Carmina quod pleno saltari *nostra* Theatro,
Versibus & plaudi scribis, *amice*, *meis*;
Nil equidem feci (*tu scis hoc ipse*) Theatra.

Legimus nempe hoc postremo versu, non *Theatris*, ut vulgares Libri ferunt, sed *Theatra*. Etenim ex toto contextu manifestum est, Ovidium non sibi velle, se nihil *Theatris*, id est, ad *Theatra*, vel quod *Theatris* saltaretur scripsisse, sed omnino significare, se nihili *fecisse*, seu aestimasse *Theatra*. Quem sensum evincit & subsequens versiculus:

Musa nec in plausus ambitiosa mea est, &c.

IV. Ad ea porro *Tragica* carmina, quae ante hoc tempus coeperat quidem, sed ob amatoria non absolverat, referendum quod habet Amor. Lib. II. El. 1. a vers. 11.

Ausus eram (memini) Coelestia dicere bella,
Centimanumque Gygen; *& satis oris erat*:
Cum male se Tellus ulta est, *ingestaque Olympo*
Ardua devexum Pelion Ossa tulit.

In

* An non potius legendum, *contecto*, ob larvam nempe, qua contegebatur *os*, faciesve.

In manibus nimbos, & cum Jove fulmen habenti,
Quod bene pro Coelo mitteret ille suo,
Clausit amica fores. Ego cum Jove fulmina misi, &c.
Blanditias Elegosque leves mea tela resumsi, &c.

Quod opus *Theatro* destinatum fuisse, docent etiam superiores vers. 3. 4.

Hoc quoque jussit Amor. Procul hinc, procul este severae:
Non estis teneris apta Theatra *modis.*

V. Ex illis vero Nasonis Operibus *Tragicis* laudatur praesertim ab Antiquis *Medea*, de qua Auctor Dialogi de Oratoribus: *Nec*, ait (a), *ullus Asinii aut Messalae liber tam illustris est, quam* Medea Ovidii, *aut Varii Thyestes.* Quintilianus (b) quoque idem opus extollit: Ovidii Medea, inquit, *videtur mihi ostendere, quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset.* Recentiores omittimus.

Anno {Ante C. i. U. C. dccliii. / Ovidii xlii. & xliii.}

COSSO CORN. LENTULO, L. CALPURNIO PISONE COSS.

I. Huic citissimum anno venit adscribendum, quod Ovidius sibi, edita jam *Arte Amatoria*, obtigisse, canit, Trist. Lib. II. Artem illam, quae praecipua sui exsilii caussa dicebatur, apud Augustum vindicans, vers. 539-546.

Nos quoque jam pridem *scripto peccavimus uno.*
Supplicium patitur non nova culpa *novum.*
Carminaque edideram, *cum te* delicta notantem.
Praeterii *toties jure* * *quietus* Eques.
Ergo, *quae* juveni mihi *non nocitura putavi*
Scripta parum prudens, *nunc nocuêre* Seni?
Sera *redundavit* veteris *vindicta libelli.*

Quae cum sub sui exsilii ac anni U. C. DCCLXIII. principium scriberet, hoc est, *decem* integris post editam *Artem* annis, merito dicit, se *jam pridem* hoc scripto peccavisse, & *sera* mulctatum *vindicta*, qua potuisset Augustus cum multo citus notare, dum, jure sui morum regiminis, Equitum turmas recognosceret. Ad hanc enim *Recognitionem*, non vero ad solennem Equitum *Transvectionem* quotannis *Idibus Juliis* (c) peractam, hîc respicit Ovidius, uti clarissime docet, dum ait, se multoties cum equo *praeteriisse* coram Augusto *delicta notante*, qui Nostrum *equo* non mulctaverit, sed sine nota & mulcta eum, *jure* adeo *quietum*, praeterire sivit. Haec scil. erat Equitum, qui gravibus delictis se poenae obnoxios fecerant,

K mul-

(a) Cap. xiii.
(b) Instit. Lib. X. c. 4. vid. & Lib. VIII. c. 5.
* Vulgo legitur *irrequietus*, vel etiam in Codd. MSS. *inrequietus.* Lipsius vero de Milit. Rom. Lib. I. Dial. V. *ille quietus*, legendum censebat. Melius postea Cl. Nic. Heinsius ex tribus antiquis MSS. *jure quietus* edidit.
(c) Vide Tacit. Annal. Lib. II. c. 83. cum Lipsii Notis, ac hujus Lib. I. de Milit. Rom. Dial. V Semel nimirum quotannis illo die fiebat, uti patet ex Livio; (Lib IX.) *Ab eodem*, ait, (Q. Fabio Censore) *institutum dicitur*, *ut Equites Idibus Quintilibus transveherentur.* Idque à Templo *Martis* extra Portam Capenam ad Templum *Castoris* in Foro, ex Dionys. Halic. Lib. VI. vid. *Donat.* de Urbe R. Lib. III. c. 13.

mulcta, ut equus, qui illis publice assignabatur ac publico sumtu alebatur, à *Censoribus* adimeretur, cum singulis lustris Equites ad examen censuramve revocabant.

II. Augustus autem *Censuram* quidem *perpetuam* anno U. C. DCCXXXII. recipere noluerat (a); postea tamen An. DCCXXXV. decretum est, *ut Magister morum per quinque annos esset, potestatemque Censoriam per id temporis haberet* (b). Cum vero illud *morum legumque regimen* renovatum ac continuatum usque ad Augusti mortem fuerit (c); inde est quod Suetonius (d) scribit, Augustum recepisse *morum legumque regimen perpetuum. Quo jure*, subjungit, *quanquam sine Censurae honore, censum tamen populi ter egit*, &c. Eodem etiam jure *Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more transvectionis. Sed neque detrahi quemquam in transvehendo ab accusatore passus est; quod fieri solebat: & senio vel aliqua corporis labe insignibus permisit, praemisso in ordine equo, ad respondendum quoties citarentur, pedibus venire*, &c (e). Quae non parum Nasonis locum, quem tractamus, illustrant, non secus ac quae idem Suetonius addit: *Impetratisque à Senatu decem adjutoribus, unumquemque Equitum rationem vitae reddere coëgit: atque ex improbatis alios poena, alios ignominia notavit*, &c. quae videsis.

III. Singulas porro vices, quibus Equitum turmas ipsemet Augustus recognoverit, definire, silentibus Historicis, nobis non licet. Verum & hoc anno id peractum, cum modo Noster suam *Artem* ediderat, ex ejus verbis colligere fas est. Haud longe saltem ab hoc tempore removenda est novissima post eandem Artem editam facta Recognitio, qua rursus Naso probatus ab Augusto delicta notante fuit. Quo etiam spectat ejusdem Trist. Lib. II. vers. 89. 90.

At (memini) vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, praetereuntis, equo.

ANNO { Ch. I. U. C. DCCLIV.
Ovidii XLIII. & XLIV. }

C. CAESARE AUG. F. L. AEMILIO PAULLO COSS.

I. CAJUM Caesarem, de quo Poëta noster in Arte Amatoria canit, ceu ad *Parthicam* expeditionem se accingente, hoc anno consulatu decoratum fuisse, dum *ultra fines extremos Populi Romani bellum gerebat*, testatur Cenotaphii Pisani tabula, quam Eminentissimus *Norisius* insigni Opere illustravit. Hinc vero cum recte doctissimus vir, & post eum Pagius, deduceret, Cajum in Consulatu, superato Euphrate, (qui Syriam Romani Orbis Provinciam à Mesopotamia Parthorum ditioni subjecta disterminabat) barbarorum regionem invasisse, armaque in hostili terra circumtulisse; ita & exinde non minus recte Nasonis locum ex Libro *Remediorum Amoris* interpretatus est (f) de hac *Caji* Caesaris in Parthicam ditionem irruptione. Etenim cum Noster dixisset, ab Amore odio haberi

(a) Dio Lib. LIV. p. 521.
(b) Dio Lib. LIV. p. 527.
(c) Dio Lib. LIV. p. 542.
(d) In Aug. c. 27.
(e) Sueton. in Aug. c. 38.
(f) De Cenot. Pisan. pag. 248. vide & Jani Templ. Reser. p. 347.

beri homines occupatos, otiosos vero eidem acceptos esse, subjungit, vers. 151-158.

Sunt Fora: sunt Leges: sunt, quos tuearis, amici.
Vade per urbanae candida castra togae.
Vel tu sanguinei *juvenilia munera* Martis
Suscipe: delitiae jam tibi terga dabunt.
Ecce fugax Parthus, *magni nova caussa triumphi*,
Jam videt in campis Caesaris ARMA suis.
Vince Cupidineas pariter Parthasque *sagittas*:
Et refer ad patrios bina tropaea Deos.

Quae pariter liquido probant, hunc *Remediorum Amoris* Librum fervente bello *Parthico* scriptum esse, & quidem dum Cajus Caesar in Parthorum campis cum exercitu degebat. Cum vero ex serie rerum à Cajo post suum ab Urbe Roma discessum in itinere gestarum (a) pateat, eum Principem vix ante hunc annum, in quo versamur, potuisse Euphratem cum copiis transire, atque revera eum trans eundem fluvium hoc ipso anno fuisse, ut Tabula Pisana docet; hinc haud invalide colligere licet, illa carmina, integrumque Librum hoc labente anno in lucem venisse. Quod confirmabitur, si observemus, *pacem* cum *Parthis* anno subsequente, U. C. DCCLV. medio compositam esse, uti alibi (b) post praelaudatum Norisium pluribus evicimus; quam tamen pacem nondum agitatam tum fuisse, cum Noster ea scriberet, ex iisdem palam fit, non secus ac ex vers. 223. 224.

Tempora nec numera; nec crebro respice Romam;
Sed fuge: tutus adhuc Parthus *ab hoste* fuga *est*:

Unde non male idem Eminentissimus vir colligit, Parthos rem praelio decernere detrectantes, intra munitiora oppida se continuisse.

II. Praeterea Naso significat, se hunc *Remediorum Amoris* Librum aliquo post *Artem Amatoriam* tempore exaravisse, cum sic orditur:

Legerat hujus Amor titulum nomenque libelli:
Bella mihi, video, bella parantur, ait.
Parce tuum Vatem, sceleris damnare, Cupido, &c.
Saepe tepent alii juvenes: ego semper amavi.
Et si, quid faciam nunc quoque, quaeris; amo.
Quin etiam docui, *qua possis* ARTE *parari*:
Et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec NOSTRAS *prodimus* ARTES:
Nec nova praeteritum *Musa retexit* opus.

III. Caeterum licet vulgares editi codices haec *Amoris Remedia* in duos dividant libros, alii tamen MSS. unum modo Librum faciunt, ut Illustrissimus Nicol. Heinsius nos docuit. Nec aliter ipsemet Ovidius, qui versu 1. jam prolato *Libellum* hoc Poëma vocat, observante eodem Cl. Viro. Haec tamen ratio, si sola foret, rem invicte non definiret, quandoquidem Noster *Libelli* quoque nomine *Artem Amatoriam* tribus Libris contextam indigitat; Trist. Lib. II. vers. 545.

(a) Vid. Noris De Cenot. Pisan. pag. 248. & Jani T. Ref. Sect. IV. c. 5. & 6.
(b) Jani Templ. Refer. pag. 350-352.

ANNO {Ch. IV. U. C. DCCLVII. Ovidii XLVI. & XLVII.

SEX. AELIO CATO, C. SENTIO SATURNINO COSS.

I. SI maximum Scaligerum ſequamur, ad hunc annum ſpectaverit *Meſſalae Corvini* mors, ac in eam ſcriptum Ovidii carmen, quod periit quidem, ſed ab ipſomet memoratur Lib. I. ex Ponto Ep. VII. *Meſſalino* Corvini filio inſcripta, vers. 27-30.

Nec tuus *eſt* genitor *nos inficiatus amicos*,
Hortator ſtudii cauſſaque faxque mei.
Cui nos & LACRYMAS, *ſupremum in* funere *munus*,
Et dedimus *medio* ſcripta *canenda Foro**.

Quibus ex verbis doctiſſimus ille vir recte colligit, Meſſalam ante exſilium Ovidii jam deceſſiſſe; hincque confutat, quod in Euſebii Chronico legitur ad annum Abrahae MMXXVII. Olymp. CXCVII. An. III. hoc eſt, An. U. C. DCCLXIII. vel ſubſequentem, ad cujus Septembrem uſque producuntur numeri Euſebiani: *Meſſala Corvinus Orator ante biennium, quam moreretur, ita memoriam ac ſenſum amiſit, ut vix pauca verba conjungeret, & ad extremum ulcere ſibi circa ſacram ſpinam nato, inedia ſe confecit, anno aetatis* LXXII. Ad quae Scaliger (a) haec animadvertit: „Quod ſi biennio poſt ſuam memoriam ipſe mortuus eſt, (Meſſala) ut ſcri-
„ bit Hieronymus, ergo obierit numero (id eſt Abrahae anno) MMXXIX. Au-
„ guſti anno penultimo (b), VI. (c). exſilii Ovidiani. Atqui Ovidius hoc nu-
„ mero MMXXVII. ſcribens ad Meſſalinum hujus Meſſalae filium, ait ſe patris
„ ejus funus Epicedio proſequutum fuiſſe:
Nec tuus eſt Genitor, &c.
„ Ergo ante exſilium Ovidii jam deceſſerat, hoc eſt, ante num. MMXXIII. (d).
„ Qui fieri potuit, ut num. MMXXVII. memoriam amiſerit, & num. MMXXIX.
„ obiverit? Quod patrocinium huic controverſiae arceſſemus? Rurſus aliud du-
„ bium ſuboritur. Si M. Valerius Meſſala obiit MMXXIX. numero, ſuperſtes
„ fuit IX. annis C. Aſinio Pollioni, qui deceſſit num. MMXX. Quomodo ergo
„ tuebimur hoc adverſus ea, quae Auctor Dialogi de cauſſis corruptae eloquen-
„ tiae ſcribit (e): *Corvinus in medium uſque Auguſti Principatum, Aſinius paene ad*
„ *extremum duravit*? Secundum haec, & ea, quae αὐτόπτης ſcribebat Ovidius, com-
„ mutarunt locum in Chronico Euſebii Pollio & Meſſala, ut numero MMXX †.
„ Meſſala mortuus fuerit, Pollio vero MMXXIX. Unde recte Auctor Dialogi dixe-

* In *Forum* ſcil. Romanum funera ducebantur, ut pro *Roſtris* ibi propoſita laudarentur. Ante vero hanc funebrem Orationem cantabatur *Naenia*; quemadmodum jam *Marcilius* notavit ad *Horat.* Sat. VI. Lib. I. vers. 43 hunc Ovidii locum proferens, & *Lucan.* Lib. VIII.
Ut reſonent triſti cantu Fora, &c.

(a) Animadverſion. ad Euſeb. Chron. p. 180.

(b) Id eſt An. U. C. DCCLXVI. quo per Autumnum exibat annus ille Abrahae MMXXIX.

(c) Dicendum potius fuit IV. ſiquidem Ovidius An. U. C. DCCLXII. exeunte in exſilium miſſus fuit, ut inferius ad eum annum demonſtrabimus, ipſo ſuffragante Scaligero.

(d) Imo MMXXVI. ſcribendum erat, cum hic numerus coeperit. An. U. C. DCCLXII. quo Vates in exſilium abiit.

(e) Cap. 17.

† Qui menſe ſeptemb. An. U. C. DCCLVI. coepit.

„ dixerit, Asinium paene ad extremum Principatum Augusti pervenisse: penul-
„ timus enim annus Augusti incidit in num. MMXXIX (a).

II. Alius insuper in eodem Chronico locus cum illo collatus ostendit, Messalae obitum ex Eusebianis, seu potius Hieronymianis rationibus referendum esse ad eundem Abrahae annum MMXXIX. anno U. C. DCCLXVI. desinentem. Etenim cum Hieronymus Messalae natales assignaverit anno II. Olymp. CLXXX. seu Abrahae MDCCCCLVIII. qui Septembri An. U. C. DCXCIV. iniit; atque locò prius citato dicat, Messalam *anno aetatis* LXXII. vita functum esse: hinc sequitur, annum huncce LXXII. Messalae novissimum, si ab anno U. C. DCXCIV. supputetur, in annum U. C. DCCLXVI. incidere.

III. Hos vero Hieronymi calculos optime revincit *Ovidii* locus modo laudatus; siquidem deinceps probabimus, illum priorem librum Epistolarum ex Ponto scriptarum haud ante hiemem Ovidiani exsilii *quartam*, anno U. C. DCCLXV. exeunte incipientem, in auras prodiisse. Idem quoque error retegitur ex Lib. II. Ep. 2. ubi cum triumphum Noster, a Tiberio de Dalmatis Pannoniisque eo ipso anno ductum, memorasset, addit, eundem Messalinum alloquens, vers. *99*. 100.

Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab aevo,
Si quid habet sensus Umbra diserta, *petit.*

Quibùs patet, *Messalam* illum Oratorem disertum, nihil tum nisi *umbram* fuisse.

IV. Hisce addere licet, quae jam olim (b) obiter ex Cicerone observavimus, ut probaremus, *Messalam* ante annum ab Hieronymo signatum lucem vidisse. Etenim si ille anno Abrahae MDCCCCLVIII. (qui ab Autumno An. U. C. DCXCIV. coepit) natus fuisset, tum hoc sequeretur absurdum, Messalam nempe ante aetatem togae Virili eo aevo aptam petiisse *Athenas*, quo una cum Cicerone filio studiorum caussa profectus est anno U. C. DCCIX. & unde rediit anno subsequente mense Junio, uti palam fit ex Epist. 31. Lib. XII. ad Attic. ac Ep. 17. Lib. XV. Quin etiam XVI. modo, vel summum XVII. aetatis annum egisset, cum An. U. C. DCCXI. mortuis Coss. Lepidoque cum M. Antonio juncto, (quod 4. Cal. Jun. contigit, ex Ep. 23. Lib. X. Fam.) eum ad M. Brutum se conferentem Cicero summis effert laudibus, quae illi non conveniunt aetati, ne dicam pueritiae. Is enim Epist. 19. Lib. ad M. Brutum: *Cave*, ait, *putes, probitate, constantia, cura, studio Reip. quidquam illi esse simile. Ut eloquentia, qua mirabiliter excellit* (NB.), *vix in eo locum ad laudandum habere videatur; quanquam in hac ipsa sapientia plus apparet: ita gravi judicio, multaque* (NB.) *arte se exercuit in verissimo genere dicendi. Tanta autem industria est, tantumque evigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda videatur*, &c. Urgere quoque possemus quae Dio ad An. U. C. DCCXIX. narrat de rebus bello adversus Salassos, &c. a Messala praeclare gestis, & quibus triumphum meruit; ita & quae Tibullus Lib. II. El. 5. de ejus filio Messalino canit; atque etiam quae Suetonius de Tiberio scribit, cap. 70. *In Oratione Latina secutus est Corvinum Messalam, quem* SENEM (NB.) ADOLESCENS *observaverat*. Etsi enim Tiberii *adolescentiam* ad annum usque aetatis XXV. extendere lubuerit; *senex* tamen jam fuerit Messala anno circiter U. C. DCCXXXVI. quo Tiberius XVI. Novemb. annum XXV. absolvit. Contra vero si rationes Hieronymo initas seque-

 re-

(a) Obiit nempe Augustus An. U. C. DCCLXVII. ac annus Abrahae MMXXIX. desinebat An. U. C. DCCLXVI.
(b) Jani Templ. Reser. p. 53.

remur, Messala tum XLII. tantum annos natus fuisset, hoc est, *juvenis* adhucdum ac longe satis à *senectute* remotus. At superiora sat superque supputationem Hieronymianam convellunt.

V. An autem Scaliger veram erroris Hieronymiani caussam aperuerit, nolim affirmare aut pertinaciter negare. Attamen, si conjecturam proferre fas sit, existimaverim, hallucinationem ex alio fonte provenisse. Scilicet cum Hieronymus apud aliquem Latinum Scriptorem vidisset Messalae nativitatem Consulibus tantum signatam; & cum quidam *Q. Caecilius Metellus* Consul fuerit An. U. C. DCXCIV. alius vero ejusdem nominis An. DCLXXXV. hinc forte nominum similitudine deceptus, perperam illi anno adscripserit diem Messalae natalem, qui revera decennio ante contigerit. Quo errore semel admisso, postea Hieronymus, annos vitae LXXII. Messalae ab eo U. C. DCXCIV. deducens, non potuit, quin postremum ejus ac emortualem cum U. C. DCCLXV. vel subsequente, quibus respondet annus Abrahae MMXXIX. colligaret. At si eosdem LXXII. ab An. U. C. DCLXXXV. numeraveris, tum hoc anno DCCLVII. exiverint.

VI. Ad idem circiter tempus nos Vellejus etiam deducit, cum de *Messalini* sub initium belli Pannonici gestis, aestate nimirum An. U. C. DCCLIX. agens, haec habet (a): *Felix eventu, forte conatu, prima aestate belli, Messalini opus mandandum est memoriae: qui vir animo etiam quam gente nobilior, dignissimus qui & patrem Corvinum habuisset* (NB.), *& cognomen suum Cottae fratri relinqueret, praepositus Illyrico*, &c. Quibus videtur Historicus significare, Messalam Corvinum jam decessisse, cum Messalinus ejus filius eo anno gereret, quae ibidem ille narrat.

ANNO {Ch. VI. U. C. DCCLIX. / Ovidii XLVIII. & XLIX.

M. AEMILIO LEPIDO, L. ARRUNTIO COSS.

I. ÆDEM Castoris & Pollucis, quam his Consulibus dedicavit Tiberius, narrante Dione (b), ceu jam consecratam Ovidius quidem celebrat Fast. Lib. I. ad VI. Kal. Febr. sive Januarii XXVII. vers. 705. seqq.

At quae venturas praecedet sexta Kalendas,
Haec sunt Ledaeis Templa dicata *Deis.*
Fratribus *illa* Deis *fratres de gente Deorum*
Circa Juturnae composuere lacus.

Hinc tamen male Bucherius (c) colligit, hoc plane tempore *Fastos* ab Ovidio editos fuisse; cum ea tantum probent, hosce Libros haud ante hunc annum vulgatos; pluraque sint in iisdem sequentium temporum criteria, quibus etiam deinceps demonstrabimus, eos aliquot post Nasonis exsilium annis, immo post Augusti obitum in publicam venisse lucem. Ea tamen carmina potuerunt hoc tempore conscribi, siquidem Ovidius suos Fastorum libros Augusto dicandos orsus est ante relegationem, quanquam nonnisi post eosdem absolvit, ut Trist. Lib. II. à vers. 549. Augustum alloquens, docet:

Sex

(a) Vellej. Hist. Lib. II. c. 112. vid. Dionem Lib. LV. ad An. U. C. 759.
(b) Lib. LV. pag. 567.
(c) Belg. Roman. Lib. II. c. 11. p. 91.

Sex *ego* Fastorum *scripsi*, *totidemque* Libellos,
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo *nuper* scriptum *sub* nomine, Caesar,
Et tibi sacratum *sors mea* rupit *opus.*

II. Caeterum ut prior locus elucidetur, non erit abs re, nonnulla hic de praedicto *Castoris* * Templo subjungere. Et primum quidem Naso significat, *Tiberium* & *Drusum*, quos *fratres de Gente Deorum* vocat, simul id Templum sibi restituendum suscepisse. Idem diserte canit Albinovanus Consol. ad Liviam de Morte Drusi, à vers. 283.

Adjice Ledaeos, *concordia sidera*, fratres,
Templaque Romano *conspicienda* Foro, &c.
Nec sua conspiciet (*miserum me*!) *munera* Drusus,
Nec sua prae Templi nomina fronte leget.
Saepe NERO † *in lacrymas summissa voce loquetur*:
Cur adeo fratres, *heu sine fratre*, Deos!

Dio (a) pariter testatur, id Templum utriusque fratris, Tiberii Drusique, nomine dedicatum fuisse, narrans, illud etiam plebem Romanam memoria Drusi recreavisse, *quod Tiberius in dedicatione Aedis Castoris & Pollucis non Claudiani modo*, (*adoptatus enim in familiam Augusti Claudianum se pro Claudio nuncupabat*,) *sed illius* [Drusi] *quoque nomen ei inscripsit.*

Deinde Naso eodem priore loco indicat, Templum illud *ad Lacum Juturnum*, ut habet etiam Victor, fuisse, in ipso nimirum *Foro Romano*, uti loca modo ex Albinovano ac Suetonio laudata evincunt, quae doctissimi viri *Donatus* (b) ac Nardini (c) de Roma Antiqua scribentes omiserunt, alia proferentes, quae Lector consulat. Addere tamen lubet aliud adhuc ex Nostro testimonium, quo patet, Castoris Aedem fuisse proximam *Julii Caesaris* Templo, quod & in eodem Foro constitutum constat ‡, scil. Epist. 2. Lib. II. ex Ponto, vers. 85. 86.

Fratribus assimileis, *quos proxima Templa tenentes*
Divus ab excelsa Julius Aede videt.

Nulli nempe Dii *Fratres* Templa tenebant proxima *Divi Julii* Templo, praeterquam Castor & Pollux, quos supra vidimus dictos Ovidio *Ledaeos Deos*, ac *Fratres Deos*, atque Albinovano *Ledaeos Fratres*, uti & *concordia sidera*. His autem *Fra-*

* Sic enim vulgo vocabatur, quanquam & *Polluci* dicatum, ut prodit Suetonius in Jul. Caes. c. 10. de M. Bibulo Julii Caesaris in Aedilitate Collega scribens, quod non *dissimularet*, *evenisse sibi quod Polluci. Ut enim Geminis fratribus Aedes in Foro constituta*, *tantum Castoris vocaretur*: *ita suam Caesarisque munificentiam*, *unius Caesaris dici.* Inde Statius Lib. I. Sylv. 1. vers. 55.

Et pavet aspiciens Ledaeus ab Aede propinqua
Cyllarus, &c.

& Martial. Lib. I. Epigr. 71.

—— —— *Vicinum Castora canae*
Transibis Vestae.

† Tiberius nempe Nero Drusi frater natu major, qui post Augustum imperavit.

(a) Lib. LV. pag. 567.

(b) Lib. II. cap. 17.

(c) Lib. VIII cap. 4.

‡ Aliis omissis, sat erit Ovidius Fast. Lib. III. vers. 702.

Quae cecidit ferro, Caesaris *umbra fuit.*
Ille quidem Coelo positus Jovis atria servat;
Et tenet in magno Templa *dicata* Foro.

Fratribus Noster canit *assimiles* esse, Concordia nimirum, Tiberium ac Germanicum, quos hoc loco laudat. Ut inde perspicuum sit, legendum cum vulgatis non esse *assimilis*, sed plurali voce *assimileis*, seu *assimiles*.

ANNO {Ch. IX. U. C. DCCLXII. / Ovidii LI. & LII.}

C. POPPAEO SABINO, Q. SULPICIO CAMERINO COSS.

I. AD hunc exeuntem annum Nasonis *exsilium*, relegationemve, cum Doctissimis viris Jos. Scaligero (a), ac Aegid. Bucherio (b), referimus; quanquam id alii (c) doctrina praeclari proxime praeterito demandant. Anni *tempestatem*, quâ contigerit, primum demonstrabimus, cum sit controversiae minus obnoxia.

Eam, *hiemem* nempe, Noster dilucide satis indigitat tota Trist. Lib. I. Eleg. 10. ac ultima, praesertim initio:

Littera quaecunque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitae tempore *facta* viae.
Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
Scribentem mediis Hadria *vidit aquis*, &c.

Quae docent, Ovidium jam *mense Decembri* suum in exsilii locum iter suscepisse, atque per maris *Adriatici* aquas tum navigasse.

His non contenti *Calvisius* ac *Bucherius*, mensem insuper quaesiverunt (d), quo Noster Roma profectus est. Illi mensis *Octobris* initium placuit ex Eleg. 3. Lib. I. Trist. „Refert enim, ait Calvisius, Arcturum tum occidisse, quod factum „ est vesperi, quando sol occidebat, cum gradu 12. Scorpionis, tum temporis „ circa diem 7. Octobris. Addit praeterea cum Lucifer oriretur, Lunam fuisse „ fere in medio Coelo: quo innuit discessum ejus incidisse post aliquot dies, cum „ Luna plena fuisset. Plena autem fuit hoc anno [Ch. VIII. U. C. DCCLXI.] „ die II. Octobris.

Loca tamen, quae Cl. Vir ob oculos habebat, rem non evincunt. Prior quidem vers. 103. 104.

*Tingitur Oceano custos * Erymanthidos Ursae* †,
AEquoreasque suo sidere turbat aquas:

Ostendit *Arcturum* tum occidisse, cum haec Naso scriberet; id est, non certe cum Roma proficisceretur, sed cum jam in mari esset, ac proinde mense citissimum *Decembri*, ex modo dictis. Addit enim Noster vers. 105. 106.

Nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
Sponte: *sed audaces cogimur esse metu*, &c.

Quin

(a) Animadv. in Eus. Chron. pag. 182.
(b) Belg. Rom. pag 102.
(c) Calvisius, Annal. ad An. Ch. VIII. Norisius de Cenot. Pisan. pag. 201. & novissime Flottemanvillaeus Annal. T. I. p. 204. n. 2. &c.
(d) Sic & ante ipse *Scaliger*, qui Prolog. ad Chron. Euseb. p. 16. probare conatur. Ovidii discessum ex urbe contigisse VIII. aut VII. Idus Novemb. non longe à Plenilunio.
* Alias *Arctophylax* ex Graeca origine, uti & *Arcturus*, ac *Bootes* vocatur.
† Hos versus profert *Scalig.* J. C. indeque colligit, *mensem* discessus Ovidiani fuisse, in quo *Arcturus* matutino tempore occidit, id est, VIII. *Id. Novemb.*

Quin imo tum *Italia* adhucdum cernebatur, vers. 119-122.

Quod nisi mutatas emiserit AEolus auras;
In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, Illyricis *laeva de parte relictis*,
Interdicta mihi cernitur Italia.

Ad idem *navigationis*, non vero *profectionis*, tempus spectat, quod de *Arcturo*, *Hoedis*, &c. habet Trist. Lib. I. Eleg. ult. vers. 13-16.

Saepe ego nimbosis *dubius jactabar ab* Hoedis:
Saepe minax Steropes *sidere pontus erat*:
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursae;
Aut Hyadas *saevis auxerat Auster aquis*, &c.

Idcirco ad verum *profectionis* Ovidianae tempus eruendum, nihil est opus, ut magno molimine horum siderum ortus, vel occasus discutiamus; cum Poëta noster hisce characteribus signaverit, non suum Roma discessum, sed *navigationis* cursum, cujus mensem diserte notavit. Satis ad ea Nasonis carmina melius intelligenda sit, haec ex Plinio adnotasse. Is igitur Lib. XVIII. c. 31. *Sexto*, ait, *Kal. Novemb. Succulae * vespere exoriuntur. Pridie Kal. Caesari Arcturus occidit, & Succulae exoriuntur cum sole.* Lib. II. c. 47. *Post id AEquinoctium* [Autumni] *diebus fere quatuor & quadraginta Vergiliarum occasus Hyemem incboat: quod tempus in III. Idus Novembris incidere consuevit.* Paria tradit Lib. XVIII. capp. 25. 29. 30. & 31. sicut & Vegetius Lib. IV. c. 39. cujus etiam verba subjungere lubet: *A Novembri autem mense crebris tempestatibus navigia conturbat Vergiliarum byemalis occasus. Ex die igitur tertio Iduum Novembris usque in diem sextum Iduum Martiarum maria clauduntur.*

Alter, quem Calvisius profert, locus non melius ejus sententiam juvat, scil. Trist. Lib. I. Eleg. III. vers. 27. 28.

Jamque quiescebant voces hominum canumque:
Luna*que nocturnos alta regebat equos, &c.*

Haec enim male Cl. vir conjungit cum vers. 71. 72.

Dum loquor, & flemus; coelo nitidissimus alto
Stella *gravis nobis* Lucifer *ortus erat.*

Quibus sane significat, jam adventasse diem, uti & vers. 47. 48.

Jamque morae spatium nox praecipitata *negabat*,
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat †.

At Noster Carminibus haec antecedentibus clare indicat, longum satis morae spatium ad *Luciferi* usque, seu dici exortum fuisse, postquam prece *Lunam* jam *altam* veneratus fuerat: vide vers. 27-46.

Praeterea licet Calvisio daremus, Ovidium illo loco innuere, discessum incidisse post aliquot dies, quam *Luna plena* fuisset; inde tamen non sequeretur, hoc *plenilunium* ad *Octobrem* potius quam alium mensem spectare; ne dicam, *plenilunium* alio fuisse ejusdem mensis die ‡, An. U. C. DCCLXII. quo mox demonstrabimus Nasonis exsilium contigisse.

Hinc est quod *Bucherius* ex eodem loco deducat, Ovidium circiter XX. Novemb.

L

* *In cauda Tauri septem, quas appellavere Vergilias, in fronte Succulas*, &c. Plin. Lib. II. c. 41. Aul. Gellius Lib. XIII. c. 9. *Quas*, ait, *Graeci* πλειάδας, *nos Vergilias vocamus*, &c.
† Vide Lucan. Lib. IV. vers. 523.
‡ Scil. XXI. circiter Octobris.

vemb. hujus anni Roma discessisse. „ Quin, ait, & ipse quosdam sui ex Urbe
„ Roma discessus Characteres indicat. Primum Lib. I. Trist. Eleg. III. cum
„ *Luna nocturnos alta regebat equos*, id est, Plenilunio, uti volunt, quod circa XX
„ Novembris hoc anno [in quo versamur] contigit. Item cum *Lucifer*, seu Ve-
„ nus *, oriretur mane; quod tunc tribus ante Solem ortum, duabus ante Auro-
„ ram horis (ut ibidem indicatur) factum plane videtur. Denique cum *Tomos*
„ versus navigaret, mari se jactatum *mense* jam *Decembri*, diserte canit Elegia
„ ejusdem libri decima. Prorsus ut Ovidius *Novembri* praecipitante, Roma dis-
„ cesserit, tum Brundusio *Decembri* solverit.

Verum, nostro quidem judicio, Nasonis verba, de Luna *nocturnos alta regente equos*, non adeo clara sunt, quin per ea liceat existimare, Poëtam Roma *ante*, aeque ac *post*, *plenilunium* abiisse. Deinde cum nonnisi decem minimum diebus petere Brundisium potuerit, atque ibidem aliquam facere moram, donec ventus navigationi faveret; ideo potuit etiam Ovidius vel labente *Octobri*, vel ineunte *Novembri* Romae valedicere. Satis igitur sit, certo novisse, eum mense *Decembri* jam navim ascendisse, ac in Hadriatico mari fuisse; atque sub *Autumni* finem, vel *Hiemis* initium in exsilium patria pulsum.

III. Annum quod attinet, eum sequentibus argumentis definimus, quibus etiam Cl. Norisius ad suam opinionem confirmandam abusus est. Primum ex Lib. IV. Pont. Ep. VI. desumitur, ubi Vates *Fabii Maximi*, ac *Augusti* mortem deplorans, ait, vers. 5. 6.

In Scythia nobis quinquennis Olympias *acta est.*
Jam tempus Lustri *transit in* alterius.

„ Illi vero, notat Eminentissimus ille vir, è vita discesserunt anno U. C.
„ DCCLXVII. quo *Ovidius*, ante octo fere menses, *Lustrum* in exsilio exple-
„ verat; etenim Olympiadem pro Romano Lustro intelligit.

Scilicet *Augustus* XIX. Sextilis die obiit; ac proinde si Naso in exsilium abierit anno U. C. DCCLXI. mense Decembri, ut Cl. Vir censet, tum Poëta *Lustrum* expleverit Decembri An. U. C. DCCLXVI. à quo tempore ad XIX. Sextilis diem anni subsequentis intersunt *Octo* menses. At observandum, istam Epistolam in exsilii loco, postquam nuntius de Fabii & Augusti morte ad Ovidium pervenerat, scriptam esse. Ergo circiter Septembris exitum potuit citissimum mitti. Tum vero *sextus* exsilii annus in exitu fuisset fere omnino absolutus, pro Norisii sententia. Hoc tamen non significant Ovidii verba; quin potius clare indicant, tum *alterum Lustrum*, seu *sextum* exsilii annum modo incepisse, cum Ovidius ea scriberet. Idcirco hinc nostra de anno U. C. DCCLXII. ceu Ovidiani exsilii epocha, demonstratur sententia. Etenim ab Octobri vel Novembri ejusdem anni ad alterutrum mensem An. U. C. DCCLXVII. completum habetur *Lustrum*. Adeoque laudata Epistola, seu Elegia, *Decembri* summum istius anni concinnata fuit; cum *quinquennis Olympias*, sive Lustrum Romanum quinque annorum, modo peractum esset, ac secundum exsilii Ovidiani Lustrum jam iniret. *Transit* enim, ait, in praesenti nimirum, non praeterito, tempore, *tempus in alterius Lustri tempus.* 2. Ea-

* Vix mihi Poëta videretur adeo stricte intelligendus, ut ad hujus stellae ortum spectaverit; siquidem passim *Luciferi* nomine *diem*, solisve lucem in genere indigitat Noster, non secus ac alii Poëtae. Nec etiam in tanto luctu domi suis & amicis valedicens aliter potuit, quam lucis dieive exortu novisse, Luciferi seu Veneris stellam fuisse jam exortam. Suo tamen unusquisque fruatur judicio; cum id parvi sit hac in re momenti.

2. Eadem nostra sententia valide *Ep. XIII. Lib. IV.* ex Ponto confirmatur, etsi Cl. Norisius inde suae causae subsidium petat. Ovidius enim ibidem annum exsilii manifeste designat vers. 39. 40.

— *Sed me jam, Care, nivali,*
Sexta *relegatum* bruma *sub axe videt.*

Superius autem obitus *Augusti*, ac successionis *Tiberii* mentionem injecerat, de libello loquens, quem in utriusque laudem Getico sermone scripserat, ut inferius ad An. U. C. DCCLXVII. prolixius ostendemus.

Igitur *hiems*, quam Ovidius *sextam* sui exsilii vocat, ea erat, quae Augusti mortem secuta est, id est, quae eo anno exeunte, quo Augustus XIX. Sextilis obiit, coepit, uti recte Illustrissimus Norisius observat. Verum male sic exinde ratiocinatur: „Quare, inquit, primam hiemem in exsilio Pontico egit Ovidius „ An. U. C. DCCLXII. cum praecedentem hiemem mense *Decembri* ex Italia „ discedens, in longiori itinere sub custodia in Pontum deportatus, consumserit.

Profecto cum Noster se eo mense *Decembri* jactatum *Adriatico* mari scribat; hinc colligere fas est, cum non potuisse eodem mense Roma discedere, Brundisium petere, & inde solvere. Quin etiam asserere licet, eum jam in exsilii loco fuisse mense summum *Januario* exeunte, atque adeo aliquam primae hiemis partem in Ponto exegisse, quae in numerum Ovidio venire debuit. Praeterea mens Poëtae illis verbis fuit ac consilium ostendere, quamdiu tum exsulasset. Atqui parum apte id designaret, si quidem praeter *sex* illas hiemes, ab An. U. C. DCCLXII. praecipitante juxta Norisium supputatas, transegisset adhuc in exsilii loco ejusdem anni Autumnum, AEstatem, ac Ver, imo si unum amplius annum integrum, ab An. DCCLXI. Decembri, exsul fuisset. Itaque multo expeditius, ac huic loco convenientius est dicere, Nasonem ibidem significare, hiemem, post Augusti decessum proxime succedentem, esse exsilii *sextam*, ab eo tempore, quo ex Urbe Roma discesserat Poëta, numeratam; atque idcirco Nostrum revera anno U. C. DCCLXII. desinente in exsilium abiisse; quandoquidem *sexta* hiems ab anno U. C. DCCLXVII. exeunte retro supputata cum illa anni DCCLXII. coincidit.

3. Idem patet ex Tiberii triumpho de Pannoniis Dalmatisque, anno U. C. DCCLXV. exspirante, ut ipsimet Calvisius ac Norisius (a) concedunt, ducto, & Poëtae memorato, cum jam *quartum* exsilii *Autumnum* vidisset, ac *quarta* fatigaret *hiems*, uti fusius ad eum annum docebimus. Hiems autem, quae illum secuta est triumphum, dici *quarta* exsilii Ovidiani nequit, nisi Noster anno U. C. DCCLXII. relegatus fuerit.

4. Denique hoc ipsum demonstratur ex Bello Germanico cladem *Varianam* secuto, cujus Naso meminit *Trist. Lib. II.* quem statim, ac ad exsilii locum pervenerat, Augusto scripsit, ut apud eum sua vindicaret crimina, quorum caussa exsulabat. Ibidem enim vota pro hoc Principe Tiberioque fundens, ait vers. 169-178.

Sic assueta tuis semper Victoria *castris*
Nunc *quoque se praestet, notaque signa petat:*
Ausonium*que* Ducem *solitis circumvolet alis:*
Ponat & in nitida laurea serta Coma;

(a) De Cenot. Pis. pag. 323.

Per quem bella geris, *cujus* nunc *corpore* pugnas,
Auspicium cui das grande, *Deosque tuos*,
Dimidioque tui praesens es, & *aspicis Urbem*,
Dimidio procul *es*, *saevaque* bella geris.
Hic tibi sic redeat superato *victor ab* hoste,
Inque coronatis fulgeat altus equis.

Quae clare significant, bellum tunc temporis saeviisse, idque gestum a *Tiberio*, quem *Ausonium Ducem* vocat, & per quem Augustus ei dicitur *dimidio sui praesens* Urbi, ac *procul saeva bella gerere*. Ejus nempe *dimidia* pars erat Tiberius, quod is jam ab An. U. C. DCCLVII. ab Augusto fuerat adoptatus. Unde Noster superius de illo ceu hujus filio ac Imperii haerede cecinerat, vers. 165. 166.

Sospite sic te sit natus *quoque sospes*; & *olim*
Imperium regat hoc cum seniore senex.

Illud autem bellum in *Germania*, & quidem post *Vari* cladem, gestum fuisse, liquet ex Trist. Lib. III. El. XII. (proximo primoque *Vere* post Ovidii relegationem scripta, prout deinceps ex prioribus carminibus palam fiet) siquidem de Romano loquens Nauta, quem, ubi primum ad Pontum appulerit, se fore interrogaturum ait, haec subjungit vers. 45-48.

Is, *precor*, *auditos possit narrare triumphos*
Caesaris, & *Latio reddita vota Jovi*:
Teque, rebellatrix *tandem*, Germania, *magni*
Triste caput pedibus suppositisse Ducis.

Quibus nonnisi Germaniae rebellionem hoc anno U. C. DCCLXII. jam adulto, excitatam, quâ *Varus* cum exercitu periit (a), designare Naso potuit; cum ab An. U. C. DCCLIX. quo pax cum Marcomannis facta, ad hunc usque annum nulla Germanorum rebellio apud Historicos memoretur; atque, Tacito (b) teste, *bellum ea tempestate nullum nisi adversus Germanos supererat*, *absolvendae magis infamiae ob amissum cum Quintilio Varo exercitum*, *quam cupidine proferendi imperii*, &c.

Igitur vel hinc constat, Ovidium *post Varianam* cladem, non vero *ante*, ut perperam Cl. Norisius autumavit (c), in exsilium abiisse. Etenim si Noster anno U. C. DCCLXI. relegatus fuisset, ut doctissimus ille vir censebat; quî Naso potuisset proximo Vere illa scribere, bellumque illud Germanicum, praedictam cladem subsecutum, memorare?

IV. Argumentis pro nostra sententia militantibus sic fuse deductis, hîc discutiendus superest unus aut alter apud Nostrum locus, quem Scaliger male fuit interpretatus, ac Norisius in opinionis suae tutamen advocavit. Ovidius nimirum suam, quâ deportatus est, aetatem sic describit, ut *quinquaginta* tantum annos tum sibi peractos canat. Etenim Trist. Lib. IV. Eleg. VIII. vers. 33. 34. ait:

Jamque, decem Lustris *omni sine labe* peractis,
Parte premor vitae deteriore meae, &c.

Elegia quoque X. à vers. 93.

Jam mihi canities, *pulsis melioribus annis*,
Venerat, *antiquas miscueratque comas*;

Post-

(a) Vide Jani Templ. Refer. Sect. IV. cap. 8. p. 391. 401.
(b) Annal. Lib. I. c. 3.
(c) De Cenot. Pis. pag. 201.

Poſtque meos ortus *Piſaea vinctus Oliva*
Abſtulerat decies *praemia victor eques*;
Cum maris Euxini poſitos ad laeva Tomitas
Quaerere me laeſi Principis ira jubet.

Tandem & Ibis initio:

Tempus ad hoc, Luſtris *jam* bis *mihi* quinque peractis,
Omne fuit Muſae carmen inerme meae.

Scaliger (a) autem cum ante ex ipſo Vate probaſſe ſibi videretur, eum anno Juliano LIV. id eſt, U. C. DCCLXII. in exſilium eſſe miſſum, addit: „ Natus „ autem III. Juliano, [hoc eſt, U. C. DCCXI.] Erat ergo annorum LII. ſolidorum, quum exceſſit ex Italia, quae ſunt decem Luſtra Romana, & duo „ anni praeterea, XIII. autem Olympiades ſolidae: licet alibi dicat decem Luſtra Olympica fuiſſe à natali ſuo, quum relegaretur, &c. *

At vero eximius vir hallucinatus eſt, dum aſſeruit, Ovidium fuiſſe *annorum LII. ſolidorum*, cum exceſſit ex Italia. Nam etiamſi Poëta anno U. C. DCCLXII. deſinente relegatus ſit, ut recte Scaliger arbitratur; haud tamen quinquageſimum ſecundum aetatis annum tunc temporis abſolverat; quippe xx. Martii die ejuſdem anni quinquageſimus primus tantum completus eſt; ac proinde *Novembri* exeunte, quo ſummum Romam Ovidius reliquit, *Octo* ſolum menſes ultra LI. annum lapſi fuerant, cum exſul in Pontum abire juſſus eſt.

Nec levius Cl. Noriſius labitur, cum ex eo, quod Noſter canit, *Luſtra bis quinque peracta* ſibi fuiſſe in exſilium eunti, colligit, cum anno U. C. DCCLXI. menſe Decembri in exſilium eſſe profectum, cum annum LI. ageret. Quaſi vero ea Poëtae verba adeo ſtricte ſint accipienda, ut de LII. Ovidii anno labente nequeant intelligi! Attamen Scriptores paſſim ſolent rotundo uti numero, quamvis unus & alter annus, imo & plures ſuperſint. Quod & ipſe Scaliger (b) obſervat, hoc pacto litem, quam Vati de ipſiuſmet aetate moverat, dirimens. „ Sed, „ ait, concedamus Olympiadem quinquennalem, & Luſtro Romano aequalem „ fuiſſe, praeter decem Luſtra duo anni excurrunt. Sed hoc non raro Veteres „ faciunt, ut parvam ſummam diſſimulent, contenti millenarios, centenarios, „ & denarios ponere: quod non ſemel à Demoſthene factum notavimus. Itaque „ ipſemet interpretatur mentem ſuam initio Carminis in Ibim, ubi *bis quinque* „ *Luſtra* ſibi peracta dicit, hoc eſt, ſe L. annum vitae peregiſſe, quum illa „ ſcriberet, primo anno exſilii ſui, qui erat tertius & quinquageſimus currens † „ aetatis ejus, Ch. Dionyſ. X. P. Corn. Dolabella, C. Junio Sillano Coſſ.

(a) In Euſeb. Chron. Animad. pag. 182.

* Reprehendit ſequentibus verbis Ovidium, quod Olympiadem pro Luſtro Romano, id eſt, quinque annis abſolutis, ſumſerit: quaſi Noſter id quidem putaverit deceptus nomine „ πενταετηρίδος: cum tamen πενταετηρὶς dicta ſit, non quod quinque annis abſolutis conſta- „ ret, ſed quia quinto quoque anno rediret in orbem; &c. At haec mera mihi videtur cavillatio; nec ullus dubito, quin optime Naſo noverit, quot annorum fuerit Olympias, atque licentia tantum Poëtica, *quinquennem* (vid. ſup. n. 111. inf. ad An. Ovid. LVI.) illam feciſſe, quemadmodum vocat Lib. IV. ex Ponto Ep. VI. ut ita doceret, ſe non vulgarem intelligere Olympiadem, quae IV. modo annorum erat, ſed Luſtrum Romanum.

(b) Loco ſup. citato.

† Scil. à XX. Martii die An. U. C. DCCLXIII. quo Coſſ. fuerunt illi à Cl. viro appoſiti.

Perperam ergo Cl. David Blondellus (a) asserit, Scaligerum recte Ovidium reprehendisse, quasi cum Poëta ait, *Postque meos ortus*, &c. *Abstulerat decies*, &c. dicendum fuisset, *Ter tulit & decies*, &c.

Ex superius porro discussis patet quoque *Herculis Ciofani* error, cum in Ovidii Vita sic scribit: „Profectus autem est in exsilium IV. Idus Decembris, annum „ agens L. menses VII. dies vero XXI „ Bonum virum calculi fefellerunt. Etenim cum fateatur, Nasonem XX. Martii An. U. C. DCCXI. natum esse; manifestum est, VIII. menses diesque XXI. ab illo Martii die numerari ad IV. Idus, seu X. Decembris diem. Deinde versus ex Trist. Lib. I. Eleg. III. *Tingitur Oceano custos*, &c. (vid. sup. N. II.) minime probat, Ovidium IV. Idus Decembris Roma discessisse. Auctoritate quidem *Clavii* ac *Bargaei* fultus ad eum locum notat, Arcturum, eo die Chronice occidisse. Verum ut haec convellantur, praeter ea superius hac de re nobis observata, addendum quod ipsemet Ciofanus subjungit: „ Plinius tamen Lib. XVIII. Cap. 31. IV. nonas Novembris Arcturum „ vesperi occidere scribit.

V. Jam demum nos ad *exsilii* Ovidiani *caussam* convertamus. Duplicem ipse Poëta passim indicat: alteram, ex *Arte Amatoria* desumtam, aperte declarat: alteram vero aperire refugit. Illam saepius, ac praesertim toto fere *Lib. II. Trist.* ad Augustum Apologetico, vindicare conatur: hanc vero licet nominare non ausus sit, *erroris* (b) tantum titulo suis imputat oculis, non *sceleri*, quod constanter à se removet. Hinc haud mirum, si variae fuerint de hoc *errore* conjecturae, silentibus etiam Historicis antiquioribus nunc superstitibus. Sequioribus quidem seculis existimarunt, Nostrum Tomos missum, quod

Quondam Caesareae *nimis* puellae
Falso nomine subditus Corinnae;

uti jam supra ex *Sidonio Apollinari* notavimus. Sed quam falsa sit haec opinio, quo ad *Juliam* Augusti filiam, ibidem quoque indicavimus. Ne vero & hujus Principis *neptis*, vel *ancilla*, ea *puellae* ambigua voce intelligeretur, sic *Aldus Manutius* (c) contra ratiocinatur: „Quam ficto nomine Corinnam appellavit, poti- „ tum se testatur in Amor. Lib. I. El. V. Quare si ea vel filia, vel neptis, vel „ ancilla Caesaris, vel quaecunque alia fuerit sic illi cara, ut propterea Ovidium „ relegaverit; non *error*, sed scelus fuisset; non inscius vidisset crimen, sed sciens „ fecisset.

At absurdum prorsus foret arbitrari, Augusti *neptem* sub falso *Corinnae* nomine ab Ovidio fuisse amatam, siquidem haec Nasonis ingenium jam moverat, cum ejus *barba resecta bisve semelve* fuerat, hoc est, anno circiter U. C. DCCXXXII. ut ad eum diximus; quo tamen tempore nondum nata fuit *Julia* neptis Augusti. Etenim *Julia* illius mater nonnisi anno U. C. DCCXXXIII. nupta est Agrippae, qui ex ea anno subsequente *Cajum*, omnium liberorum primum, tulit (d).

Addamus & de *Julia* Augusti *filia*, eam in caussa non fuisse, cur Ovidius relegaretur, exinde liquere, quod ipsemet testetur, se in illum *errorem*, seu culpam ei silendam incidisse, non cum *juvenis* esset, sed sub *extrema* vitae tempora, imo post *Artem Amatoriam* jam editam. Etenim cum Trist. Lib. II. vers. 7. 8. dixisset: *Car-*

(a) Anti-Baron. Fol. 14.
(b) Hac de voce vide Henr. Stephan. Comment. de Gener. Epist. Cicer. pag. m. 142.
(c) In Ovidii Vita.
(d) Vide Dion. Lib. LIV. p. 525. 526.

Carmina fecerunt; ut me moresque notaret
Jam demum visa *Caesar ab* Arte *mea.*

Atque à vers. 79. cecinisset, priorem suae Vitae partem probe per varia munera peractam fuisse, & ipsi Augusto probatam, cum Equitum turmas recognosceret, quod & post An. U. C. DCCLII. factum, ac proinde post *Juliae* Augusti filiae relegationem, uti ad eum annum docuimus: addit Noster vers. 97-108.

Me miserum! potui, si non EXTREMA *nocerent,*
Judicio tutus non semel esse tuo.
ULTIMA *me perdunt: imoque sub aequore merg't*
Incolumem toties *una procella ratem.*
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? *Cur* noxia lumina *feci?*
Cur imprudenti cognita culpa *mihi?*
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
Praeda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis *etiam* fortuna *luenda est;*
Nec veniam laeso Numine casus *habet.*

Ex quibus pariter mihi videor colligere fas esse, 1. illum errorem, culpamve, cujus inscius Naso reus factus est, Augustum speciali modo tetigisse; siquidem Noster suum casum Actaeonis infortunio assimilat, ac clare indicat, suo quoque errore *Numen* esse laesum, hoc est, ipsum Augustum, quem passim ut praesens Numen veneratur (a). Hoc ipsum insuper patet ex vers. 207-210.

Perdiderint cum me DUO *crimina, carmen & error;*
Alterius facti culpa silenda *mihi.*
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, *Caesar;*
Quem nimio plus est indoluisse semel, &c.

Quae perspicue docent, id, quod Ovidius viderat, tantopere Augustum spectavisse, ut hicce Princeps inde *vulnera* acceperit, quibus vehementer indoluerat. Clarius adhuc rem exponit vers. 134. cum ait, Augustum poena in Ovidium irrogata proprias offensas fuisse ultum:

Ultus es offensas, *ut decet, ipse* tuas. *

Qua fere voce Tacitus (b) quoque usus est, agens de D. Silano *in nepti Augusti adultero*, quem cum Tiberius ab exsilio revocasset, is in Senatu dixit, *sibi tamen adversus eum* (Silanum) *integras parentis sui* (Augusti) *offensiones.*

Hoc porro, quod Ovidio visum, ut secundo ex eo colligimus, *criminis* speciem habuit; cum solo ipsius aspectu sua Noster *lumina* fecerit *noxia*, atque idipsum ei *culpa* vocetur, quae imprudenti cognita. Quin & idem diserte appellat *crimen*, Trist. Lib. III. El. V. vers. 49-52.

Inscia quod crimen *viderunt lumina, plector:*
Peccatumque oculos est habuisse meum.

Non

(a) Lege vel ejusd. Lib. vers. 39. 40. & 54. ubi ad Augustum ait se jurare:
Per te praesentem conspicuumque Deum:
Atque vers 213-218. sic & Lib. III. El. I. vers. 35-40. 78. Eleg. II. vers. 28. Eleg. V. vers. 7-26. Lib. IV. El. IV. vers. 19 20. Lib. V. El. II. vers. 35. &c.
* Sic & Trist. Lib. III. El. VIII. vers. 40. queritur de Caesaris ira,
Quod non offensas *vindicet ense* suas.
(b) Annal. Lib. III. c. 24.

Non equidem totam possim defendere culpam:
Sed partem nostri criminis ERROR * *habet.*

Illud vero *crimen* ipsiusmet *Augusti* fuisse, nonnulli putarunt; quasi Naso turpe aliquod ejus secretum casu vidisset. Quod recte praelaudato Manutio non placet; quia toties objiciendo scelus, immitiorem Ovidius reddidisset Caesarem, quem lenire & placare studebat. Praeterea Noster id nequaquam Augusti *vulnera*, quibus *indoluerit*, vocasset. Deinde Poëta illud *crimen* non celat, quod esset *secretum*, ac aliis ignotum. Hanc enim sui exsilii caussam vulgo patuisse, indicat Trist. Lib. IV. El. X. vers. 99. 100.

Caussa *meae* cunctis *nimium quoque* nota *ruinae*
Indicio non est testificanda meo.

Atque etiam, quae subjungit, vers. 101.

Quid referam Comitum*que* nefas, famulos*que* nocentes?

Docent, Ovidium à se quidem crimen illud amovere, sed & in suos *Comites* id rejicere *nefas*, quod *famuli* revelaverint, quoque cognito, *laesi Principis ira* cum jusserit Tomitas quaerere, uti habet vers. 97. 98.

Itaque nihil superest, nisi ut dicamus; illud crimen fuisse JULIAE Augusti neptis, cujus Ovidius fuerit quidem reus factus, at quod sibi modo visum & a suis *Comitibus* commissum, suadere conatur. Nec certe aliud potuit his temporibus Augustum ita *laedere*, ut ei *vulnera* inferret, quibus maxime *indoleret* †; quandoquidem Augustus istam JULIAM hoc ipso anno *convictam adulterii* damnavit, projecitque *in Insulam Trimerum, haud procul Apulis Litoribus*, prout Tacitus (a) narrat, mox addens: *Illic viginti annis exsilium toleravit, Augustae ope sustentata*, &c. Hos enim XX. annos si tollas de anno U. C. DCCLXXXI. quo *Juliam* hanc obiisse tradit Historicus ille, reliquus erit An. U.C. DCCLXII. quo *Julia neptis* relegata fuerit ‡, uti jam pridem doctissimo Bucherio (b) visum est; rectius sane quam Cl. Norisio (c), qui, illo Taciti loco recitato, male sic concludit: *Igitur Julia in exsilium deportata fuit An. U.* DCCLXI. Id insuper nobis non omnino displicet, quod Bucherius subjungit, cum Julia nempe Ovidium quoque, ceu adulterorum sufflatorem, aut conscium, ab Augusto Tomos projectum esse.

In-

* Sic & Lib. III. El. I. vers. 49-52. ad Augustum:

Adjice servatis unum, Pater optime, Civem, &c.
In quo poenarum, *quas se meruisse fatetur,*
Non facinus *caussam, sed suus* ERROR *habet.*

Vid. & El. VI. vers. 25-36.

† Ingemiscebat Augustus ad omnem Agrippae Posthumi nepotis (quem etiam in Insulam transportaverat) & *Juliarum mentionem, nec aliter illos appellare* solebat *quam* treis vomicas *aut* carcinomata sua; sicut Suetonius prodit in Aug. c. 65.

(a) Annal. Lib. IV. c. 71. vid. & Lib. III. c. 24. ac Suet. in Aug. c. 65.

‡ Quam inepte *Jo. Clericus* hoc carpserit ratiocinium, pluribus ostendi Praef. ad *Plinii* Jun. vitam. At operae pretium non est censuram hic repellere, quae nunquam profecto aliam subire mentem poterit. Observent modo juniores minus in his tricis versati, Tacitum solere per *Consulatus* supputare, atque Scriptores frequentissime annos *incompletos*, pro *completis*, adhibere. Ita si *vicesimum* & ultimum annum exsilii *Juliae* cum anno U. C. 781. copulaverit juxta Taciti calculos, tum necessario annus U. C. 762. erit primus eorumdem xx. exsilii annorum, &c.

(b) Belgi. Rom. pag. 102.

(c) de Cenot. Pis. p. 247.

Innocuum tamen ſemper ſe praeſtare nititur. Unde Triſt. Lib. II. canit verſ. 9. 10.

Deme mihi ſtudium; vitae *quoque* crimina *demes.*
Acceptum refero verſibus, eſſe nocens.

Lib. II. ex Pont. Ep. IX. Cotyi Regi, verſ. 67-76.

Non ego caede nocens in Pontica littora veni;
Miſtave ſunt noſtra dira venena manu:
Nec mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella
Mendacem linis impoſuiſſe notam.
Nec quidquam, quod lege veter *committere, feci.*
Et tamen bis gravior noxa fatenda mihi eſt.
Neve roges quid ſit; ſtultam conſcripſimus Artem.
Innocuas nobis haec vetat eſſe manus.
Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli:
Ut pateat ſola *culpa ſub* Arte *mea.*

Lege & Triſt. Lib. IV. El. IV. verſ. 35-44. &c.

Quin etiam & ipſam *Artem Amatoriam* totis viribus à crimine vindicat Lib. Triſt. II. ubi cum verſ. 211. 212. dixiſſet:

Altera pars ſupereſt, qua turpi Crimine tactus
Arguor obſcoeni doctor adulterii:

atque ſequentibus cauſſas enarraſſet, cur Auguſto non vacaſſet *Artem* illam legere; addit verſ. 239. & ſeqq.

At ſi (quod mallem) vacuus fortaſſe fuiſſes,
Nullum *legiſſes* crimen *in* Arte *mea.*
Illa quidem fateor frontis non eſſe ſeverae
Scripta, &c.

Tandem verſ. 345. & ſeqq.

Haec [littera] *tibi me invisum laſcivia fecit, ob* Artes,
Quas ratus es, vetitos ſollicitaſſe toros.
Sed neque me nuptae didicerunt furta magiſtro:
Quodque parum novit, nemo docere poteſt.
Sic ego delicias, & mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quiſquam *eſt adeo media de plebe* maritus,
Ut dubius *vitio ſit* pater *ille meo.*
Crede mihi; mores *diſtant à* carmine *noſtro.*
Vita verecunda *eſt, Muſa jocoſa mihi*, &c.

VI. Sed jam ſatis de CAUSSA POENAE diximus, nunc de GENERE ejuſdem pauca veniunt animadvertenda. Quamvis autem ſe paſſim EXSULEM, ac in EXSILIUM eſſe miſſum dicat: attamen cavet ne credamus, eum proprie *Exſulem* fuiſſe, cum Auguſti Edicto RELEGATUS tantum diceretur. Rem accurate Triſt. Lib. II. proſequitur, ubi primum Caeſaris clementiam laudat, quâ ſibi vita non fuerit erepta, verſ. 125-128.

Cujus in eventu poenae Clementia *tanta eſt,*
Ut fuerit noſtro lenior illa metu.
Vita *data eſt, citraque necem tua conſtitit ira,*
O Princeps parce viribus uſe tuis!

M Hanc

Hanc tamen laudem non parum minuit, quod ipsemet ait vers. 193. 194.

Cumque alii caussa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.

Quin etiam Augusti clementia major fuit in *D. Silanum*, qui *in* NEPTI *Augusti adulter, quanquam non ultra foret saevitum, quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exsilium sibi intellexit*, narrante Tacito (a); cum ante dixisset, Augustum *adulteros* filiae (b) ac neptis *morte aut fuga punivisse*, atque *culpam, inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine laesarum Religionum, ac violatae Majestatis appellando, Clementiam majorum suasque leges egressum fuisse.*

Deinde Noster suae poenae naturam declarans, sic pergit à vers. 129.

Insuper accedunt, te non adimente, paternae
(Tanquam vita parum muneris esset) opes. *
Nec mea decreto *damnasti facta* Senatus:
Nec mea selecto Judice *jussa fuga est.*
Tristibus invectus verbis (*ita Principe dignum*)
Ultus es offensas, *ut decet, ipse* tuas.
Adde, quod Edictum, *quamvis immane minaxque,*
Attamen in poenae nomine *lene fuit.*
Quippe RELEGATUS, *non* EXSUL *dicor in illo:*
Parcaque fortunae sunt data verba meae.

Quibus Poëta triplicem rationem à patria abeundi tangit, uti jam dudum Lipsius observavit. „Primum, jussu Decretoque Senatus, quasi Reip. interesset. Quae „ ratio validissima, nec facile veniam aut indulgentiam inveniebat. Ideo Augu- „ stus in Agrippa Posthumo, *multa de moribus adolescentis questus, ut exsilium ejus* „ *Senatusconsulto sanciretur, perfecerat* (c). Altera ratio, per Judices, sententiam „ ex Lege. Haec quoque firma, & olim usurpata. At tertia novitia, cum „ Princeps in exsilium mittebat, quae verius *relegatio* tantum erat, & velut à pa- „ rente publico (nam & patribus domi ac privatim hoc jus) facta. Haec levissi- „ ma ac lenissima, quae auctoritate magis, quam jure constat. Sic doctus Vir haec illustrat Taciti verba de Tiberio, qui Silanum in patriam revocans dicebat, *id jure licitum, quia non Senatusconsulto, non Lege pulsus foret.* Quae illum Nasonis quoque locum mirifice dilucidant, sicut & alia, ubi similia canit; ex quibus haec insuper apposuisse, non erit supervacuum: Trist. Lib. V. El. II. Augustum alloquens, vers. 55-58.

Ira quidem moderata tua est; vitamque dedisti:
Nec mihi jus Civis, *nec mihi nomen* abest.
Nec mea *concessa est aliis* fortuna: *nec* EXSUL
Edicti *verbis nominor ipse* tui, &c.

Sic & El. XI. à vers. 9.

Fallitur iste tamen, quo judice nominor EXSUL.
Mollior est culpam poena secuta meam, &c.

Nec

(a) Annal. Lib. III. c. 24.
(b) Vide Vellej. Paterc. Lib. II. c. 100.
* Lib. IV. Trist. El. IV. vers. 46.
Nec mihi detractas *possidet alter* opes.
Sic & El. V. vers. 8. Eleg. IX. vers. 11.
(c) Tacit. Annal. Lib. I. c. 6. Suetonius quoque in Aug. c. 65. de ejusdem Agrippae exsilio: *Cavit etiam*, inquit, *Senatusconsulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur.*

Nec vitam, *nec* opes, *nec* jus *mihi* Civis *ademit*;
Quae merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
Nil nisi me patriis jussit abesse focis.
Utque aliis, numerum quorum comprehendere non est,
Caesareum Numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse RELEGATI, *non* EXSULIS *utitur in me*
Nomine: *tuta suo judice caussa mea est*, &c.

VIII. In *poenae* vero partem Nasonis Libri venere; quippe qui à tribus *Bibliothecis* Romae publicis remoti sint, ut ipsemet queritur Trist. Lib. III. El. I. ubi Liber inducitur, quasi primum *Apollinis Palatini* Bibliothecam adiisset, vers. 60-69.

Ducor ad intonsi *candida Templa* Dei.
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
Belides, & *stricto barbarus ense pater* (a):
Quaeque viri docto veteres cepere novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres [Libros], *exceptis scilicet illis* (b),
Quos suus optaret non genuisse parens.
Quaerentem frustra Custos me sedibus illis
Praepositus sancto jussit abire loco.

Dein de Octaviae Porticus Bibliotheca subjungit:

Altera Templa peto, vicino juncta Theatro (c):
Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.

Denique de Bibliotheca in Libertatis Atrio (d) Asinii Pollionis sumtibus constituta:

Nec me, quae doctis patuerunt prima (e) *Libellis*,
Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus Auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.

Haud alias vero, praeter eas, Romae Bibliothecas fuisse publicas, evincitur (f) ex vers. 79. 80.

Interea, statio quoniam mihi publica clausa est,
Privato liceat delituisse loco.

Et erant quidem privati Romae, qui Nostri Opera studiose colligebant, Trist. Lib. III. El. XIV.

VIII. Quis fuerit *exsilii locus*, atque itineris in eum progressus, ad sequentem annum opportunius dicemus. At interim hîc adhucdum observanda, quae No-

 ster

(a) Vide quae notavimus in Horat. Vita pag. 288. seq.
(b) Libb, nempe de Arte Amatoria.
(c) Confer. quae sup. scripsimus, pag. 66.
(d) Hoc patet ex hoc Ovidii loco, si cum *Suetonio* conferatur, qui in Aug. c. 29. scribit: *Multaque à multis extructa sunt*: *ab Asinio Pollione Atrium Libertatis.*
(e) Scil. *Asinius Pollio* PRIMUS *Bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit*, ut habet Plinius Hist. Nat. Lib XXXV. c. 2. qui & Lib. VII. c. 30. scribit, Bibliothecam PRIMAM *ab Asinio Pollione ex manubiis publicatam Romae* esse. Perperam vero Casaubonus Not. in Sueton. Aug. c. 29. ex eo Nasonis loco colligit, doctos in hoc Atrio Libertatis *ad λέσχην* convenisse.
(f) Quod olim *Nardini* observaverat, Lib. V. de Ant. Roma C. 13. consule Lipsi. de Biblioth. Capp. 5. & 6.

ster de sua hoc tempore *familia* memoriae mandavit. Utrumque autem suum *parentem* jam ante decessisse, supra (a) praenotavimus ex Trist. Lib. IV. El. X. ubi vers. 81-84. canit:

Felices ambo, tempestiveque sepulti,
Ante diem poenae quod periere meae!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser, & de me quod doluere nihil!

Suam vero *filiam* in Africa tum fuisse, prodit Trist. Lib. I. El. III. vers. 19. 20.

NATA *procul* Libycis *aberat diversa sub* oris:
Nec poterat fati certior esse mei.

Ea nimirum cum marito fuit, qui hac in Provincia aliquo fungebatur munere, nobis quidem ignoto, sed quod ad Senatorium Ordinem pertinuerit, si de hoc (b) Nasonis genero sit intelligendus *Seneca* (c): *In Senatu*, inquit, *flentem vidimus Fidum Cornelium, Nasonis generum*, &c. An eadem fuerit *Perillae* nomine dicta, mox ad annum seq. videbimus.

Quoad Ovidii *conjugem* ordine tertiam ac ultimam, ea non modo cum illo *feros permansit in annos*, &

Sustinuit Conjux exsulis *esse viri* (d);

Sed & maritum in exsilium secuta fuisset, si per eum licuisset, Trist. Lib. I. El. III. vers. 81-88.

Non potes avelli: simul ah! simul ibimus inquit;
Te sequar, & conjux exsulis exsul ero, &c.
Talia tentabat: sic & tentaverat ante:
Vixque dedit victas utilitate manus, &c.

Integrum lege carmen, ut videas quantus Ovidii proficiscentis ac suorum luctus gemitusque fuerit, illa tristissima nocte, quae Nostro supremum tempus in Urbe fuit.

IX. Nec etiam hic omittenda, quae de suis Ovidius sub fugae tempus operibus prodit. Tum Musis iratus TRANSMUTATIONUM * Libros, nondum ultima lima perfectos, aliosque sua manu posuit moestus in igne; quod fuse prosequitur Trist. Lib. I. El. VI. ad amicum, qui Nostri effigiem in auro colebat, vers. 11. & seqq.

Grata tua est pietas: sed carmina *major* imago
Sunt mea; quae mando qualiacunque legas.
Carmina mutatas *hominum dicentia* formas:
Infelix Domini quod fuga rupit *opus.*
Haec ego discedens, *sicut* bene multa † meorum

Ipse

(a) Pag. 34.
(b) Bis enim nupta fuit, vid. sup. p. 50.
(c) Ad Serenum Cap. 17. vid. sup. p. 29.
(d) Trist. Lib. IV. El. X. vers. 74.
* METAMORPHOSEON, non vero METAMORPHOSEOS titulo hosce Libros esse inscribendos, Cl. Nicol. Heinsius ex melioribus MSS. Codd. contendit, simul adnotans, genuinam hujus Poëmatis inscriptionem exstare apud *Senecam* patrem Epit. Controv. Lib. III. cap. 7. & apud Filium in Apocolocyntosi, Tertullianum adversus Valentinianos, Fulgentium Lib. III. Mythologici, Servium ac Priscianum saepe, &c.
† Trist. Lib. IV. El. X. vers. 63. 64.
Tum quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi
Iratus studio carminibusque meis.

Ipse mea posui *moestus* in igne *manu*, &c.
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
Vel quod adhuc crescens *&* *rude* carmen *erat.*

Cum tamen jam illius Transmutationum operis distracta essent exempla, noluit postea Naso, ubi primum in exsilii loco fuit, id periret, atque ut omnino vulgaretur veniam hac Elegia dedit. Pergit enim:

Quae quoniam non sunt penitus sublata, *sed* exstant;
Pluribus exemplis scripta *fuisse reor.*
Nunc precor ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneantque mei, &c.

Idem opus & Trist. Lib. II. ad Augustum, ceu nondum omnino limatum memorat, vers. 63-66.

Inspice majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri praeconia nominis illic, &c.

Et vers. 555-562.

Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima coepto
Defuit, in facies corpora versa novas, &c.

Hoc autem Poëma XV. Libris contentum fuisse, Auctor ipse monet, Trist. Lib. I. El. I. vers. 117.

Sunt quoque mutatae ter quinque volumina *formae,*
Nuper ab exequiis Carmina rapta meis.

Quod repetit Lib. III. El. XIV. vers. 19-24.

X. Est & aliud opus, quod Ovidii relegatio abrupit, FASTORUM nempe Libros, de quibus sic ad Augustum ipsemet Trist. Lib. II. vers. 549-552.

Sex ego Fastorum *scripsi totidemque Libellos;*
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus.

Hinc vulgo docti eruunt, Ovidium *duodecim* Fastorum Libros scripsisse, quorum sex posteriores perierint. Verum si liceat ab eruditiorum sententia seorsum abire, ultro fatebor, Poëtam hoc loco de *sex* tantum Libris intelligendum esse. Nec enim aliud sibi velle mihi videtur, praeterquam, quod scripserit *sex Fastorum*, hoc est, *sex Fastos*, seu *ex Fastis*, atque *totidem*, seu *sex* etiam *Libros*, qui *Fasti* ab eo fuere dicti, quia iisdem *signata tempora Fastis* tractat (a), ac ut Lib. IV. initio ait:

Tempora cum caussis Annalibus eruta priscis,
Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.

Inde est quod ibidem, Germanicum Caesarem alloquens, addit, vers. 19. 20.

Si qua tamen pars te de Fastis *tangere debet,*
Caesar, *in* Aprili, *quo tenearis, habes*, &c.

Eundem quoque sensum omnino confirmat, cum Noster subjungit, antecedentem versum expositurus:

Cumque suo finem mense volumen habet.

Scil. significat, se *Fastorum* materiam ea methodo digessisse, ut singuli *Fastorum* menses singulos etiam libros complecterentur, atque se illorum jam *sex* exaravisse,

(a) Fast. Lib. II. vers. 7.

se, *totidem*, seu *sex* quoque libellis signatos, cum patria pulsus est. Adde quod si Poëta illis verbis significaret, se XII. Fast. Libb. exaravisse; &c. sic sibi contradiceret, cum addit, id opus suo exilio abruptum fuisse. Neque certe Veteres, inter quos est Lactantius, alia loca, praeterquam ex sex prioribus Fastorum libris proferunt, non vero ex posterioribus, quos existimant deperditos; uti Cl. Nicol. Heinsius (a) notavit; qui tamen haud recte, nostro quidem judicio, exinde concludit, certum esse, reliquam Fastorum partem jam ante multa secula intercidisse. Certum tamen videtur, Poëtam in animo habuisse & aliorum mensium, ad finem usque anni, Fastos describere; siquidem canit, Fast. III. 57. 58.

Vester honos VENIET, *cum Laurentalia* DICAM;
Acceptus Geniis illa DECEMBER *habet.*

Caeterum ex eodem Tristium loco patet, *Bucherium* haud leviter errasse, cum censeret, *Fastos* ab Ovidio ante fugam editos esse. Vide quae sup. ad An. U. C. DCCLIX. contra diximus, & inf. ad An. DCLXX.

XI. Notare tandem est, ad hunc annum exeuntem pertinere maximam *Libri Tristium* I. partem; cum totus sit in itinere ad exsilii locum exaratus, uti Poëta testatur Eleg. X. & ultima:

Littera quaecunque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitae tempore *facta* viae.
Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
Scribentem mediis Hadria *vidit aquis*:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
Alteraque est nostrae sumta carina fugae, &c.

Prioris sunt generis Elegiae II. & III. & quidem certissimo charactere. Turbidum enim ventis mare, quod patiebatur sub navigationis initium, describens, & faciles optans ventos, ait El. II. vers. 91. 92.

Ferte (quid hic facio?) rapidi mea carbasa venti.
Ausonios fines *cur mea vela vident?*

Tertia vero vers. 105.

Nos tamen Ionium *non nostra findimus* aequor, &c.

Et vers. 121. 122.

Nam procul, Illyricis *laeva de parte* relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia, &c.

Equidem Cl. *Tanaq. Faber* (b) contendebat, exordium novae *quartae*que Elegiae à vers. 103. faciendum, quod & Ill. *Nicol. Heinsius* affirmabat *ex fide castigatiorum codicum*, quorum tamen numerum haud amplius indicat. Verum quidquid doctissimus ille vir dicat, nulla ex ipso carmine caussa, nos necessario cogit, ut Elegiam in vulgaribus codicibus *tertiam* in duas diffindamus. Potuit certe Vates maxima Poëmatii parte memoriam earum repetere, quae sibi evenerant, cum Roma esset in exsilium abiturus; & tamen ab isto versu 103. ad finem usque, ea describere, quae in mari Adriatico, saevientibus ventis, tum pateretur, cum haec conderet carmina.

At Elegiae IX. ac X. ex illis sunt, quas Noster exaravit, postquam *Cenchris* alteram ascendisset Navim: IX. quidem in Insula *Samothracia*, (ex vers. 20. ac 45.) & X. eum adhuc dum jactaretur *in indomito* BRUMALI LUCE *profundo*, ut ha-

(a) In VI. Fast. fin.
(b) Epist. 23. Lib. I.

habet vers. 39. (a) quem interpretari, quo ad temporis notam attinet, voluisse videtur vers. 41.

Improba pugnat HIEMS, *indignaturque, quod ausim*
Scribere, se rigidas incutiente minas.

Ut BRUMALIS LUX idem sit, ac HIEMS seu hiemale tempus; nec stricte veniat accipienda pro *hyberno solstitio*; quemadmodum *Bruma* sumitur apud *Virgilium*, Georg. Lib. I. vers. 211. ut eam etiam *Plinius* Lib. XVIII. C. 24. interpretatur, atque apud ipsum *Ovidium* Fast. Lib. I. ubi, cum Poëta finxisset, vers. 149. se rogasse Janum:

— *Frigoribus quare novus incipit annus*;

respondet, tanquam ex hujusce Dei ore, vers. 163.

BRUMA *novi* prima (b) *est*, *veterisque* novissima *solis*:
Principium capiunt Phoebus & annus idem.

Clarius Trist. Lib. V. El. X. vers. 7. 8.

Nec mihi solstitium (scil. aestivum) *quidquam de noctibus aufert*:
Efficit angustas nec mihi BRUMA *dies.*

Ut ut sit, constat ex utriusque Elegiae collatione, *decimam* post *nonam* esse concinnatam, atque proinde cum jam Ovidius *Samothraciam* reliquisset, ac *Bistonias* scinderet aquas, (ex vers. 48. El. IX.) *Thracica* petiturus littora, prout ad annum seq. exponemus.

ANNO {Ch. IX. U. C. DCCLXIII. / Ovidii LII. & LIII.}

P. CORN. DOLABELLA, C. JUNIO SILANO COSS.

I. CUM Ovidius ex Italia solvisset, & quidem, ut videtur, *Brundisio*, unde *tritum in Graeciam iter* erat (c), per *Adriaticum*, deinde per *Ionium* mare vectus est, ut ex locis superius in medium prolatis liquet. Postea *Lecheas* cum appulisset, ac hoc in portu navim, qua huc transvectus fuerat, reliquisset; *Isthmum* Corinthiacum pedibus transivit, atque *Cenchreis* aliam desumsit carinam. Haec docemur ex Trist. Lib. I. El. IX. collata cum El. X. Illam enim sic orditur:

Est mihi, sitque, precor, flavae tutela Minervae
Navis; *& à picta casside nomen habet*, &c.

Mox vers. 10. addit:

Illa Corinthiacis *primum mihi cognita* Cenchris (d),
Fida manet trepidae duxque comesque fugae, &c.

Elegia vero X. de tempore monens, quo hicce Tristium primus liber exaratus sit, ait ejus Epistolas esse conscriptas, aut in mediis *Adriatici* (e) maris aquis, *Aut*

(a) Lege & vers. 19.28.
(b) Scil. dies.
(c) Cicero Phil. I.
(d) Male Ciofanus hanc lectionem sollicitat, ac istius vocis loco reponendum *terris* contendit, quasi Naso non *Cenchris*, sed à sinu Corinthiaco discedens, praeter Peloponesum navigasset. Quam opinionem revincunt quae deinceps notamus.
(e) Quo nomine intelligit *Mare Superum*, proprie *Adriaticum* quoque dictum, uti & *Ionium*, Strab. Lib. VIII. p. 488. Licet ad *Ceraunios* montes desineret mare *Adriaticum*, ac inciperet inde *Ionium*, ut Noster etiam vocat Trist. L. I. El. III. vid. pag. praeced.

Aut postquam bimarem cursu *superavimus* Isthmon,
Alteraque *est nostrae* sumpta carina *fugae*.

Quae ut magis illustrentur, pauca hic adnotasse non erit inutile. Scilicet cum *Corinthus* esset *posita in angustiis atque in faucibus Graeciae, sic, ut terra Claustra* (a) *locorum teneret, & duo* (b) *maria* [scil. hinc. *Ionium*, inde *Aegeum*] *maxime navigatione* (c) *diversa paene conjungeret, cum pertenui discrimine* (d) *separarentur*, ut habet Cicero (e): Ideo, ut brevior (f) & expeditior fieret in Asiam navigatio, naves sinum petebant *Corinthiacum*, in quo *Lecheae* erat portus, hincque aliquando plaustris transvehebantur per Isthmi * angustias in sinum *Saronicum*, in quo *Cenchreae* portus. Hoc vel ex *Plinio* discere licet, qui Lib. IV. c. 4. CORINTHIACUS, ait, *hinc, illinc* SARONICUS *appellatur Sinus*: *Lecheae hinc, Cenchreae illinc, angustiarum termini; longo & ancipiti navium ambitu, quas magnitudo plaustris transvehi prohibet*. Nec aliter Strabo Lib. VIII. *Ad Schoenuntem*, scribit, *portum angustissima Isthmi tellus est, qua navigia transvectantur*, &c.

Verum & saepe naves per Isthmum non trahebantur, sed in portu *Lecheo* stabant, dein aliae *Cenchreis* assumebantur, uti vel *Nasonis* exemplum evincit. Quod etiam *Philo* confirmat, *Flacci* Andrum Insulam exsilii locum petentis iter describens: *Trajecto*, inquit, *Ionio sinu legebat oram usque Corinthum. —— Ibi transmisso Isthmo à Lecheo Cenchreas navale Corinthiorum, —— ascensaque parva Oneraria solvere coactus*, &c.

II. Ad Ovidii Navigationem ut redeamus; is postquam *Cenchreis* altera cum Navi solverat, per *AEgaeum* mare vectus est; atque, ubi primum in Hellespontiacas venisset aquas, flexit in laevum cursus, & Insulam *Imbriam* appulit; tandemque *Samothraciam* petiit Insulam. Haec ipsemet graphice pingit Trist. Lib. I. El. IX. ubi de navi, quae *Corinthiacis primum sibi cognita Cenchris*, ait vers. 15-20.

Quae simul AEoliae mare *me deduxit in* Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in laevum cursus: & ab Hectoris (g) *Urbe*
Venimus ad portus, Imbria *terra, tuos*. . .

Inde

(a) Vellejo quoque Lib. I. c. 3. Corinthus dicitur *Claustra Peloponesi continens*.

(b) Hinc Corinthus Antiquis dicta *Bimaris*, uti Horatio Lib. I. Ode VII. ac Ovidio Fast. Lib. IV. vers. 501. Quin & *Isthmus* ipse *Bimaris* Nostro vocatur, non solum ea Eleg. X. Lib. I. sed & Metam. Lib. VI. vers. 419. 420. &c.

(c) Sic, non vero *navigationi*, legendum censeo; cum Ciceronis mens sit, *maria* illa longe à se invicem dissita esse, quando iter ab uno ad alterum navigio fit.

(d) Quinque scil. millium spatio, uti docent Mela Lib. II. c. 3. Plinius Lib. IV. c. 4.

(e) Orat. II. in Rullum.

(f) Vid. Philostr. Sophist. Lib. II. p. 551. Ed. Lips.

* Qui locus *Diolcos* exinde vocabatur, quod naves per eum ex uno in alterum mare traherentur, notante Cl. Is. Vossio ad Melae Lib. II. c. 3. De *Diolco* vide Hesichium

(g) Pessime *Ciofanus* legendum, *ab Actoris urbe*, censet, cum haec fuerit in *Elaea* Urbs, at illa debuerit ad AEgaeum mare stare; sicut ex toto Poëtae contextu liquido patet; cumque absurdum sit cum *Ciofano* dicere, Ovidium à sinu Corinthiaco praeter Peloponesum navigasse, uti sup. notavimus. Ista vero *Hectoris Urbs* videtur eadem ac *Ilium*, cujus ille *Deus*, seu *Heros* erat, quod vel *Athenagoras* Apol. docet: Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰλιεὺς Θεὸν Ἕκτορα λέγει. Unde est, quod *Hector* in *Iliensium* Nummis repraesentetur Alias cum *Ilium*, etiam Novum, aliquot stadiis ab ora maritima abesset, dici potest, *Ophrynium* hic à Poëta subindicari, quod ad mare situm; & ubi erat *Lucus Hectoris in loco conspicuo*, Strab. L. XIII. p. 889. quin & in hujus Oppidi Nummis habetur *Hectoris* caput. Qualem possidet gaza Ill. Comitis Pembrochiae, &c.

Inde levi vento Zerinthia (a) littora *nacta*,
Threiciam *tetigit feſſa carina* Samon.

Ab hac deinde Inſula *Samothracia* noſter cum nova rurſus Navi *Thraciae* littora appulit, & poſtea pedibus iter per *Biſtonios*, iſtius regionis populos, fecit. Ibidem enim ſubjungit, vers. 21-23.

Saltus ab hac terra *brevis eſt* Tempyra *petenti*:
Hac *Dominum* tenus *eſt illa* (Navis 2.) *ſecuta ſuum*.
Nam mihi Biſtonios *placuit pede carpere* campos.

Tempyra nempe, prout ex aliquot etiam codicibus MSS. legendum, locus erat ad *Thraciae* littus, ut vel *Livii* locus modo indicatus probat: *Inde*, ait, *Aeniorum fines*, *praeter Apollinis*, *Zerinthium quem vocant incolae*, *Templum ſuperant. Aliae anguſtiae circa Tempyra excipiunt*, (*hoc loco nomen eſt*) *non minus confragoſae*. Hinc autem Noſter exſilii locum itinere pedeſtri petens debuit *gelidam Thracen*, & *opertum nubibus Haemon* tranſire, Epiſt. 5. Lib. IV. ex Ponto, vers. 5.

Illa vero Navis ſecunda, qua Naſo à portu *Cenchreo* vectus erat ad Inſulam uſque *Samothraciam*, hinc iterum ſolvens pergit per Helleſpontum in Euxinum mare ad exſilii Ovidiani locum. Ejus curſum Noſter ibidem exhibet à vers. 24-42. quibus varia deſcribit loca littoribus appoſita, quae Navis erat ſuo in curſu praetervectura. Priores tantum hîc tranſcribendi, quod elucidatione egeant:

Helleſpontiacas illa reliquit (b) *aquas*.
Dardaniamque petit *auctoris nomen habentem*, &c.

Neque praetereundi ſunt poſtremi ejuſdem Elegiae verſus à 45.

Vos quoque, Tyndaridae, *quos haec colit inſula*, Fratres,
Mite precor duplici *numen adeſte* viae.
Altera namque parat Symplegadas *ire per arctas*;
Scindere Biſtonias *altera puppis* aquas.
Vos facite, *ut ventos*, *loca cum diverſa petamus*,
Illa ſuos habeat, *nec minus iſta ſuos*.

Ex quibus 1. confirmantur, quae modo diximus de *tertia* Navi, quam Ovidius in Samothracia rurſus aſcendit, ut Thracica peteret littora, per Biſtonias aquas navigaturus, dum altera Navis erat Pontum aditura. 2. Exinde patet, hanc Elegiam à Noſtro concinnatam, cum adhucdum verſaretur in illa Inſula, quae *Tyndaridis fratribus*, hoc eſt, Caſtori & Polluci conſecrata fuit.

III. *Exſilii* porro *locum* Ovidius eadem Elegia nobis indicat, hoc pro ſecunda Navi votum fundens, vers. 41. 42.

(a) Scil. littora *Samothraciae*; quae ſic dicebantur à ſpelunca quadam, *Zerinthus* nomine, ea in Inſula *Cabirorum* myſteriis ſacrata: vide Bochart. Geograph. Sacr. P. II Lib. I. c. 12. Ut in vera hujus loci lectione haerere docti viri non debuerint· Quin & in *Aeniorum* finibus Apollo, *Zerinthium quem vocant incolae*, Templum habuit, teſte Livio Lib. XXXVIII. cap. 41. cujus locum Cl. Heinſius in Notis profert.

(b) Cl. Nicol. Heinſius notat, uno Cod. haberi *relegit*, ſeque putare *peregit*, aut quid ſimile legendum. „Nam, addit, quomodo *reliquit* Helleſpontum, quae Dardanium & Lam„pſacum & Abydum in ipſis Helleſponti faucibus ſita aditura ſit? Verum regeri poteſt, Poëtam hoc loco, ſive licentia Poëtica, ſive ex uſu vulgari, largiori ſenſu *Helleſpontiacas aquas* vocare eam maris AEgaei partem, quae circa *Samothraciam* erat, idque confirmari ex vers. 15-20. ſuperius prolatis. Deinde obſervare eſt, quodcumque verbum hic legatur, id non in praeterito, ſed vel praeſenti vel futuro tempore reponendum eſſe; ſiquidem Navis tum in Samothraciae portu adhucdum erat, cum Noſter haec ſcriberet, ut invicte probant vers. 45-50. Mallem igitur *relinquit*, quam *relegit*, vel etiam *relinquet*, ſicut & vers. ſeq. *petet*.

A quibus adveniat MILETIDA *sospes ad* URBEM
Offensi quo me compulit ira Dei.

Tomos nimirum indigitare voluit, ut ex Lib. III. Eleg. IX. liquet: ubi eundem locum describens, ait vers. 3-6.

Huc quoque Mileto *missi venere* coloni,
Inque Getis Grajas constituere domos.
Sed VETUS *huic* NOMEN, *positaque* antiquius Urbe,
Constat ab Absyrti *caede fuisse, loco.*

Deinde, recitata hujus *Absyrti* fabula, quomodo nempe *Medea* soror eum interfecerit, ac divulsa ejus membra per agros dissipaverit, addit vers. 33. 34.

Inde TOMIS *dictus locus hic; quia fertur in illo*
Membra soror fratris consecuisse *sui.*

Graece vero ΤΟΜΙΣ in vulgaribus Libris Straboni (a) dicitur ac Constantino Porphyrogenetae (b); etsi apud illum legisse videatur Stephanus ΤΟΜΕΥΣ, sicut jam Cl. Nic. Heinsius observavit. Huic etiam lectioni potius favent Nummi, in quibus saepe gignendi casu ΤΟΜΕΩΣ Urbis nomen signatur cum Metropoleos dignitate: ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ. ΤΟΜΕΩC. At in aliis Gentile nomen legitur, ΤΟΜΙΤΩΝ, seu ΤΟΜΕΙΤΩΝ; quemadmodum & Noster latine TOMITAS habet.

Urbs autem illa, TOMI numero plurali apud Plinium dicta, in Pontico littore Thraciae, seu in *Euxini littore Ponti*, sita fuit, & quidem cis *Danubium*, at non longe ab ejus *Ostiis*; prout vel ex Nostro licet intelligere, Trist. Lib. II. vers. 189-200.

Solus ad egressus *missus septemplicis* Istri,
Parrhasiae gelido virginis axe premor.
Jazyges, & Colchi, Metereaque turba, Getaeque,
Danubii *mediis vix* prohibentur *aquis*, &c.
Hactenus EUXINI *pars est Romana* SINISTRI *.
Proxima Bastarnae Sauromataeque *tenent.*
Haec est Ausonio sub jure novissima, vixque
Haeret in Imperii margine † terra tui.

Deinde tutiorem exsilii locum rogat Augustum,
Ne timeat Gentes, *quas non bene* submovet Ister.

Eadem constant ex Trist. Lib. III. El. IV. vers. 45-50. El. X. vers. 5-8. 53-56. Lib. IV. El. IV. vers. 55-64. Lib. V. El. II. vers. 61-64. El. VII. Eleg. X &c.

Illuc tandem pervenit, postquam, ut Trist. Lib. II. El. II. vers. 7. ait:

Plu-

(a) Geogr. Lib. VII.
(b) Lib. II. Themat. II.
* Scil. *Tomitae ad maris Euxini laeva positi* fuerunt, ut ipsemet ait Trist. Lib. IV. El. X. vers. 97. atque El. VIII. vers. 41-42.
Vita procul patria peragenda sub axe Boreo,
Qua maris Euxini terra sinistra jacet.
Ab antiquis *Axenum* esse dictum prodit El. IV. vers. 55, 56.
Frigida me cohibent Euxini *littora* Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus *ille fuit*, &c.
Lege Trist. Lib. V. El. X. vers. 13. 14.
† Idem est ac, quod Lib. V. El. II. vers. 31.
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
Sustinet, &c.
Ita & Lib. II. ex Pont. Ep. VII. vers. 65-68. &c.

Plurima sed pelago, terra*que pericula passus.*

Unde Trist. Lib. IV. El. I. queritur *vere prius flores*, &c. numerari posse,

Quam mala, quae toto patior jactatus in orbe,
Dum miser Euxini littora laeva peto.

Vide quoque El. X. vers. 107-110. Lib. V. El. II. vers. 29.

IV. Ante vero quam Ovidius *Tomos* petiisset, & cum adhuc in itinere esset, *priorem Tristium Librum* Romam misit. Hoc probant quae ad superiorem An. N. XI. diximus, & quod Noster El. I. Librum alloquens habet, vers. 41. 42.

Carmina secessum scribentis & otia quaerunt:
Me mare, me venti, me fera jactat hiems.

At in Pontum vix venerat, cum *Librum* II. Augusto scripsit, ut sua defenderet crimina, quibus eo pulsus fuerat, atque ut mitius exsilium paulloque propinquius peteret.

Quin etiam paulo post adventum Elegias *Libri* III. conscripsit. Hinc est quod El. II. sic orsus:

Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris:

addit vers. 15.

Dum tamen & terris dubius jactabar & undis,
Fallebat curas aegraque corda labor.
Ut via finita est, & opus requievit eundi;
Et poenae tellus est mihi tacta meae;
Nil nisi flere libet, &c.

Idem ex El. III. patet, quam aeger *Uxori* scripsit; praesertim ex vers. 5-10.

Quid mihi nunc animi dira regione jacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec Coelum patior, nec aquis assuevimus istis, &c.

Nec ulla est, ut paucis dicam, quae possit ad alium, praeterquam primum exsilii, annum referri. Imo XII. circa *vernum* Æquinoctium exaratam esse, ex prioribus constat versiculis:

Frigora jam Zephyri minuunt: annoque peracto
Longior antiquis visa Maeotis hiems:
Impositamque sibi, qui non bene pertulit Hellen, (a)
Tempora nocturnis *aequa* diurna *facit*, &c.

Elegia porro proxime sequens XIII. Nasonis *Natali*, hoc est, XX. Martii die, cantata est:

Ecce supervacuus (quid enim fuit utile gigni?)
Ad sua Natalis *tempora noster adest.*
Dure, quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum, &c.

Ex quibus, uti & sequentibus, simul patet, hunc esse primum *Natalem*, quem Ovidius in exsilii loco celebraverit.

Silenda vero hîc non est *Perilla*, cui Elegia VII. inscribitur. Eam nonnulli putarunt Ovidii *filiam* esse, quod vers. 18. in vulgaribus Editionibus Poëta de se scribat:

Utque pater natae, duxque comesque fui.

N 2 At

(a) Aries nempe, cujus signum Sol ingrediebatur Martii XXIII. juxta Nostri calculos, Fast. Lib. III. vers. 849-852. At nonnisi tribus abhinc diebus *Æquinoctium* signat, vers. 877.

At licet hanc probaremus lectionem, possemus tamen cum *Tan. Fabro* (a) sic Nostrum interpretari, ut hoc modo significet, se nimirum Perillae studia (de quibus superius) fovisse; se illi itidem, ut patres solent, ducem & comitem ad praeclara studia nitenti fuisse. Deinde variant admodum Codd. MSS. & loco, *pater natae*, quatuor habent, *pater nemo*, totidem, *utque patet venae*, alii aliter, notante Cl. Nic. Heinsio. Praeterea nihil est toto in carmine, quod vel innuere possit, *Perillam* hancce fuisse Nasonis filiam, quae cum suo conjuge in Africa fuit, cum Noster anno superiore ad finem vergente in exsilium abiret; & quae proinde vix potuerit hoc tempore Romae sedere *dulci cum matre*, (vers 3.) quam etiam Poëta ne verbo quidem ceu caram sui conjugem salutat.

V. Hoc pariter anno potuit *Liber* scribi, cui titulus Ibis, ex ficto nimirum illius viri nomine, quem eo Carmine devovet, quod lingua Nostrum ejusque conjugem morderet, ut indicat vers. 11-16. Etenim sic orditur:

Tempus ad hoc, Lustris jam bis mihi quinque peractis,
Omne fuit Musae carmen inerme meae, &c.

Quibus aetatem designat, qua fuit in exsilium missus, ut ad superiorem annum exposuimus.

VI. Cum hoc anno Tiberius *AEdem Concordiae* dedicaverit, *inscripto suo & fratris Drusi, vita pridem functi, nomine*, juxta Dionis (b) testimonium; atque Ovidius ejusdem *AEdis*, ceu jam consecratae, meminerit ad XVI. Januarii diem *Fast. Lib. I.* vers. 637-650. hinc iterum liquet error Cl. *Bucherii*, existimantis *Fastos* Anno U. C. DCCLIX. editos fuisse.

Hac occasione data supervacuum non erit, *Suetonii* locum de istius Templi dedicatione agentem elucidare, siquidem doctissimis viris ansam errandi praebuit. Scilicet Historicus ille cum narrasset, (c) Tiberium *à Germania in Urbem post biennium regressum, triumphum, quem distulerat, egisse*; addit inter ea, quae Tiberius post perfecerit, & dedicationem *Concordiae AEdis*, item *Pollucis & Castoris*, & quidem *de manubiis*. Unde sequeretur pro Suetonii rationibus, utramque *AEdem* anno citissimum U. C. DCCLXV. quo Triumphus ille ductus, dedicatam fuisse. Idem forte quis putaret ex Nostro confirmari, cum recitata caussa cur primum à *Furio* votum fuerit *Concordiae* Templum, *mox exponens quamobrem iterum à Tiberio fit AEdes huic Deae consecrata, sic canat, vers. 645-650.

Caussa recens *melior*: *passos* Germania *crines*
Porrigit auspiciis, *Dux venerande*, *tuis.*
Inde triumphatae *libasti* munera Gentis;
Templa*que* fecisti, *quam colis ipse*, *Deae.*
Haec tua constituit Genetrix * *& rebus & ara*,
Sola toro magni digna reperta Jovis.

Quibus manifestum quidem est, Tiberium, de Germania jam triumphata, atque etiam de ejus Triumphi manubiis AEdem Concordiae construxisse. At vero haec sunt

(a) Epist. XXXVIII. Lib. I.
(b) Lib. LVI. p. 586.
(c) Sueton. in Tib. c. 20.
* Livia nempe Augusto nupta, Tiberiique mater, de qua Noster Trist. Lib. II. vers. 161.
Livia *sic tecum sociales compleat annos*,
Quae, nisi te, nullo conjuge digna fuit.
Et ex Ponto Lib. II. Ep. VIII. vers. 29.
Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est, &c.

sunt de Triumpho intelligenda, quem ille pluribus ante haec annis ducto, scil. An. U. C. DCCXLVII. quo ipsemet cum Pisone Consul iterum, ipsisque *Kalendis Januariis Templum Concordiae sibimet ipsi reficiendum injunxit, ut suo & Drusi nomine id inscriberet, ac deinde triumphavit*, narrante Dione (a) Suetonius ergo videtur duos confundere Tiberii Triumphos. Sed de his jam satis.

Anno {Ch. xi. U. C. dcclxiv. Ovidii liii. & liv.

M. AEMILIO LEPIDO, T. STATILIO TAURO COSS.

I. AD hunc annum attinet IV. *Tristium Liber*, quem Romam misit, cum in Ponto *sollicitae jaceret novus incola Sedis*, El. I. vers. 85. Deinde liquido indicat, VI. ac VII. Eleg. secundo exsilii anno conditam esse. Illa enim, vers. 19. 20. ait:

Ut patria careo, bis frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.

Quibus significat, se haud ante hujus anni Autumnum id carmen scripsisse; siquidem ab anno U. C. DCCLXII. exspirante, quo patria pulsus est, *uva bis pressa* dici non potuit, nisi demum post hujusce anni vindemias. Elegia vero VII. scribit, vers. 1. 2.

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter, &c.

Ut haec etiam nequiverit ante vernum hujus anni tempus canere, quo Sol ex antiquorum calculis novum anni cursum redintegrabat, cum jam *Piscium* subiisset signum. Etenim, ut Noster habet Fast. Lib. I. vers. 39.

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus.

Anno {Ch. xii. U. C. dcclxv. Ovidii liv. & lv.

GERMANICO CAESARE, C. FONTEIO CAPITONE COSS.

I. QUINTUS Tristium Liber superiorem proxime secutus (b) huic anno venit ascribendus. Elegia certe III. concinnata fuit die *Baccho* sacra:

Illa dies haec *est, qua te celebrare Poëtae,*
(Si modo non fallunt tempora) Bacche, *solent*, &c.

Ea autem erat *tertia post Idus Martias*, seu XVII. mensis Martii, ex Fast. Lib. III. vers. 713. 714.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
Bacche, *fave Vati*; *dum* tua festa *cano*.

Elegiam vero X. scriptam *tertio* exsilii anno fuisse diserte Auctor docet, sic exorsus: N 3 Ut

(a) Lib. LV. p. 553.
(b) Eleg. I. init.
Hunc, *quoque de Getico, nostri studiose*, Libellum
Littore, praemissis quatuor *adde* meis.

Ut sumus in Ponto, ter *frigore constitit* Ister:
Facta est Euxini *dura* ter *unda maris*, &c.

Quae hiemem hujus ineuntis anni designant. Eadem tempestate exarata est Elegia XIII. ubi querens se mente & corpore aegrum esse, addit vers. 5. 6.

Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Sed quod non modico frigore laesit hiems.

II. Cum Noster amicos, quibus plerasque Librorum nomine Tristium Elegias misit, non ausus esset veris interpellare nominibus, ne illis ingratum foret officium, aut noceret; (Trist. Lib. III. El. III. vers. 63-68. Lib. V. El. IX. vers. 31-34. Lib. III. ex Ponto Ep. VI. vers. 45-55.) tandem hoc anno aperte coepit illis Epistolas inscribere, quas IV. Libri, *Ex Ponto* in vetustissimis codicibus dicti, complectuntur. De quorum titulo discrepante ab illo *Quinque* priorum sic El. I. Lib. I. vers. 15-20.

Invenies, *quamvis non est miserabilis index*,
Non minus hoc [opere] *illo triste*, *quod ante dedi.*
Rebus idem, titulo differt: *& Epistola cui sit.*
Non occultato nomine missa docet, &c.

Quibus addere lubet hasce Epistolas ordine temporis editas non esse, ipsomet fatente Lib. III. El. IX. vers. 51-53.

Nec Liber ut fieret, *sed uti sua cuique daretur*
Littera, *propositum curaque nostra fuit*:
Postmodo collectas, *utcumque sine ordine*, *junxi*.

Primum quidem librum *Bruto* transmittens, ait Ep. I.

Naso Tomitanae jam non novus *incola terrae*
Hoc tibi de Getico littore mittit opus.

Attamen Ep. II. Fabio Maximo, *hiemem* modo *quartam* exsilii memorat, vers. 27. 28.

Ille me pugnantem cum frigore, *cumque sagittis*,
Cumque meo fato, quarta *fatigat* hiems.

Atque Ep. VIII. *Autumnum* itidem *quartum* jam initum indicat, vers. 27. 28.

Ut careo vobis Stygias detrusus in oras,
Quatuor Autumnos *Pleïas orta facit.*

Quibus hujusce anni *Autumnus* ac subsequens *hiems* manifeste designantur. Etenim cum Ovidius *Autumno* anni U. C. DCCLXII. Roma discesserit, *quartus* ab illo *Autumnus* nequit alius, praeterquam hujusce anni, in quo versamur, intelligi. Hoc autem loco Noster notat *Autumnum* per *Ortum Pleiadum*, sed ortum *Acronicum*; at Virgilius eandem anni partem designat per Pleiadum occasum, sed *Cosmicum*: prout viris doctis (a) jam observatum. Pleiades vero, juxta Plinium (b) occidebant III. Idus Novembris.

III. Hoc itidem anno exeunte Triumphum de Pannoniis Dalmatisque à Tiberio ductum esse, constat inter recentiores doctrina temporum celeberrimos. Quod paucis ostendisse, proposito nostro consentaneum erit, cùm *Ovidius* illum aliquot Epistolis Libri II. ex Ponto laudet.

Igi-

(a) Gassendi Instit. Astron. Lib. I. c. 20. & ante illum Joan. Sacro de Bosco Sph. C. III. Ad quem locum Clavius: „ Tempore, ait, Autumni, sole videlicet existente in Scorpio, oriuntur Pleiades vesperi sub solis occasum, id est, Chronice.

(b) Lib. II. c. 47. Lib. XVIII. c. 25. 31. &c. vide sup. pag. 81.

Igitur *Vellejus Paterculus* testis oculatus cum Lib. II. C. 104. narrasset, se ab adoptione *Tiberii* missum cum eo Praefectum Equitum in Germaniam, coelestissimorum ejus operum, *per annos continuos novem*, spectatorem & adjutorem fuisse: deinde cap. 121. scribit, Tiberium ex Germania *in Urbem reversum, jam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatisque egisse triumphum.* Isti autem *novem anni*, ab anno U. C. DCCLVII. & quidem *V. Kal. Julias*, quo die Tiberius ab Augusto fuit adoptatus, deducti, si labentes duntaxat intelligantur, ut plane judicio Cl. virorum debent; hinc necesse erit, ut Triumphus ille hoc anno U. C. DCCLXV. jam adulto & ad finem vergente ductus sit.

Cl. Bucherius (a) illos *novem annos* veluti labentes assumens, eosdem ad sextum aut quintum mensem promovet, atque proinde colligit, Triumphum illum vix ante Decembrem aut Novembrem hujusce anni potuisse duci. Alibi (b) tamen observat, Ovidium in Triumphi descriptione canere, platearum *saxa* silicesve *roratis erubuisse rosis* (c). Unde ipsi videtur, *Vernum saltem anni tempus, si non AEstatis, satis indicari.*

Verum 1. nihil est necesse, ut Ovidium adeo stricte de *rosis* ipsis, vel vernis, vel aestivis, interpretemur; cum possit de *floribus* in genere intelligi, quemadmodum Trist. Lib. IV. El. II. de Triumpho, quem de Germania augurabatur, canens, ait vers. 47. 50.

Hos super in curru, Caesar, victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui;
Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum;
Undique jactato flore *tegente vias.*

2. *Rosae* fuerunt non modo vernae ac aestivae, sed & *hibernae*, quae vel ex AEgypto afferebantur, vel in ipsa Urbe Roma educabantur, uti vel ex *Martiali* patet Lib. IV. Epig. XXIX. Lib. VI. Epig. LXXX. & Lib. XIII. Epig. CXXVII.

Praeterea aliud argumentum, quo *Bucherius* (d) ipse Triumphi annum confirmat, illam quoque loci Ovidiani interpretationem convellit. „Germanicum, ait „ Cl. vir, nonnisi *exacto consulatu* (quem scil. hoc anno gerebat) in Galliam Ger- „ maniamve Belgicam ab Augusto missum, asserit Suetonius Calig. Cap. VIII. „ Quorsum tam sero? Nisi quod tum primum Tiberius a Germania rediisset, de „ Pannoniis Dalmatisque demum triumphasset, ejusque triumpho Germanicus „ tunc Consul interfuisset, &c. Nec sane videtur Tiberius potuisse exercitum in Germania adhuedum rebellante sine Duce relinquere antequam copias in hiberna deduxisset.

Tandem cum Ovidius nusquam istius Triumphi meminerit *Lib. I. ex Ponto*, quem supra vidimus haud ante hibernum hujus anni tempus editum fuisse: hinc conjectare licet, Poëtam vix ante hujus anni finem de Tiberii Triumpho audivisse, atque proinde hunc vix ante hiemem esse ductum. Nisi dicamus, Nasonem dum Epistolas Lib. I. colligeret, satisque ad justum volumen haberet, illas ad sequentem librum servasse, quibus Triumphum laudabat.

IV. Ut ut sit, cum nihil certi hac in re definire valeamus, satis fuerit autumasse, Poëtam potuisse citissimum sub hujus anni exitum memorare Tiberii Triumphum, praesertim Epist. I. Lib. II. Haec enim scripta videtur ubi primum de

(a) Belg. Roman. Lib. III. C. 3.
(b) Fod Lib. C. 2. §. 13. pag. 103.
(c) Lib. II. ex Pont. Ep. I. vers. 36.
(d) Belg. Rom. Lib. III. C. 3. §. 8.

de illo nuncium acceperat; siquidem cum sic exorsus esset:

Huc quoque Caesarei *pervenit fama* Triumphi,
Languida quo fessi vix venit aura Noti;

addit, vers. 19-22.

Gratia, Fama, *tibi: per quam spectata* Triumphi
Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, NUPER *visenda coisse*
Innumeras Gentes ad Ducis ora sui, &c.

Nec male hiemalem tempestatem designant, quae postea canit, vers. 25.

Tu mihi narrasti, cum multis lucibus *ante*
Fuderit assiduas *nubilus Auster* aquas,
Lumine coelesti Solem fulsisse serenum,
Cum populi vultu conveniente die.

Qui dies *serenus* sub aestatem nihil miri tulisset.

Quod porro subjungit:

Atque ita victorem, *cum magno vocis honore*,
Bellica *laudatis* dona dedisse *viris*:

illustratur ex Velleji verbis, quae Lib. II. c. 121. ea subsequuntur modo de hoc Triumpho prolata: *Quem*, ait, *mihi fratrique meo, inter praecipuos donis adornatos viros, comitari contigit.* Suetonius itidem scribit, Tiberium triumphantem *prosecutos* esse *etiam Legatos, quibus triumphalia ornamenta impetrarat.*

V. Unde simul, ut hoc addamus, intelliguntur, quae Noster *Messalino* scribit Epist. II. eundem memorans Triumphum, vers. 81-84.

Ipse [Tiberius] *super currum placido spectabilis ore*
Tempora Phoebea virgine nexa tulit.
Quem pia VOBISCUM proles *comitavit euntem*,
Digna parente suo, nominibusque datis, &c.

Messalinus nempe ex illis erat Legatis, quibus ornamenta triumphalia fuere data, ob res in bello Illyrico praeclare gestas, ut nominatim Vellejus (a) de ipso testatur Messalino; quique adeo Tiberium in pompa triumphali *euntem* * *comitavit.* Hunc ipsum honorem adhuc tangit vers. 91. 92.

Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti,
Venit honoratis laurea *digna comis.*

Sic nimirum legit Cl. Nic. Heinsius, priorem versum de Tiberio intelligens, qui Messalino lauream ante diem decreverit. Verum malim, cum Codices varii sint, de ipso Augusto locum intelligere, per quem, non vero per Tiberium, ceu summam rerum gerentem laurea S. C. Ducibus decreta est. Idcirco sic potius istum legerem versiculum:

Hunc colis ante DEUM, *per quem decreta merenti*
Venit, &c.

Ut

(a) Lib. II. c. 112.

* Cujus vocis loco male Cl. Nic. Heinsius *ovantem* reponendum arbitratur, quod Tiberius ob res bello Germanico gestas *& ovans & curru urbem ingressus est*, scribente Suetonio. (Lib. III. c. 9.) Atqui is hoc loco de rebus loquitur à Tiberio gestis An. U. C. DCCXLV. ac subseq. quo tempore Tiberium *ovasse* tradit quoque Vellejus Lib. II. c. 96. ac Dio Lib. LV. p. 549. quod non erat confundendum cum Triumpho viginti post annis ducto, & quidem ob res Pannonicas, &c. non vero Germanicas.

Ut Ovidius hoc loco, non secus ac centum aliis a), Augustum sub *Dei* nomine indigitet, quem *ante* alios, & praecipue coluerit Messalinus. Hunc enim sensum totus contextus requirit.

Illa vero *pia proles*, quae cum Messalino aliisque Ducibus Tiberium in pompa triumphali prosecuta est, nulla certe alia, praeterquam *Germanicus* à Tiberio adoptatus, Drusoque parente naturali, uti & titulis nominibusve *Caesaris* ac *Germanici*, dignus. Ei enim, ut habet Dio (b), decreta sunt *insignia triumphalia*, (*quod & aliis etiam Ducibus datum*) *ac Praetorii honores*. Hinc quod Ovidius Ep. I. canit, in eidem Triumphi pompa Germanicum suas habuisse partes, vers. 49. 50.

Pertulit huc idem nobis, Germanice, *rumor*,
Oppida sub titulo nominis *isse* tui.

At *Drusum* Tiberii filium naturalem una quoque cum patre triumphasse, ex Dione disci perperam asserit laudatus Nic. Heinsius. Dio enim modo narrat, decretum tunc *Druso* fuisse, *etsi is in belli nulla parte fuerat*, *ut in Senatum*, *priusquam allectus in eum Ordinem esset*, *veniret*, &c. nulla de triumpho mentione facta.

Denique notare est, eandem Epist. II. *bieme* scriptam fuisse, indicari vers. 93-96.

Felices, *quibus hos licuit spectare triumphos*,
Et Ducis ore Deos aequiparante frui.
At mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi,
Terraque pacis inops, *undaque* vincta gelu.

Anno { Ch. XIII. U. C. DCCLXVI.
Ovidii LV. & LVI. }

C. SILIO CAECINA, L. MUNATIO PLANCO COSS.

I. Etiamsi supra concesserimus, aliquam *II. ex Ponto Libri* partem ad praecedentem annum alligari posse: Nihilo tamen minus nobis omnino videtur, ipsum Librum jam collectum nonnisi hocce anno fuisse editum Romamque missum; quod *prioris* etiam pars aliqua sub illius anni exeuntis *biemem* exarata fuerit, prout jam ante vidimus.

II. Neque ad aliud tempus referendus est *tertius ex Ponto Liber*, quo etiam pluries praedictum Tiberii Triumphum memorat, Epist. I. III. IV. Hac vero notat, se *anno* circiter, postquam ductus ille fuerat, scribere. Etenim *opus* Rufino mittens, quod de eodem *Triumpho* carminibus condiderat, (vers. 3-6. &c.) ait, vers. 53-60.

Caetera certatim de magno scripta triumpho
Jam pridem *populi suspicor ore legi*, &c.
Non ego cessavi, *nec fecit inertia* serum:
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, *properataque carmina fiunt*,
Factaque eunt ad vos, annus * abisse *potest*.

O Hie-

(a) Praeter loca superius indicata, vide ejusd. Lib. Epist. III. vers. 68. Ep. VIII. vers. 2. 52. 76. &c.
(b) Lib. LVI. pag. 582.
* Confer. Lib. IV. ex Pont. Epist. XI. vers. 15. 16.
Dum tua pervenit, *dum Littera nostra recurrens*,
Tot maria ac terras permeat, annus abit.

Hieme autem ea se canere innuit, vers. 33. 34.

Pectora sint nobis nivibus glacie*que licebit*,
Atque hoc, *quem patior*, frigidiora *loco*, &c.

Illud autem *opus* de Tiberii Triumpho, quod hoc anno Romam misit, jam Noster molitus erat, cum Lib. II. Ep. V. scriberet, ex vers. 27-35.

Nuper *ut huc magni pervenit fama* Triumphi;
Ausus sum tantae sumere molis opus, &c.
Quod si forte Liber *vestras* pervenit *ad aures*
Tutelam mando sentiat ille tuam.

Quae si cum illis Lib. III. Ep. IV. vers. 53-60. conferantur, haud immerito videbuntur & hoc anno scripta. Etsi vero Liber ille temporum injuria perierit, plurima tamen Ponticae Nostri Epistolae nunc superstites exhibent, quae non parum ejusdem Triumphi pompam, atque ipsam Historiam illustrant.

III. Cum vero Poëta Lib. III. Ep. II. exararet, jam vernaculam Tomitarum *Linguam* didicerat, vers. 40.

Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.

At Trist. Lib. V. El. IX. vers. 36-38.

Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hic ego sum; *quia non intelligor ulli*:
Et rident stolidi verba Latina Getae, &c.

Elegia tamen XII. vers. 57. 58. ait:

Ipse mihi videor (a) *jam dedidicisse Latine*:
Jam didici Getice Sarmaticeque loqui.

Illa autem *Getica* Tomitarum lingua quid ex Graeca mixtum habuit, quod Coloni ex Mileto Graeci Tomos condiderant: Trist. Lib. III. El. IX.

Hic quoque sunt igitur Grajae (*quis crederet*?) Urbes,
Inter inhumanae nomina barbariae.
Huc quoque Mileto * *missi* venere Coloni, &c.

Hinc est quod Trist. Lib. V. El. II. canit vers. 67. 68.

Nesciaque est vocis quod barbara Lingua Latinae;
Graja*que quod* Getico *victa* loquela *sono.*

Et Eleg. VII. vers. 9-12.

Turba Tomitanae *quae sit regionis*, *& inter*
Quos habitem mores; *discere cura tibi est*?
Mista *sit haec quamvis inter* Grajosque Getasque;
A male pacatis plus trahit ora Getis, &c.

IV. Addamus & hic observationem illustrando ejusdem Lib. III. ex Ponto Epist. II. loco, ac *Cottae*, cui inscribitur, *Generi* (b) necessariam. Scilicet Ovidius de hujus Cottae *moribus* loquens, addit vers. 105-108.

Quos Volesus patrii *cognoscat* nominis auctor;
Quos Numa maternus *non neget esse suos*:

AD-

(a) Vide Trist. Lib. III. El. XIV. vers. 45-50. quae eodem sensu sunt accipienda.

* Trist. Lib. V. El. X. vers 33.
Hos quoque, *qui* geniti Graja *creduntur ab* Urbe,
Pro patrio cultu Persica bracca *tegit.*

(b) De quo agens Theodor. Ryckius varie errat, Not. ad Tacit. Ann. III. c. 2. T. II. p. 57——.

ADJECTI*que probent genitiva ad nomina* COTTAE;
Si tu non esses, interitura domus.

Quibus Noster significat, *Cottam* ex *Valeriorum Messalarum* Gente per patrem ortum trahere; quippe Gens sua ab antiquo *Volesi* * stemmate nomen derivabat, & qui primo *Volesii* & *Volusii* fuerant dicti, postea & *Valerii* sunt vocati, ut recte Cl. Nic. Heinsius notavit. At male mox addit, Ovidium vers. 107. innuere, Cottam *adoptione in Aureliam Cottarum familiam transisse* (a). Etenim Noster clare docet Lib. IV. ex Ponto Ep. ult. Cottae *matrem* ex ista Cottarum Aurelia familia procreatam fuisse, vers. 41-44.

Te tamen in turba non ausim, Cotta, *silere;*
Pieridum lumen, praesidiumque Fori.
Maternos Cottas *cui* Messalas*que paternos*
Maxima nobilitas ingeminata dedit.

Igitur eum *Cottae* pater esset *M. Valerius Messala Corvinus*, celeberrimus ille Orator, de cujus morte supra diximus ad An. U. C. DCCLVII. Mater vero ab Aurelia Cottarum Gente, quae *Numam* Regem habebat auctorem, descenderet; hinc est quod Ovidius priore loco dicat, *Cottas* adjectos esse ad hujus Cottae nomina *genitiva*, hoc est, huncce Messalae filium praeter *paterna* nomina tulisse quoque *Cottarum* nomen, quod nempe receperat à *matre*, ut saepe apud Romanos fiebat.

Idem porro *Cotta* Nasonis amicus post *Messallini* fratris sui mortem dictus quoque cognomine *Messalinus* fuit. Rem aperit Vellejus (b) de illo *Val. Messalino* loquens: *Qui vir*, ait, *animo etiam quam Gente nobilior, dignissimus qui & PATREM CORVINUM habuisset, & cognomen suum* (NB.) COTTAE FRATRI *relinqueret* †. Inde est quod ille soleat à Tacito (c) *Cotta Messallinus* dici.

Ad *Valerium Messalinum*, qui frater *Cottae* natu maximus videtur, Ovidius scribit Lib. I. ex Ponto Ep. VII. Lib. II. Ep. II. Illâ de Patre jam mortuo canit, illum olim Poëtam Nostrum inter amicos habuisse, vers. 27.

Nec tuus *est* Genitor *nos inficiatus* amicos,
Hortator studii caussaque faxque mei, &c.

Mox de *Cotta* ejus fratre subjungit:

Adde quod est frater *tanto tibi junctus amore,*
Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem, *nec dedignatus* amicum *est*, &c. (d)

Paria scribit ad eundem Lib. II. Ep. II. vers. 99-104. ubi & illum laudat ob gratiam, qua valebat apud Augustum, ac paternam eloquentiam, cujus fuerat haeres, vers. 49-54. O 2 Ad

* Rutilius in Itinerario. *Volusi* habet:
Qui Volusi *antiquo derivat stemmate nomen;*
Et reges Rutulos, teste Marone refert.

(a) Quod & nuperrime Cl. Brouckhuysen affirmavit, not. ad Tibul. & paulo ante Theod. Ryckius Not. ad Tacit. T. II. p. 58. sequuntur. scil. Scholiasten. Persii ad Sat. II. v. 72. cujus locum profert. Ryckius ibid.

(b) Lib. II. c. 112.

† Ex quo loco patet, *Messalinum* jam obiisse, cum Vellejus haec scriberet, id est, ante XVI. Tiberii annum. De ejus morte vid. Plin. lib. XXXII. c. 10.

(c) Annal. Lib. II. c. 32. L. IV. c. 20. Lib. V. c. 3. Lib. VI. c. 5. 6. 7. Lib. XII. c. 22. Ita & Plin. Lib. X. c. 22. *Sed, (quod constat) Messalinus Cotta, Messalae Oratoris filius*, &c. Lib. XXXII. c. 6. eum vocat *Consularem.*

(d) Lege & vers. 55-60.

Ad *Cottam* vero est ejusdem Libri Ep. VIII. & Lib. III. Ep. II. ac V. qua *juvenis* Ovidio dicitur, vers. 7.

Legimus, *ô* juvenis, patrii non degener oris,
Dicta tibi pleno verba diserta Foro, &c.

V. Sed ut ad Nasonis Operum seriem redeamus, *Libri IV. ex Ponto Epist. IV.* hoc certissime anno ad exitum vergente missa est *Sex. Pompeio*, cui de *Consulatu* gratulatur, quem anno gesturus erat proximo. Fingit enim Famam sic se allocutam fuisse, vers. 17.

Consule Pompejo, *quo non tibi carior alter*,
Candidus & felix proximus annus *erit*.

Deinde vers. 23. addit:

Ergo ubi, *Jane biceps*, *longum* reseraveris annum,
Pulsus & à sacro mense December *erit*;
Purpura Pompejum *summi velabit honoris*, &c.

Ille autem *Sextus Pompejus* anno subsequenti U. C. DCCLXVII. *Consul* annum fascibus aperuit; quare haec Epistola ad eum jam designatum Consulem missa, antequam *Decembri* successisset *Januarius*, ad huncce annum U. C. DCCLXVI. exeuntem omnino pertinet. Ante vero hanc Epist. scripserat & ejusdem Libri primam, quae non modo ordine, sed & tempore alias eidem scriptas praecessit, ut liquido patet ex vers. 1-20.

Accipe, Pompei, *deductum carmen ab illo*,
Debitor est vitae qui tibi, Sexte, *suae*.
Qui seu non prohibes à me tua nomina poni,
Accedet meritis haec quoque summa tuis, &c.

Pompejus ille jam ante maximis Ovidium prosecutus fuerat beneficiis, ipsomet Poëta teste, vers. 23.

Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
Nec mihi munificas arca negavit opes, &c.

Idem confitetur, ac pluribus verbis prosequitur Ep. XV. vers. 3-20. Ubi & Pompeji facultates recenset.

ANNO {Ch. XIV. U. C. DCCLXVII. / Ovidii LVI. & LVII.}

SEX. POMPEJO, SEX. APULEJO COSS.

I. SEXTO POMPEJO jam Consulatu fungenti Epistola V. Libri IV. ex Ponto inscripta est. Idcirco necesse est, ut hoc ineunte anno concinnata fuerit; vel si superiore exeunte, nonnisi tamen hoc ad Consulem pervenerit. Alterutrum indicant haec Ovidii carmina, quibus tamen prior sensus convenientior mihi videtur:

Ite, *leves Elegi*, *doctas ad* Consulis *aures*;
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via *est*; *nec vos pedibus proceditis aequis*:
Tectaque brumali *sub* nive *terra latet*.
Cum gelidam Thracen, *& opertum nubibus* Haemon,
Et maris Iönii *transieritis aquas*;

Lu-

Luce *minus* decima * *dominam venietis in Urbem*,
Ut festinatum non faciatis iter, &c.

deinde vers. 17-24. supponit, fore ut POMPEJUS jam Consulatus officiis occupatus sit, cum ad eum haec Epistola pervenerit:

Aut reget ille suos dicendo jura Quirites,
Conspicuum signis cum premet altus ebur, &c.

II. Epistola VI. certissimo temporis charactere notatur, morte nimirum *Augusti*, hoc anno dic *Sextilis* XIX. defuncti, atque *Sexennio* exsilii Nasonis; uti jam ad An. U. C. DCCLXII. N. III. (a) indicavimus. Scil. Noster canit vers. 5. 6.

In Scythia nobis quinquennis Olympias *acta est*:
Jam tempus Lustri *transit in* alterius.

Quibus ostendimus significari, tum *alterum Lustrum*, seu *sextum* exsilii Ovidiani annum modo inchoatum fuisse, cum Noster ea scriberet. Quod subsequentes de Augusto, ceu nuper mortuo, confirmant vers. 15-18.

Coeperat Augustus *deceptae ignoscere culpae*;
Spem nostram terras deseruit*que simul*
Quale tamen potui de Coelite, *Brute*, recenti
Vestra † *procul positus* Carmen *in ora dedi*, &c.

Quae docent *recens* Augustum decessisse ac in *Divos* relatum esse. Ut Ovidius vix ante *Septembris* finem haec ad Brutum mittere potuerit; cum Noster testetur se jam ante Poëma de Augusto *Divis* jam adscripto vulgavisse. Imo jam loco indicato docuimus, vix ante *Decembrem* ea fuisse conscripta.

III. Eadem Epistola Naso de *Fabii Maximi* morte conqueritur, vers. 9-14.

Certus eras pro me, Fabiae *laus*, Maxime, *Gentis*,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis *ante preces*; *caussamque ego*, Maxime, mortis
(*Nec fueram tanti*) *me reor esse tuae*, &c.

At ne hac invidia Nasonem oneremus, vera istius mortis caussa ex Historicis aperienda. Tacitum (b) audiamus primum, haec scribentem: „Haec atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti: & quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis conscius, & comite uno FABIO MAXIMO, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam, &c. Quod MAXIMUM uxori MARCIAE aperuisse: illam Liviae: C. Navum (c) id Caesari. Neque multo post, exstincto MAXIMO (dubium an quaesita morte) auditos in funere ejus MARCIAE gemitus semet incusantis, quod caussa exitii marito fuisset. Dubium autem illud Taciti solvit Plutarchus (d), qui cum istis similia tradidisset; addit: *Venientem igitur*, *de more*,

* Scil. significat, Epistolam, postquam in Italiam perlata fuerit, *decem* circiter diebus potuisse *Brundisio* ad Urbem pervenire. *Horatius* certe cum iter non festinaret, XIV. diebus Roma *Brundisium* petiit, ut ipsemet describit Lib. I. Sat. 5. Attamen Cicero *Brundisii* degens Epistolam ab Attico Romae scriptam *septimo* summum die accepit. Etenim ait, Lib. ad Att. XI. Ep. 21. *Accepi VI. Kal. Sept. litteras à te datas XII. Kal.* Nisi mendum in numeris existimemus cubare.

(a) Pag. 82. seq.

† Idcirco illud Ovidii Poëmatium, quod & cum pluribus aliis interiit, diversum fuit ab illo *Getice* in eundem Augusti obitum scripto, Lib. IV. ex Ponto Ep. 13. vers. 19-40.

(b) Annal. Lib. I. cap. 5.

(c) *Gnarum* legit Lipsius.

(d) Lib. περὶ ἀδολεσχίας.

mane Fulvium (a) *& solitum illud dicentem* Ave, *Caesar resalutavit*, Vale, *inquit*, *Fulvi. Atque ille id intelligens, domum se illico subduxit, & vocata uxore: Rescivit*, *inquit*, *Caesar*, *non siluisse me arcana*; *ideo mori mihi decretum est*, &c.

Quod dein subjungit Plutarchus, *Marciam* nempe *accepto gladio seipsam viro coram interemisse*, confutatur à Tacito, qui diserte testatur, eam vixisse, & auditos ejus gemitus in funere mariti, uti jam pridem Lipsio notatum. Taciti vero hac de re testimonium omnino confirmat Ovidius Fast. Lib. VI. fine; quod opus tribus abhinc annis edidit. Ibidem enim ad ultimum *Junii* diem de Templo *Herculis Musarum*, quod *Marcius Philippus* (b) restituit, agens, de *Marcia* tanquam adhucdum in vivis loquitur, vers. 801-808.

— *Sic Clio: clari monumenta* Philippi
Adspicis: unde trahit Marcia *casta genus.*
Marcia *sacrifico deductum nomen ab* Anco;
In qua par facies nobilitate sua.
Par animo quoque forma suo respondet in illa:
Et genus, & facies, ingeniumque simul, &c.

Quibus patet, *Marciam*, Fabii Maximi conjugem, *à Marcio Philippo*, qui *Herculis Musarum* Aedem refecit, descendisse, sive fuerit ille Marciae *avus*, sive *pater*. Eum vero Torrentius aliique viri docti asserunt fuisse *Marcium Philippum*, Augusti *vitricum* (c). At Noster clare prodit, *Materteram*, non vero *Matrem* Augusti, nuptam illius Aedis Restitutori (d) fuisse. Subjungit enim, vers. 809. 810.

Nupta *fuit quondam* matertera *Caesaris* illi.
O decus, ô sacra foemina digna domo!

Unde simul intelligitur, cur Ovidius Lib. I. ex Ponto Epist. II. suam laudans uxorem, dicat, eam *Marciae*, sicut & ante *Materterae Caesaris* dilectam fuisse, uti supra (e) notavimus. Quod nempe *Marcia* matrem, vel saltem aviam habuerit *Materteram* Augusti.

Alius est insuper locus, hic non praetereundus, quo Noster indicat, suam uxorem ex *Fabii Maximi* familia fuisse, ac *Marciam* summopere coluisse; scil. Lib. III. ex Pont. Ep. I. vers. 75-78.

Hoc domui *debes*, de qua censeris, *ut illam*
Non magis officiis, *quam probitate*, *colas.*
Cuncta licet facias, *nisi sis laudabilis*, uxor,
Non poterit credi Marcia culta *tibi.*

Iis addendum, errare Lipsium, cum ad Tacitum notat, Marciae maritum esse *Fabium* illum *Maximum*, qui Consul fuit anno Urbis DCCXLII. (capit. nimir.) Ve-

(a) Sic male pro *Fabium* semper habet.
(b) Sueton. Lib. II. cap. 29. ad quem vide Torrentii Not. ubi plures laudantur Scriptores, quibus id Templum fuit memoratum, uti & Nummi, quibus *Hercules Musarum* signatur. Martialis Lib. V. Epigr. 50. docet *Porticum* huic Templo adjunctam à *Marcio Philippo*, pro more, fuisse:
Vites, *censeo*, Porticum Philippi:
Si te viderit Hercules, *peristi.*
Adde *Plin.* Lib. 35. c. 10. *Zeuxidis manu Romae Helena est in Philippi Porticibus.*
(c) De quo *Sueton.* Lib. II. c. 8. ut qui post Julii Caes. necem *Consularis* esset.
(d) Idem videtur ac ille, qui *Tribunus-Plebis* initio belli Civilis Pompejani: *Caes.* de B. C. L. I.
(e) Pag. 50.

Verum hujus filius ille nobis omnino videtur, quod Lib. I. ex Ponto Ep. II. ad ipsum *Fabium* scribat, vers. 133. seqq.

Ille ego (sum) qui duxi *vestros* Hymenaeon *ad ignes*;
Et cecini *fausto* Carmina *digna toro.*
Cujus te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, *Domino qui nocuere suo*, &c.

Inde liquet, *Fabium* huncce tunc demum uxorem duxisse, cum jam Noster *Carmina* condere soleret; siquidem in ejus honorem *Epithalamium* cecinit. Quod in Consulem Anni U. C. DCCXLIII. (Varroniani) vix cadere potest; eo minus, quod illum Ovidius *juvenem* vocat, qui tamen his temporibus jam *senex* foret, si XXII. ante annis Consulatum gessisset: Lib. II. ex Ponto El. III. vers. 55.

Scilicet indignum, Juvenis *rarissime*, *ducis*
Te fieri comitem stantis in orbe Deae.

Immo *Fabius* Ovidii amicus aliquot post Nostrum annis natus est, ut mox tradit,* vers. 69-72.

Movit amicitiae tum te constantia longae;
Ante tuos ortus *quae mihi coepta fuit.*
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus:
Quodque tibi in cunis *oscula prima dedi*, &c.

III. Epistola quoque VIII. ejusdem Libri IV. ex Ponto post Augusti obitum scripta est *Suillio*, qui Nasonis privignam duxerat uxorem*. Ibidem enim *Germanicum* alloquens, ait vers. 63. 64.

Et modo, *Caesar*, Avum, *quem virtus addidit astris*,
Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.

Germanicus nempe adoptatus à Tiberio, quem Augustus adoptaverat, *Avum* habuit Augustum. Illud autem *modo* significat, & hanc Epistolam, & ipsum in Augusti mortem opus, sub hujus anni finem, vel summum sub proximi principium, fuisse condita.

IV. Mortuo itidem Augusto Noster ea inseruit, quae leguntur *Fast. Lib. I.* ubi Poeta *Carmentam* de Romano Imperio vaticinantem sic inducit à vers. 531.

Et penes Augustos *patriae tutela manebit.*
Hanc fas Imperii fraena tenere domum.
Inde nepos natus*que* Dei (*licet ipse* recuset)
Pondera coelesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris;
Sic Augusta *novum* Julia *numen erit.*

Ex quibus perspicuum fit, quantopere Cl. *Norisius* (a) erraverit, dum asseruit, Ovidium *Libros Fastorum exsulem scripsisse*, *vivente adhuc Augusto*. Etenim 1. *Nepos ille natusque Dei*, qui licet recusaret, mox tamen Imperii pondera tulit, nullus certe alius praeterquam *Tiberius* adoptione *filius* Augusti, jam *Divis* annumerati, ac ideo *nepos* Julii Caesaris, inter *Deos* utique consecrati. Ipse etiam *Tiberius*, ut Tacitus (b) testatur, perplexa & obscura oratione Imperium à se primum rejicere voluit, nec id se accipere simulavit, nisi postquam Senatus precibus ursisset. Quod & Suetonius paucis narravit (c): *Principatum*, ait, *quamvis neque oc-*

* Vide vers. 9-12. & sup. pag. 50.
(a) De Cenot. Pisan. p. 201.
(b) Annal. Lib. I. init. (c) In Tib. C. XXIV.

occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumta, diu tamen RECUSAVIT (NB.) *impudentissimo animo*, &c. Vellejus vero testis coaevus rem suo more, id est adulatorie, sic tradit, Lib. II. c. 124. *Una tamen velut luctatio Civitatis fuit; pugnantis cum Caesare Senatus Populique Romani, ut stationi paternae succederet: illius, ut potius aequalem civem, quam eminentem liceret agere Principem. Tandem magis ratione, quam honore victus est: cum quidquid tuendum non suscepisset, periturum videret. Solique huic contigit, paene diutius recusare Principatum, quam, ut occuparent eum, alii armis pugnaverant.* Eodem Ovidius respicit Lib. IV. ex Pont. Ep. 13. ut ad annum proximum videbimus.

2. Poëta ibidem haud obscure designat *Liviae* in familiam *Juliam* & nomen *Augustae* adoptionem, Augusti testamento factam, teste Tacito, qui, Augusti morte narrata, subjungit (a): *Nihil primo Senatus die agi passus*, (Tiberius) *nisi de supremis Augusti. Cujus testamentum inlatum per virgines Vestae, Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam, nomenque Augustae assumebatur.* Idem tradunt Vellejus (b), & Suetonius (c), confirmantque Nummi, Augusto jam defuncto cusi, Liviam sub illo JULIAE AUGUSTAE nomine repraesentantes.

ANNO { Ch. XV. U. C. DCCLXVIII. Ovidii LVII. & LVIII.

DRUSO CAESARE, C. NORBANO FLACCO COSS.

I. EPISTOLAM 13. Lib. IV. ex Ponto *sexta hieme* sui exsilii a Nasone scriptam, superius (d) ex vers. 40. docuimus, hancque temporis notam a prava Eminentiss. Norisii interpretatione vindicavimus. Illa autem *hiems* proxime mortem Augusti sequebatur, ut ibidem obiter diximus, patetque ex his Poëtae de suo Carmine Lingua *Getica* concinnato vers 19-28.

Ah pudet! & Getico scripsi sermone Libellum:
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratare mihi, coepique Poëtae
Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quaeris? Laudes de Caesare dixi.
Adjuta est novitas numine *nostra* Dei.
Nam patris *Augusti docui* mortale *fuisse*
Corpus; in aetherias numen *abisse domos:*
Esse parem virtute patri, *qui fraena coactus*
Saepe recusati *ceperit* Imperii, &c.

Ecce Poëta non modo *Augustum* jam functum ac consecratum isto laudaverat Libro, sed & Tiberium ejus successorem, ad cujus fictam alludit modestiam, qua is velut coactus, & querens miseram onerosamque sibi injungi servitutem, imperium recepit, uti doceri à Tacito ad superiorem annum N. 4. observavimus. Igitur cum mox Ovidius addat, vers. 39. 40.

—— *Sed me jam, Care, nivali*
SEXTA *relegatum* BRUMA *sub axe videt:*

Hinc

(a) Annal. Lib. I. c. 11.
(b) Lib. II. c. 75.
(c) In Aug. c. 101.
(d) Pag. 82 & 83.

Hinc manifestum est, Epistolam hancce *hieme*, quae proxime Augusti obitum secuta est, *Caro*, itidem Poëtae *, missam à Nostro fuisse, id est, vel anno superiore desinente, vel hoc incipiente, quod magis mihi placet. Vix enim Naso tot Carmina & Latine & Getice exarare ante superioris anni finem potuisset, quot ante vidimus ab ea conscripta, ex quo noverat, Augustum decessisse, scil. ab exeunte citissimum *Septembri*. Praeterea monet Severum Epistola II. se his temporibus rarius quam ante scripsisse; vers. 23-30.

Da veniam fasso; studiis quoque fraena remisi:
Ducitur & digitis littera rara *meis*, &c.

II. AEstate vero hujusce anni Naso *Epistolam X.* ejusdem Libri IV. *Albinovano Pedoni* † dedit, cum sic exordiatur:

Hic *mihi Cimmerio* bis tertia *ducitur* aestas
Littore, *pellitos inter* agenda *Getas*.

Scilicet Ovidius anno U.C. DCCLXII. ad finem vertente, ut supra demonstravimus, *relegatus* est; adeoque *sexta* ab hoc termino *aestas* in medium annum U.C. DCCLXVIII. certissime cadit. Sub initium vero *aestatis* ea fuisse calamo mandata exinde discimus, quod Noster dicit, *sextam* hancce *aestatem*, quae ipsi tum ducebatur, *agendam* sibi inter Getas esse.

Anno {Ch. xv. U. C. dcclxix. / Ovidii lviii. & lix.}

T. STATILIO TAURO, L. SCRIBONIO LIBONE COSS.

I. Nulli praeterquam huic anno assignanda venit *Epistola IX. Lib. IV. ex Ponto*, quam Ovidius *Graecino* Consuli in posteriorem anni partem designato misit, exoptans ut ea posset Romam ante venire, quam ille Fasces assumsisset Consulares, vers. 3-6.

Missaque Di faciant Auroram occurrat ad illam,
Bis senos Fasces *quae tibi* prima dabit.
Ut, *quoniam sine me tanges Capitolia* Consul,
Et fiam turbae pars ego nulla tuae;
In Domini subeat partes, *& praestet amici*
Officium jusso littera nostra die.

Deinde tempus, quo *Graecinus* Consul futurus erat, patet ex vers. 57-60.

Altera laetitiae, *nec cedens caussa priori*,
Successor *tanti* frater *honoris erit.*
Nam tibi finitum summo, *Graecine*, Decembri
Imperium, Jani *suscipit ille* die, &c.

Significat nempe Poëta, *Graecinum* Consulatu functurum ad finem usque *Decembris* fuisse, moxque *fratrem* Kalendis *Januariis* ei successurum. *Frater* autem ejus Ovidio dicitur Flaccus vers. 69. 75. qui merito doctis compluribus viris jam dudum visus est L. POMPONIUS FLACCUS anni proximi U.C. DCCLXX. Consul ordinarius in Fastis signatus. Alius quidem *Flaccus* Consulatum anno U. P C.

* Vide ibid. vers. 1. 11. 12. 43 46. ac Epist. XVI. vers. 7. 8. unde liquet, Carum de *Hercule* Poëma scripsisse, atque Nasonis sodalem fuisse.
† Is tunc temporis *Theseida* condebat, vers. 71-76.

C. DCCLXVIII. gessit. Verum is ex *Norbanorum* Gente fuit, ille vero *Nasonis* amicus, ac *Graecini* frater, ex *Pomponiis* erat. Hoc nos docet antiquus Lapis a Cl. Reinesio (a) vulgatus, qui inscribitur C. POMPONIO C. F. GRAECINO PRAEF. URB. &c. Probat & Tacitus (b) id *Graecini* cognomen in *Pomponiorum* familia fuisse, narrans anno U.C. DCCCX. sub Neronis Principatu *Pomponiam Graecinam*, *insignem foeminam Plautio*, *qui ovans se de Britanniis retulit*, *nuptam* esse. Unde Reinesio *Graecinus*, illo Lapide signatus, videtur filius ejus *Graecini* (c), qui Cos. An. U. C. DCCLXIX. L. Pomponium Flaccum Cos. An. U. DCCLXX. fratrem habuit, sororem (d) *Pomponiam Graecinam*, Plautii Triumphalis uxorem. Ita & doctissimus Norisius (e) de L. Pomponio Flacco Syriae Praeside: *Is*, inquit, *gesserat Consulatum An. U.* DCCLXX. *Pomponio Graecino fratri semestri Consuli suffecto successor datus*; quorum fratrum Magistratus laudat *Ovidius Lib. IV. de Ponto El. IX.*

Aliud insuper argumentum ex Inscriptionis fragmento mutuamur, quod apud Ill. Ciampinum Romae asservatum Cl. *Henricus Copes* Sylva Ducensis Senator ad Amplissimum *Cuperum* Daventriensem Consulem, ac summis pluribus aliis muneribus tam egregie functum misit, Epistola Romae An. Ch MDCLXXXXV. data, cujus apographum eruditissimus ac amicissimus Vir *Eduard. Holthenus* Ultrajectinus mecum communicavit, & quod postea apud Cl. *Fabrettum* (f) integrius legimus. Id sic se habet:

GELOS DIVI AVGVSTI L. EX DEC...
POST MORTEM FILII SVI NO....
FECIT ET DEDIC....
IIII. NONAS MAIAS T. STATILIO TAVRO
P. POMPO....

Jam vero *Sisenna Statilius Taurus* Cos. ordinarius cum *P. Libone* An. U C. DCCLXIX. Tacito (g) & Dioni (h) notatur, Fastique suffragantur. Igitur ille qui hoc fragmento cum Tauro signatur, quique ut satis clare apparet, dictus fuit POMPONIUS, eodem anno suffectus Consul est, in locum forte *Libonis*; nec alius videtur, quam *Pomponius Graecinus* Ovidii amicus, ac *L. Pomponii Flacci* frater.

(a) Syntag. Insc. p. 435.
(b) Annal Lib. XIII. c. 32.
(c) At is ex Insc. seq. Dictus P. (non C.) *Pomponius*. Mirum vero Doctiss. Reinesium L. C. existimare, pro PRAEFECT. VRB. legendum, PRAEFECT. FABRûm; atque in *Praef. Fabrûm* convenire caetera viri munia, Scil. X. VIR. STL. IV, &c. Nec certe alio probaret exemplo, *Consulis* filium, &c. tam infima dignitate, ac *Praef. Fabrûm*, unquam functum esse.
(d) *Filiam* potius dicendum erat, ut recte *Ryckius* ad illum Taciti loc. censet, tum ob aetatem *Graecini* & fratris ejus, utriusque his temporibus Coss. tum ob *quadraginta* annos, quibus post *Juliae* Drusi filiae necem superfuisse, testis est Tacitus. Etenim ista *Julia* dolo Messalinae sublata An. U. C. DCCXCV. Unde ad annum DCCCX. de quo agit ibidem Tacitus, elapsi XV. anni At ulterius adhuc, & ad annum usque U. C. DCCCXXXV. vitam produxit. Additis enim XL. ad illum DCCXCV. fiunt DCCCXXXV. Ut recte Historicus ille notaverit, *Longaevam* huic Pomponiae aetatem fuisse. Si vero ea natalem vel ipsum annum U C. DCCLXX. quo Pomponius Flaccus Consul fuit, habuisset; tum anno U C. DCCCXXXV. jam annos modo LXV. nata fuisset, &c.
(e) De Epochis Syro Maced. Dis. III. Cap. IV. p. 166. Edit. Lipsi. at 142. Edit. Flor.
(f) Synt. Insc. p 701. n. 224.
(g) Annal. Lib. II. c. 1.
(h) Lib. LVII. p. 612.

ter. Dolendum est, quod omnia ejus nomina, legi non potuerint. *Taurum* porro ibidem memoratum eundem esse cum hujus anni Consule, facile colligitur ex alio Lapide integro, penes eundem Ill. *Ciampinum*, quem ipse Cl. Copes etiam descripsit, ac Cl. Fabretti (a) vulgavit, quem vero Centumviri Municipii Augusti Vejentis in honorem illius *Gelotis* D. Augusti Liberti consecrarunt GAETULICO ET CALVISIO SABINO Coss. hoc est, anno U. C. DCCLXXIX.

An autem *Graecinus*, suffectus Consul, fuerit *Semestris*, ut Cl. Norisio visum, definiri certo nequit. Etenim licet sub Augusto solerent Consules suffecti esse *Semestres* à *Kal. Juliis* ad finem usque anni; attamen res haud constanter eodem modo se habuit Tiberio Principe. Is, teste Dione (b), quosdam Coss. *ad longius*, *alios ad brevius temporis spatium designabat*: *itemque nonnullos etiam citius*, *quam constituisset*, *loco movebat*; *aliis*, *ut diutius in Magistratu essent*, *concedebat*, &c. Inde est, quod in fragmento Fastorum Municipalium apud Gruterum (c) signantur Coss. *suffecti*, quidam VII. ID. MAI. alii KAL. JUL. alii KAL. OCT. Immo cum ex 1°. Lapide *P. Pomponius* jam IIII. NON. MAI. Consul fuerit, inde corruit omne opinionis Norisianae fundamentum; nec verisimile videtur, eum Consulatu abiisse ante Decembris finem.

II. Ea, quamvis prolixa, non videbuntur tamen supervacua, cum & hujus temporis Historiam, & Nasonis carmina non parum illustrent. Ex eodem instituto hîc notandum insuper venit, quod Noster eadem *Epistola* significat, utrumque scil. *Graecinum* ac *Flaccum*, Consules Tiberii gratia creatos, vers. 67-70.

Multiplicat tamen hunc *gravitas* Auctoris honorem:
Et majestatem res data dantis *habet.*
Judiciis *igitur liceat* Flaccoque tibi*que*
Talibus Augusti *tempus in omne frui.*

Tiberius enim ubi primum Caesari Octaviano *Augusti* cognomine dicto successit, idem quoque cognomen assumsit *, quod & alii postea continuo usurparunt. Nec alius, quam Tiberius hîc intelligi potest, siquidem Ovidius postea de Augusto antecessore, ceu jam defuncto & consecrato, loquitur, vers. 105-110. & 127-134. (d)

Hinc porro patet, *Flaccum* illum non esse *Norbanum* An. U. C. DCCLXVIII. Consulem; cum Tacitus testetur (e), Tiberium eo anno *primum* Comitia Consularia habuisse. Idcirco haud ante Flaccus ac Graecinus potuerunt consules à Tiberio designari: nec etiam potuit haec Nasonis *Epistola*, quam versamus, ante eadem Comitia eundemque annum scribi. Unde quae superius diximus adeo valide confirmantur, ut nullum supersit dubium, quin eadem *Epistola* hoc anno DCCLXIX. & quidem paulo ante Kalendas MAJAS, (ex Lapide sup. p. praecsd. prolato) *Graecino* jam Consuli designato, & mox Magistratum inituro ad anni forsan usque exitum, missa fuerit.

P 2 III. Ad-

(a) Syntag. Insc. p. 170.
(b) Lib. LVIII. p. 633.
(c) Insc. Thes. p. 1087. n. 1.
* Hinc & Ep. XIII. Lib. IV. Ovidius id Tiberio tribuit, vers. 25. vid. sup. p. 112.
(d) Ex quibus manifestum est, Carmen illud, jam *Augusto* vitâ functo, ac inter sidera locato, exaratum fuisse. Ut merito exinde Cl. *Joan. Vignoli* miratus sit, viro doctissimo *Ger. Vossio* visum esse, & quidem ex hoc Poëmate, Augusti Apotheosin, quam Ovidius in Exsilio cecinit, eidem Principi adhuc viventi scriptam fuisse: *de Colum. Anton. Pii*, p. 85.
(e) Annal. Lib. I. c. 81.

III. Addamus & ibidem Ovidium docere, *Pomponium Flaccum* paulo ante hoc tempus *Myſiae* (a) *Ponto*que praefectum fuiſſe, titulo proinde *Legati Propraetoris*, cum nondum Conſul fuiſſet; atque res armis praeclare in illa regione geſſiſſe. Addit enim, vers. 75-80.

Praefuit *his*, *Graecine*, *locis* MODO Flaccus; *& illo*
Ripa *ferox* Iſtri ſub Duce *tuta fuit*.
Hic tenuit Myſas *gentes in pace fideli*:
Hic arcu fiſos terruit enſe Getas.
Hic captam Troſmin * *celeri virtute* recepit,
Infecitque fero ſanguine Danubium.

Deinde ſignificat, *Flaccum* illis praefuiſſe regionibus, cum jam ipſe Ovidius eſſet in exſilio: Rogans enim ut Graecinus à fratre quaereret *loci*, ubi Noſter exſulabat, *faciem*, *Scythicique incommoda Coeli*, (vers. 81.) addit, vers. 87-90.

Haec ubi narrarit, *quae ſit mea fama*, *require*;
Quoque modo peragam tempora dura, *roga*, &c.

Et cum dixiſſet, ſe Auguſti *Natalem* Ludis in exſilio celebrare Solitum fuiſſe, ſubjungit, vers. 119. 120.

Is quoque, *quo laevus fuerat ſub* Praeſide Pontus,
Audierit *frater forſitan iſta tuus*.

Tacitus etiam dum narrat (b), *Pomponium Flaccum*, conſulatu jam functum, anno U. C. DCCLXXII. *Moeſiae* à Tiberio praefectum loco *Latinii Pandi* fuiſſe, indicat, eum & ante ibidem cum imperio fuiſſe.

IV. Neque omittendum, quod Ovidius ibidem de privilegiis ac immunitatibus canit, quibus fuerat à *Tomitis*, ac vicinis oppidis exornatus vers. 97-104.

Hoc facit, *ut miſero* faveant *adſintque* Tomitae;
Haec quoniam tellus teſtificanda mihi eſt, &c.
Nec mihi credideris: *exſtant* decreta, *quibus nos*
Laudat, *&* immunes *publica cera facit*.
Conveniens miſeris haec quanquam gloria non eſt,
Proxima *dant nobis* oppida *munus idem*.

Idem ſignificat Epiſtola XIV. qua convicia a ſe removet, quibus dicebatur *Tomitas* carminibus affeciſſe: vers. 47-54. Addit etiam ſe coronatum ab illis fuiſſe, vers. 55.

Tempora ſacrata mea ſunt velata corona,
Publicus invito quam favor impoſuit, &c.

Proculdubio carminis gratia, quod *Getice* ab eo concinnatum, ſupra vidimus.

V. Caeteras vero ejuſdem Libri Epiſtolas, cum temporis notae deſint, nobis non licet ad certum alligare annum. Patet tantum inſuper, XII. *Tuticano* poſt Auguſti obitum datam eſſe, ex vers. 39. 40. Eâ deinde poſterior eſt *decima quarta*, ut collatio docet.

AN-

(a) *Moeſia* dicitur Tacito Lib. I. c. 80. &c. uti & in Lapidibus apud Gruterum variis. Illo pag. 453. *Ti. Plautius Sylvanus* inſcribitur Claudii Caeſaris LEGAT. PROPRAET. MOESIAE. Nondum enim in duas Provincias, ſuperiorem ac inferiorem, diviſa fuerat *Moeſia*.
* Ptolemaeo eſt Myſiae inferioris oppidum.
(b) Annal. Lib. II. c. 66.

ANNO {Ch. XVII. U.C. DCCLXX.
{Ovidii LIX. & LX.

C. CAECILIO RUFO, L. POMPONIO FLACCO COSS.

I. GERMANICUM his Consulibus *ad VII. Kal. Junias triumphavisse de Cheruscis, Chattisque & Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt*, diserte tradit Tacitus (a). Idcirco haud ante hunc annum Ovidius FASTORUM Libros edidit; siquidem istius *Triumphi* meminit Lib. I. sic ipsum alloquens *Janum*, à vers. 277.

At cur pace *lates*, *motisque recluderis armis*, &c.

Mox Deus respondet:

Pace fores obdo; ne qua discedere possit:
Caesareoque diu *numine* clausus ero.

Ipseque Poëta subjungit ad Germanicum:

Dixit, & attollens oculos diversa tuentes,
Aspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat, & vestri, Germanice, *caussa* triumphi:
Tradiderat famulas jam tibi Rhenus *aquas*, &c.

Equidem jam ab anno U. C. DCCLXVIII. *Triumphus* ille de Germania eidem Principi decretus fuerat, ut ipse Tacitus ante (b) narraverat: ac proinde saltem haud ante istum annum *Fasti* fuerunt vulgati. Quod & alii characteres supra recensiti, cum de Augusti morte diceremus, comprobant. At vero non videtur Poëtae verbis consentaneum, si affirmaretur, eum ob oculos *Triumphum* modo decretum, nec adhuc ductum, his carminibus habuisse.

Alterutrum tamen seligat Lector eruditus, satis confutatus fuerit Bucherius, uti & Norisius, qui autumaverunt, *Fastos* anno U. C. DCCLIX. vel demum Ovidio exsulante, at Augusto adhucdum vivente, in lucem venisse.

Itaque Naso id opus, sua in exsilium fuga ruptum, (Trist. Lib. II. à vers. 549.) deinceps, & his quidem temporibus, absolutum, plerisque additis ac mutatis, *Germanico* Caesari inscriptum publici juris adhucdum exsulans, & paulo ante obitum, fecit. Hunc enim Principem primis Libri I. carminibus interpellat, & ad sidera tollit; sicut & aliis in locis, ac praesertim Lib. IV. ubi etiam sui meminit exsilii vers. 80.

Sulmonis gelidi patriae, Germanice, *nostrae.*
Me miserum, Scythico *quam procul illa* solo *est*!
Ergo ego? tam longas sed supprime, *Musa*, *querelas.*
Non tibi sunt moesta sacra canenda lyra.

II. Ex illis porro Lib. I. Carminibus liquet, pacem hoc tempore per Orbem fuisse compositam, ideoque JANI fores obseratas. Hoc quidem Bucherius vidit à Poëta significari, sed in eo hallucinatus est, quod rem ad annum U. C. DCCLIX. retulit. Nec rectius Eminentiss. Norisius (c) autumavit, „quae de „ Jano clauso Ovidius cecinit, pura puta Poëtae vota censenda esse, Trium- „ phum-

(a) Annal. Lib. II. c. 41.
(b) Ibid. cap. 26.
(c) De Cenot. Pis. p. 201.

„ phumque Germanico augurari; quod Libros Fastorum exsul scripserit, vi-
„ vente adhucdum Augusto. Quae sat superque ex superius discussis convelluntur, ut iis longius immorari opus non sit.

III. Praeterea valide confirmatur, FASTORUM Libros haud ante hunc annum editos esse, ex Lib. II. ubi Poëta TIBERIUM laudat ceu Templorum restitutorem, à vers. 55.

Principio mensis Phrygiae contermina matri
Sospita *delubris dicitur aucta novis.*
Nunc ubi sunt, illis quae sunt sacrata Kalendis,
Templa Deae? Longa procubuere die.
Caetera ne simili caderent labefacta ruina,
Cavit sacrati *provida cura* Ducis:
Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
Nec satis est homines; obligat ille Deos.
Templorum positor, *Templorum sancte* repostor,
Sit Superis, opto, mutua cura tui,

Hic nempe cum Ovidius notasset, *Junonis Sospitae* Templum, quod olim conterminum Aedi *Phrygiae matris*, * id est, Cybeles, dicatum *Kalendis Juniis* fuerat, ita funditus periisse quando haec scribebat, ut tunc temporis ne vestigia quidem illius Templi superessent: addit, providam *sacrati Ducis*, hoc est: Imperatoris *Tiberii* tum rerum summam gerentis curam cavisse, ne talis ruina caeteris quoque Deorum Templis obtingeret; quae proinde jam restituerat: unde Nasoni, dicitur *Templorum positor* & *repositor*.

Jam vero Tacitus (a) in hujusce anni actis haec de *Tiberio* recitat; *Iisdem temporibus Deûm Aedes vetustate aut igni abolitas, coeptasque ab Augusto, dedicavit: Libero, Liberaeque & Cereri juxta Circum maximum, quam A. Posthumius dictator voverat: eodemque in loco Aedem Florae, ab Lucio & Marco Publiciis Aedilibus constitutam: & Jano Templum, quod apud Forum Olitorium C. Duilius struxerat*, &c. En plures Deorum Aedes, quas hoc anno restitutas dedicavit *Tiberius*. Ut eo respicere prorsus *Naso* videatur.

Equidem hunc *Ovidii* locum ad *Augustum*, non vero *Tiberium*, solent non modo Commentatores, sed & alii complures doctissimi viri referre. At Noster *Augusto* jam mortuo factorum Libros certissime recensuit ac vulgavit, ut supra pluribus demonstravimus. Igitur *sacrati Ducis* nomine nullus alius venit intelligendus, praeterquam ipse *Tiberius*; siquidem eum ceu viventem laudat, ipsique mutuam Deorum curam exoptat, sicut & longaevos annos, dum subjungit:

Dent tibi Coelestes, quot tu Coelestibus, annos,
Proque tua maneant in statione domo.

IV. Si vero Poëta Noster post illum Germanici Triumphum *Fastos* ad umbilicum perduxit, ac in lucem emisit; hinc necesse fuerit, ut ante *medium* huncce annum minime decesserit. Etenim *Hieronymus* in Chronico ejus obitum refert ad an-

* Quod erat in monte Palatino, ut ipsemet Augustus testatur in monumento Ancyrano: *Aedem matris magnae in Palatio feci.* Ibidem & jam ante *simulacrum matris Deûm* fuisse, scribit Dio Lib. LXVI. ad An. U. C. DCCXI. Idcirco hallucinatur *Nardinus*, censens Ovidium de altero *Junonis Sospitae* Templo in foro Olitorio intelligendum esse, de Ant. Roma Lib. VI. c. 14. p. 398. & Lib. VII. c. 4. p. 432. Edit, Ital. in 4. vide hac de re Cl. *Boberelli* notas in celeberr. Graevii Praef. Tom. IV. Antiquit. Rom.

(a) Annal. Lib. II. c. 49.

annum Abrahae MMXXXIII. qui à Septembri superioris anni decurrebat: OVIDIUS, ait, *Poëta in exsilio diem obiit, & juxta oppidum Tomos sepelitur.* Quae proculdubio, non secus ac alia de Viris Illustribus plurima, mutuatus est à Suetonio.

Quoad Ovidii *sepulchrum* spectat, grave non erit hic apposuisse, quae Stephanus Zamosius in Analectis Daciae Antiquitatum (a) profert. „Eusebius scribit in „ Chronicis Ovidium Tomis, oppido Moesiae inferioris, esse sepultum, quod „ nunc *Tomes-Var* esse putatur, in finibus Daciae etiamsi in eo describendo varii „ sint veteres. Pontanus autem in Libro de Magnificentia, cap. 15. tradit, ex „ ore Georgii Trapezuntii, Tomitanos Scythas Ovidio Poëtae vita defuncto, „ collata e publico pecunia, propter ingenii nobilitatem tymbon magnifice stru„ xisse, ante oppidi portam, in loco maxime celebri: quamvis ille, & peregri„ nus esset, & ab Augusto Caesare proscriptus. Verum hanc utriusque conje„ cturam recentiorum experientia emendavit. Scribit enim Caspar Bruschius „ anno 1508. Ovidii sepulchrum, lapideum cameratum, epitaphioque ornatum, „ in oppido Sabaria patria Divi Martini Episcopi, esse inventum. Id oppidum „ in Pannonia superiore Ptolemaeus ponit, cujus meminit Plinius, Antoninus „ in itinerario, Ammianus & alii.

Ortelius vero, ut hoc inseramus, de *Sabaria* scribens: „Sabaria, inquit, La„ zio (b) Austriae oppidum est ad Angrum fluvium nomine *Stain.* Gaspar Bru„ schius dicit hic anno MDVIII. sepulchrum OVIDII NASONIS inventum, te„ studine magnificum, & hoc epitaphio ornatum:

FATUM NECESSITATIS LEX
Hic situs est Vates, quem divi Caesaris ira
Augusti, patria cedere jussit humo.
Saepe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra; hunc illi fata dedere locum.

At, ne de horum carminum elegantia disputemus, vix credibile videtur, Ovidium *Sabariae*, quae fuit à Tomis haud parum dissita Urbs, sepulchrum habuisse, maxime cum Hieronymus diserte scribat, eum juxta *oppidum Tomos sepultum* fuisse. Nec id verisimile efficit quod *Zamosius* subjungit: „Credo autem eum „ (Ovidium) non uno in loco constitisse, sed in Pannonias quandoque divertisse, „ ut taedium solitudinis levaret, doctorum virorum consortio, qui isthuc ex „ Italia frequentes adventabant, ubi eum tandem mors insperata oppresserit. Absurdum enim prorsus est, Ovidio licuisse tam longe ab exsilii loco divertere, vel etiam dum exsularet commercium cum aliis Romanis illuc adventantibus habuisse; siquidem hoc nusquam verbulo innuit. Verisimilior esset *Lazii* (c) conjectura de Sabaria scribentis: „Relatum, ait, est mihi denique a fide digno sene, „ Friderici tertii Caesaris aetate tumulum effossum cum ossibus, in cujus saxis „ *P. Ovidii Nasonis* adscripta fuissent. Eaque à Jauriensi Episcopo, cujus illa „ est Dioecesis, ablata esse. Ut credendum sit, exsulem Ovidium, posteaquam „ impetrata gratia, è Ponto rediisset, Sabariae rebus humanis exemptum esse, „ & sepultum.

Sed haec non secus ac illa cum Hieronymi testimonio adversa fronte pugnant; nec ullus dubito, quin illa de Nostri tumulo *Sabariae* reperto narratiuncula sit ad

(a) Cap. 4. pag. 17. ad calcem Wolfgangi Lazii Commentar. de Rep. Rom. An. 1598.
(b) Comment. Reip. Rom. Lib. XII. c. 2.
(c) Lib. cit. p. 967.

ad fabulas ex mala fraude natas ableganda. Quis etiam vix credere posset, Ovidium *Tomis* sepultum fuisse, cum animum adverterit ad haec Poëtae verba Trist. Lib. I. El. 3. vers. 61-77.

Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
Spiritus, & Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
Perque feros Manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna.
Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Non vetat hoc quisquam; fratrem Thebana peremptum
Supposuit tumido rege vetante soror.
Atque ea cum foliis & amomi pulvere misce:
Inque suburbano *condita pone* solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
Grandibus in tumuli marmore caede notis:
HIC EGO QUI JACEO TENERORUM LUSOR AMORUM
INGENIO PERII NASO POETA MEO.
AT TIBI, QUI TRANSIS, NE SIT GRAVE, QUISQUIS AMASTI,
DICERE, NASONIS MOLLITER OSSA CUBENT.
Hoc satis in tumulo est: —— ——

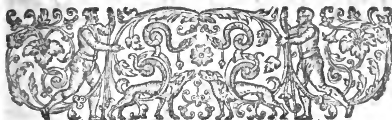
Nec certe quicquam in Nasonis operibus occurrit, quod nos ad ejus vitam ulterius promovendam cogat. Imo temporum signa superius exinde discussa huc tantum nos ducunt, hîcque prorsus deficiunt. Ut ratione testeque omnino careat, quod idem *Zamosius*(a) habet: „Mortuus (Ovidius) esse fertur ingravescente jam „ aetate, anno V. Tiberii, Kalendis Januarii, anno ab Urbe condita DCCLXXI. „ cum Servator Christus esset annos natus XXI. Neque sane V. Tiberii annus coepit, nisi die mensis Sextilis XIX. anni U. C. DCCLXX. Capitolini, seu DCCLXXI. Varroniani, quo cum currebat annus AErae vulgaris Christianae XVIII. Idcirco Zamosius scripserat, vel saltem scribere debuit, Christum XIX. non vero XXI. annos natum fuisse, illo labente, anno U. C. DCCLXXI. Capitolino nempe, ac DCCLXXII. Varroniano, cujus *Kalendis Januariis* Poëtam obiisse, gratis affirmatur. Nec certior est haec *Ciofani* assertio: „Vixit annos „ LVII. menses IX. dies XI. In exsilio mansit annos septem, & dies XXI. Periit Kal. Januarii, qua die Titus quoque Livius decessit. Omnes enim hi numeri sunt erronei, facileque ex superioribus diligenter discussis diluuntur; siquidem exinde constat, NASONEM LIX. annos, & aliquot insuper menses vixisse, atque VIII. (b) exsilii anno decessisse; ante nimirum *Septembris* initium, quo juxta Eusebiani Chronici calculos exiit annus ille Abrahae MMXXXIII. cui Hieronymus, ejusdem Chronici interpolator, OVIDII obitum assignavit.

(a) Loco sup. cit.

(b) Quod male negat Scaliger ad IX. annum deducens Nasonis exsilium, Animad. in Euseb. Chron pag. 182. & quidem invitis, quas ipsemet ante apposuit, rationibus, ut statim attento Lectori patebit.

F I N I S.

JO-

VIRO

CLARISSIMO ET ERUDITISSIMO,

&c. &c.

PETRO BURMANNO

S. P. D.

JOANNES MASSON.

En tandem Dissertatiunculam, paucarum horarum opus, licet anno praeterito promissam, ad Te mitto; ignorans tamen, an *Ovidius* Tuus cito sit in lucem proditurus, atque in eodem consilio, de Poëtae vita, à me concinnata, simul edenda permaneas. Utut sit, omnia mea Tuo & judicio & arbitrio permitto. &c. Londini vii. Id. April CIƆIƆCCXXIV.

JOANNIS MASSON DISSERTATIO

De Antiquo

VEIDII POLLIONIS

Nummo: quem Viri Celeberrimi perperam

OVIDIO NASONI

adſcripſerant.

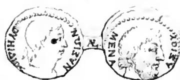
I. Uae hac de re olim in Poëtae Vita, per tranſennam & partim ex conjecturis ratiocinationibusve adverſus Viros Maximos notaveram; hîc ſeorſum mihi retractanda videntur; ut nunc tandem veritas in tuto ſummaque luce collocetur, poſt quam illud Antiquitatis Monumentum à me conſpectum, ac ad accuratius examen revocatum fuit.

II. Scilicet, ne longis utar ambagibus, cum *Romae* per aeſtatem An. 1709. degerem, maximo zelo, nec minori cura perquirebam, an adhucdum, & ubinam exſtaret ille *Nummus*, quem tot ante annis ibidem apud Ill. Matronam, *Feliciam Rondaniniae*, viderant, indeque, ceu Ovidii Nasonis nomen ac caput prae ſe ferentem, vulgaverant Viri ſupra laudes poſiti, *Nicol. Heinſius*, & *Ezech. Spanbemius*. Rem ſic inveſtiganti ſuccurrit Cl. V. *Franciſcus Blanchinus*, tum Camerarius Clementi XII. P. Honorarius, narrans idem Cimelium tunc temporis aſſervari in Muſaeo Emin. Card. Ottoboni, cui à Secretis paulo ante fuerat. Mox ejus humanitate, & ipſomet comitante, *Nummum* tractans, ſtatim facile perſpexi, nihil dubitante docto eodem viro, illum revera nebulonis cujuſdam fraude adulteratum, pro ut jam ante augurabar, fuiſſe, & tanta quidem imperitia, ut plura cernerentur artificii veſtigia, nonnullique ſupereſſent antiquarum litterarum ductus, quos *Burino*; ut vocant, eradere non potuerat, vel neglexerat; dum illo uſus inſtrumento conabatur ΝΑΣΩΝ formare, ex parte nominis ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, quae ſolummodo, Monetarii culpa, ſeu negligentia, in ipſo Nummo percuſſa primitùs erat (a). Ex poſterioribus nimirum iſtius vocabuli litteris, ΣΑΡΕΩΝ, haud difficile vafro Artifici fuit ΝΑΣΩΝ ſcalpere. Dolum ut longius proſequar, operae pretium non eſt, cum melius eundem poſſit Lector intelligere, ex *Nummi* delineatione, his praefixa, & multo quidem accuratiore, quam illa, jam dudum à viris Illuſtriſſimis divulgata.

III. Itaque vel hinc palam fit, eo in *Nummo* nihil aliud ſupplendum & legendum,

(a) Sic & ab altera Nummi parte, eandem ob cauſam, hae tantum exhibentur litterae: ΜΕΝΑ —— ΑΣΙΟΥ, quae pars ſunt integrarum vocum, ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΡΑΣΙΟΥ.

Appendix Ovidiana pag. 122

dum, quam quod in alio ejusdem generis, at integerrimo conspicitur, penes Illustrissimum Comitem *Pembrokiae* cum aliis quamplurimis & rarissimis, quemque hîc etiam repraesentamus. In hujus nempe prima facie elegantissimis litteris, uti & evidentissimis legitur: ΟΤΗΙΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, circum *Caput imberbe*, at quod aerugine sic est inductum, ut vultus haud certo dignosci possit; etiamsi censeam eum omnino esse Augusti. Ab aversa deinde parte habetur *Caput barbatum*, & laureatum, quantum licet per eandem aeruginem judicare, atque adeo ipsiusmet *Jovis*, hac signatum Epigraphe: ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΡΑΣΙΟΥ; id est, *Menander Parrhasii filius*, non vero, ut doctissimus Spanhemius supplebat & interpretabatur, *Menandri Parrhasii*.

IV. Hunc autem Nummum antea possidebat Cl. *Joh. Langhton*, apud quem eum olim descripseram; idemque proinde est, (quod dissimulare nolo, nec debeo) quem protuli, ut qui *Litteris fugientibus* nomen quoque *Pollionis* haberet. Verum in hunc errorem fueram inductus, quod *Vitam Ovidii*, aliquot post annis, delineans, in meis reperirem schedis *puncta* inter voces, ΟΤΗΙΔΙΟΣ ac ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, adnotata, quae tunc festinanter nimis scribens intellexi, ac si significarent, alias interfuisse litteras, quae haud clare legerentur; cum tamen ipsa forent extra Epigraphes circulum signata, nec aliud indigitent praeter quam quod Galli *Grenetis* vocant. Hanc igitur festinationem meam, vel, si mavis temeritatem facile postea detexi, cum eundem *Nummum* in Gaza *Pembrokiana* diligentius tractavi. Unde nunc illum summa fide curaque delineatum Lectoribus exhibeo, ut mihi libentius praeteritum condonent erratum.

V. Nihilo tamen minus Pollionis cognomen ipsimet VEIDIO fuisse, ex aliis constat *Nummis*, in eadem Urbe *Caesarea* cusis. Unum id genus Aer. primi moduli inspiciendum mihi praebuit vir Cl. *Mode*, Ultrajectinus, qui dum viveret scientiam quoque Numismaticam colebat. Illi par erat, quem *Goltzius* jam dudum vulgaverat (a), hinc cum *Augusti* Capite nudo hac epigraphe: ΟΤΗΙΔΙΟΣ ΠΩΛΛΙΩΝ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. illinc cum *Templo* octo columnarum hisque nominibus: ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΡΑΣΙΟΥ Similem, quo ad *Caput* & *Templum*, in Aere mediocri penes insignem, cum in vivis esset, Mercatorem Londinensem, nomine *Laxton*, qui eum ex *Asia*, *Smyrnave* attulerat. Verum in eo ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ modo legebatur, caeteris litteris omnino detritis. Unde est quod postea, cum Numismatica *Laxtonis* supellex in Potentissimi Ducis Devoniae Gazam transiret, nummus iste fuerit neglectus, nec amplius eum potuerim ibidem reperire. Idcirco affirmare nequeo, eandem in isto, ac in *Modeano* & *Goltziano* Nummo, Epigraphen circum caput primitus impressam fuisse, vel potius hancce: ΠΩΛΛΙΩΝ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. Hoc certe modo se legisse, Cl. *Spanhemius* testatur, circa *ignotum caput* in anteriori area Nummi aerei, (inter praeclara Augustae Christinae cimelia) cujus aversa pars idem Templum ferebat, iisdem pariter integris nominibus: ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΑΣΙΟΥ (b). Eundem Cl. *Morellius* inter *Augusti* Nummos, aeri

Q 2 qui-

(a) In August. Tab. 75. n. 23. 24. In *Goltzii* tamen *Rei Antiquariae Thes.* Col. 265. editionis *Biaei*, Typothetarum incuria male scribitur ΟΥΝΙΔΙΟΣ, &c. Cum tamen in ejusd. *Thes.* Editione prima, ab ipso *Goltzio* an. MDLXXIX. facta recte p. 166. habeatur ΟΥΗΙΔΙΟΣ ΠΩΛΛΙΩΝ.

(b) Sic haud omnino bene cum simplici Ρ, uti & ΠΟΛΛΙΩΝ, non secus ac *Vaillantius*; cum tamen ΠΩΛΛΙΩΝ fuerit scribendum; quomodo etiam *Morellius* recte habet. Nec aliter alii Nummi, Lapides ac aliquoties editi Scriptores. vid. *Dion.* Lib. LIV. p. 538. Ὀυίδιος Πωλλίων.

quidem incisos, sed nondum vulgatos, & cum ejusdem Principis Capite repraesentavit.

VI. Alium insuper *Modeano* consentientem Celeb. *Joan. Vaillant* possidebat; quem tamen ipsemet pessime sic descripsit (a): „ ΠΟΛΛΙΩΝ ΚΟΥΠΕΔΙΟΥ ΚΑΙΣΑ-„ ΡΕΩΝ. *Pollio Cupedii F. Caesarsenium*, *Palaestinae.* Caput Augusti sine laurea.

„ ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΡΑΣΙΟΥ. *Menander Parrhasii F.* Templum octo columnarum, à dextris Caduceus.

Ad eundem provocat Ill. *Spanhemius* in Noviss. Operis de *Praest. Num.* T. I. p. 54. not. marg. dum in ipso textu haec scribit: *Exstat vero in Gaza Medicea alius adhuc & singularis*, *qui hujus Menandri* Parrhasii *filii itidem meminit nummus*: *isque in eadem urbe Caesarea & sub Augusto similiter percussus*: *in quo hinc* ΠΟΛΛΙΩΝ ΚΟΥΠΕΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, Pollio Cupedius Caesariensium, *cum Augusti Capite*; *illinc Caput barbatum*, *cum inscriptione*, ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΑΣΙΟΥ, *Menander Parhasii.* Quibus in verbis plura sunt errata, ut ex superius adnotatis liquet. Nec dubium est, quin Cl. Vir aliis majoris momenti negotiis distractus ea correxerit, ex loco *Vaillantii* à se allegato, quae legebat in *Gazae Mediceae* Catalogo, quem apud eum saepius vidi; siquidem inspectum sibi Nummum fuisse, non indicat. Praeterea in schedis ipsiusmet ex sorore Nepotis, Viri docti & optimi, *Freder. Bonneti* (b), reperio eundem *Medicem* Nummum sic descriptum: „ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ „ ΚΟΥΠΕΔΙΟΣ. *Cap. Aug.* In Aversa, *Cap. barbatum*: ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΠΑΡΕΡΑ-„ ΣΙΟΥ. *Hujus Menandri* [est] *Ovidius Rondanini*, *& Pollio Reginae Succiae.* ΠΑΡ-„ ΡΑΣΙΟΥ, *in Morellio me vidisse memini*; *sed cum Templo.* Unde colligere licet, in hocce Mediceae Gazae Nummo *Pollionis* nomen haud comparuisse, idque à Cl. *Spanhemio* in sua descriptione, & quidem, ut dixi, ex *Vaillantio*, superadditum esse; atque adeo Nummum *Mediceum* omnino parem alteri *Pembrokiano*, & *Rondaniniano*, seu *Ottoboniano*, fuisse; quippe qui eadem *Capita* in utraque parte, ac isti, haberet. Caeterum hîc fateri cogor, me haud talem vidisse Nummum, quando Florentiae illam Gazam vere Regiam perlustravi. Imo quod mirum, ejusdem Custos Cl. *Sebast. Bianchi* de hoc prorsus tacet, etiamsi opportuna satis occasio eundem memorandi daretur, cum in litteris ad Ill. *Spanhemium* notas Eruditiss. *Salvini* mitteret, existimantis nomine illo in Rondanini Nummo, ΟΥΗΙΔΙΟΣ, *Vedium* potius indigitari, quam *Ovidium* (c).

VII. Utut sit, ex superius dictis sat superque patefit, ΟΥΗΙΔΙΟΣ prorsus in illis legendum Nummis, in quibus Celeberr. Viri putabant se ΚΟΥΠΕΔΙΟΣ invenisse. Nec mirari desino, quod saltem Cl. *Spanhemius*, alias Vir sagacissimus, idem non deprehenderit, cum jam non amplius *juvenis*, sed aetate maturus & admodum provectus postremam laudati Operis Editionem adornaret & augeret; dumque videret in Rondanini ac Goltzii Nummo verum illud nomen ΟΥΗΙΔΙΟΣ, atque vel ex *Goltziano* novisset, POLLIONIS cognomen una percussum, ad VEIDIUM, vel VEDIUM pertinuisse, non vero ad quemdam CUPEDIUM, ignotum & inauditum hominem.

VIII.

λίων. Lib. LVIII. p. 633. Ουηδιος Πωλλίων. Lib. LX. p. 680. Ρουφείω (Lege Ρουβείῳ) Πωλλίωνι. Lib. XLVIII. p. 365. 382. *Plut.* in Caes. f. 732.

(a) Num. Impp. Gr. in Aug. p. 4. Ed. Amst.

(b) Cujus humanissimus frater, & in Officio successor, easd. schedas mecum communicare dignatus est, cum Londini publica Regis Borussiae Negotia curaret.

(c) Vid. Addenda Tomi I. de Praest. Num. p. 719.

VIII. *Marmora* porro in iisdem nominibus Nummos imitantur. Sic in illo *Beneventi* reperto legebatur: P. VEIDIVS P. F. POLLIO CAESARE.. IMP. CAESARI AVGVSTO ET COLONIAE BENEVENTANAE; quemadmodum schedae ferebant, quas Romae V. C. *Joan. Vignoli* mecum communicavit, quaeque olim *Holstenii* fuerant. *Gruterus* quidem (a) ex *Verderii* schedis CAESAREVM (b), *Lipsius* (c) vero CAESAREM habet. At hae discrepantiae, variaeque virorum doctorum explicationes hac de voce nihil ad rem nostram faciunt. Addam modo eas conjecturis tantum suffultas, ac ex voce in Lapide haud integra, ideoque pro arbitrio suppleta, natas esse; atque melius convenire, si legamus CAESAREnsis, ut *Veidii Pollionis* PATRIA hac voce indigitetur, maxime cum in Nummis *Caesarensium* quamplurimis signetur ipsemet *Veidius Pollio*.

IX. Alius est Lapis hoc loco minime praetereundus, qui cum plures ejusdem, si non Viri, saltem Gentis *Libertos* memoret, verum proinde ejus Praenomen & Nomen, pro Romana consuetudine, nos docet; quanquam *Pollionis* cognomen adesse nequit. *Manutius* quidem, ex cujus *Orthographia Gruterus* (d) Inscriptionem profert, locum, ubi extiterit Marmor, indicare neglexit; sed ad eandem Coloniam *Beneventanam* pertinuisse, omnino videtur. Sic nempe se habet: P. VEIDIVS P. L. PHILOCLES. AVGVSTAL. BENEVENTI. GLADIATOR. D. HOC. MONVMENTVM. . . . . CAVSSA. SIBI. ET. SVIS. FACIVNDVM. CVR. P. VEIDIO. P. L. PHILODAMO. FRATRI. ET. VARIAE. PRIMAE. VXORI. ET P. VEIDIO. P. L. PHILOTIMO. FRATRI ET. VEIDIAE. P. L. MATRI. En quater eodem modo id nomen VEIDIVS scribitur. Nec aliter mihi occurrit *Terracinae* in medio circiter muro ad Portam Romanam; ubi perspicue legi — VEIDIVS Q. F. — VINIVS Q. F. quamvis caetera tegeret arbor ficus ex muro surgens, quae tanti non videbantur, ut longiorem ibi moram facerem, scalamque adhiberem; satis habens, veram exinde prioris nominis scripturam observasse.

X. Nostra pariter caussa haud parum confirmatur marmoreo *Ephesi* Monumento (e) Π. ΟΥΗΔΙΟΥ ΑΒΑΣΚΑΝΤΟΥ, quod erexerat ΟΥΗΔΙΟΣ ΑΒΑΣΚΑΝΤΟΣ, quodque Latine itidem erat inscriptum, uti haec docent: P. VEDIVS ABASCANTVS, & alia ejusdem familiae nomina: P. VED. NICEPH. VEDIAE P. F. PAVLINAE. Inde enim manifestum est, quod si nomen Graecis enunciatum litteris, ΟΥΗΔΙΟΣ, Latine VEDIVS erat, sic quoque Grae-

(a) Inscr. p. CCXXVII. n. 3.

(b) Quo nomine Ill. *Norisius* de Cenotaph. Pis. p. 54. intelligit *Curiam* Augusti honori, ac Coloniae Beneventanae ornamento, aeque ac commodo extructam; Romano quidem, sed novo nomine, *Caesareum* nuncupatam à P. *Veidio Pollione*, illo scil. ut censet, qui Eques Romanus, & ex Augusti amicis, erat, &c. *Dio* Lib. LIV.

(c) Not. ad Tacit. Ann. Lib. III. c. 64. ut nimir. significetur, *Pollionem Augusto & Coloniae suae effigiem Caesaris Imp. dedicasse*. Hunc quidem morem statuas effigies certis diis consecrandi, nolim inficiari, quem Cl. *Cuperus* etiam adoptavit & probavit, (de Harpoc. p. 123.) quemque aliae confirmant Inscriptiones, uti illa *Gruteri* p. 85. n. 1. Ancyrana in P. *de Montfaucon*. Pal. Gr. p. 162. &c. Adde *Salmas*. Not. ad Regillae Insc. p. 93. 94. Attamen mihi nequaquam persuadere possum, *Caesarem* hic esse supplendum, & de *Julii Caesaris effigie* intelligendum, aut Imperatoris inter DIVOS relati effigiem filio adhucdum inter mortales viventi dicatam fuisse.

(d) Insc. synt. p. 333. n. 7.

(e) Vid. Spon. Itiner. T. III. p. 133. Edit. Lugd.

cum ΟΥΗΙΔΙΟΣ, fuerit Latine VEIDIVS, nequaquam vero OVIDIVS. Ut necesse huic argumento corroborando non sit, hic discutere, an Scalptoris, vel Exscriptoris culpa nunc habeamus ΟΥΗΔΙΟΣ & VEDIVS pro ΟΥΗΙΔΙΟΣ ac VEIDIVS. Neque magis requiritur, ut definiamus qua ratione famosus ille *Eques* Romanus, ac *ex Amicis Augusti* (a), quanquam *Libertinus genere* (b), scribatur Latine in vulgatis *Tullii* (c), *Senecae* (d), *Plinii*, & *Taciti* (e) codicibus VEDIVS POLLIO, atque apud *Dionem* (f) Graece ΟΥΗΔΙΟΣ ΠΩΛΛΙΩΝ. Facile profecto scribis fuit I. prioris syllabae omittere, quod Diphthongus EI. Latine, seu HI. Graece eundem sonum, ac simplex E. sive H. vulgo haberet. At aeque stringit illa ratiocinatio nostra, quocunque modo id nomen scribatur, VEIDIVS, aut VEDIVS.

XI. Nova praeterea argumenta nobis suppeditat Genius & *Analogia* linguae Graecae. Exinde enim primum constat, Ovidii nomen Graece scribendum fuisse ΟΟΥΙΔΙΟΣ, vel ΟΒΙΔΙΟΣ; alias prima nominis littera & syllaba periisset, atque adeo nomen ipsum in aliud plane diversum esset mutatum. Nunquam sane ΥΗΡΟΣ, pro ΟΥΗΡΟΣ, mihi occurrit, etsi aliquoties in Nummis ΣΕΥΗΡΟΣ, pro ΣΕΟΥΗΡΟΣ, legerim. At *Verus* ac *Severus* passim in Nummis Lapidibusque ΟΥΗΡΟΣ & ΣΕΟΥΗΡΟΣ scribuntur, rarissime vero ΒΗΡΟΣ & ΣΕΒΗΡΟΣ. Deinde I. quidem longum saepissime apud Graecos, uti & apud Latinos, per EI. scribitur; sic ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ pro ANTONINVS, LEIBERTAS pro LIBERTAS, &c. Verum I. breve per HI. nunquam, ni fallor, exprimitur. Corripitur autem I. in secunda Ovidii syllaba, pro ut vel ex Martiale notum, Lib. I. Epig. 106. (g) ubi ad suum familiarem Q. Ovidium:

In Nomentanis, Ovidi, *quod nascitur arvis*, &c.

Denique HI. in ΟΥΗΙΔΙΟΣ non modo pro I. vocali longa stat, sed & pro Diphthongo divisa, juxta formam *Ionicam* (h). Igitur quemadmodum ΠΟΜΠΗΙΟΣ in Nummis & Scriptoribus Graecis usurpatur pro Latinorum Pompejus, non vero Pompius; ita & ΟΥΗΙΔΙΟΣ pro VEIDIVS omnino sumendus, nequaquam vero pro OVIDIVS.

XII. His ita discussis, penitus evanescunt Cl. *Salvini* dubia (i). Quod sane primum objicit, H loco τȣ̃ I, *sapere sequiorem aetatem*, hoc, inquam, non bene capio; siquidem HI. in ΟΥΗΙΔΙΟΣ non magis stat pro I, quam in ΠΟΜΠΗΙΟΣ. 2°. Ex hoc etiam exemplo solvitur quod deinde quaerit, *quid* nempe *faciat ibi τὸ* I *τῷ* H *adscriptum*? 3°. Dum rogat, *quid* S. *Romanorum in fine*, vocis scil. ΟΥΗΙΔΙΟΣ, faciat; arguit quidem contra vulgatam Nummi iconem, minime vero contra Nummum ipsum, in quo non Latinum S. sed purum putum Graecum Σ apparet.

XIII.

(a) *Plin.* Hist. Lib. IX. c. 23.
(b) *Dio* Lib. LIV. p. 536.
(c) Ad Attic. Lib. VI. Epist. 1.
(d) Lib. III. de *Ira* c. 40. & de *Clem.* Lib. I. c. 18. ubi tamen in nonnullis Codd. *Nedius Pollio*, in aliis *Hedius Pollio* legitur.
(e) Annal. Lib. I. c. 10.
(f) Loc. cit.
(g) Vide & Lib. VII. Ep. 43. 44. Lib. IX. Ep. 53. 100 &c.
(h) Vid. Georg. Martin. de Graec. Litter. Pronunt. p. 22. ad calcem *Moeridis* Ed. Oxon.
(i) In Add. ad T. 1. de Praest. Num. p.

XIII. Quo ad vero praecipuum Cl. *Spanhemii* ad ea *Salvini* dubia responsum; „ scil. se haud eo minus *Ovidio* hunc Nummum tribuendum putare; quod ad- „ scriptum sit in eodem Nummo, non *Ovidii* solum nomen, sed ipsum *Nasonis* „ etiam cognomen; hoc, inquam, gratis dictum est. Etenim, ut superius ostendimus, 1°. Vox in Nummo Graeca ΟΥΗΙΔΙΟΣ nequaquam OVIDIVM, significat, aut significare potest: 2°. Vox altera ΝΑΣΩΝ ibidem non nisi Artificis fraude, clara satis, nunc cernitur, & quidem loco, ubi nomen *Urbis*, in qua percussus est Nummus, stabat, non secus ac in aliis Nummis ab ipso Cl. Viro prolatis, ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ nempe. Hoc autem evanescente, haud amplius patere potuit, cujusnam Civitatis Nummus ille fuerit; contra tamen generalem & fere constantem Graecarum urbium in Nummis cudendis morem. Hoc absurdum, & alia plura, superius satis indicata, potuisse à Doctiss. Viris admitti, mirum est. At dissimulare non debeo, Cl. eximiumque virum *Ezech. Spanhemium*, lectâ *Ovidii* Vita, ultro mihi confiteri dignatum fuisse, nihil amplius superesse, quod Nummum Rondaninianum possit *Ovidio* vindicare; neque alia ratione antiquam opinionem & vetera praejudicia excusasse; nisi quod *juvenis* admodum esset, cum Romae versaretur; atque fidem in hac re prorsus praebuisset auctoritati & experientiae doctorum tunc temporis ea in Urbe degentium Antiquariorum; quandoquidem ipsemet neque tum, nec unquam postea in discernendis veris ac antiquis Nummis à falsis aut adulteratis exercitatus fuit. Sed de his jam sat superque disputatum; cum locus non permittat, ut caetera, quae ad *Veidium Pollionem* spectant, prolixius prosequamur, prout alibi forsan fiet, si Deus vitam & vires dederit.

FINIS.

D E-

DEDICATIONES
ET
PRAEFATIONES.

Aldus in Editionem MDII. ante Tom. I.

ALDUS ROM. MARINO SANNUTO, LEONARDI Filio, Ordinum Sapienti S.

Ide quanta in te ſit ſuavitas, mi Marine, equidem tecum eſſe, tecum vivere ſemper velim; Quod quia non licet; maximis utriuſque noſtrum occupationibus, meis quidem in rep. literaria, tuis vero in inclyta hac rep. Veneta, in qua ne horam quidem vacare potes a muneribus publicis: nam Verona rediens, ubi ſumma cum laude, ſummaque civium omnium benevolentia quaeſtorem egiſti, ſtatim magiſtratus creatus es. Quia igitur tecum eſſe non licet, ſolor deſiderium tui hujuſmodi ad te Epiſtolis. ut una cum hiſce enchiridiis ſim tecum, ſim tibi in manibus. Vale.

Poſt Epiſtolas.

ALDUS ROMANIS.

SAbinus Poëta Ovidii temporibus ſcripſit epiſtolas, quibus Ulyſſes Penelopae, Hippolytus Phaedrae, Aeneas Didoni, Demophon Phyllidi, Jaſon Hypſipilae, Phaon Saphoni reſpondent. Sed non extant. Nam tres hae quae habentur, mihi non modo non videntur Sabini, ſed ne excellentis quidem cujuſquam Poëtae: immo centum, & quatuor verſus in epiſtola Paridis ad Helenam ab eo verſu, *Nec tamen eſt mirum*, uſque ad illum, *Credis & hoc nobis*, cenſeo non eſſe Ovidii. ſunt enim duri, nec digni divino Naſonis ingenio. Tum ſi Ovidii illi eſſent, non idem in eadem epiſtola repetiſſet his verſibus,

Cum Venus & Juno, Pallasque in vallibus Idae
Corpora judicio ſuppoſuere meo.

Erant praeterea & alii duo ſtatim poſt illum verſum

Sed Nymphis etiam curaque amorque fui.

quos ego ſubtraxi, tum quia nullum omnino habent ſenſum, tum etiam quia ſine illis cohaeret materia. hi vero ſunt.

Quas ſuper Oenonen faciem mutarer in orbem,
Nec Priamo eſt ad te dignior ulla nurus.

Ovidius ipſe de Sabino haec in libro II. Elegiar. *Quam cito*: &c. Uſque ad *dat votum Phaebo*

Idem de Ponto libro IV. in invidos

Et

Et qui Penelopae rescribere jussit Ulyssen,
Errantem saevo per duo lustra mari:
Quique suam Troezena, imperfectumque dierum
Deseruit celeri morte Sabinus opus.

ALDUS STUDIOSIS S.

Post Tom. I.

DIximus superius Sabini Epistolas, de quibus in Amoribus Ovidius meminit, non extare: tum quae Sabino inscribuntur, non modo videri mihi non fuisse Sabini, sed nec egregii cujusquam Poëtae. Idem & hîc confirmamus, nisi quod super his consideranti mihi accuratius Epistolae Helenes Paridi, Herûs Leandro, Cydippes Acontio, Sabino adscribendae videntur, cum nusquam constet Ovidium in Heroidibus responsorias scripsisse epistolas. Sed contra in Amoribus Sabinum, illas scripsisse testetur, inquiens.

Quam cito de toto rediit meus urbe Sabinus &c.

Quibus versibus si tres eas epistolas, Helenes, Herûs, Cydippes non Sabinus, sed ipse composuisset, ne suo labore privaretur, certe meminisset. Quod quia non facit, Sabini potius eas esse contenderem. Quanquam in Epistola ad Acontium quod sequitur post illum versum

Quos vereor paucos ne velit esse mihi.

Non videtur esse Sabini, sed alterius cujusquam celebris Poëtae. Illud non duxi silentio praetereundum in epistola Phyllidis ad Demophoontem duos hosce adinventos esse versiculos

Sum prece thuricremis devenerata focis.
Saepe videns ventos coelo pelagoque furentes.

Additos sic:

Saepe Deos supplex, ut tu scelerate valeres;
Sum prece thuricremis devenerata focis.
Saepe videns ventos coelo pelagoque furentes
Ipsa mihi dixi, si valet, ipse venit.

Qui etiam sunt pernecessarii, nam sine illis nulla haberi constructio potest, quod facile est volenti cognoscere. Vale Venetiis mense Decembri MDCII.

Ante Metamorphoses.

ALDUS M. R. MARINO SANNUTO

Patritio Veneto, Leonardi filio, Ordinum Sapienti, S.

MUltos jam libros in aedibus nostris excusos tibi superioribus annis nuncupavimus, Sannute suavissime, tum quod plurimum Studiosis omnibus semper faveris, tutatusque fueris provinciam nostram. tum etiam quia, etsi eras assidue reip. maximis rebus occupatissimus, magnopere tamen delectari te politioribus literis cognovimus. Nam eo tempore te vel sexvirum fontibus & maleficis puniendis, vel in gravissimi cum Turcarum Rege belli principio ordinum sa-

ſapientem in collegio patrum, vel in Urbe Verona, parente aſſidua ingeniorum doctiſſimorumque hominum, Quaeſtorem integerrimum, & diligentiſſimum vidimus. Unde tanta cum civium omnium gratia & benevolentia deceſſiſti, ut adhuc Marini Sannuti nomen in ore habeant reverenter, teque ſummopere & ament & colant. Dii immortales! homo homini quid praeſtat? ſtulto intelligens quid intereſt? hic eſt fructus, haec bene acti magiſtratus appetenda gloria, ut cum functus officio fueris, te omnes uno ore tollant in coelum laudibus, tui ſimillimum ſibi dari magiſtratum vehementer deſiderent, petant, comprecentur. Sperabam equidem cum Academicis noſtris, viris utriuſque linguae perſtudioſis, ut tecum inde reverſi eſſe die noctuque poſſemus, atque de re literaria communicare. ſed vix Venetias rediiſti, cum iterum tua magiſtratus agendi peritia ordinum ſapiens in patrum collegio creatus es. Quapropter, cum transmutationes ingenioſiſſimi Poëtae nuper imprimendas curavimus, eas ſub Sannuti nomine emittere ex Academia noſtra placuit, ut in magnifica illa tua bibliotheca, ubi ſupra quingenta electorum librorum habes volumina, una cum caeteris reponantur, utariſque domi lucubrationibus noſtris, dicatis tuo nomini: ubi tua jucunda praeſentia nobis in Academia noſtra uti non licet. Idque eo feci libentius, quod maximo mihi adjumento fueris, ut privilegium pro rep. literaria ex hoc ampliſſimo ſapientiſſimoque Senatusconſulto mihi omnium pene conſenſu decerneretur. Quod infra in laborum noſtrorum tutelam imprimendum juſſimus, ſimulque ut cognoſcerent omnes, quanti a Senatu hoc graviſſimo virtutes & bonae literae aeſtimentur; Romanos illos rerum dominos aemulando, qui virtute praeditos omneis juvandos, fovendos, extollendos certatim curabant. Accipies igitur laeto vultu vel haſce portatili forma μεταμορφώσεις Ovidii: quandoquidem gratiſſimas tibi futuras certo ſcio, cum doctrina, & candore Poëtae, tum ut Marcum Sannutum patruelem tuum, & ſenatorem clariſſimum doctiſſimumque, imitere, qui praeter caeteras, quibus quammaxime praeditus eſt virtutes, hujus noſtri Poëtae libros omneis quam familiariſſimos habet, ac pene callet, ut digitos, ungueſque ſuos, atque ideo ego tam ſum illius, quam meus. Adde quod is liber eſt multarum rerum cognitione & Latinis & Graecis perneceſſarius. Quamobrem a maximo Planude e Latino in Graecum ad ſuorum utilitatem accurate translatus eſt. Quoniam etſi apud Graecos μεταμορφώσεων libros multi ſcripſerunt ex quibus ut taceam reliquos, Calliſthenis & Theodori in libro περὶ ἀλλήλων his verbis Plutarchus meminit. Τῆς δὲ αἱρουμένης προθεσμίας παρελθούσης χρυσὸς ὁρᾶται ὡς Καλλισθένης ἐν δευτέρῳ μεταμορφώσεων. Et in eodem. Περὶ Μύρρας Κινύρου θυγατρός. ἡ δὲ κατὰ πρόνοιαν Ἀφροδίτης εἰς ὁμώνυμον δένδρον μετεμορφώθη κατὰ Θεόδωρον ἐν ταῖς μεταμορφώσεσι. Nullus tamen eorum transmutationum liber jam extat multis ſeculis. Illud Angeli Politiani, viri utriuſque linguae peritiſſimi, vel hîc apte adduci poteſt, οἷα νέοι τῶν γεραῶν ἀντιπελαργέομεν. Ciconias enim in ſenectute a filiis invicem enutriri ajunt. Quod cum alii tum Ariſtoteles in nono de Hiſtoria animalium ait his verbis. περὶ μὲν τῶν πελαργῶν ὅτι ἀντεκτρέφονται, θρυλλεῖται παρὰ πολλοῖς, φασὶ δέ τινες καὶ τοὺς μέροπας ταυτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἀντεκτρέφεσθαι ὑπὸ τῶν ἐκγόνων οὐ μόνον γηράσκοντας, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς ὅταν οἷοί τ' ὦσι τὸν δὲ πατέρα καὶ τὴν μητέρα μένειν ἔνδον. Hoc eſt, ut Theodorus elegantiſſime, ut omnia, transfert. *Ciconias genitorum ſenectutem invicem educare invulgatum eſt. Sed ſunt, qui meropes idem facere confirment. vicemque reddi, ut parentes non modo ſeneſcentes, verum etiam ſtatim cum datur facultas, alantur opera liberorum, nec ma-*

matrem aut patrem exire, sed in cubili manentes pasci labore eorum, quos ipsi genuerunt, enutrierunt, educarunt. Sic igitur & Graecis evenit, ut cum μεταμορφώσεις Ovidius ab illis didicerit, ipsi ab eo invicem edoceantur. Itaque vel ob id hos libros & tibi, & caeteris gratissimos fore non dubitamus. Vale.

ANDREAS NAUGERIUS

Lectori.

QUam multa in his Ovidii libris ex antiquis exemplaribus correxerimus, neque necessarium nobis visum est nunc referre, & cuicumque eos legere collibuerit, facillimum erit cognoscere. Quoniam tamen, & pauca quaedam (quamvis subtimide id, & parce admodum fecimus) nullo suffragante exemplari, uti nobis visum est, immutavimus: & veteres quidam libri, post hos impressos, ad manus nostras pervenerunt, in quibus multa, quae nos prius subterfugerant, invenimus: & illorum admonere lectorem voluimus, nequis forte id suspicetur, abuti nos velle veterum librorum auctoritate, &, quae nos emendavimus, ex illis credi emendata: & haec addere, ne quid, quod in nobis esset, diligentiae praetermissum esse videatur, & utile, & necessarium prope existimavimus. Quae ut cumulatius fierent, eas etiam lectiones, quae ita quandoque diversae reperiuntur, ut omnes tamen probari possint, subjunximus, uti liberum omnibus judicium sit, quam velint sequi. Si quid vero in tam longo opere aut praeteritum a nobis est, aut ingenium nostrum subterfugit, doctiores id fortasse alii, modo animum intenderint, invenient; vel ob labores, quos pro communi utilitate, nulla gloria adducti, suscepimus, debetis ignoscere.

REVERENDISSIMO D. D. BERNARDO DIVITIO

S. Mariae in Porticu Diacono Cardinali,

Andreas Asulanus S.

MUltas ob causas magnum mihi dolorem attulit Aldi generi mei mors. Primo, non solum generum (quod ipsum tamen per se grave solet accidere) sed eum generum, qui & doctissimus & optimus omnium vir esset: amittebam. Deinde, cum is viduam mihi filiam, quatuor orbos nepotes relinqueret: neque ego illos maxime ope mea indigentes deserere ullo pacto aut deberem, aut vellem: magno id mihi oneri futurum esse videbam. Accedebat ad haec: atque id maxime dolorem meum augebat: quod magnam mihi & Latinae & Graecae literae hujus morte jacturam facere videbantur. omnes enim eo ille cogitationes suas direxerat: omnes nervos eo contenderat: uti veterum scriptorum libros foeda quadam proximorum seculorum barbarie pollutos castigaret: ac bonas literas prope jam collabentes restitueret. in quo cum multum studio ac diligentia quadam singulari profecisset: neque tamen quod optabat alienissimo tempore ereptus perficere potuisset: id quasi in me onus, eo defuncto, recidere videbatur. hoc vero eo mihi erat caeteris molestius: quod carissimi mihi generi jacturam in me erat ut modeste ferrem: privatis opibus & filiam, & nepotes tueri poteram: hoc ne-

que quo pacto ferre possem, neque quo pacto recusarem, videbam. Si id, cui se ille ipse omnium doctissimus vix parem arbitrabatur, ego, qui vix haec scribo, qui literis paululum ad modum institutus sum: subirem: non solum, ne opprimerer, timebam: sed multo magis ne impudentissimus judicarer. quicquam vero oneris, quod ab illo mihi impositum ac relictum esset, recusare: neque amori, quo illum semper prosecutus sum: neque fidei, quam ille de me semper maximam habuit: convenire existimabam. Suscepi igitur praesenti animo: & impudens potius haberi, quam officio deesse volui: ne mihi tamen aliquando aut quod semel suscepissem, abjicere, aut succumbere necesse esset, recte mihi consulturus visus sum, si quod meis viribus non possem, alienis sustinerem. Itaque Aldum ipsum qua in re potui imitatus sum: & quod ipse, quamvis omnium bonarum artium peritissimus, sibi agendum tamen ducebat, id egi. Nunquam ille suo tantum judicio credendum censuit, ut aliorum repudiaret. quoties libros aliquos editurus erat, siquos noverat, qui in illis elaborassent, eos adhibebat: atque eorum opera in his castigandis maxime utebatur. Idem mihi ego, & eo etiam magis faciendum existimavi, quo minus per me quicquam in hoc sine aliorum auxilio praestare possum. Atque id à me cum in aliis multis tum Latinis tum Graecis libris, quos post illius mortem edidi, tum nuper in Ovidio factum est: qui nunc ex officina nostra is prodit, ut qui prius multis in locis corruptissimus circunferebatur, in eo pauca admodum desiderari posse videantur. Id adeo Andreae Naugerio referre acceptum debemus: qui, cum illum ex veteribus permultis exemplaribus diligentissime castigasset: labores suos impertiri omnibus voluit: ac mihi imprimendum dedit. Tibi vero hos Ovidii libros non ob id solum dedicamus, quod cum literarum omnium & peritissimus sis, & fautor maximus, omnia, quae ad literas attinent, quasi tui juris esse videantur: sed ob id praecipue, quod ita his libris delectaris, ut nihil legas libentius: & quod maximi poëta ingenii tibi, qui maximo es ingenio, potissimum videtur convenire. Quod eo tamen in te praestantius existimari debet: quo longe est majus, atque universo humano generi conducibilius, ad orbem moderandum, quod tu fecisti, quam, quod ille, ad carmina, nihil aliud quam voluptatem quandam auribus afferentia, id conferre. Qua in re non id solum in te praecipue elucet: sed virtutes animi tui singulares, quae in nullo unquam plures fuerunt: ita homines admirantur: ut, cum omnes in te summas esse facillimum sit cognoscere: difficillimum tamen sit, in qua maxime excellas, judicare. non immerito igitur te Leo Pontifex Maximus tanti facit: ut omne coeli onus, quod illi incumbit, in te nonnunquam transferat: ac tanquam Atlas supposito Hercule conquiescat. Sed neque loci hujus est, neque mearum virium te laudare. Scribentur ab aliis fortasse laudes tuae, quorum scripta & diuturniora esse possint, & tibi gratiora. Mihi satis sit tibi offerre, quae possum. Ac tibi nos quidem nunc Ovidium mittimus. Tu non illum solum ea fronte, qua illos, quos amas, soles, excipe: sed & me, & ea omnia, quae aut edita à me hactenus sunt, aut posthac edentur, in patrocinium tuum recipe: & qui non minus literis, quam virtutibus omnibus es ornatissimus, literas ad te confugientes tuo praesidio tueare. Sic demum & ego tuo auxilio fretus in eas juvandas totus incumbam: & alii fortasse ita multi ad idem agendum excitabuntur: ut quae jam prope exarescere incipiebant, plurium diligentia excultae reflorescere, atque antiquum nitorem restitui posse videantur.

IDEM

IDEM
LECTORI S.

QUanquam superioribus annis haec Ovidii monumenta emisimus, ex diligenti vetustorum exemplarium collatione pluribus locis & emendata, & aucta: tamen cum ita tempus ferret, ut eadem denuo nobis essent excudenda, sedulo dedimus operam, ut cum priore in editione non vulgarem industriae laudem tulissemus, in hac etiam posteriore aliquid praestaremus, in quo docti homines non mediocriter probare nostram operam possent. Itaque potissimum eam partem, cui vates ingeniosissimus de Fastis titulum fecit, quae ita mendosa circunferebatur, ut vel eruditiores multos persaepe inter legendum detinere, & quasi angere videretur, pristinae puritati restituere conati sumus: in eaque, praeter integra quandoque carmina, quae desiderabantur, addita, passim locos insigneis, eosque non paucos castigavimus. Qua quidem in re est quod eruditissimo, eidemque omnium fere, quos ego unquam in vita viderim, humanissimo viro Honorato Fasitelio ingenteis gratias habeamus. qui nobis, quidquid in his Fastorum libris emendatius legetur, sua sponte suppeditavit: idemque se facturum & in Epistolis, & in Metamorphosi libenter recepit. Quam quidem hominis voluntatem eo pluris facio, quo pauciores invenio, qui cum optimarum artium studiis haec ipsa humanitatis ornamenta conjungant. Sed ut redeam unde diverti, Ovidii poëmata sub tuo nomine, lector suavissime, in apertum referimus. quae tu ita accipies, ut nostris conatibus faveas: ita leges, ut iis, qui suam in hoc genere operam & industriam exhibentes, provinciam hanc nostram juvare non desinunt, bene preceris. Vale.

CL. V. JACOBO SPIEGELLIO
Jur. Utr. Doctori. &c. Consiliario Regio,
Jacobus Micyllus S.

EDidi ante annos complures, Clariss. Spiegelli, Annotationes quasdam in Genealogias Boccatii, eo quidem tum consilio, ut quae vir ille in his nostris studiis alioquin diligenter ac multum versatus, sive temporum suorum iniquitate, sive etiam scriptorum penuria, prosequi minus potuisset, ea ipse ex Graecorum commentariis supplerem, aut latius saltem explicarem. Cum enim viderem, non poëtarum modo, sed & aliorum quorundam veterum scripta, sine fabularis istius historiae cognitione, intelligi satis, aut recte, non posse, operae pretium facturum me putabam, si quae ipse hactenus longo usu, neque parvo labore aut studio collegissem, ea quasi quendam ἔρανον in commune conferrem, veterumque autorum, praecipue autem poëtarum, studiosis impartirem. Qua quidem in re quantum aliis profuisse videar, nescio: illud utique non dubito, nostra hac opera, nostroque labore quosdam fretos, alacriore aliquanto animo ad poëtarum lectionem accessisse. Caeterum quia ad eandem rem illam, multorum utriusque linguae diversos ac varios commentarios evolvere, ac perlustrare necesse haberem, accidit interea ut non ea tantum, quae proposito argumento conducerent, sed & alia quaedam Poëtarum cognitioni non incommoda aut aliena observarem. Inter quae & talia nonnulla fuere, ex quibus Ovidii loca non pauca, praesertim quae in Metamorphosibus illius obscura & inexplicata hactenus jacuere, aliquanto

to clariora fieri atque illustrari posse viderentur. Proinde cum amicus noster summus ac vetustiss. Joh. Hervagius, ad reliquos bibliothecae suae autores, quos ille diverso ab aliorum moribus more, antiquissimos fere, eoque etiam utilissimos subinde typis suis interpolare, atque in lucem mittere solet, Ovidii quoque poëmata additurus esset, eaque de re à me contenderet, si quid haberem, quod vel ad commendationem, vel ad interpretationem autoris illius aliquo modo pertineret, id sibi ut communicarem: non potui hominis amicissimi precibus ac postulationi quicquam denegare. Praesertim cum haec res eidem illi instituto consilioque nostro, cujus gratia superiorem operam in Boccatio sumpsissem, inservire videretur. Nam ut hoc, quod alii de Ovidio multis paginis agunt, breviter & quasi uno verbo complectar; est hic poëta, in eo praecipue volumine, quod de Transformationibus composuit, omnium poëticarum historiarum ac rerum, veluti cella quaedam penuaria, aut, ut plenius dicam, quasi quoddam Copiae cornu. Quem siquis unum diligentius paulo memoria atque animo comprehendat, is multorum aliorum instar atque exemplum habebit. Imo ne caeteros quidem unquam satis intelliget, nisi qui hujus lectione informatus atque eruditus antea fuerit. Verum enim quia in eundem autorem multorum aliorum commentationes extarent, praecipuamque in eo quod supra memoravi opere, operam navasset Raphaël quidam Regius cognomento, impudentiae ac temeritatis, ut nequid gravius addam, cujusdam fore arbitratus sum, si quae alii, suo & illi quidem labore ac studio, invenissent, ea nostris quasi quibusdam superfoetationibus, elisa atque oppressa viderentur. Quod igitur apud Homerum Jupiter alibi fecisse fingitur, ut precantium votis partem annueret, partem autem negaret, idem ego mihi hoc loco faciendum putavi: videlicet, ut non totum hunc poëtam, neque totum etiam poëma illius aliquod explicandum mihi sumerem, sed in parte subsisterem, & ceu duces in bello aliquando solent, certam stationem certumque locum tuerer. Quamobrem relictis integris iis, quae à Regio composita atque edita habentur, quorum ille pleraque (ut & hanc fidem commentariis illius faciamus) ex Pausania, & Tarrheo, seu quisquis alius Apollonii interpres ille fuit: quaedam etiam ex Diodoro transsumpsit, ego, si qua à me aliunde animadversa, quae vel ab illo praeterita, aut alias parum satis explicata viderentur, ea quasi quandam appendicem interpretationibus illius subjeci. Non quidem ut hinc jam totum illud opus pro expedito atque explanato haberi velim. Quis enim hoc praestaret in tanta Graecorum autorum, unde pleraque à Latinis translata, penuria ac paucitate? sed tamen, ut ea saltem, quae explicari poterant, pro obscuris & incertis diutius ne jacerent: ad quam quidem rem neque illud negarim, recentiorum quorundam annotationes interim me adhibuisse, quorum tamen nominibus edendis in hoc abstinui, ne vel gratiam illorum ambiisse viderer, si quid bene atque utiliter dictum probassem: aut contra, reprehensionem atque odium eorundem quaesiisse, si quid secus ab illis prolatum arguissem. Nam ipse quidem, ut mihi detrahi in his, quae recte facio aut dico, nolim: ita rursus neque dissimulari, si qua perperam, aut minus intellecta pro veris ac genuinis tradidero, magnopere desideratim. Sed de nostris institutis ac rebus hactenus. Ut igitur ad te aliquando veniam, Jacobe Clariss. quia vero jam olim optavi occasionem aliquam mihi dari, qua voluntatem erga te meam declarare possem, commodum in mentem mihi venit, hunc nostrum laborem tibi dedicare, tuoque sub nomine in vulgus emittere. Non quia tantopere gratificaturum me tibi munere isto

isto tam levi putarem, sed cum turpius nihil sit ingrato, ut hoc velut indicio, & ceu pignore quodam certo memorem ac gratum me tibi probarem. Ea enim officia in me tua extant, quibus cum Heidelbergae essemus, plurimis ac maximis me tibi devinxisti, ut nisi perpetuo illorum reminiscar, excors atque amens videar. Atque hujus quidem rei cum testem haberem ampliss. Jo. Locerum, virum in re medica excellentissimum: deinde autem & de omni literarum genere plurimum atque optime meritum, antea quidem apud hunc meminisse illorum satis habebam, propterea quod honestius putarem, in vulgus ac publice tacere, quam parum luculente ac splendide de illis dicere. At vero postquam & hunc virum tantum paucis abhinc annis mors abstulit, aut verius terris invidit, ego quae apud illum, amicus videlicet apud amicum, de te absens praedicare solebam, ea nunc coram, & quasi sub oculis testata tibi relinquere decrevi. Neque dubito, quae tua in caeteris rebus erga omnes pene homines humanitas est, quin voluntatem atque animum in hac re meum magis, quam factum ipsum spectaturus sis. Quanquam etiam quod ad argumentum scripti hujus attinet, id vero neutiquam tale est, ut te illius poenitere debeat: quandoquidem neque summis principibus in eodem versari, aliquando parum visum fuit. Nam de Tiberio imperatore ita scribit Suetonius, historiae fabularis notitiam eo usque curavisse illum, ut grammaticos interim hujusmodi quaestionibus experiretur. Quae mater Hecubae: quod nomen Achilli inter virgines: & quid Sirenes cantare solitae fuissent. Quod igitur severum ac tetricum istum, & in caeteris, ut de eodem accepimus, omnia citius quam jocum aut festivitatem prae se ferentem, fecisse legimus, in eo nos quoque operam aliquam posuisse, nemo opinor reprehendet, nisi qui promiscue ac pariter, unaque veluti pertica, quod proverbio dicitur, cuncta hujus generis damnanda ac rejicienda existimabit. Huc accedit, quod & ipse olim in eodem studio, eademque, ut ita dicam, palaestra versatus es. Non quidem ut tu fabulares istas narrationes atque historias persequereris, sed ut veris ac gestis rebus lucem adderes: & quae poëtarum fictionibus ac numeris involuta ac tecta essent, ea interpretando atque explicando ipse illustrares. Neque ego hoc loco dicam, quantum tibi Richardus ille tuus debeat, quantum Ligurinus, quantum alii item multi, tanta cura tantaque diligentia à te explicati. Neque etiam hoc nunc addam, quantum ipse nominis ac famae tibi pepereris, quantamque apud viros haudquaquam postremos jam olim in hoc genere laudem consecutus sis. Illud magis mirari soleo, te inter tot negotia, quibus regum ac principum aulae perpetuo distinentur atque agitantur, tantum in te laboris atque oneris suscipere potuisse. Nam ut alii aliis, sed singuli tamen singulis negotiis ac rebus alicubi fortassis praeesse recte possunt, ita contra haudquaquam facile, neque cujusvis hominis est, tam diversis ac variis studiis, pariter eodemque modo vacare posse. Atque ad hanc ingenii facultatem, aut, ut verius dicam, felicitatem, non modo natura, aut vis tua, quae tamen eadem in te summa semper fuit, adjuvisse, sed & domestica exempla, ipsaque adeo patria tua excitasse te videtur. Cui enim non notus avunculus ille tuus Winphelingus? aut quis nescit quanto idem ille studio ad literas provehendas rudi adhuc & impolito illo tum seculo progressus fuerit? Deinde autem cui non aliquando Maji nomen auditum? quem tecum ex eadem matre natum, eadem domus, iisdem studiis, velut avitis ac familiaribus quibusdam sacris initiavit. Atque ut te Imperat. Majestas aliquando, ita illum Regis aula jam pridem consiliis atque arcanis suis praefectum velit. Ut interim

terim taceam Arnoldum, Rhenanum, Sapidum, Schurerum, aliosque summos atque doctissimos viros, qui omnes ex eadem patria, eademque urbe non minus multi, quam olim ex equo Trojano duces praeclari ac memorabiles prodierunt. Quare cum ad haec studia non factus modo, sed natus, non usu aut exercitatione tantum provectus, sed jam inde à majoribus tuis procreatus, hanc velut haereditariam quandam possessionem acceperis, nihil equidem alienum, aut ingratum videri tibi existimo, quicquid hujus generis à quoquam ad te proficiscetur. Quid enim homini docto, & inter ipsas Musas velut educato, magis peculiare ac proprium censeri debet, quam idipsum quod ex literis natum adeo, atque acceptum sit? Facies igitur pristinae atque agnatae humanitati tuae consentaneum, si patiaris nostras has commentationes, tuo sub nomine in vulgus commendari. Ac ut caetera pleraque favore constant, ita nos quoque ad similes posthac labores suscipiendos alacriores ipse reddes, si eam de te significationem dederis, ut hunc qualemcunque laborem nostrum, quem in praesentia offerendum tibi duximus, non omnino ingratum aut etiam molestum fuisse tibi videamus. Vale. Francoforto, ad X. Cal. Febr. Anno Christi Domini nostri M.D.XLIII.

J. MICYLLI PRAEFATIO

In libros Fastorum.

EDitae sunt à me annis superioribus Annotationes in Ovidii Metamorphoses quaedam, quas ego tunc partim ex Graecis scriptoribus, partim aliunde quaesitas atque collectas, aliorum commentariis velut auctarii vice adjiciendas putavi. Eas igitur cum studiosis praesertim nostrarum literarum, non omnino inutiles fuisse existimarem, eodem exemplo & caetera ejusdem poëtae opera pervagatus sum, ut quae in iisdem enarrandis ab aliis parum commode tradita, aut etiam prorsus praeterita atque omissa videbantur, eorum pleraque prolixius ac planius, quoad fieri posset, explicarem, quaedam etiam de integro ac nova interpretatione illustrarem. Quanquam igitur in parte operis parum fortassis conveniat praefari, praesertim quando non justa atque integra Commentaria, sed Annotationes tantum paucas ac breves quasdam scribimus: veniam tamen dabunt nobis opinor aequi ac boni lectores, si de hoc ipso commentandi genere nonnihil in medium, hoc loco afferamus, non tantum ut nostram hoc pacto caussam, nostrasque partes tueamur: sed ut in commune omnium eorum, qui in hoc scribendi genere versantur, laborem ac studium ab injuria & obtrectatione vindicemus.

Nam ut apud Callimachum poëtam,

Ὁ Φθόνος Ἀπόλλωνος ἐπ' οὔατα λάθριος εἶπεν,
Οὐκ ἄγαμαι τὸν ἀοιδὸν, ὃς οὐδ' ὅσα πόντος ἀείδει:

Eodem fere modo & hodie vulgo faciunt, qui de nostris studiis nostrisque his operis judicare consueverunt. Neque enim illi eo respiciunt, utrum recte an perperam, id quod institueris, peragas ac praestes: sed verborum multitudinem ut plurimum spectant, numerumque ac modum paginarum recensent: perinde ut pueri solent, quibus si pomorum aut nucum acervum proponas, ex altera autem parte aureolum aut gemmam ostentes, ad id protinus, quod majus ac plus apparet, feruntur, numeroque ac magnitudine, non pretio aut dignitate sua res propositas

positas metiuntur. Itaque & illud jam passim fieri videmus, ut ineptorum, nequid aliud dicam, librorum, magna ac vilis ubique annona sit, meliorum autem atque utiliorum ratio prope nulla habeatur.

Atqui apud eundem poëtam, ut eodem loco narratur,

> Τὸν φθόνον ὡ᾽πόλλων ποδί τ᾽ ἤλασεν ὧδέ τ᾽ ἔειπεν,
> Ἀσσυρίου ποταμοῖο μέγας ῥόος. ἀλλὰ τὰ πολλὰ
> Λύματα γῆς καὶ πολλὸν ἐφ᾽ ὕδατι συρφετὸν ἕλκει.

Quibus verbis idem poëta illud nimirum innuit ac monet: Non magnitudine ac versuum numero scriptorum opera aestimari debere, sed virtute ac pretio quaeque suo censenda esse. Propterea quod, quemadmodum in modico saepe sigillo plus aliquanto gratiae atque artis elucet, quam in immenso ac ponderoso colosso: ita & in brevi aliquando pagella, paucisque versibus, plus ingenii atque elegantiae, quam alibi in magno atque operoso volumine, cernitur. Neque enim ut quicque prolixe traditum ac dilatatum est, ita continuo perfectum idem atque eruditum. Nam & terra plerumque eos fructus minus sapidos, parumque gratos edit, quos aliis in eodem genere majores, aut copiosiores producit. Elanguescit enim virtus distracta: minusque tanto vires quaeque possunt, quanto plures in partes dispērguntur. Quod si igitur hoc fit in iis, quibus ipsa natura nascendi vim ac semina suppeditat: quanto idem magis evenire putandum est in illis, quae longe inferiores ortus atque progressus habent, usuque solum atque arte perficiuntur?

Quare in judicandis scriptorum laboribus non semper ad voluminis modum, aut ad versuum multitudinem ac numerum aspiciendum est: sed illud potius videndum, susceptone operi satis quis fecerit: an parum ei, quod sumpsit praestandum, responderit.

Praecipue autem in hoc commentandi genere, ipsae res magis quam verba spectanda sunt: quod haec tractatio non in verborum & orationis commendatione, sed in rerum explicatione potissimum versetur. Et ut in circulo videmus, ut quaeque centro viciniora sunt, ita minores ambitus, brevioresque gyros circumacta efficere: ita & illa quae in explicatione scriptorum sententiam ac rem propositam certius ac propius contingunt, minore verborum ambage, neque eadem ubique prolixitate indigent,

> Ἁπλοῦς γὰρ ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ,
> Κοὐ ποικίλων δεῖ ἀνδιχ᾽ ἑρμηνευμάτων:

Ut inquit Euripides.

Neque ego nunc de omnibus haec intelligi volo, qui in hoc commentandi studio versantur, bonisque atque antiquis autoribus explicandis operam suam collocant. Neque enim ignoro, quosdam in hoc genere prolixe ac copiose quaedam cum multa & sua laude, & studiosorum utilitate protulisse. Verum illis respondendum hoc loco putavi, qui cum aliorum scripta judicant, ex chartarum multitudine ac numero laborem atque operam uniuscujusque aestimant: cum demum scriptorem praemiis ac laude dignum arbitrantes, si quis immensam aliquam varie atque undecunque consarcinatam, decempedisque magis quam versibus mensurandam Rhapsodiam, in medium forte produxit. Quasi vero ejusdem operae, ejusdemque negotii sit, de multis, & non ita obscuris rebus magna volumina compilare, & res in specie quidem exiguas, re ipsa autem impeditas atque difficiles, verbis & interpretatione manifesta ac certa explicare. Quorum hoc quidem

dem ingenium ac studium, praeterea variam atque multijugam lectionem desiderat: illud autem nihil fere, praeter sedentariam quandam operam requirit. Quantae enim quaeso difficultatis, quantive laboris fuerit, ea quae apud alios scripta aut dicta repereris, in alium atque alium subinde librum transferre, & perinde ut negotiatores merces solent, è suo ac patrio loco, peregrino atque externo importare: Interim autem illa, quae non satis intellexeris, aut alias parum commode explicaveris, alienorum verborum multitudine obscurare? Quale quiddam & superiore aetate non paucos, & nostra item quosdam videmus fecisse. Quorum alii ne quid nescire viderentur, etiam alienissima interdum cum πάρεργα, tum περίεργα, & omnino ἀπροσδιόνυσα lectori obtruserunt. Alii autem, dum eorum quae scire volunt, pleraque nesciunt, prolixitate alieni sermonis animum atque oculos legentium aliorsum abstrahunt, & a re proposita avertunt. Ut interim non addam, quam non solum non utile, verum etiam molestum lectori sit, tempus illud frustra perire, dum quae apud suum autorem commodius ac rectius legere poterat, ea loco alieno cum summo taedio tantum non devorare cogitur.

At quanto melius veteres illi, praesertim Graeci interpretes, qui nihil nisi quod ad ipsum argumentum, remque propositam pertineret, scholiis atque interpretationibus suis adesse voluerunt? Perinde enim ut athletam, aut pugilem, decet intra septa sua, terminosque praescriptos sese continere, neque huc atque illuc diverticulum quaeritando evagari: ita & scribentem censuerunt intra suum quemque argumentum, suosque fines versari debere, neque alienis atque anxie quaesitis rebus, id quod explicandum suscepit, ultro etiam involvere atque implicare. Inutile enim ac supervacaneum omne illud esse, quod praeter rem propositam, sine causa ac temere affectando adsciscitur.

Quanquam haec quidem in universum de tota hac commentandi atque interpretandi ratione accipienda sunt: quae & mediocritate quadam constare, & in rerum explicatione magis, quam verborum ambagibus & prolixitate operosa esse debet. Quare ut ad Annotationum genus illud redeamus, quae aliorum commentariis jam editis superadduntur, quibus vel perperam explicata, ad sententiam sanam ac genuinam revocantur: vel quae penitus omissa fuerunt, de integro & quasi quodam postliminii jure, loco atque ordini suo restituuntur: eas inquam, quis non contra videt & multi negotii esse, & magnae difficultatis? Nam ut graviores labores suscipiunt, qui sylva alicubi caesa, & complanata, annosos è terra truncos ac stipites postea eradicare conantur, quam qui ipsas arborum frondes ac ramos dejecerunt: ita & in hoc scribendi genere duriores fere partes sustinent, qui quae ab aliis propter obscuritatem rei, aut prolixitatem sermonis relicta sunt, ipsi expedienda atque explananda sibi sumunt. Ita enim res habet, ut quaeque per se ipsa manifesta ac plana sunt, ita vulgo à pluribus enarranda suscipiuntur. Illa vero quae majore opera, aut vi ingenii aliqua indigent, vel tacito praetereuntur, vel aliena atque absurda interpretatione obscurata, aestimanda magis quam explicanda aliis relinquuntur. Proinde duplici res eadem difficultate implicatur: quod & magnum laborem, neque vulgare ingenium requirat: & contra, si quid forte aberres, aut alicubi impingas, risui pariter & arrogantiae crimini teipsum exponas. Itaque tametsi illa, quae hujusmodi commentatione efficiuntur, per se modica ac brevia videntur: magnis tamen laboribus, multisque ac variis lucubrationibus comparantur. Nisi vero quis existimet, aut veterum aetate Athenaeum, Gellium, Macrobium: aut nostra etiam, Crinitum, Poli-

tia-

tianum, Egnatium, & his similes alios, qui certorum locorum explicationes edidere, minus elaborasse, aut non aeque multum: atque eos, qui aliena describendo commentaria, sua in immensum exauxere, praestitisse. Nam ut medicis, qui vulnera aut morbos ab aliis relictos ac desperatos quando suscipiunt, majori arte, diligentioreque cura utendum est: ita & illis evenire necesse est, qui locos autorum obscuriores, & ab aliis relictos, enarrare aggrediuntur: ut multo plus negotii ac difficultatis, quam caeteri interpretes, sibi ipsi imponant.

Quare iniqui judices existimandi sunt, qui cum opera aliena censent, non laborem aut operam, sed mensuram & magnitudinem eorundem intuentur. Perinde enim iidem illi faciunt, ut qui mugitum tauri, aut fragorem tormenti alicujus, concentibus Harmonicis anteponunt: propterea quod sonitus illorum longiore spacio in omnes partes divagantur, horum autem modulatio ac voces brevioribus intervallis ac finibus terminantur.

Quanquam sane, quod ad meas Annotationes attinet, de me ipso prolixius aliquid polliceri, aut addere non volo. Fortassis enim, ut neque locos omnes, in quibus aliquid desideratur, persecutus sum (quis enim omnes posset, in tanta veterum scriptorum penuria, ac paucitate?) ita etiam parum accurate ac plene nonnullos explicavi. Sed tamen quantum operae ac diligentiae eadem hac in re posuerim, ea quae in libris Tristium, & de Ponto, item illa quae in Consolationem ad Liviam, enarrandi causa adjeci, aliaque non pauca, à superiorum Commentariis longe alia atque diversa, testantur. Quae omnia cujusmodi sint, eruditorum judicio aestimandum relinquo. De me fortassis, ut & de aliis multis, majore cum labore, quam emolumento, in hoc studiorum genere versatis, posterior aetas judicabit.

Haec igitur sunt, quae praefandi causa, cum de hac tota commentandi ratione, tum vero privatim de Annotationibus nostris, monenda hoc loco putavi. Quae si cui alieniora, aut etiam molestiora videbuntur: ille idem cogitet, & nobis, qui in hoc scribendi genere elaboramus, ea quae de studio atque opera nostra vulgo jactantur, ab iis qui haec vel non satis intelligunt, vel alias parum dextre judicant, iniquiora censeri. Nam ut indignum atque arrogans quiddam fuerit, de quibus non merearis, velle praedicari: ita rursum iniquum, atque adeo indignum fuerit, justam ac debitam alicui gratiam, sinistro ac pravo animi judicio perperam ac temere derogare.

HERCULIS CIOFANI SULMONENSIS
DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

In Epistolas.

ILLUSTRISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO
D. SCIPIONI GONZAGAE,
Marchioni & S. R. I. Principi.

QUantum doctrinae & elegantiae in his Epistolis adhibuerit OVIDIUS, non invitus, si mihi per occupationes liceret, ostenderem, & ni doctissimis quibusque perspectum atque exploratum esset. Quid de artis poëticae praeceptis di-

dicam, quae in his insunt unà cum variis affectibus, quibus, qui amant, excruciantur, optime & prudentissime expressis? In quibus haec omnia ita efficta & expressa leguntur, vix ut apud nos liber sit, qui cum his merito conferatur: quamvis non bonum plane fatum sortitae esse videantur. Cum enim pueris (licet à fabulis cum priscis illis auctoribus incipiendum esse sentiam) Latinis litteris operam daturis in ipso limine exponi solitae sint, leve quiddam ac nugatorium esse vulgo existimantur. In errore huic simillimo ii etiam versantur, qui Aesopi fabulas, opus sane elegantissimum, nullius, aut parvi admodum momenti esse putent, quod item pueris, qui Graecis litteris tradendi sunt, explanantur. Quas tamen à Platone, & Aristotele, duobus & loquendi, & sentiendi magistris praeclarissimis, qui earum testimoniis frequentissime utuntur, plurimi factas esse certum atque exploratum est. Has autem epistolas, quibus ab hoc nostro cive nullum elaboratius, & limatius fortasse opus editum fuisse judico, à me veterum librorum ope emendatas, & observationibus illustratas tibi inscriptas esse volui, qui, de meliori nota scriptis litteris ad virum immortalitate dignissimum, cui tu Scipio agnatione conjunctissimus es, virtute simillimus, Vespasianum Gonzagam effecisti, ut ad eruditissimas ac prudentissimas illius aures nomen pervenerit meum. Qua ex re nihil gratius, nihilque jucundius ipse umquam sensi. Interim quaeso te, atque obtestor, ut eam, quae tua propria, quaeque omnibus omnium aetatum, atque ordinum in Urbe viris summae admirationi, summaeque laetitiae est, humanitatem mihi perpetuo conserves, atque harum observationum non magis dedicationem, quam gratiarum actionem, accipias, tuaque summa auctoritate ac favore protegas. Vale, Venetiis, VII. Kal. Octob. M. D. LXXX.

HERCULIS CIOFANI,

Sulmonensis,

In

P. OVIDII NASONIS

De arte amandi libros III. observationes.

ILLUSTRISS. JUVENI KAROLO BELPRATO,

Amversae Pelignorum Comiti.

His diebus, qui proxime praeterierunt, cum in Urbem una cum Virginia Ursina, lectissima, ac prudentissima femina, matre tua, te contulisses, egoque, quae meae praecipue partes erant, quippe qui multis abhinc annis universae familiae tuae addictus perpetuo fuerim, ac nunc multo magis sim, vos domum officii causa salutatum venissem, eo primum comitatis, & humanitatis genere à vobis exceptus sum, ut nihil vobismetipsis amabilius ab iis, qui ibi aderant (aderant autem plurimi, & nobilissimi viri) esse judicatum sit. Deinde me ab illa ornatissimorum hominum corona ad te seorsum humanissime vocasti, deque harum litterarum genere, quibus uterque nostrum delectamur, loqui coepisti: de quibus praeclara multa cum dixisses, divini prope ingenii acumen ostendisti: qui si te immatura patris tui, Joannis Bernardini, viri eruditissimi, ac praestantissimi, qui totius Aprutii prorex jam erat designatus, mors, tuaeque ditionis status ab eodem studio jam non deturbasset, tuque idem studium es-

ses

ses persecutus, ad summam profecto & sciendi & intelligendi facultatem pervenisses. Ea enim sunt animi & ingenii tui ornamenta: quae quidem ornamenta, & causae me ad tui, tuorumque omnium, qui me non vulgariter dilexerunt, ac diligunt, perpetuam observantiam mirifice impellunt, faciuntque, ut sub tuo nomine, quod non solum in Neapolitano regno, totaque Italia, sed & in externis quoque regionibus propter miram ipsius antiquitatem, nobilitatemque clarissimum est, quidquid ego in Ovidii, quem poëtam tu merito admiraris, Amorum libros, jucundissimos, eruditissimosque, notaverim, in lucem emittam, tibique consecrem. Qui labores si tibi, avoque tuo, viro rerum omnium usus intelligentissimo, Joanni Vincentio, fratrique tuo, adolescenti valde probo, & erudito, Scipioni, qui harum in primis rerum optimi existimatores estis, probabuntur, in sinu, tamquam summam felicitatem consecutus, laetabor. Vale, meque perpetuo, ut soles, dilige. Romae vi. Idib. Jun. m. d. lxxx.

EJUSDEM

In Elegias de Medicamine faciei & de Nuce.

ILLUSTRI ADMODUM, SPECTATISSIMAEQUE PROBITATIS ET ERUDITIONIS FEMINAE, LIVIAE BECCARIAE,

Spairanae Ticinensi.

Vera ac solida laus ea profecto est, quam majores ii, qui divitiis bene, laudabiliterque partis, & rebus domi, militiaeque gestis nobiles extiterint, posteris una cum fortunae bonis hereditariam relinquunt. Sed longe verior, ac solidior ea est, quam ita relictam heredes ipsi sua industria, suoque studio non solum tuentur, sed longe lateque propagant. Quam quidem laudem quis hodierno die est, quin tibi merito tribuendam fateatur? Tu enim illa es, Livia, quae majorum tuorum, qui istius, in qua nata es, urbis domini antiquitus fuerunt, gloriam, generisque nobilitatem, quam nongentis abhinc, eoque amplius annis illustrem esse, quamplurimis historiis, quas quarto abhinc anno Hieronymus Catena, vir doctissimus, tuaeque dignitatis amantissimus mihi ostendit, proditum est, multiplici bonarum artium doctrina, singularique probitate illustriorem reddis. De tua autem quid dicam pulchritudine, qua non Insubriae solum regionis, sed omnis quoque Transpadanae Galliae mulieres, quod bona earum venia dictum sit, vincis atque obscuras? Quae me praecipuae causae, ut alias omittam, cum corporis, tum animi raras virtutes tuas, quas si recensere ipse vellem, dies citius me deficeret, quam materies, impulerunt, ut perbreves has in pulcherrimas Ovidii, civis mei De medicamine faciei, ac de Nuce elegias observationes tibi inscripserim. Quae si acerrimo tuo judicio probabuntur, erit mihi cur valde gaudeam, & ex industria, diligentiaque, quam in eodem poëta illustrando adhibui, uberrimos fructus capiam. Vale, Romae iv. Kalend. Maj. m. d. lxxx.

EJUSDEM

In Halieuticon,

ILLUSTRISSIMO ABBATI,

JOANNI BAPTISTAE ALBANO.

Difficilior fane, ac fructuofior provincia eft, quam vulgus exiftimat, ejus, qui in veterum auctorum monumentis purgandis, fed non fine fummo gloriae fplendore, omne fuum ftudium ac diligentiam collocat: modo aliquid aggrediatur, ac praeftet, quod Reip. litterariae interfit. Idque duabus potiffimum rationibus efficere poteft. Quarum altera eft: fi ejus operis, quod illuftrare ftudeat, prifcum aliquod exemplar nactus eft, cujus ope atque auxilio nixus, loca aliquot, fi minus omnia, quae in eo temporis vitio depravata funt, feliciter emendet, atque in integrum reftituat. Altera vero: fi ejufdem generis libri, à quo mendas auferre conetur, exemplar fcriptum nullum repperit, conjecturis ejus vulneribus medicinam faciat. Ex his emendandi rationibus tutior omnino, & minus audax prior eft. Quamquam fiquis eft, qui in utraque re aliquid, quod doctorum hominum auribus dignum fit, moliatur, is fummis & prope divinis laudibus afficiendus eft. Cujus generis homines & patrum noftrorum memoria multi excelluerunt, & hac noftra aetate multo plures excellunt, ut Victorius, Muretus, Sigonius, Ciacconus, Statius, Urfinus, Scaliger, alii. Quorum ego infiftens veftigiis, in Ovidii Halieutico, opere cum ad Latinum fermonem, tum ad pifcium naturas atque ingenia cognofcenda valde utili, emendando atque illuftrando non parvum ftudium pofui, veterisque exemplaris, quod nullum extat hodierno die, ope deftitutus, conquifitis tamen praeftantium virorum, qui in talibus rebus fumma cum laude verfati funt, conjecturis, quibus quafdam meas addidi, quam maximum potui, auxilium attuli. Adjunxi praeterea Ariftotelis, Plutarchi, AEliani, Oppiani, Plinii, aliorumque, qui de pifcibus multa etiam diligentiffime litteris confignarunt, nonnulla loca, quibus quae in hoc valde lacerato opufculo funt, vel optime illuftrantur. Quem laborem ac ftudium, licet ferius, quam decreveram, tibi offeram, fi tuo, vir doctiffime ac nobiliffime, finu excipies, ac fovebis, magnos induftriae ac diligentiae meae fructus capiam, tibique, qui fumma in me beneficia contulifti, fi non re, faltem voluntate par pari, tua inprimis fretus humanitate, retuliffe videbor. Quod à te ftatim me impetrare poffe non diffido, cum innatae integritatis tuae, morumque fuavitatis, atque animi altitudinis recordor, qua non me folum, fed, quot in Urbe vivunt, viros ingeniofos jam tibi in perpetuum devinxifti. Vale, meque in tuorum, qui tibi omnium fidiffimi atque addictiffimi funt, numero habere non dedignare. Romae VIII. Id. Sext. M. D. LXXX.

HER-

EJUSDEM

In *P. Ovidii Nasonis* libros Metamorphoseon.

ILLUSTRISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO
D. VESPASIANO GONZAGAE COLUMNAE,

Sablonetae & Trajecti Duci, Hostiani Marchioni, S. R. I. Principi, Fundorum & Rotinghi Comiti.

GLoriosa profecto res est, VESPASIANE DUX OPTIME AC SAPIENTISSIME, non solum aequales adaequare, sed etiam vincere ac superare. Quam gloriam ac laudem omnes uno consensu, unaque voce tibi merito deberi confitentur. Ex Illustrissima atque Excellentissima GONZAGARUM, & COLUMNARUM familia originem ducis: honestissimarum omnium artium intelligentissimus es: domi, forisque rebus gestis praestantissimis nobilissimus. Tales in te virtutes admiratus maximus omnium Regum, PHILIPPUS Hispaniarum Rex, tuo usus consilio & opera in iis, qui in suis Regnis fuerant excitati, tumultibus sedandis, semper te plurimi fecit, & Navarriensi, Valentinoque Regno PROREGEM esse voluit. Quod quidem munus à te laudabiliter ac sapienter administratum quis non praedicet? Ob quae animi & corporis praeclarissima ornamenta, quae non epistola tantum, sed ne satis longa quidem historia concludi ac comprehendi facile possent, ipse fretus, qui dignitatis tuae & admirator & studiosissimus sum, consecro tibi meas in OVIDII Metamorphosin, opus cum ingeniosum, tum solidae multiplicisque eruditionis plenum, observationes. In quas ea congessi ac collegi, quae spectatu ac cognitu digna essent. Illud autem inprimis tentavi, & conatus sum, ut veterum librorum ope summopere adjutus, à quibus qui recedit, saepissime errat, quam emendatissima praeclarissimi hujus, & numquam satis laudati poëmatis carmina in studiosorum manus pervenirent; &, ut arbitror, non infelicissime etiam successit. Sexcentos enim locos (ita comperient, qui periculum facient, si hasce observationes cum aliis, quae usque huc prodierunt, editionibus conferent) emendatos, suaeque integritati restitutos esse certo scio. Verum, ubi veteres libros quoque depravatos esse cognovi, eruditis viris eam, quam ipse faciebam, conjecturam exposui: qui si eam probarent, in hasce lucubrationes referri debere censui, adstipulatoresque laudavi: sin minus (quod non semel contigit) eam, quam ipsi tanquam veram, germanamque proponebant, amplexus sum, atque in hunc ipsum commentariolum retuli. Illud ingenue fateri possum, me neminem, à quo aliquid aut in sermone acceperim, aut ex ejus scriptis collegerim, quod quidem sciam, sua laude defraudasse. Locos nonnullos, quos ante hunc diem aut non videram, aut non intellexeram, interpretatus sum, quotiescumque interpretatione opus esse judicavi. Nonnullos vero, quos priore impressione in antiquis exemplaribus me invenisse testatus eram, quosque meliores ac veriores iis esse, qui circumferebantur, interdum meo usus judicio, interdum vero amicorum confirmavi. In quibus judicandis fortasse saepe lapsus sum: nonnunquam etiam aliorum opinioni atque judicio examinandos reliqui. Quis est enim omnium hominum, qui cuncta recte judicare possit, & interdum non labatur? Hos autem labores, PRAESTANTISSIME DUX, quando SULMONEM, patriam meam

meam amas (quae fratris tui uterini, HORATII LANNOI PRINCIPIS imperio paret) caramque habes, meque de nomine jam noscis, tibi probatum iri facile confido. Vale. Romae Kal. Septemb. M.D.LXXX.

EJUSDEM

Ovidii Defensio, & Metamorphoseos laus.

QUidam cum sciret poëtam hunc nostrum esse fabularum scriptorem facundissimum, ac facile principem; ejus carmina in Italicum sermonem sibi converti jussit, arbitratus eum Latine non locutum esse: ac, quoties de eo sermo inciderat, ita de eo, ut de barbaro aliquo, & Latinae linguae imperito, loquebatur. Quem alii quidam secuti, in gravissimorum, doctissimorumque hominum aculeos merito inciderunt. Qui enim, quaeso, sumus nos, ut, cum de Latini sermonis integritate & elegantia agitur, tam superbe judicium de antiquis scriptoribus facere audeamus? Multa, inquiunt, innovavit Ovidius, multas voces confinxit, quibus superiores usi non erant. Unde scis, quisquis es, innovarit ea, an è vetustioribus, quos nunc non habemus, ipse habebat, acceperit? Quisquamne veterum Criticorum Ovidium umquam, tamquam parum Latine locutum notavit? At isti delicias faciunt: & vocem ullam negant se ferre posse, quae non in Catulli, Lucretii, Virgilii, Tibulli, & paucorum praeterea, versibus reperiatur. Quanto satius esset μὴ μάχεσθαι, ut ait Thucydides, τῷ πολλῷ χρόνῳ, & eorum auctoritati acquiescere, quorum muliones melius ac certius, quam nos, de Latino sermone judicare poterant. Ponam equidem, quid de Ovidio senserit historicus optimus C. Vellejus Paterculus lib. II. *Paene*, inquit, *stulta est inhaerentium oculis ingeniorum enumeratio, inter quae maxime nostri aevi eminent, princeps carminum Virgilius, Rabiriusque, & consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & N A S O perfectissimi in forma operis sui.* Quo vel uno testimonio eos, qui ita acerbe ac petulanter in ipsum invecti sunt, neque vere, neque sincere, sed ex affectu ac libidine locutos esse, simulque inscitiam patefecisse suam, facile intelligere est. Siquis vero opus hoc diligenter inspiciat, reperiet profecto tantam tamque admirabilem dicendi copiam atque ubertatem, simulque sententiarum, verborumque gravitatem, vix ut alius sit apud Latinos poëta, qui in hac re ipsi merito praeferri possit. Quid dicam de modo illo singulari ac prope divino connectendi fabulam cum fabula? in quo ita excelluit, ut nihil artificiosius, nihil praestantius, nihil denique ornatius aut dici aut fieri possit: quod res diversissimas tractans adeo ingeniose eas connexuit, ut una materia plane videatur. Illud etiam minime reticendum est, Latinos olim scriptores ad unum fere Graeca opera in Latinum vertisse sermonem, à quibus eximia doctrina, atque eruditio orta est praestantissima. Contra factum esse à Maximo Planude nemo ignorat, qui cum optime nosset Graecam linguam poëma non habere, quod tanta gratia ac venustate, quanta hoc, flueret, è Latino in Graecum id transtulit. Quid multa? Artes omnes, quae antiquis notae erant, cum in aliis, quae conscripsit, operibus, tum maxime in hoc ita declaravit, ut quamplurimi viri utriusque linguae, quae in pretio sunt, intelligentia, atque acerrimo judicio praestantes, supra quam dici potest, admirentur.

EJUS-

EJUSDEM
Praefatio ad Lectorem.

Libri, quibus in Ovidii nostri, poëtae lepidissimi ac doctissimi, Metamorphosi emendanda usus sum, quorum sint, & à quibus eos commodato acceperim, paucis te commonefaciendum putavi. Scias igitur, cum in Patria essem, sex manuscriptos libros me evolvisse. Quorum unus fuit, id est propemodum septem primi libri, Francisci Sanaei, viri omnium humanissimi: quem ille, antequam è vita excederet, Ascanii Lucini opera mihi perbenigne commodaverat Alius est sodalium Dominicanorum, in quo sex fere ultimi libri deerant. cujus libri copiam mihi fecit F. Lucas Perusinus, egregius concionator. Accesserunt alii duo, qui asservantur in Bibliotheca S. Spiritus, principis Caelestinorum Coenobii. Quorum copia mihi facta est a F. Angelo Epirio. Sunt & duo alii mei, qui omnium, quos mihi videre contigit, antiquissimi ac praestantissimi videntur. Postea vero, cum ad Urbem me contulissem, ut viros doctissimos, qui hic sunt, & in primis Manutium, & Muretum, in quorum amicitiam per litteras jam admissus eram, viserem, atque eorum consuetudine meo arbitratu fruerer, percurri multis in locis octo alios, qui sunt in Bibliotheca Summi Pontificis, quae vigesimo abhinc anno commissa est fidei ac diligentiae, viri optimi, atque in liberalium disciplinarum cognitione non parum versati, Federici Ranaldi. Quem alucinatus D. Lambinus in suis in Horatium commentariis Federicum Bruttium vocat. Is atque ejus frater Marinus (qui ejusdem Bibliothecae à GREGORIO XIII. PONT. OPT. MAX. nuper custos declaratus est) non solum mihi ad eam, quoties volui, aditum dederunt, sed me in iis quoque libris conferendis maximopere adjuvarunt. Contuli etiam alium Fulvii Ursini, viri omni virtutum genere ornatissimi. Postremo, cum hic labor ad finem jam perductus esset, aliorum duorum magna mihi potestas facta est à Mario Maffeo, R. homineque integerrimo, atque ingenuis omnibus disciplinis exculto: cujus domus ut bonas artes olim amavit semper, ac pro virili parte aluit, ita nunc & ipse, ejusque frater M. Antonius, Cardinalis amplissimus doctissimusque, eas amplexantur ac fovent. Impresso hoc opere, vir summa doctrina, Achilles Statius, quaedam sane antiqua atque optimae notae folia mihi utenda dedit: quae in hac secunda editione una cum alio libro, item scripto Briantii Briantei Mogontiaci ex agro Mediolanensi, qui fuerat B. Aegii: & cum iis fere omnibus, quibus jam usus eram, exemplaribus, qua potui diligentia evolvi. Consului etiam non indiligenter alium veterem ex Bibliotheca Capranicensi: item alium ex Bibliotheca ALEXANDRI FARNESII CARDINALIS, Joannis Dei, & Josephi Ernaldi, civis mei, in quibus eos, qui à me non citantur, libros desiderari scias. Contuli praeterea, quando poëtam hunc nostrum emendandum atque illustrandum suscepi, loca aliquot à Mariangelo Accursio Aquilano, & Oberto Gifanio Burano ex vet. libris, quibus se usos esse affirmant, restituta. Adhaec, quia controversiam inter eruditos maximam esse non ignoro, an opus hoc Metamorphoseos, an Metamorphoseon inscribatur, visum est opinionem meam tibi aperire. Ego quotquot vetustos libros vidi, in his omnibus (uno excepto Vaticano, in quo legitur Metamorphoseon, qui omnium, qui in eadem Bibliotheca asservantur, recentissimus est: nam Pii II. aut III. tempore descriptum esse constat) Metamorphoseos numero singulari esse ani-

animadverti. Quam inscriptionem, accedente praesertim Quinctiliani testimonio, placuit retinere. Nunc Ovidio ipso, quem, ut spero emendatiorem, quam antea umquam, in lucem emitto, fruere. Vale.

EJUSDEM
In *P. Ovidii Nasonis* libros Fastorum.
ILLUSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
PAULLO UCHANSKI,
Comiti de Sluezevo, Capitaneo Drohobicensi,
Stephani Serenissimi Poloniae Regis apud Sedem Apostolicam Oratori dignissimo ac disertissimo.

Ex omnibus veterum poëtarum monumentis nullum hodierno die extat opus, quod aut eruditione, aut rebus, quae ad Romanam antiquitatem cognoscendam pertineant, hos Ovidii Fastorum libros antecellat. Quod cum perspicuum sit, amici quidam mei, harum litterarum, quae ab humanitate nomen sortitae sunt, intelligentia ornati, effecerunt, cum eos libros, quos in exsilio scripsit, uno eodemque volumine cum sex his conjungi solitos, scholiis illustrassem, ut hi eadem quoque diligentia, & industria, qua in illis usus eram, mea in lucem prodirent. Quid multa? Et iis, & quibusdam aliis viris, quorum propemodum sub imperio sum (notum enim est, quam legum studio, aliisque negotiis sim occupatus) parendum duxi, quamvis hoc onus meis viribus longe impar esse sentirem. Horum tamen caussa, & impulsu siquid à me praestitum fuerit, quod eruditis placeat, laetabor; sin minus, eos hac mea voluntate, qua praeclaram aliquam rem praestare cupiissem, in primis contentos esse decet. De Ovidio autem ipso, qui à sapientissimo philosopho, Seneca, Poëtarum ingeniosissimus non immerito vocatur, quid hîc dicam? quid de ejus in quacumque disciplina, quae ejus ipsius aetatis hominibus nota erat, praestantia? Nonne his carminibus, quibus persecutus est quae ad veteres Romanorum ritus pertinent, quaeque (hac quidem in re) exilia, nuda, jejunaque erant, (sic enim iis, qui materia proposita aliquid scribendum suscipiunt, in quo, veluti spatioso campo, vagari nequeant, accidere solet) graviter, ornate, copioseque tractavit? quid de eloquentia, qua alios Latinos Poëtas, ut Gulielmus Sirletus Cardinalis amplissimus, Hippolytus Capilupus Episc., M. Antonius Muretus, Petrus Ciacconus, aliique viri doctissimi sentiunt, longe lateque superavit? in qua eum, ut de altera loquar facultate, Cicerone, & Livio, quibus apud Latinos copiosius nemo scripsit, inferiorem, siquis vere, atque incorrupte judicabit, minime reperiet, sed eis merito comparari posse ac debere confitebitur. Ab ejusmodi eloquentiae laude te is, quem modo nominavi, quemque nostrae memoriae hominum eloquentissimum esse constat, SIRLETUS, cum proximis his diebus pro STEPHANO SERENISSIMO POLONIAE REGE apud GREGORIUM XIII. PONT. MAX. disertissimam, qua ei, sanctaeque Romanae sedi illius nomine obedientiam detulisti, magno cum lepore orationem habuisses, non longe abesse testatur, & ego, qui nonnullos alios oratores ibidem audivi, idem sentio. Quod praeclarum, atque admirable animi tui ornamentum, innumerabiles omnium ordinum homines, qui eo,

eo, ut te audirent, confluxere, ad summam tui ipsius admirationem adduxit: quos, cum verba faceres, quis repertus est hujusmodi laudis tam cupidus obtrectator, qui infieias iverit, omnes, suavitate dicendi captos è tuo ore non pependisse? Inter quos me unum, non valde celebri conditione hominem, sed tamen ab horum studiorum genere non prorsus abhorrentem, fuisse ajo, & laetor. qui mirificam illam tuam non mediocriter imbibi eloquentiam, quamque supra quam dici possit, non solum suspexi, atque admiratus sum, sed etiam venerari, ac colere occoepi. Quamobrem sub tuo clarissimo nomine hosce, quos dixi, Fastorum libros in lucem emittere ausus sum; atque eo magis id feci, quod hoc ipsum opus (cujus alteram partem utinam non desideraremus) in tua regione à Poëta esse editum compertum est: ut aequum sit ad eum locum, unde in Urbem primum venit, eo ex Urbe emendatius, illustriusque, quam usque huc fuit, redire. Peto igitur à te PAULLE vir clarissime, itemque doctissime, & humanissime, ut laborem hunc ex animi mei in celsitudinem tuam observantia profectum, libenter accipias, & tandem aliquando legere non dedigneris. Vale. Romae III. Kal. Maji. M. D. LXXIX.

EJUSDEM

Praefatio ad Lectorem.

IN FASTORUM volumine emendando duodecim libris veteribus usus sum, quorum octo in summi Pontificis bibliotheca, qua praeclarior & copiosior nulla alia extare dicitur, adservantur: in horum duobus postremus liber desideratur. Alii duo sunt eruditissimorum virorum, Achillis Statii, & Fulvii Ursini, qui omnium antiquissimi esse videntur; ad horum praestantiam & antiquitatem unus ex illis, quos dixi, Vaticanis accedit. Alius ex bibliotheca Maffejorum: alius, quem frater meus, M. Antonius cum impresso diligentissime contulit, quem librum fratris in scholiis voco. In exemplari autem Statii tres propemodum libri desunt. Eae notae, quibus brevitatis caussa usus sum, o. l. s. omnes libros scriptos significant. Vale.

EJUSDEM

In P. Ovidii Nasonis libros Tristium.

ILLUSTRI ET OPTIMAE SPEI PUERO, FRANCISCO BASTONO ALEXANDRINO S.

CUm eruditissimus, atque in Romana curia, rerumque usu non mediocri cum laude versatus, patruus tuus, GULIELMUS BASTONUS, optimi viri & eximii in urbe patroni, NICOLAI ANGELII BARGAEI opera me in intimos familiares admisisset suos, nihil prius faciendum mihi duxi, quam ut tibi, quo ei nemo propinquior, & carior est, aliquid inscriberem: quo, si nihil aliud, summam observantiam erga utrumque meam testarer. Itaque poëtam, quo nullus alius mihi quidem jucundior est, aetati vero tuae magis necessarius, atque utilis, OVIDIUM in manus sumpsi. Cujus eos libros, qui vel virginibus ipsis, quae Deo dicatae sunt, quodammodo exponi ac declarari possent, delegi. in quibus, ut scis, tantum studii & otii posui, quantum mihi, in aliis rebus vehementer occupato,

pato, ad eos cum veteribus exemplaribus conferendos vix satis fuit. Quo temporis spatio id praestare conatus sum, ut Ovidius ipse, collatis, ex ejus praesertim operibus, innumerabilibus prope locis, sui ipsius interpres paene videatur. Hunc enim modum recentioribus, qui judicio & doctrina excellunt, probari cum videam, fabulis & historiis non prorsus vulgatis, brevi cum expositione in locis aliquot, additis, quantum in me fuit, servare studui. Idque si minus feliciter successit, temporis brevitati, vel potius mihi ipsi, qui aliquot ante menses in jus civile incumbere, atque haec studia intermittere, ne dicam penitus omittere constitueram, ut ignoscas, à te etiam atque etiam peto. Illud saltem me consecutum spero, ut omnes fassuri sint, hosce libros, plane aureos locis aliquot emendatiores, illustrioresque, quam ante hunc diem, in studiosorum manus pervenire. Vale, & Latinam linguam hilari animo, ut coepisti, perdisce, ac mores Christiano & illustri puero dignos amplexare, ut familiae tuae, quae per se ipsa satis clara est, & moribus & ingenio tuo maximum splendoris cumulum adjicias. ROMAE IX. KAL. JANUARIAS M. D. LXXX.

EJUSDEM

In *P. Ovidii Nasonis* libros de Ponto.

CAESARI RANALDO RADIANENSI S.

NON dubito quin prudentes omnes viri hoc meum sint consilium probaturi, quod ego homo Pelignus Pelignum vatem Peligno adolescentulo dedicandum censuerim. Neque enim quidquam aptius opportuniusque hoc tempore penes me erat, quod tibi, qui non mediocrem Latinae linguae intelligentiam adeptus es, carminumque legem discere in animo habes, offerre possem. Accipe igitur eos Ovidii libros, quos de Ponto à loco appellavit, à me veterum exemplarium ope emendatos, & observationibus illustratos. Quem laborem per id temporis spatium, quo legalium lectionum vacationes publice, privatimque indictae erant, & à plerisque (ut mos est) genio indulgebatur, sexcentis districtus negotiis aggressus ad umbilicum deduxi. De Ovidio autem ipso, deque ejus in pangendis carminibus felicitate, quae in eo Natura rerum omnium magistra adjutrice, mirifice eluxit, quid hic commemorem? quid de facilitate, qua quidquid dicere tentavit, dilucide, pure, ornate copioseque expressit, enunciavit, & quo voluit inflexit? quid de Pathetico genere, in quo omnium maxime excelluit? quid de crebris, quibus usus est, sententiis, quas summa cum dexteritate & elegantia explicavit? Hos vero libros, in quibus nihil turpe, nihil obscoenum deprehendes (qua utinam labe alia aliorum auctorum opera carerent) si studiose leges, confido fore, ut brevi cum ingenio satis acuto, quo praeditus es, tum tui patrui, viri docti, deque me optime meriti, FREDERICI RANALDI auxilio, qui animi causa subsecivis horis tibi, & Aemilio Florio, amitae tuae filio, interdum operam dare solet, non parvos in poëtica facultate processus sis facturus. Vale. Romae IV. Id. Mart. M. D. LXXX.

EJUS-

EJUSDEM
In *P. Ovidii Nasonis* Ibin.

M. ANTONIO MURETO JUNIORI,

Maximae spei puero S.

DEbitum, non munus, quod tibi MURETE JUNIOR offerendum putavi, jure dixerim. Quidquid enim in me litterarum est, quod perexiguum esse sentio, ex perenni, atque uberrimo patrui tui, viri disertissimi, fonte, nisi omnium mortalium ingratissimus esse volo, hausisse ingenue fatear necesse est: neque hoc solum, quod maximum quidem voco beneficium, ei acceptum refero, sed illud etiam, quod quotiescumque opus fuit (contigit autem saepissime) aut mei ipsius, aut propinquorum, aut etiam amicorum caussa, in qua ejus studio & gratia me egere cognovi, non prius innui, quam eum nullum prorsus laborem detrectantem, quaecumque efflagitavi, summa cum animi hilaritate confecisse comperi. Uno verbo rem concludam. Ex eo die, quo in Urbem primum veni, litterarum adipiscendarum cupidissimus, in intimam ejus ipsius amicitiam ab eo admissus, in filii prope loco perpetuo habitus sum, atque habeor. idque non parvae felicitatis esse duco. His igitur de causis OVIDII IN IBIN opus elegantissimum, fabularum, historiarumque varietate plenum tibi persolvo, ac, quod apud me quodammodo depositum est, reddo ac restituo. In quo me scholia, quibus aut locos aliquot illustrarem, aut veterum librorum auxilio corrigerem, amici quidam doctissimi, vel occupatissimum, quod patruus ipse tuus MURETUS non ignorat, scribere coëgerunt. Ea tamen quaecumque sunt, aetati tuae non prorsus inutilia erunt: ingeniumque tuum, quod ad summa quaeque natum esse perspexi, iis aliquanto melius, excultiusque futurum non despero. VALE, & istam, quam magna cum laude ingressus es, virtutis viam, ut ipsius patrui tui aestimationi, nominisque celebritati par sis, amplexari, ac sectari perge. ROMAE VIII. Id. Martias. CIƆ. IƆ. LXXX.

GEORGII BERSMANNI

Praefatio.

REVERENDISSIMO ILLUSTRISSIMOQUE PRINCIPI

Ac

D. D. JOACHIMO FRIDERICO,

Duci Silesiae, Lignicii ac Bregae, &c. Praeposito Archiepiscopatus, & Primatus Magdeburgensis,

Domino suo Clementissimo S. D.

MEmoriae proditum est, Reverendissime & Illustrissime Princeps, Romanorum gentem inter templa, quae πλυθὲς illius religionis cultu impio sacra habuit, Herculi & Musis commune dedicasse delubrum, ut essent hi quasi ὁμοχίται sive ὁμόναοι, hoc est, eodem templo iisdemque sacris honorarentur. Quo nimirum consecrationis istius auctores non minus sapientia, quam fortitudine

praestantes, innuisse videntur conjunctionem pulcerrimam virtutis & literarum, eandemque posteris suis commendare voluisse, non aliam ob causam, quam quod persuasum sibi haberent, fortitudinis & laborum suorum praeconium, his memoriae & antiquitatis custodibus rectissime mandari. Itaque cum non modo ad percipiendam colendamque virtutem, cujus apprime gentem illam studiosam fuisse accepimus; sed ad nominis quoque & gloriae famam prorogandam, cujus non minori, quam illius, cupiditate flagrabant, plurimum se literis adjuvari posse confiderent: partim ipsi animos suos doctrina excolebant, partim, si qui ad haec studia viderentur duriores, amore & officiis complectebantur eos, quorum ingenio, putabant ea, quae gesserant, posse disseminari in orbis terrae memoriam sempiternam. Non enim temere à Cicerone dictum existimari debet, cum inquit: Nullius agricolae cultu stirps tam diuturna, quam poëtae versu seminari potest. Obtinuit haec consuetudo multis seculis, non in Romana duntaxat republica, sed una cum imperio ad nostram quoque pervenit nationem: neque fuit gens ulla tam barbara, ut à Musis & earum alumnis prorsus abhorreret. Nimis longum esset hoc congruentibus historiarum exemplis planum facere de singulis. Neque vero id nunc agitur: praesertim cum sermo mihi sit cum principe, non literarum duntaxat cognitione imbuto, sed etiam antiquitatis scriptorumque veterum non imperito. Quare, missis nunc aliis, de tuis solummodo, illustrissime Princeps, majoribus aliquid verborum faciam, quippe, qui vel soli narratiunculae huic fidem suis exemplis abunde fecerint. Atque, ne longe abeam, ab ultimo usque initio, hoc est, à Boleslao, quem Otto III. Imper. primum Imperii amicum & regem salutavit Poloniae, hanc detexendo commemorationem, quod & infinitum foret, atque epistolae modum excederet, de avo saltem tuo Friderico & patre Georgio, at quantis Principibus? quorum uterque a summorum laude propius afuere, quam à mediocrium, pauca memorabo, quae ab epistolii hujus instituto nequaquam, ut opinor, fuerint aliena. De illo igitur constat, praeter eximias laudes pietatis, magnanimitatis, sapientiae, constantiae, ceterarumque virtutum bono Principe dignissimarum, & ipsum Herculi & Musis consecrasse aedem, non qualem Romanos jam diximus, superstitione delibutos irreligiosa, sed qualem decuit principem vovere Christianum. Amplexus enim puritatem doctrinae coelestis, abolitisque cultibus profanis & idololatricis, quos Papatus invexerant tenebrae, non modo rempub. legibus constituit salutaribus, & ad bene beateque vivendum necessariis: sed etiam scholam Goltpergensem, vere Musarum, hoc est, pietatis & artium liberalium delubrum aperuit, sumptuumque impensis liberaliter fovit, ac benigne locupletavit; praefecto illi moderatore juventutis scholasticae peritissimo felicissimoque, ac prorsus admirabili, Valentino Fridelando Trocedorfio. De quo, si res maximas in pauca conferre liceat, vere hoc memorare possimus; quemadmodum olim ex Isocratis ludo, quem Cicero summorum oratorum magistrum nominat, tanquam ex equo Trojano innumeri exierunt dicendi principes: ita ex disciplinae ipsius cultura segetem effloruisse uberrimam, ad ecclesiae, reipub. & scholarum incrementum, non in Silesia tantum, sed tota prope Europa. Ac magnae mihi voluptati fuit aliquoties audire, de scholae illius administratione memorabili, multa ac vere mirifica jucunde narrantem, veterem illius alumnum, spectata pietate, doctrinaeque eruditione, sapientia, multoque rerum usu clarissimum, atque omnino singularis exempli virum, D. Casparem Peucerum: qui nullius fere rei expositione magis se exhilarare consuevit, quam mentione ti-
ro-

rociniorum adolescentiae suae, & quasi stipendiorum, quae in bonarum literarum militia sub Trocendorfio meruerit; qui tum temporis scholam illam frequentatam ab Ungaris, Polonis, Silesiis, Germanis, quod paene monstri simile duxeris, absque collegarum ullius opera administra & socia, prudentia, industria, & auctoritate sua regebat solus. Neque semel vir ille ad me, in familiari colloquio, hanc felicitatem suam praedicavit, quod hoc ipso studiorum gubernatore ac morum formatore, ut prudentissimo, ita fidelissimo, ineunte adolescentia sibi uti contigerit. De quo scilicet in praesentia plus verborum fieri non est necesse. Itaque, ut revocetur narratio haec, unde tribuni illius nobilissimi, non in Martis quidem, sed Musarum castris militantium, paululum digressa est, ad majores tuos, inclyte & generosissime Princeps, avi tui, cujus laudum non postrema fuerit scholae tam celebris fundatio, hujus inquam vestigiis institit filius Georgius, Celsitudinis tuae parens, non modo pietatis, animique magni & excelsi aemulatione, & ad summa quaeque strenua contentione; sed etiam curae, operae, studii, diligentiaeque accuratione, in tuendo paternae munificentiae tam illustri deposito. Itaque, quod apud Homerum Sthenelus Capanei filius, paulo de se gloriosius praedicat, ἡμεῖς τοι (inquiens Agamemnoni) πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶναι; de parente tuo vere perhiberi poterat: quippe, quem acceptam à majoribus praestantissimis virtutis gloriam, suorum in Rempub. meritorum auctario cumulasse, ac luculentiorem reddidisse, non est obscurum: cum ipsius erga optimarum artium studia ac disciplinas amorem & beneficentiam, ad omnem posteritatem faciat testatum extructio scholae Bregensis, tam sumtu & magnificentia splendidae, quam praeceptorum constanti pietate, doctrina, eruditione, ac fidelitate, quos studiorum & morum magistros in ea constituit, celebratae. Sed principis hujus laudes, quae in ore sunt plurimorum, cum incredibili bonitatis, innocentiae, magnanimitatis, munificentiaeque ipsius desiderio, nunc quidem prosequi instituti praesentis non est. Ac satis sit demonstrasse id, quod initio fuit propositum, Romanorum in fovendis literis humanioribus curam ac sollicitudinem imitatos etiam alios: inter quos, tuum nimirum, illustriss. Princeps, nomen, avi patrisque summorum principum aemuli & imitatoris, cum mentione honestissima meritorum plurimorum usurpare possem, nisi me pudor prohiberet in os laudare excelsitatem tuam, laude omni majorem. De cujus erga studia litterarum, ac poëticen inprimis, cujus professione, non minus quam Philosophiae, omnem sapientiam & virtutem humanam consummari certum est, affectione praeclara, quae sit animi mei inductio, non inconsentaneum duxi hac lucubratiuncularum mearum dedicatione, cum peculiari literarum significatione, etiam ad alios prodere. Cum enim illustrissimae excelsitatis tuae erga me favoris clementissimi argumenta haberem atque indicia minime obscura, profecta scilicet à liberalitate tua ultro in me beneficia, testemque illius citare possim locupletem, ac gravem, virum clarissimum, sapientiaque, doctrina, virtute, ac fide praestantem, D. Johannem Reymanum, excelsitatis tuae ἀρχιγραμματέα, Deo, Reipub. & amicis operam navantem laudabilem: tum, quantum de clementiae tuae benignitate ac munificentia Musis pollicear atque recipiam, ejus rei perpetuum hoc ad memorem posteritatem monimentum extare volui, nuncupationem scilicet lucubrationum mearum in illum poëtam, cujus ingenium, doctrinae copiam, atque expromtam facultatem, sine curae aliqua & elaborationis sollicitudine atque anxietate, mirati sunt omnibus aetatibus censores literaturae politioris

& elegantioris gravissimi eruditissimique. Accipies igitur, princeps reverendissime & illustrissime, poëtam hunc, cum notationibus & castigationibus cum meis tum aliorum, quorum notas & animadversiones in Nasonem, ad communem juventutis scholasticae utilitatem, cui haec potissimum à me opera data est, non absque labore, instar apiculae ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζανούσης, ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβανούσης, ut Isocratis verba huc accommodem, hinc inde diffusas collegi: sic igitur munusculum hoc qualecunque à me accipies, ut & animi tui magnitudine, & favoris erga bonarum artium studia propensione, & perspectae erga me clementiae benigna affectione dignum est. Ego, etsi in hac ingenii & doctrinae meae tenuitate, ad ornandam excelsitatem tuam, parum à me conferre possim: tamen si qua ornandae illius facultas extiterit, non patiar in me requiri studium aliquod conatus impigri, atque contentionis officiosae: cum omnino hoc mihi persuaserim, mei esse muneris atque officii, quod Theocritus Musis & poëtis curae esse prodidit, ὑμνεῖν ἀθανάτους, ὑμνεῖν ἀγαθῶν κλέα ἀνδρῶν. Deum oro βασιλέα βασιλέων, καὶ κύριον κυρίων, ut reverendissimae & illustrissimae excelsitatis tuae mentem, consilia, voluntatem, omnes denique actiones, in administratione principatus sui, qui in Silesia primas tenet, ac curatione archiepiscopatus & primatus Magdeburgici, suo sancto spiritu moderetur ac dirigat, ad celebrationem & gloriam sanctissimi nominis sui, commodaque & incrementa ecclesiae & reipublicae; faciatque, ut Celsitudinis tuae, majorumque ipsius laudatissimae beatissimaeque memoriae exemplo excitentur alii complures, atque ad similem curam cogitationemque convertantur ac deducantur, in promovendis bonarum artium studiis & disciplinis, quae sola sunt & perpetua ecclesiae filii sui seminaria. Ex gymnasio illustri in veterum Soraborum metropoli. A. D. aequinoctii verni Anno M. D. XC.

EJUSDEM

Praefatio in Metamorphoseon Libros.

AD CLARISSIMUM VIRUM

Dignitate eximia, sapientiae, doctrinae, ac virtutis laude excellentem

D. PAULUM VETZERUM

Juris Utriusque Doctorem, compatrem & amicum S. plur. observandum carissimumque.

POëticen Maximus Tyrius Platonicus definisse illam quidem perhibetur φιλοσοφίαν, τῷ μὲν χρόνῳ παλαιὰν, τῇ δὲ ἁρμονίᾳ ἔμμετρον, τῇ δὲ γνώμῃ μυθολογικήν: hoc est, *Philosophiam tempore quidem vetustam, compositione autem numeris concinnam, ac sententia fabularum involucris tectam.* Quae definitio, cum ejus quod definitur naturam utcunque explanet, minime videtur aspernanda: tametsi pleniores illa atque luculentiores extent cum aliorum definitiones, tum Platonis inprimis, quas huc adscribere praesentis instituti non est. Ac Poëtices notione comprehendi quaecunque doctrinae & eruditionis appellatione censentur, hoc est, omnem optimarum rerum cognitionem atque tractationem, quod scilicet est studium sapientiae, Graecis φιλοσοφία, inter eruditos constare video; sicut neque

que de eo disceptari arbitror, quod Cicero affirmavit apud Graecos, à quibus omnem humanitatis laudem Latini accepere, antiquissimum è doctis esse genus poëtarum. Quae enim Aristoteles singulari vir ingenio, atque scientiae copia admirabili; quae ante ipsum divinus Plato; quae denique utriusque antiquiores, Thales Ionicae, & Pythagoras Italicae philosophiae princeps, de Deo, de animarum immortalitate, de naturae obscuritate, de vita ac moribus disseruerunt, literisque prodiderunt: ea non ipsorum fuisse inventa, sed qui aliquot eos seculis antecesserunt poëtarum, Orphei, Musaei, Lini, atque adeo Homeri ipsius extitisse dogmata, planum fieri potest. Neque non illud manifestum est, poëticam elocutionem à sermone pedestri, qui philosophis est familiaris, discrepare potissimum τῷ εἴδει, faciente inter hunc & illam discrimen elocutionis forma, hoc est, metro, sive versu, quem à concinnitate cantus, quam Graeci ἁρμονίαν nominant, carmen nuncuparunt. Haec igitur ut vel mediocri litterarum cognitione imbutis non incognita esse existimo: ita non aeque omnibus, meo quidem judicio; expositae sunt rationes, quibus adductae veterum sapientum familiae, Dei optimi maximi ac naturae mysteria, fabularum commentis comprehendere atque occultare studuerint. De quibus in praefatione hujus poëmatis, quod selectissimarum totius antiquitatis fabularum quasi penus quidam est, aliquid verborum fieri, non inconsentaneum duxi. Atque de rationibus illis attentius cogitanti primo omnium in mentem venit admirari veterum solertiam, qui, ut lenociniis quibusdam animos hominum à rerum obscuriorum indagatione abhorrentes, ad discendum pellicerent, scientiaeque ipsius austeritatem jucunditate quadam quasi edulcarent: duo consectati fuere, in quibus plurimum esset illecebrae, suavitatem scilicet numerorum, ac commenta fabularum. Qua in re judicii illorum rationem minime aberrasse, facile animadvertet, qui de seipso conjecturam fecerit. Non modo enim unusquisque nostrûm experitur, cum maximam esse in jucunditatis delectatione discendi illecebram; tum animum quoque ipsum oratione numeris astricta magis, quam soluta, excitari: sed & mentis sensum ingeniosissimis fabularum figmentis delinitum, ad scientiarum cognitionem quasi condimento quodam obsonari. Quod cum ita se habere existimaret singulare Europae ornamentum Erasmus Roterodamus, poëticam collatione placentae, ex omnium disciplinarum deliciis ac medullis conditae, tum similitudine compositi ex electissimis quibusque flosculis mellificii, adumbravit. Sane Lucretius poëta, cum πραγματείαν de natura rerum gravi plenoque carmine esset complexurus, consilii sui rationem reddit non discrepantem ab hoc veterum instituto, eamque παραβολῇ exponit non inconveniente, quam propter singularem venustatem huc adscribere operae pretium duximus, versibus his elegantissimis ab eo comprehensam:

Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum aetas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali tactu recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam haec ratio plerunque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque

Volgus abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi Musaeo dulci contingere melle:
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem: dum perspicis omnem
Naturam rerum, ac persentis utilitatem.

Omnino non diversum fuit illorum ab hoc Lucretii consilio institutum, in circumlinendo quasi versuum suavitate & fabularum dulcedine, amaritudinem disciplinae rerum difficiliorum: quo se id consecuturos putabant, ut invitati amborum jucunditate auditores libentius discerent ea, quorum simplex & horridior traditio aversura erat animos, & rasura aures, praesertim delicatiores. Quemadmodum enim in pictura imaginibusque colores plus afficiunt, quam lineamenta cum propter veritatis repraesentationem, tum vero ob fallendi qui hos intuentur aptitudinem: ita in poëmate mendacium probabilitate temperatum magis commovet, gratiusque est apparatu carminis fabula & figmento destituti. Hanc igitur ut primam considerationis antiquissimorum philosophorum rationem extitisse aliquis non frustra putaverit: ita praeter hanc jucunditatis commoditatem, quam sub fabularum involucris, tanquam sub pampinis uvas, reconditam esse constat, videntur mihi homines sapientissimi etiam nonnullam brevitatis in eo habuisse rationem, ut puta ejus, quam ad docendum maxime judicarent appositam, non modo angusta rerum expositione multas sententias complectendo, sed etiam memoriae quamplurimum inserviendo, cui inprimis amica est. Quod cum similiter sibi persuasum haberet poëtarum sapientissimus Horatius, hanc de praeceptionum conditione legem tulit:

Quicquid praecipies, esto brevis, ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Nota est plerisque omnibus Persei historia, quem adversus Gorgonum gentem, quarum regina fuit Medusa, bellum gessisse, Graeci scriptores memorant. Sed hujus rebus gestis fabulae cum alia admiscuerunt, tum narrationem de Medusae capite saxifico, Deorum ope ab ipso amputato. Haec fabulose affecta, quantam in summa brevitate continent doctrinae copiam, ad vitam atque mores conferentis? si Perseum scilicet rationem intelligas, Medusam vero, una cum sororibus, voluptatum illecebras, quae ratione superari solent divino adjuta auxilio: id quod aegis Minervae innuit cum Mercurii gladio, & Orci galea, quibus poëtae illum armavere. Quod si Gorgones, quae Dorcadas Oceani Aethiopici insulas habitasse perhibentur, aquas ipsas interpreteris maris filias, Medusam vero partem earum tenuiorem, ac supernatantem, Perseum denique solem: non defuturae sunt in hac ipsa fabula subjectiones ingeniosae, de naturae Deique opificis actionibus mirabilibus, vires suas naturae impertientis. Sed ista prolixius nunc persequi, fabularumque utilitates uberrimas excutere (quarum aliae, teste Halicarnasseo, naturae opera ἀλληγορίαις abumbrata continent; aliae humanarum calamitatum consolationem habent; aliae terrores, animorumque perturbationes à nobis depellunt, opinionesque evellunt parum sanas; aliae aliarum utilitatum causa excogitatae sunt) haec, inquam persequi atque exponere nimis esset longum. Itaque horum enarratione in aliud tempus rejecta, venio nunc ad ceteras rationes, quae, praeter hactenus allatas, ad istiusmodi fabularum commenta primos

mos philosophos videntur impulisse. Inter quas, sunt qui non postremam fuisse autument, respectum praestantiae ac nobilitatis scientiarum, quas in vulgus prodi, atque omnibus patefieri, nefas putabant. Cum enim occultam philosophandi rationem Graeci ab Aegyptiis accepissent, haudquaquam voluerunt res admirabiles in vulgus profanum exire, quod vel illis non satis perceptis à pietate desciturum erat, vel mentis hebetioris vitio easdem depravaturum. Quemadmodum enim vinum, quantumvis generosum, dolio infusum non sincero, coacescit atque corrumpitur: ita doctrina, animo imbibita ad percipiendam illam parum defaecato, labem contrahit. Quod sane usu venisse apertiore illa atque omnibus exposita philosophandi ratione, testatur consecuta eam disciplinarum depravatio, quae processu temporis, scientiis paulatim ex rudi in rudius ingenium quasi per manus traditis, major indies evasit, adeoque adaucta est, ut nostra aetate vix *venini* aliquod merum atque intactum reperire sit in promptu. Quocirca hanc doctrinarum corruptelam evitaturi, per fabulas philosophari coeperunt, harumque integumentis sapientiae mysteria mirifico artificio abdiderunt: quae paterent atque obvia essent castigatis duntaxat ingeniis, minimeque ad adulterandas illas ac contaminandas comparatis. Ad conservandam igitur hanc Philosophiae illibatae puritatem, adhibuerunt etiam alterum remedium, quod illis accessit ab oratione numerosa ac pedum vinculis alligata, quae poëtarum est propria. Existimabant enim, quod res est, doctrinam de natura, rebusque occultis, una cum morum ratione universa, versibus comprehensam, non modo arctius memoriae infixum iri, sed etiam temporis injuriam, quod omnia mutat atque abolet, minus in illam juris habituram. Quis enim non videt procliviorem, minusque animadversioni obvium esse erroris ac depravationis lapsum in oratione soluta, quam certa pedum mensura astricta? sive lapsus ille quidem ingeniorum accidat imbecillitate sive librariorum incuria, sive alia quacunque culpa? Contra vero metri certa & exacta ratio non ita facile locum vitio relinquit, aut corruptelae sive vocum, sive sententiarum. Haec cum ita sint, digna certe admiratione est illorum prudentia, qui (ut initio dixi) philosophiae arcana fabulis involverunt, fabulasque ipsas versibus comprehenderunt. Qua in re, praeter commoditates hactenus memoratas, illarum auctores etiam utilitatem vel maxime attendisse mihi videntur, quae inde redundabat ad discentium genus universum. Cum enim, in tanta ingeniorum varietate, admodum illos quidem discrepare animadverterent, excogitata hac docendi ratione, studuerunt veluti cibo, uno illo quidem, sed diversis affecto saporibus, omnium simul palato satisfacere. Et sane, sicut esculentorum sapore alius alio capitur atque jucunde recreatur: ita ingeniorum, si qua obtusiora sunt ad perspicienda naturae secreta, versuum & fabularum involucris abstrusa, hoc saltem ex his commodi auferunt, ut historias ipsorum poëmatum, una cum carminum elegantia & modulationis suavitate percipiant: quae vero ex iis paulo sunt acutiora, etiam sensum illorum moralem assequantur: quae denique utrisque sunt excitatiora & sagaciora, praeter historiae cognitionem, & morum doctrinam, in naturae obscuritatem, & Astrologiae ac Theologiae adyta penetrent. Ita non modo amoenitatis oblectatio inde ad sapientiae studiosos passim promanabat, sed etiam maximarum utilitatum perceptio, quibus recensendis prius tempus quam oratio nos defecerit. Quamobrem licet fabularum istarum velamentis occultata speciem prae se illa quidem ferant falsitatis & mendaciorum, (quo nomine apud indoctos & imperitos poëtae male audiunt) fidemque illis temere ad-

adhibentes decipi videantur: tamen cum ſub illis ipſis integumentis atque putaminibus abſconditus ſit veritatis nucleus; hoc efficitur, ut ſit ὁ μὲν ἀπατήσας δικαιότερος τοῦ μὴ ἀπατήσαντος, καὶ ὁ ἀπατηθεὶς σοφώτερος τοῦ μὴ ἀπατηθέντος, ſecundum Gorgiae dictum apud Plutarchum libello πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν. Atque hoc genus, ut ſic loquar, impoſturae, etiam divino Platoni adeò arriſit, ut cum philoſophiae limites proferre in animo haberet, ab oratione quidem numerorum certa moderatione aſtricta abſtinuerit; à fabularum autem uſurpatione minime ſibi temperaverit: quamvis Ariſtoteles, novo quodam exemplo; antiqua philoſophandi lege perrupta, & has & illas neglexerit: ſed ita; ut ipſius brevitas atque ſubtilitas; in conſervandis diſciplinis, nec vulgo prodendis, & carminis vicem gerat, & fabularum. Verum de his plura nunc commemorari non eſt neceſſe: & eorum, quae de fabularum involucris hactenus dicta ſunt, exemplum magis idoneum proferri nequit, hoc Ovidii poëmate, quod metamorphoſeon titulo inſcripſit. In quo ſeriem hiſtoriae (id quod initio operis poëta ipſe profitetur) ab exordio mundi ad ſua uſque tempora deductam, fabulis involvit; quarum occaſiones partim à rerum geſtarum eventibus huc accommodatae ſunt, partim à naturae ſubjectionibus, aliae denique à moribus & vitae communis admonitione deſumptae, tanto quidem cum artificio, tamque mirabili fabularum ipſarum diſpenſatione, ut non modo eruditorum conſenſus hoc opus propter doctrinam, quam continet ex omni philoſophiae genere ampliſſimam, eruditionis theſaurum judicaverit: ſed etiam ex Graecis, itemque aliis nationibus inventi ſint aliqui, qui tam praeclari operis admiratione ducti, in ſuam id linguam converterent. Sed illius laudes proſequi, hujus inſtituti non eſt. Quod ad meam attinet operam, ego ſane, cum bibliopolae noſtri typis illud tradere decreviſſent, ipſorum rogatu hunc laborem ſumſi, ut emendatius, quoad ejus fieri poſſet, prodiret in lucem. Itaque non modo Naugerii & aliorum caſtigationes, quarum quidem mihi copia fieri potuit, diligenter conſului: ſed etiam praeter Herculis Ciofani ex XVII. antiquis libris obſervationes accuratas, codicem adhibui manu exaratum, quem mihi utendum dedit eruditae doctrinae copia ac poëticae facultate egregia praeditus, Adamus Siberus. Ac ſpero, ne quid de meo in hanc partem conatu dicam glorioſius, operam me navaſſe, cum conſignando ſedulo lectionum varietatem, tum acceſſione noſtrarum aliquot notatiuncularum cumulando, Regii, Micylli, & Giſelini ſcholia. De quibus judicium eſto penes benevolum lectorem, ac te inprimis, Paule clariſſime, compater & amice multis mihi nominibus obſervande: cui ego hanc qualemcunque opellam meam nuncupandam duxi. Idque ut facerem audactius, cum eximia tuae erga me benevolentiae affectio animum mihi addidit, tum in iſta fortunae meae conſideratione, quae paucos retinuit benevolos, plures à me alienavit, cunctantem nonnihil impulit, quod non modo juriſperitia te inſtructum eſſe mihi perſuaſum habebam, ſed etiam humaniorum literarum ſtudia & diſciplinas nequaquam averſari, inprimis vero hiſtoriarum lectione delectari, ex uſu conſuetudinis & familiaritatis, quae mihi tecum multos jam annos intercedit, animadvertiſſem. Atque tanto jucundiorem tibi futuram putavi horum librorum lectionem, quanto tibi eos non modo orationis copiam, & verborum ac ſententiarum lumina, & apparatum vere oratorium prae aliis commendare poſſe perſpiciebam: ſed etiam argumentum, quod, praeter liberalis doctrinae copiam uberrimam, chronicon quoddam complectitur, ſive hiſtoriae οἰκουμενικῆς atque τῆς καθόλου σύνοψιν.

Quod

Quod si unà cum illis, quod spero, tibi hoc recensionis & notatiuncularum mearum studium probari patieris, erit quod meo, & cui haec potissimum à me data est opera, juventutis scholasticae bono gaudeam: sin minus, ego tamen ne pilo quidem minus te amabo. Ex illustri gymnasio in veterum Soraborum metropoli A. D. Calend. April. Anno CHRISTI JESU M. D. LXXXII.

EJUSDEM DEDICATIO
In Fastos &c.

AMPLISSIMO VIRO,

Dignitate equestri, veraeque nobilitatis ac virtutis insignibus, auctoritate, sapientiaque praedito,

D. HIERONYMO A KANITZ

In Dalvitz, &c.

Amico in patrono suo singulari fide & observantia colendo S. P. D.

LAudat Catonis illud dictum eloquentiae Romanae parens M. Cicero, ut magnificum & praeclarum, quo censuit, clarorum virorum atque magnorum non minus otii, quam negotii rationem extare oportere. Id à Demosthene Romano praecipuis in Republica viris praeceptum, princeps ille poëtarum P. Virgilius, in opere de re rustica absolutissimo, ad agricolas accommodare non dubitavit. Quibus, postquam quae in negotio agenda essent praecepit, tandem illa, quasi praestituendo subjicit, quae otioso in otio, & (ut poëtae ipsius verbis utar) festis exercere diebus illos quidem oporteat: ne ipsorum, quod uti otio nescientibus usu venire Ennius dixit, incerte erret animus, praeter propter vitam vivendo. Sic enim cum uno quoque nostrum comparatum est, ut, (quod Seneca inquit) nihil agendo male agere discamus. Itaque non temere Comicus exclamat, tamquam unus de iis, qui vitae communis speculum in theatro aliis contemplandum proponere, consuevere, ὡς πολλὰ θνητοῖς ἡ σχολὴ ποιεῖ κακά. Neque vero absque singulari prudentiae circumspectione apud Sardoënses lege cautum fuisse existimatur, ut ii qui in otio viverent, rationem reddere tenerentur, unde viverent. Sed quorsum tu ista, amplissime & nobilissime patrone, inquies, quorsum tam multa? Eo nimirum haec directa est recitatio, ut planum faciam, id quod à Catone claris atque magnis viris dictum accepimus, mihi quoque & mei similibus, quibus vix in mediocribus locus concedatur; praeceptum esse: Immo ad unumquemque hoc pertinere, qui vitae civilis communitate, hominumque inter ipsos societate continetur. Quod cum ita se habere mihi omnino persuasum esset, non alienum duxi ab officio meo, illud otii, quod mihi nunc contigit, vacatione à doctrina professionis tum publicae tum privatae, quam recusatae subscriptioni libri Bergensis acceptam fero, ita collocare, ut ejus rationem reddere possem ad quoscunque etiam operarum mearum aestimatores & judices, saltem non praeoccupatos odio & malevolentia, iniquis veritatis arbitris. Quapropter cum superiori semestri in communem juventutis scholasticae usum Maronem edidissem aliorum, partim meis quoque scholiis observationibusque illustratum, ac (quod sine arrogantiae ostentatione à me dictum sit) multis in locis correctum operae

V 3 pre-

pretium me facturum putavi, periclitando idem in Naſonis ſcriptis, in quibus, ſi non tantum difficultatis, non minus profecto, quam in illo mendorum, vel aliquanto etiam amplius inveniretur. Neque vero ab hoc inſtituto me deterruerunt, quorundam de hoc poëta judicia non admodum honorifica: cum iis opponerem contrariam de hoc ipſo cum aliorum doctrinae eruditione & ingenii acumine praeſtantium virorum opinionem. tum inprimis Julii Caeſaris Scaligeri, at quanti viri! exiſtimationem valde praeclaram. Non enim ignorabam ab ipſo in hypercritico hunc noſtrum illi poëtarum aetati accenſeri, in qua, cum caeterarum aetatum alii alias à natura virtutes datas profitetur, cuncta ſimul inveniri exiſtimat, tum candorem venuſtatemque abſque ulla dictionis affectatione, huic eſſe peculiarem arbitratur. Quod autem ſingularis exempli vir, neque ſuae duntaxat patriae, ſed totius Germaniae ornamentum, Joachimus Camerarius, quod Ovidio tribuit elogium? quam in illo laudem eminere dicit? Liceat mihi, ad minuendam quorundam de Naſone opinionem ſiniſtram, Joachimi ipſius verba, quae non facile quivis meliora fecerit, huc aſſcribere. Quid igitur de Naſone ille? *Primum ingenii* (inquit) *tanta vis, ac tam agiles tamque celeres motus, tam prompta facultas, tanta bonitas in hac parte naturae, ut in facili & extemporali genere quodam nihil reperias, non ſolum quod ſcriptis illius ante ferre, ſed ne conferre quidem poſſis: nihil in illis ſolicitum, nihil quaeſitum, nihil anxium. Sententiis verba urgentur, verba ſententias incitant. Nulla copia, nullum ornamentum, nulla inſignia ſunt orationis, quae non inveſtigata quidem aut conquiſita fuerint ab hoc poëta, ſed quae non illi ultro occurrerint, & ſuppetierint, ut jam aliquibus, faſtidioſis ſcilicet, offenſioni magis quam delectationi haec eſſe ſoleant, & dolori invidis, ex quo obtrectatio alienas quaſi divitias inſectans naſcitur.* Sed haec ῥητορικωτέρως fortaſſe à praeceptore noſtro de Ovidio dicta aliquis exiſtimaverit: verum enimvero non temere ab eo pronunciata reperiet, qui in rem, quod dici ſolet, quaſi praeſentem veniendo, poëmata illius lepidiſſima, & canora imprimis, minimeque aſpera aut hiulca, paulo diligentius recognoverit. Quae nimirum doctrinae eruditae copia facultateque eximia praedito, (quem debiti honoris & gratae acceptorum ab eo beneficiorum memoriae cauſa nominandum mihi duxi) Georgio Fabricio, uſque adeo arriſiſſe ſcimus, ut caſtigationes in illa eruditas ſcribere non detrectaverit: licet vix minima earundem pars, atque eae duntaxat, quas in Ponticas elegias edidit, ad nos pervenerint. Quod ſi reliquae ab amicis, quibus, qua erat noſter ille facilitate & humanitate, inſpiciendas dederat, non eſſent ſuppreſſae, & nos hoc animadverſionum noſtrarum labore ſuperſedere recte potuiſſemus, & ad ingnioſiſſimi poëtae ſtudioſos non paulo ex illis uberior, quam ex noſtris redundaſſet utilitas. Etſi autem minime me fugiebat harum notatiuncularum tenuitas: tamen cum Fabricianarum elegantia & commoditate, neſcio quo invidente, adoleſcentibus carendum eſſe viderem, ſatius eſſe duxi qualeſcunque etiam, quam nullas extare. Quae enim in Micylli nomen invaſerant caſtigationes, (de annotationibus eruditiſſimis non loquor) quam nihil, librariorum culpa, tanti viri ingenio & induſtria, invulgatis hactenus libris dignum habuerint, nemini poteſt eſſe obſcurum. Cur autem, cum de amicorum etiam quorundam hortatu, in publicum dare haſce noſtras decreviſſem, ſub tui potiſſimum, nobiliſſime patrone, nominis auſpicio atque tutela, eas apparere voluerim, cum aliae me cauſae impulerunt, de quibus ſuo tempore commodior fortaſſe referendi locus fuerit: tum quod otii illius, de quo & ipſo in praeſentia ſilere praeſtat, quam quod res eſt dicere, apud

pud te, cui occasio illius non ignota esset, & qui harum lucubrationum inspector atque ἐγχειρήκτης aliquo modo (dum domi tuae tanquam in Patmo agerem) fuisses, rationem extare, maxime ducebam consentaneum. Mihi sane (ut tibi me aperiam) otium istud toto hoc tempore, quo ab operis doctrinae ordinariae injuste remoto cessandum fuit in tractatione eorum studiorum, in quibus omnem fere superiorem aetatem contrivi meam, atque in conscientia rectae voluntatis, quam veri Dei ignarus orator rerum incommodarum maximam duxit consolationem, multo minus adversum accidit eo, de quo (ut Macrobius scriptum reliquit) joculari super coenam exorta quaestione, quodnam esset molestum otium, aliud alio opinante, Syrus respondit, podagrici pedes. Quid vero à me in hanc partem praestitum sit, partim explicatione quorundam locorum, qui ab hujus poëtae lectione non abhorrentium adolescentum, quibus haec potissimum à me opera data est, quasi cursum remoraturi videbantur: partim diversae scripturae indicatione, quae ex collatione optimorum exemplarium, quorum aliqua Naugerii, aliqua Langii & Giselini castigationem laudant, atque inprimis codicis nostri manuscripti, in quo libros Tristium & Ponticas elegias, & diras in Ibin exaratas offendimus, non nullo à nobis labore congesta est, penes candidum & intelligentem lectorem esto judicium. De te quidem, patrone, mihi polliceor, tibi hoc qualecunque pignus mei in te amoris & observantiae, atque ἀντίδωρον, quo beneficentiam in me tuam veluti remunerari volui, non ingratum futurum. Idque ut confidentius sperem, facit & perspecta mihi humanitas tua, quam diu hospitio tuo satis illo quidem benigno & liberali usus fui, & mirifica benevolentiae erga vere literatos affectio & honesta de nostris studiis, inprimis vero de Astronomico, cujus partem non contemnendam complectuntur, quos tibi offerimus, Fastorum libri existimatio. Quam ego praeter alias prudentiae, justitiae, magnanimitatis, moderationis, orationis sermone populari disertae laudes, quae tibi cum fratribus tuis inter Equestris ordinis homines, dignitate & auctoritate praecellentibus communes sunt, non indignam arbitror splendore & claritate generis tui, quod in Misnica nobilitate prope familiam ducit. Accipe igitur hoc tibi debitum munusculum sive ἐνοίκιον illud, sive tuorum in me beneficiorum remunerationem, exiguam illam quidem, si à meritorum tuorum spectes magnitudine; non exiguam, si ab animi illam & voluntatis meae aestimes propensione: sive denique amici à te propediem ad gubernationem illustris Gymnasii, quod in veterum Soraborum metropoli aperietur, discessuri μνημόσυνον habere velis: tuamque erga me absentem quoque conserva benevolentiam. Tuorum quidem officiorum memoria apud animum meum residebit perpetuo, & (ut poëtae nostri versibus hanc concludam epistolam.)

—— tunc meriti morietur gratia vestri,
Cum cinis absumpto corpore factus era.
Fallor, & illa meae superabit tempora vitae,
Si tamen à memori posteritate legar.

Vale feliciter. Lipsiae Kalend. Januar. Anno Christi Jesu M.D.LXXXII. quem praepotens & misericors Deus Ecclesiae & Reipub. nobisque omnibus faustum & felicem esse jubeat.

D A-

DANIELIS HEINSII DEDICATIO

ante Edit. 1629.

VIRO NOBILISSIMO AMPLISSIMOQUE
ADRIANO BLYENBURGIO,

Domino à Naeltwyck, Urbis Dordracenae Praetori, &c. cognato ſuaviſſimo.

QUemadmodum in fructibus agricolarum, Adriane Bleyenburgi, quaedam eſt maturitas, quae tempore exiguo, ac fere certo anni ſpatio, deſcribitur ac terminatur, extra quam citraque non conſiſtit: ea Poëſeos Romanae nobis ſemper viſa eſt ratio. Quae paulatim ad maturitatem iſtam venit, cui nihil addi, nihil demi poteſt. Viden' tu Latinam illam elegantiam Lucretii? Viden' Afri noſtri (cujus fabulas Romani Principes ſcripſiſſe putabantur) ſuaviſſimos lepores, & decorum plane admirandum? Viden' venuſtatem illam ac delicias Catulli? Viden' cultum illum invidendum ac inimitabilem Tibulli? Ver adultum carminis Latini aut aeſtatem vides. Nulla enim ornamenta anni, nullae herbae, nulli floſculi, quos optima parentum terra parit, aeque oculos afficiunt, ut illa elegantes animos pertentant. Itaque, quemadmodum Aurora, ubi primum ſe diffundit, ac gratiſſimo rubore illo ſuo, coelum imbuit, aut montium faſtigia pertentat, magis homines oblectat, quam Sol ipſe, quem promittit: ita delicata illa linguae, tum ſe primum commoventis, puritas, quae prius quam poëſis ipſa, quod non multi vident, abſoluta fuit ac perfecta, quaſi nihil majus expectandum eſſet, eruditos animos in admirationem ſui traxit, ac defixit. Caeterum, quemadmodum Romanae res, nihil aeque proprium aut conſummatum habuere, ac majeſtatem, quam ex magnitudine imperii, ſeveritate morum, ac felicitate, Deus immortalis Principi terrarum populo fataliter ſervarat: ita ad poëſeos faſtigium ac culmen, quaedam adhuc deerant virtutes, quae poëſin potius abſolverent, quam linguae venuſtatem. Inter quas majeſtas prima fuit. Quae in Publ. Virgilio Marone tanta fuit, ut ne Populi Romani quidem majeſtati aut imperii concedat. Qui Homerum, Graeciae totius Deum ac ſtuporem, hoc judicio ac mente legit, ut poëſin ejus univerſam in ordinem redigeret: ita imitatus fuit, ut quaecunque in eo partim vetuſtati magis aſſcribenda, quam aeterno ac incomparabili poëtae genio judicioque eſſent, partim quae a Criticis, quos ille tot propemodum quot verſus habuit, non recte emendata aut infarcta eſſent, vel vitaret, vel pro dignitate aeterni populi expreſſit. Quem in parte operis, in quo ſaepiſſime aſſurgit, curioſa Flacci ſecuta eſt felicitas. Reſtabant adhuc relliquae virtutes, quas vix animo conceperant, qui caeteros non ſine cauſa mirabantur. Facilitas, ſimplicitas, acumen, ac velocitas. Inprimis autem ſuavitas. Quae virtus ut eſt caeterarum prima, ita ex his conſtat. Quae in Publ. Ovidio Naſone, Equite Romano, ſalva linguae puritate, tales ſunt ac tantae: ut, ſi aliorum majeſtati cedat, de qua in diverſo genere ne cogitavit quidem, nullum reperire poſſis, cui in poëſi loco cedat. Et, quod magis admirere, nemo ei tam diſſimilis reperiatur, cui non virtutibus diverſis vel ſuperior vel par ſit: ut ſecundus à Marone, ita primus caeterorum: neque minus, tamen, prope ultimus bonorum. Nam quemadmodum anti-

antiquos lactea (quod recte summus aevi nostri Criticus de eo judicat) facilitate emollivit, ita pondus ex acumine & nervos characteri suo addidit. Quibus nervis paulo post Declamatores, primo linguam, mox poësin, enervarunt. Unum metuo, ne cum ad brevitatem, tempore iniquo, quod nunc urget, compellemur, ultra metam impetus nos ferat. De eo enim nobis sermo, quem vel admirari posse oratoris magni ac poëtae semper judicavi; etiam cum parum intelligerem aut didicissem. Posse autem imitari, postquam Graecos & Poëtas & artifices dicendi serio expendi, non judicii aut eruditionis, qua excellit, sed naturae rem ac voti esse. Ex antiquitate eos, qui desinere eum posse negant, judicare potuisse, viri magni jam negarunt. qui fortasse nec incipere unquam in Poësi potuerunt. Neque cogitabant, aliud vigorem ac ingenii foecunditatem, aliud ineptam redundantiam in scriptis esse. Eo enim noster hic provectus, ut cum admirationem istis, si Dis placet, Criticis exprimere non posset, aemulationem, quam inepte prodiderunt, ac invidiam, expresserit. Qui virtuti suus ac praecipuus triumphus est. Neque cogitabant, optimas plerunque ac maximas naturas, saepe aliis & sibi legem, saepe sine ulla esse. quia legem magnitudo talis ac ubertas, nec admittit, nec agnoscit. Quam ut à Grammaticis accipiant Poëtae, ne Musarum quicquid usquam est, permittat. Nam ut praestent quantum damnant, nunquam ab ingenio aut arte impetrabunt. Multo autem minus, à judicio eorum, qui, quid sit Poëtam esse aut Oratorem, soli, quia sunt, docere possunt. cum subtiles isti judices ac maximi censores, ne si velint quidem, imitatione ea exprimant quae damnant. & fortasse minus quam quae maxime mirantur. Nam angustiam ingenii ac maciem commendant, quam praeceptis augent: quae Poësin potius, si erudita sunt, absolvunt, quam ut spiritum vitalem, hoc est, vim coelestem ac ingenium, conferre possint. De quo soli tales judicant. Ac Deus quidem immortalis, Adriane Blyenburgi, te ac tua, quae pro patria quotidie vel cogitas vel geris, moderetur ac fortunet. à quibus ut haec sunt diversa, ita ab ingenio erecto illo tuo ac vivaci, aliena non existimamus: qui ne istis quidem sic haesisti unquam, ut amoenitate & elegantia Musarum, interdictum tibi crederes. Non profecto magis, quam vel Laelius vel Scipio, heroum primi, cum urbanitate ac leporibus Terentianis animum remitterent. Vides autem fluvios minutos illos, quos aut ripa sua cohibet, aut lutum: Rhenum vero nostrum, quanto agmine ac fiducia incedat! ut plerisque in locis non diffundi tantum, sed effundi amet! Pontes quoque aut vallos, saepe aut indignatur, aut perrumpit. Et Oceanum ingentem illum atque immensum, Tutelarem nostrum, vides, qui littoribus se contineri negat? Coelum quoque motu aut velocitate, cui proximus hic autor, nunquam terminatur; quamvis intra se consistit. Idem fieri hic crede. Quanquam enim nihil hic sit violentum, nihil quod non potius lenissime persuadeat quam cogat; nihil tamen est, quod istos limites non longe excedat. In Amorum quidem libris, cum se nondum felicissimi ingenii, vel caperet vel circumscriberet ubertas, aliquid nonnunquam notes, quod permittat sibi aut indulgeat. Ad caetera, inprimis quae maturior aetate scripsit, quanto minus contulisse diligentiae videtur, tanto curae plus ac suavitatis habet. Quae in Fastis tanta nobis semper visa, ut narrando mentem homini excantet. Quia suavitatem cura quae dissimulatur; quae apparet, taedium molestiamque parit. Neque quicquam magis, quod praeclari isti Critici non vident, quam professa diligentia & labor, indolem ac genium enervat: cujus ne suspicionem quidem, ubi aliquid di-

rendo persuadendum est, supremus doctor Aristoteles admittit. In Heroidum Epistolis quas vocant; quae Heroides sunt Prisciano; (cujus autem genii ac suavitatis scriptum!) imitatio affectuum in quibus semper regnat, in Amorum libris, vigor & luxuries beata, quae futurum spondet quantus tandem extitit, in Arte ac Remedio Amoris, disponendi ac dicendi ratio, gravissimae sententiae, narrationes, ac communes loci, quos cum maxima dexteritate ac jucunditate inserit, in Transformationum libris, praeter alia non pauca, summum orbis, sive cycli, quem perpetuum contexit, artificium, facundia, ac candor, quantum sua ac peculiari indole excellunt, tantum admirationem & ingenium cujusque excedunt. Et ubique, quot narrationes, tot Sirenum cantica ac voces, habes. Nemo Poëtarum, argumenta graviora, quod ex iis quae interierunt patet; nemo leviora aut humiliora, exornanda sibi sumpsit. Neminem dexteritate simili versatum in utrisque, fidem faciunt prae caeteris quae extant. Ad Philosophiam, cujus domos omnes ac familias lustrarat, aut Mathematum scientias, cum transit vel divertit, quo obscuriora sunt quae docet, eo minus haeret, magis candide ac simpliciter exponit quicquid didicit aut docet. Nam in ea parte, quam Moralem dicunt, ita creber est aut totus, ut oracula ubique ad vitam necessaria effundat: neque sine causa Ethicen ex ejus scriptis quidam jam formarint. semper sui similis, aut major. etiam aetate illa, qua nonnulli desinunt, aut languent. Ut foecunditatem, quam licentiam nonnulli aut lasciviam dixerunt, infelicitas Poëtae aut senectus castigasse; suavitatem, etiam auxisse, videatur. Quod in libris Tristium, & quos de Ponto scripsit, quivis videt. In quibus cultum qui desiderant, judicium in hoc judicio desiderari etiam a nobis patientur. cum neque hoc spectaret, cui satis esset, nihil ostentare in luctu: neque cultus semper absit qui non ostentatur. Qui non deest in his libris, sed simplicitati ac candori, hoc est, instituto maximi Poëtae, cedit. Illud autem quantum sit, paucissimi intelligunt. Quanquam, in posterioribus praesertim, neque vigor idem semper adsit, & nonnunquam manum potius injiciat fortuna viro quam senectus. Accedit summa morum amabilitas ac candor: summa amicorum observantia ac cultus: summa erga conjugem benignitas ac amor: maxima parentum reverentia ac studium: summa denique animi integritas. quae similem colorem scriptis quoque affundunt, & imaginem in iis sui repraesentant. Quae quo propius à fine vates abest, clarius elucent, ideoque vehementius delectant.

Ut esse Phoebi dulcius lumen solet
Jam jam cadentis: astra cum repetunt vices,
Premiturque dubius nocte vicina dies.

Tantum nimia à moribus licentia ac libris abfuisset. qua ut vitae puritatem, ita scripta locis aliquot non parum inquinavit. quod vel saeculi vel aulae corruptelis, pulchrae animae, quae tanti viri genio assurgunt, lubentissime ascribunt. Ipse autem summus artifex, secundo Tristium, exemplis aevi sui potius quam rationibus, excusat. Nam praetextum penetrabat. quo libenter Princeps utebatur; ne domesticam calamitatem & opprobrium vulgaret: cum nobilitatis scopulum ac Syrtin domi suae educaret. circa quam tot viri nobilissimi, tot Equites, naufragium fecerunt, quos aut relegatione Pater aut exilio mulctavit. Inter quos & istum; cum invidia posteritatis, ac tot saeculorum luctu. Interim, cum Julia quid illi fuerit commercii, si scire vis; facilius negando respondere possum. Ne-

que

que enim puto, vel Philosophiam, vel Poësin, vel stellarum obitus atque ortus eam docuit. Et quod aliquid vidisse se deplorat, variis interpretationibus occasionem dedit. Ac fortasse velum est, quo dedecus involvit: ne si crimen prae se ferret, magis irritaret, quem sic satis offendisse videbatur. Caeterum, autoris hujus, tam defensio quam commendatio, autori relinquenda est. Quam prolixius tractare, aut ociosi aut ineptientis; tibi autem commendare, ingenio judicioque tuo diffidentis est. cum prae illo alterum vix admireris. Illud petere audeo, ut mea causa magis commendatum habeas, quem commendatum inter primos semper habuisti: aut quem saepe hactenus legisti, si non saepius, lubentius nunc legas. Vale decus nostrum. Lugd. Bat. Anno cIↃ IↃ c XXIX. prid. Kal. Mart.

NIC. HEINSII DEDICATIO

ante Editionem A. 1652.

CHRISTINAE AUGUSTAE.

PUblium Ovidium Nasonem coelestis ingenii scriptorem, AUGUSTA, ac incomparabiles Musarum delicias Tibi sisto. Quem ego poëtam dum inter antiquos omnes praecipue à teneris admiror, & frequenti lectione familiarem mihi reddo, non sine magna saepe indignatione inter legendum deprehendi, naevis prope infinitis foedatum ad nos pervenisse. Hanc tanti auctoris calamitatem partim inerti longae vetustatis opera (à qua nihil solet esse tutum) contractam, partim librariorum imputandam inscitiae, dum exemplaria properanter nimis ac parum attente ab hominibus omnium venustatum ignaris ut plurimum describuntur, minime ferendam ratus sum: eamque qui omni studio sit amoliri conatus, in tanto post renatas literas doctorum numero defuisse, mirum videri jure possit. Quotquot enim manum praeclaro vati interpretes superiori admoverunt saeculo, aut perfunctorie nimis atque aliud agendo huic curae incubuerunt, aut partem tantum unam alteramque corporis pulcherrimi proposuerunt sibi illustrandam, aut denique, insuper habita veterum exemplarium auctoritate, ad quam confugiendum omnino erat, si qua difficultas illis occurreret aut haereret aqua in locis minime perspicuis inscitaque illa librariorum audacia interpolatis, maluerunt tamen, solenni fere omnium errore, per hos eluctari scopulos, longe quaesitis ac jejunis interpretationibus, non sine naufragio, quam per apertum aequor tuta navigatione decurrere. Fuerunt etiam qui ingenio suo nimium fidentes, conjecturarum, quae res lubrica maxime & incerta, medicinam temerariam ad partes vocarint, dum veterum exemplarium evolvendorum laborem, ingratum merito, aversantur. Aliam mihi ac longe diversam selegi viam, AUGUSTA; nec quicquam prius habui aut antiquius, quam vetustos poëtae nostri codices è pulverulentis bibliothecarum latebris per varias Europae partes eruere, & cum vulgatis editionibus diligenter committere. Nec poenitendum laboris maximi sum fructum consecutus, sanatis feliciter locis plurimis, in quibus viri praestantissimi & longe me doctiores solertiam suam frustra exercuissent. Nonnunquam etiam, sed parce sobrieque, ubi in antiquis membranis nihil praesidii apparebat (sunt enim mendae non raro tam inveteratae, ut ad ipsorum proxime auctorum aetatem accedant) conjecturis admotis, nec audacibus tamen illis, literae plerumque unius atque al-

 terius

terius mutatione, genuinam poëtae mentem, ut mihi visus sum, reddidi. Quam satis validis argumentis diligentiam me probaturum Tibi confido, AUGUSTA, ubi Italico, quod tuis auspiciis suscepi, itinere perfunctus, atque ad paternos lares reversus, animadversiones in Ovidium meas luci committam. Specimen interim studii hujus ad Te mitto, ut desideriis aliqua ex parte tuis satisfiat. Cum enim de conatibus hisce meis nonnihil ex rumore, ut fit, publico percepisses, non modo institutum probasti, verum etiam curae, ut Tu judicabas, utilissimae ne supremam manum diutius inviderem, ultro es hortata. Quid quod divinum Metamorphoseon opus (cujus scripti venustatem nunquam satis commendandam jam ante lectione non una perspectam habebas) de novo mecum percurrere, & quidem totum, non es gravata? idque inter densissimas occupationes, quibus cum nunquam vacua sis aut immunis, illa tamen tempestate immane quantum distrahebaris. Invidenda profecto felicitate doceri mihi tunc contigit, AUGUSTA, quam in arcanis interioribus poëseos antiquae nihil Te fugeret, multumque profecisse me occasione illa ex eruditissimis dissertationibus tuis probe recordor. Accipe igitur, Optima ac Sapientissima Principum, poëtam tuum, minutiori hac forma jam expressum, ut comitari solito Te more possit: quem emendatiorem prodire, quam hactenus sit circumlatus, ultro satis agnosces, ne mercem meam operose Tibi nunc commendem. Scias tamen velim, ad fidem optimorum exemplarium omnia revocata: nullam conjecturarum rationem hic habitam. Luculentior mox secutura editio, quam Augusti tui nominis auspiciis ac patrocinio jampridem destinatam meministi. Deus diuturnam Te sospitet, unicum regalis fastigii decus, in certissimam populorum ac scientiarum salutem. Romae cIↃIↃCLII. prid. Kal. April.

EJUSDEM

ante Editionem A. 1661.

ILLUSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO VIRO JACOBO AUGUSTO THUANO,

Comiti Melaeo, Senatus Parisiensis Praesidi, Regi Christianissimo à Consiliis, & ejusdem apud Foederatos Belgas Oratori.

Effigies magno virtusque simillima Patri,
Cui nihil aequandum Gallia laude tulit,
Accipe, gentis honos & spes super una Thuanae,
Quae tibi Pelignus munera sistit ager.
Munera, quae lympha saturavit Hyantide Paean,
Nectare pavit Amor cum Genetrice suo.
In quibus eloquii pondus roburque Latini
Cert.t, & Actaeo blandus ab orbe lepor.
Ingeniis cum Roma suis super aethera tendat,
Gloria Nasoni debita prima meo est.
Dissimulata quidem, vixque agnoscenda, sed artis
Maxima vis tacitae seque tegentis adest.
Nec minor ingenii praesentia; limpida venae
Divitis ubertas, perspicuusque nitor.

Co-

Copia, luxuriem quae cauta coërceat omnem;
Nilque, supervacuum quod videatur, amet.
Musa satis felix nativae munere formae
Negligit adscitam plena decoris opem.
Concitat affectus, & in altam labitur aurem
Gratia flexanimi non imitanda soni.
Ambrosiis saturos dapibus, Genioque litantes
Crediderim Superos hac ego voce loqui.
Haud facilis mihi pugna fuit cum labe pudenda,
Temporis allevit quam mora longa viro.
Sic quoque pernoctis superavi taedia curae;
Successu studium nec vacat omne suo.
Menda relegata est à tersis plurima chartis.
Comtior Ausonium jam videt ille diem.
Exulis immeriti reduces tere, Roma, libellos;
Nominis ulla super si tibi cura tui est.
Ecce, Cupidineis quod saucia turba sagittis,
Non damnaturo Caesare, volvat opus.
Ipse suis posthac fidibus quod mandet Apollo;
Quod soror Aonio colle novena canat.
Degener, & nulli Caesar laudande poëtae,
Dardanus Anchisae tune ferare nepos?
Tune Cytheriacae censendus originis haeres?
Quid tibi, quid Latio verba, cruente, dabas?
Hoc te mendacem scelus arguit. ipsa Dione
Exequias vati creditur isse suo.
Ipsa viri comitata fugam pia Diva ratemque
Ionias spissis fletibus auxit aquas.
Unguis in ore sedet, lacer horret in ore capillus;
Livida rescissâ pectora veste rigent.
Hoc habitu vulnus non consolabile quondam
Prodidit, invisam vix bene passa diem,
Unica dum raptum sibi gaudia moeret amantem,
Quem ferus obliquo dente necarat aper.
Optavit funesta mori, doluitque cupitam
Ad Styga praecludi triste Deabus iter.
Haec praestat tibi, Diva, tuus solatia Caesar.
Sanguinis auctorem sic fovet ille sui.
Vela dedit legitque manu lugente carinae,
Armaque Nasoni noxia rupit Amor.
Buccina concinuit Tritonia flebile carmen;
Nec tenuit gemitus Nereïs uda suos.
Adnavere tui puppem delphines; Arion;
Hoc quoque laturi, si modo detur, onus.
At te, Caesar atrox, hominum nil vota deûmque,
Pectora nil Clario numine foeta movent.

Nil quae Maeonium facundia vincit Ulyssen,
Antilochique patrem, Tyndaridosque virum.
Maenadas Orphea flexisset caede nocentes,
Bistonias cautes hoc animasset ebur.
Sarmata cantanti ferus assurrexit, & Ister
Quamlibet adstrictis frigore plausit aquis.
Cur soli tibi muta lyra est? quid, surde, relegas
Auditam Boreae Sauromatisque chelyn?
Ah caeso minor illa tui, quam saecula damnant,
Collegae rabies in Cicerone fuit!
Huic caput exsecuit properata caede satelles.
Vivere Nasoni quid nisi saepe mori est?
Invidiam poenae Rostris, scelerate, negasti;
Ut Scytha jam prae te mitis & aequus eat?
Cum vultus Fortuna fugax avertit amicos,
Nubila lux aliquid funere pejus habet.
Si qua fides veris, Busiride saevior ipso es,
Qui miserum probibes morte, necique negas.
In Geticam fuga jussa plagam est, ne sola ruboris
Roma sui testis, conscia sola foret.
Quid furis, infestum Phoebo caput? Actia de te
Non hanc emeruit Leucados unda notam.
Nil tamen egisti. canitur tuus exul, & aevo
Lumen inextinctum (rumpere, Caesar) adest.
Limine pro patrio spatiosum possidet orbem:
Hospitium tanto par locus ille viro est.
Ingeret hoc populis facinus pia Fama notandum.
Saecla sui caussam postera vatis agent.
In te Helicon Pimpleque minax fera bella movemus.
Hinc en dicta tibi, Caesar inique, fuga est.
Sacrilegum flent Musa nefas atrata Charisque:
Ipse Palatina flet miser aede Deus.
Pectora nam nulli praesentior egit, & hausto
Largius Aoniae fonte rigavit aquae.
Nec duce se mystam profugum defraudat, & una
Visit Hyperboream non novus hospes humum.
Exilium Nasone fuit sibi Roma negato,
Orba sui cantus, pectinis orba sui.
Mente tamen forti magnum tolerare dolorem,
Sustinet infandis & superesse malis.
Hei mihi! tam durae posituris moenia genti
Fratribus altricem jam liquet esse lupam.
Barbara barbariae nunc Romula turba vocetur.
Vincit inhumanos quae feritate Getas.
Cimmerius tenebrasque suas hyememque fugari
Pontus inassueto vatis ab igne stupet.

Pi-

Pignora quanta sui, quantum committit alumni
Numinis Arctoo Cirrha benigna mari!
Caesareo sese facundia fulmine major
Erigit in mediis exstimulatque malis.
Vim citharae nervosque novos adversa ministrant;
Gratiaque argutae luctibus aucta lyrae est.
Aspera lectorem quamvis & amara querelae
Copia delectant, & sine fine dolor.
Ingenium lacrymis nec amabile carpitur ipsis,
Quaeque trahant animos vincula plangor habet.
Sic, instare videns jam fata, Caystrius ales
Ore cavet, tacitum ne sibi funus eat.
Tereos incesti sic crimina luget aëdon:
Tale gemit rapto Delia chorda Lino.
Marte quod Euphrates Crassis exsultat iniquo,
Bosphore; concedant Partha tropaea tuis.
Cedat & exsultans domito Germania Varo,
Hesperia multum clade superbus ager.
Romani titulum plectri Latiaeque Thaliae
(Pro pudor!) Euxinis imputat orbis aquis.
Scilicet incursat strepitu Fortuna protervo
Devia, Castaliis obloquiturque choris.
Nec favet ingeniis, & quicquid ab aethere ductum est,
Deprimit imposito Diva profana pede.
Nilque patrocinio nisi res dignata caducas
Sordibus objectam prona tuetur humum.
Postuma mercedem sed Fama merentibus aequam
Solvit, & haec serus damna rependit honor.
Jam collapsa solo nusquam Capitolia restant;
Cassaque Tarpejum busta tulere Jovem.
Naso tamen superest Roma latitante videndus;
Et venit in doctas creber, ut ante, manus.
Contemtorque rogi non laesum tempore nomen,
Ac domino rerum Caesare majus habet.
Tu quoque dura minus, mea Patria, vatibus esses.
Fallor? an admonita stat tibi fronte ruber?
Quis color excuset, quae dedecus eluat unda?
Sit precor hac fastis ne sua parte fides.
Ille tui plausus, certaeque, Batavia, laudes
Grotius, ille lyra maximus, ille toga:
Cui nil par meliusque dabis, nihil ante dedisti,
Actus ab austera tene parente reus?
Nec tenet hoc se sine nefas. indigna jubentur
Tam tibi devotae vincula ferre manus.
Unde novercalis labem tibi, Patria, noxae?
Heu oblita tui, nunc pia mater ubi est?

Ma-

Mater ubi est? ad te fugitiva revertere mater;
Pectora si nomen ferrea mite trahit.
Ne sciat hoc infensus Iber. odiosior hoste es.
Caeca subis partes illius, ille tuas.
Materno elapsum vix carcere fovit, & ultro
Obtulit hospitium come cruentus Iber.
Nobile fers nostri spolium, gens victa, pudoris:
Maxima de salvo gloria vate tibi est.
Sed melius domui mox creditus ille Thuanae;
Qua patet adflictis jam vetus ara reis.
Exulis haec cepere fugam penetralia magni;
Totque sacrum meritis detinuere caput.
Plausa, Thuane, choro Clariae penetralia turbae;
Sancta tui Patris nomine, sancta tuo.
Hinc apices sibi Celta legit proceresque Senatus;
Et toga purpureos plurima jactat avos.
Incola posthabitis haec obsidet atria Delphis;
Posthabito Paean has Helicone fores.
Huic Honor & Virtus & Fama domestica tecto est.
Mille Dei celebrant limina, mille Deae.
Hac Themis, hac regnat de vertice nata paterno:
Hac se condiderunt aurea saecla domo.
Nunc quoque Naso fugam meus hoc si mutet Asylo;
Nil fleat Augustum non patuisse larem.

Anno MDCLIX.

EJUSDEM PRAEFATIO.

Multis nunc tecum mihi sit agendum, Lector, si totius instituti mei rationem super Nasone lucubrationibus nostris illustrato exacte tibi velim redditam. Sed cum domo avocer, operam qualemcunque Reipublicae Foederatorum Belgarum in exteris regionibus navaturus, serventur praestat, quae dicenda nunc habebam, curis secundis, quas auctiores castigatioresque mox dabo. Ex voto quippe si cessisset propositus labor, otiumque paulo uberius & diuturnius obtigisset, quale sperabam ac certo mihi promittebam, cum hanc Nasonis editionem ante biennium auspicabar, limae plus eram admoturus describendis iis ac chartae illinendis, quae ad divinum poëtam satis multa nec omnino fortasse contemnenda hic illic annotaveram. Verum enim vero cum in pleno operis jam inchoati cursu isthaec cogitatio interpellante publica auctoritate mihi fuerit abrumpenda, ne ipsam quidem satis integram habui tumultuariae & properatae scriptionis facultatem, qua hasce Observationes ex adversariis meis & libellis pugillaribus raptim depromptas, atque in inconditam, quam nunc exhibemus, massam rudi Minerva, plurimaque cum festinatione, nullo propemodum cum delectu congestas coacervatasque praelo typographico mandarem. Eas igitur juris publici, amota diuturniori mora, faciendas duxi; ne utilitatis publicae ac patriae rei ratio, quam privatis commodis à me anteponi oportere intelligebam, emolumento interea ac lucro suo bibliopolam, dum alibi ego haererem occupatus, fraudaret.

Huc

Huc accessit, quod ab amicis sperare jussus sim, mox fore, ut copiam faciant plurium Nasonis membranarum, & vetustiorum iis, quas hactenus perlustrare nobis contigit. Unde augurari datur, longe felicius telam hanc à me detexi posse, quam inchoata est, si novis subsidiis instructus curis secundis me accingam. Sine membranarum videlicet ope irrito plerumque cum successu ingenii atque eruditionis vim, utcunque luculentam, castigandis priscis scriptoribus videas admoveri. Ego certe cum plurima Nasonis exemplaria ante inventam artem typographicam exarata consuluerim, paucissima tamen è tanto numero sese mihi obtulerunt, quae aut vetustatem multam prae se ferrent, aut ex emendata scriptura laudem mererentur, quod Animadversiones hasce perlecturo facile ac liquido, ni fallor, apparebit. Quapropter omnes Nasonis nostri studiosos veterumque elegantiarum amantes viros unice oratos volo, plurimaque cum prece hortor atque obsecro, ut quascunque maximi poëtae carminum membranas aut ipsi possident, aut ab aliis possessas indagare poterunt, ab harum conspectu atque usu ne me arceant aut excludant, sed in commune potius bonum consulentes liberali manu ultro offerant atque ad me perferri curent cum codices vetustos ipsos, aut certe quas ex iis excerpserint lectionum discrepantias, tum si quid locorum apud optimum poëtam hic illic occurrentium aut ipsi ex ingenio in integrum restituere, aut restitutum ab aliis norunt, quod à me monitum observatumque non sit. Id enim si impetrem, ausim polliceri, longe emendatiorem aliquando Nasonem proditurum: cum mihi fixum sedeat, diligentius huic studio posthac invigilare, nec ante manum tollere de tabula, quam mihi ipsi in castigando Nasone satisfecerim, à quo scopo longe etiamnum abesse me diffiteri non possum. Quod reliquum est, opera à me dabitur, ne fraudentur praestiti officii fructu, quicunque conatus hosce nostros pro virili promovebunt, laudemque debitam ut publice ferant, praecipuae curae mihi erit. Hactenus quidem institutum hoc multa cum sedulitate prae caeteris foverunt viri toto orbe celeberrimi, Isaacus Vossius, Johannes Fredericus Gronovius, Bernardus Medonius, Philibertus de la Mare, AEgidius Menagius, Lucas Langermannus, Johannes Georgius Graevius, Carolus Datus, Jacobus Mentelius, Bernardus Rottendorphius, Balthazar Moretus, aliique, quos operosius recensebo, quando curis, quas pollicitus jam sum, secundis indicem catalogumque accuratum dabo omnium eorum codicum, qui Nasonem castigaturo mihi ad manum fuere, cum illorum nominibus, qui copias membranarum auxiliares aut jam ante subministrarant, aut imposterum sunt subministraturi. Fruere interim, Lector benevole, hisce vigiliis, & sicubi lapsus esse deprehendar, quod non raro evenisse mihi in summa festinatione sum certus, errores nostros ita carpe atque emenda, ut ne quod imbecillitati humanae convicium facias, aut obliviscaris te quoque mortalem esse, ac proinde erroribus obnoxium. In castigationibus parvi momenti, ac lectionum discrepantiis perpendendis nimium nonnunquam me fuisse ultro agnosco: sed neque solis eruditis hominibus haec scripsi, cum tyronibus etiam ac rerum non prorsus peritis consulendum esse ducerem, & genuina priscis scriptoribus verba ac voces nativas restitutum ire, etiam in minimis laudem aliquam invenit apud illos, qui veteres elegantias plene capiunt, ac religiose observant. Tibi denique si conatus hosce non improbari sensero, animus mihi addetur, ad caeteros praecipui nominis poëtas Latinos, atque in his Virgilium, cum Amorum triumviris, Horatium, Lucretium, Lucanum, Martialem, Silium, Val. Flaccum, Juvenalem ac Persium, recensendos, quos ex

 fide

fide partim membranarum veterum, partim solius ingenii ductu atque auspicio fretus, locis plurimis jam emendavi. Vale.

PETRI BURMANNI DEDICATIO
ante Editionem 1714.
VIRO PERILLUSTRI ET EXCELLENTISSIMO
THEODORO A VELTHUISEN,
Toparchae in Heemstede, &c.
Ordinum Trajectinorum Praesidi, &c. &c.

Grande decus Procerum, sancti pars prima Senatus,
Nec minor Aonii fautor amorque chori.
Si nitor eloquii, cultaeque potentia linguae,
Pura vel ingenii vena placere potest;
Si Venus & Charites, & Amoris blanda venustas,
Si juvat Ausonio Grajus in ore lepor.
Suscipe Peligni divina poëmata Vatis,
Et subeat faciles nobilis umbra lares.
Quae, memor immeritae violenti Caesaris irae,
Hospitii toto quaerit in orbe locum.
Tendit ab Euxinis Naso Tibi brachia ripis,
Et placidos portus confugiumque petit.
Frigoris impatiens, hirsutus ab axe Boreo,
Ut foveas Batavo membra tepore rogat.
Et, quam non Istri potuit glacialibus undis,
Heemstedio sperat fonte levare sitim.
Si licet has Musis sacras celebrare latebras,
Exilium numquam mitius ille petat.
Nec gravibus molles incendat questibus auras,
Aut Latio cupiat rursus, & urbe, frui.
Has habitet sedes; rabidae jam Caesaris irae
Fulminei grates officiosus agat.
Tristia nec patriae tot carmina fundat amore,
Laetus at Heemstedium tollat ad astra nemus.
Nos quoque, Nasoni studiosa caterva, Poëtae,
Ibimus in laudes, obsequiosa, tuas.
Tu modo, quem lacrimis Caesar precibusque negavit
Ferreus, auspicio des meliore locum.
Pande, precor, tutos, viridaria culta, recessus,
Et recreet longam laetior umbra fugam.
Te domus, exsulibus semper reserata, Thuani
Exemplo moveat, Vir generose, suo.
Principis hic rabiem, patriaeque immane novercae
Dum scelus, & diri carceris antra fugit,
Grotius, ille lyrae decus immortale, togaeque
Fama, peregrini sensit amoris opem.

Hein-

Heinsius, ut profugis pia tecta patere Poëtis
Sensit, & hic miseris otia laeta dari,
Colligit e Scythicis cineres Nasonis arenis,
Inque Thuaneos transvehit ossa lares.
Et Batavo socians Peligni ruris alumnum,
Fert bene composito debita justa pari.
Doctaque, ne premeret manes per secula crimen,
Mite patrocinium vox utriusque subit.
Sit licet inferior tanto mea musa Poëta,
Carminaque e vena pauperiore fluant;
Tu tamen Heemstedio, quam Maecenate Thuano,
Laetior, e Scythico frigore, Naso, redi.
Hujus ut in sacrum fueris penetrale receptus,
Pars exhausta tui magna laboris erit.
Tu modo squalentes, luctus insignia, vestes
Pone, nec hirsutis conspiciare comis.
Criminis Heemstedio demet manus auspice nostra
Dedecus, in cineres officiosa tuos.
Hoc duce, dum tersis maculas mea cura libellis
Detrahit, immunda labe levatus eas.
Quae negat ingenium, bona carmina caussa ministret,
Armaque pro misero det mihi Vate dolor.
Caesar inhumano Busiride saevior, & qui
Innocuos lento torruit igne reos,
Tene Patrem patriae, servatoremque Quiritum,
Dixit adulanti Curia serva sono?
Si pudor, Actiacas de limine dejice lauros,
Civilique truces tinge cruore fores.
Quercea, servatos cives mentita, corona
Terribilis dira Regis ab arce cadat.
Efferet edictum postes immane Tyranni,
Quo fuga Nasoni jussa cruenta fuit.
Hoc legat; &, vatem miserans, clementis adeptus,
Posteritas, famam Principis unde, roget.
Tune Cytherea deducis origine stirpem,
Caesar? & Idalii frater Amoris eras?
An pius Anchisae generis tibi Filius auctor?
Qui Veneri carum pellis ab Urbe caput.
Te lupa, Martigenae quae praebuit ubera proli,
Caucasea genuit te fera matre tigris.
Romaque, te domino, septem de collibus undas,
Per medium, vidit sanguinis ire, forum.
Caedibus ipsa Deûm maduerunt templa; cruentis
Incaluit guttis Caesaris ara Patris.
Nec satis hoc tibi, dire, fuit. tot funera mentem
Tristia non poterant exsaturare feram.

Artibus exitium, studiisque, immane parabas,
Et famula doctas Urbe fugare Deas.
Scilicet haec lex est violentis una Tyrannis,
Ingenii claros tollere dote viros.
Sic animosa Parens, te proscribente, securi
Tullius eloquii colla secanda dedit.
Perque pias lacrimas rorantia sanguine vidit
In rostris populus Consulis ora sui.
Ne foret, oppressis quae libertatis amorem
Redderet, aut odium, lingua diserta, jugi.
Secula quid jactant nobis felicia: culto
Quis honor eloquio, te dominante, fuit?
Principe te, vocis Facundia perdidit usum,
Linguaque, quam stupuit Curia, muta fuit.
Nec jugulare caput vocis contente solutae,
Aonias Latio pellis ab orbe Deas.
Quaeque Aganippeos mutârant Thybride fontes,
Barbare, Bistonias cogis adire nives.
Caesare te, Naso, Romanae gloria musae,
Jam discit Scythice Sarmaticeque loqui.
Quaeque prius gentem rapiebant culta togatam
Carmina, naturae luxuriantis opes,
Devovet, &, patriae perdens commercia vocis,
Braccatis recitat semilatina Getis.
Ferreus ingenium fregisti nobile, quo non
Cultius in Latio fertiliusve fuit.
Nec pudet hanc tristi caussam praetendere poenae,
Carmina quod teneris luserit ante modis?
Cur, tibi qui toties vitam moresque probavit,
Projicitur, nullo crimine notus Eques?
Curque, nihil juveni quae carmina laeta nocebant,
Exilium misero triste dedere seni?
Cur agis in sanctum, veteris sub imagine culpae,
Terribili fulmen saevus ab arce caput;
Nec scelus objicitur, nec lex temerata; sed error,
Atque oculos probris inseruisse tuis.
Quod tua, vel stirpis spectârit crimina vestrae,
Plectitur; ô poenae caussa pudenda ferae!
Res caret exemplo. sub diris triste Tyrannis
Exitium paucis lingua proterva dedit.
Huic animi nocuit truculentia; concidit alter,
Qui pia pro raptis legibus arma tulit.
Sed nova post homines, oculos habuisse nocentes,
Principe te, natos culpa reperta fuit.
Crimine perpetua damnatus nocte vacasset,
Et patria caecus non caruisset humo.

Tu-

Tutus adulterium potuisses, luminis expers,
Furtaque lascivae, Naso, docere Deae.
Nec censura tibi casti metuenda fuisset
Caesaris, exemplo qui favet ipse suo.
Et qui legitimos temerare libidine lectos
Flagitium numquam credidit esse viris.
Livia testetur, praegnans abducta marito,
Ederet ut foetum patris in aede sui.
Te Tertulla, gravi lassatum pondere rerum,
Te tenero fovit Salvia moecha sinu.
Mox Rufilla salax lascivis implicat ulnis,
Forma Terentillae mox speciosa trahit.
Et gremio detracta placet de Consulis uxor,
Quaeque redux Veneris signa recentis habet.
Verum ubi consuetae faciunt fastidia formae,
Nec satis haec moecho, nec satis illa placent:
Corpora mangones conquirere pulchra jubentur,
Quae posita spectet veste superbus herus.
Ludere furta Deûm dubitat neque falsus Apollo,
Numina dum bis sex Mallia sola videt.
Principe sic agitur puro censura: Poëtis
Nil opus est, juvenes, qui male stupra docent.
Naso, quid obscaenas tam castis auribus artes,
Et quereris molles displicuisse modos?
Cur opus adfectas, quod legum tetricus auctor
Vindicat, ut populo consulat ipse suo.
Regis ab exemplo praecepta salubria pubes
Romula, cumque nuru mater honesta petat.
Exsulet in Scythico Romanus litore Vates,
Cedat adulterii doctor ab Urbe pia.
Non bene ab ignaro discuntur stupra Poëta,
Qui, quia non novit, furta docere nequit.
Legis Iüleae Caesar sine crimine vindex,
Aptior ad Veneris gaudia doctor erit.
Non docet ille rudes custodem fallere matres,
Aut vigilis curam decipere arte viri.
Non hic blanditiis, non expugnare puellas
Munere, non doctis sollicitare modis,
Sed rapere e gremiis nuptas confessus adulter
Imperat, & coram jungere membra viro.
Pellicibus replet lasciva Palatia Caesar,
Turpia quas cogunt regia jussa pati.
Tarquinii proles cur haec non tempora vidit?
Romanas licuit quis temerare nurus.
Tuta sub Augusto lascivia tanta fuisset,
Nec patrias natus praecipitasset opes.

Lentus adulterium, tu Collatine, videres,
Et veniam sceleri, Brute quiete, dares.
Nulla sub hoc dubium faceret Lucretia regnum,
Raptaque servares sceptra; Superbe, manu.
Moribus his, demens, artes componis amandi,
Naso, parum secli gnare Poëta tui.
Quis stupor hic, nulli non cognita tradere chartis?
Peccat ad exemplum cerea turba ducis.
Quis media de plebe puer, quae virgo, vel uxor,
Quae rudis, Augusto regna tenente, fuit?
Innocuos quid, stulte, jocos, securaque credis
Carmina, nec capiti perniciosa tuo?
Laeta verecundae quid speras otia vitae?
Liberius quamvis Musa jocata foret.
Falleris, o Naso: turpis sub Principe vita
Tuta; sed ingenium, lingua, stilusque nocent.
Arripit in crimen, quidquid vult, saepe Tyrannus,
Et speciem justi vindicis inde petit.
Nec bona jurato sub judice quaeritur umquam
Caussa, nec arbitrium mite Senatus agit.
Nutrit adulator commoti Principis iras,
Incitat & saeva pectus, agitque, face.
Adjicit insano furiosa calumnia vires,
Poenaque vix noto crimine certa sedet.
Invehitur diris mox tristis epistola verbis,
Quae patriis miserum cogit abire focis.
Haec studiis merces, teneri Praeceptor Amoris,
Est data (nec potuit Musa vetare) tuis.
Ferreus, ingenio qui te juveniliter usum,
In Scythiam censet promeruisse fugam.
Mitius exilium sed ne propiusque daretur,
Principe lenito, culpa, Poëta, tua est.
Turpiter abjecta blandiri mente Tyranno,
Et dominum placida flectere voce ferum;
Errorem, culpamque, & non admissa fateri
Crimina, nec firmo pectore fata pati;
Dedecorat vatem, patriam qui fortibus esse,
Sub liquido, docuit, qua patet axe, solum.
Versus ab ingenuis famulas deformis ad artes,
Infami maculas facta priora notâ.
Nec tam Pierius Scythico sub sidere fervor,
Carminis aut abiit spiritus ille sacri.
Libera quam, miseris quae dat nova robora, virtus
Excidit, & mentis facta ruina bonae.
Tristia, quis laesum tentasti frangere numen,
Carmina servilis pignora mentis habent.

Quae

Quae licet ingenio laetis vix cedere constet,
Nemo tamen turpi labe carere negat.
Sed veniam misero facilis concede Poetae
Lector, inhumani Caesaris usque memor.
Hunc, Getica voluit tellure quod ossa recondi
Exsulis, invidiae pondera justa premant.
Et quoties Latio meminit Nasonis ademti
Posteritas, duras commiserata vices,
Quo patriam & leges Augustus pressit avitas,
Devoveat famuli pondus berile jugi.

EJUSDEM PRAEFATIO.

MUlta, Lector benevole, ad manum erant, quae de Ovidio, ejusque ingenio disputari possent; sed ea potius differenda censeo in editionem, quae brevi sequetur, & Illustrissimi Heinsii secundis curis, aliorumque virorum doctissimis adnotationibus exornata prodibit, si Deus nobis vitam & vires dederit. Nunc paucis de hac editione, & quid praestiterimus, agere placet. Secuti quidem sumus in plerisque omnium, quae adhuc exierunt, editionum emendatissimam Nicolai Heinsii, quam ille anno seculi proxime elapsi primo & sexagesimo typis Elzevirianis describi curavit. Ita tamen ejus vestigia pressimus, ut, ubi nobis nimio innovandi studio, & conjecturis non satis certis indulsisse, & veterem editorum & manu exaratorum codicum lectionem immerito ejecisse videbatur, ab ejus sententia discedere religio non foret. Rationem vero, cur quaedam loca hic aliter atque in Heinsiana editione legantur, mox, ubi majoris operis & molis editio curabitur, reddemus. Quare ut eo usque judicium & censuram sustineas, rogamus, & hac promulside & gustatione leviter initiatus, ad majora fercula & lautiores dapes famem plenam adferas. Industriae vero & labori nostro, quibus interioribus literis prodesse, & juventutis studia fovere studemus, favere perge, pauca vero, quae typothetarum negligentia, vitia irrepserunt, per te corrigere velis.

UBERTINI CLERICI, *Crescentinatis*,

Dedicatio ante Epistolas Heroidum.

Magnifico & Splendidissimo Viro

GUIDONI DE SANCTO GEORGIO,

Comiti Blandrate & primo Marchionali Camerario & Consiliario Dignissimo.

ADmirati sunt saepenumero quam plurimi, qui me vel nomine tantum, vel re & praesentia cognoverunt, Vir Magnifice Guido, quod cum in locis celeberrimis & clarissimis Mediolani & Papiae interpretandi more publico & honesto salario cum magna omnium gratia fungerer, & illustrissimorum Mediolanensium principum benignitate fungi liceret, ipse sponte mea id munus omiserim, & in Montemferratum Casaleque me contulerim: requiruntque in hac re pru-

prudentiam & consilium meum. His & si multa sunt quae jure opponam, nulla tamen est validior & inexpugnabilior ratio, quam quae primum movit, eamque me assecutum gaudeo. Cum enim & spes & ratio studiorum in Caesare tantum, hoc est, in principibus sit reposita, sublato cruenta caede Mediolanensium duce Galeatio Maria, acris & ingenii, & judicii principe, fratribusque ejus Ascanio sacrae Romanae ecclesiae protonotario, & Sphortia, Bari duce, & Ludoico Maria in exilium ejectis. nec non Roberto Sanseverinate illustri & maximi animi viro, in quibus plurimum spei & praesidii mihi fuerat, quid professioni meae optabilius esse potuit quam eum principem nancisci, qui studia laboresque meos respiceret? Atqui hunc inclytum Montisferrati Marchionem Gulielmum eum fore speravi, & confisus sum, quia eum, ut est Caesarea stirpe genitus non modo liberalis & benigni ingenii, verum etiam humani & eruditi esse audiebam. ex quo merito non dubitavi eum fore erga liberalium artium professores benignum & munificum: sicut enim nemo satis diligit, quod non novit, ita oportet, quibus artibus quispiam delectetur, eas omni praesidio & favore tueri. Quae autem est liberalis ars, ut rem militarem omittam, cujus omnis numeros tanquam Mars ipse ad unum exactissime tenet, & in qua, aliorum pace dixerim, facile principatum obtinet. Quae, inquam, ars est liberalis, de qua hic non possit cum summa laude & respondere & disputare: Vidimus & audivimus saepenumero, cum coram eo, ut plerumque fit, de rebus gravibus & seriis sermo oriretur, quanta facundia, quanto acumine, quanta omnium admiratione respondeat, ut non omnia percurrisse, sed singula ad unguem tenere videatur, Quid cum viris gravibus aut magnorum principum legatis respondet, quem Caesarem, quem Catonem, quem Epaminundam aut Themistoclem huic anteponas: Sed quoniam epistolam, non historiam aut orationem conscribo, neque licet omnia complecti, taceo rerum domi bellique ab eo gestarum magnitudinem, omitto ejus temperantiam, & vivendi normam exactissimam, omitto prudentiam, & consiliorum maturitatem, omitto vigilantiam, omitto mansuetudinem, facilitatem, & in audiendo patientiam, qui nemini, neque diviti, neque pauperi aditum ad se claudit, aut aures facillimas negat. Omitto in reddendo jure aequitatem, omitto denique animi magnitudinem, qua factum est, ut non modo universae Montisferrati regioni quam plurimas fortunarum & dignitatum accessiones dederit, oppida muris cinxerit, arces munitissimas, & prope inexpugnabiles construxerit. Sed inprimis Casali, quod nomine Urbis & virûm dignitate, & moenium admiratione, & aedificiorum elegantia, & morum cultu jam ita decoravit, ut totum pene immutatum videatur. Nam qua religione, quove cultu deum immortalem veneretur, jam testatur maximis suis sumptibus cum alibi tum Casali erecta templa, extructa coenobia, assidue in religiosos viros collata munera. Quae enim aetas conticescet sanctissimae Virginis ad Angelos extra muros Casalis magnificentissimam cum coenobio amplissimo aedem: Quid divi Dominici intra urbem templum simul & coenobium jam molis magnitudine admirabile. Atqui haec Gulielmi liberalitas Deo immortali certum & suae aeternae salutis pignus, & ad posteros transiturae gloriae monimentum consecravit & condidit. Cui igitur talis principis contemplatio non modo meae fortunae relictae, verumetiam cujusque amplissimae dignitatis desiderium non molle & tolerabile faciat: His accedit duorum ejus fratrum Theodori, Sacro sanctae Romanae ecclesiae Diaconi Cardinalis, in eo ordine maximae & auctoritatis & gratiae viri, & Bonifacii principis optimi

vita

vita quaedam humanitatis & in me exprompta benivolentia. Sed Illustr. Bonifacii bonitatem, quia propior est, quotidie magis & experior & sentio, in quam mihi merito maximam spem collocandam duxi, quia cum nemini noceat: omnibus benefaciat, ita ut non alio nomine dignior potuisse esse videatur. non dubito, quin eum potissimum complectatur, quem videat, & bonarum artium studiosum, & totius domus suae fidissimum cultorem: Sed de horum principum Caesarea stirpe, & origine antiquissima, & singularibus animi corporisque dotibus, ac rebus egregie gestis, dabitur brevi, ut spero, locus commodius & uberius dicendi. Nec totius Montisferrati nobilitatis, ut scis, & hujus urbis Casalis primorum civium benignitas animi mihi deest. Cur igitur consilii mei me poeniteat, cum plus boni hic mihi accesserit, quam illic deseruerim. Desinant ergo isti mirari ac potius consilium factumque meum laudent & probent. Interim igitur cum sub benignissimi Marchionis Guilielmi, tamquam sub foelicissimae fagi umbra recubans aliquid quotidie mediter, quo & socordiam vitem, & aliis prosim, & nomen meum, quo mihi ire non licet, transferam, ex his quae evigilavi, cum aliqua imprimi vellem, multorum efflagitatione compulsus, in Nasonis Heroïnas interpretationes meas edidi, quas nomini tuo inscribendas putavi, ut tuae erga me benivolentiae memorem esse ostenderem, & meo labore tuis filiis prodessem, quos quidem, cum octo virilis sexus omnes, & eosdem optima indole optimoque ingenio praeditos habeas, ut es sapientissimus, non nimia indulgentia & molli educatione, ut plerique, corrumpis & enervas, sed paterna, hoc est, prudenti severaque castigatione instituis, & iis praeceptores, & moribus simul & doctrina probatos adhibes, ut tales a teneris annis instituantur, quales viros fore cupis. Licet enim Comitum Blandrate, domus tua antiquissima & generosissima sit, quippe quae ex serenissima Poloniae regum stirpe, ut prisci annales indicant, originem trahit, licet multis in tota Italia nobilissimis spendidissimisque familiis conjuncta, licet & ante & hoc maxime tempore multorum virorum, & tuo praesertim nomine insignis, licet denique filii tui paternam maternamque Carretorum nobilitatem referre possint; tamen ut es prudentissimus, multo pluris facis scientiae & virtutum nobilitatem, quam generis. Nam genus & proavos & quae non fecimus ipsi vix ea nostra voco, ut Ulysses apud Nasonem inquit. Quod siquis utramque nobilitatem assecutus sit, tum vere clarus honorabilisque putandus est. Jure igitur te semper plurimi fecerunt Illust. Montisferrati principes, qui cum vetustissima generis nobilitate conjunctam virtutem habes & probitatem, qua de quamplurimis optime mereris, de nullis male. Cui igitur potius studiorum meorum lucubrationes dedicem quam tibi, qui cum optimis studiis delecteris, eas plurimi facis, qui mei nominis semper fuisti laudator, & admirator. Accipies igitur pro parte satisfactionis meae hoc opus, donec excellentissimi Gulielmi Marchionis benignitate aspirante majora, quae jam instituimus, edere licebit. Tu vale, vir praestantissime, & ut facis me amare perge. Casali sancti Evasi.

ANTONII VOLSCI, *Privernatis*,

Ad

LUDOVICUM DIAEDUM

Francisci fil. Patricium Venetum,

In Heroïdas PUBLII OVIDII NASONIS, Peligni.

CUm multos saepe viros, qui nostris temporibus sapientiae studio, & rerum cognitione floruere, mecum ipse revolverim, recte, Ludovice Diaede, sensisse illos arbitratus sum, quibus in umbra elanguentes alii summa digni reprehensione videri solent, quod in tanto rerum usu nulla posteris monumenta relinquerent, ut & aliis prodessent, & se a mortalitatis injuria vindicarent. Alii vero quod nondum pressa, sed subito quodam spiritu & proximo calore parta intempestiva foetura edere non dubitarint, minime intuentes non partus, sed abortivos emitti, unde laboris plusculum & periculi subeant, quam jucunditatis & gloriae consequantur. Ego vero ut me ab illorum desidia, & istorum petulantia omnino liberarem, tantisper cunctandum censui, dum foetus utero sensim crescente maturior ederetur. Quamquam non deerant qui me interea premerent, stimularent, urgerent atque liberius accusarent, quod tot annos, quot interpretandis auctoribus impendi, nihil omnino ediderim. quos Fabii secutus consilium quamdiu visum est, amice, continui, licet quanto honestius quod efflagitabatur negare viderer, tanto acrius incensi, meam illam verecundiam velut inertem expostularent, praesertim quod ajebant multos indies magis obrepere, qui ut insidiantes alveolis fuci, alienis laboribus insultare fortissima temeritate non desinant. Sed hos variis jam contentionibus spero repulisse: Nam si qua supererant semina eo libello, quem emendationem Virgilianam inscripsimus, adeo repressi sunt universi, ut non modo incepti poeniteat, verum etiam omnino dejecti culpam deprecentur, sed jam istos sinamus ineptire. Cum apud Marcum Varronem vetus adagium illud intuemur, quod dicitur homo bulla, aequum visum est, ut honeste monentes audiremus: Nam si putavit ille seni properandum, quanto magis juvenibus, qui validiores sunt, & vires suppetunt, ne cum legendae sarcinulae tempus admonuerit, plusquam superari queat itineris relinquatur: mihi quoque deinceps nullam cunctationem fore tutam existimo, ne dum consulto actionem differimus in contemplatione elanguisse credamur. Quae duo in humana vita maxime utilia censuit Plato, eamque perfectam fore non putavit; nisi ab ea sollicitudine, quae solum nostra est, saepius discederemus, ut amicis, & patriae quoad fieri possit, negocium inpartiamur: Quo mortales adeo distrahi non decet, ut a virtutis contemplatione, quam viro bono tribuit Aristoteles, arceantur omnino. Sed tenenda est par quaedam dimensio atque recta aequabilisque affectio, quam Stoïci Κατόρθωσις appellari voluerunt. ubi nihil emineat, nihil nisi aequum aut rectum appareat. in quo genere cum pauci se continuerint, eos inter vel maxime enitet Franciscus Diaedus genitor tuus, vir quidem non modo continentia & pietate, sed omni genere virtutis, cum quovis hujus aetatis conferendus, eos habet progressus, ut inter summas reipublicae occupationes nihil de domestica commentatione, aut scribendo, aut cogitando remittat. Et quanquam non minori industria, quam fide

de publica gerit negocia, quae terra marique gravissima summa laude confecit, operam tamen, quam amicis deberi credit, & patitur facile & constanter fovet & perficit; ita quod extremum illum finem, quem omnes expetunt, licet Hieronymus Rhodius indolentiam, Epicurus voluptatem diversa ratione, virtutem Stoïci & Aristoteles esse crediderint, ipse beneficentiam constituisse sibi videatur. Has inter virtutes tu quoque, ut ex feraci solo uberrimus fructus, emergis paternae gloriae spectator & cultor, cujus indoles quae futuri successus praesagia teneat, id vel maxime indicat, quod nulla hortatione eam laudis viam rectissimam ducis, quam tibi majores tui tritam reliquerunt. Nam cum optime institutus sis, acrique emineas ingenio, ostenditur facile, quam optimam frugem haec spondeat seges, magnum certe promittit haec praeter aetatem sine arrogantia gravitas, sine segnitie verecundia: Sed cum majora sint quam dici possint, ne laudationis caussam quaesisse videamur, redeat unde defluxit oratio: diuturnum illud otium, quod in exequutionem auctorum & rerum contemplationem contulimus, ex scena jam in caveam deducemus; ne quod lucem solemque desiderabat, in umbra disperiret. Cum nihil in hominum vita honestius sit, quam aliquid elaborare, quod memoriam servet & usum publicum augeat. Quare ad poëticen conversus, non quod animum relaxarem, ut quidam se fecisse dixerunt, sed publicae utilitatis gratia cum divinis illis Ovidii caloribus non sine sudore & pulvere, ut in arena gladiator, aliquantisper obversatus sum. Is enim ut inventione & facilitate, ita omnes ingenii ubertate & verborum copia Latinos poëtas, astipulante Fabio, absque ulla dubitatione praecellit. Sed cum noster eques omnem illius campum cucurrerit, omnes nodos solverit, omnes jam calores perstrinxerit, placuit editionis principium ab Heroïdibus auspicari, quoniam id scribendi genus Latinum est, & se primum cecinisse maxime gloriatur Ovidius. Opus enim varium est, disertum, multiplex, copiosum: ubi multae non solum exquisitae reconditaeque sententiae vix satis explicantur; sed etiam locorum historiarumque, & fabularum obscura, & perdifficilis hactenus allucinationem praebuit appositio. His igitur apertis spero meum hunc laborem & tibi & bonis omnibus non inhonestum videri posse. Nam si Zenoni Cythieo Stoïcorum principi maximo ornamento Hesiodi Theogoniae accessit interpretatio. si Cleantes Asius, qui Phreantes, quod exhauriret puteos, cognominatus est. Si Chrysippus Tharsensis in fabularum mysteriis magnam sui studii partem posuerunt, ut illas vario interpretandi genere physiologiae subjicerent. Quanto mihi honestius verti debet, si evolutis rerum monumentis heroum heroïnarumque affectus summo poëtae ingenio expressos, & ad imitationem utilitatemque & eorum, qui simili tenerentur studio, jucunditatem eduxerim, in quo ignavorum dicacitatem atque calumniantium invidiam facile contemno. Si tu, cui nostrarum vigiliarum primitias dedicavi, meam hanc dextro sidere probabis industriam.

GUID. MORILLONII DEDICATIO

Ad Epistolas Heroïdum.

CLARISSIMO VIRO

FRANCISCO A CAMPOGIRALDO,

Merita sacratissimarum legum laurea decorato, Musisque politioribus ornatissimo.

VEteres illi, quorum auctoritas cum sapientia ad haec nostra usque tempora provecta est, Francisce nobilium eruditissime, non minus docte quam eleganter tres Gratias, quas Graeci χάριτας vocant, ita depingebant: ut una earum veluti à nobis profecta, aversam faciem teneret, reliquae vero duae nos aspicerent. Quo quidem exemplo monemur, accepti beneficii nunquam immemores esse debere: verum illud aliquo cum foenere rependere. Ego itaque priscos aemulabundus, cum attentiuscule mecum pensitarem, quantum in me tua benignitas contulisset, ne id in ingratum projecisse videaris, exigua compensatione, aut saltem aliquo argumento animum nostrum tuis beneficiis pene obrutum tantillum levare constitui. Idcirco cum superioribus diebus a Dialecticorum maeandris mentem relaxarem, sacrum illud Musarum diversorium repetens, in Heroïdas illas Ovidianas forte incidi: Dii boni quam multiplici eruditione refertas, quam lepidissimis salibus concinnatas? Omne tulit punctum, ut inquit Flaccus, qui miscuit utile dulci. Quod quidam aut nemo, ut puto, aut noster hic Naso est assecutus: qui ita seria mellitis figmentis, figmenta seriis miscet, ut satis nescias, plusne utilitatis, aut voluptatis prae se ferat. Quod cum nonnunquam egregie fecerit, in Epistolis praesertim singulari quodam modo mihi fecisse videtur. Verum enimvero seu temporum injuria, seu, quod verius crediderim, Librariorum incuria, tam multijugis mendis, tam monstrosis erroribus scatebant, ut nemo, quantumvis mitis, in ipso statim limine non stomacharetur. Quare me operae pretium facturum existimabam, si illas nostras asteriscis transverso calamo illinerem, atque ut emendatiores, examinatiores, libratioresque haberentur, elaborarem. Etsi onus supra vires, malebam tamen audentior videri, quam mansuetioribus Musis, stupore atque marcore squalentibus, pro nostra virili operam non praestare. Quapropter curavi illas non tantum tersas, emunctasque reddere, verum etiam nostris argumentis, crebrisque in marginibus annotatiunculis, novitiis literarum Tirunculis pervias reddere. Ut si quid nobis ob id deberent, tibi, tanquam auctori, gratulabundo animo acceptum referrent. Accipe igitur vir circumspectissime, hasce quantulascunque ingenioli nostri primitias, quas tibi liberalissimo patrono dedico. Res est leviuscula, nec inficior: verum, ut Plinianis verbis utar, & Diis lacte rustici, multaeque gentes supplicant: & mola tantum salsa litant, qui non habent thura. Quicquid id sit, Dii faxint, ut sit meae erga te observantiae pignus sempiternum. Vale, praesidium, & dulce decus meum, Guidonemque tuum in eorum numero adscribito, qui te colunt & venerantur.

DO-

DOMINICI MARII NIGRI

Praefatio ad Libros Amorum.

PRaefandum illud mihi tantum, ſtudioſe lector, ex multis, quae Grammatici hac in parte quaerenda tradidere, hiſce in libris cenſui, quis videlicet eorum ſit titulus: atque eo quaerendum diligentius exiſtimavi, quod doctorum hominum hac in re ſententiae variant. Elegiarum nomine multi treis hos libros appellant: ſed parum recte, ut mea quidem fert opinio. Nam Elegiae quoque ſunt, quas in Triſtibus ſcripſit Naſo. unde incertus & ambiguus hic titulus redderetur. Alii Corinnam vocant: inter quos eſt noſter Hermolaus Barbarus, qui quoties ex hoc opere carmina citat: Ovidius, inquit, in Corinna, &c. Verum non de Corinna ſolum hic loquitur auctor, neque Corinnam ſolam amavit, quod liquido patet ex elegia 4. & 19. libri 2. Amorum, atque ex aliis, in quibus fatetur ingenue Naſo, ſe multarum puellarum amore captum fuiſſe. Non tamen inficias eo, Corinnam ei caeteris chariorem fuiſſe, de eademque frequentius ſcriptum eſſe: ut ſi à majori parte ducendus ſit titulus, parum peccent, qui Corinnae nomine hoc opus vocant. Gravius autem illi errare mihi videntur, qui licet manu ſcriptorum, depravatorum tamen exemplarium, auctoritatem ſecuti, hos treis libellos *De* ſine titulo nominant: ex quibus (quod maxime miror) ſunt Laurentius Vallenſis, & Joannes Tortellius, qui non inerudити habentur. Horum opinionem pluribus argumentis refellere non oportet: ſatis enim fuerit, poëtae ſententiam & voluntatem de hujus operis titulo, ipſius verbis adduxiſſe. Naſo igitur lib. 3. de Arte, hujus ſui operis ita meminit: Deve tribus libris, titulos quos ſignat Amorum, Elige, quod docili molliter ore legas. Dixit quoque Eleg. 1. lib. 3. hujus operis: Teneri properentur amores, Dum vacat. Facile igitur nunc conſtare cuivis poterit, niſi Ipſaea (quod ajunt) caeciori, titulum eſſe *Amores*. Caeterum non ab re fore exiſtimo, ſi prius quam ad Amorum interpretationem deflectat oratio, quid Elegia ſit, quae ejus origo, unde dicatur, quinam tum apud Graecos tum apud Latinos in Elegis ſcribendis floruerint, quam pauciſſimis oſtendero. Elegiam ſic diffinit Diomedes, ut dicat, eam eſſe carmen compoſitum hexametro verſu, pentametroque, ad invicem poſitis. Elegorum autem originem incertam eſſe, Horatius in Arte poëtica his carminibus teſtatur: Quis tamen exiguos Elegos emiſerit auctor, Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt. Non deſunt interim, qui Callinoum quendam Elegiae inventorem extitiſſe tradant. Atque ut hanc in partem diverſi ſcriptores abeunt, ſic in hujuſce etymo mirum in modum variant, quibus haec ſcriptis prodere ſtudium fuit. Dictam enim quidam volunt παρὰ τὸ εὐλέγειν τοὺς τεθνεῶτας: fere enim defunctorum laudes hoc carmine proſequebantur. Alii ἀπὸ τοῦ ἐλεεῖν, id eſt miſereri; quod ſcilicet miſeriarum plenum eſſe ſoleat hoc carminis genus. Huic etymologiae aſſentiri videtur Flaccus, qui ad Albinum Tibullum ſcribens lib. 1. Carm. Elegos miſerabiles vocat. Superiori autem Naſo, qui in epiſtola Sapphus, elegiam carmen flebile, in Amoribus ipſam elegiam flebilem appellat. Nonnulli ab * αἲ interjectione, ita ut *legia* ſit nominis ſupplementum, & nihil ſignificet. * ἒ ἒ Eadem ratione, qua Gellius Quinquatrus dictas voluit, à quinque dierum numero, qui ſunt ab idibus: atrus vero nihil ſignificare. Siquidem Phrygiae rex Midas, dum parenti juſta perageret, hac interje-

ctione frequenter usus esse dicitur. Licet alii tradant, Theoclem Naxium, sive potius Erythraeum, frequenter per amoris insaniam vociferatum esse, αἶ αἶ αἶ: inde aliquot additis literis, elegiam dictam. Quam etymologiam secuti videntur illi, qui contenderunt, elegiam producere priores duas syllabas. His tamen refragatur Papinius, cujus tale est in Sylvis carmen: Quas inter vultu petulans elegia propinquat. Item Persius Satyra 1. dicens: Ebria veratro, non si qua elegia crudi. Nec defuere, qui ab ἐλεγαίνειν, quod est insanire, dictam voluerint: quod mente captus Theocles, de quo supra dictum est, eo carminis genere vociferatus sit. Primo igitur res tantum tristes, ac miseriarum plenae, elegiaco versu describebantur. Mox & laetae, praesertim amores, eo metro cani coeperunt. quod & Flaccus in Arte poëtica sic ostendit: Versibus impariter junctis elegeia primum, Post etiam inclusa est voti sententia compos. Unde Naso in Remediis ait: Blanda pharetratos elegeia cantet amores. In elegis scribendis apud Graecos (ut de ignobilioribus taceam) floruerunt Callimachus, qui in hoc scribendi genere princeps habitus est: & Philetas, qui secundas consensu plurimorum occupavit. Hos se imitatum fuisse, Propertius lib. III. his carminibus fatetur: Callimachi manes, & Coi sacra Philetae, In vestrum quaeso me sinite ire nemus. unde etiam se Romanum Callimachum appellat. Naso quoque, quasi Callimachi aemulus, in Amoribus inquit: Est, quae Callimachi prae nostris rustica dicat Carmina. Catullus etiam se Callimachi studiosum ostendit, ad Ortalum ita scribens: Sed tamen in tantis moeroribus Ortale mitto, Haec expressa tibi carmina Battiadae. Nec ineleganter elegias scripsisse existimatur Euphorion. Apud Latinos vero inter Elegiacos poëtas maxime celebres fuerunt, Catullus, Calvus, Cornelius Gallus, Propertius, Tibullus, & Ovidius. Sed Calvi & Galli nulla extant opera. Tibullus, Fabii judicio, tersus & elegans auctor, elegiae princeps. Sunt qui Propertium malint. Ovidius utroque lascivior, sed maxime emunctus & perspicuus: qui mirum in modum hoc scribendi genus decoravit, ut non immerito ipse de se dixerit: Tantum se nobis elegi debere fatentur, Quantum Virgilio nobile debet opus. Illud tanquam corollarium nos adjunxisse libuit, Sacadam quendam Argium primum elegias ad musicos rhythmos canere instituisse. Te praeterea, studiose lector, statim in principio praemonitum esse voluerim, nos, cum permulta Amorum Nasonis exemplaria manuscripta nobis videnda contigerit, in quibus pleraque varie legerentur, lectiones omneis varias, quae alicujus momenti esse videbantur, nostris hisce commentariis inseruisse, ne cuiquam doctiori judicandi facultas eriperetur. Voluisse insuper, ut quas magis approbaremus, eae essent in ipsis libris: qui dubio procul castigatissimi omnium, qui ad hanc diem impressi sunt, legentur. Nec non, ut à principio Elegiae primae libri primi disjungerentur quatuor illa carmina: Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli. Tres sumus; hoc illi praetulit auctor opus. Ut jam nulla tibi non sit legisse voluptas: At levior demptis poena duobus erit. Quae antea in omnibus tam impressis, quam manu scriptis exemplaribus, conjunctim legebantur. In quo nulla nobis arrogantiae aut temeritatis nota jure inuretur, si quis rem omnem diligentius considerabit. Quippe tetrastichon illud (ut ejus sensus indicat) praepositum à Nasone videtur tribus Amorum libris: quemadmodum idem in Ponto relegatus sodalem quendam suum rogavit, ut hexastichon Metamorphoseon libris praeponeret. Sic enim in primo de Tristibus inquit: Hos quoque sex versus in prima fronte libelli, Si praeponendos esse putabis, habe. Orba parente suo qui-

cun-

cunque volumina tangis, &c. Principium igitur Elegiae fit hoc: Arma gravi numero, violentaque bella parabam Edere. Nec illud silentio involvam, quaedam in his libris à me esse interpretata, quorum interpretatione supersedere potuissem, si ex his enarrationibus mihi gloriam aucupari studuissem, ac non potius tirunculorum rationem habendam duxissem. Adde, quod multis precibus me ad hoc impulit impressor ipse, timens, ne impressores alii, ut sunt inter se aemuli, hoc idem opus imprimerent, additis eorum commentariis, qui tantum minutula quaedam & facillima interpretantur: quod hodie in multis non sine quorundam maxima jactura fieri videmus. Obsequendum igitur fuit. Tu autem quod tibi placuerit, ex his leges: caetera iis relinques, qui ejusmodi interpretationis indigebunt. Voluimus enim in his, non eruditis modo, sed mediocribus, atque etiam junioribus satisfacere. Vale: & expecta, quas propediem edemus, nostras in Nasonis Consolationem ad Liviam Drusillam enarrationes.

BARTHOLOMAEI MERULAE PRAEFATIO

Ad Libros de Arte Amandi.

Generoso Adolescenti,

FRANCISCO, GEORGII CORNELII,

Equitis, Decemviri Clarissimi filio.

PRaeclara multa & omni laude cumulatissima, in hac tua excellenti patria circumspiciens, Francisce Generose, nihil aeque laude dignum invenio, quam quod in ea prae ceteris urbibus viros omni studiorum genere florentissimos esse video: nam si velis omnium laudatarum artium procreatricem quamdam & quasi parentem eam; quae à Graecis Philosophia appellatur, tot in ipsius naturae obscuritate, in differendi subtilitate, in bene vivendi ratione sese tibi offerent, ut proventum majorem nusquam sperare possis. Si vero Reginam rerum eloquentiam malis, non pauciores invenies, in quibus esse fateare Catonis gravitatem, Laelii lenitatem, Gracchi impetum, Caesaris calorem, Hortensii distributionem, Calvi argutias & sanctitatem, Salustii parsimoniam, & quasi eam Ciceronis opulentiam. At si in poëtica facultate vates eminentissimos, si in narranda historia luculentissimos Scriptores; si praeterea Mathematicae disciplinae & obscuritatis indagatores acutissimos considerabis, comperies profecto his omnibus patriam tuam praeter caeteras civitates plurimum pollere, & his artibus ac disciplinis eos patriae, sibi & amicis, domi forisque esse maximo praesidio & ornamento. Quocirca tibi etiam equis velisque, ut dicitur, enitendum est, ut inter tot praeclarissimos viros studio & disciplina nomen tuum eluceat, excellentissimisque Corneliis & Scipionibus tuis respondeas, quorum virtutes litterarum monumentis ita notae sunt, ut nec meo, nec cujusquam elogio indigeant. Viros enim familia tua semper continua serie omni laudum genere fulgentissimos & illustres habuit. Et ut priscos illos tuos praetermittam, qui propria laude, amplissimis rebus gestis, maxima gloria se quotidie imitandos ante oculos tuos exhibent. Offert se tibi in primis recenti gloria magnanimus Eques & clarissimus Senator, avus tuus ille toto orbe conspicuus, M. Cornelius, illustris & certissima gentis Corneliae proles, qui juventutem egit non ignavia marcescentem, non abjectissimis scortis,

non

non aleae, non luxuriae deditam, non ventri somnoque indulgentem, non aliis illecebris irretitam, quae generosos animos frangunt & enervant; sed primo assiduis in litterarum studio vigiliis, deinde peregrinis navigationibus exercitatus, multorum hominum & urbium moribus cognitis, amplissimis divitiis non minus ingenio, quam honestate, solertia & industria comparatis, ab omnibus tandem exspectatissimus in patriam rediit, equestribus donatus insignibus à Rege Cyprio, cui ob ingenii sui & generis nobilitatem erat quam charissimus. Brevi deinde in patria audita primo illius virtute; postea etiam in maximis rebus perspecta & cognita, nihil unquam in hoc nostro Senatu magnum (quod sine invidia dictum velim) nihil dubium, nihil praeclara administratione dignum agebatur, cui ille non praeesset. Quo factum est, ut & adversis & secundis vestrae reipublicae temporibus, patriae emolumenta maxima attulerit, sibi vero sempiternam laudem comparaverit. Sed quod ego ea commemoro, cum praesertim maximus pater tuus Georgius Cornelius, Serenissimae Reginae Cypri frater, Decemvir insignis, clarissimus Eques, & Senator nobilissimus quotidie tibi sit ante oculos, tanquam alterum vitae speculum. Siquidem ille cum ceteris omnibus virtutibus, tum maxime prudentia, quae est officii fons, singulari & eximia praeditus in considerandis rebus cedit nemini: liberalibus vero disciplinis ita vacare solet, ut nunquam abduci queat, nisi reipublicae administrationibus, aut amicorum causa. Quo fit, ut & sibi immortalem laudem comparet, & communem hominum societatem non deserat. Habet enim Platonicum illud in ore: Non solum nobis nati sumus, ortusque nostri partem patria vendicat, partem amici. Fides vero, quae est justitiae fundamentum & ante Jovem nata poëtis fingitur, ita ab eo colitur, ut nec praemio corrumpi, nec necessitate ad fallendum cogi possit; nec mirum: legitur enim in historiis Cornelios vestros hanc virtutem inter ceteras ita coluisse, ut cum superior Africanus Carthaginensium navem multis & illustribus viris onustam cepisset, eam inviolatam dimiserit, quia se legatos ad eum missos dicebant. Tametsi manifestum erat, eos vitandi periculi gratia falsum legationis munus amplecti. Liberalitatem vero ejus quis non jure optimo admiretur ac praedicet? Solet enim ille ex tantis opibus semper in amicos, pauperes aut eruditos pecuniarum aliquid conferre, cibariis sustentare, amicis eos interdum commendare, aliisque diversa ratione prodesse, idque non ut beneficus videatur; sed quia illum ad id honestas naturaque impellunt. Didicit enim generosi esse animi & vere magnifici juvare mortales, & prodesse quamplurimis, & hac via in re homines Deum imitari. Ego certe liberalitatis clarissimi patris tui sum locupletissimus testis. Me namque ille complexus mirifica quadam benevolentia, omni benignitate in hunc usque diem prosecutus est. Nihil ab eo unquam petii aut mea, aut amicorum causa, quod non protinus obtinuerim. Quibus in me officiis nunquam intermorituris pro virili parte omni studio & industria indies enitor, ut quod Plato ille à doctoribus in primis curandum voluit, virtutum te amatorem praebeas, & sanctissimos mores optimaque instituta imbibas, ut regere & regi discas, magistra justitia. Ceterum cum hactenus fecisti fundamenta optima, ac majoribus tuis & excellenti patre dignum te filium praestas, non possum non vehementer tibi gratulari, mihique gaudere, quod videam te majorum imaginibus conspicuum; sed propria virtute nobiliorem fore. Nunquam enim litterarum studia praetermittis. Nunc eloquentiae studiis incumbis. Interdum ad mansuetiores Musas redis ex Fabii sententia, qui praecipit legendos poëtas esse, & excutiendum omne scriptorum genus,

nus. Quare te hortante tria illa volumina de *Arte amatoria*, duoque de *Remedio Amoris* ab Ovidio elegantissime conscripta, quanta potuimus diligentia interpretati sumus. Tibique, cui omnia debemus, laborem hunc nostrum dicamus, ut & viva voce & scriptis intelligas, me tibi prodesse voluisse, & tua causa nihil laboris recusasse. Invenies tu quidem in eo opere praeclara multa, quae tibi eruditionem & haud mediocrem voluptatem afferent. Offendes etiam quaedam, quae obturatis auribus ut Ulysses alter Sirenum cantum, ut poëtae fabulantur, praeteribis. Sed, ut nugari tandem desinat oratio, enarrationes has nostras à te semestri spatio exspectatas accipies. Merulamque tuum amabis. Vale.

RAPHAELIS REGII PRAEFATIO
Ad Metamorphoses.
AD ILLUSTRISSIMUM MANTUAE PRINCIPEM
FRANCISCUM GONZAGAM.

COgitanti mihi, Jucundissime Princeps, cui potissimum meas in Ovidii Metamorphosin Enarrationes dicarem, tu in primis occurristi, qui hoc quantulocunque munere dignus esse videreris. Tantus est enim cum aliarum virtutum, tum singularis ac prope divinae liberalitatis tuae splendor, ut ab omnibus celebrari, immortalitatique consecrari merearis. Excellenti namque virtuti ex philosophorum omnium sententia laus, honor & gloria debetur. Tu vero nihil pulchrius honorificentiusque esse existimas, quam divitias & opes, quibus indies magis magisque abundas, ad magnificentiam benignitatemque conferre. Hinc enim & merito quidem fit, ut non solum strenuissimi quique milites ad te certatim confugiant, sed cum alii Italiae principes te colant & admirentur, tum gravissimus sapientissimusque Venetorum Senatus te sibi quocunque officii genere devinciat, indiesque habeat cariorem. Ex tanta namque liberalitate facile cognoscit, eam tibi ingenitam esse animi magnitudinem, ut & alta expetas, & praeclara sis gesturus, & viam ad immortalem gloriam affectes. Omnes siquidem imperatoriae virtutes in te sic refulgent, ut Scipioni illi majori, qui quatuor & viginti annos natus imperator adversus Poenos in Hispaniam à senatu populoque Romano fuit missus, merito sis aequiparandus. Ut enim corporis excellentem formam vereque imperio dignam, & rarum in Principe robur omittamus, quis tuum in assiduis exercitationibus laborem, in periculis fortitudinem, in providendo consilium, in agendo industriam, in conficiendo celeritatem non magnopere admiretur? Tu nulla pluvia, nullis nivibus, nullo aestu ab antelucanis venationibus deterreris. Tu summa omnibus in rebus temperantia, fide, justitia esse, una omnium voce praedicaris. Tu singulari facilitate sic animos & civium & militum ad te amandum allicis, ut non princeps, sed par infimis esse videaris. Tu denique artis militaris scientiam ita percalluisti, ut praeclaris imperatoribus cum ab aliis omnibus, tum a Joanne Francisco Pascalico, sapientissimo eloquentissimoque Senatore, ascribendus esse censearis. Tametsi autem probe scio te majoribus distringi negotiis, quam ut huic operi legendo vacare possis, tamen siquid otii tibi unquam supererit, complura in illo invenies sic enarrationibus nostris illustrata, ut facile percipi possint, quae tuum animum maximopere delectabunt. Nihil est enim quod ad rei militaris peritiam gloriamque pertineat, cujus

illustria exempla in Ovidii Metamorphosi non habeantur. nam clarissima quaeque non bella modo, verumetiam praelia, ut stratégemata, ut ducum colloquia praetermittam, illo verborum lepore, illa elegantia describuntur, ut plerisque tibi inter legendum interesse videaris. Jam civiliter vivendi rationes unde facilius sumamus, autorem invenies neminem. Ex iis enim quae statim in operis initio de mundi origine, Gigantum adversus deos temeritate aliorumque impietate narrantur, aperte colligimus, Deum mundi ipsius opificem fabricatoremque fuisse, ac eum in primis colendum atque venerandum. Eorum vero qui Deo adversantur omnia opera inania esse ac vana. Contraque eos qui pie justeque vivant, sic ubique tutos esse, ut Dei ipsius auxilio nunquam destituantur. Quid namque Lycaonis in lupum transmutatio nobis aliud ostentat, quam teterrimis latronibus gravissima quaeque a Deo supplicia esse praeparata? Quid Deucalionis & Pyrrhae liberatio ab illo diluvio, quo totus terrarum orbis fertur inundatus, nonne summam in pios justitiaeque ac religionis cultores prae se fert Dei benignitatem? Quid de Daphnes in laurum semper virentem transfiguratione aliud nobis significari putandum est, quam virginibus pudoris sui sollicitam gerentibus curam immortalem gloriam esse praeparatam? Quid Phaëtontis casus? nonne filios omnes admonet, ne unquam parentum consilia praeceptaque contemnant? Reliqua vero non minus lepide quam utiliter de virtutum vitiorumque exemplis descripta, nonne contentiosis philosophorum disputationibus humanae vitae commodiora sunt judicanda? Jam praeclara Heroum gesta concinne eleganterque in hoc pulcherrimo opere enarrata, nonne iis principibus, qui de humano genere bene merentur, immortalem gloriam propositam esse testantur? Quis porro vir magnanimus ad magna gerenda non excitetur, qui legat cum alios heroas, qui plures sunt quidem, quam ut obiter possint numerari, tum Herculem illum, non modo eminentissimi cujusque poëtae carminibus celebratum, sed in deorum quoque numerum publico omnium consensu fuisse translatum! Quis artem militarem, ad cujus gloriam te natum esse in dies magis magisque re ipsa declaras, non amplectatur, qui priscorum Imperatorum virtutem & triumphos ab Ovidio lepidissime decantatos recognoscat? Sed quid de Metamorphosi multa? Exemplar mihi, ut semel dicam, totius humanae & civilis vitae esse videtur. Adeo plane, adeo copiose, quaecunque non eruditum modo, verum dicendi quoque & agendi peritum efficere possunt, a facundissimo poëta explicantur. Nec injuria Graeci, quamvis se omnibus aliis nationibus disciplinas tradidisse, ac nullius ipsi auxilio prorsus indigere videri velint, hoc tamen opus propter maximam rerum cognitu pulcherrimarum copiam e nostra lingua in suam omni studio interpretandum vertendumque curarunt, ut perquam mirandum sit hactenus in tanta scriptorum turba citra ullam accuratam expositionem apud nostros ita jacuisse, ut a paucis admodum perlegeretur, cum praesertim & variam plerisque in locis exposcat eruditionem, & in primis adolescentibus laudatarum artium studio destinatis sit praelegendum. Non solum enim veteres historiae, quae propter antiquitatem fabularum loco habentur, ex vetustissimis auctoribus collectae, eleganter ab Ovidio describuntur, sed ita & Geographiae & Astrologiae & Musicae & artis oratoriae & moralis naturalisque philosophiae ratio exprimitur, ut cui Ovidii Metamorphosis bene percepta sit, facillimum ad omnes disciplinas aditum habiturus, neque difficultatis quicquam in ullo fere poëticorum operum inventurus esse videatur. Quicquid enim praeclari Musaeus, Orpheus, Linus, Homerus, Tyrtaeus,

taeus, Hesiodus, Panyasis, Antimachus, Aratus, Pisandros, Nicander, Euphorion, Theocritus, Apollonius qui Argonautica scripsit, Callimachus, Philetas, Mimermus, Pindarus, Stesichorus, Alcaeus, Simonides, Ibycus, Bacchylides, Anacreon, Alcman, Sappho, Corynna, Archilochus, Ananias, Hipponax, Arion, Tespis, Phrynichus, Aeschylus, Sophocles, Euripides, Ion, Acheus, Cratinus, Eupolis, Pherecrates, Aristophanes, Menander, Philemon, Philistion, Pherecydes, Herodotus, Diodorus, aliique prisci & poëtae & historici litterarum monumentis commendarunt, id omne Ovidius in suam Metamorphosin transtulisse videtur. Quare & moribus adolescentum, & studiis rectius consuluissent, qui verbosas nuper in opera quaedam lasciviora, quam ut pueris sint exponenda, perceptuque facillima, commentationes certatim emiserunt, si Metamorphosin suscepissent enarrandam, cum praesertim vel Elegiae, in quibus amores describuntur, nedum poëmata in quibus turpia dictu affectantur, ex Quintiliani sententia minime sint pueris praelegendae, ne tenellae adhuc mentes illo inquinentur affectu, qui disciplinarum studiis maximus hostis a sapientissimo quoque philosopho esse judicatur. Ac ne quis me temere ab ista omnium fere aetatis nostrae grammaticorum persuasione dissentire miretur, libet Quintiliani ipsius, de iis quae pueris sunt praelegenda, ad verbum describere praeceptum. Caetera, inquit, admonitione magna egent, in primis ut tenerae mentes tracturaeque altius quicquid rudibus & omnium ignaris insederit, non modo quae diserta, sed vel magis quae honesta sunt, discant. Ideoque optime institutum est, ut ab Homero atque Virgilio lectio inciperet, quamquam ad intelligendas eorum virtutes firmiori judicio opus esset. Sed huic rei superest tempus. Nec enim semel legentur. Interim & sublimitate heroïci carminis animus assurgat, & ex magnitudine rerum spiritum ducat, & optimis imbuatur. Utiles tragoediae, alunt & Lyrici, si tamen in his non auctores modo, sed etiam partes operis elegeris. Nam & Graeci licenter multa, & Horatium in quibusdam nolim interpretari. Elegia vero utique amat & hendecasyllaba & quibus sunt commata sotadeorum. nam de sotadeis ne admonendum quidem est. Amoveantur si fieri potest, sin minus, ad firmius aetatis robur reserventur. Haec Quintilianus, ex quibus facile colligitur eos adolescentum & studiis & moribus plurimum obesse, qui ea quae nec pueris sunt praelegenda, nec ulla indigent enarratione, ita exponunt, ut infantibus cibos nutricum more mandere velle videantur, perinde atque si pueris discentibus & non pueros docentibus istiusmodi commenta scriberentur. Quod si ulla librorum penuria laboraretur, studiosis juvenibus velle consulere videri possent. Nunc autem in tanta fertilitate, quid opus est illa in auctorum marginibus inculcare, quae unusquisque vel ultra primas litteras progressus de uno libro in alium facile transcribere possit? Huc accedit, quod ista ambitione plurima congerendi fere officii sui commentatores isti, ut eo quoque verbo utar, obliviscuntur, ut pleraque obscuriora auctorum sensa, id quod in primis aliquid exponere volenti est necessarium, nequaquam enodentur, & quod turpissimum est, loca depravata non solum non corrigantur, sed ut sunt corrupta, & legantur & exponantur, cum grammatici vel primum sit officium, emendate legere, & quae difficiliora videantur, ita exponere, ut facile percipi possint. Nunc isti suis ineptiis omnia confundentes, dum commenta sua, nihil non vulgare omnibusque litteratoribus tritum ac penitus supervacuum continentia, accuratis praestantum grammaticorum enarrationibus inserantur, ac potius anteferantur, toti-

que librorum margines inanibus nugis impleantur, pulchre sibi expositoris officio functi esse videntur, cum quae alias perspicua sunt, verborum multitudine obscurentur, & quae difficultatis aliquid prae se ferunt, aut perverse exponantur, aut silentio involvantur. Quod si quid illorum operum, quae nondum à quoquam fuerunt enarrata, isti, nominibus parco viventium, susciperent exponendum, neque sua laude fraudandi forent, & quantum judicio doctrinaque valeant, facile possent ostentare. Nunc vero in tanta librorum copia iis duntaxat, quae ab aliis recte eleganterque illustrata fuerunt, vulgaria quaedam adjicientes, quid aliud assequuntur, quam quod se non imperitos modo, sed vanos quoque ac futiles aperte profitentur? & dum imperitis eruditi videri volunt, ut Quintiliani verbis utar, imperiti doctis videntur? Ego vero ab istorum ambitione longe alienus, pauca admodum quae necessaria videbantur, in Metamorphoseos expositionem deduxi, in primisque illud curavi, ut complura loca, quae falsorum correctorum temeritate fuerant depravata, corrigerentur, & quae ineptiarum cujusdam pessime de tam egregio opere meriti interpositione insulsissime fuerant separata, connecterentur, itaque omnia disponerentur, ut reddita sibi esse Metamorphosis ipsa videatur. Neque diutius in variis scriptorum opinionibus recensendis sum immoratus, ubi praesertim poëtam sic uni addictum esse animadverti, ut ne ad alias quidem alludat. Si namque omnia quaecunque de Jove, Baccho, Hercule, Theseo aliisque & diis & heroibus antiquis scribuntur, persequi libuisset, finis operi inventus non fuisset. Neque inficias eo nonnulla ab Ovidio attingi, quae mihi ignota esse nihil pudet inter exponendum fuisse professum, cum priscarum fabularum aliquid ignorare inter virtutes grammatici à Fabio habeatur, & de iis scriptoribus perpauci admodum extent, quos Ovidius sectatus esse videtur, ut mihi venia facile danda sit, si quaedam inenarrata reliqui. Ut enim nihil aliud studiis profuerim, illud certe effeci, ut multi, quae à me fuerunt praetermissa omni studio sint inquisituri, & commentationes suas, quae decem jam annos vel epistolis jactatae expectantur, tandem meis enarrationibus perlectis sint edituri. Quod enim hactenus nemo in Ovidii Metamorphosin quicquam expositionis emisit, ignotae quaedam fabulae in causa fuisse videntur, quas quidem ut pulchrum esset non ignorare, sic propter illas tam egregium opus adolescentibus eloquentiae studio destinatis non praelegere indignum esse videbatur. Quamobrem tantum abest, ut me hujusce lucubrationis poeniteat, ut etiam maxime laeter Ovidii Metamorphosin poëticorum operum lumen, hactenus fere neglectam, mea potissimum opera sic fuisse illustratam, ut facile & a mediocriter doctis percipi, & ab optimis quibusque ingeniis una cum nomine tuo celebrari possit. Sed ne modum excedat epistola, jam poëtae vitam & quae quoque libro Metamorphoseos contineantur exponamus, quo facilius quae quis cognoscere cupiet, citra longae inquisitionis laborem inveniantur. Vale, rarissimum saeculi nostri liberalitatis exemplum. Venetiis Nonis Septembris M. CCCCXCIII.

EJUS-

EJUSDEM

Altera Dedicatio.

CLARISSIMIS EQUITIBUS

ANTONIO BULDUNO, JOANNI FRANCISCO PASCHALICO, DOMINICO BOLLANO,

Eloquentiſſimis advocatoribus felicitatem.

IMprudens ſimul & mei nominis neglector facile haberi poſſem, integerrimi Advocatores, niſi aliquot ex earum ineptiarum, quae mihi falſo aſcriptae fuerunt, erroribus annotaſſem, vobiſque dicaſſem, non quod iſtiuſmodi nugas veſtra tam excellenti doctrina eloquentiaque dignas exiſtimem, ſed ut inde apertius cognoſcatis, & me atrociſſima injuria fuiſſe affectum, & eum librarium, quem falſi reum egi, Vobis impudentiſſime fuiſſe mentitum. Is enim cum vicem pro tribunali ipſi denunciaſſetis, ut ſe defenderet, vos namque in ipſum eſſe inquiſituros, & quotquot domi mearum enarrationum exemplaria haberet, publicae cuſtodiae traderet, veritus ne, ut juſtum eſt, comburerentur, clamare coepit, illa quae mihi aſcripſiſſet, ab homine docto compoſita fuiſſe, eoque mihi nullam ab ſe injuriam fuiſſe illatam. Id vero tam perſpicue falſum eſt, ut illarum ineptiarum auctor quiſquis fuerit, mihi enim ne nomine quidem eſt notus, non loquendi modo atque exponendi imperitus, verum fatuus quoque ab omnique humanitate alienus eſſe deprehendatur. Si qua ei prudentia foret, nunquam commiſiſſet, ut quae ego ad communem ſtudioſorum utilitatem in Ovidii Metamorphoſin, opus tam varium accurataque expoſitione indigens, conſcripſeram, ipſe me vivente ac id maxime agente, ut quam emendatiſſima ederentur, manum apponere ſuſtineret, cum praeſertim is ſit, qui non dico poëtarum ſenſa exponere, ſed ne ab aliis quidem plene enarrata percipere poſſit. Quod quidem cum ex barbariſmis atque ſoloeciſmis, quibus iſtius expoſitiones ſcatent, tum ex ſenſu vel perceptu facillimorum perverſione carminumque depravatione manifeſte colligi poteſt. Ut nulla alia de cauſa imperitus iſte à perfido illo librario inductus eſſe videatur, qui enarrationes meas iſtiuſmodi ineptiis inquinaret, quam ut me ubicunque Romana vigeret lingua, in omne tempus ſugillaret atque infamaret. Niſi enim id quaeſiſſet, tantiſper certe expectaſſet, dum ego totum opus relegiſſem, ac, quae librariorum negligentia inverſa putabam, correxiſſem. Sed foediſſimarum depravationum ſibi conſcius, quas pleriſque in locis, ut malignis quibuſdam & invidis anſam in me debacchandi quaerentibus obſequeretur, admittendas curarat, eum meis enarrationibus finem appoſuit, quo & mihi in communem ſtudioſorum juvenum utilitatem vigilanti foediſſima macula eſt inuſta: & ii omnes, qui Ovidii Metamorphoſin cum meis enarrationibus ſe emere putarunt, iniquiſſime fuere decepti. Quod ſi ii graviſſime puniuntur, qui in privatis chirographis aliiſque inſtrumentis falſi aliquid admittunt, quo quis vel paucis pecuniis fraudetur, quanto majore ſupplicio is eſt coërcendus, qui id genus falſi commiſit, quo non ſolum ab illa quantulacumque doctrinae fama, unde omnes noſtrae divitiae pendent, omnique honore, ſine quo injucunda hominibus ingenuis eſt vita, ſcelere perfidiſſimi iſtius librarii in omne tempus, ubicunque Romana eſt in uſu lingua, iniquiſſime fui privatus, ſed maximum quoque ſtudiis detrimentum fuit invectum: pauci namque è doctis, ut alia omittam, quicquam operum ſuorum emittere poſt-

hac audebunt, verentes ne id sibi accidat, quod mihi quorundam conspiratione evenit. Quamobrem, integerrimi simul & eloquentissimi Advocatores, studiosorum causam suscipite, istumque falsarium ita coërcete, ut aliis exemplo sit, ne cum maximo & auctorum dedecore & disciplinarum detrimento ea flagitiose corrumpant, quae ad publicam utilitatem fuere conscripta. Sed cum praejudicio vestro jam sit damnatus, nullaque vobis sit opus exhortatione, ad nonnullos ex foedissimis illius imperiti paedagogi erroribus, qui nomini meo falso ascripti fuerunt annotandos descendamus. Quisquis igitur iste fuit, qui nulla humanitatis habita ratione tam improbe in mea invasit, suaque falce obtusa & rubigine confecta meam segetem succidere conatus est; neque boni neque docti viri officio est functus. Quam vero sit scribendi peritus ex prima statim ipsius expositione facile unicuique vel mediocriter docto liquere potest. Ab hoc namque versu initium sumit, Oraque venturis aperire recentia fatis. Tages inquit, ut scribit Cicero libro de divinatione, puerili specie fuit coepitque affari aratorem. Ille territus clamans conscivit totam Etruriam, quae uno conventu Tagem loquentem audivit. Sermo autem fuit exceptus & scriptus libris Etruscorum habitusque est pro aruspicina. Inde enim aruspicina sumpsit artem & principium, Lucanus. Sed conditor artis finxerit iste Tages. Plinius tamen non Tagen, sed Delphon fuisse scribit. Tot essent in hac prima istius imperiti expositione annotanda, ut unde potissimum principium sumam ignorem, sed cum vel lecta solum pulcherrime artificem prodant, paucis admodum ero contentus, illudque omittam, quod hanc de Tage historiam mihi paulo ante, ubi poëta illam describere coepit, perspicue enarratam, iste vanus commentator, ut ego quoque hoc verbo utar, in eum transtulit versum, cui minime conveniebat, ut & a Tage exponere coepisse videretur, & Ciceronem in libro de divinatione allegaret, quod quidem opus si diligenter, ut vult videri, legisset, nunquam tam agresti rusticaque oratione usus fuisset. neque libro sine illa *in* praepositione dixisset, & secundo apposuisset, cum non unum sed duos Ciceronis de divinatione libros extare etiam librarii non ignorent. Ex hoc vero facile demonstratur istum alienis pedibus ambulasse, hancque de Tage historiam aliunde, quam ex secundo Ciceronis de divinatione libro sumpsisse; sed quis ita loquitur? Tages puerili specie fuit coepitque affari aratorem. Ille territus clamans conscivit totam Etruriam. Profecto nemo, nisi plane barbarus & agrestis ab omnique elegantia alienus. Cur vero id omiserit in hac referenda historia, quod maxime ad eorum, quae a poëta narrantur, expositionem necessarium est, haud facile dixerim, nisi fortassis eam brevitatis habuit rationem: ut & supervacua ascribat, & necessaria praetermittat. Ovidius quidem glebae metamorphosin in puerum describit, de qua iste ne verbum quidem ullum facit, non taciturus, nisi prorsus est stolidus, si quae in secundo de divinatione libro à Cicerone de Tage scribuntur, legisset. Inde enim Ovidius quae de Tage ipso narrat sumpsisse videtur: ita namque Cicero scribit. Tages quidam dicitur in Tarquinensi agro cum terra araretur, & sulcus altius esset impressus, extitisse repente, & eum affatus qui arabat. Sed qui judicio carent, in omnibus fere vel minimis labuntur. Eoque magis si malignitas quoque ingenii tarditati accedit, id quod facile ex eadem expositione demonstratur. Ille territus inquit clamans conscivit totam Etruriam, illa namque duo participia imperite fuerunt copulata, & illud verbum conscivit citra s. litteram fuerat scribendum. Sed barbarismi omnes, quoscunque iste admisit, in librariorum negligentiam referantur. Tantam vero

vero bubulco fuisse vocem, ut totam suo clamore concitaverit Etruriam, nemo unquam nisi plane fatuus affirmavit. Ut autem alias istius ineptias omittamus quod subjicitur, nonne istum penitus ingenio carere ostendit? Inde inquit aruspicina sumpsit artem & principium. Si haruspicina est ars, quo modo artem aliunde sumere potest? Et putamus istum recte Quintiliani finem exposuisse, qui vel in minimis quibusque tam pueriliter labatur? Sed ne illud quidem, quo prima istius expositio eluditur, ineptiis vacat. Plinius tamen inquit non Tagen, sed Delphon fuisse scribit. Ut enim taceam quod agrestis est ista locutio. Plinium, cujus verba iste non percipit, à Cicerone Lucanoque dissentire ait, cum Plinius Delphon primum haruspicinae inventorem fuisse scribat. Cicero autem & Lucanus Thuscos illam à Tage accepisse dicant. Illa vero, quae subjicitur expositio, facile demonstrat istum ne rudimentorum quidem grammatices esse peritum. Indigenae inquit populi geniti ex Etruria. Pueri certe quantumvis rudes non ex Etruria, sed in Etruria genitum esse aliquem dicerent, nisi forsitan iste sibi persuasit homines ut mures interdum ex terra gigni solere. Quid? illud quod de hastae Romuli jactu ex Plutarchi sententia scribit, nonne aperte coarguit istum non modo litterarum esse expertem, verum communi quoque sensu carentem? Romulus, inquit, ut scribit Plutarchus, lanceam corneam jaculatus est experiendi ingenii gratia. Quis unquam ingenii experiundi gratia aliquem hastam jaculatum esse diceret? Profecto nemo nisi vecors, cum praesertim apud Plutarchum legatur. Sui experiundi gratia: hoc est suarum virium. Illud quoque de eadem arbore insulse ab isto fuit scriptum. Interiit autem cum C. Caesar propinqua arbori loca fodi mandaret. Neque enim tunc exaruit arbor illa, cum Caesar mandavit illic gradus & ascensus instruendos: Sed cum radices à fabris fuerunt excisae. Verum hoc istius tarditati remittatur. Illam lectionem quis in paedagogo pueros docente ferat? Cum Caesar loca fodi mandaret. Certe nisi poëtica licentia se tueatur, verberibus error iste forte castigandus. Mando namque ut cures, & hanc rem curandam mando, eleganter latineque loquentes dicunt. Quid? illa nonne est & impropria & falsa. Stabat. Firma erat. Stare namque non firmum, sed erectum esse significat, Stare siquidem & columnae & arbores dicuntur: tantisper dum non cadunt. Illud minime mirandum in isto commentatore novo foret, quod quae sunt in carminibus depravata non corrigit, nisi multa temerarie depravaret. Hic enim versus. At sua fulminea qui vidit Cippus in unda, mendose legitur: neque ab isto emendatur quod quidem primum expositoris est officium. Tametsi namque in exemplaribus *at* scriptum sit, loco tamen illius *hoc* adverbium ut est reponendum, ita exigente sententia, quam iste nondum percepit. De Cippo vero ne unum quidem verbum facit, perinde atque si notissima historia foret: ac non & nomen & appellatio Cippus esset, id quod à diligenti Grammatico fuerat admonendum. Sed quid in eo diligentiam exigo, qui ipsa est negligentia: Id vero facile ex eo colligitur, quod de Roma scribit. Nam Roma in Latio erat. Erat inquit, quasi nunc in Latio non sit Roma, sed in Apuliam commigrarit. Finis non erit, si omnia istius errata persequi libuerit. Verum illud quoque aperte ostendit, quam sit aptus exponendis auctoribus imperitus iste paedagogus. Succinctis pinetis. Densis inquit & alligatis pinetis. Nova iste exponens importat. Nemo siquidem Grammaticorum unquam asseruit succinctum densum significare. Succincta namque pineta dicuntur, quod fere & procera sint & juxta cacumen ramos emittant. Ut succincti milites appellantur

altius

altius cincti ac breviores induti vestes. Sed illa quoque quae infertur expositio ineptiis non caret. Jugerum enim non a jungendo, ut iste putat, sed a jugo, ut Varro ait, est declinatum. Quid? illa quae subjicitur, nonne foedissimum redolet soloecismum: Portae quoque quam intraturus erat. Per portam intrare dicendum esse, ne femellae quidem ignorant, illud evangelicum saepius audientes, qui non intrat per ostium fur est & latro. Sed iste licentia poëtica libenter utitur, quamvis poëtae nihil aliud habeat quam furorem. Quo quidem actus plerisque in locis: quae nihil ad propositum faciunt adducit, quae vero maxime necessaria sunt praetermittit. Sed utinam omnia praetermisisset, neque tam insulsa locutione usus fuisset. Insula ea inquit erat in Tyberi facta ex segete Tarquinii Superbi, ut voluit Livius. Barbara est & agrestis neque ab ingenuis agnoscenda illa est oratio: rusque unde venit est remittenda. Hoc vero fustibus esset castigandum: quod temerarius iste Ovidium agit imperitiae reum, falsoque ab illo, cujus verba non percipit, Plinium dissentire ait. Ovidius nanque ex sententia praestantissimi cujusque geographi, Delphos in medio orbis terrarum esse ait. Iste vero Plinium falso ait dicere Italiam atque Siciliam esse medium mundi, quod quidem Plinius ipse nunquam scriptum reliquit. Cum geographi omnes idcirco Delphos umbilicum orbis terrarum esse dicant, quod sunt in meditullio orbis extructi. Sed perfido illi Scotae à quo fuerat exigua mercede nulla alia de causa conductus, quam quod & fatuum ipsum cognoscebat & imperitum satisfacere pulchrum putavit. Unde & medium mundi ait: Sed quid orbis: quid mundus sit, quid mirum est istum ignorare: cum ubique tam pueriliter cadat. Quod enim ait Epidaurum etiam insulam fuisse in mari Illyrico, quae nunc Ragusium dicatur falsum est, cum Ragusium in continenti sit, nec insula unquam fuisse scribatur. Quod vero allegat Aristotelem, facile istum quisquis sit, maximum esse nebulonem ostendit, cum nec libri meminerit, nec illius scripta perceperit unquam. Verum fatuus iste sibi persuadet expositiones illas maxime accuratas esse, in quibus multa praestantum auctorum nomina sint inserta. Insulsum est & illud & falsum. Qui nunc Ausonii nominantur. Nulli namque sunt populi in Italia, qui nunc Ausonii vocentur. Sed ne illud quidem rectius est litteris commendatum. Dicta est Ausonia ab Ausonio Ulyssis filio. Ausoniam & Ausones populos antiquissimos olim Italiae ab Ausone, non Ausonio, Ulyssis filio denominatos fuisse & alii geographi & Stephanus scribit. Illa quoque expositio quae infertur, ut omittam, quod insula est, defendi non potest à soloecismo, nisi hoc pronomen se ascribatur. Contendunt inquit legati exponere Phoebi responsa & illo jubente Aesculapium petere: sed ne illud quidem recte est enarratum. Variat sententia, variae erant opiniones. Proprie namque sententiae dicuntur in senatu. cum senatores aperiunt quid sentiant de re, de qua consultatur. Quod vero senatores ait artynos à Plutarcho appellari putidum est: cum neque ad propositum faciat, nec cur ita appellentur exponat. Quid? illud nonne odiose affectatum? Extrema pars diei inquit quae à Macrobio dicitur suprema tempestas. Quid enim ad expositionem facit, si extrema pars diei à Macrobio suprema tempestas vocatur? Quod vero ait diffinitio noctis, quae ut scribit Plinius est umbra noctis, Somnolentum esse istum paedagogum convincit. Nox enim est umbra terrae, non noctis: Nihil enim per seipsum definitur: sed ne illa quidem expositio est approbanda. Consistere. Apparere noctu Romanis. Quasi vero consistere sit noctu apparere. Aut consistere ante torum, ulla indigeat expositione. Sed qualis

in

in aede: Quae de Macrobio iste descripsit de draconum formis, nihil ad hujus loci faciunt expositionem. Quod vero maxime est necessarium, nihil exponit qualis in aede Aesculapius coleretur. Fatue autem colitur pro colebatur posuit, cum Aesculapius nusquam nunc colatur, nisi forte insanus iste illi quotidie sacrificat, ut sibi mentis sanitas restituatur, qua ipsum carere etiam quod subjicitur ostendit. Ad templa operosa, opere inquit ellaborata. Templa namque operosa dicuntur multis operibus multoque labore confecta. Cum vero ellaborata per duplex ll scribat, facile declarat se non minus scribendi quam loquendi esse imperitum, sed & iste & alii barbarismi in librariorum, ut dixi, incuriam referantur. Illa vero quam accurata? quam apta est expositio. Deus aureus. Ceruleus inquit, ut solent serpentes. Quid isto insulsius? Ceruleus namque ab aureo sic est diversus, ut nullam cum illo habeat affinitatem. Verum poëta ad aureum simulacrum alludit. Sed ne illa quidem citra ineptias. In serpente Deus. in serpentis formam. Immo vero in serpente deum fuisse poëta ait. Nec illa. Littora Scyllaea. scopulus Scyllae, si aliter exponere nolebat, saltem per accusativum enunciasset. Quae vero subjicitur estne expositio an confusio potius appellanda? Japygia inquit a Japte Dedali filio, ut Plinius scribit, ea a Graecis Messapia vocata est, auctor Strabo, quamvis Plinius Messapiam scribat Calabriam esse a duce appellatam. Quid primum in ista reprehendam expositione? Omnia namque forent transverso calamo notanda, cum neque a Japte Japygia, sed a Japyge Dedali filio dicatur, & Strabonem Pliniumque invertat, & in singulis nihil mihi est immorandum. Fatua quidem est, etiam illa. Levis remis. In levam partem remigantibus, cum remi nunquam remigare dicantur. Ac ea quidem quae vel caecis aperta sunt, ut est in proverbio, novus iste commentator exponit. Quae vero sunt abstrusiora, de iis ne ullam quidem facit mentionem. De Amphrysiis saxis & Celeniis perinde atque si loca essent omnibus vulgatissima, mirum agit silentium. Quod quidem si & in aliis fecisset, rectius sibi consuluisset, neque sibi permisisset ea depravare, quae nihil percipiebat. Nam temerarius iste paedagogus, qui sibi falsam scientiae induit persuasionem, id immutare ausus est, quod quamvis mihi quoque depravatum videatur, in omnibus tamen exemplaribus & vetustis & novis quaecunque mihi videre contigit, vel Romechium vel Rometium est scriptum. Quae quidem nomina cum nullam cum Plemyrio, quod loco eorum citra ullam pristinae lectionis mentionem iste reposuit, habeant literarum affinitatem, minime fuerant de versu tam temerarie tollenda. Adde quod Plemyrium in Sicilia est juxta Syracusas, & Ovidius loca Italiae maritima ad quae vectus est Aesculapius enumerat. Quare istius temeritas in depravandis codicibus non verbis sed verberibus coërcenda foret. Ego quidem multum diuque dubitavi quomodo foret legendum, & quamquam existimem me correxisse, nihil tamen in versu immutare sum ausus, quod nullum vidi exemplar, quod mihi assipuletur. Sed ut tritum est proverbium stolidis morionibusque omnia permittuntur. Age vero quam scite Caulona exponit? Montem inquit Calabriae vel oppidum ut Plinius tradit. Immo & mons & oppidum est Caulon, qui etiam Aulon vocatur. De Narycia vero nullam facit mentionem non taciturus, siquid unquam de illa legisset. Quid vero illa sibi verba in Leucosiae expositione velint, viderit ipse. quae inquit hoc in loco injecta periit. Obscuriora certe sunt quam ut exponenti conveniant. Sed quid ineptias istius insector? omnia vel spongia delenda, vel igni tradenda forent. Omitto igitur quod tepidum pro amoeno exponit, & illud, in quo oppido uno anno

bis rosae nascebantur. Nam & ille ablativus uno redundat & nunc quoque bis anno rosae nascuntur. Sed quid de Capreis dicemus, quas & insulas Campaniae esse ait, & Papinio Chaeleboas vocari? Capriae namque non Capreae dicuntur, neque plures sunt insulae, sed duntaxat una. Neque a Papinio Cheleboae appellantur, sed Teleboum sedes fuisse asseruntur. Quid quod sciolus iste paedagogus, si diis placet, Ovidium sugillare atque irridere conatur? cur autem inquit Ovidius generoso palmite dixerit, viderit ipse. Perinde atque si vinum Surrhentinum apud priscos maximo in pretio non fuisset. Illud vero quod ait: Non Stabias, sed Statinas esse legendum: nonne istum & sensu & flagris indigere ostendit. cum Stabias & exemplaria habeant, & Plinius oppidum esse Campaniae scribat, quod abierit in villas? Nisi istius paedagogi temeritas retundatur, omnia videtur corrupturus, sed quid multa de istius erratis cum plura pene sint quam verba? Quapropter finem faciam, si prius illud testatus fuero me ignorare, quid sibi illa expositio velit: Sinuessa in Setano sita est situ, à quo nomen vendicat. Ei proximae calidae sunt balneae: illud quoque me deponere calamum volentem detinet: quod Ancon illo in loco ab isto & legitur & exponitur. Et spissi littoris Anchon. Anchon inquit Graeca civitas est à Syracusanis condita, quod quidem verum esse non diffiteor, cum Geographi omnes id tradant. Sed Aesculapius per mare Tyrrhenum vectus est Romam, non per Adriaticum, à quo Anconae muros lancinari etiam navicularíis est notum. Non solum autem Geographiae ratio isti repugnat depravatae lectioni, sed etiam historia: quam diffuse Valerius describit: quae vero ab isto subjiciuntur de Apollinis & Fortunae templo fatua sunt & insulsa: neque à Valerio scribuntur: illud vero insulsissime dictum est. C. Caesarem laudat, ut ostendat se sumpsisse principium à Chaos & ad Caesarem pervenisse. Neque enim Ovidius propter illud Caesarem commendat: sed in gratiam Augusti, ut & elegantius Metamorphosin animae Caesaris in cometem cum superioribus connectat. Illa vero non solum inepta, sed falsa quoque est expositio: praeponendus est Augustus cunctis Caesaris gestis. Ovidius namque hoc non ait; sed adoptionem Augusti omnibus Caesaris gestis anteferendam censet: Falsum est illud quoque quod fatuus iste refert. Flammas Vestae. Hoc ideo dicit, quoniam ut tradit Fenestella Vestales flagris caedi jubebantur a Pontifice, si ignis sanctus esset extinctus. Hoc enim non sentit Ovidius. sed per flammas Vestae intelligit religionem. Sed ne illud quidem est verum, quod Parcas a partu ex sententia Fabii dictas esse ait. Quid? illud estne accurate expositum? Media cum sede senatus. Venus inquit in curiam Pompeji, ubi Caesar fuerat occisus, a nullo perspecta descendit. Non enim fuerat occisus sed erat occidendus, scribere debebat iste paedagogus. Antequam enim occideretur Caesar, jam Venus in senatum descenderat, ut illius animam exciperet in coelumque tolleret: illud vero nihil percipiens in contrarium vertit sensum. Unaque in parte repugnat. Fama inquit in caeteris favet Augusto. In hoc ei adversatur quod se patri praeferat. Non solum autem Ovidio, sed sibi quoque ipsi contradicit. Nam paulo ante ait. Fama praeponit Augustum Julio Caesari, quamvis ipse hoc nollet. Nunc vero contrarium ait. Illud quoque perperam exponitur. Pater est & rector uterque. Uterque inquit Julius & Augustus: Immo vero Jupiter & Augustus. Tale est enim quale illud Virgilianum. Nocte pluit tota redeunt spectacula mane Divisum imperium cum Jove Caesar habet. Hoc vero qui non videt, exponendis auctoribus nihil est aptus. Sed de paedagogi istius temerarii ineptiis plura quam pro-

propofueram, non tam quod ulla annotatione digna putarim, quam ut & vos, Eloquentiſſimi Advocatores, & per vos ſtudioſi omnes cognoſcerent iſtiuſmodi ineptias meis enarrationibus nulla alia de cauſa a ſcelerato illo librario fuiſſe aſcriptas, quam ut me meaque omnia everteret, ac ubique & in omne tempus infamaret, anſamque invidis ac ſemidoctis quibuſdam in me debacchandi praeberet. Valete, clariſſima eloquentiae Senatuſque Veneti ornamenta.

EJUSDEM IBIDEM.

PAULO CORNELIO, PATRITIO

Veneto, Doctiſſimo Sapientiſſimoque Senatori felicitatem.

EX relectione mearum in Ovidii Metamorphoſin enarrationum, quas Octavianus quidam Scota primum impreſſit, deprehendi quam plurima & foediſſime quidem ſive librariorum incuria, ſive invidorum quorundam conſpiratione; ſive potius utroque fuiſſe depravata, & me quoque dum librariis ipſis ad finem properantibus morem gerere, quam praecipienti Horatio, ut ſiquid ſcribimus in aliquod tempus reponatur nonnumque prematur in annum, parere malo, in quibuſdam lapſum eſſe animadverti. Quae quidem niſi in hac ſecunda editione correxiſſem, & de ſtudiis male meritus eſſem, & iſtis vitilitigatoribus, qui vel ea quae recta ſunt, damnare ſolent, anſam maximam in me debacchandi praebuiſſe videri poſſem. Nunc vero cum ea quae cum feſtinatione, tum iſtorum malignitate depravata eſſe in tranſcurſu cognovi, emendarim, & bonae mentis juvenibus optime conſuluiſſe, & os iſtis obtrectatoribus ita videor obſtruxiſſe, ut Cerberi more vanos duntaxat latratus in auras rabiem ſuam indicantes edere poſſint. Quis enim niſi impudens vanuſque nebulo illius operis, quod me & inſcio & invito citra ullam caſtigationem meam ſit editum, errores quos vel in prima editione, emendaturus ſi licuiſſet, eram, ut Ovidii carmen iſtis objicere moliar, & in ſecunda correxi, mihi duxerit imputandos? Neque ignoro nonnulla in hac quoque ſecunda editione & novi iſtius artificii difficultate & librariorum incuria admiſſa deprehenſum iri: ſed illa tum levia, tum quae facile unuſquiſque vel mediocriter doctus citra ullam admonitionem poſſit emendare. Quae quidem notatu digna iſtis nebulonibus malignis facile videbuntur: qui tametſi nihil eximiorum operum citra alienas expoſitiones percipiant, praelegereve audeant, nunquam tamen per quos proficiunt, lacerare deſiſtunt. Sed ut qui milium ſeminant, paſſerculos contemnere in trito eſt proverbio: Sic ego vanas iſtorum voculas, dum probis doctiſque, hoc eſt tui ſimilibus, Paule Corneli, placeam, flocciſacere conſuevi. Tu namque illa es & modeſtia & doctrina, ut quae bene ſcribuntur, ingenue commendes. Quae vero feſtinatione librariorumve incuria peccantur, illa benigne excuſes. Neque etiam quod ego exemplari deceptus in epitaphio Phaëtontis *fatum*, & legi & expoſui, cum à pulchro ſenſu non abhorreat: meas idcirco enarrationes in omnibus abjiciendas eſſe exiſtimabis, quamvis *Saxum* non *fatum* ego quoque teſter, eſſe legendum. Cum vero in non nullis literam pro litera, ſyllabamve pro ſyllaba, aut dictionem etiam pro dictione poſitam eſſe comperies: id non mihi; ſed librariis flagitium adſcribendum eſſe candide judicabis. Qui enim pleriſque in locis non ſentit librarios eſſe hallucinatos, is non minus indignus eſt qui noſtris lucubrationibus juvetur, quam qui pueriles illos errores malignitate quorundam invidorum in prima editione admiſſos in me putat eſſe referendos. Quamobrem

rem etiam si istiusmodi librariorum errata non corrigantur, nihilominus tamen & tuo & tui similium perquam acri sinceroque judicio me adversus istos obtrectatores tutum esse cognosco. Vale, eximium Corneliae Gentis ornamentum.

EJUSDEM
Ante Apologiam.

PHILIPPO CYVLANO
Majori Agriensis Ecclesiae Praeposito, ab Ungariae Rege ad Venetiarum Principem Oratori, felicitatem.

Apelles ille Cous, qui omnes ante ac post se genitos, ut in naturali historia Plinius narrat, pingendi arte superavit: Magnoque Alexandro gratus adeo fuit, ut se ab alio pingi, vel edicto vetuerit, absoluta opera proponere ante pergulam solebat, & si quid vitii à quoquam in eis notaretur, latens auscultare, plus fidei vulgi judicio adhibens quam suo. Is igitur cum à sutore nescio quid in crepidis reprehensum emendasset, atque postero die circa crus eundem pridianae correptionis castigatione tumide cavillari animadvertisset, è pergula caput proferens, ne supra crepidam sutor ascenderet, non immerito prohibuit. Hac mihi lepidissima pictorum eminentissimi consuetudine delectato, cum & alia quaedam opuscula, & in Ovidii Metamorphosin breves sane enarrationes, quas adolescens composueram, paucis ante annis emisissem, nonnihil subauscultare libuit, quid de illis sentirent studiosi. Ac eruditorum quidem judicio comprobatae, quorundam sutorum ac potius veteramentariorum calumnias effugere non potuerunt, qui vel ea quae minus percipiunt, vel quae jam mihi quoque fuerunt emendata, carpere nunquam cessant. Neque enim diffiteor me & in quibusdam lapsum fuisse. Homines enim sumus, & nonnulla quoque cum opus edidi, ignorasse, quorum quidem pleraque ut postea ex varia scriptorum & Graecorum & Latinorum lectione percepta correxi, sic paucula quaedam nondum invenire quivi, ut in ipsis quoque enarrationibus sum testatus. Quod quidem ingenue fateri eo minus me pudet, quod ex Quintiliani sententia inter grammatici virtutes habetur fabularum aliquid ignorare, & superfluus in studiis longior esset labor, si non daretur praeteritis invenire meliora. Posteaquam autem Enarrationes nostrae vulgatae sunt, complures, cum alios autores Graecos, tum Pausaniam poëticarum historiarum diligentissimum expositorem perlegi, ex quibus & multa prius editis enarrationibus adjeci, & quaedam quae minus recta videbantur, facile correxi, praestantissimorum autorum vestigia secutus. Nam & Hippocrates, & Cicero, & Quintilianus, & divus Augustinus & plerique alii praeclare fecisse videntur, quod errores quosdam suos, ne posteri in eosdem inciderent, ingenue damnarunt. Homines enim sese esse meminerunt, qui multo plura ignorant, quam ullo unquam tempore percipere possint. Quare tantum abest ut ab istis alienorum operum obtrectatoribus à scribendo deterrear, ut eo magis magisque in dies accendar, quod nos quoque nonnihil studiis contulisse videmur. Nam Ovidii Metamorphosis, praeclarum in primis opus, posteaquam enarrationibus nostris fuit illustrata, sic, ubicunque Romana est in usu lingua, lectitatur, ut in quinquaginta milia exemplarium & amplius jam dicatur fuisse descripta. cum antea vix à quoquam propter foedas depravationes ac obscuriores locos in manus sumeretur. Quo autem majore in usu habetur, eo mihi honestior hîc castigationes nostras adjiciendi visus est labor. Nam ea quae frugifera sunt

funt, nullo unquam tempore fatis excoli poffunt. Hanc vero lucubrationem atque recognitionem noftram, ut tibi dicarem, tuoque acerrimo judicio fubjicerem, cum aliae divinae virtutes tuae, tum excellens doctrina & fummus literarum ac eloquentiae in primis amor effecit. Ea namque à teneris ufque annis laudatarum artium jecifti fundamenta, ita Bononiae te Philippo Beroaldo eruditiffimo facundiffimoque humaniorum ftudiorum profeffori excolendum tradidifti, ut in primis doctus & difertus in patriam revertaris. Id vero cum fapientiffimus Pannoniarum rex Uladislaus facile animadvertiffet, fimulque te fingulari & prudentia, & fide, & conftantia, & integritate, & continentia & benignitate & pietate & religione praeditum effe perfpexiffet, primum à fecretis delegit. deinde opulentiffima praepofitura honoravit, & ad inclytum Venetiarum principem graviffimumque Senatum te oratorem faepius jam legavit. Qua quidem in legatione adeo prudenter, adeo modefte, adeo graviter, adeo benigne, adeo fplendide te geris, ut omnium oculos in te convertas. omnes denique ad te amandum colendumque pellicias. Me certe tua fingulari humanitate ita cepifti, ut te non felicitate modo, verum immortalitate quoque digniffimum effe exiftimem. Illa vero fi te donare poffem, nullum equidem quamvis magnum laborem recufarem. quod autem poffum, hanc lucubratiunculam noftram tibi dicavi, quo nomen tuum una cum Ovidii Metamorphofi per totum orbem Chriftianum, ubicunque Latinus auditur fermo, celebretur, atque lectitetur. Sed ne fine appendice haec tibi epiftola fcripta effe videatur, breviffimam eorum fubjiciamus apologiam, quae ifti in aliena opera lynceis, ut ajunt, oculis inquirentes, in fuis autem caecutientes, reprehenderunt, quo & ipfos fuorum errorum pudeat, nec alii in eofdem deducantur. Vale, eximium humanitatis & religionis Chriftianae ornamentum. Venetiis VIII. Calend. Junias. M. D. XIII.

BARTHOLOMEI MERULAE
poft Metamorphofes
Generofo Adolefcenti,

FRANCISCO, GEORGII CORNELII,

Equitis praeclariffimi, filio Salutem.

SApientiffimum Confilium tuum, Corneliorum clariffima proles, Francifce Generofe, non poffum non probare, quod non uti plerique adolefcentes otio atque umbratili vita aetatem agis, fed bonis ingenuifque artibus die noctuque ita incumbis, ut facile fperem, te brevi metam aditurum, ad quam tenendam tantopere feftinas, nullos perhorrefcis labores, nunquam te capit litterarum taedium, ingenio polles, omnia tibi adfunt, quae adolefcenti ad virtutem properanti ab immortali Deo dari folent: Solam virtutem tibi deeffe video, quam quum affecutus fueris, non dubito quin foeliciffimus & fis & habearis; itaque fummopere videndum eft, ne in hoc aetatis lubrico voluptatis viam ampléctare, in qua omne delitiarum genus confpicimus. Herculem Iove natum (ut poëtae fabulantur) imitari debes, cui cum in pubertate fefe virtus ac voluptas obtuliffent in quadam folitudine, quarum altera difficultates multas, fed laborum praemium gloriam & immortalitatem offerebat: Altera vero divitias & innumeras voluptates. Ille quidem diu fecum dubitavit utram prius fequeretur. Tandem relicta

voluptate, virtuti adhaesit. Caeterum quoniam ab eminentissimis viris praecipitur, eligendum esse ab adolescente majorem natu optimum, & probatissimum virum, cujus consilio, atque auctoritate nitatur, quem magis quam patrem omni virtute ornatissimum eligere debeas, video profecto neminem, cujus laudes magis per se notae sunt, quam ut cujusquam praeconio egeant. Sed haec satis, nam equo Lydo in campo currenti non abhibenda sunt calcaria. Superioribus diebus summi viri nonnulli, & de me quamoptime meriti, quibus nihil poteram negare, ad me, ut scis, attulere nonnulla Metamorphoseos Ovidii carmina interpretanda, quod quamvis diu recusassem, non potui tamen ulla ratione efficere, quin onus hoc subirem, ut & amicis morem gererem, & enarrationes illae jamdiu intermissae prodirent in lucem, quo praeclarissimum opus, & perquam necessarium ad poëtarum intelligentiam ab omnibus posset intelligi, & a te potissimum, cujus fabulae te mirum in modum delectant: Enarrationes igitur illas postremas tibi dedicavi, quas si placuisse intellexero propediem in Ovidium de amandi arte lucubrationes nostras expectato. Vale Venetiis. MCCCCXCIII. pridie nonas Junias.

PETRUS LAVINIUS, *Ligonensis*,

Artium magister, Poëta ac sacrae Theologiae Baccalaureus formatus, Ordinis Praedicatorum, conventus Matiscensis.

DOCTISSIMO ELOQUENTISSIMOQUE JURISCONSULTO, D. LAUDIO LONGINICO,

Illustrissimi ac observantissimi insignis Matiscensis Ecclesiae Praesulis Generosissimo Nepoti, ejusdemque Ecclesiae Archidiacono Dignissimo.

Horrendus ille tenebrarum Princeps, priusquam Dei omnipotentis gloriam coeli enarrassent, & terra diu ad patrum vota parturiens, aliquando germinasset salvatorem, Illustr. ac observant. Domine, multiplices laqueos peculiari versutia disponens, de posteritate ipsius primi parentis transgressione peccato obnoxiam sic oppresserat, ut in regno animarum saevissimam tyrannidem exerceret, & mundi hujus dominus tunc & haberetur & esset. Itaque innumeras fallendi artes ingenita calliditate commentus, cordaque mortalium expectatione rerum futurarum solicita horrendis eludens oraculorum ambagibus, perniciosa quadam superstitionum caligine Deorum Dearumque nefandissimam culturam, ut unius veri Dei notitiam aboleret, ingerebat. Illinc Delphica illa in umbilico terrarum oracula, poëtarum carminibus celebrata, & Dodonaeae quercus. Hinc antrum Euboïcum & tecta Nasamonia callidissimi hostis maligno spiritu resonabant. Sed auctor legis gratiae Christus Jesus & Dei verbum, per quod facta sunt omnia, primi parentis flebilem casum miseratus, & ut hominem perditum, variisque errorum ambagibus seductum, ad coelestia regna revocaret, in terris communicato idiomate Deus & homo apparuit, qui, errorum discussa caligine, mundo ignorantiae tenebris obsesso veritatem aperuit, & ad illud summum beatitudinis nostrae objectum iter ostendens leges tulit, quibus homines ad coelestem patriam deduceret. Vitiorum siquidem acerrimus objurgator, ad virtutum excellentiam verbo & exemplo exhortator, eorum etiam quae ad bene beateque vivendum conducere visa sunt praeceptor, denique missis in orbem universum discipulis Deorum Dea-

Dearumque Evangelii promulgatione ritus nefandissimos exprobans ad aeternae felicitatis praemia viam patefecit. Veritatem itaque orthodoxae fidei a Deo revelatam, miraculorum, ab illius duntaxat potestate dependentium, qui testis falsitatis esse non potest, coruscatione approbatam, martyrum sanguine roboratam, Doctorum irreprehensibili elucidatione declaratam, rationi consentaneam accepimus. Est igitur fidei veritas amplectenda, explodenda Deorum silva, quos delusa venerabatur antiquitas. Si quae tamen gentiles fidei nostrae consentanea scripsere, ex Augustini sententia ab eis, ut injustis possessoribus, sunt auferenda, ac in usum nostrum convertenda. Quamvis etiam fide certiores reddamur de divinis, & longe majore rerum notitia praestemus, ea siquidem quae humana ratione investigari possunt, falsitati subjici saepenumero videmus, quod eruditissimorum virorum contraria inprimis testatur opinio; fidei vero splendore illa cognoscimus, quae prima & ineffabilis veritas supra humanam rationem nobis revelare dignata est. Nihilominus cum fas est, & ab hoste doceri, Pauli, Gentium Doctoris, ac Divini Hieronymi, quem scibile nullum latuit, Aurelii quoque Augustini, ut egregium illud ac laboriosum opus de civitate Dei testatur, exemplo, nonnunquam etiam inter declamandum doctrinis Gentilium uti licet, quod ita declamatoribus agendum censeo, ut ad auditorum utilitatem, vitiorum objurgationem, virtutum quoque commendationem trahantur, & sibi summopere caveant, ne eorum, qui se Aonii fontis liquoribus ora proluisse gloriantur, fiant fabula. Accidit etiam saepissime, ut hi, qui poëseos fabulae carminum leges praetereunt, & si non ad roborandam veritatem nihilominus ad ostendendum verum non repugnare, poëtas Gentiliumque dicta citantes, non possint a viro, humanitatis studia callente, sine stomacho & risu audiri. Poëtarum igitur fabulae & carmina sunt aliquando in testimonium adducenda. Non enim credendum est poëtas sub fabulis nihil veritatis occultasse. Nunc siquidem physica ratio, nunc tropologica, nunc allegorica latitat. Nempe quod Theologi, qui saepissime metaphora, prosopopoeia, tropologia divinos libros usos esse Ezechielis Danielisque visionibus ac illius aquilae volantis revelatione, quam Graeci Apocalypsin vocant, testantibus scripserunt, figuram vocavere, poëta fictionem aut fabulam nuncupat. Proprium etiam poëtae est inusitato quodam verborum ac sententiarum contextu, velamento fabuloso atque decenti veritatem contegere, ac sub nova decentique figura recitare, ut & praeclara hominum ingenia inquirenda veritate exerceantur, & auditorum animi peregrina & inaudita inventione delectentur: aut enim prodesse volunt, aut delectare poëtae. Philosophia quippe veritatem quaerit: Theologia invenit, veri Christianae reipublicae cultores possident, poëtis inventa eloquentiae viribus exornatur. Quae omnia in hoc praeclaro volumine admiranda ingenii acrimonia consecutus est Ovidius: Nam virtutes celebrat Heroum admiranda gesta describens, actus Heroïcos praestantissimorum virorum commendat. Dum etiam fieri ex hominibus aut beluas scripsit, aut lapides, aut plantas: quid aliud voluit nisi rationabiles homines, quos summus omnium opifex ad suam imaginem intellectu vigentes effinxerat, relicto naturae rationalis lumine, quo solo caeteris animantibus praestamus, per abruta quaeque vitiorum effrenatis concupiscentiae motibus atque carnis illecebris impulsos, brutorum more carnis desideria sectanda ea censeri bruta quorum vitam imitarentur. Quid enim interest inter in bestiam transformari: aut sub homine animum gerere beluae. Hoc cantabat Psaltes ille Citharoe-

roedus David. Homo cum in honore esset non intellexerit, comparatus est jumentis insipientibus & similis factus est illis. Fugienda igitur esse summopere vitia in beluas homines transformantia cecinit Ovidius. Admirando etiam artificio Pelignus Vates auditores alliciens delectat. Nam tanta venustate ad fabulas recitandas varias introducit personas: ut una fabula ex alia pendere videatur. Praeclaris denique adinventionibus & rebus scitu dignissimis opus exornans, nulla unquam rerum difficultate, nullo obrutus pondere superatur. Nam coelum terras & aequora describit, Reges armat in bella: virgines sertis & floribus insignit, actus hominum pro qualitate designat, irritat torpentes, desides animat, temerarios deprimit. Virtutum elegantia insignes honoribus & praemiis donans: ceteros eorum exemplo ad virtutem allicit, egregios quosque meritis extollit laudibus, non quempiam debita commendatione defraudat. Et nonnunquam se veritatis adeo exhibet amatorem & praesertim in nonnullis nostrae fidei consentaneis, primaria scil. mundi origine, hominis ad Dei imaginem productione, aetatis aureae, quam innocentiae statum dicimus, descriptione, diluvii inundatione, Gigantum proelio, aliarum quoque multarum rerum elaboratissima recitatione, ut mihi paucis mutatis priscus ille legislator Moses de scripturis sanctis disserens videatur. Unde augurari possumus aut Pythagoram, qui Memphiticos vates adiit, aut Platonem, qui & inter ceteras orbis provincias etiam Aegyptum ob divinarum humanarumque rerum ampliorem notitiam penetravit, Libros Mosaïcos septuaginta interpretum traductione ab Hebrea in Graecam linguam, ut Ptolomaei Philadelphi satisfieret desiderio, versos legisse, ex divinis quoque literis nonnullam suis operibus inseruisse, quae, aut etiam ipsi libri Mosaïci, ad eruditissimi ingeniosissimique poëtae Ovidii notitiam pervenire potuerunt. Igitur & si mihi in hoc sacri jejunii quadragenarii tempore apud vetustissimam Allobrogum urbem, quae Eusebio teste prius Bienna, nunc Vienna nuncupatur, diurna ad populum declamationis solicitudine occupato, otii nihil erat; sum tamen subfuratus mihi ipsi aliquantulam temporis morulam, ut tuae celsitudini Virorum doctissime ac eloquentissime, non denegem omnia, quae praestari a me queant. Feci itaque, quod tantopere efflagitas non minus libenter quam diligenter. Praeclarissima siquidem in fabulas Metamorphoseos Ovidii eruditissimi eloquentissimique viri Lactantii Firmiani Coeli argumenta cum brevitate tum eloquio admiranda, quae legens, etsi pro temporis penuria non perlegens, nihilominus a tantae autoritatis viro nihil non dignum lectione processisse intelligens, ut poëtae sententia a nostris praecipue declamatoribus uno legatur intuitu, fabularum allegoriam nonnunquam addens huic operi inserenda indicavi. Tu autem Generosissime ac observantissime Domine, cui Ovidii Metamorphosin utcunque ad Christi mysterium traductam, jucundam fore firmissime confido, quam cum tibi quippiam otii relictum fuerit cum Champerodo nostro, Viro & doctissimo & eloquentissimo, perleges. Opus vero nostrum cui *Triumphus Apostolorum de Deis expulsis* titulus est; & si multorum doctorum judicio emittendum veniat, mea tamen sententia cum amplius maturuerit, Horatii consilio suadentis, ne praecipitetur editio, in tuas manus quam emendatissimum veniet, quae nunc offerimus laeto ut soles, vultu suscipe. Obsecrans ut Illustrissimo ac Observantissimo Praesuli nostro Matiscensi, praeclarissimarum virtutum lucidissimo sideri, patruo tuo, cui ob ejus in me maxima beneficia me totum debeo, facias commendatum. Vale. Ex Vienna Anno a salutiferi partus virginei millesimo quingentesimo decimo VI. Calend. Martii.

EJUS-

EJUSDEM
Ad Lectorem Epigramma.

Carmina Nasonis fugias lasciva poëtae,
Et quae praecipue nomen amoris habent.
Si qua tamen fuerint virtutis, perlege, non sunt
Carmina judiciis haec reprobanda meis.
Vitat apis taxum, non flores mella legendo,
Omnes esto legas, sola probanda tene.
Dum canit in varias homines migrasse figuras,
Quam sint peccati damna timenda refert.
Fabula quos doceat ficto velamine mores,
Quod damnet vitium, dat tropus ecce tibi.

HENRICI GLAREANI DEDICATIO
ante Metamorphoses.
ILLUSTRI PRINCIPI,
D. POPPONI COMITI AB HENNENBERG.

Saepenumero mecum mirari, soleo illustris princeps, unicum nostrae aetatis decus, naturaene malitia, an hominum ascita petulantia fiat, ut nihil tam bene, nihil tam feliciter nascatur, quod non quorundam cavillationi pateat. Quod adeo manifestum fit in hoc Poëta nostro, quo vix quisquam copiosius, nemo jucundius, ac citra omne lectoris fastidium eandem rem saepius dicere potuit, inventus tamen est Scaurus quidam, ut est apud Senecam, qui Montanum sententias suas repetendo corrumpentem, inter Oratores Ovidium vocaret; Ovidium etiam nescisse quod bene gessit relinquere: atque ejus rei testimonium adducit ex Lib. XIII. Metamorphos. Hecubae verba de Achillis saevitia conquerentis. Egregius vero, quisquis tandem Scaurus ille fuerit, judex, & dignus qui in Amphyctionum concilium ob tam acre judicium recipiatur. Seneca certe alibi de Ovidio ita sentit, ut ingenii summi virum nominet: nec illi defuisse judicium ad compescendam licentiam carminum suorum, sed animum: quippe qui saepe testatus sit decentiorem esse faciem, in qua aliquis naevus esset. Haec recte Seneca. Quamquam hoc plane video Senecae, Quintiliani, ac postea Auli Gellii temporibus, labente jam cum imperio etiam dicendi arte, judicia quoque hominum satis iniqua extitisse. Quod de hoc autore manifeste videmus, quem Gellius duntaxat semel allegat. Quintilianus etiam satis frigide de eo judicat. At ego pace istorum dixerim, odiosam Scauro Ovidii copiam, ac minimum ejus poëtae opus multis millibus Gellii racemationum praetulerim: ut de Quintiliano nihil dicam, quem eruditum virum judico: sed Ovidio nequaquam praeferendum, qui in Rethoricis à Cicerone divertens, atque pleraque innovans, ipsam artem per se difficilem, non paulo obscuriorem reddidit, verum non est hujus loci nunc ea prosequi. Quod ad Annotationes nostras attinet, lectorem scire volumus, obiter ac levi, ut dici solet, brachio, nos loca quaedam annotasse, magis ut ingenia quorundam ad judicandum excitaremus. Luculentus est autor, inter cujus doctissima-

ma opera hoc sane principatum tenet. In ejus libris naevi sunt non tam ipsius negligentia (quanquam id ipse de hoc opere nimium deplorat) quam temporum injuria, ac librariorum culpa. Nullus veterum in hunc quicquam, quod sciam, scripsit. Nostra demum aetate Raphael Regius egregie in eo exponendo se gessit. Cujus diligentiam tantum abest ut culpem, ut etiam vehementer probem. Tametsi, ut homo aliquando errat: quod ego civiliter absque omni convicio duntaxat indico, atque idem in me fieri precor, modo fiat in studiosorum voluntatem ac ea, qua in alios uti soleo, modestia. Accipe igitur, illustris D. Poppo, has meas lucubrationes succisivis horis congestas, meruit enim hoc candor tuus in me, ut ausus sim te hujus laboris suscepti defensorem accipere, quem Christus Optimus Maximus nobis diu incolumem velit, multis votis opto. Vale felix & me ama. Friburgi Brisgoae. Anno Christi natali MDXXXIII. Idib. Januariis.

JOANNIS RAENERII DEDICATIO

ante Metamorphoses.

ORNATISSIMO ADOLESCENTI

FRANCISCO LAURENCINO

Lugdunensi.

MEcum diu, multumque cogitanti, suavissime Francisce, quibus studiis tuam erga me benevolentiam tuerer, augeremque: nihil magis idoneum visum, atque libraria, literariaque munera. Scio enim te nulla aeque re ac literis oblectari: in quibus ductu, atque auspiciis literatissimi viri Hugonis Auberti, quo praeceptore usus es, tantum praeter aetatem fecisti progressum, ut si quo coepisti pede perrexeris, ad summi fastigia templi Minervae brevi te evasurum non dubitem. Itaque divinum hoc Ovidii Metam. opus, ea a me diligentia emendatum, ut jure adfirmare possim, non in hunc diem emaculatius emissum, cum Lactantii Placidi in singulas Fabulas argumentis, suae pristinae genuinaeque integritati restitutis, nominatim tibi dico, donoque do: rogoque, atque obsecro, ut saepe manibus verses, ac evolvas: sic enim mei apud te memoria nunquam exolescet. Solent enim non tantum ii, qui novum aliquod opus suo, ut dicitur, Marte condunt, sed & illi quoque qui in veteribus emendandis operam ponunt, & locos aliquos aut illustrant, aut restituunt, operam suam, atque diligentiam praestantibus viris, quos ornare, aut demereri volunt, nuncupare. Lactantii autem Placidi, viri doctissimi, perindeque diligentissimi (qui Statii quoque Thebaida interpretatus est) argumenta in hasce fabulas tam mendosa, mutila, incondita, ac depravata in omnibus, qui circunferebantur, codicibus erant: ut passim insignes soloecismos, hiulcasque periodos, chalcographorum incuria haberent: ac plerunque ipsi Lactantio cum poëta, cujus fabulas quanta poterat brevitate complecti constituerat, non convenire dixisses. Veteri igitur exemplari adjuti innumeros locos correximus, multaque quae deerant adjecimus. Quid vero nostra diligentia simus consequuti, cum res ipsa testabitur, tum editio haec, si cum aliis omnibus collata fuerit. Excipe igitur, generose Francisce, munusculum hoc, mei in te maximi indicium amoris. Quod si rem ipse tecum expenderis, intelliges mehercule non indignam, quam plurimi facias habeasque charissimam. Vale.

GEOR-

GEORGII SABINI DEDICATIO

ante Metamorphoses.

ILLUSTRISSMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO ALBERTO,

Marchioni Brandeburgensi, Prussiae, Stetinensi, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorumque Duci: Burggravio Norinbergensi, ac Rugiae Principi, Domino suo clementissimo.

IN Argonautica historia cum inter duos Principes rixa orta esset, Orpheus eam cantu sedavit: & narrat Appollonius cecinisse eum ad citharam initia & fabricationem mundi, & Solis & Lunae circuitus, ac Jovis victoriam adversus Titanas. Qua ex narratione apparet veterem poëticam fuisse doctrinam de serie omnium temporum, & historicam mundi & maximarum mutationum in praecipuis regnis: & historiae intextam fuisse doctrinam de Deo, de justitia, & de poenis injustitiae, nam in Orphei fragmentis & hic versus adhuc legitur:

Piis ac religiosis viris semper dulcissima mors est.

Postea vero cum majores gentium dissipationes sunt factae, in bellis simul & studia veteris sapientiae extincta sunt, & monumenta multa deleta. Exiguae reliquiae historiarum utcumque in Ionia & parte Graeciae servatae sunt: quas tamen involutas prodigiosis figuris posteritas non satis intelligere potuit.

Cum vero prosit nosse temporum seriem, quantum sciri potest, Ovidii consilium fuit, contexere mundi historiam usque ad sua tempora. Etsi autem hoc Ovidii opus propter linguam Latinam & genus versuum adolescentibus proponimus, tamen fit lectio dulcior, cum aliquid de consilio Poëtae, & de rebus ipsis ac historiarum serie cogitatur. Eo etiam prodest veteres Graecas historias omnes considerare, ut collatio cum Ecclesiae historia, nos accendat, ut magis amemus Ecclesiae doctrinam, in qua sola videmus continuam seriem annorum certo traditam esse: & de successione imperiorum talia testimonia eventuum recitari, ut de veritate dubitari non possit. Vestigia etiam multa in poëmatibus & historiis Graecis ostendunt Ecclesiae monumenta, & antiquiora & vera esse. Cum igitur in Academia tua, Illustrissime princeps, junioribus interpretarer Ovidii (ut ita dicam) Chronicon, & me rerum series moneret, ut saepe de collatione Graecae historiae & Propheticae cogitarem, addidi breves interpretationes fabularum, partim historicas, partim Ethicas, in multis enim antiquitas utrumque miscuit, historiam & commonefactiones de moribus: ut cum pinguntur Cyclopes, credibile est in illo Siciliae littore fuisse homines feros, & latrociniis in terra & in mari grassantes. Quod autem uno oculo pinguntur, manifeste significatur galeae figura. Exitus autem ostendit puniri à Deo injustos, & quidem vinci potentiam & vires, consilio quod Deus gubernat.

Bellerophontes cum esset Lyciorum dominus, bella gessit in Cilicia, ubi Chimaeram domuit, quae in fabulis pingitur, ut belua referens leonem prima parte corporis, postrema draconem, media confusam speciem ex multis. Tales sunt omnes seditiones, initio terribiles, & quaeritur honestus praetextus privatae cupiditatis. Honesta oratio erat Marii, consulendum esse egentibus civibus, quo-

rum sanguine Italia contra Cimbros defensa esset, & ad Padum dividendos esse agros: sed sibi dominationem quaerebat: exitus est igitur, postea Draconi similis fuit, cum interfectis praestantissimis civibus, tandem & ipsa Italia pulsus est. Medio tempore caligo erat: multi dubitabant utra causa justa esset. Vicit autem Bellerophontes donatus Pegaso & aureo freno à Pallade, id est, dato exercitu, & fortitudine, quam Deus consilio rexit. Ac idem Bellerophontes postea in rebus secundis factus insolens, cum Pegaso intra coelum ad Jovem vehi conaretur, exustus est, & afflictus humi, postea moerore periit. Manifestum est autem plurimos homines in rebus secundis sibi ipsi blandiri, ac magis laxare frenos cupiditatibus: quia minus impediri eas arbitrantur, postea immoderatos impetus graves poenae comitantur. Nomen etiam Chimaerae sumptum est à monte in Cilicia, quem sic nominasse incolas & Strabo narrat, ita variae sunt occasiones figmentorum, alias ab eventibus, alias à Physicis causis, alias ab admonitionibus moralibus sumptae.

Orion fuit Princeps Boeötiae, qui doctrinam de astris ab Atlante acceptam civibus tradidit, & annum ordinavit. Hujus ut memoria transmitteretur ad posteros, nomen ejus pulcerrimo sideri attributum est. Et scribitur interfectum esse Orionem à Scorpio: Id vel à natura sumptum est, quia oriente Scorpio, Orion occidit; vel ab eventu, quia mala ingenia oderunt excellentem doctrinam, propterea quod sua regna impediri ab eruditis existimant, & tollere doctiores conantur. Nomen Orion Graeci finxerunt à ningendo, quod pluviam praesagiat & tempestatem, quia ortus & occasus ejus sideris tempestates ciet, ut res ostendit, & Aristoteles inquit, Orion sidus est difficile & durum, quod oritur & occidit. Fortassis autem nomen factum est ab hora, quia anni tempora, aestatis & hiemis initia distinguit. Etsi autem interpretationes aliae magis, aliae minus concinnae sunt, tamen junioribus utiles sunt, si tamen prudentia & delectus adhibeatur, & non absurdae ac monstrosae aut procul genitae enarrationes fingantur, nec misceantur sacra profanis: sed consilia authorum aspiciantur, & fontes proprii in singulis materiis considerentur, & accommodatio sit inclusa certis metis. Sic etiam modus, ne ludus aut propter ineptias, aut propterea quod nimius est, fiat ingratus. Et hanc ipsam curam quaerendi concinnas allusiones, & vitandi monstrosas, & servandi modum prodesse junioribus ad formanda judicia non dubium est. Et recte assuefacti in his puerilibus exercitiis postea circumspectiores erunt in enarratione doctrinae Ecclesiae: nec ludent intempestivis, insulsis, & absurdis allegoriis, ut Origines & Monachi, qui ut Proteus;

Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemque horribilemque feram, fluviumque liquentem:

Ita isti omnibus materiis sine discrimine quaslibet figuras induerunt. Ut autem haec licentia perniciosa est, ita concinnae allegoriae in loco adhibitae, magna & dulcia sunt ornamenta, & memoriam adjuvant.

Quamquam autem hae nostrae interpretationes non sunt omnes à me accurate scriptae, pleraque etiam obiter in schola tantum commemoratae, & ab auditoribus avide acceptae sunt; tamen quia jam in multorum manibus circumferebantur, ne qui aliena assuerent, edi eas passus sum. Ideo vero, Illustrissime Princeps, in hac editione ad Cel. T. scripsi, ut specimen ostendam, unde judicari posset de meo consilio in docendo, & de diligentia mea, quam & Celsitudini tuae, & omnibus prudentibus & honestis semper probari volui: ac me & haec nostra stu-

ſtudia Tuae Celſitudini reverenter commendo. Datae Idib. Junii, Anno 1554. in Academia Regiimontis.

VICTORIS GISELINI
ante Metamorphoſes, Dedicatio
GEORGIO FABRITIO,
Chemnicenſi.

Quamquam & nuper admodum tibi, Fabrici, innotuerim; neque etiamnum ita multae ac ſingulares mutui inter nos amoris cauſſae interceſſerint; te tamen potius quam alium quemquam meorum omnium multis de cauſſis hic mihi affandum eſſe exiſtimavi. inprimis, quod hoc tempore neminem hic cognoverim, aut alibi terrarum eſſe acceperim, qui aeque, atque tu, hujus noſtri elegantiſſimi poëtae ſcriptis capi ſoleat. id quod nemo inficias ire audebit, qui vel primoribus labris deguſtarit felicia tui ingenii monumenta, meros è Sulmonenſium fontibus deductos rivulos: neque item ille, qui tuis ſtudiis ac laboribus adjutus gratulari ſibi merito poteſt, breviſſimo in ſpatio illud ſibi iter confectum eſſe, quod plerique alii etiam iniquiſſimos viarum ambitus perreptantes multis annis nequiverunt. Huc accedit, quod ipſe, ut ad me ſcribis, ante annos xxv. in eodem poëta emendando nonnihil, id eſt, tuo more, & accuratiſſime elaboraveris, omniaque ejuſdem opera cum plurimis & optimis exemplaribus, quibus tum Germanicae Italicaeque bibliothecae erant inſtructiſſimae, naviter contuleris. videbas nimirum multo, quam nos, rectius, veterum monumenta quo frequentius ab ineptis librariis deſcripta ſunt, & hoſtium ſuorum manibus objecta, hoc pluribus & foedioribus, quam plerique ſuſpicantur, vulneribus eſſe deformata inque eo numero Ovidii ſcripta, ut quae maxime, annumeranda eſſe ex eo facile intelligebas: quod & mediae aetatis captui longe prae aliis fuerint accommodatiora: & nulla alia exſtarent, quibus plus adulterinorum verſuum in editis vulgo & recentiore calamo exaratis exemplaribus ſit inculcatum. Utinam vero amico illi tuo, qui tecum certe non amice, nobiſcum vero plane impie egit, tantum adhuc reliquum ſit bonae mentis, ut ſurreptas tibi tuas emendationes reſtituat; aut alioquin nos quovis modo immortali illa opera non defraudet. Haec cum ita ſeſe haberent; nihil dubitavi, quin mihi ab aliis amicis gravis, à te vero multo graviſſima adverſaria conſtituta eſſet, & parata exſpectatio plane incredibilis: tum quod propter ingenium longo uſu, & hoc praeſertim laboris genere exercitatiſſimum acerrimus harum rerum exiſtimator eſſe ſoleas: tum quod prima ſtatim inſpectione plus, quam ceteri omnes, ſis in meis animadverſurus, utpote cui quidquid in hoc auctore maculoſum, deforme & mutilum dicendum eſt, ſit notiſſimum, & quaſi in promptu. Ad haec veniebant in mentem illa quae nuper in meis ad te litteris de hac mea Metamorphoſeωn editione ſatis magnifice pollicebar, fretus cum pluribus veteribus manu deſcriptis libris, in his duobus maximae antiquitatis, quos humanitate optimi & doctiſſimi Cornelii Walteri è Germania nactus eram, tum quodam à Gryphio excuſo codice, quem Carolus Langius, ſingulare noſtrae Belgicae ornamentum, ad unas atque alteras membranas antiquiſſimas ſedulo collatum lectionum varietate impleverat, & mihi ejus

poëtae emendationem cogitanti lubentissime, ut solet, commodaverat. de cujus libri fecunditate illud obiter narrabo, ex ipsius ora, quovis glebae ubere fertiliore, arte & fide nescio qua inspecta, indicem Lucretianum, quia hac parte ab editis Ovidii libris deficiebatur, sexaginta admodum emendationibus benigne, ut videtur, instructum esse & ornatum. Ex iis ergo verbis cum mihi viderer posse cogitatione assequi, quantam tu prae aliis omnibus de hac editione spem concepisses; ne quem ea spes falleret, decere immo necessum esse existimavi & ob hanc & ob alias caussas, consilii mei mutati rationem, & quam fidem porro meis promissis haberi velim, tibi omnium primo exponere. Ac principio ut occupationes meas ac studia graviora mittam; quod haec vulgaris sit, & ubique usitata excusatio: ea est totius Ovidiani operis natura & ingenium; ut omnia eodem tempore, eademque manu absolvi debeant: ea negotii moles & varietas; ut merito longissimum temporis spatium requirat: ea est denique horum temporum infelicitas, dicam an improbitas? ut in vastissimo opere paucula tantum vel neglecta, vel minus intellecta, alteriusque observationi destinata, saepe omnem hominis diligentiam etiam summam inobscurent. quae omnia tibi, mi Georgi, eo liquidius & penitius sunt perspecta, quo aetate, ingenio, judicio, eruditione, ceterisque rebus omnibus me multis milibus antecedis. His solis tam justis rationibus si promissae editionis tempus mihi prorogari cuperem, neminem credo tam mihi fore iniquum, ut non concedat. Quid si etiam addam, formam libri, quam decimam sextam vocant, minus esse idoneam, ut ab ea diligentem majoris alicujus scripti emendationem auspicemur? nam & additamenta emendationum rationes paulo largius explicantia respuit, & neminem hodie credo tam esse incogitantem, aut rerum imperitum; ut non malit, si quam alicujus momenti mutationem alieno in scripto molitur, ei mutationi à firmis rationum necessariarum momentis, quam à solo suo nomine auctoritatem accedere. Jam nec illud hic praetereundum, quod si Typographo tamdiu exspectandum fuisset, quoad hoc exemplar ex animi sententia procurassem, maximo ipsi ea res detrimento fuisset, aemulis vero ipsius nihil minus quam de re litteraria sollicitis maximo lucro: quod nemo bonus & boni publici amans exoptaret. Consulto igitur illam accuratam & quasi postremam operam in commodius tempus rejeci: & satis habui nunc temporis Aldinum seu potius Naugerianum exemplar omnium, quae exstant, longe optimum Plantino exprimendum dare, &, quoniam ille lubenter formarum diversitate sua exornat; prope omnia, quae me Metamorphoses raptim percurrentem primo suo occursu paulisper constiterunt; ea ne aliis, praesertim rudioribus, negotium facesserent, partim è Regio, Micyllo, aliis, partim ex nostris Notationibus faciliora & magis pervia brevibus quibusdam notis in libri margine adscriptis reddidi. Numeros etiam versuum cujusque libri appingi primi omnium curavimus: quo omnes Lexicorum commoditate fruerentur jucundius, & loca hinc alio adducta & explicata minore negotio suis sedibus restituerent. Quod autem ad Luctatii veteris Grammatici argumenta attinet; quae à Coloniensibus male Donato inscripta esse doles, quaeque in nostris codicibus antiquis speras multo legi correctiora, quam in Italicis & Germanicis, ubi ais esse depravatissima: ea argumenta conati sumus, tuo praesertim hortatu, ex vestigiis Walterianorum codicum in pristinum restituere. sed cum in his libris ea quibusdam locis mutila sint, adeoque magnam partem evarient ab Hervagii, Birckmannorum, & Raenerii editionibus, ut non ab uno, sed à pluribus facta vi-

videri possint, coepi nonnihil diffidere de probitate meorum librorum: & ad quarti libri initium constiti: venitque mihi in mentem trium dumtaxat librorum argumenta peracri & certo judicio tuo examinanda proponere; ut si putabis aliquod esse operae meae pretium, jubeas & reliqua adgredi: sin minus; saltem non ita multum laboris & temporis mihi perierit. Quae deinde à quarto libro sequuntur; Joannis Raenerii fide & auctoritate tueri se debent: qui se ea ex veteri codice protulisse affirmat: quamquam valde metuo, ut res usquequaque ita sese habeat. nam, nisi me libri mei fallunt, scripti, ut mihi & aequalibus meis conjicere liquet, ante annos amplius quingentos; praestare audeam, saepissime illum audace per Deum exemplo, Regii interpretationem Luctatii argumentis in texuisse: quod nos partim ostendimus, partim, si jubes & plures libri accedent, multo latius aliquando ostensuri sumus. Libri IV. de Ponto è duobus manuscriptis tuis redditi castigatiores, attulerunt mihi gaudium simul & dolorem prorsus mirificum, gaudium, quod eam laboris partem mihi ademisses: dolorem, quod hoc specimine tantum mihi injecisses desiderium earum castigationum, quas bonus ille vir inspiciendas, non etiam referendas à te accepit. Sunt iidem libri de Ponto sexies apud me calamo exarati, verum ita recente, ut neminem ex illis putem CCC. annos numerare, id quod itidem mihi usu venit in Fastis, quorum item octo ejusdem notae exemplaria apud me sunt; ne unus tamen in illis est, qui versum illum Ennii lib. 2. à te de meliore codice restitutum,

Unus erit, quem tu tolles in caerula caeli.

repraesentet: quem tamen uterque Walterianus in Metamorph. 14. dilucide subjicit. Bona spes me ducit; fore, ut aliquando etiam in aliis operibus voti mei compos efficiar. Te vero pro eo, quantus est utriusque in rem litterariam amor, etiam atque etiam rogo, ut consilium & institutum nostrum, si quo modo juvare potes, quomodo coepisti, pergas. Ne vivam, si hoc tempore mihi quidquam gratius undecumque cupiam & optem accidere. Vale, Antverpiae Kalend. Augusti. Anno CIↃ.IↃ.LXVI.

ANTONII CONSTANTI FANENSIS

In P. Ovidii Nasonis Fastos Argumentum.

Luculentum opus Nasonis, quod explicandum assumpsimus, Fastorum titulum ac nomen accepit, non à Fastis diebus, id est festis, ut multi aetatis nostrae homines, & quidem eruditissimi falso arbitrantur, quos Festi Pompeji traditio non intellecta decepit: sed à Fastis, hoc est, libris annalibus, unde magnam partem hujus operis exceptam esse, autor ostendit. ut, *Sacra recognosces annalibus eruta priscis.* & idem: *Sacra cano, signataque tempora Fastis.* Nam Isidorus nullam fidem meretur, qui à fastibus, id est, potestatibus (ut idem ait) Ovidii Fastis nomen inditum putat. Sunt autem *Fasti*, autore Servio, *libri dierum computationem habentes*, ubi (teste Porphyrione) per consules annorum numerum colligebant. Erit autem plenior diffinitio, si secundum Acronem dixerimus, *Fastos esse annales, in quibus memoria temporum continetur, quique ad commemorationem bonorum, rerumve gestarum inventi dicuntur virtutis indices.* Horat. in 4. Carm. *Tuas Auguste virtutes in aevum Per titulos memoresque Fastos aeternet.* Idem in eodem: *Non Coae referent jam tibi purpurae, Nec clari lapides tempora, quae semel notis condita*

dita Fastis Inclusit volucris dies. Proprie igitur Fasti sunt annales, secundum Sempronii Asellionis opinionem, ab Aulo Gellio traditam lib. 5. Noctium Atticarum, addita dierum computatione. Ii cum per annos singulos scriberentur, ex quo Janum parentem dixere Fastorum, tantummodo quod factum quoque anno gestum esset, demonstrabant: quorum nonnulli veluti funesti, nihil praeter nomina consulum suggesserunt, ut Livius scribit. Differunt autem à diurnis urbis actis, quae vel humilia recipiebant, cum Fastis tantum illustria mandarentur. Unde illud legimus apud Cornelium Tacitum: *Nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Caesar extruxerat, volumina implere: cum ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare.* Iidem (autore Prisciano) Fasti, à fastis diebus nominati sunt: non quia festi, hoc est, diis dicati sint (cum constet, teste Macrobio, fastos dies profestis, sive negociosis inesse, qui festis ac sacris adversantur) sed quia ejusmodi annales, cum dies fastos nefastosque contineant, decuit à diebus candidioribus ac melioribus nominari. Fastos autem dies nefastis praestare, nemini dubium est. Unde à Festo Pompejo festi dicuntur, nefastorum comparatione. Fastis enim diebus, eodem autore, jocunda fari licebat: nefastis quaedam non licebat. Quam ob causam Eusebius eos tristes appellare non dubitat. ii enim dies, quamvis proprie atri non sint, ut recte Aulus Gellius docet: pro abominandis tamen interdum accipiuntur, teste Porphyrione. Horat. *Ille & nefasto te posuit die.* Statius in 6. Theb. *Prospectu visus interclusere nefasto.* Sane Fastorum inventionem nonnulli Eudoxo Gnidio Astrologo tribuunt, Socratis auditori, sodalique Platonis. quod verumne sit, aliorum sit judicium. Hunc certe Servius scribit primum annum deprehendisse: quem tamen dubitandum non est, eum hausisse ab Aegyptiis disciplinis. Scriptorem autem Fastorum fuisse, Lucanus testatur. ut, *Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.* Eum Laertius refert in Aegypto annum unum & menses quatuor moratum mento attonso, atque supercilio, octo annorum historiam scripsisse: qui (ut Aulus Gellius meminit) non multo post Romam à Gallis captam, obsessumque Capitolium, in Graecia nobilitatus est. Illud planum est, priscis temporibus ad Curiam Calabram, ubi tantum sacrorum ratio gerebatur, senatum vocari solitum, & populum à rege Sacrificola: ut (quoniam adhuc fasti non erant) sacrificiorum praenoscerent dies, ac ludorum. Primus autem Fastos in volumen redactos publicavit Cn. Flavius Appii Caeci scriba, invitis patribus, ut Macrobius refert, tantam plebis gratiam adeptus, quae antea cogebatur rationem dierum petere à principibus civitatis: ut natus ipse libertino patre (sicut Plinius scribit) creatus sit aedilis curulis, praeteritis C. Petilio & Domitio, quorum patres consules fuerant. quo tempore ob dolorem omnis nobilitas dicitur annulos abjecisse. Nec nos lateat, fastum, cum pro annali libro accipitur, frequentius secundae declinationis esse. ut, *Instabatque dies, qui dat nomina fastis.* &, *Tempora si fastosque velis evolvere mundi.* Invenitur tamen & quartae apud Lucanum: ut, *Eudoxi vincetur fastibus annus.* Quod ejus errore prolatum Servius putat, qui à Prisciano merito deprehenditur, cum antiquiores quoque inveniantur idem similiter protulisse. Varro: *Virtutum causa Julii Caesaris, qui fastus correxit, mensis Julius appellatus est.* Columella: *Verum in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi & Metonis, antiquorumque fastus Astrologorum.* Sciendum sane, Ovidium scripsisse duodecim Fastorum libros, quorum hodie sex tantum extant: non posteaquam est relegatus in Pontum, ut quidam asserunt, adducti

in

in eam opinionem his versibus, qui leguntur in quarto hujus operis libro: *Sulmonis gelidi patriae Germanice nostrae, Me miserum, Scythico quam procul ille solo est*: sed ante relegationem. Inscripserat enim hoc opus Augusto, cujus editionem illa indignissima relegationis calamitas impedivit. quod planum est horum carminum argumento, quae legimus in 2. Trist. *Ne tamen omne meum credas opus esse remissum, Saepe dedi nostrae grandia vela rati. Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos, Cumque suo finem mense libellus habet. Idque tuo scriptum nuper sub nomine, Caesar, Et tibi sacratum sors mea rupit opus.* Ea scripsisse Ovidium constat anno primo sui exilii nondum impleto, ut facillime quivis diligens lector inveniet. quo tempore nihil nisi flebile à se scriptum fatetur: ut, *Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis, Digna sui domini tempore, digna loco.* Caeterum Naso relegatus in Pontum, plerisque additis ac mutatis, inscripsit hoc opus non Tiberio (ut docebimus) sed Germanico, Drusi privigni Augusti filio, ut ejus intercessione aliquando consequeretur veniam vel reditus, vel exilii mitioris. quae spes eum fefellit: nam ut Augustum inexorabilem habuit, ita & postquam is humanis rebus excessit, non dissimilem Tiberium nactus est. Fuit autem Germanicus (ut ait Suetonius) *ingenio in utroque eloquentiae doctrinaeque genere praecellenti, & adeo lenis atque innoxius, ut ejus virtutibus motus Augustus, diu cunctatus fuerit, an eum sibi faceret successorem, quem demum adoptandum Tiberio dedit.* Autoris vita, librorum numerus, & alia quaedam in exponendis autoribus considerari solita, ita manifesta sunt, ut consulto à nobis praetereantur, studentibus brevitati: quos tantum in modum & privata impediunt negotia, & Fanensis respublica sibi vendicat, ut nihil otii fere ad haec studia relinquatur.

PAULI MARSI DEDICATIO

ante libros Fastorum.

CL. GENEROSO JUVENI
GEORGIO CORNELIO, M. CORNELII EQUITIS
Filio.

POstquam mihi ex longa peregrinatione redire tandem tua quoque pace è Venetiis Romam, unde decennio ante cesseram, velut in portum & optatam quietem licuit, retuli me, G. Corneli, ad ea studia, quae tam longo tempore intermiseram, quam longo à patriis sedibus abfueram: traditaque publice, nec optanti, nec petenti mihi profitendi provincia fuit. Quam ut arduam, ac perdifficilem in tanto doctissimorum hominum coetu libentissime repudiassem, nisi me vetus amicitia ab instituto repulisset, cujus quotidiano quodam convicio compulsus, eam tandem aggressus, lyricos primo quidem anno Horatianos, ac Ovidii Tristia diligentissime interpretatus sum. Proximo vero divinum illud Fastorum opus, in quo tot veterum mysteria, tot mythicae, physicaeque obscurius recondita sunt, magna cura ac vigilantia, auditorumque frequentia professi sumus. In quo nobis eo magis elaborandum fuit, quo ne verbum quidem unum efferri potest, quod non ab his, quibus id praestatur muneris, excipiatur, exceptumque temerario quodam impetu vulgetur. Dedimus igitur operam, ut fideliter interpretaremur: & quanquam in caeteris dilucida brevitas semper placuit, in eo tamen opere nolui me continere terminis, ut multi solent, angustis, qui rem ple-

runque confundunt, & quod ad diluciditatem redigendum est, minus perspicuum reddunt. Ego autem ita rem omnem aperui, ut rudibus quoque pueris facilis cognitu putaretur, nullisque obscurioribus locis abesset lumen. Invigilavi plurimum historiis, & fabulis, in quibus totius fere operis ratio versatur. Siderum autem observationem neque posthabendam censui, neque de ea supra quam locus exigebat disserui. Etenim si ex his ipsis, qui astrorum scientiam profitentur, pauci admodum sunt, qui eam ipsam recte teneant propter mutatas, aut potius amissas, ut ajunt, veras tabulas: quo pacto nos humanitatis professores eam tenebimus, quam ne unquam quidem delibavimus? Satis erit nobis in praesentia poëtae mentem per singulos locos aperire; & quod ad rem faciat ab antiquis scriptoribus mutuari: hoc unum ausim dicere, me in hoc opere & militiae meae morem gessisse, & aequum lectorem nihil esse in eo, quod ulterius desiderari queat, judicaturum, laudaturumque qua celeritate fuerit à nobis hoc opus absolutum. Fuere enim alii, qui cum plurium annorum in hoc ipso operam exhibuissent, non tamen pluribus annis absolverunt. Nos vero paucis mensibus ad finem deduximus, quod tamen admirationi debet esse nemini. Sumus enim in ea urbe, in qua humanitatis studia semper floruerunt. Ubi & major librorum copia, quam in caetera Ausonia, imo in toto orbe posset comperiri. Adde & doctissimorum hominum frequentiam, qui in Urbem tanquam in communem patriam confluunt: ita ut in omnibus, in quibus aliqua oriretur dubitatio, statim quem consulas occurrat, quod in caeteris locis minime erit: id boni magis Romae contigit, quam ubivis gentium: quo quidem fretis, celerius & fidelius omnia à nobis conficiuntur. Scripserat in Fastos pluribus ante me annis, pauca tamen, fidelissimus antiquitatis & totius latinitatis interpres Pomponius noster. Postea nos secuti provinciam omnem percurrimus, nihil intactum, nihilque indiscussum relinquentes. Deinde Perusiae Anaclyterius meus, vir tum Graecis, tum Latinis literis ornatissimus, & utroque dicendi genere illustris, Fastos & ipse interpretatus est. Idem paulo ante fecit doctissimus & eruditissimus juvenis, interpresque diligentissimus, A. Volscus, cum quo est mihi tanta necessitudo & mutua benevolentia, ut communi utriusque titulo, lucubrationes nostras essemus edituri, quod occupato illo in Propertianis monumentis, & me ab urbe digresso, non est in praesentia factum. Sed ne quenquam defraudemus, plurimum linguae Latinae conferens, magnam ille laudem in omni studiorum genere meretur. Antonius praeterea Phanensis, vir & ingenio & doctrina singularis, & in utraque eloquentia summus, in indaganda ratione Fastorum pluribus jam annis occupatur: nescio si illi ad finem perventum est. non enim omnes, quae nobis est Romae, eam domi librorum supellectilem habent: ita quae nobis facillima sunt, redduntur aliis difficiliora. Accedit locorum ratio, Romanorum praesertim, quae cum caeteris incognita sit, & aperta nobis, qui in ipsis sumus educati, facit ut omnia sint nobis, quam aliis, promptiora. Taceo de ingenio, quod mihi non mediocre natura suggessit: & de ea quam ego industriam adhibuerim, in quo & consilio valere, & judicio simul me posse existimo. quod aliorum quoque testimonio comprobatur, qui judicium meum in multis expetivere, & expetitum sunt omnino secuti. Liceat ita sine arrogantia loqui, ne cuiquam benemerenti vera laus detrahatur, cum primus ego per totum hoc ingens pelagus audenti cimba cucurrerim: & quae prius incognita erant, caeteris aperuerim: & ita aperuerim, ut ulterius inquirendi laborem omnibus ademerim: quod si illi, qui modo vivunt, laboriosae huic laudi nostrae

ſtrae eſſent ingrati: ſpero equidem mihi poſteritatem ingentis gratias habituram. Tibi vero in primis, G. Corneli, laborem hunc noſtrum pro tua in me humanitate, & omni officiorum genere dicamus, ut ſi quando mea vox coram tibi domi proderat audienti, proſit & in poſterum quoque abſentis, & tecum habeas unde pullulantem jam tibi ſobolem queas, & nobis ducibus erudire, & bonis quoque moribus inſtituere. non enim ſola Faſtorum gloria tete manet, ſed quae ad inſtitutionem vitae humanae pertinent. Tuo etiam nomini dedicantur officialia ipſa praecepta, tanto a nobis labore & diligentia lucubrata, ut prodire ex ipſis verae Academiae fontibus videantur. Quin & ingens ipſa Pharſalia, & artis rhetoricae praecepta, ſumma cum vigilantia & fide à nobis interpretata, tuoque itidem nomini dedicata, fore quidem exiſtimo immortalem tibi gloriam paritura. Quae ſi tibi grata eſſe cognovero, labores omnis meos protinus expectato. Fac igitur, ſi tuae laudis eris ſtudioſus, ut laeto munuſculum hoc meum animo te ſuſcepiſſe, & gratum fuiſſe cognoſcam. Sed jam nimis evagatus ſum. ad Poëtam ipſum tandem veniamus.

CAROLI NEAPOLIS
Dedicatio ad Faſtos.

ILLUSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO
F R A T R I,
IN PRIMO AETATIS FLORE PRAEREPTO,
D. HIERONYMO NEAPOLI ET BARRESIO
PRINCIPI RESUTTANIO,
BARONI PETRAE ET CAMPOBELLI, TOPARCHAE ALEXANDRIAE
EX EQUESTRI MILITIA D. JACOBI;
ET
HEREDI MERENTISSIMO,
D. JOSEPHO NEAPOLI ET BARRESIO
(O BREVIS MAGNI PARENTIS VOLUPTAS!)
RARISSIMO MATRIS DELICIO,
C A R O L U S P A T R U U S
LUBENTI ANIMO DEDICAT:
ITEM
ANIMAE ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ,
A SUPREMO NUMINE PRECATUR
AEVITERNAM QUIETEM,
NEPOTI INCOMPARABILI
AVORUM EXEMPLA COMMENDAT.

L E C T O R I.

Redeunt ad te Faſti Naſonis jam meliori luce: vidiſti hactenus à VI. Viris illuſtratos; quorum pars magna è ſemilitteratis, nec pro captu ſui ſaeculi eruditis. Unus & alter in Notis verboſior; ſed mirum cum aliquid boni ambobus excidit: alii quatuor tam preſſe, tam Laconice ſcripſere, ut vix quinque in-

integras pagellas consumpserint ad opus gravissimum: novit hoc qui Criticen subolüit. Cepi igitur stilum libens: nec ea mole absterrita tunc illa aetas; utinam Ordo, quem sacra potius quam profana addecebant! is in caussa, ut fere jam bene dispositâ ad VI. Libros Anaptyxi, sed adhuc ἐν παλιμψήςω, triennii labores in musei angulum abjecerim; sed dissuasus à viris judicii maturi, & ad vulgandos serio hortatus, relegi iterum opellam, & ultimam manum imposui anno vitae meae XXI. Audisset ea fortassis antea tua judicia (haec ô grata mihi indies eveniant!) ni impedimento fuissent Juris utriusque studia; & quae parum non obsuit, multis abhinc annis adversa & inimica valetudo: & vere haec, & aetas quae jam nos ad majora vocabat, egit ut operi amplius non insudarim; quod lima, si quid video, adhuc egebat: eo tamen, ut ut est, fruere serie & erudi te Lector. Tuis commodis haec incommoda suscepi: tibi indies, timeo, (ita me ille amet, qui poterit omen avertere)

—— *ne quid faciam plus, quod me post minus fecisse satius sit.*

Qui studiorum comites, nisi tristis languor & morbus? Apte Platonicus Maudarensis in Apologia de se ipso: *Cui, praeter formae mediocritatem continuatio etiam litterati laboris omnem gratiam corpore deterget, habitudinem tenuat, succum exsorbet, colorem obliterat, vigorem debilitat.* At abite hinc in malam rem suspiciones istae. Kalendarium sequens breviter Fastos Ovidianos paene delineat: ejusdem argumenti sunt trina alia fragmenta, excerpta ex Thesauro Inscriptionum Antiquarum; & illud Constantini Magni, jam pridem è bibliothecis litteratorum editum: placuit has tabulas huc inserere, quia saepicule à me citantur. Vale.

Propera vivere, & singulos dies singulas vitas puta.

Ibidem.

ERYCIUS PUTEANUS S. D.

VIRO NOBILITATE, PRUDENTIA, AUCTORITATE INCLYTO, CAES. ALEXANDRO ABBATI SCALIAE,

De republica Christiana optime merito.

NOn totum adhuc saeculum, Vir Summe, caligo premit. Ecce, inter alia amoenioris doctrinae sidera, CAROLUM NEAPOLIM, RESUTTANII in Sicilia Principis fratrem video, lucidissimis famae radiis in subsidium litterarum emergentem. Fastos illustrat Romanos ac veteres, rarum ingeniosissimi Poëtae Peligni opus, & omnia sibi tempora obstringit, ac sua facit. Nos quoque suos, qui Antiquitatis summam Fastis aestimamus. Ἀνάπλυξις ista vere aurea, imo aetherea est, & aeternitatem provocat. Me certe, quod à Cultissimo Viro Jo. ANTONIO CANNAPARO tuo accepi specimen, typis Plantinianis adornatum, tam vehementer cepit, ut Poëtae ipsi novam ingenii fortunam gratulatus sim, novam famam, novam vitam. Sex libri florida NEAPOLIS industria EXPLICATI, instar duodecim erunt: & quemadmodum superstites conservatosque intelligemus plenius; ita amissos minus jam desiderabimus. Totus hic quidem erit OVIDIUS, totumque πλῆθος sex mensium numerus annum constituet. Annum, sed minorem: ut magnum olim, & sic geminum, vel incremento dierum, vel decremento Cares & Acarnanes distinguebant. Solum nunc igitur in Fastorum Vate incrementum habemus, ut scriptoris τοῦ ἀναπλύσσοντος fama augescat sem-

semper, nullum umquam senium timeat. In flore maturitas est; & ubi deficient alii, novum ingenii vigorem NEAPOLIS sumet, majori annos fructu, quam tempore emensurus. Novos ille nobis Fastos dabit, qui illustrat Veteres; novum aevum, qui saecula comprehendit. Hoc est profecto vivere, sic scribere, ut aeternus sis: imo hoc est scribere, vita aeternitatem mereri. Animus nobis colendus est; qui quanto eruditior, tanto nobilior; vere animus, quando reliqua sibi obnoxia habet, ipse non liber tantum, sed dominus, Litteris ac Sapientia instructus. Plerosque intuere: an id vere agant, ut Magni Clarique sint? in ipsa maxime luce umbrae fiunt, omnemque vitam, velut pugnam, & ut proprie dicam, σκιομαχίαν habent: aliqui etiam ipsimet sibi hostes; quia infesti artibus, quae veram pectori ab humanitate & elegantia magnitudinem inserunt. NEAPOLIM, viginti duos natum annos, respiciant; & homines fient: ejus in exemplum assumant ingenium, & lucere incipient. Quid etiam? te respiciant, Magne SCALIA, & quid sit vere hominem esse, quid lucere, intelligent. Vale, vive; vive, vale. Lovanii, in Arce, Prid. Eid. Septemb. M. D. C. XXXVI.

* Ibidem.

ERYCIO PUTEANO
ERUDITORUM OPTIMATI
CAES. ALEXANDER SCALIA
Felicitatem.

MUltum tibi debeo, qui Caroli Fastis Elogium praefixeris Elogio dignum. Nam quid amicae Musae primam lucem subeunti gratius apprecarer, quam laudem? unde vero gratiorem, quam à viro laudato? Neque tamen ita gratulor, quasi commendationis eguisse putem per se commendabilem librum. Mutuatae lucis non eget, qui obscuros jam Poëtas illustrat sua: nec intra oblivionem latet, qui oblivione foeda saecula memoriae redonavit; & Romam Romae velut exhumatam restituit. Adde Sapientiae miraculum alterum Adolescentiam, in aliis cum Sapientia rixantem. Si tamen Adolescens dicendus, qui priscorum Annalium monimenta dirigens, Avorum aetatem vidit, & suam. Vel igitur divino nexu aliquo Senectutem Pubertati composuit; vel adultus antequam adoleverit, de Adolescentia nihil traxit praeter vividum mentis florem: minime ut mirer Apollinem litterarum Genium Juvenem pingi. His accedit ingenuus Nobilitate sanguis, qui purpura Virtutis est, & fucus triumphalis Musarum. Hinc illi praeveloces Ingenii conatus contra Ignaviam viriliter insurgentis. Ejusdem quippe indolis est atramentum vel sanguinem strenue fundere; stylum tractare vel telum. Quamobrem non eram dubius, quin ingentes Heroï plausus deberentur, qui quos ab interitu annos vendicat, suis inserit; inscribendus plane Fastis, dum Fastos scribit. Sed quotidianae Felicitatis non est, mi Eryci, laudem mereri, & continuo habere. Sequitur Minervam sua Noctua, eruditum quodque perosa lumen: illa inquam Invidia ubique fera, inter litteratos ferissima; quos (mirum) similitudo facit inimicos. Ne immerito Eruditi vocentur Cygni, qui soli avium, pennis rostrisque inter sese transfigunt, mutuisque vulneribus cadunt. Haec denique Humaniorum Musarum inhumanitas est, in cognatos ingeniorum partus caesim punctimque desaevire: ut lictores inveniantur fere totidem quot Lectores. Unum vero fortunatissimum CAROLUM NEAPOLIM ab inexpiabili hac Furia impunem

per te abire video: fecisti enim nobili Elogio tuo, ut committere se luci audeat sui securus, & pagellae unius objectu contra Invidiam abs te munitus, qui Invidiam vicisti. Quis ergo improbet quem tu approbas? quae illum ventilet aemulatio, qui tua fretus penna supra nimborum tempestatumque arbitrium scandit? Ad Solem tentatus est cum tuos ante oculos stetit: itaque nullius aciem trepidat, qui sustinuit tuam. Cecidit jam caussa Detractor Puteano Judice, in cujus sinu velut in Democritco puteo Doctrinae omnes demersae. O felices igitur Adolescentuli lucubrationes, quae ad gloriam missae, gloriam potiuntur antequam prodeant: & de ipso Typographiae carcere votorum metam contingunt. At haec cum vera sint, uni tamen huic Invidiae reluctari Carolus nequaquam poterit, quod suarum laudum Praeconem te invenerit, qualem Achilli Magnus ille Macedo invidisset. Contrario igitur voto, quem adversus Invidiam instruis, hoc ipso invidendum facis. Quin etiam Carolo ipse invideas necesse est, eum laudatorem nacto, cujus tu invenire similem numquam speres. nam digno decorari Elogio, ille à te potuit, tu à nemine. Fallor: Elogium te tuum laudat, dum Carolum laudat; ipsamque aeternitatem ad te recipis quam impertis: Solis instar, ad quem radii replicantur, quos in speculum ferit. Quid ergo reliqui, nisi ut alternis laeti studiis, tu Caroli gloria fruare, Carolus tua, ego utriusque? Vale vir egregie, meque ut facis ama. Bruxellae, VI. Kalend. Octobris. M.D.C.XXXVI.

BARTHOLOMAEI MERULAE DEDICATIO

Ante Libros Tristium.

GENEROSO AC DOCTO ADOLESCENTI

M A R C O,

Clarissimi Equitis, Senatoris amplissimi, ac reginae Cypri fratris, Georgii Cornelii filio.

POëticam facultatem, quam primam quandam philosophiam fuisse legimus, sunt qui hoc nostro aevo tanquam rem exilem, aridam, conscissam, minutam, & abjectam aspernentur: censeantque non modo non legendos poëtas esse, sed ne attingendos quidem: quum praesertim ad solutae orationis uberius (ut dicitur) filum deducendum eos dicant nihil omnino nobis conducere, neque aliud legentibus, quam meram voluptatem afferre. Quorum sententiam falsam esse, semper arbitrati sumus. Poëtica enim disciplina ea complectitur, quae ad bellum pertinent, quae ad consuetudines bonorum invicem & malorum, privatorum atque opificum. Necnon de Deo atque inferis elegantissime tractat, ut Plato non minus scite, quam vere existimavit. Ea nos ab ineunte aetate ad vivendi rationes adducit: ea mores, ea affectiones docet: ea etiam res gerendas cum jucunditate praecipit. Unde non immerito ingeniosissimae illae Graeciae civitates liberos proprios in ea erudiendos non nudae voluptatis, sed castae moderationis gratia optimis praeceptoribus tradiderunt. Summos quoque oratores veterum poëmata vel ad fidem causarum, vel ad ornamentum eloquentiae assumpsisse legimus. Nam praecipue quidem cum apud alios, tum apud Ciceronem videmus, Actii, Pacuvii, Lucilii, Terentii, Cecilii, & aliorum inseri versus summa gratia & jucunditate. Adde quod oratori à poëtis in rebus spiritus, in verbis sublimitas, in affe-

affectibus motus omnis, & in personis decor petitur. Ideo Theophrastus, qui divinitate loquendi nomen invenit, non fine causa lectionem poëtarum plurimum dixit oratori conferre. Et Marcus Cicero facundiae literarumque parens, in eorum lectione requiescere illum debere existimavit. Quid Ennius? nonne *sanctos* appellabat *poëtas*? quod *quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur*. Majores etiam solum poëtam ipsum sapientem esse asseruerunt. Quum igitur eam facultatem, tam illustrem, tam claram, tam commodam esse intelligerem, poëtarum aliquem viva (ut ajunt) voce semper enarravi. Nam ex quo tempore à clarissimo patre tuo praevius & dux excolendi ingenii datus sum tibi ac Jacobo fratri, excellentis ingenii adolescenti, sumpsi ante omnia, ex Platonis & Fabii sententia, parentis animum: curavique in primis, ut honeste ad disciplinam proficisceremini. Deinde, ut pro virili parte plurimum proficeretis in his studiis nostris, quae (ut est apud Ciceronem) *adolescentiam agunt*, *senectutem oblectant*, *secundas res ornant*, *adversis perfugium ac solatium praebent*, *delectant domi*, *non impediunt foris*, *pernoctant nobiscum*, *peregrinantur*, *rusticantur*. Et quoniam nostra opera ea eruditione ac doctrina polles, ut nunc in Patavino gymnasio Dialecticae studiis incumbas, nunc à nobis eloquentiam haurias: quo quum postmodum eam dignitatem assecutus fueris, ad quam propediem te perventurum speramus, omnes non plus ornamenti ab ea te accepisse, quam eidem contulisse intelligant, non possum sane non gaudere. *Nam* (ut est apud Senecam) *hi qui educaverunt ingenia*, *magnam voluptatem capiunt ex eorum profectu*. Tibi autem vehementer gratulor, quod recta ad virtutem via contendis: & quum clarus sis ea, quae à Graecis Eugenia nuncupatur, clariorque indies, ac nobilior virtute ipsa, futurus es Corneliae genti praesidio maximo, atque splendori. Perge igitur ut coepisti, & (ut facis) ad mansuetiores poëtas interdum redeas: sed in praesentia ad Ovidium de Tristibus, quod opus elegantissimum succisivis temporibus te hortante interpretati sumus. Labores autem nostros tuo nomini quam libentissime dicamus, ut Dialectices salebris & aspectu horrido fatigatus, quemadmodum alii ad pilam se, aut ad calculos, aut ad tesseras conferunt: sic tu tanquam feriatus, ad carmen Poëtae legendum facilius accedas. Invenies tu quidem opus varia multiplicique refertum doctrina, plenum affectibus & miseratione. Quod autem ad nos attinet, in enarrando & corrigendo carmine multum laboravimus. Verum ut mihi id non assumo, quod Ion apud Platonem, qui gloriatur se praeclarissima de Homero prae caeteris enarraturum: ut neque Metrodorus Lampsacenus, neque Stesimbrotus Thasius, neque Glaucon, neque aliquis unquam veterum tot tamque praeclara Homeri sensa, quot ille exponere queat: sic me in hoc poëta enarrando, diligenti opera usum affirmo, nihilque pro virili parte praetermisisse, quod ad ejus sensum eliciendum pertineat. Levicula quaedam etiam attigi, ut & tua causa non ita subactis ingeniis prodessem. Accipies igitur interpretationes nostras, intelligesque me tibi non modo voce, sed etiam scriptis prodesse voluisse. Corneliaeque genti, & Maximo patri tuo, cujus liberalitati plurimum debeo: necnon generoso Francisco meo, cui superioribus annis in Ovidium de Arte amandi Enarrationes dicavi: tibique in primis, ob ingenii splendorem, doctrinam, ingenitam mansuetudinem, summamque in me benevolentiam, qua semper à teneris annis ad hoc usque tempus Merulam tuum tanquam alterum parentem prosecutus es: necnon Jacobo fratri, mei & doctissimi cujusque quam amantissimo, me ita addictum esse intelliges, ut à vobis ne morte

te quidem separari queam. Vale spes & praesidium meum, & in Ovidium de Ponto Enarrationes nostras propediem expectato.

EJUSDEM DEDICATIO
ante Libros ex Ponto.

AD AMPLISSIMUM PATREM,
MARCUM CORNELIUM,
S. Mariae in Porticu Cardinalem gloriosissimum, & Patriarcham Constantinopolitanum honoratissimum.

INgrati ac detestandi omnino animi eum esse existimo, gloriosissime atque amplissime Cardinalis, qui summis ornatus beneficiis, non aliquo erga optime de se meritos indicio gratitudinem testari, ac sese memorem omnibus etiam seculis profiteri studuerit. Ego sane posteaquam tu divina favente benignitate, & propria virtute, & Corneliorum tuorum splendore ac foelicitate, ad Cardinalatus fastigium pervenisti, ab amplitudine tua magnis honoribus & opibus honestatus, cum meis omnibus ita semper vixi, ut me indies magis ac magis tibi devinctum, & tuorum in me officiorum perquam memorem semper agnoscerem: ut non immerito cuiquam mirum videatur, si tui sum ita studiosus, ita cultor, ita addictus, ut ne quidem morte, observantia in te mea coepta jam multos annos, avelli possit. Huc etiam accedit tua ista gratia, vita jucunda, mitis austeritas, blandus animi vigor, placida constantia, senilis in juvene prudentia, quae caeterarum virtutum dux est, ut inquit Plato (sine qua Socrates nullas virtutes esse existimabat) aliaeque doctrinae & virtutum tuarum dotes peregregiae, quovis illustri Principe dignissimae, quibus non à me solum, sed ab omnibus quoque observaris, coleris, & amaris: vigetque in te potissimum Scipionum tuorum & avita ac paterna illa virtus liberalitatis, quae unumquemque Principem illustrem & immortalem semper reddidit. ac uti lapis, quem magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heracleam vocant, qui non solum (ut ait Plato) ferreos annulos trahit, sed vim etiam annulis ipsis infundit: ita ea quoque in te virtus ad se animos hominum allicit, tibique conciliat. Quo fit, ut his, multisque aliis virtutibus apud omnes in Romana curia tibi gloriam sempiternam, benevolentiamque minime vulgarem comparaveris, & hac ad aeternam gloriam via contendas. Sed (ut ad id redeam, unde coepit oratio, & observantiae ac gratitudinis meae in te pignus aliquod elucescat) non Indos lapillos affero, non chrysendeta, non signa, non tabulas pictas, non eboris strues, non piperis messes, non cinnamomi merces, non ferri temperacula, non argenti metalla, non auri fluenta, non quicquid denique India aut Ganges, unus omnium amnium maximus, per flumina centum in mare devehit: non caetera hujusmodi fortunae bona brevi interitura, quae vulgus admiratur, falsoque in veris bonis annumerat: sed ingenii monumenta, quae nulla vi aut senio convelluntur, ac obliterantur: hoc est, commentaria nostra in Ovidium de Ponto nuper ad coronidem & umbilicum deducta. Quemadmodum enim superioribus annis, quum nondum esses in hoc albo, sed adhuc me duce & praevio in studiis eloquentiae utereris, tuo nomini vigilias nostras in Ovidium de Tristibus dicavimus: ita in prae-

praesentia has quoque enarrationes, tibi etiam nominatim dicatas, laeta illa tua fronte (ut soles doctorum monumenta) accipies. quas ex Horatii sententia serius edendas duximus. opus enim difficile, & laboriosum, non ita praecipitandum fuit, mihi praesertim, in aliis rebus quum tuis, tum etiam meis occupatissimo. Hunc autem laborem eam ob causam maxime suscepi, ut tuorum erga me beneficiorum gratitudinem testando, nomen tuum pro viribus aliqua ex parte immortalitati consecrarem, & tua causa studiosis etiam prodessem, posteritatique consulerem, ac de latina lingua & re literaria bene mererer. Qua in re gravissimorum etiam philosophorum summa ingenia versata fuisse legimus. Siquidem Chrysippus, Cleanthes, aliique summae celebritatis philosophi interpretandis fabulis operam dedere. Et Ion ille apud Platonem gloriatur se praeclarissima de Homero prae caeteris enarraturum. Metrodorus quoque Lampsacenus, & Stesimbrotus Thasius, ac Glaucon, aliique veterum non modo gravissimos locos, sed Homeri etiam sensa diligentissime explicuere: quos Plato ab interpretandi ratione Graeco vocabulo Rhapsodos, M. Tullius Grammaticos appellavit. Quare quod summis ac doctissimis viris laudi fuit, mihi quoque licuisse arbitror, & gratiam aliquam apud tuam amplitudinem ac literarum studiosos me consecuturum spero. Has igitur nostras interpretationes quum per gravia tua studia & amplissima negocia licuerit, non gravaberis lectitare, ut consuesti pleraque alia scripta & nugas nostras. offendes in his quidem multa scitu dignissima: ac quaedam, ut spero, de horridis rebus nitida, de jejunis plena, de pervulgatis nova: non vaste, non rustice, non hiulce, sed presse, aequabiliter, & leniter enarrata: quae tibi non modo summam voluptatem afferent, sed etiam ad multiplicem eruditionem plurimum proficient. non enim solum hujus poëtae, sed aliorum quoque autorum salebrosa loca, quae plurima sunt ab aliis partim omissa, partim non intellecta, aut non attentata, à nobis dilucide enodata, obiter invenies. Quae si tibi placuerint, gaudebo: nec me oleum perdidisse, gloriabor. Tuum enim judicium, ac subactissimum ingenium, plurimi facimus. Addo etiam, quod principibus placuisse viris, non infima laus est. Sunt etiam alia multo digniora opera sub incude, tuo ductu & auspiciis inchoata. Quare si haec (ut diximus) grata fuerint, alia alacrius prosequemur. Facilius est enim currentem (ut ajunt) incitare, quam commovere languentem. Valebis igitur, mi colendissime Cardinalis foelicissime, & Merulam tui observantissimum, ac bonorum omnium, quae per te est adeptus, gratissimum & perquam memorem debitorem amabis. Veronae, Calendis Septembris, M.D.VII.

DOMITII CALDERINI

Praefatio in Ibin.

DOMITIUS CALDERINUS VERONENSIS.

DE Ovidii Vita nihil a nobis in hoc loco scribendum est, quum & a multis ea tradita sit, & ex Poëtae libris facile cognosci possit: unam illam particulam non praetermittemus, quae est de ejus exilii caussa. Nam ita ab eo multis in locis perstringitur, ut cum proferre non audeat, variam interpretantibus conjecturam praebeat: Qua de re ut dicam quod sentio, quum duae sint causae, quarum altera speciosa est & velandi criminis gratia ab Imperatore Augusto &

Poëta jactata, quod scilicet libros de arte composuerit: altera vera quidem est, sed suppressa, ne Augustus offenderetur passim. tamen quodam carminis involucro, & verecunde designata, quod scilicet amaverit, ut alii sentiunt, Liviam Augusti filiam. Nam ea flagravit adulteriorum infamia; & damnata est, ut scribunt Plinius & Tranquillus: ut alii suspicantur, Liviam uxorem. Hanc exilii causam testatur Sidonius, qui Ovidium scribit *addictum* fuisse *Caesareae puellae*. Sed Poëta amoris crimen transferendo imminuit, nam id appellat imprudentiam, non amorem, quod scilicet, dum Caesaream puellam imprudenter coleret, & studiosius observaret, in amoris venerit suspicionem, suamque causam similem ait esse Actaeonis, qui casu cùm spectasset Dianam, quamvis non amaret, tamen periit:

Cur aliquid vidi (inquit) *cur conscia lumina feci?*
Cur imprudenti cognita caussa mihi est?
Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam,
Praeda fuit canibus nec minus ille suis.

Nec his assentior, qui eum versum de turpi secreto Augusti dictum putant; nam cum illis placare & lenire Imperatorem studeat, cur scelus objecisset? Corinnam eam ficto nomine appellat, quod fatetur:

Moverat ingenium totam cantata per urbem,
Nomine non vero dicta Corinna mihi.

Alibi idem saepe. Duae autem fuere Corinnae, ut scribit Suïdas, utraque carmine Lyrico erudita, unam tantum tradit Pausanias, & eam contendisse cum Pindaro Thebis, fuisseque victricem vel formae venustate, qua judices corrupti sunt, vel linguae Aeolicae gratia, quam Thebani Doricae antepesuerunt, qua Pindarus utebatur, extareque monumentum in quo ejus effigies vitta coronata cernebatur. De hac Papinianus *veteris secreta Corinnae.* & Propertius Idem. Inde Ovidius suam puellam Corinnam appellavit ab eruditionis elegantia & formae. Illud addamus in Ponto eundem composuisse opusculum de piscibus, quo incognita nobis piscium nomina complexus est, ut scribit Plinius.

DION. SALVAGNII BOESSII

Praefatio in veterem Interpretem in Ibin.

Veteris quidem Interpretis Ovidiani fragmenta quaedam lacera & mendosa prodierunt Lutetiae Parisiorum typis Dionysii Pratensis anno 1581. Nunc ipsum locupletiorem & emendatiorem ope duorum codicum manu scriptorum in lucem damus, tametsi falsis & suppositiis Authorum testimoniis aliquatenus foedatum; quamobrem Notas in eundem scribere operae pretium duximus. De illo vero Adriani Turnebi judicium est hujusmodi, lib 9. Adversar. cap. 25. *Carmen in Ibin, ut ultro Ovidius ipse fatetur, plurimum habet noctis, involutumque est historiis caecis. In his hanc numeraverim.*

Aut ut Acharnides insutus pelle juvenci,
Turpiter ad dominumpraeda ferare tuum.

Sed prior mihi versus naevosus videtur; legendumque crediderim. Aut ut Atarnites. Nam de Hermia Atarnae tyranno intelligitur, Aristotelis necessario & percaro, quod & annotatum à vetere Interprete fuerat, cujus scrinia alii Interpretes compilarunt, & scripta etsi mendosa, unde tamen multa odorari poteramus, suppresserunt.

JO-

JOANNIS PASSERATII

Praefatiuncula in Ovidii consolationem ad Liviam.

POst optimorum auctorum interpretationem, Plauti, Ciceronis, Sallustii, Livii, Catulli, Virgilii, & Propertii, quos in manus sumpsimus, ab eo tempore quo rex invictissimus, aeternaque memoria dignissimus, Carolus ejus nominis nonus, huic nos muneri praefecit, nunquam putavimus fore ut Ovidianum aliquod opus attingeremus. Inveteravit enim opinio, vulgique fama percrebuit, eum poëtam esse non multae doctrinae, humilisque & nimium luxuriantis styli; atque etiam, si diis placet, latinae linguae elegantiam nitoremque in eo requiri: adeo ut Italus quidam vel hac re inprimis nobilis, cum humanioribus literis unicum gnatum imbueret, illa miro artificio contexta mutatae ter quinque volumina formae in patrium sermonem converterit, ne, si latine legeret, ex Ovidii scriptis sordes & barbariem colligeret beata pueri vena, quae jam tum ad exemplum Maronis properabat, ut plerique Italorum prope ab incunabulis, meri existunt judicio suo Marones. Delicias hominis! quas an gens sua riserit nescio, musas profecto ipsas, quamlibet nunc tristes, arbitror risum non tenuisse in tam delicato & Sybaritico fastidio. Sive igitur errore vulgi, consensuque multitudinis, sive alia ratione inductus, nondum ut dixi, quicquam de Ovidio explicando cogitaram. Sed cum sceleratus hic annus sororis filium egregiae indolis mihi eripuisset, acerbumque ejus desiderium niterer mutis librorum solatiis & alloquiis lenire, accidit ut inter caetera Ovidii quoque ad Liviam carmen consolatorium percurrerem. Cujus carminis bis terque repetita lectio maerorem meum auxit potius quam minuit: hoc tantum sum assequutus, quod aliquanto libentius lugere coepi, ut saepe fit infelicis animi prava voluptas dolor. Accessit ad privati casus recordationem imago publicae calamitatis, & oculis obversata est flebilis patriae species, quae tot plagis confecta, & tanquam elata funere, ad dispergendas ejus reliquias, pluribus simul rogis imponitur. O miseram rerum faciem, & luctuosum spectaculum! Ardet jamdiu bello Gallia, communis omnium parens, quae nos genuit, excepit, educavit: & vix est ut tantum excitatum incendium nisi florentissimi quondam regni ruina restinguatur: quod omen in hostium capita Deus avertat. Verum abstineamus ungues ab hoc ulcere, ne retractatione crudescat: quanquam nec laurus dum crematur tacere potest, nec vir bonus, bonusque civis, intueri sidentem in cineres patriam, & sentire ardorem flammae, quin queratur & ingemiscat. Mortalis tamen accusandus est nemo: culpam hujus vastitatis sustinet *fortuna saevo laeta negotio*: *Injurioso quae pede proruit Stantes columnas, cum populus frequens Ad arma, cessantes, ad arma Concitat, imperiumque frangit.* Onerandum est invidia crudele fatum, cujus aeternae legi de ortu & interitu rerum humanarum, neque ulli Tribuno intercedere licet, nec ullis populorum comitiis & suffragiis vel derogare vel obrogare. Nam abrogare ne diis quidem conceditur. Vocanda in partem criminis natura, quae certas esse voluit civitatum & imperiorum conversiones ac eversiones, fuerunt haec quae patimur semper, & semper erunt; Conquirenda modo ejusmodi malorum, cum eveniunt, solatia. Unde, inquies? non è libro de consolatione, Ciceronis nomine non ita pridem edito? minime vero. Valeat Pseudo-Cicero, ut hybridam vocem usurpem, & cum Pseudo-Cicerone facessat Pseudo-Cornelius-Gallus. Ad auctores

ſuos, qui nos fungos putant, redeant trans Alpes, unde huc malum pedem attulerunt. Levabit melius aegritudinem noſtram, quaecumque ex publicis vel privatis malis continget, is qui Liviae moerorem tam bene permulcet Ovidius: rationibus argumentiſque pervincet, humana omnia eſſe humane & moderate ferenda: molli objurgatione querelas, muliebreſque ejulationes excutiet; virorum fortium exemplis ſingultus premet, ac recondet gemitus: alloquutione blanda lacrymas abſtergebit: & verum eſſe demonſtrabit quod ait in oratione περὶ εἰρήνης diſertiſſimus ac ſuaviſſimus Rhetor Iſocrates: ταῖς ψυχαῖς ταῖς νοσούσαις οὐδὲν ἐστὶ ἄλλο φάρμακον πλὴν λόγος. Quibus conſentiunt haec in ſcenis & ſcholis decantata: ψυχῆς νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι. λόγος γὰρ ἐστὶ φάρμακον λύπης μόνος. ὁ λόγος ἰατρὸς τοῦ κατὰ ψυχὴν πάθους. Nempe ut canes vulnera ſua lambendo ſanant, illiſque pro medicamento eſt lingua: Sic animo aegroto, & ictu doloris ſaucio, ſalutaris eſt tempeſtive adhibita orationis medicina. Memoriae prodiderunt Democritus & Theophraſtus viperarum hominumque morſus quibuſdam tibiarum infractis modulationibus curari: quod & Iſchiadicis exiſtimant prodeſſe plurimum. Contra cum Phrygios modos tibicen incinebat, quaſi repentino furore, ac rabie perciti, Galli Cybeles, ferrum in ſe ſtringebant, & membra ſua laniabant, quae utinam inſania tanto intervallo ad eorum gentiles non perveniſſet. Non diſſimilis eſt vis orationis & facultas, quae ſi vehementius in aures audientium infunditur, quantumvis quietas & ſedatas mentes concitat ac perturbat: ſin levius influit, perturbatas & concitatas ſedat, oleoque tranquilliores reddit. At iſtae philoſophorum, non oratorum, ſunt conſolandi partes? Quid ſi philoſophos ipſos oſtendero ſuos hortulos, unde remedia morbis animorum petunt, Ovidii fontibus irrigaſſe? Optime, ut mea fert opinio, de luctu minuendo ſcripſit L. Annaeus Seneca. Perlegite ejus conſolationes ad Polybium Claudii Caeſaris libertum: ad Martiam Cordi Cremutii filiam; ad Elbiam matrem; niſi mihi conceſſeritis Senecam id totum Ovidii Carmen pervolutaſſe, edidiciſſe, in libros ſuos tranſtuliſſe: ego vobis concedam me nihilo plus ſapere quam betam. Si non erit otium, aut pigebit perlegere, iſtum laborem vobis demam, & inter explicandum ſingillatim indicabo quid ex Ovidio Seneca ſumpſerit, quid ſubripuerit: quam aſtute diſſimularit mutuum, & quam callide commutatis verbis, ceu ſignis & notis ſententiarum, furtum ſuum occultarit. Interpellabit hic aliquis, & a me Ovidium dicet falſo alienarum virtutum praeconio commendari: quoniam eruditi viri nuper huic carmini C. Pedonis Albinovani nomen inſcripſerunt. Fateor, & valde ſum admiratus: nec adhuc intelligere potui cur id fecerint. Veteres certe membranas, libroſque manuſcriptos, ſicut conſueverunt, ejus rei teſtes nullos producunt: &, ut producerent, quis aequus Praetor infirmis & titubantibus librariorum teſtimoniis fidem haberet, & ſecundum eorum tabulas litem daret: ac non potius vetaret interdicto ne Ovidius de antiqua poſſeſſione, & velut de avito fundo dejiceretur? Alio confugiunt, & Ovidianum characterem non eſſe, nobis perſuadere conantur. Equidem ſi verſarer in meis nummis, & illi parum locupletes eſſent, meam illis pecuniam citius quam iſtuc crederem. Quod autem ajunt clientem Druſorum fuiſſe Albinovanum, & idcirco haec ſcripſiſſe in laudem Druſi, cujus comes in Germania fuiſſet, & navigationem in Oceano verſibus mandaſſet, eorum pace dixerim, fruſtra ſunt: Siquidem ex iis ipſis verſibus, qui hodieque extant apud Senecam, & ex Corn. Tacito, ſatis liquet, non ad hujus Druſi, ſed ad Germanici filii navigationem eos

ver-

versus referri oportere. Nec melius divinant, cum hariolantur eundem esse Celsum Albinovanum, scribam Tiberii Neronis, aequalem & familiarem Horatii. Numquam ille fuit tam magni oris ac spiritus, ut ejusmodi carmen funderet, homo pertenuis ingenii, nec ingenui pudoris, ut aperte testatur Horatius in quadam ad Julium Florum epistola.

Quid mihi Celsus agit? monitus, multumque monendus
Privatas ut quaerat opes & tangere vitet
Scripta, Palatinus quaecumque recepit Apollo:
Ne si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat Cornicula risum
Furtivis nudata coloribus.

Postremo, ne cuiquam amplius illudat haec Aesopica Cornicula, neve, ut Cumanus asellus Leonis gerat exuvias, plus quinquaginta locorum comparatione ita comprobabo esse Ovidii, ut, quod ait malus arbiter comicorum, si quis contra sentiat, nihil sentiat. Unum hoc duntaxat superest, ut Ovidiani carminis argumentum paucis eloquar. Augusto Caesari duas fuisse uxores accepimus, Scriboniam, & Liviam. Sponsae enim Serviliae Isaurici filiae conditione uti noluit, & Claudiam Fulviae virginem intactamque dimisit. Scriboniae mores, ex qua filiam suscepit Juliam, legis Juliae dedecus, ferre non valuit, eamque sibi res suas habere jussit. Liviam cognomento Drusillam, captus insigni forma, matrimonio Claudii Tiberii Neronis, cui jam filium Tiberium genuerat, & ex altero gravidam, domum abduxit, ubi intra mensem tertium hunc Drusum peperit, cujus mortem deflet Ovidius, olim Decimum, mox Neronem praenomine, quem tanta suspicio fuit ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum, ut Graecus senariolus vulgo jactaretur: τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Ex Livia nihil Augustus liberorum tulit: nihilominus in liberum loco ac numero privignos habuit Tiberium atque Drusum: eosque ad reipublicae curam admovit, & jussit imperii partem capessere. De Tiberio nihil hic necesse est plura dicere: frater ejus Drusus, in Augusti gratiam à Senatu legibus solutus, ante legitimam aetatem Quaestor, Praetor, & Consul factus est. In Quaesturae & Praeturae honore dux Rhetici, deinde Germanici belli praeclarissimas res gessit, quas recensebit Ovidius, unde jus ovandi & triumphalia cepit ornamenta. Post praeturam, inito statim consulatu repetiit expeditionem Germanicam, ubi morbo, quem ex equi lapsu contraxerat, supremum diem obiit, in aestivis castris, quae ex eo scelerata sunt appellata. *Adolescens ille*, inquit Vellejus, *tot tantarumque virtutum fuit, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus in incerto est. Morum certe dulcedo, & suavitas & adversus amicos aequa, ac par sui aestimatio, inimitabilis fuisse dicitur, & eximia corporis pulchritudo. Illum autem magna ex parte domitorem Germaniae, plurimo ejus gentis, variis in locis, profuso sanguine, fatorum iniquitas, consulem, agentem annum tricesimum, rapuit.* Nihil attinet commemorare qua pompa, (ea triumpho simillima fuit) corpus relatum in urbem, crematum, sepultumque in campo Martio: utque defunctum cum pro concione laudaret Augustus, deos precatus sit, similes ei Caesares suos facerent, sibique tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent. Elogium insuper versibus à se compositis, sepulcro insculpsit, prosaque oratione, vitam ejus complexus est. Livia mater audita morte filii, in primo illo furore, cum maxime feroces, impotentesque sunt mi-

feriae, se consolandam Arrio philosopho Alexandrino praebuit: in eaque orbitate masculum animum, feminaque principe dignam constantiam exhibuit; ut quae simul cum cinere atque ossibus filii dolorem suum ejus tumulo intulerit. Haec è Vellejo Paterculo, Seneca, Plinio, Suetonio, Cornelio Tacito, epitoma Livii in pauca contulimus, ut apertior vobis esset & planior ad Ovidiani carminis explicationem via. Habetis brevis libelli brevem praefatiunculam: quae tamen vereor ne sit aequo prolixior: & imitatus existimer malos architectos, aut inepte ambitiosos patres familias, qui ne in re angusta videantur anguste habitare, aliquando parvis aedibus magna praestruunt vestibula.

JOANNIS PASSERATII

In Ovidii Armorum judicium Praefatio.

NUnquam fore putaram, ut semel explicata consolatione ad Liviam super morte Drusi, Ovidium rursus attingerem: non quod eum auctorem aspernarer, quem semper existimavi perbonum & perutilem stylo juventutis: sed quod istam operam arbitrarer in obscurioribus scriptis illustrandis melius collocari posse. Mutavi tamen consilium; nec propterea levitatis & inconstantiae crimen pertimesco: quin vos quoque spero meam rationem esse probaturos, ubi cur id fecero intelligetis. Primum quaerenti mihi & circumspicienti libellum qui horum dierum brevitati conveniret, occurrit mihi haec de Achillis armis inter Ajacem & Ulyssem contentio paucis descripta versibus: simulque objecta Terentiani Getae religio, qua facilius moveor, quod meae favet ignaviae: Interdixit hariolus: Haruspex vetuit aliquid magni ante brumam incipere. Deinde ab officio nostro, susceptaque eloquentiae professione, non est id carmen alienum, in quo nota Rhetorum praecepta nemo desideret: sive ad fidem faciendam, sive ad flectendos permovendosque animos eorum qui audiunt: omnesque fateantur esse verissimum quod in libro primo de Oratore scribit Marcus Tullius. *finitimus est oratori poëta, numeris devinctior paulo, verborum licentia liberior, multis ornandi generibus socius, ac pene par, in hoc ferme idem, quod nullis circumscribat terminis ac definiat jus suum, quominus ei liceat, eadem illa facultate & copia, vagari qua velit.* Et in libro tertio. *Poëtis est cum oratoribus proxima cognatio.* Item in Oratore ad Brutum. *Etiam poëtae quaestionem attulerunt, quidnam illud esset, quo ipsi ab oratoribus differrent: numero antea videbantur & versu: nunc apud oratores numerus increbuit. Hoc autem laudabilior est poëta, quod Oratoris virtutes persequitur, cum numero sit astrictior.* At hoc poema in minutis scholis tritum, & pueris decantatum, parum hujus loci amplitudinem decet. Improbum facinus, & animadversione dignum censoria? Ecquid tam protritum, ecquid tam proculcatum quam urbis viae, quas equi, boves, asini, muli, hominesque clitellarii, assidue terunt? Ideone me continebo domi, ne bipes ingrediar inter quadrupedes, & carebo publico, ne minuam majestatem ordinis; vel, si prodire huc velim, cogar dignitatis caussa, cum simiis & felibus in tegulis ambulare? Non ascendam illuc, opinor: imitabor potius Chalcidensem T. Quintii hospitem: atque ut ille bellus scitusque convivator, cum Imperatori Romano, ejusque praetoriae cohorti coenam daret, omne genus venationis, speciemque ferinae carnis, variis condimentis effinxit: Sic ego easdem istas vulgares epulas, ut caeteri, nempe Ovidium, vobis apponam, sed alio pacto condiam. Libet enim magnifica verba fundere, ut gloriosi coqui solent in Comoediis.

moediis. Tenuis erit forsitan apparatus: nimirum in re tenui: quanquam, si Maroni credimus apiculas suas jactanti,

In tenui labor, at tenuis non gloria, si qua
Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.

Huc adde quod ad interpretationem Ovidii passim Homerus adhibendus, advocandus saepe Sophocles, aliique Graeciae principes Tragoediae: conquirendae colligendaeque sparsae ac lacerae poëtarum reliquiae, qui latine eam fabellam expoliverunt, ut Attius, & Pacuvius, omnisque aevi doctissimus M. Varro: nec Livius Andronicus Enniusque sunt praetermittendi, quos vertisse Ajacem ex antiquis Grammaticis cognoscimus. Horum si extarent integrae tragoediae, hodie, ne quid dissimulem, nihil mihi esset cum Ovidio negotii: nunc, quod solum licet, cum Ovidianis conferam illa fragmenta, quae superesse voluit temporum injuria: eaque locorum inter se comparatio, nisi fallor, vobis erit non injucunda. Istuc autem quod armorum judicium vocaverunt, valde olim probatum celebratumque fuit: Caesaremque ipsum Augustum in eo genere, lusisse jocus illius indicat, quem refert Macrobius his verbis. *Ajacem tragoediam scripserat, eamque quod sibi displicuisset, deleverat. Postea Lucius, gravis tragoediarum auctor, eum interrogavit, quid ageret Ajax suus: in spongiam, inquit, incubuit.* Praeterea nobiles pictores, ut sunt gemini germani poëtarum, (ἐστὶ γὰρ ζωγραφία μὲν ποίησις σιωπῶσα, ποίησις δὲ ζωγραφία λαλοῦσα) in eo se argumento libenter exercuerunt, suasque tabulas iis coloribus insufferunt. Timanthem & Parrhasium testor, quorum hic, Sami, magnis suffragiis, ut Plinius loquitur, ab illo, in Ajace armorumque judicio superatus, herois nomine, se moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Itaque in eo carmine nec opera mea nec vestra ludetur: nec si propior stylus hic quam cothurno, vobis vilior habebitur: nisi forte quosdam ab Ovidii lectione abducit Senecae Philosophi, & Fabii Rhetoris auctoritas, qui Ovidio non multum tribuunt, sive potius plurimum detrahunt. Fabio prius, posterius Senecae respondebo. Fabius in libro decimo Institutionum oratoriarum, capite primo, ubi de vi & facultate poëtarum utriusque linguae differit, ita de Ovidio pronuntiat. *Lascivus in heroïcis quoque, Ovidius, & nimium amator ingenii sui.* Nec procul hinc: *Ovidius utroque (Tibullo & Propertio) lascivior.* Ac paulo post. *Ovidii Medea* (id tragoediae nomen) *videtur mihi ostendere quantum vir ille praestare potuerit, si temperare ingenio suo quam indulgere maluisset.* Amat ingenium suum Ovidius: magnum crimen, & ad tribunal L. Cassii quaesitoris deferendum? Mirum ni oderit: more hominum facit, & praecipue poëtarum, qui omnes Suffeni sunt & Aquinii. Indulget Ovidius ingenio suo: advectum credo, est aliquid ex Africa novi: an si genio suo indulgeret, sapere multorum judicio diceretur, Fabii sententia dicetur insanire quod suo indulget ingenio? Bonis nostris benignius & liberalius, citra reprehensionem, nobis uti conceditur. Nostris ingeniis, tanquam equis, quo libitum est cumque vehimur: campumque & planitiem nacti, non tam iis adducimus habenas, quam laxamus & immittimus. Lascivit Ovidius, & luxuriat, hoc ego laudi duco, quod tu vitio vertis: quod tu obesse putas, id ego prodesse adolescentulorum studiis existimo. Et vero pervincam, eo si certemus judice, quem tu iniquum ejerare non audeas. *Volo*, inquit M. Tullius in libro secundo de Oratore, *se efferat in adolescente foecunditas. Nam facilius, sicut in vitibus, revocantur quae se nimium profuderunt, quam si nihil valet materies, nova sarmenta cultura excitantur: ita volo esse in adolescente unde aliquid amputem.*

tem. Non enim potest in eo succus esse diuturnus quod nimis celeriter est maturitatem adeptum. Sed quid ego M. Tullium appello? Te tibi judicem fero; te tuis damnabo tabulis, qui longe plura in eam sententiam disputasti capite quarto libri secundi: quae & brevitatis caussa praetereo, & ut ad Senecam veniam: cujus quo nomen est majus & gravior existimatio, hoc est accuratius censura refellenda. In libro controversiarum secundo, controversia tertia, (quod opus patrisne Senecae, an filii sit, alias videro) haec de Ovidio leguntur. *Declamabat Naso raro controversias, & non nisi ethicas: libentius dicebat suasorias: molesta illi erat omnis argumentatio: verbis minime licenter usus est, nisi in carminibus: in quibus non ignoravit vitia sua, sed amavit. Manifestum potest esse, quod rogatus aliquando ab amicis suis ut tolleret tres versus, invicem petiit, ut ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret. aequa lex visa est: scripserunt illi quos tolli vellent: in iisdem codicillis iidem versus erant: ex quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo; qui inter arbitros fuit: Semibovemque virum, Semivirumque bovem: Secundum: Egelidum Borean, egelidumque notum.* (Valde mihi dolet versum tertium intercidisse.) *Ex quo apparet* subjungit Seneca, *Summi ingenii viro, judicium non defuisse ad compescendam licentiam carminum suorum, defuisse animum. Ajebat interim decentiorem faciem esse, in qua aliquis naevus inesset.* Purgavimus ista fere supra in defensione lasciviae & luxuriae, quae objicitur à Fabio: quod autem ad naevum attinet, assentiretur Ovidio gravissimus auctor Alcaeus, quem naevo in articulo pueri impensius delectatum esse accepimus. Pergit in Ovidium Seneca, & in controversia septima libri tertii: *Aisius inquit, Flavus hanc sententiam dixit: Ipse sui & alimentum erat, & damnum. Hunc Caestius, quasi corrupte dixisset, objurgans: Apparet te poëtas studiose legere. Iste sensus est ejus, qui hoc saeculum amatoriis non artibus tantum, sed sententiis implevit.* Ovidius enim in libris Metamor. *dicit*:

Ipse suos artus lacero divellere morsu
Coepit, & infelix minuendo corpus alebat.

Idem in controversia quinta libri noni. *Habet hoc Montanus vitium: sententias suas repetendo corrumpit. dum non est contentus unam rem semel bene dicere, efficit ne bene dixerit: & propter haec & alia, quibus Orator potest poëta similis videri, solebat Scaurus Montanum inter Oratores Ovidium vocare. Nam & Ovidius nescit quod bene cessit relinquere. Non multa referam quae Montaniana Scaurus notabat, uno hoc contentus ero. Cum Polyxena esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit: Cinis ipse sepulti In genus hoc pugnat. poterat hoc contentus esse, adjecit: tumulo quoque sensimus hostem. Nec hoc contentus adjecit: Ajacidae fecunda fui. Ajebat autem Scaurus rem veram: non minus magnam virtutem esse, scire desinere, quam scire dicere.* Attendite quam caeca sit aliena carpendi cupiditas. dum Ovidium insimulat vitii, errorem insignem errat, eumque duplicem; & quod haec ab Hecuba dici ait antequam Polyxena immolaretur, quae dicuntur ab Hecuba in hoc libro post necem Polyxenae: & quod ea reprehendit in Ovidio, quae in summis & poëtis & oratoribus laudantur. Homerus in Achillis ad matrem querimonia, ἑλὼν γὰρ ἔχει γέρας αὐτὸς ἀπούρας, Ter idem dixit ἑλὼν, ἔχει, ἀπούρας; nec vitiosum esse quisquam putat. Virgilius in oratione Ilionei.

Quem si fata virum servant, si vescitur aura
Aetheria, nec adhuc crudelibus occupat umbris:

Sermonem hunc nemo non emendatum putat cum satis fuerit unum è tribus dixisse. Simile Ciceronis illud in perduellionis caussa: *Inclusum atque abditum latere*

re in occulto: & ignaviam suam parietum ac tenebrarum custodiis tegere. Ejusmod trecenta memorari possunt, quae si in aliis dicendi virtutes habentur, cur in Ovidio vitia existimentur nihil caussae video, nisi in eo Senecam voluisse caninam exercere facundiam; & severi censoris partes agere, quasi nihil unquam in vita aut scriptis deliquerit. Quod sane mihi verbum Catonis in mentem revocat, *qui mirari se ajebat, cur non Aruspex rideret, cum Aruspicem aspiceret:* Ita Senecam minor tenuisse risum quoties libros suos legeret, ubi commendat paupertatem feneratorum omnium locupletissimus, & laudat clementiam praeceptor Neronis. Neronem de industria nominavi, ut ex ovo, qualis corvus fuerit, aestimetis. Et quomodo fuisset aequus Seneca Ovidio, qui Maecenati, communi poëtarum parenti, quotquot aureo illo exorti sunt Augusti saeculo, tam infensus fuit, ut ejus mores, facta, dicta, verba denique singula sic carpit, ut videatur in eo mustaceo laureolam quaerere: & in virum, post homines natos optimum, beneficentissimumque, malignum petulantis linguae virus effundat. Ista videlicet mella legerit quondam *exul inter Corsici rupes maris.* Si haec in Senecam acerbius, ignoscite, eo me provexit, non odium Senecae, sed Maecenatis amor: & *Hoc si crimen erit*, ut ait Propertius, *crimen amoris erit.* Nolim illo pacto violare sanctitatem manium: verum non tam est immanitas violare manes, quam humanitas violatos manes ulcisci. Satisfaciat Ovidio & Maecenati, ego cum illa rediero in gratiam. Sentio & loquor ut Plautinus Tranio in Mercatore: *Mihi pax est cum mortuis.*

Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna,
Et sit humus cineri non onerosa suo.

TESTIMONIA ET JUDICIA DE OVIDIO.

Vossius *de Poetis Latinis* Cap. II.

OLymp. cxcix. anno I. Ovidius Poëta in exilio diem obiit, & juxta oppidum Tomos sepelitur.

Inter caetera ejus, quae referre nihil attinet, cum omnium manibus versetur, sunt Epistolae Heroïdum, sed non omnes sunt unius scriptoris. ipse lib. II. Amorum eleg. XVIII. ut suas agnoscit, illam Penelopes ad Ulixem, Phyllidis ad Demophoontem, Canaces ad Macareum, Hypsipyles ad Jasonem, Ariadnes ad Theseum, Phaedrae ad Hippolytum, Didus ad Aeneam, item Sapphus ad Phaonem. Sed Josephi Scaligeri judicio praeterea ejus videntur istae. Briseidis ad Achillem, Oenones ad Paridem, Hermiones ad Orestem, Dejanirae ad Herculem, Canaces ad Macareum, Medeae ad Jasonem, Laodamiae ad Protesilaum, Hypermnestrae ad Linum sive Lynceum, quae autem Sabini potius videantur inferius dicetur. Etiam Ovidius transtulit Aratea, unde duos versus Probus adducit in Georg.

Multa scripsit Ovidius quae deperierunt, ut sunt VI. Fastorum libri posteriores, laudatissima Tragoedia Medea, Phaenomena, vaticinia, laudes Augusti,

liber in malos Poëtas, epigrammata, è quibus versus ille apud Martialem in secundo epigr.

Ride, si sapis, ô puella, ride

Etiam orsus librum de bello Actiaco, & libellum lingua Getica, de quo sic ipse lib. IV. ex Ponto eleg. XIII.

Ah pudet: & Getico scripsi sermone libellum,
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui; gratare mihi, coepique poetae
Inter inhumanos nomen habere Getas;
Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi,
Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus: in aethereas numen abisse domos.
Esse parem virtute patri, qui frena rogatus
Saepe recusati coeperit imperii.

Unde liquet scripsisse Tiberio imperante, cumque adeo facilis ejus dictio videatur, subinde tamen occurrit, ubi ob trajectionem verborum duriusculus dicatur. ut cum sic incipit libros de arte amandi:

Si quis in hoc artem populo non novit amandi.

maluerit aliquis:

Si quis in hoc populo legem non novit amandi.

Ac ipse hoc mallem, si *legis* vocabulo *artis* nomen satis exprimeretur. Eidem multa falso attributa, ut carmen Panegyricum ad Pisonem, cujus in MSto haec inscriptio *Lucani Catalecton de laude Pisonis.*

Quaedam etiam deterioris notae, ut Grammatici cujusdam Christiani Philomela, alius item Pulex, & alia quaedam. Aliqua vero hominum sunt nec mediocriter eruditorum, in his libri tres de Vetula, minus etiam Ovidium referentes, quam simius hominem. Nec ab insulsis librariis Ovidii esse nomen impositum, sed scriptore ipso indicat hoc lib. II.

— in nova formas
Corpora mutatas cecini.

Et lib. III.

— memini dicens haec de Jove verba
Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia coeli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Quae sunt ex lib. I. Metam. etiam loquitur postea, quasi inter Getas degeret, ac subdit

Nam quoniam reditum mihi jam sperare negatum est
Opto mori.

Vide autem stultitiam Poëtastri. Etiam Ovidium inducit loquentem, quasi Euangelium vidisset,

Hujus Cultorem me repromitto futurum,
Dum tamen ipse trahat, quia si non traxerit, ipsi
Nemo placere potest, & ad ipsum nemo venire.

Ovidii de vetula meminere Theodoricus de Niem in Nemore unionis tract. VI. cap. XXXVIII. & Gobellinus Persona in Cosmodromio aetatis III. cap. XVI. & aetat,

aetat. IV. cap. X. meminit quoque, sed ut suspecti scriptoris Henricus de Hervordia in Saxonia. in historia Laurentii Mulleri, atque exinde in Glandorpii Onomastico legas hodieque extare versus monumento Ovidii incisos: esse vero hujusmodi,

Hic situs est vates, quem Divi Caesaris ira
Augusti Latia cedere jussit humo.
Saepe miser voluit patriis occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

Verum neutiquam haec sapiunt aevum Augusti, vel Tiberii.

BORRICHIUS *de Poëtis Dissertatione* I. §. 21.

P. Ovidius Naso, eques, patria Sulmonensis, natus anno V. C. DCCXI. hoc est, primo à morte J. Caesaris, juveniles annos in studiis & foro egit, sed paulatim ad amores & musas propensior Romam concessit, ibique ingenii humanitate, nobilitate generis, & venustate carminis statim coepit inclarescere. Poëta, si quis unquam, facilis, nativus, expeditus. Extant libri ejus Fastorum VI. (nam totidem periere) antiqua eruditione patrum, Pontificumque referti, quibus cum *Bart. Morisottus* sex alios ad supplendam lacunam adjecerit, mirum quantum à suavitate Nasonis degeneret. Quod si genuini sex in pago prope Ulmam delitescant, ceu creditum quondam *Celsi Protacio*, magnam ab eruditis inibit gratiam, qui tam nobilem Thesaurum queat exsculpere, sed deceptum *Protacium*, credibile. Supersunt *Metamorphoseon libri* XV. non illo quidem stylo sublimi Epico, sed tamen decoro, arguto, numeroso exarati, & hoc ipso, ut caeterae virtutes praetereantur, ingeniosissimi, quod miro artificio omnes propemodum veterum fabulas ab initio orbis, ad sua usque tempora perpetua serie, & velut catena quadam amabili connectant. *Heroides* & *Amorum* libri purissimae dictionis sunt, sed impuri plerumque sensus, quibus sive Juliam Augusti filiam amoribus suis implicuerit, quod creditum Sid. Apollinari, sive urbem lascivo scripto corruperit, sive denique Augusti incesto oculos conscelerarit, quo ipse l. III. Trist. videtur inclinare, certe in exilium missus Tomis consenuit. In qua calamitate non tantum Getice poëtari didicit, sed & *Ponticis* suis *Tristiumque libris* Augusti misericordiam non destitit evocare, quanquam incassum. Creduntur haec exsulis scripta humiliora esse caeteris ejus operibus, ut inter barbaros & miseriam nata, at sane quantum iis detractum majestatis, tantum ex ingenio additum varietatis & pulchritudinis. Neque enim ingenium in exilio ipsi excidisse, satis docuerunt mordaces in *Ibim* dirae, tot exemplis ex cana antiquitate petitis aculeatae, ut mirum sit, homini, instructissima etiam Bibliotheca viventi tantum suppetere posse apparatum, quantum ipsi extra pluteos suggessit memoria. Plura scripsisse Ovidium constat, de quibus *Lil. Gyraldus*, *Vossiusque*, sed Philomelam, Panegyricum ad Pisonem, Pulicem, & de medicamine aciei non esse Ovidianos foetus, consentiunt eruditi, ut nec omnes Heroïdum Epistolas. Inter editiones operum ejus nulla castigatior est *Nic. Heinsii*, quam & postea secutus est *Burchardus Cnippingius*. laudatur & Ovidius Variorum. In optimis Nasonis versibus ille est,

— Finemque potentia coeli
Non habet, & quicquid superi voluere, peractum est.

 Cre-

Creditur obiisse Tomis anno V. C. DCCLXX. hoc est Christi XVII. monstraturque ad urbem Kioviam ejus sepulcrum, si verus *Brietius*.

TESTIMONIA

Quaedam veterum & recentiorum.

VEllejus Paterculus lib. II. cap. 36.

Tibullus & Naso perfectissimi in forma operis sui.

Seneca lib. III. Natural. Quaest. cap. 27.

Insularum modo eminent montes & sparsas Cycladas augent, ut ait ille Poëtarum ingeniosissimus, sicut illud pro magnitudine rei dixit, omnia pontus erat: deerant quoque litera ponto *nisi tantum impetum ingenii & materiae ad pueriles ineptias reduxisset.*

Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones

Non est res satis sobria, lascivire devorato orbe terrarum. Dixit ingentia & tantae confusionis imaginem cepit, cum dixit:

Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,

— Pressaeque labant sub gurgite turres.

Magnifice hoc, si non curavit, quid oves & lupi faciant. Natari autem in diluvio & in illa rapina potest? aut non eodem impetu pecus omne, quo raptum erat, mersum est? concepisti imaginem, quantam debebas, obrutis omnibus terris, coelo ipso in terram ruente. Perfer. dices enim quid deceat, si cogitaveris orbem terrarum natare.

De hac Senecae censura vide Schelium ad Dialogi de Oratoribus cap. 23.

Idem Controversia XXVIII.

Propter hoc & alia, quibus Orator potest Poetae similis videri, solebat Scaurus Montanum inter oratores Ovidium vocare. Nam & Ovidius nescit, quod bene cessit, relinquere. Non multa referam, quae Montaniana Scaurus vocabat. Uno hoc contentus ero. Cum Polyxena esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit (lib. XIII. Metam. 503.)

— Cinis ipse sepulti

In genus hoc pugnat.

poterat hoc contentus esse; adjecit

— tumulo quoque sensimus hostem.

Nec hoc contentus adjecit,

Aeacidae fecunda fui.

Ajebat autem Scaurus rem veram: Non minus magnam virtutem esse, scire desinere, quam scire dicere.

Idem Controversia XXXIII.

Vinicius summus amator Ovidii, hunc, ajebat, sensum disertissime apud Nasonem Ovidium esse positum, quem ad fingendas similes sententias ajebat esse memoria tenendum. Occiso Achille hoc epiphonema apponit (lib. XII. Met. 607.)

Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,

Hoc fuit.

Quintilianus lib. X. Instit. Orat. cap. I.

Lascivus in Heroicis quoque Ovidius, & nimium amator ingenii sui; laudandus tamen in partibus. Et mox: *Ovidius Tibullo & Propertio lascivior.* Et iterum: *Ovidii Medea videtur mihi ostendere, quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset.*

Mar-

Martialis *lib.* I. *Epig.* LXII.

Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,
Nasone Peligni sonant.

Lib. III. *Epig.* XXXVIII.

Infanis: omnes gelidis quicumque lacernis
Sunt tibi, Nasones Virgiliosque vide,

Lib. V *Epigr.* X.

Rara coronato plausere theatra Menandro;
Norat Nasonem sola Corinna suum.

Lib. VIII. *Ep.* LXIII.

Non me Pelignus, nec spernet Mantua vatem,
Si qua Corinna mihi, si quis Alexis erit.

Auctor de caussis corruptae eloquentiae, *cap.* XII.

Nec ullus Asinii aut Messalae liber tam illustris, quam Medea Ovidii.

Statius *lib.* II. *Silv.* VII. *vers.* 75.

Cedet musa rudis ferocis Ennî,
Et docti furor arduus Lucretî,
Et qui corpora prima transfigurat.

Spartianus *in Aelio Vero cap.* 4. Aelius Verus Ovidii libros Amorum in lecto semper habuit.

Lactantius *lib.* I. *de Falsa religione cap.* 5. Ovidius quoque in principio praeclari operis sine ulla nominis dissimulatione à Deo, quem fabricatorem mundi, quem rerum opificem vocat, mundum fatetur instructum.

Hieronymus *in Oseam cap.* II. Hujus Beli Semiramis, de qua multa & miranda referuntur, muros Babylonis exstruxit, de qua insignis Poëta testatur *lib.* IV. *Met.* 55.

— Quam dicitur olim.
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

Julius Scaliger *in Hypercritico.* p. 788.

Jam vero ad eum pervenimus locum, in quo ingenii magnitudo & acumen judicii exercenda sunt. Quis enim de Ovidio satis digne dicere possit, nedum ut audeat eum reprehendere, &c.

Ex Josephi Scaligeri *Prolegomenis Manilianis*, &c.

Uno vincitur (nimirum Manilius) quod non potest manum tollere de tabula, & (quod tam falso, quam immerito, Ovidio objectum olim) nunquam scit desinere, &c.

Ibidem.

Hoc ut non mediocre vitium est in nitido scriptore, ita puri sunt ab hac labe (nimia earundem vocum iteratione) principes Poetae, Virgilius & Ovidius.

Idem *in Libro* III. *Poetices.* p 261.

In omnibus illud in primis cavendum est, ne inepte discurras, nisi libros componas eam ad rem destinatos: quemadmodum Ovidius fecit in libris Transformationum, & Lucanus.

Victorius *lib.* XII. *Var. c.* 5. Ovidius, ut oratione ac versibus, ita vita & moribus enervatus.

COMPARATIO TIBULLI ET OVIDII,

Ex elementis Rhetoricae Joachimi Camerarii.

Dicamus & de leviorum artium studio, ut Ciceroni placet, & ex illo nobiles poëtas duos veluti in medium producamus, Tibullum atque Ovidium. Utrunque mollem, ac tenerum, & facilem: qui ambo & amores cecinêre, & versiculis illos inclusêre, quasi remissi & solutioris cujusdam modi, quos Elegiacos vocant. De his inter veteres contentio fuit, uter alteri praeferendus videretur. Ego vero quoties Tibulli carmina lego, nihil amplius requiro, neque venustatis, neque elegantiae: doctrinam autem & eruditionem admiror. Omnia arte studioque summo elimata mihi videntur. Itaque in maxima facilitate, illa tamen cura elaborationis & diligentiae conspicitur. Verba optima, sententiae exquisitae, compositio omnibus, ut ajunt, numeris perfecta. Ex quo necesse est hoc consequatur, carmina ut sint & canora, & splendida, & concinna. Quid autem in Ovidio, quaeve laus eminet? Primum ingenii tanta vis, ac tam agiles, tamque celeres motus, tam promta facultas, tanta bonitas in hac parte naturae, ut in facili, & extemporali genere quodam, nihil reperias non solum quod scriptis illius anteferre, sed ne conferre quidem possis, nihil in illis solicitum, nihil quaesitum, nihil anxium. Sententiis verba urgentur, verba sententias incitant. Nulla copia, nullum ornamentum, nulla insignia sunt orationis, quae non investigata quidem aut conquisita fuerint ab hoc poëta, sed quae non illi ultro occurrerint & suppetierint, ut jam aliquibus fastidiosis scilicet, offensioni magis, quam delectationi haec esse soleant, & dolori invidis, ex quo obtrectatio alienas quasi divitias insectans nascitur.

POETAE ELEGIACI.

Est gravis & cultus, puroque simillimus amni.
Dulciaque eloquio verba Tibullus habet.
Mollis & abstrusus, tenerique Propertius oris,
Interdum Baccho sed trahit ille pedem.
At facilis NASO, sulcans pleno aequora velo,
Pectore Castalias divite fundit opes.
Hos celebrat blandos Elegeia docta poëtas:
Diversi quamvis, laus sua quemque manet.

Georgius Fabricius.

Apologiae pro Poëtis Latinis pag. 484. post Gifanii observationes in Latinam Linguam.

Tantae semper omnibus admirationi Ovidius fuit, at non ingeniosus, sed ingenium ipsum? Non Latinus, sed ipsa Latinitas: non Musarum sacerdos, sed ipsum Musarum numen sit habitus. Quis enim plura? quis elegantiora hoc Poëta scripsit? nec velim porro ex scriptorum multitudine summam esse Nasonis auctoritatem, sed cum perrarum apud nostros fuerit, ut qui absolute, multa idem scripserit. Hinc certe Ovidium summum in suo genere fuisse colligitur, quod infinita & absolutissima ingenii sui monumenta nobis dedit: sed in divino Metamorphoseon opere tale sui specimen exhibuit, ut diversas fabulas diversissima temporum ratione ac serie gestas tam admirabili ordine explicarit, ut non variae, sed una videri possit, & ab eo illius inventores Graeci tamquam ab aliis accipiant, Maximusque Planudes unum ex Latinis omnibus Graeciae donarit. Quod autem

tem ad Latinam linguam attinet, eruditi omnes uno ore confitentur, si funditus illa esset amissa, unius autem Ovidii scripta exstarent, ex illis commodissime posse restitui.

Ex Danielis Heinsii Libro de constitutione Tragoediae secundum Aristotelem.

Omnes Ovidius transcendit. Sive falsa probabiliter, sive obscura perspicue, sive utraque ornate, sive omnia simpliciter sint exponenda. Falsa, ut in Metamorphosi. Obscura, ut mathematica, & antiquitatis arcana in Fastis. Quae ad mores pertinent, ubique. Etiam cum ludit aut lascivit. Idque verbis & oratione vulgari. Ut & dicat quae velit, & doceat quae quisque intelligat, tam admirabili felicitate, ut cum quivis idem posse videatur, nemo possit. nemo, nisi magni animi & excitati, tentare idem ausit; sapientes etiam desperent. Ubique sententiae, ubique loci communes: de ignavia, de disciplinis, brevitate formae, opum contemptu. Neque semper falsa narrat Ut in opere jam dicto: in quo plurimas historias exponit. Ut Lucretiae. Nam quid cum simplicitate illa comparandum? quam indocti & rustici fastidiunt: urbani & ingenui sine ulla imitationis spe adorant. Ecce celeritatem:

Nox superest. tollamur equis, urbemque petamus.
  Dicta placent. frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. regalia protinus ipsi
  Tecta petunt. custos in fore nullus erat.

Nullus equus, ac vix cogitatio humana, hanc celeritatem assequatur. Tale est illud:

Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
  Injectae collo sic jacuere comae.
Hos habuit vultus: haec illi verba fuerunt,
  Hic color, haec facies, hic nitor oris erat.

Numerorum autem tanta in hoc scripto, cujus partem alteram habemus, paritas, simplicitas, ac invidenda suavitas, ut, quid magni viri velint, cum mutari quosdam posse existiment, neque ipsi, nisi fallor, neque nos intelligamus. Nondum enim cuiquam id probarunt, cum in simili scribendi genere versati sunt. Libri Tristium, & qui De Ponto inscribuntur, quo ab omni affectatione (quanquam iis cum plerisque illius scriptis hoc commune est) magis alieni sunt, eo magis commendari juventuti debent. Et ubique Latinitas, vel inter prima. Ut non temere Muretus, quo, post literas renatas, nemo sine affectatione elegantius scripsit, quendam, qui auctori tanto hanc detraheret, prodigii instar, ovis & sulphure lustrandum existimet. Ut & Josephus Scaliger. Julius autem, in Rhetoricis (qui illius libri cum aliis non paucis perierunt) tanquam absolutum & perfectum omni ex parte exemplum, scripta ejus proponebat. Neque temere alia auctoritate quae docebat, quod non semel ex divino ejus viri filio audire memini, ubique confirmabat. Sed natura ejus viri, candor, ingenuitas, velocitas, quae in narrationibus potissimum elucet, supra votum est. Proximum est ergo, recte de iis judicare.

Barthius ad Papinii lib. II. Silv. IV. 19. *Rem nitidissimis verbis, & plane Calliope cantatrice dignis, narrat Ovidius lib. V. Metam.*

Ad lib. III. Silv. II. 38. *Quomodo Anthedon formam perdiderit nimis eleganter & Poetice describit Ovidius.*

Ad lib. III. Silv. IV. 40. 41. *Narcissi fabulam pene ultra humanum ingenium comiter & venuste describit Ovidius.*

Ad lib. I. Theb. 150. *Nimia properantia saepe peccat Ovidius, quem tamen contestatio propria excusabiliorem facit, de opere a busto velut auctoris rapto.*

Ibid. vers. 219. *Ovidius ingeniosissimus Poetarum, tamen raro cautissimus.*

Ad lib. II. 92. *Sane ego Valerium Flaccum Argonautica scribentem legere malo, quam*

quam vel Ovidium vel Papinium, quorum ille tenuem materiam lascivia utique violasset aut depudicasset, hic magniloquentia contrivisset.

Ibid. vers. 212.) *Famae domus descriptionem ingeniosissimam* (Metamorph. lib. 12.) *qua acutiorem & venustiorem nulla ope humanae mentis excogitaveris.*

Ibid. vers. 172. *Mira suavitate & celeritate inimitabili, qui est genius Nasonianus, fabula reponitur.* Vide & ad lib. III. 290.

Idem ad lib. III. vers. 192. *In Niobes magniloquentia poenaque describendis, seipsum vicit Ovidius, quem suspicor non pauca ex Tragicis sumsisse, hodie non exstantibus, magna cum nostra dolentia.*

Ad lib. IV. 756. *Librarii non solum tautologum fecerunt Ovidium, sed majoribus dictis inepte minora subdere fecerunt Ovidium Poetam cautissimum, & alia omnia potius quam tautologiae notam meritum.*

Ad lib. V. 367. *Virgilii gravitati si facilitatem Ovidii incomparabilem composueris, miraberis ingeniosissimorum hominum differentiam. Papinius ad eos nihil.*

Ibid. V. 481. *Quae divinitus dicta sunt, nec ope ullius ingenii humani fieri possunt praestantiora.*

Ad lib. VI. 536. *In descriptione pugnae Lapitharum cum Centauris inventionum copia, & sermonis nitidi celeritate seipsum superavit.*

Ad lib. XI. 42. *Ovidius verus Phoebi olor, quo nemo suavius, & (ut ita loquar)* penetrantius *umquam infortunia sua vel aliena dequestus est. Et omni lapide durior fuit Augusti animus, qui, si non plane condonare, quod utique & poterat & debebat, culpam, remittere tamen exsilii atrocitatem uno verbo debebat illiquenti tam ingenuis lamentationibus tanto ingenio.*

Ibid. 400. *Longa serie res ibi narratur, versibus plane Musarum manu scriptis, & ore canendis.*

Idem Advers. LVIII. cap. IX. Dicit *universum ejus opus* (Metamorphoseon) *ingenium potius referre quam curam, quo ipso longe Marone est inferior.* Vide reliqua.

Manutius ad Cicer. lib. IV. in Verr. cap. 48. *Elegantissimus Poeta, nulli veterum aut ingenio, aut doctrina concedens, mira brevitate dixit* &c.

Tanaq. Faber lib. I. Epist. 37. *Ubique ingeniosus est Ovidius, quod nemo umquam, nisi qui ipse ingeniosus non esset, negavit. Ubique doctus est Ovidius, de quo non minus apud omnes constat? sed haud equidem scio, an alibi doctior sit & ingeniosior, quam in secundo tristium; neque adeo mirum est, causam suam apud Augustum agebat, Principem doctum, Principem Poëtam.*

Idem Epist. LXXI. *Haud equidem scio, sitne aliquid in toto Latio, quod elegantius, & ingeniosius scriptum ab ullo Poëta fuerit, quam* elegia octava libri II. Ponticorum; *ita sunt ibi omnia tersa, ita omnia varia & πολύπαθη, καὶ πάντας ἰδέας κινεῖ γλαφυρὸν ποίημα.*

Morhof. de Patavinitate Liviana cap. V. *Sunt nonnulli, qui eadem injuria Ovidium afficiunt, ut in narrationibus prolixum & declamatoriis argutiis indulgentem, ac fuere non inter veteres tantum, sed & inter recentiores, qui hoc illum cavillo feriunt, in quibus Vavassorem reperiri indignor sane. Nam quod Barthius ante ipsum idem quoque in Ovidio reprehendit, non moror; erat minime istarum rerum idoneus judex, longe ab illis elegantiis remotus, quales in Ovidio deprehendimus. Ab hac vero injuria illum vindicavit Heinsius, ut non sua tantum, sed Mureti, Josephi Scaligeri & Julii Caesaris patris sententia, qui tanquam absolutum & omni ex parte perfectum dicendi exemplum commendavit, prodigii instar, ovis ac sulphure lustrandos existimet; qui auctori tanto detraherent.*

AN-

ANGELI POLITIANI ELEGIA DE EXILIO ET MORTE OVIDII.

Et jacet Euxinis vates Romanus in oris:
Romanum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatem, teneros qui lusit amores,
Barbara, quam gelidis alluit Ister aquis.
Nec te Roma pudet, quae tanto immitis alumno,
Pectora habes ipsis barbariora Getis?
Ecquid, Io Musae, Scythicis in finibus aegro
Taedia qui morbi demeret, ullus erat?
Ecquid frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret salientis tempora venae,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media jam morte natantes,
Aut legeret summam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus. veteres, tu dura, sodales
Heu procul à Ponto, Martia Roma, tenes!
Nullus erat. procul ab conjux, parvique nepotes:
Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.
Scilicet immanes Bessi, flavique Coralli,
Aut vos pelliti saxea corda Getae,
Scilicet horribili dederit solamina vultu
Sarmata, ab epoto saepe vehendus equo?
Sarmata, cui rigidam demisso in lumine frontem
Mota pruinoso tempora crine sonant.
Sed tamen & Bessi exstinctum, & flevere Coralli,
Sarmataque: & durus contudit ora Getes.
Exstinctum & montes flebant, & sylva, feraeque,
Et flesse in mediis dicitur Ister aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum,
Nereïdum lacrymis intepuisse ferunt.
Accurrêre leves Paphia cum Matre volucres,
Arsuroque faces suppoſuere rogo.
Quem simul absumsit rapidae violentia flammae,
Reliquias tecto composuere cado.
Impositumque brevi signarunt carmine saxum:
Qui jacet hic, teneri doctor amoris erat.
Ipsa locum late sancto Cytherea liquore
Irrorat nivea terque quaterque manu.
Vos quoque Pierides vati libastis ademto
Carmina, sed nostro non referenda sono.

DE EODEM CARMEN JULII CAESARIS SCALIGERI.

Loquitur ipse Ovidius ad Augustum.

A me utinam inciperes ferus esse, cruente; nec atras
Per caedes faceres ad mea fata gradum.
Si mea te movit tetricum lasciva juventus,
Te juvenem damnas perditus: exsul abi.
Impia flagitiis squalent penetralia diris:
Damnati superant nomina foeda rei.
Non te divinum ingenium, non candida tangunt
Pectora, non Clario lingua secunda Deo.
Lactea mollivit veteres mea vena poëtas;
Et rerum docuit pondera certa novos.
Cum te laudarem tunc sum mentitus: ob unum hoc
Exilii fuerat debita poena mihi.

DANIELIS HEINSII ELEGIA

In natalem P. Ovidii Nasonis diem, ab eo proximum qui natalis Minervae.

ANte duos, fulvi vectorem velleris, ortus,
Sol adiit: medio nata Minerva fuit.
Altera lux oritur festis de quinque Minervae,
Et Divae auspicium bella tolentis habet.
Quae, licet uberius Pelignis favit aquosis,
Romanas tamen est inter habenda, dies.
Illa dies terris Nasonem contulit: illa
Sidus inoccidum perpetuumque dedit.
Protinus excepit nascentem Aeneïa mater,
Et pueri cunas ducere jussus Amor.
Nec lucis memor ipsa suae, Tritonia virgo
Adfuit, & Phoebus, Pïëridesque Deae.
E quibus una soror jam motam sustulit urnam:
Altera sic monitis illius orsa loqui,
Vive puer, dixit: septemque assurgite montes.
Infelix Helicon, gloria prima, jaces.
Ingenio vincat Tyberinus, vincit ut armis.
Non alium Grajis fata dedere parem.
Transtulit Aeneas huc Vestae numen, & ignes:
Transtulit ille ignes huc, Cytherea, tuos.
Alme puer, puerique parens, assurgite nato,
Addat & ad festos hunc quoque Roma diem.

Ille

Ille verecundis dictabit verba puellis,
Quae scribat domino quaeque relicta suo:
Aut gemet in foribus non exauditus amator:
Aut dominae lentam sollicitabit opem.
Et modo praecipiet, tenerum modo tollet amorem,
Et medici partes conciliator aget.
Nunc species formasque alias inducet, & annum
Lapsaque sub terras ortaque signa canet.
Et nusquam deerit facundae copia linguae,
Grataque simplicitas, mobilitasque viri:
Nec dulcis quanquam in minimis sapientia rebus,
Quae vim non rigide praecipientis habet:
Et quicquid longis vix suadet Graecia chartis.
Non alio Delphis Delius ore canit.
Quod superest, Fortuna fave, sed fata minantur,
Et pluviam coeli discolor arcus agit.
Eloquar an sileam? lacrimae sua verba morantur:
(Verbaque cum lacrimis mixta fuisse ferunt.)
Nec magis aut Cremerae, Ticini aut caesa juventus,
Aut clades superis ulla pudenda fuit:
Nec magis infaustum Romae fuit Allia nomen.
(Inter Caesareas atra sit illa dies!)
Finibus in Scythicis, ultraque binominis Istri,
Ille tuus quondam, perfide, doctor erit.
Non Venus hoc natos de se sperare jubebat,
Ardorum genitrix, Aeneadumque parens.
Tristibus hic elegis patriam plorabit ademtam,
Nec Ponti gelidam dissimulabit humum.
Qualia deserta Philomela sub arbore, natis
Orba repente suis, aut viduata, gemit.
Qualia Maeandri toties redeuntis in undis,
Aut canit, aut fertur, jam moriturus, olor.
Hic fati immemorem distringet carmen in Ibin.
Archilochi diris dignior ille fuit.
Dixerat: ingemuit. vocem tenuere sorores.
Flet Venus admonitu, flet male gratus Amor.
Indoluit Phoebus: sublectaque verba sorori
Rettulit, ante oculos visus adesse, mihi.
Dicta dies aderat, primasque Aurora tenebras
Purpureis nondum tota premebat equis.
Ipse Deum vidi. seu tactae mentis imago,
Seu somnus fuerit: nec puto somnus erat.
Laeva Dei myrtum, dilectaque serta gerebat:
Compositum fidibus dextra tenebat ebur.
Littoreaque premens leviter mea tempora myrto,
Sacra dies haec est, & celebranda tibi,

Sacra dies, inquit: quae primum lucis in auras
Nasonem populis, & tibi Roma, tulit.
Hanc ego, seu Lyciam, maternaque littora calco,
Seu Boreae sedes tesquaque, laetus ago.
Nec pudet, & referam, quanquam pudet (omnia vatem
Scire decet; coelum vatibus omne patet:)
Nos quoque laesit Amor, volucrisque potentia Divi,
Et satis in coelo fabula nota sumus.
Nec loquar aut Chiones pulchraeque Coronidis ignem,
Aut veterem Daphnes, aut, Hyacinthe, tuum.
Et quemcunque suo deducit carmine noster,
Cum facies versas nobile cantat opus:
Pelignis memini vixisse salubribus olim.
Caussa fuit facies grataque forma Deae.
Nympha fuit, vultu (si quicquam credis amanti,)
Digna Deo natis coelicolisque coli:
Clara, genus Solymi, Solymo cognominis: à quo
Sulmonem patriam scis habuisse suum.
Ulteriora sequor. studiis non illa Minervae
Dedita, nec sylvis arboribusque, fuit.
Non illi juvenes, non illi stamina curae:
Non radio docte, non bene pingit acu.
Carmen amat tantum, nostrasque amplectitur artes:
Carmen amat tantum, nostraque sacra colit.
Negligit & formam. facies sine cultibus ullis.
Et magis hoc ipso, cultibus orba, placet.
Hoc quoque jam (quis enim propria non tangitur arte?)
Materies nostri magna furoris erat.
Saepe canit vultuque ipsum commendat Homerum,
Quique suas Ascrae gramine pavit oves!
Saepe lyrae dulcem digitis accommodat artem,
Alcaeique animos, Stesichorique modos.
Nondum haec Ausoniae celebrabant numina Nymphae:
Vix Musas Latii tum coluere viri.
Cura viri lituus, clypeusque, & cassis, & hasta.
Pars propriam, positus rure, colebat humum.
Matre sub immiti ducebant pensa puellae:
Aut plus aut solitum quaeque trahebat opus.
Incalui fateor: nec spes affulsit amanti.
Haec quoque quo minor est, hoc magis urget amor.
Deserui coelum, Pelignaque saucius arva
Ingredior; forma dissimulante Deum.
Et modo cantantem sequor, & modo plectra moventem.
Nunc plectrum moveo, nunc prior ipse cano.
Et placui, sensi: nisi si placuisse putavi.
Scis quam de facili cornua sumat amans.

Nil tamen obtinui, vixque oscula frigida carpsi.
Haec quoque luctando, nec, nisi victa, dedit.
Atque aliquid volui. sed enim, probitasque pudorque
Ingenuus tenuit, simplicitasque Deae.
Festa dies aderat, Phrygiis qua vectus ab oris
Constituit Solymus moenia prima suis.
Conveniunt matres ex ordine virque paterque
Quilibet, & quaevis festa celebrat anus.
Nec pudor hic positis in vino ludere mensis,
Nec pudor instabiles nocte referre pedes.
Nympha petit latebras, praetentaque fontibus antra.
Forte illi in manibus docta Corinna fuit:
Aut aliquid Sapphûs. nec enim suus ardor amanti
Singula noscendi tempora longa dabat.
Collis humo surgit, quem cingunt undique rivi:
Sylva tegit collem, frigore grata suo.
Hortus inest sylvae latissimus. altera pendet,
Altera pars plana est, utraque juncta sibi.
Omnis ab arbitrio locus est seclusus: ab omni
(Halantes Zephyros excipe) ventus abest.
Sol quoque abest omnis: nisi cum jam cedit, & auro
Illudit foliis arboribusque suo.
Fons strepit in medio, lapsusque è culmine summo,
Per flores trepidat, quos suus humor alit.
Densa salix fontem, fontem viridissima myrtus,
Rosque maris cingit: nec mea laurus abest.
Nympha petit fontem: siccaque in margine vestem
Ponit. humi vestem: caetera tingit aquis.
Membra nivem vincunt, quae nondum Sole tepescit,
Impuri nondum quam tetigere pedes.
Quaeque superfuso commendant omnia rore,
Commendant speciem sponte nitentis, aquae.
Subsequor ignaram: vulgoque remotus ab omni,
Solvor in amplexus, Nympha Latina, tuos.
Sumque Deum fassus. falso negat. ultima restant:
Nec nisi cessisset viribus illa meis.
Victa pudore gemit, patriamque relinquit & urbes,
Errat & in solis incomitata locis.
Luna latet novies, totiesque recolligit ignem:
Et Solyme pretium virginitatis habet.
Mota meis favit precibus Lucina puellae.
Sponte, suo blandum tempore solvit onus.
Negligit infantem, gelidaque sub arbore ponit:
Et potuit quemvis ille movere Deum.
Venit ovis, jussuque meo lac praebuit illi:
Multaque mel flenti suppeditavit apis.

Indolui laesus: puerumque, altricis egentem,
Lactanti, patrio tactus amore, dedi.
Forte illic Phrygiae matrona è sanguine gentis
Enixa est: una quae fuit orba die.
Strix puerum rapuit: nutrixque doloribus aegra
Suppofuit foetum, matre juvante, meum.
Deserui Nympham. visa est indigna parentis
Nomine: visa meo non satis apta thoro.
Calliope sacra genitum circumtulit unda,
Et quae de tenero nomen Amore gerit.
Nec semel ad cunas cecinit Cythereia mater,
Et puero somnos conciliavit Amor.
Vix septem addiderat bis denis mensibus annos,
Cum patrio coepit dulcius ore loqui.
Sponte sua versus tenero decurrit ab ore,
Ad numeros veniunt verba ligata suos.
Et calet, & quovis primaevus tangitur igne.
Uno hoc dissimilis, caetera matris habet.
Plus patriae tamen artis habet. vigor ille paternus,
Laetaque vis fandi, non habitura parem.
Multaque quae vulgo non pervidêre poëtae.
Non nisi coelestes impetus ille capit.
Desine jam faciles mirari in carmine motus,
Et dulce eloquium, plenaque verba Deo,
Ingeniumque viri, quo nil foecundius usquam est,
Pars coeli, & nostri sanguinis ille fuit.
Sola Venus nocuit, nec amici Caesaris ira.
Debuerat vati mitior esse suo.
Debuit & nobis. (nisi si diversa movemus:
Et puto jam coepi non bona verba loqui.)
Scilicet, hoc merui, cum de coelestibus unus
Imperio lauros auspiciumque dedi.
Scilicet, hoc merui, cum tela emissa per auras
Actia, victrices constituere rates.
Cum quibus edomitum Rectori cessimus orbem,
Et rerum moles Caesariana fuit.
Quod potui feci, nihil ut mortale teneret,
Et propriam lucem conspicuamque dedi.
Altera lux Divam genuit, lux altera vatem.
Artifici meruit proximus esse Deae.
Illa dedit puppim, Scythicas qua finderet undas,
Auxilium miserae praestitit illa viae.
Haec tibi, quam pictis fas est adjungere Fastis,
Haec tibi, quae sacros inter habenda, dies.
Dixerat. obstupui: coelumque albescere sensi.
Luxque simul nata est, & celebrata mibi.

NICOLAI HEINSII

Ante Notas in Metamorphoses Ovidii Dedicatio.

VIRO VARIIS PRO FOEDERATO BELGIO OBITIS LEGATIONIBUS PERILLUSTRI, CONRADO BEUNINGIO,

Reipublicae Amstelaedamensis Senatori.

Non Agamemnonium Strophio sic natus Oresten,
Thesea suspexit Pirithousque suum,
Ut tua me, Conrade, fides sibi jungit, & ille
Rebus in adversis saepe probatus amor.
Non, mihi si Lethaea premant oblivia sensus,
Excidat haec pietas pectore lapsa meo.
Tunc quoque fatalem cum Parca minabitur horam,
Restabit memori nomen in ore tuum.
Ipse cinis te, care, meus, Conrade, loquetur:
Gestiet officiis ipsa favilla piis.
Exul arenosos Libyae si mittar in aestus,
Te duce desertum non videatur iter.
Mittar inaccessos Nili latitantis ad ortus,
Taedia longinquae sint mihi nulla viae.
Aut ubi Taprobane, modo milite capta Batavo,
Evocat alipedes aequore Solis equos.
Dulcius ô mihi melle caput, quod gignit Hymettos,
Quod tegit Hyblaei cera Sicana favi:
Sidera, tempus erit, mihi cum super alta feraris,
Gorgonei dorso praepete raptus equi:
Ore sonans cum Fama meo tua gesta loquatur;
Et te conspicuus cive Batavus eat.
Dictabunt numeros hinc turba sororia Phoebi,
Hinc Deus auratam porriget ipse chelyn.
Bella tibi Mavorte canam discussa togato,
Telaque flexanimi fulmine fracta soni.
Lingua Pericleae sic laudibus aemula vocis
Saepe locuta foris, saepe locuta domi est.
Quem te cum rigidis mirata Trionibus Arctos
Quamlibet invita distulit arma manu.
Gallia quin etiam, quamvis facunda, loquenti,
Et cunctante rapax Sequana plausit aqua.
Seu patria attentam tibi Curia commodat aurem,
Indomitaque trahi voce Senatus amat;
Romana talis pro libertate diserti
Armabat validam Tullius oris opem.
Nectare Socratici rorans seu charta Platonis,
Et blando Sophiae numine foeta, tenet.
Ire per annales aevi canentis ab ortu
Seu juvat, historicam dum bibis aure fidem.
Seu vacuam nostro stimularis Apolline mentem;
Maxima laus titulis surgit ubique tuis.
Salve anima, angusti salve ignea corporis hospes;
Vixque minus coelo mens spatiosa suo.
Jam tibi per seros late spargenda nepotes
Perpetuum vivo gloria stravit iter

Quan-

Effugerat, cum Dedicationes & Praefationes digererem, hoc Nic. Heinsii Carmen, notis ejus ad Metamorphoseon libros praemissum: quare, licet non satis apto loco, quia vacua supererat pagella, hic legi volui.

Quando erit, immensa serie lassatus honorum
In patriam meritis ut satiere tuis?
Sepositi mecum te ruris ut angulus abdat?
Ruris, ubi ambitio non habet ulla locum.
Vossius ut lateri non divellendus amico
Mulceat alloquiis pectora fida suis?
Vossius, à prima nascentis origine mundi
Cui senium prisci temporis omne patet.
Cui fingi in patrias feliciter obtigit artes,
Progenies magno non genitore minor.
Illa trahet secum Clarias Aganippide Cirrha,
Et comites ducet laeti per arva Deas.
Plurimus inceptis auspex ridebit Apollo,
Et studia afflabit numine nostra suo.
Huic quoque rus est cura Deo: Deus ipse Pheraeos
Pavit in Haemoniis vallibus ante greges.
Tesqua simul nobis habitabunt hospita vates,
Graecia cum Latia quos vetus urbe tulit.
Molliter exactae pars optima saepe diei
Naso tibi fallet tempora, Naso mihi.
Naso meus (quid enim cantante sonorius illo?)
Crebra voluptatis caussa terendus erit.
Maximus eloquii constricti legibus auctor,
Seria sive pares pectine, sive jocos.
Qui Phoebo Musisque suos Venerique lepores,
Et Charisin cunctas abstulit unus opes.
Ipse liquor, vatum quo pectora dia rigantur,
Parcius hac vena pauperiusque fluit.
Tot licet ingeniis foecunda superbiat aetas;
Si qua fides, nulla plus sibi laude placet.
Illum ego, detersa rugosae sorde senectae,
Infamam & populos & sua saecla fero.
Ecce, voluminibus ter quinque sonantia formas
Carmina mutatas, quod tibi se dat opus,
Ut faciem cepere novam squalore fugato,
Pars argumenti carmina facta sui!
Hoc pater in virides revocatus Iäsonis annos,
Amphitryoniades hoc Iolaus erat.
Anguibus, exuvias sic cum posuere seniles,
Sic maribus cervis fera juventa redit.
Nunc tibi se tradunt operis praeludia justi,
Pertexenda mihi quae tua villa dabit.
Cum vacuus curis animus liberque suusque
Te sibi praesentem cernet adesse Deum.
Conspectus mihi quippe tuus Phoebumque faventem
Cum latice Aonio Pegasidasque feret.
Haec aliud pereant ut agentibus otia nobis,
Publica vix tanti debuit esse salus.
Patria, da veniam. quod non licet esse beatis,
Dum premit assiduos nos tua cura, queror.
Haec in procinctu meditabar carmina moesto,
Carior ô vita luminibusque mihi.
Rursus Hyperboreae sidus glaciale sub Ursae
In Getica sedem figere missus humo.
Me licet insanis Aquilonibus horridus aether,
Me nive, me cruda grandine pulset hyems:
Inconcussa feret nimbos brumale rigentes
Mens desiderii plena calore tui.

F I N I S.

A D D E N D A

A D

EPISTOLAS HEROIDUM.

Epist. I. 2. **N**il *mihi rescribas attamen* :] Gronovius pater legendum credebat *ut tamen* ; & N. Heinsius in eodem loco, uti vides, distinctionem ponit, librumque dat testem. Utrumvis mihi duriusculum est. Membranae Langobardicae, quibus Remedium Amoris cum septem Epistolis habetur, *Nil mihi rescribas, sed tamen ipse veni*. Hinc nata est mihi conjectura; *Nil mihi rescribas: sic tamen ipse veni*. Adventum tuum unice exopto: nam, lentus licet mihi jamdudum visus fueris, & inexcusatius alioquin adveneris, sic tamen offeres te mihi gratissimum, cui nempe adventus ipse alia sit omnia satis excusaturus. Auctor Elector. Eton.

16. *Timoris*,] *Doloris* habet idem ille liber Langobardicus, nongentorum fere, ut videtur, annorum. Versus ante hunc quintus, qui in caussa potuit esse librariis, ut *timoris* scriberent, ostendit & vitium istius lectionis. Idem.

17. *Nuptae*] Hoc praefert Broukhusius ad Tibull. III. I. 21. Burm.

33. *Hic est Sigeia tellus*] *Hac est Sigeia porta* membranae Langobardicae. *Haec est Sigeia tellus* Membranae alterae, annis abhinc, ut videtur, fere quadringentis e libro jam tum pervetusto descriptae, quippe cujus erosas versuum clausulas lacunis suis aliquoties exprimant: quas deinceps nostrarum veterum nomine ad partes vocabimus. Aliquid boni, credo, latitat. Tria designantur locorum omnium in hac re praecipua: Camporum Simoisii Scamandriique planities Τρωικὸν dicta, ubi pugnae pleraeque; deinde urbs ipsa Priami; tertium, munita Graecorum cum navibus castra, Rhaeteum inter & Sigeum posita, τὸ ναύσταθμον, καὶ ὁ Ἀχαιῶν λιμὴν, καὶ τὸ Ἀχαϊκὸν στρατόπεδον, ut Strabo lib. 13. Ista enim notat *Sigeum littus*. Noster Metam. l. 13. *Sigeia torvo Littora respexit, classemque in littore vultu* & 12. *Prohibent aditu, littusque tuentur Troes*: mox *Sigea rubebant littora*. In hac igitur τοπογραφίᾳ istuc *Sigeia tellus* (libris praesertim variantibus) non placet; ubi nempe *littus* paucorum stadiorum sine ulla συνεκδοχῇ per se fuit significandum. Lego igitur, *haec est Sigeias ora*, credoque locum (ut multi) apud librarios, propter Graecam vocis formam corruptum fuisse. Κατὰ δὲ τὴν Σιγειάδα ἄκραν. Strabo ubi prius. Auct. Elect. Eton. Offendit virum doctum *Sigeia tellus*, quia non credit littus illud tam parvi spatii nomen telluris mereri. Sed si nostri Poëtae loquendi usum consideremus, patebit facile illum *telluris* nomen dedisse saepe aliis locis, non latiotibus; sic *Circeiam tellurem* dixit lib. XV. Metam. 718. Promontorium Circaeum, sive Circeios urbem, & *Circaeae litora terrae* Virgil. VII. Aeneid. 10. Noster iterum lib. XI. Met. 269. *Trachiniam tellurem*, pro Trachine urbe dixit, nam vs. 627. *Herculeam Trachina* vocat. & plura liceret advocare loca, ubi noster *tellurem* vocat urbes, insulas exiguas & similia loca: *ora* autem idem notat quod tellus mari adjacens. Nihili ergo sunt tales correctiones, quae numquam Poëtae in mentem venere. Burm.

Epist. I. 40. *Ille dolo*] Quis ferat illud *dolo*, cum eadem sit proximo pentametro clausula? & liber sane Lang. habet, *prodit ille dolon*. Videmus igitur sat clare, unde venerit in versum ista vocula: Ne scilicet non intelligeretur τὸ *ille*, superposuerunt *Dolon*. Ille autem τῷ *dolo* statim mutatus est. Restat igitur despiciendum, quam vocem credamus, hinc exturbatam, debere tandem a nobis revocari. Et credo quidem sic legendum, *utque sit hic somno proditus, ille vigil*. Jam elegantiam cernis ἀντιθέτων Rhesum autem somnus, idem ille insidiosus Deus, qui & Palinurum, prodidit: at Dolona prodiderunt, id est, ad discrimen necemque projecerunt, vigiliae suae ac speculandi per noctem audax professio. Confirmat etiam unice hanc emendationem Ovid. ipse Artis 2. *Campus, quem caede Dolonis Sparsimus, Haemonios dum vigil optat equos*. Auctor Elect. Eton. Sed durum illud *Vigil*: debuisset enim *somno* opponere nomen ablativi casus, quo *Vigil* ille proditus esset. Forte scripserit, *ille sono*. quia Dolon ipsis obvius voce sua, qua patebat esse Trojanum, fit proditus. Sed forte altius ulcus subest, nam *dolo* aeque mihi despliceat, ac viro docto. Burm.

48. *Et muros quod fuit ante*,] Feci *muros qui* ex iisdem membranis Lang. quod & Heinsius in nonnullis invenit. Nec dubitare potui de restitutione. Si quis autem similium locutionum exempla desideraverit, adeundi Voss. de Construct. c. 55. & Perizonius in Sanctii Minerva lib. 4. cap. de Hellenismo, seu Antiptosi. Auctor Elect. Eton. Vid. ad Remed. 10. & 84. Burm.

110 *Portus & aura tuis*] Ciofan. in quibusdam libris legit *ara*: quod miror tamen cuiquam prae vulgatâ lectione placuisse. Video locum ex Cicerone, *Hic portus, haec arx, haec ara*

ara est sociorum. Sed longe alia res est cum demonstrativo, quam cum conjunctione. Hic res ejusdem generis esse debent; ut nautis sunt optatissima, stare volentibus *portus*, *aura* vero navigare. AUCTOR ELECT. ETON.

Epist. I. 113 *Respice Laerten*] Crediderim potius fuisse: *Respice Laerten, uti tu sua lumina condas, Extremum fati sustinet ille diem.* Ille, quamvis vitae satur, & cupidus harum rerum molestiis defungi, luctatur cum senectute, ac differt moraturque fatalem horam, non aequo eam animo laturus, ni tu ei supremum id officium facias. Ut illa Neroni: *Hanc excepero, mori volo.* Gronovius pater. Addo rem aut nihili aut minimam: mutatione apicum cursuque versus faciliori sic constitutam sui lectionem, *ut enim sua lumina condas, Extremum fati sustinet ille diem.* Caeterum membranae nostrae *claudas* pro *condas.* IDEM. Gronovii correctio, quam exhibet in libro de Centes. Usur. p. 647. pudenda est tanto viro, qui ignorare non potuit in *uti* ultimam produci, nisi sit librariorum culpa, qui *uti* pro *ut* excuderunt. Prior enim editio non est ad manum; & Clerico talia sunt commissa relinquenda. Vid. Severi Aetn. 350. BURM.

II. 35. Quod dixerim *jactari terris* non recte dici, nunc meliora doctus admittere possum: nam & Virgilius initio Aeneidos dixit:

Multum ille & terris jactatus & alto.

Ut ad Tristia notavi. non ideo tamen muto de Ovidii locis sententiam, quia quasi ex formula *Ventis & undis* jactari & agitari dixit. Claudian. VI. Conf. Honor. 140.

Ludibrium pelagi vento jactatur & unda.

& hinc saepe etiam *ventus* & *unda* librarii invitis scriptoribus obtruserunt: ut II. Amor. IX. 32. IDEM.

30. Et *nominibus* legendum firmat perpetua fere Ciceronis consuetudo, qui *genus* & *nomina* centies conjungit. II. Verr. 21. *generi, nomini, familiae Marcellorum tribuebant.* cap. 49 *non alienus a matris ejus genere & nomine.* IV. Verr. cap. 36. *debitum generi & nomini.* cap. 37. *qua* (cognatione) *vos delectamini generis & nominis.* in Pison. 38. *ad sempiternum dedecus generis & nominis.* pro Ligario 7. *neque licuit aliter vestro generi, nomini, familiae* &c. X Philip. 6. *fato quodam paterni materni que generis & nominis.* noster etiam I. Amor. III. 7. *nomina* & *sanguinem* conjungit. IDEM.

90. Quod scripserimus post negativam *nec* semper scribendum esse *ve* non *quo*, contra potius docuimus ad III. Metam. 492. IDEM

IV. 38. Nunc censeo nihil mutandum: nam *per feras ire*, est ubicumque earum magna copia, insequi & venando persequi: & certe majorem impetum & ardorem notat. Sic Epist. XVII. 246. *Ibit per gladios (hei mihi) noster amor.* & XII. Met. 342 *ire per feros enses.* Fast. II 208 *Tyrrhenum valido Marte per agmen eat.* Ita Codices quidam lib. I. Metam. 138. *Itum est per viscera terrae.* Horat. III. od. 20.

Cum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum.

Propert. III. Eleg. VII 25.

Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes.

Valer. Flac. I. 438.

Tu medios gladio bonus ire per hostes.

vide & Barth. ad Stat. V. Theb. 151. & ut dies diem docet; ita nec alienus sum a *mittor*, quasi divino quodam impulsu ab Amore Deo, cui resisti non posset, mitteretur in artes ignotas: ita Quinctil. Declam. CCCXXXIII. *Deus, Deus ille adegit, ille jussit, ille in has preces misit.* & locutio illa obvia, *mittere in rem*, ut Declam. CCLX. *se in latrocinia praedasque mittere.* & Declam. IV. 12. *Equem mittimus in experimentum.* & cap. 14. in *arcana naturae sacrum misit ingenium.* IDEM.

IV. 109. Post *adolescentem.* & *tempore* hic mallem exponere diu, longo jam tempore: vid. II. Trist. 546. IDEM

V. 3 *Pegasis*] Pro Phrygia dixit a Scamandro Fluvio, quem Πήγασον κεκλῆσθαι a veteribus appellatum fuisse, etiam Zezes in Lycophronem annotavit. Utitur autem & Calaber eodem nomine libro tertio, de Phrygia nympha quadam Atymnii matre loquens, qui circa corpus occisi Achillis interfectus traditur, his versibus,

Τῷ δ' ἐπὶ δῖον ἔπεφνεν Ἀτύμνιον, ὅν ποτε νύμφη
Πηγασὶς εὐκομος ἀγανῷ τέκεν Ἠμαθίωνι
Γρηνίκου ποταμοῖο παρὰ ῥόον &c.

MICYLLUS.

VI. 125. Firmandae nostrae correctioni facit, quod *ferenda dare alicui* sit usitata Nasoni, & aliis locutio, etiam in aliis rebus. ita Liv. XLII. 46. *Literas legatis ferendas dedit.* & noster XIV. Metam. 707.

Saepe ferenda dedit blandis sua verba tabellis.

& Ep XII. 22.

Molliaque ad Dominam verba ferenda dedi.

Epist. XIX. 198.

Collaque pulvino nostra ferenda dedi.

jam vero *infantes ferre*, etiam obvium. ut III. Fast. 218.

Inque sinu natos, pignera cara, ferunt.

BURM.

VII. 4. Post *perdere.* Sic apud Martialem lib. IX. Epig. 68. pro vulgato

Quod petis a nostro supplex dominoque deoque.

In uno Vossiano codice repperi, *quod petis averso*, in altero *adverso*, quod verum puto. IDEM.

33 Post *amori.* Vir eruditus, in Actis Erudit. Lips. A. 1716. p. 452. legit. *Fac rogo, quem coepi.* sed nos verecundius veteres tractare didicimus. In sequenti versu majori specie pro *imago*. *erigo* reponi jubet, quia istae voces apud Ovidium & alios confundi solent. Vid. ad Metam. I. 79. & alibi. verum haec commutatio Glossatoribus debetur, qui *imaginem*,

qua

qua ex more Romano nobilitas majorum exprimitur, exponebant per *originem*. quare non opus reconditioris significationis vocem mutare in popularem & vulgatam. & semel dicendum puto, parum laudis redire ad hos criticos, qui cum voces quasdam saepe & semper commutari solitas, in locis ubi nihil variant Codices, offendunt, sola novandi prurigine receptas lectiones mutare student. ut mox vs. 85. pro *movere*, *monuere*, minime necessarium aut opportunum. Audacius vero est facinus vs. 71 pro *concedite*, reponere, *tunc perdite*, quod non puto Aeneae hic convenire: sed hoc modo ex omnibus nos locis difficilibus expedire promptum est: ego vero ab hoc ulcere abstineo manus, quamvis illud *concedite* vix placeat. Sed nec metri necessitate coactum *putes*, pro *putabis* dixisse Ovidium puto: qui tam pusillae venae Poëta non est fingendus, ut in leges bene loquendi peccaret. Sic neque placere poterit, credo, conjectura vs. 113. *occidit ab! Tyrias conjux mactatus ad aras*, cum illae *arae Tyriae* scelus non ita augeant, ac si ad domesticas aras, & in penetralibus fuerit occisus Sichaeus, qualia multa cumulare liceret, ex Poëtis & Historicis, qui cognatorum caedes descripturi, ex sacris & aris domesticis, ad quas peractae dicuntur, horrorem criminis amplificant. nec *internas* ingenio Mezeriaci; sed multo magis in Poëtis versati Naugerii adscribi debuisset: de versu 157. nihil dicam, cum ipse curis secundis retractaverit locum. nisi quod vellem in sequenti disticho vulgatam lectionem quoque retulisset, cum sensus optime constet. Sic supersint diu comites tui, quos reliquos ex Trojana gente, & salvos reportas, & illud bellum, ferum sit ultimum tibi, & modus & finis tuis damnis, neque novo te tuoque bello, in Latium tendens, implicare velis. BURM.

Ep. VII. 119. *Jacta moenia*] Hoc defendi posset ex Virgil. v. 631.

Quid prohibet muros jacere, & dare civibus urbes? IDEM.

121. Apud Raimund. Aquilej. de Bellis Palaestin. cap. 33. *Atrox atque timidum bellum*, lege *tumidum*. Barthius in Glossar. ut edidit Cl. Ludevic. tom. III. Reliq. MS. p. 257. *horrendum* volebat, nimis recedens ab edita lectione. IDEM.

VIII. 50. Post *imbuere*. Vidi postea (nam haec jam antequam Acta Lips. 1717. exirent, typis descripta fuerant) viro docto, emendationem intempestivam *imbuit illa patrem* displicuisse, & merito. Sed an melior sit, quam ejus loco obtrudit p. 458. *invocat illa pater*, judicio sapientium criticorum lubens relinquo: saltem hic iterum coactum metro Nasonem *invocat*, pro *invocavit* dixisse adnotare debuisset. illud tempus enim praecedens *tulisti* flagitat, & sequentia *fuisses*, *lecta est*, *implesti*, *cruentavit*. quae omnia *invocat* illud non admittunt. quare ego hic potius magnis illis nominibus Naugerio, Micyllo, & Heinsio, codicis auctoritate etiam lectionem firmante, adsurgo, quam novare semper cupienti critico. BURM.

Epist. IX. 55. *Maeandros*] In hoc versu mire Codices variarunt. quam nos praetulimus lectionem, *errator*, fecit Heinsius ex uno Cod, qui habebat *Maeandros totiis terris erratur in isdem*. Ista credo lierulae unius aberratio fecit librarios infinitas emendationes excogitare; quarum sc. copia laborabant in tam facili materia. Caeterum ex illis omnibus simplicissima est lectio vulgata: *Maeander*, seu *Maeandros*, *toties qui terris errat in isdem*. AUCTOR ELECT. ETON.

78. Legitur pro *aequaque*, *crissaque*, *crassaque*, *grossaque*, *plenaque*, *tu quoque*, &c. atque *& data*, & in uno libro *famosa* pro *formosa*. Quid si legeremus? *Tu quoque robusto deducis pollice fila, crassaque famosae pensa rependis herae*. IDEM.

86. *Infantem cunis*] Alii libri *candis*, seu, *& candis involuisse manum*: alii *nudâ dilacerasse manu*. malo, *e cunis involuisse manum*. Ciofanum praetereo. IDEM.

106. *Quod tu non esses*] Audendum aliquid; & quid si, *Quo tu cessisti*. AUCTOR ELECT ETON.

120. *En venit*] Legendum videtur *Et*. IDEM.

123. Post *circumduci* respicit enim Hieronicas, qui victores, sublimi vultu &c. per celeberrimas vias deducebantur, cum victi dejectis oculis per aversas vias dilaberentur. vid. Pind. Olym. VIII. 91. Pyth. VIII. 119. Nem. x. 75. & ibi Comment. BURM.

126. *Fortunam vultus fassa tegendo suos*] In maxima librorum variatione plurimi habent, *Fortunam vultu fassa tegendo suam*, vel *tegente*. Gronovius emendat, *fortunae vultum fassa tegendo suum*: Heinsius *Fortunam vultu fassa rigente suam*; atque Gronovii lectionem eo improbat, quod Ovidius ultimam in *tegendo* aut similibus nusquam corripiat. Sed vereor quoque, ut *rigente* accipiamus simpliciter pro *inculto*, *inornato*: aliquid amplius prae se fert huic loco satis alienum, duritiam sc. constantiam, & severitatem. Sic in Epist. Phaedrae vs. 73. *Quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque*, *Pro rigido*, *Phaedra judice fortis erat*. Et mox, *te tuus iste rigor* &c. & Quinctilian. l. II. c 3. de capitis gestu, *& dejecto humilitas*, *& supino arrogantia*, *& in latus inclinato languor*, *& praeduro ac rigente barbaria quaedam mentis ostenditur*. P. Melissi conjecturam amplexor: *Fortunam vultu fassa tacente suam*. Nec praeteriri potuit a summo viro, nisi properante. AUCTOR. ELECT. ETON. Sed praecedentia & sequentia nihil de verbis quae jactaret in hac pompa inferunt. Sed ornatam, sublimi & superbo vultu incessisse: quare ego, cum nihil melius videam, haec non sequor. BURM.

Epist. IX. 135. *Mens fugit admonitu.*] *Admonitus:* Edit. Vicent. *Attonitu*, nostrae veteres membranae; ut & in illo loco Epistolae Hypermnestrae, *cor pavet attonitu temeratas sanguine noctis*, pro *admonitu*. Quare non potui contemnere: Cicero tamen de finibus non longe ab initio, *sed veteris proverbii admonitu virorum memini*, & noster Fastorum 3. v. 612. *Fas tamen admonitu mortis, Elissa, tuae.* utrique fortasse suus potest esse locus. AUCTOR ELECT. ETON.

139. *Cornua flens legit*] *Cornu flens condit rapidis Achelous in undis*, membranae nostrae vett. Et *rapidis* quidem *in undis* alii quoque libri poene omnes habent; nec magni refert, utrum praetuleris. Sed prior pars versus videtur immutata, ne contra historiae fidem, suae quoque, locutus fuerit Poëta. Si sc. alterum etiam deo cornu defregeris, factum erit prodigium. Statius nempe Theb. 7. v. 416 *Acheloos utraque Deformem cornu vagus infamabat Acarnan.* Sed noster non adeo religiosus est, qui & iterum (Epist. Par. v. 265.) eodem modo, *ut ferus Alcides Acheloïa cornua fregit.* IDEM. Cl. Fabricius ad Sext. Empir. Pyrrh. Hypot. 22. haec refert ad scomma, quo maritis adulterarum illudi solet, & qui cornua gerere dicuntur. nulla ut puto, veri specie. BURM.

149. Fecit Heins. *Si quid adhuc habeo facti, tur. Herculis uxor Credar*; cum unus liber haberet, *Ei quid.* Sed veterem lectionem *Et* reddidi; quae proba videtur, atque necessaria. Sequenti versu libri quidam *mors mihi*, sed hocce loco *mors mea* aliquid ἐμφατικώτερον prae se fert. AUCTOR ELECT. ETON.

160. *Ne videar nostris insidiata toris*] Aliquot codices *fatis suis* exhibent, multi *titulis tuis*, plurimi *thalamis tuis*, *nostris thoris*, *thoris tuis*, *tuis thoris*, *totis thoris*; difficilis interpretatio potest locum dedisse variandis lectionibus. Nec *videar nostris insidiata toris*; sic conatus sum interpretari. Ne tibi videar matrimonii nostri pertaesa conjugem meum per insidias extinguere voluisse, atque ita tori nostri per te laesi dimidium speravisse. IDEM.

X. 7. *Vitrea*] Membranae nostrae, *nivea*. IDEM.

10. *Semisupina*] Ex conjectura Heinsii pro *semisopita* seu *semisepulta*. Ibidem: *pressuras* eaedem membranae, cum editione Heroidum Venetâ, quae prodiit anno MCCCCLXXXV. IDEM.

16. *Rupta coma est*] Pro *rapta* scripsi ex Bersmanni margine. Sic noster in Sapphûs Epistola XV. ÿ. 114. *Nec puduit ruptis exululare comis*: ita enim olim lectum, & plerosque codices servare, testatur Gronovius, qui & plura in hanc rem adducit l. 2. Obs. c. 21. Nunc *scissis* legimus: id Ciofanus ex libris suis veteribus dedit; sed & Heinsianam editionem per incuriam administrantium occupavit. Nam Heinsius ipse in notis *raptis* jussit. Exempla tamen, alterum saltem, quibus istud probatum voluit, haud satis ad rem facere videntur. Noster tertio Metam. l. 10. vs. 722. *Pariterque sinus, pariterque capillos Rupit.* Proximo disticho, Vett. nostrae membranae, *per littora*; deinde, *eras* pro *habens*, ut & tres Heinsiani. AUCTOR ELECT. ETON.

Epist. X. 53. *Et tua, quae possum*] Non hujus esse loci videtur τὸ *qua*, quod ex duobus libris pro *quae* allatum fuerat. Sed in proximo tamen versu pro *quae* eadem vox magis placet. IDEM.

86. *Quis scit*] Cui quod addo perexiguum est, minore mutatione legi posse, *Quis scit an & saevam tigrida Dia ferat?* cum & sic facilius intelligatur absorptio τ̃ *Dia*, & yet. libri *fert* & *ferat* agnoscant. IDEM.

87. *Magnes expellere phocas*] Restitui pro *magnas*, quod nescio an invito Heinsio irrepserit. Libri certe vulgati, quos viderim, omnes fere *magnos*; sed & nostrae membranae vett. Gratior omnino sonus est, & materiae accommodatior. Quod ad Grammaticorum regulas attinet, nescio an exemplis aliave probatione fit opus. Res enim est, ni fallor, plerisque in expedito, Pisces seu feros intelligendos. IDEM.

93. *Porrectaque littora vidi.*] Pro *vidi* eaed. membranae *tango*. In quo nunquid fit boni despiciendum. Et proximum me distichon moratur. Cur enim, Ariadna, terrent te tantopere Deorum simulacra? Nam feras omnino sat longum timuisti atque enumeravisti. Utinam legere liceret *desertaque littora*, aut aliquid simile pro *porrectaque*: sic ego distichon illud continuo furcillis hinc ejicerem. ut sensus clarius obhaereremus, resque duas, antea fusius explicatas, nunc breviter distincteque positas. *Si mare, si terras, desertaque littora tango*; *Multa mihi terrae, multa minantur aquae*: *Sive colunt habitantque viri*; *diffidimus illis* &c. Haec corrupisse possunt, qui zeugma, quod in primo versu volo, non viderent. Cic. ad Att. l. 1. Ep. 17. *Sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas.* IDEM.

111. *Qui me tenuistis inertem*] Sic optime Bersmanni margines pro *quid*. quod ut sentiant facilius, ita sequentem versum distinxi & uncis inclusi. IDEM.

120. *Digitis lumina condat*] *Digitus* duo scripti, & ed. Vicent. ac Veneta. porro membranae nostrae *claudat*. IDEM.

126. *Urbis celsus in arce tuae*] Multum variant libri, ideoque, puto, variant, quia multis non intelligebatur, quam restitutam habes lectionem, *turbae celsus in ore*. IDEM.

XII. 17. *Semina jecisset, totidem sumpsisset & hostes*] Editio Heinsiana, *semina jecisset totidem sensisset & hostes*. Heinsius ipse, quum in optimo libro invenisset, *semina sensisset, totidemque & semina & hostes*; sed *sensisset* a manu secundâ, deinde *seminas hostes* altera manu correctum:

dum: in plerisque autem melioris notae *femina sensisset totidem quot feminas hostes*, vel *jecisset*: in quibusdam denique *totidem sensisset & hostes*: Heinsius, inquam, rescribebat, *femina jecisset, totidem jecisset & hostes*. Sed in addendis suis felicius refinxit, *femina sevisset, totidem sevisset & hostes*. Potest etiam *femina sevisset, totidem sensisset & hostes*. Vulgatam lectionem, alioquin probam, in tanta librorum variatione non defendere debemus; quia sic nulla variationis caussa extiterit. Quod in textu legis, *totidemque resumeret*, e veteribus nostris membranis est. Credo autem τὸ *resumeret*, quasi alieno tempore positum, movisse aut offendisse animos hominum imperitorum, unde glossema *resumpsisset*, & correctio *sumpsisset*, & aliud deinde glossema *quot*, *femina* superpositum τῷ *totidemque*, in textum irrupit. AUCTOR. ELECTON. ETON.

Epist. XII. 27. *Hic Ephyren bimarem; Scythia tenus ille nivosa*] Hoc in loco sic variatum est. *Scythiâ tenus ille nivosâ omne tenet. Scythiam tenet ille nivosam, omne tenet: aut Scythiae nivosae.* Item; *Scythia tenus ille nivosa omne latus.* Hinc Heinsius conjiciebat, *Scythiae tenet ille nivosae omne latus*; sed lectionem primam, quam nos exhibuimus, mutatam noluit, licet ita factum est in editione, cui nomen suum praescribi passus est. Et sane videtur supervacaneum quaerere aliam harum variationum caussam, quam *tenus* istud, & *tenet*, quae soni propinquitate librariis ansam errandi dederint. Si cui tamen aliter videatur, cogitabam legi posse, *Scythiam tenet ille nivosam, omne latus*. IDEM.

33. *Et vidi & perii*,] Ita scripti, & editiones ex veteribus. *Video* cum omnibus cur mutarint, & nescio an opus fuerit tamen. Sententia mihi videtur suavior & concinnior absque ista mutatione. quod si verè sentio, non magnopere ad rem facit, quid Homerus aut Theocritus scripserint. IDEM.

84. *Unde meosque Deos.*] Legitur etiam, *Deosque meos?* quod potest melius videri cum *Deos* in fine modo praecesserit. IDEM.

89. *Haec animum & quota pars horum movere puellae.*] Refictum est ab Heinsio uno praeeunte libro: quum plerique *possunt movere*, vel *movisse* haberent, tres *possent*, duo *poterant*. Postrema lectio non minus placet. *Haec animum (& quota pars poterant) movere puellae*. IDEM.

101. *Pervigil ecce draco*] *Serpens ecce vigil* tres scripti; *Insomnis serpens*; *Insopor ecce vigil*, ac *Insopor ecce Draco* singuli. E duobus posterioribus alterutrum mihi verum est: nec audio scribere jubentem *Insuper ecce vigil*. Vox illa sc. *Insopor*, librariis insolita, locum hunc turbatum dedit. IDEM.

103. *Dotis opes ubi erant? ubi erat tua regia conjux?*] *Dotis opes ubi tunc* libri duo: *ubi erat tunc regia conjux* totidem: *ubi tunc & regia u-xus*: atque plerique, *tibi regia conjux*. Hinc nata est Heinsiana lectio, quam in textu habes. Idem tamen (ad Epist. IV. 15c.) conjecit, quod fortasse non minus probes, *Dotis opes ubi nunc: ubi nunc tibi regia conjux?* AUCTOR. ELECT. ETON.

Epist. XII. 110. *Munus in exilio.*] Melius ex Bersmanni margine legi potest *Munus, in exilio quod licet esse, tuli*. i. e. Hoc muneris post tot merita accepi à te, quod in navem tuam recepta sum, factaque est exilii copia. Quod voluit Heinsius, *Et minus exilio quodlibet esse tuli*, & longius abit, & vix dicitur Latine. IDEM.

121. Legitur & *complexos*. & conjecerit aliquis *comprensos*. IDEM.

137. *At subito*] Alii, *Ut subito nostras Hymen*: sed vulgatum praetuli; sic tamen ut mox legam, *Hei mihi* cum libro Puteaneo pro *At*. IDEM.

139. Salmasius ad Tertull. Pall. p.291. Ed. m. legit *effundit*. BURM.

163 *Furentes*] *Feroces* membranae nostrae vett. AUCTOR ELECT. ETON.

165. *Quaeque feros rapui*] Dedit Heinsius *pepuli* pro *repuli* ex tribus aut quatuor libris. nonnulli tamen *domui*; plures cum iisdem membranis *rapui*; quod praestare mihi quidem videtur. Eripuit enim tauris istis ignem suum, credo, ne Jasoni inter jungendum corpus adureretur. Quibus hoc displicere potuit; illa non potuerunt, utpote aperioris faciliorisque sententiae. *Pepuli* tamen optimè opponitur τῷ *effugere* IDEM.

191. *Per avitae numina flammae,*] Admisi cum edit. Vicent. Venet. ac Bersmanni, licet habeant libri plerique *lumina*: & probaturos credo, qui praecedentem versum relegerint. IDEM.

192. *Pignora nostra duos:*] Duo scripti *cara*, & edit. Vicent. ac Bersm. *tuos*. Sed Auson (inquit Heins.) videtur imitatus in parentalibus, *Liquisti natos pignora nostra duos*. Jam tamen clausulam nimium similem habuimus, *lumina nostra madent*. Ideoque istud *cara* haud facile abjeceris IDEM. Ita & l. III. Fast. 218. & aliquoties alibi. Sed *nostra*, quae inter nos amorem firment, praeferrem. BURM.

204. *I nunc, Sisyphias,*] Sisyphi, Ephyres seu Corinthi conditoris, Glaucus filius genuit Bellerophontem; ei successit Lycaethus Creontis pater: sic saltem Apollodorus & Euripidis Scholiastes. Nec dum invenire potui, cur in 191 locis scripserint Creonta Sisyphi filium. AUCTOR ELECT. ETON.

XIII. 69. Post *tacitus*. sic *aeterno* & similia, de quibus ad lib. III. Amor. IT. 11. Apud Martial. VI.5.

Tacitum te dicere credo.

ubi MSS. itidem *tacito*. & lib. VI. 64.

Et tacitus quaeras.

ubi *tacita* MS. forte pro *tacito*. Insr. Ep. XXI. 101. *tacito suspirat pectore*. ubi est plena locutio ut & apud Stat. II. Theb. 481. *tacitoque simul sub pectore regi*. ubi & *tacite* in MS. ita *tacita loquitur* Ci-

Cicer. I. Catil. 7. & Justin. XVIII. 4. Catull. CII. *Si quidquam tacite commissum est fido ab amico.* ubi Achilles Statius notat *tacito* in omnibus esse MS. & capi a quibusdam *tacite*, quod ille improbat. BURM.

Epist. XIII. 137. Post *notavimus* tueri voluit *Troadas invideo* doctissimus Davisius ad Cicer. III. Tusc. 9. & Heinsio & Salmasio temeritatis dicam scribit. Sed poenituisse patet ex altera editione, ubi omnia inducta sunt, quae ad hunc Ovidii locum erant in priore adnotata, recte, ut puto. IDEM.

XIV. 14. *Efficies. non est*] Admonitus tandem reddidi. & praeclarum est sententiae acumen: quod tamen me fugerat post Heinsium, qui legi fecit *es*, cum in libris aliquot *sum* invenisset. AUCTOR ELECT. ETON. Mihi adhuc, *non es cui*, placet. vid. ad Epist. VIII. 23. BURM.

18. *Praepedit*] Habetur & *praecidit*. & in quatuor libris *concutit*. Bersman conjecit *praecipit*. ego *praecutit*. pro *ossa* legitur quoque *orsa*. AUCTOR ELECT. ETON.

22. *Ultima pars lucis*] Restitui. Qui fecit, *ulcima pars noctis, primaque lucis erat*, libros aliquot secutus, nec quod praecedit, nec quod mox sequitur, in animo omnino habuit. IDEM.

23. *Pelasgi*] Pylaeëthonis, qui terrâ genitus, filii: is enim tunc Argis imperium obtinebat. Sic Aescylus in supplicibus; quem noster secutus videtur: nam alii multo aliter. Haec igitur interpretatio fuerit. Argiva terrâ oriundae Argivorum regis domum ducimur. IDEM. Haec debentur Spanhemio a nobis laudato. BURM.

24. *Ille nurus.*] *Aede* Heinsius; & praefert editio Heinsiana. Sed qua ratione Pelasgi regiam, si saltem Aeschylum, Ovidiumque ipsum in historia sequimur, *aedem* vocare possumus, nequaquam invenio. Aliquando igitur mihi placebat, *Et socer armatas accepit ante nurús.* & sic fingebam, illud *ante* exturbare potuisse aliquem, qui, cum non sentiret referri debere ad *armatas*, loci sensum, alioqui simplicem apertumque, non ceperit. Sed diu mecum haec versanti altera se lectio offerre visa est. *Et socer armatas accipit arce nurús.* quam conatus sum hac interpretatione declarare. Aegyptus cum filiis armata manu nos persecutus, Pelasgi & Argivorum civitatis hospitio nequicquam fretas, ad nuptias vi victor adegit. Sed sic ultro se prodidit suosque, dum clam armatas domo regiâ arceque sua, unde tam amaras hostes per omne satellitium procul habere debuerat, pro nuribus demens accepit. Videtur autem mihi Aescylum cum nostro conferenti Pelasgus, quantumvis minas primulum contempserit, bello aut metu saltem belli perpulsus, Aegyptum urbe domoque recepisse, Danaumque cum filiabus, supplices licet, ei tradidisse. AUCTOR ELECT. ETON.

Epist. XIV. 39. *Ut leni*] Alii *atque levi*. E tribus vero adducitur *agitantur*: e duobus *fragiles* pro *graciles*; quibus tertias addo membranas nostras. Sed nescio an hoc displicere debuerit: *gracilis* enim *culmus* pinguiore magis agitatur. AUCTOR ELECT. ETON.

96. *Recidit*] *Decidit* vulgata lectio. variant autem libri; atque adeo ex conjectura sua certissima fecit Heins. ut nunc legimus. IDEM.

108. *Exuit*] Heinsius scribendum existimavit *bovi* (pro *bovis*) quod & in uno libro invenerat. Talem ego hypallagen non ferendam credo. nam sic intelligendum est, quasi legeretur, *Exuit ora insanae bovis pellicis.* Legi potest, *Exuit in anâ pellicis ora bove*; seu potius, *Exuit insanam pellicis ora bovem.* Homer. Od ξ. Ἐκ μὲν με χλαῖνάν τε, χιτῶνά τε, εἵματ' ἔδυσαν. Insolentia Hellenismi dedit locum, ut videtur, lectioni corrumpendae. IDEM.

*XVI. 75. Post *emendare. Caussam vincere* Apulejus Florid. XVIII. etiam dixit. & egregie asseruit Gronovius ad Gell. V. 10. *bella vincere* etiam Justin. dixit. XLI. ubi dubitare non debebat Schefferus. BURM.

241 Post *scripsisse*. Sed quia apud Helenam narrare mutuor juvenum amores, mihi incongruum videtur, nec sub illorum personis, apte posset Helenae formam laudare, dum refert amicarum, quas amaverant illi juvenes, pulchratum dotes & mores, ego malim capere de juvenibus, quos puellas amasse quasdam narrabat. ita Martial. XIV. 187.

Haec primum juvenum lascivos lusit amores.
Nec Glycere, vere Thais amica fuit.

de quo Epigrammate plura diximus ad Remed. 383. IDEM.

307. Unice huc facit locus ille Terentii Andr. IV. III. *Dii boni! summum bonum esse Herae putavi hunc Pamphilum.* Iuvenalis etiam sat. VI. 179. de fecunditate & castitate mulieris, *rari summique voluptas nulla boni.* IDEM.

XVII. 105. Graevii conjectura posset firmari illo Moschi III. Idyl. 57. ἀδαέες φίρειν. Sed contra codices nihil novare melius est. Terent. Eun. I. 2. *quia sum apud te primus* IDEM.

194. Mallem nunc, *in non exhibitis utraque laesa toris.* ut Epist. IV. 114. *in magnis laesi rebus uterque sumus.* IDEM.

XVIII. 216. *In adspectu* esset ipsius Herûs, sed *in adspectum* est, ut ego adspiciam. similis diversitas est lib. IV. Trist. I. 39. IDEM.

XIX. 195. *Deficiente* inde etiam potest probari, quia veteres non solebant exstinguere lucernas, quae sponte deficiebant, oleo consumpto. vid. Scalig ad Cirin. pag. 25. IDEM.

XXI. 12 Hic vulgo deficiunt Codices MS. Cl. Mentelius in Epistola ad Heinsium scripta, se repperisse in uno haec quatuor disticha, inepta sane, docet.

Si

Si tamen, ut perhibes, fugerem perjuria vitae,
Mitti adhuc dubiae parceret ista tibi.
Nec dea, nec precibus potuit, nec vulnere flecti
Utque tibi me lear est mihi sola salus.
Hoc etiam vatem tamen est quandoque rogandae,
Ut juvet in partem ponere ventris onus,
Audiet & quaeret de quo sim conjuge praegnas,
Et nisi sim de te jure negabit opem.
& hic erat finis Epistolae. Burm.

I. AMORUM ELEGIA IV.

29. Pontanus ad Macrob. vii. Sat. 12. *sapias* explicabat, *gustes*, ut opponatur τῷ *bibas*. tu tantum degusta & deliba. Sed sequentia, *tu puerum leviter posce, quod ipse velis*, suadent, ut penitus rejiciendum esse ab amica poculum velit Naso. Burm.

v. 2. Qui nuper edidit Tibullum, Vulpius lib. i. El. i. 40. explicat ibi *levare membra tero*, in accubitorio lecto corpus fessum cibo nutrire, cuticulam curare: vide quam bene de Triumviris Amorum meruerit novus hic commentator. Sed an media hora cibum capere consueverat Ovidius, aut adeo ullus apud Romanos? Aft si jam pranderent nonnulli, an hoc cuticulam curare potest dici? cum largior cibus in coena soleret sumi; meridiatutus ergo Ovidius *quiete*, non *cibo* volebat levare membra. ut Remed. 206. *Toro* vero *levare* dictum, ut *gramine levare* vi. Fast. 328. Idem.

viii. 104. Male Francius *impla venena* mutare instituit, ita enim dicuntur, quia saepe patres, & cognati propter hereditates veneno tolluntur. & ita Catullus carm. xiv. *impia poemata* dicit, quae postea *venena* vocat. & Carm. xxiii.

Non facta impia, non doles veneni.
Idem.

ix. 6. Ne plagii me quis jure accusare possit, quod nunc demum in lucem prodeant, quae jam ante annos fere novem typis descripta jacuerunt, monendus lector est, locum ex Statio lib. i. 130. *sociisque comes discordia regnis*, & Lucani qui accedit, etiam laudari a Cl. Abr. Gronovio ad Justinum lib. xi. 12. qui postquam ego illa scripseram, prodiit. Idem.

I. xiv. 1. *Desiste tuos medicare*] Sic ante editionem N. Heinsii, quos vidimus, libri. ista, *medicare tuos desiste*. Auctor Elect. Eton. Verum hoc est, & ita saepius Heinsius mutavit collocationem verborum, nec credidit saepe opus esse monere: non tamen sine auctoritate scriptorum eum fecisse, infinitis in locis scio. hic certe ordinem, quem dedit verbis, exhibent Neapolit. Barbar. sec. Palatin. Puteanei duo, & Moreti, & hoc semel monuisse sufficiat; nam & ego id aliquando feci, minime necessarium credens his minutis observationibus notas augere. Burm.

I. Amor. xiv 2. Heinsius & nostrae membranae *Pectere*, pro *Fingere*. Verum id quoque nihili videtur, quia omnino bis idem dicendum erat. Auctor. Elect. Eton.

12. Pro *directo* fecit Heinsius, *directo* ex cod. Puteaneo. Sed maluit *derepta*: quia in opt cod Palatino legerat *directa*. Ego vero illinc excudi debere credo *destricta*: praesertim cum versu ab hoc septimo ista vox *derepta* nobis recurrat. Idem.

15. MS. Pincheimeri, dein Arondelianus: *Vallus pectinis*. Neque ausim rejicere: Nam *vallum* quam cum pectine habet convenientiam? Gronov. Observ. l. 3. c. 18. Dispiciamus igitur, num satis ista conveniant: & videor quidem videre, ut vallos e vallo prominentes & quasi enatos, ita dentes e solida pectinis parte ratescere. Sic *vallum pectinis*, pecten erit totus, cum capulo dentes: quippe vallum ipsum, terra est aggesta cum suis sudibus. Probavit tamen, fateor, Gronovius *vallum* genere Masculino aliquando haberi pro tota munitione. Quum igitur utrumvis, seu *vallum* seu *vallus*, hic legi possit, contra tantum virum tantumque ejus subscriptorem *vallum* restituere coactus sum, quia infsuaviorem nobis versum fecerunt, nec libitum nisi singularem attulerunt, Auctor Elect. Eton.

20. *Semisupina*] Sic Heinsius ex auctoritate meliorum codicum, utque metro consuleretur; prima enim, inquit, in *sopita* haud est ut possit corripi. Aliquantum tamen indubitamus respectu versus istius, *Thesea prensuras semisepita manus*. x. Epist. 10. Aut sic enim, aut *semisepulta*, illic libri omnes. Sed illic quoque (*semisupina*) conjecturam Heinsii loco, quem occupaverat, non movimus, hoc maxime persuasi, quod & alibi permutatas hasce voces offendisse se testatus sit, idque ubi nulla dubitationis ansa; codices sc. quosdam *semisopita* habere in istoc versu Amor. iii. *Cum jacet in dextrum semisupina latus*. Alioqui non male huic loco conveniret τὸ *semisopita*. Sic exhibebit & puellam & Bacchen dormientes. Id autem his a furore ac labore usitatum. Horat. l. 3. od. 25. *Non secus in jugis Exsomnis stupet Evias, Hebrum prospiciens, & nive candidam Thracen, ac pede barbaro Lustratam Rhodopen.* Idem.

21. *Thracia*] Sic reddidi. Nam factum erat uno ex libro *Threcia*, verbum, quantum quidem videre contigit, neque Graecum, neque Latinum. Sed *Thracius* apud Virgilium alio que reperitur, sed & nostrum Met. vi. 661. *Thracius ingenti mensas clamore repellat*. & l. xi. 92. *Cui Thracius Orpheus Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo*. & Epist. 1. *Thracia nocturno sangere castra dolo*. Idem. Facile in hanc sententiam concederem. nam quae producuntur ab Heinsio, Erythraeo & Gifanio non probant *Threcine* dixisse veteres. Sed *Thrax* vel *Thracia*, quamvis & hoc Gifanius ex corruptis codicibus pro-

due-

fluere potuisse suspicetur. Burm.

I. Amor. xiv. 40. Post Heinsii notas. At defectionibus istis nullis hic locus; neque sane non intelligi potest vulgata lectio. Aliquot adscribam loca, quibus aquae Magicae mentio fit. Noster Met. vii. 261. *Terque senem flamma, ter aqua, ter sulfure lustrat.* *Interea validum posito medicamen aeno Fervet & exsultat.* His conjungendi versus l. x. *Seu furor est; habeo, quae carmine sanet, & herbis: sive aliquis nocuit; magico lustrabere ritu.* l. xiv. 299. *Spargimur innocuae succis melioribus herbae* &c. Horat. Epod. Od. v. 25. *At expedita Sagana, per totam domum spargens Avernales aquas.* &c. Virg. Aeneid. iv. 512. *Sparserat & latices simulatos fontis Averni.* Auctor Elect. Eton.

II. AMORUM ELEGIA II.

II. ii. 23. *Si faciet,*] malo nunc interpretari, si in visenda amica diu morabitur, ut monueram ad lib. i. Ep. 105. sed exciderat. Ita I. Amor. iii. 22. *Hoc faciant,* Id est me commendent, quod praecesserat. Ep. xi. 31. *Nec cur haec facerem.* Ep. xx. 55. & 57. *Tu facis hoc. Hoc flavi faciunt crines.* & ita passim. Burm.

iv. 2. *Qui primus*] Hoc distichon ita producitur a Rolandino Grammatico. lib. xvii. Chron. 6. quod insertum Tom. vi. Thes. Ital.

Qui primum pueris secuit genitalia membra
Vulnera quae dederat, debuit ipse pati.

Idem.

vi. i. *Eois imitatrix ales*] Bersmannus ait libr. vet. habere *Eois imitatrix missus ab Indis.* Vulg. *Ales mihi missus ab.* & nostr. membr. *tibi missus.* Ciofanus autem ex uno MS. *missus ab oris.* Atque ideo maxime placet, quod doctus aliquis adscripsit margini libri quondam sui: MS *Scal. Ps. Eo. imitatrix ales ab oris.* Auctor. Elect. Eton.

2. *Ite frequenter*] Unice confirmat iteratio, *Ite, piae volucres,* nec vulgatae Latinitatem defendit satis exemplum Prudentii. Sequenti versu lib. unus, *passi plangite pennis.* Idem.

12. Servii errorem *aëriam surturem* dici credentis a Virgilio i. Ecl. 59. castigavit jam Vossius, cum *aëria ulmo* ibi debeat construi, & ad Buchanani Psal. lxxiv. qui etiam *turturis tuae* dixerat, notat vir doctus Ruddimannus, ubi & nos ex Paullino exemplum produximus. Burm.

25. *Nec tu*] Membr. vet. id est, *Neque enim.* Tertio, eaedem *inter se pr.* plerique *inter sera pr.* Sed Vicentina editio cum scr. melioribus, *inter sua.* Quarto, libr. duo *fiant,* alii nonnulli *fient.* Auctor. Elect. Eton.

30. *Poteras*] Revocavi tamen vulgatam, *poterant,* quam corrupisse credo vicinitatem & *eras.* Nam istarum vocularum ac syllabarum fatias me ceperat, quae proxime praecesserunt relegentem: *poteras ---- reddebas ---- movebas?* ---- *eras.* iterumque *plenus eras*; & statim *multos poteras.* Auctor Elect. Eton.

II. Amor. vi. 59. *Magnus*] Ita libri, paucis exceptis. & defendi potest, nescio an & restitui debeat. Idem.

viii. 21. Sic *genus officii dulce* dixit xiii. Ep. 142. & *pretium curae dulce* ii. Pont. iv. 16. sed praecipue utitur hic epitheto illo, quia *Venus opus dulce* intelligit, ut vocat i Amor. iv. 48. & ii Art. 480. Burm.

ix 22. Pius ad Valer. Flacc. i. 632. legit, *sepositus.* Idem.

x. 36 ita *Lais ἀπέθανε βινουμένη* Athen. xiii. cap. 6. Senec. Ep. lxv. *Alius inter coenandum solutus est, alterius continuata mors somno est, aliquem concubitus extinxit.* ut vero hic Poeta optat genus vitae suae convenient mortis, ita ex sua disciplina Parasitus optat disrumpi in convivio apud Athen. vi. 17. Burm.

xi. 5. *Remo ne quis*] Edit. Heinsii. Unde, non video. Dein pro *moveret*, lib. unus *secaret.* proximo autem, *mersa* prima editio pro *pressa.* atque tertio, *fugit nostrumque*, nostrae membranae. Auctor. Elect. Eton. *Remo ne quis* ex Moreti & duobus aliis codicibus repositum. Burm.

7. *Sociosque*] Nuptam quidem patet ex El. xii. lib. ii. non tamen hic loci opportuna matrimonii mentio. Verbum quoque *socius* quamcumque monstrat societatem, sive amantium ad tempus, sive conjugum justam ac stabilem. Atque legi potest, *Ecce fugit nostrumque torum sociosque penates.* Auctor. Elect. Eton.

10. *Et gelidum*] Legitur etiam apud Senecam *Egelidum Boream egelidumque Notum.* Sed ea lectio deberi videtur conjecturae Jul. Scaligero; qui interpretrabatur *Egelidum Borean*, quasi *praegelidum*, *Egelidum* autem *Notum*, quasi *tepentem*: Neque placitura videtur compositio omissa & particula; & totidem litteris (*Et gelidum Borean egelidumque Notum*) Schottus in optimo libro scriptum se reperisse testatur. Dispiciendum restat pro *omnino frigido egelidum*, an *frigoris experte* accipere debeamus. Nam constat sensu utrovis capi. Servat autem propositum longe melius, (ut deterreat sc. puellam) si malis saeviora accumulet mala; quàm si Boreae, elanguente omni sententiae vi, Notum adjungat tepentem: quem quidem quid sit quod *timeat*, aut ipse aut Corinna, non facile cernitur. Notus vero, tepido licet ab axe spiret, per imbres suos navigantibus fieri potest omnium ventorum gelidissimus. Adscribam verba nautae nostratium experientissimi: *Imber nos maximo affecit frigore; quaevis enim aqua dulcis marinâ multo frigidior. Nam mare plagis etiam frigidissimis tepescit, atque plagis calidissimis pluvia frigescit & humanis corporibus nocet.* Idem.

20. *Quove Malea*] Ne quis miretur qui fieri potuit, ut ista lectio exularet ex omnibus fere libris,

bris, admonendum duxi, vulgatam *magna minorque* (seu *minorve*) è margine aut versuum intervallo irrepere potuisse. Ibi scilicet adleverat aliquis *Syrtes* interpretaturus, *magna & minor*. Auctor Elect. Eton.

II. Amor. xi. 25. *Et*] Sic cum multis denuo legendum dedi. Al. *jam*, vel *quoque*, vel *quia*, vel *qui ventos*. Unde conjiciebat Heinsius *qua*. Sed si *qua*, aut *quo*, aut *jam* a manu Ovidii fuisset, non video cur aliquis mutaverit. Cur *&* mutari potuit omnes vident. Distinctionem porro in fine versus praecedentis positam feci minusculam, quae antea fuerat absolutae sententiae nota. Idem.

39. Al. *declinet*. proximò *ventus portet* unus. alter *venti spirent*. Sed mutatione nihil opus est; quo ventus enim os vertat, eodem spirat. Idem.

III. AMORUM.

III. vi. 1. *Aquam*] Sic lego pro *aquas* ex membranis nostris vett. respectu versus primi. sed & nonnihil movit octavus. Auctor Elect. Eton.

3. *Nec quae sine remigis ictu*] Mallem, *nec*, *qua sine remigis ictu*, *Concava trajecto cymba rudente*, *vehar*. Idem

25. *In Melie*] Legitur etiam *Melia* & *Media*; & in membranis nostris *Bithenide*. Bithynis Melie nympha, mater ex Neptuno Amyci Bebrycum regis. sed haec longe ab Inachio. Res est ignota. Si locus est corruptus (ut in obscuris fit) conjecerit aliquis legendum, *Melia Boeotide*, seu *Melia Ismenide*. Melia sc. fons, est prope Thebas Boeotias, ac Diva eodem nomine, soror Ismeni, ut scholiastae *Pindari*. Ista lectio secunde confirmari potest, habebit saltem Inachus, quod amet in sua Graecia. sed tamen ut verum fatear, non necesse est, ut *Melien Bithynida* intelligamus *gente Bithynam*; nam & Apollonii scholiastes, utrum sit proprium ambigit, & Apollodorus, absque mentione Melies, Amycum Bithynidis filium scribit. Itaque *Melien* interpretari licet, quasi nomen generi Nympharum (de quo Hesiodus & in eum scholia) commune ἀπὸ τῆς μελίας, ut Dryada & Hamadryada. Idem.

28. *Neaera tuos.*] *Naia*. Bersm. ex Parrh. *Nerea*, lib. scriptus, cujus proxime feci mentionem, cum editione Plantini: Historia est ignota, & mendum subesse potest. Idem

31. *Xantho*] *Xutho* conjicit Heins. quia procul hinc Xanthus; cujus amor etiam modo memoratus sit. Xutho sc. Hellenis filio, qui Phthiae inter Peneum & Asopum amnes sitae rex fuit, Creüsa Erechtei filia nupsit. Strabo & Pausan. cum Euripide, qui tamen Aeoli filium ait At Pindarus ait Naïada Creüsam Terrae filiam a Peneo amatam. sed nihil moror. Poëtae cum historicis suis in talibus ubique fere inter se pugnant. Auctor Elect. Eton.

III. Amor. vi. 31. *Creusam*.] Leg. al. *Neaeram*. Sed Diodorus quoque facit *Creüsam* nympham e Peneo Hypsea & Stilbeo pepentisse. Idem.

33. *Martia Thebe*]. Asopi filiarum Corcyrae, Aeginae, & Thebes meminit in Corinthiacis Pausanias; & in Eliacis Nemean addit ac Harpinnan: utrobique agitur de Asopo Phliasio. Sed Boeoti, ut ait, Theben Asopo suo vindicabant. cujus & Petoen in Boeoticis, & Antiopen, (quam Homerus quoque) in Corinth. filias habitas docet. Tum Pindarus in Olymp. matrem Thebes suae, quam in Isthm. cum Aegina perhibet Asopidum natu minimas, Metopen Arcadicam agnoscit; ejusque scholiastes filias istius ex Asopo fere, ut Pausanias, enumerat. Mirifice tamen hac in re variatum fateor. Namque Apollodorus Ismenum & Pelagonta (qui Diodorus Pelasgus) pueros, muliebre vero secus viginti, Asopo & Metope genitos scribit. Diodorus de illis consentit, has autem duodecim modo recenset; nisi quod paullo longius progressus, mentionem infert & decimae tertiae, cujus antea oblitus videtur. Consentit & de parentibus: nam quod *Methonem* nunc in illis libris legamus, *Metopen* omnino rescribendum e Pindaro, scholiisque, & Apollodoro; quicquid aliter propeter censuerit vir doctus suis ad ejus Bibliothecam notis. Sed de quinque numero filiabus verissimam celeberrimamque famam fuisse credi potest; quia totidem in Alte, luco Jovis in Olympia sacro, statuas earum cum patre posuerunt Phliasii; quas vidit Pausanias, atque ipsi Ovidio visas non est incredibile. Porro Theben Asopi Boeotii filiam tradunt Eustathius cum minore Homeri scholiaste; Zethi uxorem Apollodorus: nam Pausanias non recte videtur intellexisse locum in Isthm. 8. qui Pindarum cecinisse dixerit eam in Jovis torum receptam fuisse. Non dissimulandum tamen Stephanum de urbibus Promethei natam facere & Isaac. Tzetzen (ad Lycophrona) Jovis, Ogygi autem conjugem; alioque mox teste Aegypti ex Jove matrem. Sed & sic aliquot restabunt scrupuli: atque adeo, si audacter loqui licet, ego sane non possum non suspicari, memoria lapsum hic loci Ovidium pro matris nomine, natae nomen posuisse. Videndum etiam qui Thebe ista tam molesta Martiae appellationem meruerit. Nam Bersmannus aliique scripserunt in versum deinceps nonum, *Evadne Martis fuit filia ex Thebe uxore Asopi*. Unde vero hauserint, postquam diu frustraque mihi quaesitum, oborta est ex ipsa re suspicio, finxisse illos, quod viderent scilicet Ovidium Theben *Martiam* vocavisse, curque vocasset veram rationem non inirent. Et tamen noti sunt satis σπαρτοὶ seu δρακοντογενεῖς Thebani; quos Pentheus apud eundem nostrum compellat, *angui-genae*,

genus, proles Mavortia. Nempe ut Scholiastes in Sophoclis Antigone narrat, Ἐγεγόνει ὁ δράκων ἐξ Ἄρεως καὶ Τιλφώσης ἐριννύος. Proinde Chorus in Æschyli Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις ita Martem suum invocat, προδώσεις Παλαίχθων Ἄρης τὰν τὰν γᾶν; Quem in locum sic Scholiast. ὁ ἐκ παλαιοῦ κληρωσάμενος τήνδε γῆν, τιμᾶται γὰρ παρὰ Θηβαίοις ὁ Ἄρης διὰ καὶ Ἄρειον τεῖχος καὶ Ἀρητίας κρήνη παρ' αὐτοῖς. & mox ἱερὰ ἡ Θήβη τοῦ Ἄρεως. Idem paullo post suam tutelae Thebarum Martiae caussam exponit, Ἁρμονίας γὰρ, inquit, τῆς Ἀφροδίτης καὶ Ἄρεως ἔσχεν ὁ Κάδμος. Huc quoque spectat Θήβα δίσεμνατος Sophocli, Πλάξιππος, φιλάρματος & χρύσαρπις Pindaro dicta; clypeoque signati, quod monstrant Ez. Spanhemius, ac G. Whelerus nostras, nummi Thebanorum, Addo, rem, ut videtur, nihili, membranas nostras habere, *Quid referam Sisyphon durum quem Martia &c.* AUCTOR. ELECT. ETON.

III. Amor. VI. 45. *Volatus*] Aliquot libri *volutans.* male, credo *Per saxa volutus omnis* Virgil. III. Georg. 521. IDEM.

68. *Tepido*] Aliquot libri *teneros*; multi *tepidos.* sed si quis versus praecedentis non oblitus ad aures rem retulerit, sentiet cur *tepido* sit restitutum. IDEM.

97. Sed per illud *unquam* aestivum quoque tempus solum intelligi potest. Hieme enim non adeo sitit viator, neque adeo rarescunt aquae limpidiores, ut e lutulento torrente bibendum sit. Restitui porro veterem lectionem, ne liber unus, te non postulante, omnibus non concederet. IDEM.

IX. 2. *Sparsi lacrymas.*] Edit. N. Heinsii. an aliquo libro auctore, nescio. IDEM. Ex Scriveriano, Regio, Moreto tribus aliis. *sparsis lacrymas per colla capillis* Farnesianus. BURM.

38. *Mors tamen*] Quidam *in sua busta.* quod quidem placere potest. AUCTOR ELECT. ETON.

49. *Fugientes*] E membranis nostris arripui *fugientes*, cum ante legeretur *fugientis* aut *morientis*, in tribus tamen Heinsii *madides fugientes*, in septem *madidos fugientes.* Istuc *madidos* non multum moror, *gravidos* vero, viri docti conjecturam, nihil. *Oculi fugientes* ; ut *labentes* Quinctil. Prooem. l. 6. Inst. *Tuosne ego? O meae spes inanes! labentes oculos tuum fugientem spiritum vidi?* Proxime autem accedit *vinum fugiens* Cic. Off. l. 3. IDEM.

XIII. 1. *Moenia*] Quae sequuntur de Halesio, saltem de Junonis Argivae templo faciunt rem certam Falerios intelligi. Atque *Victa, Camille, tibi* Interpretor ἐμφατικῶς. Falerios enim, ut notum, Camillus sua ipsius benignitate, non exercitu, vicit. IDEM.

24. *Praeverrunt*] Melius ex libris aliquot, quam vulgo, *Praebuerant.* sed ne illud quidem huc facit. Duo codices *praevertunt*; singuli *praebuerunt*, *velarant*, *straverunt.* Placet Heinsii conjectura *praesternunt*, AUCTOR ELECT. ETON.

III. Amor. XV. 2. *Raditur*] Optima Heinsii conjectura pro *traditur.* Porro, bene se habet *haec*; unus licet habeat *hic*, singuli item *his & hoc.* Deinde, legitur etiam *ultima charta meis*; & in uno alteroque *nota & curas* Inde, credo, conati sunt emendare, *creta.* sed nihil opus; cum *meta* eandem vim habeat. IDEM.

4. *Nec me*] Versum παρενθέσεως notis inclusi, ut caetera clarius cernantur cohaerentia. Neque enim credo membranis nostris vet. quae versus duos, qui hic proxime sequuntur, ita trajiciunt, ut pro quinto sextoque fiant nonus ac decimus; sic autem exhibent secundum, *Non ego fortunae munere factus Eques. Fortunae* vero *munere* in aliis quoque legitur. IDEM.

10. *Socios*] Bello sociali, seu Marsico. Tangit Corfinii, quod gentis caput, magnam isto bello gloriam. Illud enim, Italicae nomine, imperii sui domicilium, atque adeo Italiae pro Roma caput socii voluerunt, faciebantque. Apte igitur conjunxit de Sulmone, secunda Pelignorum urbe, *Atque aliquis spectans*, &c. IDEM.

15. *Amathusia*] Addere visum e notis Luc. Holstenii in Stephanum. Gentile Ἀμαθύσιος. Hipponax apud Eustathium ad Iliad. B. pag. 305. Βίνος ἢ Ἀμαθυσίων πυρῶν. Sic nummi duo apud Goltzium. ΑΜΑΘΟΥΣΙΩΝ. IDEM.

LIB. I. ART. AMAT.

I. 41. *Loris solutis*] Locutio haec simplex & obvia, translata ab equis, qui soluti frenis dimittuntur, non placuit Petro Avellano, qui in Locis Auctorum restitutis cap. XIII. dicit Ovidium respexisse ad id temporis, quo veste laxa & soluta uti licebat, amoto omni custode. Quis umquam talia audivit? laxa & stricta veste numquam legi distinctos juvenes ab aliis, sed luxuriosi & lautioris & mollioris hominis index erat laxa vestis, ut adstricta avari, & parce duriterque viventis, ut ad ipsum illum, quem adducit Tibulli locum lib. I. IX. 69. docet Broukhusius. In Persii vero versibus, quos adducit, nihil de laxa illa veste apparet, sed de toga virili agitur, qua sumpta liberius vivendi erat potestas. *Brachium* vero *cohibere* ex Ciceronis pro Caelio cap. 5. nihil commune habet cum laxa vel adstricta veste, hoc enim utraque fieri potest, & nihil aliud vult, nisi non exserere ex veste, sive toga manum; sed intra eam cohibere, ut ex interpretibus melioribus discere potuisset Avellanus. Et haec obvia sunt, Merula inepte de curis capit: sed verus sensus est, dum adhuc liber, & nulli certae puellae addictus potes ire quocumque velis, tunc elige cui dicas, tu sola mihi places. & hinc forte posset etiam legi, *dum liber, & loris passim potes ire solutis.* in

in codice Aprosii erat *frenis solutis*, unde apparet de veste hic nihil somniandum; & si illa lectio proba esset, posset illa illustrare Phoedri locutionem, lib. I. fab. 2. *frenumque solvit pristinum licentia* BURM.

I. Art. Am. 91. *Annisque*] Legitur in utroque versu *animis* etiam, idque in castigationibus, inquit Heinsius. qui tamen, nisi valde properasset, istam lectionem ei, quam restitutam (*annis*,) nunc habes, praetulisse nequaquam poterat. *Annis patris* id est Augusti, qui puer, aut pene puer ad arma accessit. AUCT. ELECT. ETON. Sed quis ita umquam locutus est? conjungi debent *auspicia & anni*, quibus vinceret: nec anni hic tempus pueritiae possunt notare, sed instrumenta victoriae, quae ipsi darent victoriam, ut auspicia dant; quare *auspiciis & animis*, id est, per ejus auspicia, sive fortunam, & virtutem, quam etiam absens tibi dabit, ut Tiberio lib. II. Trist. 174. Imperator dabat *auspicia* id est fata illa & fortunam suam, per quae belli exitus solebant regi, *animos*, id est virtutem, prudentiam, consilia sua, quae duces sub ejus auspiciis militantes comitabantur semper. unde Tacit. XIII. Ann. 76. dicit in summa fortuna *pleraque auspiciis & consiliis geri, quam telis & manu*. licet manu & corpore pugnarent duces, tamen animis summi ducis quasi impellebantur & regebantur. BURM.

II. ART. AMAT.

II. 28. *Da mihi posse mori*:] Heinsius uno libro auctore pro *da* fecit ut legeretur *sit*, addiditque Maximiniani versum, quem credit Ovidium imitatum, *vivere cum nequeam sit mihi posse mori*. Quod mihi quoque fuit verosimile, nec restituissem *da*, nisi postmodo similius visum fuisset, poëtam veuustatem aliquam quaesivisse atque praestitisse in repetitione istius vocuiae; *Da mihi posse mori: Da reditum puero*. AUCTOR ELECT. ETON.

33. *Quod simul*] *Qui simul* nostrae membranae. IDEM.

42. *Sunt mihi*] *Sunt* plerique. & infra, pro *volucres*; *volucrum*, aut *volucris*. ubi etiam pro *disponit*, membranae nostrae Vett. *dum ponit*. IDEM.

863. *Comesque Boötes*] Βοώτης, ὁ Ὠρίων. Hesychius, ut observavit Heinsius: neque aliter Arati Scholia. Sed non possum videre quid huc faciant. E duobus libris Heinsius *comes Boötae* adduxit: neque obstat, inquit, sidera haec sibi minus vicina esse, cum & Catullus, proximus Hydrochoo Orionem ponat. At locum istum Is. Vossius aliter intelligendum monstravit. Nec sane ullo modo ferri potest, ut quis vocet Oriona Boötae comitem. Heniochi comes est Orion: & fuit cum mihi pene persuaseram, Ovidium pro Auriga Bubulcum nominavisse. Nunc ita lego: *sed tibi nec virgo Tegeaea, comesque Boötes; Ensiger aut Orion aspiciendus erit*. Ejecisse sc. potuerunt *aut*, quibus metrum displicuerat. Quod tamen cur nimium displiceat, cum & Catullus & Nicander penultimam in *Oarion* brevem fecerint? AUCTOR ELECT. ETON.

II. 81. *Umbrosa Calymne*] *Calydna* vulg. Edit Bersm. & alia *Calydne*. Leg. etiam *Palisinne* ac *Patymne*. in nostris membranis *Palme*: & in Burmanni margine *Pachynne*, (quod & in Vicent. edit.) ac *Calymne*. Heinsius *Calymne* legi fecit, cum videret libros meliores in 8. Met ubi eadem res narratur, habere, *Dextra Lebynthos erat foecundaque melle Calymne*. Res minuta est ambigua. Videndi, quibus otium, Strabo, Plin Eustath. in Homer. & Dionys. Stephanus in eum L. Holsten. atque in hunc locum N. Heinsius. IDEM.

83. *Armis*] Unus liber *ausis*, placuit mihi *armis*, quod habetur in primo Mediceo, & prima editione, quibus addo Vicentinam; aliam enim ab eâ, hac saltem in parte, primam Heinsio fuisse video. sed & haec lectio proxima est vulgatae *annis*, seu potius eadem; & *alis*, quod in duobus libris est, ejus videtur esse Glossema. Sicui vero duriusculum sonent *incauta arma*, recordetur *arma* apud Virgilium *discordia*, ac nostrum *fortia*, non semel appellata. IDEM.

322. *Plena falce*] Quia tamen durior esset Metaphora *plena lance metere*, posset legi *plena postmodo lance feras*, id est tollas, referas quasi fructum laboris. & ita *ferre* & *ferere* jungit mox lib. II. 668.

Iste feret segetes, iste ferendus ager.

Guilielm. Apulus de Normannis tom. I. Rer. Brunsvic. a Cl. Leibnitio editus p. 582.

- - - - - - - *nullum*

Plena lance capi permittit ab hoste triumphum.

certe illud *plena lance* a librario protectum non videtur. BURM.

III. ART. AMAT.

III. 401. *Cous*] Hanc lectionem etiam adferit Carolus Datus in vitis Antiquorum Pictorum. p. 102. ubi varias sententias de patria Apellis recenset, & *Coum* fuisse Apellem probat, etiam altero nostri Nasonis loco ex lib. IV. ex Pont. I. 29. in margine vero Vossiani codicis sic legebatur, *Apelles non fuit Cous, sed Ephesius. Strabo. lib. XIV.* BURM.

501. *Componere*] Hanc lectionem adfirmant illa, quae plena manu adfert Opitius ad Distichorum Catonis praefationem pag 119. Davisius in altera editione, apud Cicer II. Tusc. 21. *animum componit*, pro *comprimit* legendum esse censet. quod tamen ibi incongruum videtur, nec praecedentibus, *ut tibi imperes*, & *imperandi genus*, respondere. quare ibi *comprimis* retinendum

dum esse credimus, nec sine MSS. aliquid novandum. Burm.

III. Art. 691. *Densae Buxi*] Si verò genere foeminino scripsisset Naso, quis mutasset? Restitui igitur vulgatam lectionem. Notum e Vossio de Analog. & aliis utrovis genere dici. Ego ostendam nostrum amare neutrum. Metam. xii. vs. 158. *Longave multifori delectat tibia buxi.* & xiv. vs. 537. ---- *inflati complevit murmure buxi*: Fast. lib. vi. vs. 697. *Prima terebrato per rara foramina buxo*; &c. Nam versum ejusdem 229. omitto, qnia libris in eo variatur. Auctor Elect. Eton. Sed ex analogia *Buxus* deberet esse femininum, & cum ita sit in usu, cur noster non posset uti eo genere, licet aliis locis neutrum ipsi placuerit. certe lib. x. Met. 97. *perpetuoque virens buxus* est feminini generis, nam aliter *buxum* debuisset dicere, quod nulli codices exhibent. ita & Valer. Flac. ii. 584.

Horrisonae respondent Gargara buxo.

ex loco xii. Met. 151. parum praesidii, cum varient admodum scripti, ut notae docent. Burm.

693. *Quaeque*] Duo, *quoque*. mihi τὸ *quaeque* (quam itidem reposui) & celerius videtur & suspicionem movere acrius. Auctor Elect. Eton.

694. *Tremit.*] Duo libri *tremunt*: reposui vulgatam ut ποιητικώτερον. Idem.

700. *Memori ore*] Leg. & *aure*. sic Epist. Acontii *& vocem memori condidit aure suam.* sed amplecti non licet propter illa quae praecesserunt. Idem.

726. Ista Heinsii sane proba sunt, sic tamen proba, ut si ab Ovidii manu fuissent, nemo in iis haesisset, deinde mutare aut glossema allinere conatus esset. Et hoc magis me movit, ut reponerem τὸ *pulsat*, quam quod objecit Heinsius (licet non sit nihili) deterrere potuit. Praeterea vox ipsa quae nostrati Waſch videtur respondere, loco accommoda est quam maxime: sic enim frigus incutitur vehementius atque acutius. Zinzerlingus, si qua huc attulerit non vidi; quapropter locutioni probandae ista adjicio. Lucr. l. 6. *Cogitur offensare igitur pulsareque fluctu Ferrea texta suo.* Virg. Aen. 3. *Gemitum ingentem pelagi pulsataque saxa Audimus.* & 4. *Pluniferum caput & vento pulsatur & imbri.* Nostr. Met. ii. vs. 509. *Nec levius pulsata sonat*, (*puppis.*) & paulo post, *sic ubi pulsarunt acres latera ardua fluctus.* & in Epist. Ariadnes, *scopulo, quem vaga pulsat aqua.* Idem. Haec omnia nihili sunt. nam licet mare & aqua *pulset* saxa, terram, &c. ideo non potest, qui se lavat, dici *ora sua aqua pulsare*: cui verbo vis & violentia inest. quam nemo in lavando se adhibere dici potest. Burm.

731. Et hic, & aliis aliquot in locis, fecit Heinsius ut *appositas* legeremus. quibus quoque reddenda quia sit lectio vulgata, omnes recensere non pigebit, Fast. iii. vs. 770. *Frondem cunis opposuere novis.* iv. vs. 243. *Opposita texit sua corpora myrto.* Amor. iii. El. 14. vs. 10. *Opposita populum submovet ante sera.* Ep. 7. vs. 100. *Oppositae frondes velleraque alba tegunt.* Nam quae attentavit, mutarive jussit, nec mutata sunt; aut rectè si qua, vel aliquâ cum dubitandi caussa, mutavit, non persequor. Ista certe per quinque caussa omnino non fuit, praeter librorum variationem, quae literularum adeo consimilium, re praesertim abnuente, quantum movere nos ad migrandam lectionem receptam debeat, omnibus certum arbitror. Quaerendum igitur existimavi, quaenam verbi vis ad tales locos utilis insit in τῷ *oppono*; quamque eandem τῷ *appono* abesse nemo non sentiat. Mihi autem illa videtur istiusmodi ut, si quo posito lux, oculi, telum, qualiscumque denique accessus seu petitio arceatur, id ei rei, unde arceatur, *opponi* probè dicamus, sic ipse Ovid. Fast. vi. vs. 613. *Signum erat in solio residens sub imagine Tulli: Dicitur hoc oculis opposuisse manum.* Metam. xii. vs. 385. *Jaculum torsit, quod cum vitare nequiret, opposuit dextram passurae vulnera fronti.* & xiii. 75. *Opposui molem Clypei; texique jacentem.* & xiv. 708. *Ubi oppositas nitidissima solis imago Evicit nubes, nullaque obstante reluxit.* Propert. l. 2. el. 22. *Opposui propellens suavia dextrâ.* Virg. Georg. iii. vs. 212. *Atque ideo tauros procul atque in sola relegant Pascua, post montem oppositum.* Juvenal. Sat. ii. vs. 158. *Opposito tegit inguina gutto.* Habeo & plura. Auctor Elect. Eton. Vide quae nos ad. ii. Art. 584. & aliis locis. Burm.

REMEDIA AMORIS.

73. *Dominis suppressa*] De *dominis* facile est; quibus favent & illa in Langobardico, *domini suprema.* sed videamus an illud *suppressa* cum codicibus defendere possimus. Suetonius in Augusto: *Rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, servique, ergastulis possessorum supprimebantur.* & in Tiberio: *Interque haec duplicem curam administravit annonae, quae arctior inciderat; & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in invidiam venerant, quasi exceptos supprimerent; non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad hujusmodi latebras compulisset.* Viden Tiberium assertorem publicum? Annon talem curam noster quoque magnifice profitetur? Levabo, inquit, vitiis seu dominis pectora, flatu quidem libera, sed ab istis in servitio clam perque injuriam habita. Is enim verbi sensus est in jure civili. Marcianus, *legis Faviae crimine suppressi mancipii bona fide possessor non tenetur.* Paulus, *Qui ancillam, non meretricem libidinis caussa subripuit, furti actione tenebitur; &, si suppressit, poena legis Faviae coercetur.* Ulpianus, *qui suppressit scortum libidinis caussa.* D. Hadrianus, *apud quem unus, aut alter fuerit fugitivus inventus, qui operas suas locaverint, ut pascerentur,*

tur, utique si iidem antea apud alios fecerint, hunc suppressorem non jure quis dixerit. Impp. Valerianus & Gallienus, *si fratrem tuum adversarius tuus supprimit, legis eum Faviae adito Praeside provinciae reum debes postulare.* Diocletianus & Marcianus, *Plagii criminis accusatio cessat, si suos servos vel liberos adseverent hi, qui suppressisse dicuntur.* AUCTOR ELECT. ETON. Nimis haec longe petita, & *supprimere* hoc sensu a multis antea fuit explicatum, etiam a JCtis, qui leges istas tractarunt. sed in illa suppressione erat servitus quaedam occulta & violenta, & vix indagari illi in ergastula poterant suppressi, nisi ut Tiberius fecit, magistratus loca illa recognoscerent. hic erat voluntaria & professa servitus, qua se amans sponte & sensim, ut mox vs. 81. dominae suae subjiciebat, quae deinde imperium in amantem more dominarum exercebat. illud vero *suppressa* pro *oppressa*, invasit locum quia *s* in *dominis* adhaesit sequenti voci, & hinc *soppressa*, inde *suppressa*; quid vero magis obvium quam hujus verbi usus in servitute & similibus? Phaedr. v. 1.

Illam osculantur, qua sunt oppressi, manum.

BURM.

Remed. Amor. 75. *Te precor incipiens,*] *Arcitenens* Heinsius dedit ex uno libro; antea enim alibi *o vates*, alibi *incipiens* legebatur. Mirari me fateor, unde illud *arcitenens* irrepere potuit; & recipere tamen non sum ausus contra plures, nec inferiores libros, quum *incipiens* alicujus, ut ego sentio, pretii sit, illud vero nullius. Vide quam pene solennis ista vox, quam reponimus. Lucretius jam opus aggrediens, *Nam tibi de summa coeli ratione Deumque disserere incipiam.* Virgil. primi Georgicon init, *Quid faciat laetas segetes,* &c. *Hinc canere incipiam.* & secundi.: *Tuque ades inceptumque una decurre laborem, o decus, o famae merito pars maxima. nostrae* Maecenas. Noster etiam in amoribus mire, ni fallor ad rem praesentem, *Aversis utinam tetigissem carmina Musis, Phoebus & inceptum destituisset opus.* Adjiciendum & quod Naugerius adduxit, Theognidis, Ὦ Ἄνα, Λητοῦς υἱὲ, Διὸς τέκος, ὥποτε σεῖο Λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος. AUCTOR ELECT. ETON.

82. *Ire resistat equus*] *Resistet* utraeque membranae nostrae, cum editione Parisina Anni 1490. IDEM.

84. *Quae fuit herba*] *Quod* scripti plerique nec tamen cedit vulgata lectio; quam tuetur codex Langobard. Videat, sicui dubium, G. Vossii de Grammat. lib. 7. cap. 55. IDEM. vid. ad Epist. 1. 48.

85. *Spatiantibus*] *Potantibus* codex idem. quarto autem versu pro *aucta* Bersm. marg. & membranae nostrae *arcta*. sed Langobard. *acta*. IDEM. Illud *potantibus* admodum blanditur, cum notum sit ex Horatio & aliis, veteres sub arboribus, & praecipue Platano, solere potare. vid. mox vs. 141. & potuit monachus verecundior, hunc honestiorem *spatiandi* usum arboribus praebuisse de suo. certe in nullo codice, ab Heinsio viso apparet. citat hos versus Anonymus Leobiensis Chronicor. scriptor, quem nuper edidit Hieron. Pez t. 1. rerum Austriac. p. 963. sed nulla fere cum varietate scripturae, nisi una vel altera voce transposita, ut & in codicibus multis est.

Arbor, quae latam praebet spatiantibus umbram,
Quo primum posita est tempore, virga fuit.

BURM.

Remed. Amor. 91. *Convaluere*] Adduxit e tribus libris Bersmannus (ego duos addo, & vetustas edit. todidem,) & confirmatum ivit per duos locos, ex Cicerone, ut credidit, sed neuter est Ciceronianus. Aliter legebatur *invaluere*: reposito tamen non opus est, cum noster habeat, Metamorph. VIII. *Pestifer ignis convaluit*; atque eodem modo Livius & Quintilianus sint locuti. AUCTOR ELECT. ETON.

103. *Decerpere flores*] *Fructum* vel *fructus decerpere* alii codices, quod firmari posset loco Pindari Od. Pyth. IX. 192.

---- ---- χρυσοστεφάνου δὲ ἥβας;
Καρπὸν ἀνθήσαντ' ἀποδρέψαι ἔθελον.

quod interpres Graecus explicat, Παρθενίας αὐτῆς ἐβούλοντο λαβεῖν. Eadem Ode vs. 64. eodem modo explicant Scholia.

Ἢ ῥα καὶ ἐκ λεχέων
Κείρειν μελιηδέα ποίαν.

quae tamen & τῷ *Flores* patrocinari possunt, ut apertius idem Poëta Od. VII. Nem. 77.

---- ---- Κόρος δ' ἔχει
Καὶ μέλι καὶ τὰ τέρπν' ἄνθε' Ἀφροδίσια.

BURM.

147. *Animo*] *Animis* recte quidam scripti, inquit idem, & legi fecit. si mutanda lectio vulgata, meis auribus magis placet *animi*, quod in illa Parisina editione repertum. AUCTOR ELECT. ETON.

164. *Transtulerant.*] Scripti omnes cum prima editione *Transtulerat*, pro *Quo tulerat*, ut Heinsius: sed quum addiderit Regium Codicem veterrimum habere *transtulerant*, & eandem ipse lectionem in Langobardico deprehenderim, omnino restituendam, unde dejecta, judicavi. IDEM.

185. *Quid cum suppositas fugiunt examina taxos*] Sic legit Heinsius, cum invenisset scilicet in uno libro, *Suppositos taxos*, in altero, *compositas taxos*; & addidit de conjectura *combustas taxos*. quod quidem non posset non placere, si modo taxi fumo apes in mellatione abigi aliquis omnium dixisset, aut si saltem res non esset omnino incredibilis. Alienas fane mellificatione taxos, & apibus fugiendas testatissimum; sed non & fugi. Nam unde Corsi mellis infamia; unde & illa apprecatio. *Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:* si taxos apes sua sponte satis evi-

vitent? Et iste quidem versus haud debuerat, ni fallor, novae lectioni confirmandae in medium afferri. Sed, inquies, quid si non oderint taxos apes? earum tamen fumum oderunt certe: & si schol. Apollonii conyzae fumum apibus fugandis adhiberi doceat, utpote amarissimum, quo & Virgil. potest videri alludere in illo, *fumoque implevit amaro*; quid obstat tamen, quin eaedem combustis taxis in fugam aliquando conjiciantur? verbo dicam. Mellarii mella sibi, nisi venenata concinnare vellent, tetra illa infamis adeo ligni suffitione medicare non poterant. Atticos audio olim, & nunc quoque, solos absque ullo omnino fumi usu fructus hosce percipere; unde mel isthuc ab Hymetto praeclarissimum, ἀκάπνιστον veteribus dictum. Atque ideo apud me fides conyzam alios huic operi admovisse, quod sic odorem minime malum favis suis afflarent: nam Plinium video l. 21. c. 10. scripsisse de Conyza; *Mas odore gravior, foemina acrior. folia foeminae mellis odorem habent.* Unde igitur nobis duo isti libri *taxos* ingerunt? inde, credo, quod scribenti in auribus tinniret Virgilianum illud ---- *fugiant examina taxos.* ad rem redeamus. vulgata lectio *suppositos fumos*. Reddidimus; multum licet ad se alliciente illâ *compositos*, quod in Langobard quoque scriptum est. Ignotum mihi sc. an aliqua alicubi (quod vero quidem haud absimile) compositione in fumis istis faciendis usus fuerit. AUCTOR ELECT. ETON.

Remed. Amor. 191. *Alligat herbas*] *Colligit* nonnulli, & in uno pro diversa lectione *aggregat*. Forte *aggerat*, inquit Heins. qui tamen vulgatam defensam dedit. Tum pro *verrit* Langob. *versat*. IDEM.

219i. *Peregrina sabbata*] Postquam haec jam typis erant mandata, prodiit eruditissima Viri egregii, & amicitiae mihi sanctitate venerandi, Salerii dissertatio de septimo die, inserta tom. v. Commentariorum Academiae Regiae Inscriptionum & humaniorum literarum pag. 78. Edit. Holland. ubi refutat solidissime eos, qui putant alias gentes, aut etiam Romanos, septimum quemque diem cultu divino ad imitationem Judaeorum consecrasse, & hunc locum Ovidii pag 80 eruditissime explicat. sed notarum harum ratio non patitur ea, quae adfert Vir eximius, enarrare, sed ibi legi possunt. BURMAN.

233. *Strictissima*] Sic decem scripti, inquit Heins. pro *tritissima*; & membranae eaedem *strictissima*. Legendum pene video, *arti strictissima*. AUCTOR ELECT ETON

501 *Qui se simulârat*] Propter *deciderat*, quod sequitur, reddidi vulgatam, scripti tueantur licet *simulabat* sed cum legerim in Langob *simularet*, & in illa Parisina editione sequente versu, *decidit ipse suos*, venit in mentem, *deceptum risi, qui, cum simularet amare, in laqueos anceps decidit ipse suos.* AUCTOR ELECT. ETON.

Remed. Amor. 504. *Qui*] *Quo* Langobr. unde subiit, *Qua poteris sanum fingere, sanus eris.* IDEM.

563. *Cui durus*] Et ego *votis* in Parisina editione video: nec in ea parte lectionem improbo. sed feci tamen legi totum versum, ut antea legebatur, quod *durus pater ejs mihi* versum sequentem cum hocce lectitanti concinnius vel invito sonet. Notissimarum elegantiarum est alternatio illa, ut vocem, quae fuerat in priore membro posterior, in posteriore priorem repetamus. IDEM

565. *Huic male*] *Qui male* membranae nostrae veteres, neque negligendum. Tum libri duo *dormit* pro *vivit*. At Vicentina editio, *Hic male dotata pauper cum conjuge vivit?* IDEM.

570. *Foeda suo.*] Repperi in eodem nostro & edit. Parisina, (ubi etiam *damnis suis* habetur:) Neque alia conjectura opus. Virg. *foedam glomerant tempestatem imbribus atris Collectae ex alto nubes.* Livius l. 29. in Locrensium oratione, *Classis postero die foedissima tempestate lacerata.* Tacitus Histor. 3. *Foeda hieme per transitum Apennini conflictatus exercitus.* IDEM.

574. *Oculis substituisse suis. Animo saepe referre tuo.*] Editio Vicentina Bersmannique. Heinsius in scriptis plerisque legit *sustinuisse*, quod & in nostris duobus; at in Parisina *praeposuisse* legimus, & ille in Codicibus non paucis: unde legere malebat *proposuisse*, vulgata tamen lectione non damnata, quam commendare videtur locus Livianus l. 28. de Masinissae cum Scipione colloquio, *Ceperat jam ante Numidam ex fama rerum gestarum admiratio Viri; substitueratque animo speciem quoque corporis amplam ac magnificam. caeterum major praesentis veneratio cepit*, &c. IDEM.

575. *Placidum pueriis imago*] Al. *placide*, & *placidus*, & *somnus*, vel *somni*, & *destituor somno*, & membranae veteres nostrae *Detinuit. Plura loquebatur, placidum pueriis imago Destituit somnum*, interpretandum, si quid video; adhuc loquebatur Cupido, pluraque locuturus videbatur, cum derepente somnum imago destituit Caeterum legi posse videtur, *placidi pueriis imago somni*, id est, imago pueri per somnos visi. IDEM.

581. *Nam tibi secretos augent secreta furores: Est opus auxilio*] Sic legebatur, donec Heinsius ex aliquot libris verae lectionis vestigia, ex uno Regio, qui cum Langob. nostro consentit, lectionem ipsam protulit, distinctionesque addidit. IDEM

589. *Pyladen aliquem*] Vulgatam omnino restituendam credidi, pro qua editio Heinsiana *qui consoletur*. *Procuret* quidem aliquantum placuit, sed *te Oresten* nequaquam. si quis pro *aliquem*, malit *tecum*, nihil contradico. Verum de ista voce *curet* videamus & quantivis certe pretii videbitur. Orestes erat furiosus; Pyladen autem

rem accepimus optimi curatoris officia praestitisse atque exuperavisse. Suus & amantibus furor, iisque dat curatores noster hujusce provinciae praetor humanissimus. Horatius, *Insanire putes solennia me, neque rides; Nec medici credis, nec curatoris egere A praetore dati.* Institut. l. I. tit. 23 *Furiosi quoque & prodigi, licet majores viginti quinque annis sint, tamen in Curatione sunt adgnatorum ex lege XII. tabularum. Sed solent Romae praefectus urbi vel praetores, & in provinciis praesides ex inquisitione eis curatores dare* &c. Ulpianus etiam aliique multa docent de furiosorum ac prodigorum curatoribus, aliorumque qui rebus suis superesse non possunt, Digest. l. 26. tit. 5, 6, & 7. & Papinian. l. 37. tit. 3. Codicis vero Justinianei tit. 70. l. 5. integer est de curatore furiosi vel prodigi. Auctor Elect. Eton.

Remed. Amor. 591. *Quid nisi secretae nocuerunt Laeserunt Phyllida*] *Nocuerunt* lib. Langobard. Ovidio scriptum videtur *nocuerunt Phyllidi*, idque *Phyllida* fecisse, qui metrum constare non viderent, mox *laeserunt* addidisse, quibus alter accusandi casus displiceret. Sed & acrius intueri hancce rem dum contendo, videre visus sum vocem *nocuerunt* huic loco aptissimam, alteram non item; cum illa perniciem ipsam malumque capitale saepissime per se demonstret, haec de levioribus plerumque, neque vitam tangentibus, quod suam saltem ad vim attinet, efferatur. Quamobrem in textum admisi apice uno in *Phyllida* sine libro permutato. cui tamen licentiae, si raro & modeste id facio, nec nisi praemonito lectore, ignotum iri spero. Novi interea defendi quoque posse *nocuerunt Phyllida*; sed fatendum seculi Ovidiani, nisi apud antiqua captantes, non videri. Idem. Vide ad Phaedr. IV. 18. sed haec omnia antiquitatem redolentia, non Ovidianum morem, nescio an admittenda. *Palladi*, etiam ultima correpta posuit Statius. vid. Heins. ad III. Trist. IX. 12. *Minoidi.* Catul. Epith. Thes. vs. 247. Burm.

593. *Ibat ut Edono*] Habent alii *Edonio*, *Aemonio*; & *Aonio*, cui, quod Heinsius, praetuli; idque hac de caussa, quod in faemina Threissa patriorum sacrorum mentio sit opportunior. Auctor Elect. Eton.

595. *Quam poterat longum*,] *Longum aequor* scripti omnes meliores cum primis editionibus inquit Heinsius; & mox, quatuor scripti *quam*; quibus duos addo nostros, amplectorque; sed sic cum illo non possum audire *longum* pro nomine: ideoque distinctionem migravi. Caeterum alii libri *qua poterat*, & *quod poterat*; & *lasum*, quod in Vicentina quoque editione est. Idem.

601. *Videris, inquit:*] Et patet certe ἔμφασις se suosque animos alloquentium. Sed mihi quidem non satis patet affatu tam stulto suum animum Heroïda alloqui debuisse, *videris ipse, anime mi; nam ego te prodo atque abjicio.* Nec tamen virum illum deridendi gratia (veneror magis) ista scribo; nam res, fateor, non est satis certa. Malo tamen, quantum nunc sentio, seu *videris* legatur, seu *viderit*, ad Demophoonta referri. Auctor Elect. Eton.

Remed. Amor. 603. *Adspicit & ramos:*] Conjicit Heinsius, *aspicit & ramos dubitans fugiensque quod audes, & timide digitos ad sua colla refert.* Mallem, si qua mutatione opus, cum minore, *adspicit & ramos, dubitatque fugitque quod audet; & timet, & digitos ad sua colla refert.* Idem.

605. *Sithoni*] Tò *Sithoni* cum *sylva* in sequenti versu construit Heinsius, hac credo sententia, *tum certe, vellem, non fuisses sola, ô Sithonia Sylva; sic non fleres*, &c. Nempe pro *flesses* seu *fleres* adduxit e novem libris *flesses*; e quatuor *fleres*, quod & edidit. Potest fortasse secundo versu *Nec* legi melius, pro *Non*, ut est in Parisina editione. Idem.

607. *Tumete*] *Timeto* Langob. & versu tertio, *mo Musa*. Idem.

612. *Deciderat*] *Conciderant* plerique veteres, unus *ceciderant*, alius *reciderant*, sed tres *condiderat*. Ex eodem. Huc alludunt & nostrae membranae veteres, ubi legitur *conciderat*. Idem.

714. *Non possunt aliquo*] Pro *aliquo* cum membranis nostris legerem *alio*, & *moveri* pro *juberi*; quod habet Parisina editio. Idem.

756. *Quid caveas actor*,] Post notas Heinsii adde. Prae quo quod adjicio quam nihili sit omnes mecum sentient. Adjiciendum tamen legi debere, *qua juvat.* quod vidi quoque in Langobardico; & *juvat* in ed. etiam Parisina. & nescio sane an istud *juvet* in erratis sit typographicis editionis Heinsianae. Caeterum propter nobilissimam hanc emendationem praetuli *amores* versu praecedenti; ad eam enim vocem melius referetur τὸ *quos*, quam ad *amantes*, quod Heinsius defendit idem erit *saltare amantes*, & *docere*: sed *docere amores* capi potest ambigue, ut intelligatur non istuc modo; sed &, quod postulat sententia, *docere amare.* optime quidem dicitur saltantur amantes: neque minus bene tamen *saltantur amores.* Noster, ut alios mittam, Trist. II. vs. 519. *Et mea sunt populo saltata poëmata saepe.* & ibid. l. V. El. 7. vs. 25. *Carmina quod pleno saltari nostra theatro scribis.* Idem.

766. *Dulce sonant.*] Sic etiam membranae nostrae veteres. & Paris. Edit. sed Langobardicae *leno.* Ego mihi non satis placeo, quod *tale* non restitui. Idem.

N U X.

5. *Peccare videtur.*] Ego vulgatam *videtur* teddidi, quod verbum sit judiciale, ac proinde hic loci elegantissimum. Auctor Elect. Eton.

Nux

Nux 10. *Agricolas*] *Praeveniente* al. *Agricolas* autem *Deos* Heinsius jussit fecitque legi sine libris. Et emendatione quidem opus esse clarissimum, & sic probe quoque conjectum. vereorque minus placiturum, quod profero, una litterula in fine detracta, *Agricolae fructu proveniente Deo*; quia videri potest verbum *ornare* suo casu *Deum* non facile carere. Sed, quodcunque fuerit, interpretabor. *Tunc arborum Domini fertilitatis memores deum sua quemque ex arbore, quae quidem isto certamine vicerant, fertis solebant ornare, ita fructu deo suo agricolae, qui dederat, per auctus suos in honorem cedente.* Sic enim intelligi potest pleno & eleganti sensu verbum *provenio*; quod & fructibus augescere, & utiliter atque feliciter evenire significat. AUCTOR ELECT. ETON.

23. *Nunc uterum vitiat*,] *Uterus vitio est*, etiam leg. sic dele *est* versu sequenti cum membr. nostr. Quid autem faciamus istis *vult* & *velit*, nescio. Subit quidem *feras*, sed neque per se placet magnopere, nec alicunde probatur. IDEM.

33. *Nunquid*] *Nunquam* al. *deinde sola est*. Vicentina, *nunquid tamen illa feritur*, *Quae sterilis sola est inspicienda*. IDEM

38. *Dejecto*] Sic plerique inquit Heinsius. alii *detecto*, *delecto*, *dijecto*, *decerpto*. ipse fecit *derepto*; sed ut videtur nullo adjutus libro, & nihil opus ut abeamus a *dejecto* seu *dejecta*. non minus mox *indicta* placet. IDEM.

47. *Alii quoque*] Sic unus: duo *alioquin*, caeteri *aliquando*. leg. & *nostris* pro *nobis*. IDEM.

58. *Invenias*] Ita edit. Vicent. cum tribus scriptis. vulg. & membranae nostrae *Inveniat*, *dederit*, *quid mihi*. alii *Invenies quod det nil*. *Invenies dederit quid*. *Inveniat si quid det*. *Invenies qui det nil*: unde finxit. Heinsius, *Invenias, qui det nil mihi, praeter humum*. Sensu ab hoc loco alieno. Credo poëtam scripsisse, *Invideas, si quid det mihi praeter humum*. IDEM.

74. *Aut pronus*] Sic autem cogitandum an & *rectus* in priore versu sit verum, quod monuit amicus. ἀντίθεσιν & Erasmus volebat ista commentatus; quod ait *rectas* opponitur illi, quod mox sequitur, *pronas*, hoc est, transversas. IDEM.

75. *Alea tota est.*] *Alea sed parcae sola fuere nuces*, Martial. 4. 66. & *alea parva nuces & non damnosa*. 14. 18. Non sentio nucibus sic compositis, deinde dejectis lusitantes vel talorum vel tesserarum jactus imirari potuisse: sed *aleam* cum Erasmo periculum seu discrimen interpretor. IDEM.

76. *Cum sibi*] Οἱ καρυκίζοντες εἰώθασι τρία ἐν ἐπιπέδῳ προτιθέντες κάρυα, ἐπιφέρειν ἓν, σχῆμα πυραμοειδὲς δημιουργοῦντες. Philo Jud. de mund. opific. IDEM.

86. *In quod*] *Quo* membranae nostrae. & sequenti versu *arvo* cum edit. Heinsii. IDEM.

88. *Tributa potest!*] Ingratum est ob quintum versum, & alterutrum mutaverim. atque hic supponebam *licet*, aut *potis*. Deinde lego, *non hominum strepitus, non audit illa rotarum*. AUCTOR ELECT. ETON.

Nux 95. *Adhuc tenero est*] Spero me tot Variationum caussam, veramque lectionem invenisse, *Lamina mollis adhuc tenero dum lactet in utro*, nisi durum nimis videri deber illud *utro*: sed minus fortasse videbitur *utriculos* cogitanti apud Plinium, sed & Virgilianum illud, *improvisum aspris veluti qui sentibus anguem pressit humi nitens* IDEM.

110. *Aonium*] *Apollineum*, inquiunt. Nam Amphiaraüs Apollinis vates & augur celebris fuit. Aonia enim fere tota Apollini & Musis est consecrata. Quibus ista non satis placent, aliquam puto despiciendam emendationem. In promptu quidem est *Aoniam*; sed stylo non videtur respondere. *Argivum* vero nimis abit. IDEM.

115. *Mutantibus*] *Fugientibus* vulgat. scripti fere omnes & edit. Vicent. *mutantibus*. Heinsius conjiciebat *vitantibus*, ad versum tertium non prospiciens. Sed Bersmannus (quod illum fugerat) & in hoc versu *vitantibus* habet pro varia lectione, & in tertio *fugientibus*. IDEM.

131. *Munera*] *Vulnera* edit. Vicent. *vellera* aliquot aliae; *numina* membranae nostrae. Heinsio sua non placuit, scribendumque putavit, *At simul induimur nostris nova munera ramis*. IDAM

144. *Praeside*] *Conjuge* idem lib. noster. forte, *vindice*. Pro *erit* conjecit Heinsius *eat*. IDEM.

154. *Nex est*] Illud Vaticani amplector, & interpretor. *Adultera tenebris freta noctis suae crimen inficiatur*. quod sensit quoque interpolator, qui dedit, *ut est uxor*. IDEM.

171. *Si merui*] Eaedem, *si merui videorque nocens: imponite flammae; Et liceat miseras dedecus esse semel. si merui videorque nocens; excidite ferro, nostraque fumosis tradite membra focis*. IDEM

172. *Cum populus*] *Quem* emendat Ciofanus, lecto in vet. exemplari *quum*. recte credo. Morem, quem tangunt hi versus, nihil scio. Venit quidem illud Persianum mihi in mentem. *Caedimus, inque vicem praebemus crura sagittis*: sed interpretes aut dissimulanter transire offendi, aut haerere frustra. *Populus* facit, ut rem theatri credam; illic enim ejus arbitrium. Isque adeo potest alicui videri, cum theatrales operae delictorum poenas luerent, favisse aliquando vapulantibus. Plautus in Cistellaria docuit, e grege, qui deliquissent, vapulare solitos, sed coram populo factum non invenio. Tum quid de *sagittis* sentiendum? An furculos seu malleolos esse viteos, id est ipsissima flagella? Quidni, cum praecipua eaque notissima viti sit in verberationibus auctoritas. IDEM.

175. *Utve gravem*] Post Heinsii notam adde, at sic quid facere illam vaccam intelligere debemus? si lectionem, quam in textu vides, sequamur, dicimus pavere. sed & tardior est illa

dia-

dictio, & aliquid rei fuit, quam ob rem libri ita variaverint. Mihi ista *pascens*, *patens*, *pandens*, *pavida est* respicienti, atque litterulas *at* in *ut*, vocem *ut* in *ubi* facile mutari cogitanti, sic auctorem scripsisse fit verosimile: *utque gravem pavitans attolli vacca securim, Aut stringi cultros in sua colla videt.* AUCTOR ELECT. ETON.

ADDENDA

Ad Tom. II. qui Metamorphoses continet.

Lib. I. Met. 21. *Et melior*] *Et* pro id est, hoc loco minime accipiendum. Respicit enim Ovidius hoc versu eorum Philosophorum opinionem, qui Naturam Deo superiorem ac potentiorem esse falsa ducti ratione censebant. In quam nono etiam hujus operis libro Iphin introducit loquentem, ait enim vs. 755.

Dique mihi faciles quidquid valuere dederunt,
Quodque ego, vult genitor, socer & vult ipse futurus;
At non vult natura potentior omnibus istis.

CONST. FANENS.

37. Differentiam inter *ambire* & alia composita ab eo verba, inde arcessere video Raderum ad Curt. lib. IV. cap. II. §. 9. (vel ut ipse distinxit cap. V.) quia praesens, non ut reliquorum, est in *eo*, *ambeo*, & *abeo*, *pereo* &c. sed in *io*, *ambio*: & hanc quoque sequitur rationem vir doctissimus C. S. Schurtzfleischius Tom. II. Epis. 337. sed si hoc omnino valeat, ut forte in parte valere puto, iterum rogo, cur ergo *ambitus* & *ambitio* sequuntur diversam rationem? recurrendum ergo ad usum veterum est, quibus sua in his constitit ratio. sequutus est Ovidium etiam in modo hujus vocis Guilel. Brito in Philipp. X. 699.

Tot latera ambiti livere viredine ferri.

ubi vide Barthii notas. BURM.

61. *Nabathaea regna*] Non de Arabia, sed Oriente vel India capi debet. vid. Ampl. Cuper. de Elephantis Exerc. II. cap. 3. IDEM.

113. Non Saturno mortuo interpretarer: nam Deis praeclusa est janua lethi: sed in tartara relegato. Is enim, quum Coelo patri virilia amputasset (ut nonnullis placet) vel filios absque jure devorasset (ut Plato in Eutyphrone docet) ab irato Jove detrusus ad inferos dicitur, atque eo loco arctissime vinctus, ubi nec solis splendore laetatur, nec ventis, auctore Homero in VIII. Iliados. Claudianus I. de Rapt. Pros. *Saturni veteres laxabo catenas.* CONST. FANENS.

170. Post *idem dicat.* ita *magnus Tonans* Jupiter dicitur etiam infr. lib. II. 466. & apud Stat. X. 61. apud quem etiam lib. VIII. 505. pro

---- magno bellare parenti

in codice Vossiano legitur *tonanti*. BURM.

lib. I. Met. 198. *Lycaon*] Hic Gegenei Arcadis filii filius fuit, ut Stephanus scribit in Ephyra. CONST. FANENS. Ignotus ille Gegeneus, sed turpiter errat Constantius: Stephanus enim dicit Lycaona esse filium τοῦ γηγενοῦς τοῦ Ἀρκάδος, id est, *Arcadis terra geniti*. vide ibi Berchelium, qui Pelasgi filium recte facit. adde Muncker. ad Hygin. fab. 145. & 176. BURM.

226. Post *dubitabile est* praesertim cum Molossi non dicti sint, nisi a Molosso Neoptolemi & Andromaches filio: Schol. Pindar. VII. Nem. 56. quare errare videtur Justinus, qui lib. XVII. 3. Molossorum primum in ea regione regnum fuisse, ante Pyrrhum vel Neoptolemum dicit. statuenda ergo esset πρόληψις, ex persona Poëtae, qui gentem ea loca habitantem, quae postea Molossi tenuerant, intelligeret. IDEM.

231. In notis Glareani lege: ergo *everti*, inquit Jupiter in dominum tecta, penates dignos everti, etiam. &c. IDEM.

235. *Utitur*] In antiquo exemplari *vertitur*, non *utitur* legitur, quod non placet minus. CONST. FANENS.

275. *Auxiliaribus*] Bene *auxiliaribus*, & apposite: quoniam *auxilia* proprie sociorum & confoederatorum dicebantur a Romanis. Lege in secundo Vegetium. IDEM.

284. *Vias.*] Eorum respicit opinionem, qui undas tremoris terrae caussam esse existimant; quoniam eae orbe graviter agitato erumpant. Lege Senecam Natur. Quaest. libro sexto. IDEM.

307. *Volucris vaga.*] Non hirundo tantum, sed & caeterae volucres sunt accipiendae, quae diu per aërem vagatae fuissent, locum, ubi siderent, vestigantes. IDEM.

318. *Deucalion*] Deucalion Promethei ex Oceana filius, auctore Dionys. Halic. Rom. Ant. lib. I. vel ex Pandora, ut scribit Hesiodus. Apollonii commentator in III. Argon. 1185. quatuor fuisse Deucaliones ostendit. IDEM.

321. *Themin*] Hanc Romani *Carmentam* vocabant, quod divino spiritu afflata quae ventura erant carminibus caneret. Auctores Dionysius in I. Antiq. & Eusebius Praepar. Euan. lib. II. I. sed Dionysius Nympham, & Thespiodon, id est, Vaticinatricem, Servius in VIII. Aeneid. Vaticinatricem tantum fuisse contendit. IDEM.

335. *Tortilis*] Non *tortilis in latum* buccina, sed quae tortilis ab imo turbine crescit in latum, ne Ovidium desipere faciamus. IDEM.

477. *Vitta*] Signate *vitta*, quoniam erat pudicitiae insigne. Idem in II. de Calisto

Vitta coërcebat neglectos alba capillos.

& in V. de Arethusa

Crinales vittas afflabat anhelitus oris

item in III. Fastor. 29. ubi sic Silvia Vestalis virgo ad semetipsam loquitur:

Ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta pedes.

Const. Fan.

lib. I. Met. 498. *Ecquid*] Emendo, *Et quid?* ut sit sensus & quid essent, si comerentur, quando ita inornati tam decentes & pulchri sunt? Idem.

507. *Hostes quaeque suos*] Sic expone, quaeque earum suos hostes, agna lupum, columbae aquilam fugiunt; hoc enim dixi, quia multi huic sco; ulo adhaeserunt. Idem.

510. *Moderantius*] Scribo *Moderatius*. Idem.

521. *Opifexque*] Scribo *opifer*, non *opifex*. Idem.

562. *Mediam quercum*] Id est, coronam in medio postium Caesareanorum locatam. Idem IV. Fast. *praetextaque quercu stet domus*. Idem.

570. Culpat hic Ovidium Is. Vossius ad Melae lib. II. cap. 3. in f. quod fluvio, ab imo Pindo, id est, e plano orto, *spumosas undas*, et: sed praeterquam quod infinita flumina, etiam rapidissima, ut Danubium, Rhodanum &c. possemus adducere, quae ex imis montibus, id est, inferiori parte montium non cacumine orti, volvunt undas spumosas, nos hic modo jus illud Poëtarum, quibus flumina vel rapida, vel lenta facere pro arbitrio licet, adducemus, quod latius adseruimus ad Valer. Flacc. v. vi. 186. & mox ad vers. 702. Burm.

588. Videndus etiam est Henr. Leon. Schurtzfleischius in notitia Bibliothecae Vinariens. pag. 133. Idem.

598. *Lyncaei*] Lego libentius *Lyrcaea*, quam *Lyncaea*; quoniam veteres codices sic habere conspicio, quos inter ille est viri olim undecumque eruditi, Laurentii Abstemii, nunc Nicolai filii, qui a paternis vestigiis nequaquam aberrat. *Lyrcaeus* autem, vel *Lyrcaeum*, mons est Argivorum, unde Inachus fluit, de quo lege Stephanum, Solinum, Strabonem in VII. & in I. Apoll. Argon. Commentarium. *Lycaea arva* legendum non esse syllabae quantitas & loci ratio inclamant. Const. Fan.

615. *E terra genitam*] Genitam e terra dicit Poëta ad antiquam vulgi consuetudinem spectans, qui ignotis parentibus natos terra ortos dicebant. lege Politiani Miscel. cap. XVIII. Idem.

624. *Argo.*] Duos Argos lego apud Stephan. in *Parrhasia* unum Arestoris filium, de quo hoc loco sit mentio. Alterum avum. Atque Arestorem Ecbasonatum. Idem.

642. *Najades*] Leg. *Naides* Naïades enim nomen est quadrisyllabum. Idem.

689. Post *in suis invenerunt*. & ita Donat. ad Terent. Phorm. II. 1. 57. *columen familiae* dubitat an explicandum sit per *culmen*, an *columnam*, & forte in Gellii loco apud Nonium in *bubo*. *bubo in columna aedis Jovis sedens conspectus est*, legendum in *columine* vel *culmine*. quae varietates inde venerunt, quia montes ut *columnae*, quae quasi coelum fulcirent (ut de Atlante notum) saepe a poëtis habebantur. ut ita κίων Graecis pro monte. Pindar. I. Pyth. 37. vide Periz. ad Aelian. v. 2. Addend. Burm.

lib. I. Met. 701. *Placidi*] Sanior lectio, *placidum*, ne fiat homoeoteleuton. Const. Fan.

710. *Consilium*] Scribo *concilium*, id est conjunctio, societas, consuetudo. ut sit Panos sententia, se quando Syringis consuetudine frui non potuerit, eam fistulam ejus loco semper ut sociam habiturum. Idem.

711. Guil. Insulanus, in Silva Observat. Linguae Latinae, putat Poëticam hanc esse licentiam, nec *compagine* reperiri apud scriptores solutae orationis sed & Plinius lib. II. 2. *nullarum egens compagium*, ubi tamen vidi in Cod. MSS. Bibliothecae nostrae, *compagium*, & alii habent, *compagum*; sed quid sibi non permiserunt scribae, qui forte, ex vulgi Grammaticorum opinione tot loca depravarunt? Burm.

II. 44. *Quodque*] Ita reperiri in MSS. inde forte evenit, quia appareat olim locis *dubito* cum accusativo construi, vid. ad II Trist. 331 sed tamen olim ita lectum fuisse ex imitatione patet Anonymi Poetae, de Ottonis IV. Destitutione tom. II. Rer. Brunsv. p. 526.

Quodque minus dubites, quin ista petitio Juris Consona sit.

ubi Editor in margine posuit, *forte quoque*. sed nos tamen hic sequimur majorem numerum codicum, & quia lib. VIII. 620. & 8.. etiam *quoque*, sine ulla varietate scriptorum occurrit. Idem.

62. *Non ages*] Ex consuetudine Romani sermonis *agas* libentius lego. idem lib. I.

- - - - *Et (si modo verba supersunt)*
Oret opem, nomenque suum casusque loquatur.

Const. Fan.

169. *Commissa*] Simul junctas, & intra unum orbem adductas interpretor. Sic enim Phaëtonta exsculptum in corneola quadam eas tenentem notavimus. Idem. Nescio an similis fuerit Fanensi visa gemma illi, quae in Gorlaei Dactyliotheca videtur p. 505. sed quam de Boote explicuit vir eruditus. Begerus vero in contemplatione Gemmarum pag. I. de Phaëtonte capit, & stellas alias septem, quae adduntur, indicari ab Ovidio nostro mox vs. 205. quia Phaëton devius actus, & ex solis legitimo itinere exspatians, ipsis stellis fixis incursantes equos egit. sed nostrum hoc definire non est: licet septem illas stellas potius planetas, vel Pleiadas, vel septem triones quam fixas referre frequenter in nummis sciamus. vid. ad Pe-

Petron. cap. xxx. *Commissas habenas* hic sunt ipsi a patre sole creditae : nam *conjunctas habenas* omnes aurigae, qui bigas aut quadrigas agitabant, ita tenebant, ut lora duorum aut quatuor equorum, divisa in collis eorum & super terga suspensa, deinde circa manus tenentis coëuntia in unum comprehendebant, ut videre est apud Gorlaeum n. 77. ubi ip: Sch. 123, 146. 173. nec aliter aurigandi ratio concipi potest. Burm.

lib. 11. Met. 186. *Votisque*] Ex vetusto codice *ventis* reformandum admoneo. Const. Fan.

189 *Fas tum*] Purior lectio *fatum*. Idem.

210. *Ut*] *Ut* pro ubi Porphyrionis & Diomêdis testimonio interpretor. Quod Gentilis meus Bononiensis cognomento a Cruce, vir eruditissimus, ob ea, quae dixit in illud 1. Metam. *quaque fuit tellus, illic & pontus ut aër*, fecit ut adverterem. Idem

240. *Amymonen*] *Amymone*, & *Amemone*, id est Ἀμυμώνη & Ἀμυμώνη. & Pirene fons, id est Πειρήνη apud Graecos absque υ scripta invenitur. *Pyrene* cum ypsilo montis est nomen, autore Stephano. Idem.

243. *Penensque*] Scribo, *Phenaeus* : Graece enim Φενεαῖος dicitur, licet nonnulli (qui an recte senserint ipsi viderint) aliter scribendum praecipiant : est autem Poëta noster Callimachum imitatus, qui sic ait,

Φεῦγε δ᾽ ὁ γέρων μετόπισθε Φιναῖος.

id est, *fugitque senex retro Phenaeus*. corripuit autem Callimachus hujus nominis primam abjecta posteriore vocali ex ει dipthongo. Idem.

244. *Erymantho*] *Erymanthum* cum y scribi Stephanus & Callimachus docent, quorum posterior in hymno Jovis eum fluviorum vocat candidissimum. Idem

245 *Arsurus*] Arsurus incendio Vulcani precibus Junonis moti, quae a Xantho demergi Achillem metuebat : lege Homer. xxr. Iliados. Idem

314 *Consternuntur*] Lego, *consternantur*. nam *consternari* animo exterreri significat. Idem v. Fast.

Cum consternatis diriperetur equis.

Idem

395 *Neu velit*] Scribo, *neve velit* : ne Syllaba claudicet. Idem.

497. *Ter quinque*,] Vetustissimi quidam codices sic habent, *ter quinque fere natalibus actis*. quod placet magis. Idem

499. *Erymanthides*] Emendo *Erymanthidas*. Idem

521. *Esse hominem*] Priscianus & caeteri Grammatici *hominem* communis esse generis scribunt : sed auctoritates non referunt. Sunt qui hoc carmen in testem adducant, & illud in Hippermnestra

Scilicet ex illo Junonia permanet ira
Quo bos ex homine est, ex bove facta dea.

nec non verba illa Servii Sulpicii ad Ciceronem iv Epist. 5. *Quoniam homo nata erat.* Sed ii agunt frustra. Quoniam in nullo horum exemplorum adjectivum aliquod huic nomini junctum invenitur, quo probari possit etiam faeminino genere inclinari : constet igitur hominem marem faeminamque, sed sub articulo tantum Masculino significare. Quod non mihi acceptum referas volo, sed Baptistae Guarini, praeceptori meo omni laude dignissimo, a quo haec inter alia multa scitu digna accepimus. Const. Fan. Vide ad lib. xiii. vs. 405.

lib. 11. Met. 542. *Coronis*] Aut *Coronis* proprium nomen est, & Phlegyae filiam significat, ut liter docuit auctore Igino. aut patronymicum & Asteriam notat Corono (qui & *Coroneus* scribitur) genitam. Cujus Apollonii commentator meminit in 1. Argon. utramque enim Apollo dilexit. Idem.

544 *Alter*] Quoniam cum Lyco adulteravit, qui a Jove fulmine exstinctus fuit ; testis Papinii interpres in Thebaidos 1. vel cum Scyne Chalci filio (ut ait Iginus) qui ob id ab Apolline sagittis est interfectus. Idem.

560. *Aglauros*] Omnibus Latinis codicibus *Aglauros* legitur, & Suidas apud Graecos illis suffragatur. at Stephano *Agraulos* dicitur, qui ait ; Tris Cecropi Athenarum regi filias fuisse ab augentibus fructus nominatas, *Pandroson*, *Herson*, *Agraulon*. Sunt enim a rore nomina derivata, δρόσος & ἕρση. ἄγραυλος autem in agro pernoctans appellatur, quod est epitheton rori accommodatissimum. Stephano adstipulatur Herodotus in Urania. *Agrauliam* nuncupans (cujus templum juxta Athenarum arcem fuisse testatur, in eo scilicet loco, unde se praecipitem dedit, autore Pausania lib. 1) & quidam in Timaeum Platonis commentator. Utro igitur modo rectius hoc nomen scribatur judicio tuo relinquimus. Idem

627. *Busta*] Lego ex emendatis codicibus *invisaque justa*. id est odio habitas & ingratas exequias. Idem

670. *Phyllireius*,] Corrigo, *Philyreius*, quoniam *Philyra* secundam semper corripit, cum primam habent communem, & nunc uno, nunc duobus *l* exaretur. *Philyra* autem Saturni conjux ejusdem mater (nisi, ut vereor, mendosus sit codex) a Stephano dicitur Idem.

703. Adde Glareani notae ; Quae in proverbium abiit, ut eleganter explicavit D Erasmus, & in Chiliadibus suis, & in vi. caput Matthaei. Glarean.

713. *Plura*] Emendo *pura* ex uno codice mediae vetustatis, ex altero antiquiori *tecta*, quorum posterior emendatio placet magis. Pausanias in

in Attic. *duae virgines non procul a Poliadis*, id est Minervae urbanae (nam *polis* proprio nomine Athenarum arx dicebatur) *templo habitant* (eas Arrephorus Atheniensis nuncupat) *apud Deam quodam tempore permanent, & adveniente die festo hoc noctu agunt, Capiti imponunt honus, quo Minervae sacerdos dat illis gestandum. nec sacerdos quae id dat, nec ipsae quae gestant, quidnam id sit intelligunt. Est autem non procul in urbis parte quadam murorum ambitus, qui Veneris in hortis dicitur, qua descensus est sub terra sponte factus. Eo virgines descendunt, ibique relictis quae ferebant, aliud nescio quid opertum tollunt. Has virgines jam hic relinquunt alias earum loco in arcem ducit.* CONST. FAN.

lib. II. Met. 820. Mendosa dictio constructionem facit ineptam, lege hoc modo,

Surgere conanti partes (quacumque sedendo Flectitur) ignava. &c.

ac *partes* pro natibus accipe, de quibus in II. Hecatosty collectaneorum dicemus. IDEM.

838. *Subitoque*] Fideles codices habent, *solitoque*, quod ut probetur, verbum illud *celer* potest efficere. IDEM.

844. *Magni filia Regis*] Europam Agenoris filiam fuisse omnes sciunt, sed ex qua pauci. Stephanus ex Telepha inquit, quae Telepha in Thasso insula Thraciae proxima diem obierit. IDEM.

876. *Dextra cornu tenet*] Lego, *cornum*, autore Prisciano, ut infra dicetur. IDEM.

III. 156. De Gargaphia vide Etymol. in Ἀ'γγαφίης, & Alciph. III. Ep. I. dicit Gratias se illo fonte abluere. BURM.

225. *Quosque referre*] Aeschylus quatuor tantum memorat fuisse Actaeonis canes, Coracem, Harpyiam, Charonia & Lycitam. Autor Pollux lib. VI. cap. 5. CONS. FAN.

405. Ut vero *argenteum* dixit Naso fontem, ita apud Oppian. Halieut. I. 25. sunt ἀργυρέοι ποταμοὶ ubi vide Rittersh. BURM.

465. *Negabo*] Corrigendum. *rogabo* ex codice nostro. CONST. FAN.

585. *Grege*] Etiam feminino genere dixit Paullinus Natal. XII. vs. 327.

Et totidem lectes eadem de grege minores.

cui loco mendum grave inesse fortasse ideo existimavit Cl. Muratorius, cui haec Paullini carmina debemus, t. I. Analector., nam in *grege* produxit primam syllabam, & *eadem* contraxit in duas. hoc vero exemplis posset defendi, sed paullo ante vs. 303. dixit *de grege setigero*, nec verosimile est hic voluisse in metro peccare. Sed quid de hujus temporis Poëtis dicamus? BURM.

IV. 449. Post *marmoris icti*. III. ex Pont. III. 10.

Et gemuit parvo mota fenestra sono.

vide plura apud Cl. Bentlejum ad Horat. III. Od. XXVIII. 23. IDEM.

lib. IV. Met. 668. Ita apud Justin. XVII. 3. *Pyrrhus in his locis consedit, qui Pyrrhidae primo, postea Epirotae dicti* sunt. Ubi Hearnius aliquid desiderari credens vellet refingere, *quorum incolae Pyrrhidas:* sed hoc ignotantia consuetudinis loquendi facit. BURM.

669. Post MICYLLUS. Hoc ante admonuimus ex Max. Planude. neglexit autem hoc Raphael. Caeterum a Paeoniae regione Pieri filiae id nominis habent, sed ab avo materno formato patronymice, cum Evippe antea *Paeonis* diceretur a Poëta. GLAREAN.

V. 13. *Quae te*] Legendum esse contendit Ant. Bynaeus, in Epistola Heinsio scripta, quae legitur t. II. Sylloges nostrae pag. 825. *quae meus*, nec male, ut mihi videtur. BURM.

177. *Turbae succumbere*] Vide num *turba* legendum; sed *succumbo tibi* fortassis melius, quam *te*. GLAREAN.

407. *Bacchidas* & *Bacchiadas* dici docet Schurzfleischius in notis ad Eusebium, quae editae sunt in notitia Bibliothecae Vinariensis pag. 209. BURM.

458. *Parvaque minor mensura lacerta est*] Angelus Decembrius de Politia literaria lib. V. part. 62. legendum contendit, *parvoque m. m. lacerto est*, & de parva brachii parte intelligit, cum nulla sit lacerta, quin multo sit minor illa illione. IDEM.

VI. II. Post FANENSIS: *Lydas* legendum, non *Lydias* ut vulgo habent exemplaria: prima enim de *Lydia* longa est GLAREAN.

113. Post *pag.* 625. adde, & Athenaeus lib. XIII. c. 2. p. 566. BURM.

114. *Varius Deoida serpens*] Haec illustrat doctissimus Muratorius Paulini versibus ex Poëmate ultimo t. I. Anecdotorum pag. 120.

- - - - - - Plus de Jove fertur;
Et natam stuprasse suam, fratrique dedisse
Usque alias caperet, propriam variasse figuram
Nunc serpens, nunc taurus erat, nunc Cygnus, & arbos &c.

IDEM.

120. Amphitriten etiam per Delphinum sibi conciliasse innuit Epigramma lib. V. Anth. cap. I. p. 523. ubi vide Brodaeum. IDEM

282. Post *ait*. ita D. Erasmus praeceptor noster. GLAREAN.

342. Inepte *ubera baccantia* hic legit, & explicat esse, quae *lactantes papillas*, Catullus & *horridulas* Plautus appellat, Taubmannus ad Virgil. Cirin. vs. 170. nescio vero an non observatus ejus animo fuerat similis locus lib. VII. 322.

Lascivitque fuga lactantiaque ubera quaerit.

nam ibi *luctantia* legit Gebhardus, aeque absurde. BURM.

417. Sic Stat. VII. Theb. 371. *humiles aegas*, ubi Gloss. Cod. Leidensis exponit *pauperes*, & Lutat.

tat. *Omnibus valde notas.* ubi legendum puto, *non valde notas.* Burm.

lib. vi. Met. 423. Ita passim septuaginta interpretes μάνδρας ponunt, non tantum pro ovilibus & caulis, ut i. Reg. vii. 8. sed & pro Leonum & animalium ferorum speluncis, ut Jerem. iv. 7. & Cantic. iv. 8. licet multi etiam pro spinetis & vepretis sumserint, ut i. Sam. xiii. 6. sed Drusius *in septis* mavult, ut ita Romae etiam *septa* vocabantur ovilia. quamvis ibi alia septa loca intelligi possint. nostrates verterunt *Doorn bosschen.* in Judicum etiam libro cap. vi. 2. loco prorsus simili quosdam codices habere μάνδρας, ubi vulgo Τρυμαλιάς ex variis lectionibus, diligentia Lamberti Bos collectis, videre est. *Mandritas* vero & *Archimandritas* dictos, vel quia olim monachi in specubus & cavernis habitabant, vel quia ovili, sicut pastores, praesunt Abbates, ostendit Goldastus tom. i. Rer. Alemann. p. 130. Idem.

478. Sic & apud Senec. i. Contr. 2. *contrectatam oculis*, ubi alii *osculis*, de quo eruditissime ibi Schultingius disputat. pag 89. Idem.

497. Ita & Paulinus Natal. xii. vs. 355.

Ignota regione viam penetrare subegit.

ubi mallet Cl. Muratorius *coëgit:* nollem factum. Idem.

652. *Nox animi*] Et hoc imitatus Paullinus Poëmate contra Gentes. vs. 110.

Quae nox est animi? quae sunt improvida corda?

ubi rectius foret, *quam sunt improvida corda.* Idem.

700. *Fulvis*] Broukhusius ad Propert. ii. v. 29. *furvis* malebat, ipso id exigente verborum contextu. Idem.

vii. 194. *Tuque triceps*] Georg. Fabric. in notis ad lib. ii. ex Pont. v. 42. citat *triplex*, an memoriae vitio, an ex codice nescio. parum vero interest. Idem.

304. Rarior haec locutio suspicionem facit, ex Graecia translatam. ita certe ἐλπίδας ὑποθεὶς dixit Xenophon. iv. Hellen. pag. 541. Idem.

390. De Eumelo, qui Neapolim condidit, vide Petr. de la Sena de Gymnasio Neapolitano pag. 202. & catalogum Argonautarum, quem Valerio Flacco addidimus, in *Phalero.* Idem.

518. *Flebile*] *Debile* olim fuisse lectum, apparet ex Prooemio Gerard. Maurisii ad Historiam Dominorum de Romano, in tomo vi. Thesauri Italiae, qui ita citat. Idem.

585. Hos versus laudat Theod. a Niem de privileg. & jur. Imperii in collectione Schardii pag. 898. & *putrida* & *agitatae* exhibet. Idem.

viii. 752. Adduci etiam posset locus Frontini lib. iv. i. 43. *Quatuor legiones eduxit armatas, & consistere omnibus, detectis armis, velut in acie, jussit.* sed sine dubio vitiose legitur. quid enim ibi facit *omnibus*? an quatuor legionibus? atqui hoc satis patet de iis agi. Tennul. in MSS. Hill. esse *ordinibus* testatur. Egregie: jussit legiones illas *ordinibus consistere*, detectis armis, velut in acie: id est ordinatas in aciei modum. vel si hoc aliquis nollet admittere, legere potest, *consistere omnibus detectis armis, velut in acie, jussis, post haec* &c. *coegit secare*; sed ego praeterea *ordinibus*: ita passim *stare, ponere* &c. *ordine* dicitur: & hinc *comprimere ordinibus versus* explicuimus lib. i. Amor. xi. 21. Burm.

lib. ix. Met. 215. *Bis peritura.*] Hanc lectionem praefert Schmid. ad Pindari v. Isth. 46. pag 97. Idem.

513. *Ipsa petam.*] Quidam haec verba interrogative legunt, quod mihi non probatur; nam tota hac oratione lucta mentis ac sensus est. verba igitur sensus haec sunt, quo certe tertio superius carmine inceperant. At haec, quae deinde sequuntur, *poteritne loqui, poteritne fateri?* verba sunt mentis. Glarean.

528. *Correptis*] Correcti codices habent *correctis*, quod sententiae melius quadrat. Const. Fan.

x. 434. *Volubilitas capitis.*] Ingeniosum ita latine & puriter Poëtam expressisse eam partem capitis, quam Cranium vocant, notat J. Bapt. Pius ad Plaut. Menaech. i. iii. 28. Burm.

538. Ita in Baldrici Historiarum Palaestinarum lib. iv. cap. 16. *mille mortes*, cruciatus explicat. Barth. in tom. iii. Reliquiar. Manuscr. a Jo. P. Ludewigo editarum. pag 212 vide & ad Valer. Flacc. vii. 332. Idem.

339. *Jam*] Sincera lectio, *quia tam mens est.* Const. Fan.

590. *Arcato*] Posterioris aevi est scriptura. nam *Arcatum* dixisse pro curvamine docet Goldast. t. i. part. i. Rer. Alemann. p. 106. Burm.

763. *Granico nata bicorni*] Hanc correctionem Trivoltinarum Ephemeridum auctores tom. ix. A. 1705. p. 381. attribuunt Bigotio, & ex illis J. A. Fabricius in Bibliotheca Latina tom. iii. pag. 367. Idem.

xii. 68. *Protesilas.*] In plerisque codicibus, atque adeo in Raphaëlis, quem nos habebamus, Protesilaus Isiphylus dicitur, cum Homerus in Catalogo, & hic noster Poëta in Epistolis Iphicli dicant filiam. Verum haec notare non videntur hujus instituti Glarean.

109. Theben Aeolicam & Boeoticam confusas quoque saepe fuisse videbis in notis Valesii ad Excerpta Peiresciana pag. 13. Burm.

xiii. ii. Vide Salmas. Epist. viii. Justin. xli. 3. ad *faciendum*, *quam ad dicendum promptiores.* Idem.

87. Post Nauger. Ego *Acheloidum* repono, syllabae ratione ita exigente. Const. Fan.

240. *Merguntque carinas*] Undecim numero naves periisse Homerus in x. Odysseae est auctor. Idem.

lib. XIII. Met. 302. Menagius ad Laërt. II. 24. dicit Ajacem vulneri patuisse in cervice, sed nullo auctore sententiae suae adducto. vide & de morte Ajacis nostrum in Ibi. 345. & Hesych. in πηκτίς. BURM.

613. De avibus Memnoniis vide Eutichii Paraphrasin in Oppiani Ixeutica. p. 13. IDEM

XIV 642. *Explorat.* lego *explorant*, ut idem sit numerus: nam superius dixit *accepere*. CONST. FAN.

678. Aurelius Victor. Vit. Illust. XLII. *socius & miles in castris patri fuit.* ita duo MSS. codices in Bibliotheca nostra publica. BURM.

XV. 279. Videndus etiam Carrera in Catanea. lib. II. cap. I. IDEM.

647. *Adjicere*,] Quidam *certant ita dicere* emendarunt: nos, *certas ita dicere* reformamus. CONST. FAN.

704. Hier. Surita ad Anton. Itiner. p. 277. legit,

- - - *dextra praerupta Corinthia parte*
Zephyriumque legit

Barrius Antiq. Calab. III. pag. 98. 110. & 114. haec loca etiam illustrat, & *Zephyrium* legit etiam. BURM.

TOM. III. Ad Fastos.

I. Fast. 297. *Animos* Etiam confirmat locus Plinii I. II. *Haec ratio mortales animos subduxit in coelum* BURM.

389. Apud Ammian. etiam lib. XXII. 8. forte legendum est, *immani feritate terribiles Arinchi, Sinties & Sapaei* IDEM

454. Guilielm. Insulanus in Observat. Ling Latin. p. 72. legit, *Inache laute*, & fingit fuisse Romae quemdam helluonem, hoc nomine Inachi dictum, discipulum & imitatorem in his lautitus Apitii, quem credit & ab Horatio designari III. Od. 19.

Quantum distet ab Inacho
Codrus

IDEM.

599. Apud Aurel Victor. de Vir. Ill. cap. 29. in MSS. vidi, *torquem ei detractam cervici suae induit.* IDEM

II. 37. Apud Tacitum in codice Agricolae erat lib. XIII. An. 45. *Impudicitia magnorum malorum initium fuit.* vulgo legitur, *fecit.* IDEM

385. Ita apud Terent. Adel. III. IV. 48. a *pueris parvulis famuli educti*, ut recte locum hunc constituerunt Faërnus & Cl Bentlejus. idem tamen Terentius Andr. I. I. 8. & Adelph. I. I. 23. dixit a *parvulo*, non addito *puero*: & *parvulam* etiam absolute Eun. I. II. 75. quam antea *puellam parvulam* dixerat. quod subintelligendum videtur. & ita *parvam* dicit And. V. IV. 39. & alibi, sed intellecta voce *virginis*, vel *puellae*. BURM.

II. Fast. 449. Videndae notae Broukhusii ad Tibull. III. IV 13. IDEM.

474. Adde Casaub. ad Athen. VIII 5. IDEM.

746. *Lacerna manu*] In codice veteri, *lacerna capa*, quod Salmas. Epist. 122. irrepsisse e glossa, qua lacerna explicabatur, *capa*, vel *cappa*, credebat. IDEM.

III. 567. Abela de Melita insula lib. I. not. I. p. 3. dicit sterilem esse Melitam, Gaulum vero fertilem, & ideo eam debere intelligi, quae hodie *Pantallaria* vocatur. Sed tum *vicina* deberet laxiori significatu sumi. nostrum non est haec componere. IDEM.

IV. 236. Videndus Palmerius in Graecia Antiq. lib. II. cap. 2. pag. 239. IDEM.

307. Hanc locutionem egregie etiam illustravit nuper Cl. Dukerus ad Flor. II. VI. 45. IDEM

778. *Camella*] Georg. Fabric. ad Horat. I. Od. 31 legit, *Camelo*. IDEM

V. 203. Plutarchus de Fluminibus in Phasi dicit Chloridem raptam a Borea, non Zephyro. IDEM.

363. *Ignibus*] Haec lectio si servetur, de floribus possunt intelligi, quia *flores* stellis a poëtis comparantur. & ita Alanus in Anticlaudiano. lib. I. vs. 2. de domo naturae

In qua pubescens tenera lanugine florum
Sideribus stellata suis, succensa rosarum
Murice terra novum contendit pingere coelum.

& lib. VIII. 408.

- - - - - - *Quae sidera florum*
Jactat

& de Planctu animae p. 288. de purpura.

Horum succendit muricis igne togas.

IDEM

680. Ita Anacharsis dicebat πῶς ἀπαγορεύοντες τὸ ψεύδεσθαι. Laërt. I. Sect. 104 & sect. seq. τὴν ἀγορὰν ὡρισμένον, ἔφη τόπον εἰς τὸ ἀλλήλους ἀπατᾶν καὶ πλεονεκτεῖν. IDEM

VI. 101. Carnam deam fuisse Vesontione cultam docet Chifletius in Vesont. part. I. cap. 17. IDEM.

809 de Matertera illa Caesaris, quae & I. ex Pont. II. 141. memoratur, vide Cl. Perizon. ad N. Heinf. Epist. XXXVI. Tom. IV. Sylloges nostrae. p. 793. & Heinsii Epist. seq. IDEM.

AD LIBROS EX PONTO.

I. ex Pont. Epist. VIII. 44. Suspicionem, quam habui de via Clodia, egregie vidi nuper confirmatam a doctissimo Poleno, qui ad Frontini Aquaed. n. 71. docet Flaminiam a Clodia disces-

cessisse ad Tiberim, & illam ad Rubros discessisse ad dextram, hanc in sinistram ad Sextum abiisse, & ibi Cassiam ex illa per Vejos Nepe, &c. ad Clusium tetendisse, ibi iterum Clodiae fuit junctam. quae pluribus doctissime explicat, & oculis subjicit adjecta tabella. BURM.

II. ex Pont. IX. 59. Quae Vitry de voce *inutilis* profert ut nova, si ex Cupero & Davisio, quos forte potuit non legisse, sua non habuit, at certe legit, qaae Barbeiracius jussit inseri Ephemeridibus, quibus Titulus Nouvelles de la repub. des lettres. Januar. 1702. p. 31. IDEM.

II. ex Pont. II. 92. Vide de hoc loco Epistolas Heinsii & Perizonii XXXVI. & seq. Sylloges nostrae t. IV. p. 793. BURM.

II. II. 114. *Meriti*] Nihil mutandum. inf. eleg. XI. 8.

Quam fiat meriti gratia vana tui.

III. II. 17.

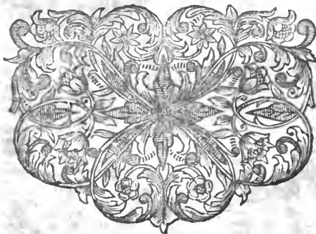
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri.

IV. V. 44.

Gratia quam meriti possit abire tui.

Livius XXIII. 15. *Ob ejus gratiam meriti rem Nolanam in jus dictionemque dare voluerat Poeno.* IDEM.

FINIS.

ER-

E R R A T A

In ipsis Ovidii verbis

TOM. I.

Pag.	lin.		lege
81	4	*erat.*	*erat?*
	6	*erat?*	*erat:*
121	5	*Theutrantia*	*Teuthrantia*, & ita in notis, & alibi bis terve.
122	5	*Nemesa*	*Nemeaea*
134	9	*lect*	*lecti*
141	6	*pari*	*pati*
206	6	*vidit*	*vidit*
304	10	*Aegeo*	*Aegaeo*
314	4	*Deum*	*Deam*
564	5	*armena*	*armenta*
708	10	*dabat*	*dabit*
712	10	*nostro*	*nostra*
729	11	*quod*	*quot*
800	1	*Fortuna*	*Fortunae*
805	2	*oculos*	*oculus*

TOM. II.

Pag.	lin.		lege
66	4	*crimen*	*crinem*
76	5	*fimus*	*fumus*
337	9	*tinclum*	*tinclam*
344	5	*Typhoeeus*	*Typhoeus*
446	10	*furorum*	*furorem*
454	1	*Æesoniden*	*Aesoniden*
531	4	*Erechtida*	*Erechthida*
542	1	*semaninem*	*semanimem*
590	18	*nomine*	*nomina*
598	1	*soluti*	*solutis*
716	5	*sciatur*	*scitatur*
723	9	*habere*	*habuere*
738	12	*habes*	*habet*
767	6	*fentem*	*fontem*
786	13	*verrit*	*vertit*
937	1	*Cerberos*	*Cerbereos*
942	3	*feta*	*foeta*
968	2	*Pixi*	*Pici*

Pag.	lin.		lege
1044	5	*Catulus partu, quem*	*Catulus, partu quem*
1049	4	*Curalium* &c.	pone ante vs. 1. paginae
1061	3	*partibus*	*patribus*
1071	48	*levisque*	*laevisque*

TOM. III.

Pag.	lin.		lege
86	11	*allare*	*fallare*
100	2	*fusce*	*fusco*
102	2	*cessatae*	*cessate*
199	6	*ipse*	*ipsa*
226	10	*forte*	*forte*
227	2	*manus*	*manu*
221	2	*petit*	*perit*
296	3	*vidit*	*videt*
303	9	*lucem*	*lucum*
397	4	*cespice*	*cespite*
401	3	*pesse*	*posse*
464	1	*quodcumque*	*quocumque*
498	12	*faeris*	*saevis*
546	14	*venato*	*venenato*
577	1	*vitabitur*	*vitiabitur*
610	4	*ut*	*aut*
625	3	*Lyrnesside*	*Lyrneside*
631	8	*itempestivit*	*intempestivis*
732		*post hanc paginam falsi sequentis numeri perperam repetiti sunt.*	
888	11	*mirati*	*mirari*

TOM. IV.

Pag.	lin.		lege
25	8	*Leniat, aut*	*leniat aut*
58	3	*trepidusque*	*trepidumque*
100	2	*adspicians*	*adspiciens*
131	4	*exituim*	*exitium*

ER-

ERRATA IN NOTIS.

TOM. I.

Pag.	col.	lin.		lege
4	2	20	*Iscanius*	*Iscanus*, & ita alibi erratum
5	2	22	*fabula*	*fabulam*
8	2	28	& verſ.	& lib. v. verſ. 205.
		14	*agimus*	*agimur*
9	1	32	35.	331.
10	2	15	*juſſis*	*juſſus*
12	1	9	*οἰκτίρας*	*ᾤκτιρας*
17	1	1	*caedunt*	*laedunt*
	2	5	*corpus*	*conjux*
19	2	1	*Epiſt.*	*Epigr.*
22	2	12	*bonum*	*malum*
23	1	11. & 24.	*ubi*	*ibi*
23	2	21	*puto* v.	*putat* Bentl.
27	2	12	*Aproſie*	*Aproſii*
		31	511.	51.
		penult.	*Puteanus*	*Puteaneus*, & ita alibi peccatum
30	1	20	*Epiſt.*	*Epigr.*
34	2	15	*vulgatus*	*vulgatum*
42	1	23	v. 6.	vii. 6.
	2	31	197.	179.
43	1	5	36.	136.
44	2	31	*ſubſtantivo*	*ſubjunctivo*
45	2	8	*Heinſius*	*Heinſianus*
51	2	17	HEINSIUS.	dele
56	1	17	*Pegaſion*	*Pegaſida*
59	1	28	*virgine*	*origine*
	2	32	*magna*	*regna*
61	1	24	*Silius*	*Statius*
	2	12	551.	55.
64	1	22	*ἀπτολέμων*	*ἀπολέμως*
		23	*δορυγαμβρον*	*δορίγαμβρον*
66	2	13	*profuturus*	*profecturus*
68	1	14	ix. 618.	xi. 68.
	2	8	*macerum &c.*	*Macetum praepingue ſolum tumet arduus Haemus*
71	1	10	20.	25.
74	2	25	*fuga*	*fugam*
87	2	19	*Theſ.*	*Thes.*
88	1	7	*locum*	*locus*
94	2	25	*non*	*jam*
100	1	5	39.	395.
102	2	18	*Florus* ii. 18.	*Florus* ii. ii. 18.
107	2	22	*Heaut.* iii. 16.	iii. i. 7.
123	1	7	*aequoreas*	*aequaevas*
	1	17	verſ. 10.	verſ. 100.
132	1	8	1803.	183.
135	2	3	*illotas*	*illitas*
140	2	7	*Praeſtantiores*	*Praeſtantiores.* HEINS.
	2	31	IDEM.	HEINS.
159	1	36	*Apud eumdem.*	*male ibi* ductas *nunc legitur : apud eum Lib.* ii. *Eleg.* vi. *edicere.*
166	1	14	*prima*	dele
166	2	14	*Et mihi*	*Ei mihi*
168	2	29	iii. Ep.	xiii. Ep.
174	1	3	*ὄρεις*	*ὄρεος*
176	2	10	Amor. 23.	Amor. iv. 23.
179	1	8	*dici*	*diu*
184	1	6	*Idem*	*Seneca*
191	2	25	*auctoree*	*auctores.* HEINS.
192	2	21	viii. 16.	viii. 10.
193	1	12	verſ. 12.	v. verſ. 12.
	1	20	lib. iii.	lib. iv.
195	1	11	*tactum*	*jactum*
199	1	31	*illam*	*illum*
209	2	22	v. 257.	v. 25.
212	2	31	*pendit*	*tendit*
220	1	1	xii.	vii.
		13	*σεῤῥὸν*	*σεῤῥὰν*
224	2	10	*Vell.* ii. 5.	*Vell.* i. 8.
225	2	13	*Fab. Phaedr.* 17.	*Fab. Phaedr.* 20.
228	1	10	*praepoſitum*	*Propoſitum*
	2	33	133.	33.
231	1	31	*meminiſſe*	*meminiſſe.* HEINS.
235	1	15	lib. vii.	lib. vi.
239	2	23	177.	92.
240	2	30	Ep. xviii.	Ep. xix.
253	1	13	*maritum*	*maritum oſtendat*
255	2	penult.	*nunc*	*nunc*
257	1	8	cxxxiii.	cxxiii.
258	1	15	*ὠκεανοῖο*	*Ὠκεανοῖο*
	2	16	*a portu*	*a portu ſcripti s*
259	1	16	*Petron.* ii. *cap.*	*Petron. cap.* 117.
260	2	ult.	*Triſt.* iii.	*Triſt.* ii.
264	2	6	*Amor.* xiii.	*Amor.* xiv.
265	2	21	*dictet*	*diſtet*
267	1	17	*Sallicipium*	*Salicippium*
268	2	4	*Eleg.* xiii.	*Eleg.* viii.
272	2	27	HEINS.	dele, & pone lin. 30.
277	2	20	140.	46.
286	1	11	*cenſere*	*cenſeri*
		23	Od. 40.	Od. 24.
287	1	30	*Epiſt.* xvii.	*Epiſt.* xvi.
289	1	8	*probet*	*probat*
292	1	9	156.	56.
299	1	40	*Fronton.*	*Frontin.*
307	2	5	*Tacitis*	*Taciti*
		9	*capiebat*	*capiebant*
310	2	29	148.	438.
326	1	11	*Lib.* xvi.	*lib.* xiv.
327	1	24	*Quinctil.*	*Quinctio*
330	1	28	*Epiſt.*	*Epigr.*
338	2	13	*Quaeque*	*Euge*
348	2	34	*Hecyr.* i. ii. 61.	*Adelph.* iii. v. 24.
353	1	22	*Examinata*	*Exanimata*
358	2	5	iv. *Pont.*	iii. *Pont.*
3·1	2	3	*dependit*	*dependet*
363	2	13	*Catul.*	*Catal.*
364	2	16	*amorum*	*annorum*

ERRATA IN NOTIS.

Pag.	col.	lin.		lege
364	2	22	*faciam*	*faciant*
368	2	20	VIII.	dele
372	2	33	*Phtus*	*Phthiis*
		34	*lib.* IV.	*lib.* VI.
381	1	33	VII. *Epist.*	VI. *Epigr.*
	2	27	*parturae*	*periturae*
388	2	37	*Gujetus*	*Guyetus*
391	1	7	*vers.* 15.	*vers.* 10.
392	2	1	Σύγαμβροι	Συγάμβροι
395	1	32	*Epist.*	*Epigr.*
401	1	18	*bis*	*bisque*
412	2	11	645.	603.
415	1	40	471.	477.
		44	*Eutalias*	*Eulalias*
422	1	40	147.	547.
430	1	7	*simillima*	*simillime*
447	2	15	*viro.*	*vivo*
457	1	33	133.	33.
	2	33	*Am.* 30.	*Amor.* IX. 30.
468	1	38	*elegia*	*elogia*
		39	*elegiorum*	*elogiorum*
474	1	2	*tam*	*tamen*
482	1	ult.	III. *od. ita*	III. *od.* III.
485	2	36	*Arna*	*Arne*
489	1	24	*Eleg.* XIV.	*Eleg.* IV.
493	2	28	*Adelph.* VI.	II.
496	1	24	*Flor.* III.	II.
512	1	7	*latebant*	*latebat*
546	2	3	*Philargyrus*	*Philargyrius*
552	2	1	VI. 31.	VIII. 21.
554	2	16	*multa*	*multos*
557	2	ult.	*in nostrum*	*nostrum*
565	1	18	*Repressit*	*expressit*
566	1	7	*commentata*	*commenta*
571	2	33	*Trist.* I. 14.	*Trist.* I. IV. I.
573	1	8	*Decl.*	*dele*
		11	*litera*	*literam*
578	1	6 & 7	*Aedipodem*	*Oedipodem*
579	1	24	VIII.	VII.
581	1	11	*Trist.* X.	*Trist.* V.
585	1	34	XXVII.	XVII.
587	1	10	*papillos*	*papillas*
591	2	20	*Stat. Trist.*	*ita* III. *ex Pont.* I. 96.
593	2	2	*voluisse*	*valuisse*
607	1	36	*Epist.*	*Epigr.*
611	2	11	*insonit*	*insonuit*
617	1	31	*intelligi*	*intelligere*
	2	2	424.	224.
620	1	26	*possis*	*tentes*
	2	ult.	*fingebatur*	*fingebantur*
630	2	13	155.	160
		25	*loco*	*Joco*
634	2	15	*supra* X.	*supra* I.
695	2	26	*si straba sit.*	*si straba, sit Veneri*
669	2	38	*potest*	*prodest cervinae*
670	2	8	*adludi*	*adludit*
		11	*Paxiteleam*	*Praxiteleam*
671	1	20	*Prudensio*	*Prudentius*
672	2	37	*Tomasium*	*Tomasinum de Donariis*
675	2	10	*Antonius*	*Antoninus*
676	1	25	*Et scabra*	*A scabra*
679	2	20	*vafrè*	*vasti*, & seq. lin. *vafrè*
680	1	29	*didicit*	*diducit*
	2	4	*Artificis*	*Artifices l. f. spectacula,*
686	1	34	*Sat. vs.*	*Sat.* V. *vers.*
692	1	30	*nisi cogar*	*nisi cogas*
	2	12	*Epist.* IX.	*Epist.* X.
698	2	30	36.	56.
703	1	18	*magneque*	*magnaque*
	1	25	I. *Art.*	II. *Artis*
707	1	40	*manus*	*manu*
722	1	5	*vulgata &c.*	*vulgatae tamen scripturae controversia*
725	1	20	*amavit*	*amavit.* HEINS.
738	2	2	565.	231.
745	1	16	*libros*	*liberos*
749	2	20	*persuades*	*persuadeas*
		24	*praepositus*	*propositus*
755	2	26	XIX.	XIV.
776	2	13	IDEM.	HEINSIUS.
777	2	14	*aquaticum*	*aquatilium*
779	1	9	XXX.	XXXII.
798	1	39	XV.	V.
799	2	33	*libet*	*licet*
811	2	19	*luctatus*	*lutatus*
826	2	23	*morerer*	*caderem*
848	1	12	VIII.	XVIII.

TOM. II.

Pag.	col.	lin.		lege
8	2	39	ἴννια	ἐν νία φιέλ
10	1	23	*Munckerianum*	*Munckerianam editionem*
13	1	23	*quia*	*qua*
17	1	24	*quum*	*quod*
	1	ult.	*utramque*	*utraque*
	2	7	*aquam*	*aquam dicere*
19	1	38	*Statium*	*Silium*
21	1	14	*Alvum*	*Alvum.* CIOFAN.
24	1	22	*Stat.*	dele
25	2	22	130.	330.
27	2	26	*dominus*	*dominus Erasmus*
33	2	4	*procavit*	*provocavit*
40	1	16	*everti*	*everti, inquit Jupiter, in dominum tecto, penates dignos everti.*
49	1	10	ὑ τῦτο	οὕτω ὑπὸ
54	2	20	*coepere*	*cepere*
61	1	19	I *Trist.*	V. *Trist.*
71	2	47	*fluvius*	*fluvii*
73	1	3	*Etymologi*	*Etymologus*
76	2	27	*Idem & Raphaël*	*Idem Raphaël.*
77	2	19	*convenis*	*corripis*
79	1	8	*est*	*es*
94	2	16	17.	18.
		26	*suis*	dele.
101	2	8	*inf.* II.	*inf.* III.
103	1	penult.	119.	219.

Pag.

ERRATA IN NOTIS.

Pag.	col.	lin.		lege
107	2	31	788.	783.
108	1	5	VI. *Am.*	VI. *Metam.*
		16	*& Met.*	*ex MSS.*
	2	20	*hac*	*haec*
		36	*hoc*	*hac*
110	1	13	*interpretantur*	*interpretatur*
	2	33	*Holstenus*	*Holstenius*
111	1	22	REGIUS	dele
112	1	22	*videatur*	*videatur.* REGIUS.
	2	penult.	*salutis*	*solutis*
117	2	10	*lib.* IV.	*lib* XIV.
119	1	ult.	433.	VI.433.
121	1	13	*Phaetontidos*	*Phaethontidos*
133	2	19	*Andr.* V.3.-	*Andr.* III.5.
134	2	antep.	*Corodem*	*Coronidem*
135	1	7	*in licum*	*indicium*
138	1	27	*fortarc*	*fortasse*
141	2	1	*ἰσύχω*	*ἰσχύω*
142	2	3	*dearum*	*deorum*
149	1	23	*ἤχειν*	*τερχνῶν* & mox *ὀρατρέφιος*
150	1	22	Τηύφος	*τάφος*
	2	10	*significatur*	adde *quae in proverbium abut, ut eleganter explicavit D. Erasmus, & in chiliadibus suis, & in* VI. *Matthaei caput.*
154	1	4	*ex*	*ea*
	2	4	204.	304.
156	1	2	*videt*	*vidit*
160	1	18	*quacunque*	*quascunque*
		21	*quascunque*	*quacunque*
161	2	22	*Fraeinus*	*Fraetus*
163	1	25	*dividuae*	*dividiae*
180	1	36	*& hoc*	*etiam hoc*
		37	*idemque*	*ideoquè*
185	1	6	*κικρόφαλον*	*κεκρύφαλον*
186	1	25	478	438.
191	1	21	*Met.* LV.	IX
197	1	24	Ουδάρη	Ευδάρη
212	1	34	*quod*	*quid legendum*
213	2	22	*priore*	*priora*
216	1	24	*Graeco*	*Graecas*
217	2	21	HEINS.	CIOFAN.
221	1	20	*τῦ τυρσῶ*	*τῶν τυρσῶν*
		21	*densas a caedibus*	*densis ab aedibus*
224	2	3 & 6	*Chiam*	*Ciam*
225	1	17	*de*	*lumen de*
226	1	ult.	XIV.	XV.
237	1	25	*infestaque*	*infectaque*
	2	11	*Nyseus*	*Nyseu quo*
242	1	23	*Canon.*	*Conon*
245	2	44	*Sat.* V.	*Sat.* IV.
249	1	13	III 23.	*lib* III. *fab.* I. *argum.*
	1	14	*Catul.*	*Catil.*
	2	22	*jactas*	*jactas.* CIOFAN.
	2	pen.	*Ep.* 136.	*Ep.* X. 136.
250	2	23	IV. 359.	V. 356.
251	2	16	*Stat.* II.	*Stat.* IV.
255	1	8	*vocandum*	*vocandam*
	1	10	*diversas*	*diversam*
	1	29	*hanc*	*hunc*
260	2	30 & 36	*quia h.*	*quia f.*
265	2	35	*Salmace*	*Salmaci*
271	1	5	*ludis*	*audis*
280	2	40	*Trytos*	*Tityos*
292	2	8	535.	335.
307	1	17	*saxum in*	*saxum*
312	1	31	*lib.* II. §. 2.	*lib.* II. IV. §. 2. idem pag 333 2.6. vitium.
314	2	13	*proferrem*	*praeferrem*
317	1	23	*Hinc*	*hunc*
318	2	39	*bis*	*cis*
319	1	31	*Perithoi*	*Pirithoi*
	1	ult.	138.	638 & 726.
324	2	21	*dicuntur*	*dicuntur, qui clausis ostiis opponuntur*
325	2	30	*Brasteus*	*Bracleus*
334	2	13	*Syphon*	*Siphnon*
337	2	6	297.	279.
344	2	13	*Met.* V.	*Met* V. *quamquam diverso sensu*, quae verba l. 33. male posita.
345	1	29	265.	165.
348	1	25	*Theb.* XX.	*Theb.* IX.
352	2	5	*ejectas*	*ejectos*
358	2	43	*vos*	*viri*
363	2	7	*supr.* 548.	*supra lib.* IV. 547.
365	1	6	373.	273.
378	1	6	*μίγνυται*	*μιγνύται π. ϰ γινῶ*
379	1	14	*Inst*	*Justin.*
	1	ult.	*Aeolidas*	*Aeolides*
	2	21	*συνίσησι.*	*συνίησιν*
381	2	pen.	*coleras*	*colueras*
388	1	40	*eum*	*enim*
389	1	37	Κορώνις	Κορώνις ϰ Απόλλωνος,
		pen.	*simulari*	*simulare*
391	2	3	Βρυσηλτίς	Βισαλτίς
400	2	31	MARIANGUS.	MARIANGELUS.
405	1	12	*ait*	*ait, ita D. Erasmus praeceptor noster.*
406	2	18	Apulej. Met. XI.	delenda.
409	1	24	365.	663.
	2	25	*studiosaque*	*studiosa*
418	2	14	*Pittheida*	*Pittheida*, & mox Πιτθεὺς & Πιτθεῖος
417	1	pen.	224.	24.
421	1	33	lib. V.	lib. IV.
424	2	13	*Inopino* &c.	haec subjice notae ad vers. 465.
425	1	6	*esset*	*esset pater*
426	1	18	*Lucianum*	*Lucanum*
427	1	19	*uti*	*ubi*
432	2	10	*timeant*	*truncant*
434	2	24	*inclinantes*	*inclinantis*
453	2	21	*Peden*	*Persin*

ERRATA IN NOTIS.

Pag.	col.	lin.		lege
454		antep.	*ſerrata*	*ſecreta*
455	1	24	261.	281.
	2	3	*magnis*	*magicis*
459	2	7	lib. v.	lib. vi.
464	2	34	*Acta*	*Aeta*
472	2	1	*probat*	*probet*
476	1	7	*Neron.*	*Sueton. Neron.*
478	2	ult.	*Aedip.*	*Oedip.*
486	1	10	*ac*	*ab*
		17	*Coae*	*Caeae*
		19	*agnoſcis*	*agnoſcit*
	2	22	*profectus*	*profecto*
489	2	18	ὀυνοὶ	ὁμοιοὶ
492	1	39	*ſed*	*ſi*
493	2	17	*filiam*	*filia*
503	2	21	302.	32.
510	2	4	*&*	dele
513	2	24	*hoc*	*hac*
516	1	ult.	*aegro*	*aegre*
519	2	32	*finere*	*finire*
526	1	18	*Cephaelon*	*Cephalon*
527			Εὐδυμίων	Ἐνδυμίων
532	1	29	*illus*	*ullus*
546	2	35	τὸ	τῶ
556	2	39	*amantium*	*Asbyſtorum*
557		28	*geſtientes*	*aditum geſtientes*
565	1	2	CIOFAN.	GLAREAN.
567	1	4	*& caeli*	*coelique*
569	1	37	lib. vi.	lib. v.
571	1	21	*caelata*	*calcata*
576	1	17	*Euryſto*	*Euryto*
578	2	1	*Aeneid.*	*v. Aeneid.*
579	1	37	*irrepſit*	*irrepſit.* CIOFANUS.
	2	31	δὲ τι	δ' ἔτι
		33	κὴ ἐκυκλαστεῦντε	κὴ ὁ κυν.
		35	νικης	νίκης
580	2	4	Ἀταλάντεσι	Ἀταλάντη.
581	1	11	*politum*	*politus*
584	1	33	*de orat.*	*de Ira*
587	2	12	*maſculinum*	*neutrum*
593	1	2	*libris*	*liberis*
	2	16	II. III. 188.	II. 188.
597	1	25	*Erichtheas*	*Erichthoas.*
599	1	4	REGIUS.	GLAREAN.
615	2	33	59.	98.
620	2	10	Ἄιαν	Αἴθων
626	2	11	Manil. I. 56.	Manil. II. 59. & mox lib. II. 761.
635	2	5	*Mercurio*	*Mercurium*
637	1	3	*pollice*	*pellice*
645	1	44	*nervo*	*nervo tela*
655	2	10	*mea*	*meae*
656	2	29	750.	250.
658	2	2	ἀρχαιοτάτε	ἀρχαιοτάτη
659	1	4	*Iaſona*	*Iäſiona* & verſ. 10. *Iäſona flava*
	2	31	*caras*	*cavas*
		penult.	37.	641.
664	1	penult.	*margem*	*marginem*
668	2	4	vii.	vi.
672	2	7	*Quoque*	*Hircum.*
677	2	24	*Actu* v.	*Actu* v. HEINS.
679	2	ult.	IDEM.	HEINS.
682	1	14	*quidam*	*quidem*
	2	39	1683.	683.
685	2	3	*pater*	*pius*
688	2	2	*Sexti*, & *Mimnerno*	*tertii. & Mimnermo*
691	1	2	42.	240.
694	2	vſ.	106.	deleatur tota haec nota, quae mox repetitur.
700	1	pen.	Thuani.	Thuani. *ante alios*, non *omnes*, meliores.
703	1	16	lib. II.	lib. III.
716	1	23	143.	I. 51.
	1	25	lib. x.	lib. IX.
717	1	11	*occiſam*	*acciſam*
		20	244.	144.
718	1	9	*uberes*	*ubera*
719	2	18	*Abii*	*Alii.* HEINS.
721	1	33	*Arctiaca*	*Arctica*
722	1	21	*in*	*ex*
726	2	13	*praefertor*	*praefertur*
741	2	13	libro vi.	libro vii.
751	1	29	XXXIII. 46.	XXIII. 44.
752	1	31	XI.	IX.
760	1	7	*Illi*	*Ille*
761	1	29	*rationem*	*ratio*
765	1	3	*ſuaque.*	*ſuaque* iidem. IDEM.
770	2	10	*Conſt. Fan.*	dele, & ſubjice ſeq. notae.
770	2	34	52.	24.
771	2	2	*Delphium*	*Delphum*
776	1	6	Cap. I.	Cap. II.
		17	*ad* II.	*ad* III.
786	1	9	Achil.	I. Achil.
787	1	9	ora marit.	orbis deſcr.
790	1	15	*Lucan.* v.	*Lucan.* VII.
790	1	18	*Obverſatam*	*Obverſatum*
791	1	4	*Statium*	*Tatium.*
800	2	6	Βίλτιοι	Βελτίονες
804	2	24	Κεβρυνὴ	Κεβρήνη & Κεβρηνία
808	2	1	*verſ.*	Lib. XIII. verſ. 296.
814	1	4	*altero*	*alteri*
822	1	25	*comparando*	*comparandos*
830	1	13	*eodem*	Idem lib. v.
831	2	7	559.	659.
840	2	20	*armas*	*armate*
848	2	10	lib. II.	lib. II. MUNCKER
854	2	44	*greges*	*reges*
855	2	16	*patientior eſſem*	*patientior hujus*
865	1	28	φασπερμεγάλην	ὅπα τε μεγάλην
		ult.	Βυλὴν	Βολὴν
883	2	1	340.	379.
893	2	13	*honores*	*honore*
899	2	15	HEINS.	dele
913	1	8	*Quem*	*Luem*
914	1	28	*Hannib.*	*Alcibiad.*

Pag.

ERRATA IN NOTIS.

Pag.	col.	lin.		lege
929	1	4	*quaedam*	*quidam*
930	1	28	62.	624.
938	1	27	*Hanc ubi*	*Hunc ubi*
940	1	11	*Schol.*	*Schott.*
951	2	51	*unice*	*unico*
957	1	9	XII.	XIII.
965	2	4	*sed*	*sol*
966	1	27	*regit*	*fregit*
	2	9	*postera &c.*	pone lin. 16. post Virgil. XII. 113.
978	2	3	*e pinu*	*pinu*
990	2	2	*Tranquillum*	*Tanaquillum*
1024	1	37	*velexque fuit*	*veloxque ruit*, hoc est, *velociter it*
1030	2	2	*probant*	*probavit.*
1031	2	19	454.	945.
1049	1	20	*tinga*	*tingat*
1051	1	3	GLAREAN.	CONST. FAN.
1053	1	26	*rubenti*	*rubenti linea*
		29	106.	16.
1060	2	ult.	*ad*	*ab*
1064	1	20	19. Ad finem	dele notam & seq. lege, *duo Leidenses & quatuor*
1066	2	1	*adscire*	*adscite*

TOM. III.

Pag.	col.	lin.		lege
4	1	3	*Pont. &.*	*Pont. Eleg.* & mox, *notior*
6	2	ult.	*Praetori*	*Praetoribus*
12	2	9	*fidus*	*fisus*
16	2	29	*auspicialem*	*auspicalem*
39	1	28	Βλαϐτικὸν	Βλαπτικὸν
	2	27 & 28	Σέρυνθος	Ζέρυνθος
49	1	13	*uti*	*ubi*
55	1	10	*Alcidas*	*Alcides*
62	1	pen.	*manualem*	*mannalem*
90	1	36	*suos*	*suas*
118	2	16	καζζϐάλειν	καζζϐάλλειν
122	2	24	*flentque*	*flentque*) *sintque* Satt.
		34	*Persephonem*	*Persephonen*
130	1	18	*siva*	*sive*,
131	2	5	*Papinus*	*Papinius*, & mox *fletur*
133	2	3	προφέρεσαι	προσφέρεσθαι
135	1	2	ξύλον	ξύλων
142	1	13	*omittere;*	*committere*
160	2	9	*Grajus*	*Grajis*
174	2	1	*sacroque*	*sacraque*
177	1	28	*geminata*	*gemmata*
178	1	22	*numero*	*numen*
181	1	1	*reperit*	*repetit*
189	2	2	*puri*	*pueri*
226	1	6	*ex*	*en*
238	2	6	*dono*	*dona*
245	2	8	*inde*. HEINS.	*inde* Heinsius *Ide*, *ut sit ardua Idae*, scilicet loca
249	1	27	*fuorum*	*tuorum*
268	2	4	XIII. 21.	VIII. 22.
301	2	13	IV. cap. 2.	III. cap. 5.
302	2	1	21.	29.
330	1	36	*virens chia*	dele
348	1	5	*uti*	*ubi*
364	2	29	*qua*	*quia*
374	1	8	vers. 650.	v. 650.
384	1	antep.	*istace*	*istaec.*
387	2	36	*Suade*	*suadet.*
394	1	13	*laeta*	*laete*
396	2	30	*summo*	*summa*
402	1	28	εἶναι	θεῖναι
409	1	22	*timide*	*timidae*
426		31	*favet*	*favete*
427	2	5	*certo*	*certe*
429	1	30	*od.*	*ad*
432	1	16	*coacervatas*	*coacervatas anguis*
452	2	28	*terra*	*terras*
454	1	16	*supersunt*	*supersint*
467	1	25	*confixit*	*confinxit*
469	2	9	*ea facienda*	*eo faciendo*
483	1	15	*caelabas*	*celabas*
484	2	16	*si jit*	*si ut*
494	2	32	*parte*	*patre*
512	1	22	*priusquam*	*prinsque*
514	2	23	*quae*	*qua*
521	2	28	*redeundis*	*redeuntis*
522	2	23	*vesteo*	*vestis*
529	2	26	*Alexis*	*Ulixis*
540	1	26	*& in*	dele *in*
555	1	21	*illa*	*illo*
563	2	20	*minus*	*magis*
572	1	ult.	*sit*	*est*
580	2	21	139.	39.
589	1	1	*quisque es*	*quisquis es*
593	2	6	*libri*	*libro*
599	2	7	*extremum*	*extremam*
600	1	34	*natalicum*	*natalicium*
604	2	3	*malet*	*male.*
606	1	29	*levius*	*sanius*
623	1	31	ἀτονίῃ	ἀϊονίῃ
624	1	22	*domus*	*domo*
629	1	1	*notat*	*sistat*
	2	21	*legatus*	*ligatus*
645	1	29	*habet*	*habeat*
646	2	3	*mala*	*male*
647	1	2	*consequutam*	*consequutum*
653	2	22	*medina*	*Medicina*
734	1	2	*vii*	*viis*
738	1	29	*Germanis*	*Germanicus*
770	2	16	*Augusti*	*ab Auguste*
806	1	6	*orba*	*orbum*
815	2	pen.	*quibusdam eadem*	*quibusdam*; Eadem varietas mox vers. 36. & passim alibi. *nunc igitur.* &c.
829	2	21	*usque*	*ungue*
848	2	2	*Musae*	*Musa*
863	2	4	*fortissimi*	*fortissima*

ERRATA IN NOTIS.

Pag	col.	lin.		lege
864	1	5	lib. 11.	lib. 1. 11. 18.
878	1	29	*praefers*	*praefero*

TOM. IV.

Pag.	col.	lin.		lege
19	2	41	*malo quo*	*malo quae nollet carmine quemquam.*
27	2	32	*Lycambes*	*Lycambas spretus infido*
29	1	21	Πλατόνι	Πλατώνι
		22	δ'	δι'
45	1	32	πῦρ μαγβύεσθαι	κόρμα γίνεσθαι
50	2	20	8	18
		9	*Euyus*	*Evius*
53	1	32	τίκνωσιν	τέκνωσιν
53	2	33	δένιν	δὲ νιν
		42	μηγάλων	μεγάλων
		44	σχρῶτα	χρῶτα.
54	1	10	προσκλυτάζας	προσκλυσάτας
		11	οἰκονομάσιν	οἰκονομῆσιν
57	1	7	*virtutum*	*virtutem*
59	1	44	ἐνουμὸν	εὖ θυμὸν
61	1	41	προπίμειν	προπέμπειν
		43	ἐπίτιδες	ἐπιτηδὲς
71	2	44	μαχομμθύων	μαχομθύων
72	1	2	εἰνασμένην	εἰκασμένην
	2	17	*Polybius*	*Polybii*
		23	*proponendum*	*praeponendum*
73	1	32	ξενήαν	ξενίαν
78	1	33	Ἡρακλεῖος	Ἡρακλῖος
79	2	41	cap. 5.	delenda
		44	Leniolophi	Leucolophi
90	1	17	*Davidis*	*Danielis*
105	1	5	*Hesiodorus*	*Hesiodus*
117	1	3	*Laumete*	*Laumedonte*
127	2	35	*pius*	*pinus*
136	1	10 & 34.	ὡς	ὢν
139	1	4	πεςγωπίζα	τεςγωπίζα
	2	38	28.	23
		40	ὀδοίρωπε	ὀδοίπορε
		41	ἐνωῖρον	ἑταῖρον
441	2	7	*mimicum*	*Isthmicum*
143	1	19	*accusationibus*	*accusatoribus*
144	1	44	ἀναιθόπληξ	ἀκανθόπληξ
	2	antep.	Ὀδύασοις	Ὀδύσσοις κατεπᾶυτο
		pen.	ἐπιεγόμενον	ἐπειγόμενος
153	2	41	l. 16.	l. 6.
154	2	21	*arus*	*artus*

F I N I S.

INDEX
IN
OVIDIUM.

A.

Ab Indis

Abſens

A

Ad lustra

Adeffe

Ademtus

Ad-

Adſpi-

Adve-

Ae-

Agere

Agge-

Alae

Alter-

Ami-

Amne

Ame-

Amori

Animo

Aquae

Arbo-

Argenti

in

Si

Aſtris

Atto-

Au-

Ab-

Auro

Axem

H Bar-

Bene

Bis

Bona

C.

Ca-

Ca-

Cae-

Cae

Capti-

in

Car-

Cele:

Cera

Certus

Ci-

Cir.

Cla-

Coe

M

Col-

Co-

Com-

Con-

Con-

Con-

Con-

Con-

Con-

Con-

per

Cor-

Cra-

Cri-

Cri-

Cu-

Cu

Cur-

Cu-

D.

De-

De-

Defe-

Deg-

De-

Dei

De-

Di-

Diff.

Diſcri.

Dare

Dare

Da-

Do-

Do-

Du-

E

Eoire

V 2

Eat

Eruta

Exci-

Exem-

Exſe-

ad

Exci-

Exem-

Ex-

Exi-

Exu-

F.

hex

Factis

Fatis

Faces

Femina

Fe-

Feſta

de

Flam-

Flenti

Flui,

Foe-

Fora-

Forte

Fratres

Fron-

Frustra

Fu-

Ful-

G.

Gallus

Gelu

Gra-

H.

Habe-

Habes

Haeret

He,

in

Ho-

Hor-

ex

I.

Igna-

Ignes

Impensior

Imm

in

Ine

In-

Ino.

Inve-

Isau-

Ju-

Jun-

Ju-

Ju-

L.

Lacri-

mol-

com-

Lavinia.

Lignum

Lumen

Lu-

Luxu-

M.

Mala

Manet

Manu

Ma-

Mariti

no-

ag.

Mela-

Me-

in-

cur

Miscere

Mo-

Mori

Mores

Mulctam

Muriee

N.

Nar-

Natos

Nemorale

Ni-

No;

No

No-

No-

Nova

Nu-

in

Nym-

O.

Ob-

Occurrere

Ocu-

Yy 2

Oli-

Op-

Opus

Or-

ex

P.

Pal-

cum

Pati

Paul;

Pejor

Pe-

Pens

Per-

Pe-

Pe-

Ae

Pi-

Pla-

fer-

Ito-

in-

manus

pre:

Prae-

Fff 3 Tx

Pre-

liba.

Pro-

Vi-

Pro-

Pro-

Prui.

Pyr

Quer:

Quo

R.

a

Re-

Re-

a

Re-

Re-

Re

Rev

Ri-

Ros

S.

Sa

Sal-

Sci-

Non

Scri-

Se-

Se-

con-

Se

Se-

Si

me

vo-

Sol

Spe-

Spe-

Spi-

Sta-

Sti-

Sta-

Stu-

Sub-

Suc-

Sus-

T.

Tar-

Tecta

Tem-

Tem-

ſpes

Te-

Ter-

Ter-

Thef-

Tha-

Tota

ma-

VIII.

vo-

pa-

per

V.

Va-

Ver-

ex

sub

 Vi-

Vi-

Vina-

Dii.

Vi

Vir,

Vi-

Vi-

Vi-

Viſce-

Vi-

Um-

Vo-

Vo;

Vo-

X.

Z.

F I N I S.

A D D E N D A

E T

CORRIGENDA IN INDICE.

Actis immiscere casum. II. Am. XI. leg. II. Am. XII.
Aeternum tabularium. XV. M. 410. leg. *aeterna tabularia.* XV. M. 812.
Ancilla Briseidos. leg. *ancilla Briseis.*
Arabae. leg. *Arabes.*
Arma ferre pro Troja. IV. F. 179. leg. 119.
Attonitae Proetidae. leg. *Praetides.*
Aurora prospera. XV. M. 605. leg. 665.
Auspicium stirpis. leg. *auspicium stipis.*
Breve spatium. VIII. Ep. leg. VII.
Briseidos ancilla. leg. *Briseis ancilla.*
Concita motu divino III. M. leg. VI. M.
Coronati equi. I. ex P. leg. II. ex P.
Curetae sati ab imbre. haec verba delenda sunt & post *Curetes* IV. F. 210. addendum est *sati ab imbre.* IV. M. 282.
post *Dardanides nurus* omissum est *rates.* Rem. 58.
Eques Pollux leg. *Eques Castor.*
Falsus Styx. delenda verba haec sunt, & post *Falsum jurare* III. Am. III. 11. addendum est. I. Art. 635.
Falsus testis. II. T. 818. leg. II. F. 803.
post *Featernum funus* sequi debet *sub Fraterno nomine tegere furta.* IX. M. 557.
Fidem. leg. *fidicen.*
Haemos. leg. *Haemos.*
Juventus inconsumt. leg. *juventas inconsumta.* IV. M. 17.
Lecto pacisci. leg. *pangere.*
Loquenti panda naris erat. II. M. leg. III.
Magna reverentia capitis cani. V. F. 61. leg. 57.
Mediae undae. II. F. 101. leg. 111.
post *Mutabile pectus* addendum est *robur pectoris.* V. T. XIII. 19.
Nova nupta. XIII. Ep. 135. leg. 139.
Paeones coronati. leg. *Paeones triumphati.*
post *Pascere vaccas* addendum est *pascere volucres.* III. Art. 35.

INDEX
RERUM ET VERBORUM,
Quae in Notis Doctissimorum Virorum ad Ovidium illustrantur & explicantur.

Ubi nulla litera praefigitur, Tomus primus significatur, b. c. d. secundum & sequentes indicant.

A.

INDEX

Aëri-

Ar-

Cae-

Can-

Clau-

Cri

D.

F.

G.

I.

In-

La-

K.

L.

Mor-

N.

O.

Omnia;

P.

Pal-

Pl.

Q.

R.

So-

T.

V.

F I N I S.

INDEX AUCTORUM,

In Notis ad Ovidium, Emendatorum & Illustratorum.

A.

B.

C.

D.

F I N I S.

